

Міністерство освіти і науки України
Університет в Любляні, Словенія
Близькосхідний технічний університет, Тюреччина
Центр антропології інституту археології та етнографії
Національної академії наук Азербайджану
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
Національний технічний університет
«Дніпровська політехніка»
КЗВО «Дніпровська академія неперервної освіти»
Дніпропетровської обласної ради»

НЕПЕРЕРВНА ОСВІТА ДЛЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ: ФІЛОСОФСЬКО-ТЕОРЕТИЧНІ КОНТЕКСТИ ТА ПЕДАГОГІЧНА ПРАКТИКА

МАТЕРІАЛИ

IV Міжнародної науково-практичної конференції

03-04 грудня 2021 р.

Міністерство освіти і науки України
Університет в Любляні, Словенія
Близькосхідний технічний університет, Туреччина
Центр антропології інституту археології та етнографії
Національної академії наук Азербайджану
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
Національний технічний університет
«Дніпровська політехніка»
КЗВО «Дніпровська академія неперервної освіти»
Дніпропетровської обласної ради»

НЕПЕРЕРВНА ОСВІТА ДЛЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ: ФІЛОСОФСЬКО-ТЕОРЕТИЧНІ КОНТЕКСТИ ТА ПЕДАГОГІЧНА ПРАКТИКА

МАТЕРІАЛИ

IV Міжнародної науково-практичної конференції

03-04 грудня 2021 р.

Дніпро

2021

УДК 303
ББК 63.3
Н 53

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Комунального закладу вищої освіти «Дніпровська академія неперервної освіти»
Дніпропетровської обласної ради
(протокол № 3 від 16 грудня 2021 року)*

За редакцією:

ВИСОЦЬКА Ольга Євгенівна, д.філос.н., доц., завідувач кафедри філософії КЗВО «Дніпровська академія неперервної освіти» ДОР»

Рецензенти:

КРИВОШЕЇН Віталій Володимирович, доктор політичних наук, професор, завідувач кафедри соціології Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара;

МУРАШКІН Михайло Георгійович, доктор філософських наук, професор, професор кафедри соціально-гуманітарних дисциплін Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ;

ВАТКОВСЬКА Марина Григорівна, кандидат філософських наук, доцент, проректор з науково-педагогічної та методичної роботи, професор кафедри загальної, спеціальної педагогіки, реабілітації та інклюзивної освіти КЗВО «Дніпровська академія неперервної освіти» ДОР».

Н 53 Неперервна освіта для сталого розвитку: філософсько-теоретичні контексти та педагогічна практика: Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції. 03-04 грудня 2021 р., м. Дніпро, КЗВО «ДАНО» ДОР». / Наук. ред. О.Є. Висоцька. - Дніпро: СПД «Охотнік», 2021. - 456 с.

У збірник вміщено матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції «**Неперервна освіта для сталого розвитку: філософсько-теоретичні контексти та педагогічна практика**», що присвячена найбільш важливим аспектам неперервної освіти; шляхам формування духовно-ціннісної сфери особистості; проблемам безпеки в сучасному світі, міжнародним відносинам в контексті сталого розвитку; перспективам розвитку вищої освіти та освіти дорослих, напрямкам становлення методологічної культури та професійних компетентностей вчителя Нової української школи. Також представлений досвід закладів вищої, середньої та дошкільної освіти щодо напрямків неперервної освіти для сталого розвитку, презентовано кращі практики упровадження її складових – громадянської, екологічної освіти; здоров'язберігаючих освітніх технологій.

Рекомендовано для науково-педагогічних та педагогічних працівників вищої і післядипломної освіти, керівників закладів середньої та дошкільної освіти, працівників методичних служб, вихователів, вчителів, докторантів, аспірантів, студентів.

© Колектив авторів, 2021

© ДАНО, 2021

РОЗДІЛ I.

СВІТОГЛЯДНІ АСПЕКТИ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ: ФІЛОСОФІЯ, КУЛЬТУРА ТА ОСВІТА. ФОРМУВАННЯ ДУХОВНО-ЦІННІСНОЇ СФЕРИ ОСОБИСТОСТІ: ІДЕЇ ТА ПРАКТИЧНА РЕАЛІЗАЦІЯ

Аксютін Дмитро Володимирович

студент II курсу магістратури,

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

ЕПІСТЕМОЛОГІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ПОВОРОТУ ПОСТНЕКЛАСИЧНОЇ ДУМКИ ДО МЕТАОНТОЛОГІЇ ОСОБИСТОСТІ

Чи не найбільш значущим каталізатором сучасних трансформацій посттрадиціоналістської свідомості, націлених на подолання складнощів самовизначення раціонально налаштованої особи в умовах глобалізаційного співіснування різних світоглядів і культур, є проблематизація персональної ідентичності у філософському і гуманітарно-наукових дискурсах на межі ХХ - ХХІ ст. Вона ініціювалася критичним переглядом метафізичних і феноменологічних концепцій суб'єктивності, який відбувся на деконструктивістському і комунікативному напрямках постмодернізму і виявив, що всі спроби «об'єктивістського» визначення людського «Я», засновані на раціоналізації його співвіднесеності із буттєвим Першоначалом, призвели до розуміння суб'єктної першоформи як імперсональної мисленнєвої структури, залишивши нерозкритим особистісний спосіб існування і встановивши тим самим межі знання, задані граничними онтологічними абстракціями. Однак, інспірувавши усвідомлення, у філософсько-гуманітарному просторі сьогодні, проблематичності розкриття персонально-суб'єктної самототожності на засадах раціоцентризму, постнекласична філософія у своєму відході від «презумпцій метафізики» (Ж. Дерріда), розповсюджених і на феноменологію, не заклала епістемологічних підвалин встановлення індикатора «справжності суб'єктного» (М. О. Можейко), радикально відмінного від деперсоналізованої когнітивної ідентичності суб'єкта класичних онтологій. Спрямовані проти раціоналістичної редукції «Я» до когнітивно самототожної знеособленої суб'єктивності, деконструктивістське (Ж. Дерріда) й етико-комунікативне (Е. Левінас) обґрунтування антиформи «онтологічного аргументу» буття Бога ствердили Його недосяжність для раціонального пізнання, доконечно націленого на осягнення буттєвого Першоначала, як вичерпний доказ Його *відсутності* в житті людини. Відкривши для секуляризованого світосприйняття доконечну пізнавальну інтенцію, приховану висхідним для нього зрушенням підвалин традиціоналізму - автономізацією людського розуму, таке відсторонення персонально-суб'єктного становлення від Абсолютного критерію істинності створило ґрунт для ствердження «множинності фрагментарного досвіду» (І.Хассан) пізнання - концепту постметафізичної епістемології, який означив межі секуляристичного відсторонення раціональності від духовності, звівши виявлення персональної ідентичності до взаємовизнання різних світоглядних позицій, що несе в собі загрозу особистісно неприйняттого заперечення загальнолюдських цінностей.

Засвідчена знаковою для сучасності «кризою ідентифікації» (Т. Уард), виявленою як нездатність людини, свідомої власного «секулярного контексту розуміння» (Ч.Тейлор), самовизначитись у глобалізованому світі через прийняття фрагментарності знань «Інших», неспроможність «інаковості», сприйнятої як маніфестація множини шляхів безнастанного пошуку істини, гарантувати самототожність «Я» доводиться декларативністю намагань ствердити плюралістичність визначень істинного як безумовну платформу погодження різних пізнавальних досвідів, покладеного постметафізикою в основу особистісного саморозкриття, - від вироблення «стратегій взаємності» до обґрунтування матриці «розщепленої суб'єктивності».

Тож у прагненні віднайти непорушну опору персонально-суб'єктного самовизначення, яка передуює знанню, постмодерністська філософська думка на своїй лінії, відзначеній «персоналістичною інспірацією» (Ж. Лакруа) і прокладеній Е. Левінасом, повертається до теоцентричної моделі міжособистісної комунікації. Але в ході її переосмислення, що здійснюється фундатором постмодерністської діалогіки на встановленому ним самим горизонті розуміння буттєвого Першоначала як Абсолютно Трансцендентного - *відсутнього* в людському житті, духовне осереддя «Я», основоположне для розкриття його як самототожного, зводиться до етичного - відповідального - ставлення до «Іншого» як до ближнього, яке задається баченням його як образу Божого. Відтак, поновлюючи у постнекласичному просторі філософствування теїстичне співвіднесення особистісного самоусвідомлення із граничною комунікативною ситуацією, що формується зверненням людини до Бога, левінасівська «етика відповідальності» стверджує можливість лише опосередкованого - перенаправленого на інтерсуб'єктні стосунки - виявлення ініціатив долучення до Першоджерела духовності, визначальних для холістичного сприйняття особистості. Тож людська особа в її самопізнанні відсторонюється від рецепції самої граничності комунікації, а відповідно - і від осмислення особистісності як принципу буття, усвідомлення якого потребує наближення до метаонтології особистості, відкритої Надприродним Одкровенням і обґрунтованої святоотецьким богослов'ям, і при змістовому оновленні філософських категорій «іпостась» (ὐπόστασις) і «сутність» (οὐσία), і при визначенні тварного «Я» як «розумного начала душі» [1], долученого до Першоджерела духовності, а в історико-філософському процесі сприйнятої при формуванні персоналізму і, насамперед, його течії, пов'язаної із православ'ям.

Виявляючи недостатність арсеналу раціонального пізнання для особистісного саморозкриття, таке приращення антропологічної проблематики спонукає до визнання, на сучасному етапі історико-філософського процесу, мета-онтологічного - неосяжного для традиційної онтології - характеру проблеми людської особистості, що був обґрунтований у середині 1950-х рр. видатним православним богословом і філософом-персоналістом В. М. Лоським, який, зіставивши філософські і богословські підходи до визначення буттєвого статусу особистісності, ствердив звернення до біблійного свідчення про створення людини «за образом і подобою Божою» як основну умову її самопізнання [2, с. 400-401]. Так, як обґрунтовано стверджує В.О.Пацан (Євлогій, архієпископ Новомосковський), «перед новітньою філософією і посттрадиціоналістською свідомістю в цілому відкривається перспектива самооновлення, що надихається осмисленням особистісного модусу існування у світлі *всюдисущності* Бога, засвідченої безумовно-особистісною істинністю Слова Божого. сповіщеною Ісусом Христом: «Я є шлях, і істина, і життя» (Ін 14:6)» [3, с.6]. Знаменуючи оформлення тієї «нової конфігурації»

(Д.О. Узланер) філософської рефлексії, яка визначилась як «постсекулярна філософія» (Ф. Блонд, Д. Капуто, Д. Мілбенк), ініціатива виходу із «іманентного фрейму» (Ч. Тейлор) секуляризованого світосприйняття знаходить підтримку у сфері богослов'я. У ній основний підсумок секуляризації світогляду - відстороненість людського розуму від власних духовних витоків - осмислюється в її передумовах, заданих схоластичним обґрунтуванням доктрини католицизму, - очевидних для православних богословів ще з початку викладання богословських курсів у Києво-Могилянській Академії (1690-ті рр.), але лише в наш час усвідомлених католицькими і протестантськими теологами. Відтак, консолідуючи зусилля, покликані возз'єднати духовність і раціональність на теренах філософствування, «філософія спрямовується в теологію, а теологія - у філософію» [4, с.8-9].

Ініціюючи встановлення постсекулярного ракурсу сприйняття особистісності, де поновиться розуміння «персони» як того, «хто існує у співвіднесенні з Богом» [6, с.316], ця комунікативна взаємодія передбачає і продовження філософсько-богословського діалогу, що виявився висхідним для формування, наприкінці ХІХ - у першій половині ХХ ст., персоналістського напрямку некласичної філософії, на якому на підґрунті теїзму був стверджений особистісний принцип буття і відбулося новоусвідомлення етичної потреби в етичному Творці» [5, с.302-303].

Список використаних джерел

1. *Василій Великий, Святитель. Творения в 7 частях/ Святитель Василий Великий. М.: Свято-Троїцькая Сергієва Лавра. 1901. Ч. 6. 312 с.* 2. *Лосский В. Н. Богословское понятие человеческой личности/ В. Н. Лосский//Боговидение. Мн.: Белоруссий Экзархат – «Харвест», 2007. С. 400-411.* 3. *Пацан В. О. (Євлогій, єпископ Новомосковський). Американський персоналізм: генезис, ідеї, критика. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук/ Пацан В. О. (Євлогій, єпископ Новомосковський). Дніпро, 2016. 234 с.* 4. *Узланер Д. Введение в постсекулярную философию/Д. Узланер// Логос. Постсекулярная философия: философско-литературный журнал [ред. коллегия: В. Анашвили (гл. редактор) и др.]. М.: Институт экономической политики им. Е. Т. Гайдара, Центр феноменологической философии философского факультета РГГУ, 2011. № 3 (82). С. 3-32.* 5. *Bowne V. P. Philosophy of Theism/ V. P. Bowne. Boston: Create Space Independent Publishing Platform, 2015. 284 p.* 6. *Krieg R. A. Romano Guardini's Theology of the Human Person/ R. A. Krieg// Theological Studies, 1998. № 59. P. 487-505.*

Айтов Спартак Шалвович

*к. і. н., доц., доцент кафедри філософії та українознавства,
ННІ Дніпровський інститут інфраструктури і транспорту
Українського державного університету науки і технологій*

ІСТОРИЧНА АНТРОПОЛОГІЯ ЯК ФІЛОСОФІЯ ІСТОРІЇ ТА ФОРМУВАННЯ ОСВІТОЮ РОЗУМІННЯ СУЧАСНОЇ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ ДИНАМІКИ

Генерування історичною антропологією як сучасною філософією історії теоретичних підходів значною мірою зумовлюється специфікою соціокультурних процесів, у просторі яких воно відбувалося. Так, ускладнення соціокультурної динаміки постіндустріальних суспільств викликало потребу у розумінні суспільних трансформацій від системи поєднаних, хоча і своєрідних соціальних груп до стану, який балансує між нелінійною взаємодією надзвичайно широкого спектру страт та соціальним хаосом. Ускладнення розвитку сучасного соціуму потребує від системи освіти розуміння суспільно-культурного розвитку. Історична антропологія як сучасна філософія історії є суттєвим джерелом формування у молоді та

у суспільства у цілому релевантних і об'єктивних знань про сучасну соціокультурну динаміку. Так, дослідження ментально-культурних основ сучасних демографічних і культурно-національних процесів реалізуються у історично-антропологічних розвідках етно-релігійних маргінальних груп європейського (євреї, роми) і американського (католики, індіанці) суспільств [1, с.178-179]. Збільшення складності культурно-релігійної площини сучасних суспільств стимулює звернення до осмислення ментального горизонту діалогу різних культур і конфесій. Аналіз цієї проблематики реалізується у студіях таких напрямів історичної антропології, як «історія уявлення» та «історія пам'яті» [3, с. 4-5]. Вони орієнтуються на аналіз бачення європейцями різних епох, інших культурних світів.

Підвищення складності життєво-стильової площини соціокультурних трендів ініціювало потребу у дослідженні розмаїття індивідуальних й суспільних самовиражень, характерних для «карнавальної реальності» Пізнього Середньовіччя і Доби Ренесансу. Дослідження відповідних аспектів їх ментальності й культурних практик було розпочато М.М. Бахтіним. Значно пізніше воно отримало продовження у студіях «нової культурної історії». Ускладнення ідеологічно-світоглядної площини суспільно-культурних процесів та підвищення конфліктності останніх мотивувало аналіз впливу політичних і наукових ідейних систем на світобачення як широких кіл суспільства, так і його еліт.

У просторі сучасних досліджень історичної антропології розповсюдження і науковий вплив у філософських і соціогуманітарних студіях отримала теорія «зіткнення цивілізацій» С. Хантінгтона. Дана філософсько-історична концепція значною мірою засновується на ідеях теорії «локальних цивілізацій» А. Дж. Тойнбі. Вона знаходиться у річищі її бачення історичної динаміки, але акцентує увагу на аналізі релігійно-культурних протиріч між цивілізаційними спільнотами і впливу останніх на розвиток геополітичних процесів. За межами цієї концепції знаходиться аналіз соціально-психологічних чинників динаміки суспільств минулого і сучасності, суспільно-значущої поведінки і культурних моделей, колективних й індивідуальних світобачення і світогляду.

Дане проблемне поле осмислюється історичною антропологією у всьому розмаїтті й складності, а не тільки у релігійній площині, котра розглядається як основний об'єкт дослідження у теорії «зіткнення цивілізацій». Концепція С. Хантінгтона аналізує релігійно-культурні причини геосоціальних і геополітичних процесів, які відбуваються на всесвітньому рівні [2, с. 5]. Вона фокусується на розумінні чинників розвитку великих цивілізаційних спільнот, котрі є наднаціональними і наддержавними утвореннями.

Такий «мегаорієнтований» теоретичний підхід ускладнює аналіз каузальності динаміки окремих держав, особливо якщо вони мають багатонаціональний і поліконфесійний характер, та «цивілізаційних регіонів». Система дисциплін, яка утворилася на сучасному етапі розвитку історичної антропології, завдяки студіям різних за масштабом й змістом ментально-культурних процесів дозволяє релевантно аналізувати каузальність і сутність соціокультурного розвитку на усіх його рівнях. «Методологічний інструментарій» теорії «зіткнення цивілізацій» позначений вельми обмеженою взаємодією з пізнавальними підходами, переважно соціології і політологічних дисциплін.

Історична антропологія реалізує міждисциплінарний діалог з теоретичними підходами широкого спектру наук про людину, культуру, суспільство і природу. Це дає їй змогу враховувати і осмислювати значно більший обсяг чинників й аспектів ментально-культурного горизонту історичного розвитку, а отже розуміти причинність, особливості й перспективи сучасних соціокультурних процесів

більш повно і точно. Застосування теоретичних підходів історичної антропології у розумінні соціокультурної динаміки дозволяє з'ясувати не тільки сутність релігійно-культурних протиріч цивілізацій, але і реконструювати досвід міжкультурного і конфесіонального діалогу, який відбувався у різні часи між тими, що ворогують, народами з різних цивілізаційних спільнот: турками і греками, німцями і східно-слов'янськими націями, арабами і євреями та ін. Дослідження у цьому рефлексивному полі мають істотну значущість у науковому, аксіологічному й світоглядному аспектах завдяки обґрунтуванню й розповсюдженню ідей взаємного порозуміння і конструктивного співробітництва між народами.

Історична антропологія як сучасна філософія історії системно, на рівнях етнонаціональному, ідейно-світоглядному і релігійно-культурному аналізує основи суспільних процесів. Застосування теоретичних підходів й концепцій даної сфери філософії сприятиме формуванню системою освіти комплексного й релевантного розуміння широкими суспільними колами сутності та особливостей сучасної соціокультурної динаміки.

Список використаних джерел

1. Айтюв С.Ш. Сучасна філософія історії: історично-антропологічний горизонт. Д.: Ліра, 2018. 368 с.
2. Хантингтон С. Столкновение цивилизаций [пер. с англ.]. М.: АСТ, 2006. 571 с.
3. Halstead H. «Ask the Assyrians, Armenians, Greeks»: transcultural memory and nationalism in historical discourse on Turkey // *History and memory journal*. 2018. vol.30. №2. P. 3-39.

Sari Shahane

PhD Student, Baku State University

SPIRITUAL AND MORAL SHADES OF SOCIO-POLITICAL PROBLEMS IN MODERN POETRY

The artistic embodiment of spiritual and moral problems has a special place in modern Azerbaijani poetry. The foundation of an active attitude to spiritual and moral values in poetry is the strong appeal to the problem in Azerbaijani literature. It should be noted that the embodiment of spiritual and moral problems in classical poetry has often been realized against the background of artistic examples of didactic character.

In modern times, the poetic embodiment of spiritual and moral values requires a specific approach, which should not be overlooked in relation to literary heritage. In contemporary Azerbaijani poetry, attention was paid to moral and moral problems in the works of Bakhtiyar Vahabzade, Nabi Khazri, Khalil Rza Uluturk, Gabil, Mammad Araz, Fikrat Sadig, Fikrat Goja, Musa Yagub, Mammad Ismail, Chingiz Alioglu, Nusrat Kasamanli, Sabir Rustamkhanli, Abbas Abdulla, Vagif Samadoglu, Rustam Behrudi, Vagif Bayatli Onar and many other poets. Of course, in the context of the embodiment of spiritual and moral problems in poetry, the study of the creative heritage of all the poets is impossible. Therefore, the most characteristic points will be expressed here.

Candidate of Philological Sciences Shirindil Alishanli writes in his book «Aesthetic Memory of the Word» consisting of a collection of articles: « In the lyrics of recent years, the poetic interpretation of the historical and cultural past plays an important role in the expression of modern spiritual and moral problems. The modern lyrical reading of history acquires a different stylistic tone associated with the individuality of the attitude to artistic thought, to reality. In some poems, history and the past of the people are praised directly with a high sense of citizenship. In other words, a good tradition of our poetry is being developed today. During the present poetic interpretation of the historical and cultural past, the social and social attitude of the lyrics is being renewed, and this innovation brings stylistic wealth to poetry» [1, p. 105]. Undoubtedly, it is difficult

to disagree with these considerations. Because here the specific features of the development of spiritual and moral problems in the new era Azerbaijani poetry have been clearly defined.

The presentation of socio-political problems in modern poetry from the spiritual and moral prism was analyzed in the following directions: 1) In poetry, the goal of Homeland, patriotism and citizenship in the context of spiritual and moral values; 2) War as a poetic chronicle of moral wounds. Undoubtedly, this approach, in addition to its scientific nature, is aimed at bringing some clarity to the study of spiritual and moral issues in modern Azerbaijani poetry.

The patriotic and national process of national self-determination of modern Azerbaijani poetry, which attracts more attention, is interesting not only for its socio-political aspects but also for its spiritual and moral aspects. Undoubtedly, the meaning and content of the term «patriotic poetry» is very wide. Because the expression of patriotic poetry is «... often defined by the social pathos in the works of poets. If the poet writes about the danger that befalls the Motherland, its tragedies, the violation of the ecological order, a thousand and one social disasters, the same expression helps, regardless of the artistic value of the poems he writes» [2, p. 46] As can be seen, in these considerations, poetry with a social content as a whole was evaluated as patriotic poetry.

It should also be noted that, of course, «... it is not right to limit patriotic poetry to certain topics. Let us trace for a moment the attitude of poetry to the important socio-political problems of the period, time and those years in the decades preceding us. Is it true that hundreds of poems written about the pain of the Motherland, moral deprivations of the Motherland and social ills have not lost their artistic and aesthetic freshness today? Did these poems really remain relevant in the modern period when we had hard, difficult, complicated and frightening days? What poem written in those years in the example of «citizenship poetry» can tell from the heart of our liberation struggles, soldiers who were martyred and were not martyred today, and in general, each of us? Is there such a poem? Of course, there is...» [7, p. 46-47]. Undoubtedly, it is impossible to disagree with these considerations. One of the most striking points in modern Azerbaijani poetry in the poetic examples on the theme of war is that it touches on the socio-political aspects of the tragedy as well as its spiritual and moral aspects. Undoubtedly, valuable poetic examples of the Karabakh war will emerge after that, because it is impossible to bring the issue to the artistic level in all its aspects in the current period when the problem is not over and the conflict has not subsided. Huseyn Arif, Bakhtiyar Vahabzade, Nabi Khazri, Khalil Rza Uulturk, Jabir Novruz, Mammad Araz, Gabil, Fikrat Sadig, Fikrat Goja, Mammad Ismayil, Nusrat Kasamanli, Chingiz Alioglu and others wrote works on the theme of Nagorno-Karabakh war and tried to reveal socio-political and moral aspects of the tragedy faced by the people. In particular, the spiritual and moral aspects of the problem were more intensively focused.

It should be noted that in modern Azerbaijani poetry the poetic examples devoted to the Karabakh war, the tragedies and calamities that befell our people in this war do not end with the works involved in the analysis. This is natural, because in the period under study, it is not coincided with the people of such a pen who did not exhibit any poetic attitude to the Karabakh war or the pain, loss and tragedies of the war. Here, we were content with poetic examples where the spiritual and moral aspects of the Karabakh war were expressed, so we involved the most necessary traces of the problem into the analysis. In this sense, it is necessary to examine the issues involved in the analysis in future studies in a broader context.

References

1. Alishanli Shirindil. *Aesthetic Memory of the Word*, Baku: «Elm» publishing, 1994, 228 p. 2. Yusifli Vagif. *Poetry of loneliness*, «Azerbaijan» journal, 2003, № 2, p.91-94

ЗОВНІШНЄ І ВНУТРІШНЄ В ІСТОРІЇ ФІЛОСОФІЇ ЯК МЕТАТЕОРІЇ

У практиці історико-філософського дискурсу сформувалася усталена потреба в комунікативній взаємодії філософії як мистецтва створення концептів і концептуального простору з історією філософії як мистецтвом коментування раніше створених концептів. Саме завдяки їй у сучасних дослідників історії філософської теорії з'явилася унікальна можливість збагнути смисл філософських думок, міркувань, текстів і дискурсів минулих епох. Звідси важливість завдання побудови комунікативної філософії історії філософії як особливого різновиду історико-філософської теорії. Комунікативна філософія історії філософії має бути ієрархією історій філософії, у якій внутрішня історія філософії повинна мати першість перед зовнішньою, а зовнішня історія філософії має лише доповнювати її, перебуваючи з нею в комунікативній взаємодії. Комунікативна філософія внутрішньої історії філософії покликана вивчати зміни структури філософської теорії, її мови, логіки побудови, концептуального каркасу, а комунікативна філософія зовнішньої історії філософії – досліджувати культурні й соціальні чинники структурних змін філософської теорії.

Класифікаційний поділ комунікативної філософії історії філософії на комунікативну філософію внутрішньої і зовнішньої історії філософії можна вважати аналогом класифікаційного поділу історії філософії на зовнішню і внутрішню історію філософії, який запропонував Г. Гегель. Цей класифікаційний поділ заснований на принципі єдності історичного і логічного його діалектичної філософії і логіки. Він має різні формулювання у контексті зазначених філософських дисциплін. У діалектичній філософії єдність історичного і логічного розуміється як їхня синхронізація, коли мить відкриття якоїсь філософської категорії, її винайдення чи створення у процесі концептуалізації, пошуку концептів і момент артикуляції цієї категорії в мовленні, її вживання у науковій комунікації збігається із подією запровадження її до складу категоріального апарату наукової філософії. У діалектичній же логіці єдність історичного і логічного розуміється як акумуляція історичного в логічному, історії філософських понять в логіці концептуальних подій, у процесі якої історико-філософський матеріал залучається до складу діалектичного поняття, постаючи його фактичним змістом, який доповнюється і поєднується з логічним змістом цього поняття, що збігається з його логічною формою.

На підставі діалектико-логічного розуміння принципу єдності історичного і логічного Г. Гегель виокремив у контексті історії філософії її зовнішню і внутрішню історію. Під зовнішньою історією філософії він розумів історію її «виникнення, поширення, розквіту, занепаду, відродження; історію її учителів, покровителів, суперників і гонителів, так само як й історію її зовнішніх зв'язків, найчастіше з релігією, а іноді також й із державою», внутрішня ж історія філософії, на його думку, «постає історією її змісту» [1, с. 75].

Відповідно Гегелевий класифікаційний поділ історії філософії на зовнішню і внутрішню історію філософії можна також вважати передумовою і взірцем Лакатосового класифікаційного поділу історії науки на її зовнішню і внутрішню історію. І. Лакатос зовнішню історію науки вважав соціокультурною історією, а внутрішню історію науки – її інтелектуальною історією [див.: 2, с. 202]. Зовнішня історія науки у нього збігалася з емпіричною реконструкцією науки, внутрішня історія науки – із теоретичною, раціональною реконструкцією.

Класифікаційний поділ І. Лакатоса зі сфери досліджень історії науки був екстрапольований З. Каменським і С. Руденком у сферу історико-філософських досліджень. З. Каменський розрізняв в історії філософії раціональну і нераціональну реконструкції, а С. Руденко доповнив раціональну реконструкцію реконструктивною рефлексією [див.: 3, с. 76-77; 4, с. 247]. Отже, аналоговими концептами і структурними парадигмами класифікаційного поділу комунікативної філософії історії філософії на комунікативну філософію внутрішньої і зовнішньої історії філософії можуть слугувати класифікаційний поділ І. Гегеля історії філософії на її зовнішню і внутрішню історію, класифікаційний поділ І. Лакатоса історії науки на її зовнішню і внутрішню історію, класифікаційний поділ З. Каменського історико-філософської реконструкції на раціональну і нераціональну реконструкцію, а також розрізнення С. Руденком раціональної реконструкції і реконструктивної рефлексії. Проведений генетичний аналіз відкриває нові комунікативні перспективи для історико-філософської рефлексії.

Список використаних джерел

1. Гегель Г. В. Ф. *Лекции по истории философии*. СПб.: Наука, 1994. Кн. 1. 350 с. 2. Лакатос И. *Избранные произведения по философии и методологии науки*. М.: Академический Проект; Трикста, 2008. 475 с. 3. Каменский З. А. *Методология историко-философского исследования*. М.: ИФ РАН, 2002. 371 с. 4. Руденко С. В. *Сучасні методологічні концепції дослідження історії української філософії*. К.: ВПЦ «Київський університет», 2012. 279 с.

Гайворонська Таїсія Олексіївна

к. філос. н., доц., декан факультету соціальних наук,
Національний університет «Запорізька політехніка»

СТАНОВЛЕННЯ ГЛОБАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ В СВІТІ РОЗВИТКУ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ

Актуальність проблеми формування у людства III тисячоліття глобальної свідомості очевидна, тому що пов'язана з наявністю загальносвітових, глобальних проблем, які поставили людину сьогодні перед вибором, від якого залежить майбутнє нашої цивілізації. Історія людства XX – початку XXI століть сповнена трагізму: світові війни, регіональні конфлікти, економічні та екологічні кризи, проблема бідності, пандемія, пов'язана з коронавірусною хворобою, – все це обумовило необхідність вирішення граничних, світоглядних проблем з точки зору сучасного досвіду. Слід констатувати, що усвідомлення сутності глобалізації, її наслідків і відповідальності сучасної людини за все, що відбувається в світі, не порушили глибинних основ власне людського буття, не призвели до знаходження людиною цілісності, яка є суттю гармонії буття соціального і космічного.

Для подолання викликів, які стоять сьогодні перед людством, необхідно заново осмислити місце людини в світі, в Космічному бутті, переосмислити світоглядну парадигму з її принципом антропоцентризму і сформулювати нові принципи морального ставлення до навколишнього світу, нову етику – етику «благочинності перед життям». Нова етика з її глобальною моральністю передбачає добровільну відмову від егоцентристських настанов людини не тільки по відношенню до інших людей, а й до світу в цілому. Нова етика, заснована на глобальній свідомості, означає визнання самоцінності та самодостатності усього існуючого.

Чи можлива глибинна трансформація людської свідомості саме сьогодні? Яким шляхом людство може дійти до усвідомлення, що «завтра» може бути пізно, і яким воно буде – **завтра**? Очевидно, що немає іншого шляху, ніж виховання. Виховання в людині від народження і протягом всього життя «благочинності перед

життям». Виховання протягом всього життя – це самовиховання, це спосіб постійно навчатися жити в гармонії зі світом не тільки навколо, а зі світом теперішнім і світом майбутнім.

Одним з етапів навчання протягом всього життя є навчання в закладах вищої освіти. Цей етап дуже важливий, оскільки молода людина продовжує формувати свою особистість в професійному, соціальному, духовному планах. Цей етап розвитку особистості є надзвичайно важливою ланкою в неперервній освіті людини, яка починається в ранньому віці і повинна продовжуватися все життя. Тільки за таких умов людина може досягти самоактуалізації, яка є вродженим прагненням кожної людини, як вважав представник гуманістичної психології А. Маслоу.

Студентські роки – це роки не тільки навчання майбутній професії, а і час продовження виховання людини. Неабияке значення для виховання майбутнього фахівця має формування у нього не тільки професійних навичок і вмій, а й формування гідності та самоповаги, а також шанобливого ставлення до всього оточуючого світу. Умовою для виховання і розвитку таких якостей у студентської молоді є середовище, в якому обертається молода людина (викладачі, однокурсники та ін.), а також саме процес навчання, пов'язаний із викладанням як професійно орієнтованих, так і загальноосвітніх дисциплін.

Викладання у вишах таких дисциплін, як «Безпека життєдіяльності» вкрай необхідне, однак цього недостатньо. Це пов'язано з тим, що викладання цієї дисципліни має, так би мовити, тактичне значення. Формування у особистості розуміння безпечної життєдіяльності в усіх сферах буття людини в глобальному світі, а не тільки в професійній сфері, в стратегічному аспекті має світоглядне значення. Світогляд людини починає формуватися з почуттів, отже, від народження, а тому залежить від оточення, першого досвіду взаємодії з оточуючим світом. Однак світогляд, як відомо, має системний характер, і його структуру складають не тільки почуттєві й емоційні складові, а і переконання, принципи, ідеали та духовні цінності, які формуються в шкільному віці, в студентські роки. Світогляд залежить від рівня освіти: чим вище цей рівень, тим більш можливостей у особистості сформувати більш широкий погляд на світ і своє місце в ньому. Вступаючи до студентських лав, людина вже має певну сформовану систему власних цінностей, крізь яку вона дивиться на світ. Однак світогляд не є незмінним: він змінюється протягом життя людини. При цьому людина найбільш здатна до переоцінки своєї системи цінностей й формування «нового», збагаченого новим досвідом і знаннями світогляду саме в студентські роки. З цієї точки зору постає важливе питання, пов'язане з формуванням таких освітніх програм, які б мали своєю метою формування у майбутнього фахівця, окрім певних загальних компетентностей, становлення глобальної свідомості та відповідальності кожної особистості за все, що відбувається в світі.

Сформувати таку свідомість і світогляд сучасної людини покликана філософія і такі розділи філософського знання, як етика та естетика. Слід зазначити, що філософія входить в більшості освітніх програм до кола нормативних дисциплін. Однак в сучасних умовах розвитку глобального світу здається необґрунтованим (можливо, й небезпечним), скорочення обсягів викладання філософії у вишах та виключення з навчальних програм, насамперед для технічних спеціальностей, такої навчальної дисципліни як етика. Безумовно, що потреба в спеціалістах технічної освіти, готових працювати в сучасних умовах розвитку світової економіки, новітніх технологій, здатних до ефективної діяльності в непередбачених умовах, є нагальною потребою українського суспільства на даному етапі. При цьому слід все ж таки наголосити на відомій істині, що людина повинна бути перш та все

людиною. Виховання в людині якостей, необхідних для майбутніх фахівців у будь-якій сфері діяльності, не може обмежуватись професійними навичками і знаннями. Виховання моральної та відповідальної людини є сьогодні головним завданням вищої освіти в нашій країні. Можливо це необхідно враховувати при складанні нових освітніх програм і оновленні вже існуючих. Викладання філософії є вкрай необхідним. Особливу увагу при викладанні цієї дисципліни слід приділяти сучасним глобальним проблемам і філософському осмисленню шляхів їх подолання. Здається обґрунтованим збільшення обсягу викладання філософії до 4 кредитів, враховуючи при цьому необхідність викладання такої філософської дисципліни як етика. Етику можливо розглядати як розділ філософського знання, і при розрахунку обсягів на вивчення етичних питань в рамках філософії відводити 1 кредит. Введення в освітні програми вищів етики для всіх без виключення спеціальностей є стратегічною задачею сьогодні. Без цього неможливе справедливе і розумне майбутнє.

Ісаєва Софія Олександрівна

студентка II курсу магістратури,

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

«ЕТИКА ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ» ЕММАНУЕЛЯ ЛЕВІНАСА ЯК НОВОВІДКРИТТЯ ГРАНИЧНОСТІ КОМУНІКАЦІЇ В ДОБУ ПОСТМОДЕРНУ

Ініціатором повороту постнекласичної думки до проблематики самовизначення особистості, що актуалізується поза «контекстом розуміння» (Ч. Тейлор), обмеженим секулярністю, стає Еммануель Левінас - «останній великий метафізик персоналістичної інспірації» (Ж.Лакруа), якому належить нововідкриття, на теренах культури постмодерну, раціоналістично не опосередкованої комунікабельності, виявленої, передусім, у зверненості людини до Першоджерела духовності. Саме етико-комунікативною діалогікою, що обґрунтовується фундатором «етики відповідальності», покликаної стати новою *philosophia prima*, інспірується розгортання перегляду класичних і некласичних онтологій, який здійснюється постмодернізмом, щоб окреслити траєкторію відходу від імперсональної «логіки тотожності», ствердженої цими вченнями про суще, у трансгресію самої «логіки відмінності», запровадженої основоположником деконструктивізму Ж.Дерріда як основний інструмент подолання світоглядної раціоцентричності. І при деррідіанському відстеженні у дискурсивних полях «слідів» нереалізованих спроб артикулювати Надособовість Першоозначуваного, і при левінасівському визнанні невиразимості властивостей Абсолютно Особистісного Творця «у категоріях буття та структури», людська нездатність пізнати Першоджерело всього шляхом ототожнення гранично узагальнених буттєвих і мисленнєвих закономірностей постає вичерпним доказом Його відсутності в раціоналізованій життєвій дійсності. Такими обґрунтуваннями анти-форми «онтологічного аргументу» існування Бога означається граничність секуляристичної автономізації розуму людини, що «від зворотного» доводить безнастанність безумовно-доконечної пізнавальної інтенції - спрямованості на долучення до Абсолютно Особистісного критерію істини, яке відбувається на теоцентричній вертикалі міжособистісного спілкування, де у граничному комунікативному досвіді стає здійсненням усвідомлення людською особою себе як образу і подоби Творця.

Осмислюючи «розмову з Богом» як граничність самовизначення універсально-ідентичного - здатного вмістити «Інших» і залишитися собою - «Я», що виявляється «думкою, яка не є знанням» [3], і обумовлює надання етиці статусу першої філософії, а відтак, - і метадискурсу онтології, Е. Левінас обґрунтовує єдино можливий, на його погляд, у життєвому вимірі - опосередкований інтерсуб'єктною горизонталлю міжособистісної комунікації - шлях реалізації наміру спілкуватися із «Більшим і Кращим, ніж можна помислити» [4], на відкритому ним обрії рецепції біблійного свідчення про створення людини за образом і подобою Божою та Христових заповідей любові, де осягнення цих Надприродних орієнтирів персонального самоусвідомлення спрямовується розумінням духовності як трансцендентності, утвореної інаковістю ближніх та Абсолютною Інаковістю Творця, первинної щодо іманентності суб'єкта і сприйнятої та прийнятої ним при «розриві тотальності», висхідному для його становлення [2]. Представлене самим нововідкривачем комунікативної вертикалі інтерперсональних стосунків на теренах постмодерну як втілення деонтичної логіки, виробленої ним, щоб заборонити вторгнення іманентного у трансцендентне як «зухвалість по відношенню до Божественного» [2], таке заперечення можливості безпосереднього спілкування людської особи із Богом, коли Він відкриває Себе як Самосуццю Особистість, спирається на ствердження непізнаваності Абсолютно Трансцендентного як Безкінечного при визнанні розумоосяжності ідеї Безкінечності, що вміщується «Я», свідомим власної конечності у земному житті, й ініціює сприйняття безнастанності - в його межах - Іншого як образу Божого і покладання на себе відповідальності за нього, осягнутої як виявлення здатності любити і визначальної для набуття подібності Творцю при вираженні власної суб'єктивності. Е. Левінас стверджує: «...лише дякуючи Богу, як суб'єкт, непорівнянний з Іншим, Я розглядаюся як Інший Іншими, тобто «для самого себе» [5, с. 158]. Левінасівською рефлексією докогнітивного - духовного - осердя суб'єктивності інспірується багатовекторність постмодерністської думки, зосередженої на осягненні раціонально не опосередкованої комунікабельності. В числі її ліній - і досвід осмислення апофатики Божественного імені, здійснений Ж. Дерріда, щоб ствердити доконечність устремління людської особи до Творця, й апеляція М. Фуко до християнської аскетичності в руслі визначення ним намірів «думати інакше» як ініціатив входження в дискурсивне поле, де «ми самі перетворюємо себе на суб'єктів», і феноменологічна мета-дескрипція неявленої дійсності, включена Ж.-Л. Маріоном у побудову єхаристичної герменевтики, заснованої на розпізнаванні дару Божого через подяку.

Розгалужені в окресленні абрисів рефлексивного співвіднесення раціональності із духовно осяжною граничністю комунікації, всі ці вектори наближення до усвідомлення зверненості людини до Бога як головної передумови її особистісного саморозкриття сходяться, як аргументовано доводить В.О.Пацан (Євлогій, архієпископ Новомосковський, «у «замкненому колі» безнастанного мисленнєвого відступу від безпосередності богоспілкування, де прагнення людської особи до духовного єднання із Творцем неминуче опосередковується комунікативно-діалогічною взаємодією «Я» й «Іншого»» [1, с. 42] через намагання ухилитися від «тематизації» (Ж.-Л. Маріон) буттєвого Першоначала, заданої нарративними вираженнями граничного комунікативного досвіду. Ця засторога, як відомо, була висловлена Е.Левінасом у ході виявлення філософського арсеналу інтерпретації текстів, що описують «ті складні дороги», які ведуть «до розуміння Божественного»: мислитель наголосив, що вони «проясняються лише на перехрестях шляхів людських, до яких ці шляхи закликають чи які вони оголошують» [6].

Список використаних джерел

1. Пацан В. О. (Євлогій, єпископ Новомосковський). Наративне відкриття метаонтології особистості: шляхи рефлексії в добу традиціоналізму (Євлогій, єпископ Новомосковський) // *Філософія і політологія в контексті сучасної культури: Науковий журнал*. / [ред. колегія: О.С.Токовенко (гол. редактор) та ін.]. Дніпро: ДНУ, 2021. Вип. 1(27). С. 38-52.
2. Levinas E. *Totalite et infini: essai sur l'extériorité*. Paris: Le Livre de Poche, 1990. 376 p.
3. Lévinas E. *Autrement que savoir*. Paris: Osiris, 1988. 98 p.
4. Lévinas E. *De Dieu qui vient à l'idée*/ E. Levinas. Paris: Broché, 1982. 78 p.
5. Levinas E. *Otherwise than Being or Beyond Essence*. [Translated by A.Lingis]. Dordrecht – Boston – London: Kluwer Academic Publishers, 1981. 258 p.
6. Lévinas E. (1968). *Quatre Lectures Talmudiques*. Paris: Minuit, 1968. 128 p.

Делова Людмила Алиевна

к. социол. н., в.н.с. отдела философии и социологии
Адыгейского республиканского института гуманитарных исследований
им. Т. М. Керашева, г. Майкоп, Республика Адыгея, РФ

ИЗУЧЕНИЕ ТРАДИЦИОННЫХ НРАВСТВЕННЫХ ПАРАДИГМ КАК ФАКТОР ФОРМИРОВАНИЯ ДУХОВНО-ЦЕННОСТНОЙ СФЕРЫ ЛИЧНОСТИ

В условиях глобализации стираются границы между народами, теряется самобытность, присущая каждому этносу. Крайне важно становится сохранить морально-нравственные принципы, которые выработаны веками у каждого народа, руководствоваться ими для формирования духовно-ценностной сферы личности подрастающего поколения.

Хотелось бы остановиться на стандартизированных этносоциотипических моделях поведения, широко известных на Кавказе под названием «адыгский этикет». Иерархия этносоциотипических моделей поведения, задаваемых адыгским этикетом, такова: 1) принцип скромности и толерантности; 2) принцип почитания старших; 3) принцип гостеприимства; 4) принцип почитания женщин. В основе адыгского этикета – принцип уважительного отношения к человеку. Это наиболее важный принцип. Он предполагает доброжелательное, деликатное отношение к человеку, независимо от его возраста, этнической принадлежности, что проявляется в стремлении не вызвать чьего-либо неудовольствия или неудобства, что нашло отражение в таких этносоциотипических моделях поведения, закреплённых в этикете, как вставать при появлении человека даже незнакомого, не садиться спиной к человеку.

Одна из важнейших моделей поведения, присущая менталитету северокавказских народов, в том числе адыгов – почтительное отношение к старшим. Обычай почитания старших известен многим народам. Но наибольшее значение он имеет в культуре горских народов. Адыгский этикет строго регламентирует отношения между старшими и младшими. Нормы этикета адыгов в отношении старших таковы: 1) младшие обязаны оказывать всяческие услуги старшим; 2) младший не имел права проявлять даже малейшую невежливость по отношению к старшему; 3) к старикам следует относиться предельно мягко и снисходительно даже в тех случаях, когда они не правы; 4) старший может сделать младшему замечание; младший должен выслушать его спокойно, даже если это замечание, с его точки зрения, не заслужено; 5) младший не должен вмешиваться в разговор, пока к нему не обратятся с вопросом; 6) младшие обязательно встают при появлении старших и не имеют права сесть без их разрешения; 7) занимают строго определяемое по старшинству место за столом [1, 48-51]. С 2009 г., когда были изданы учебники

«Адыгэ Хабзэ» на адыгейском языке, этот предмет изучается с 1 по 11 класс в школах Адыгеи.

О понимании важности изучения этнокультурных феноменов самими учащимися, о востребованности предметов, формирующих духовно-ценностную сферу личности, этническую толерантность, свидетельствуют и результаты социологических опросов. В 2016 г. был проведён опрос в г. Майкопе, столице Республики Адыгея. Опрошено 300 школьников и студентов. Все они считают важным для себя знание народной культуры, родного языка. Почти 12% респондентам при обучении были бы интересны предметы и темы по истории родного края, национальным танцам – 11,8%, национальной кухне – 11,3%, национальным традициям и народным праздникам – 11,2%, истории народа – 9,7%, географии – 6,6%. Большинство опрошенных – 25,7% – считают, что знания о народной культуре нужны для сохранения традиций; для того, чтобы чувствовать принадлежность к своему народу – 18,7%. [2, с. 147-152].

Таким образом, в Республике Адыгея – поликультурном регионе юга России – востребовано воспитание на основе имплицитных концепций личности народа. Изучение в школах республики традиционных нравственных парадигм способствует развитию всесторонне развитой гармоничной личности, формированию патриота своей Родины, становлению высоконравственного человека.

Список использованных источников

1. Савв Р. Х. *Мудрость адыгского этикета (Пособие для учащихся и учителей адыгского этикета)*. Майкоп, 1995. 2. Цветков О.М. *Состояние этнокультурного образования в регионах Юга России. Республика Адыгея // Межэтнические отношения и этнокультурное образование в регионах России / Ред. В.А. Тишков и В.В. Степанов. Москва: ИЭА РАН, 2016.*

Дицюра Наталія Олександрівна
вчитель української мови та літератури

Удовенко Наталія В'ячеславівна
вчитель англійської мови

Петренко Раїса Василівна
*вчитель історії та правознавства,
Синельниківський ліцей №3*

РОЛЬ ТА ЗНАЧЕННЯ ДУХОВНИХ ЦІННОСТЕЙ В СТАНОВЛЕННІ ОСОБИСТОСТІ ШКОЛЯРІВ

Майбутнє нашої держави залежить від сьогоднішніх учнів, від того, наскільки в них будуть сформовані активна життєва позиція, національна самосвідомість, морально-духовні цінності. Щоб виховати соціально активну та високоморальну особистість, педагогам необхідно освітній процес будувати на засадах ціннісних орієнтацій. Підвищена увага до ціннісного поля сучасної освіти не випадкова. У нинішньої молоді сьогодні, на жаль, спостерігаємо деформоване уявлення про правжні цінності, переважає домінування матеріальних цінностей над духовними і культурними. Викликає занепокоєння також той факт, що сучасна молодь втрачає свою індивідуальність, спрямовує зусилля на зовнішні атрибути, вважає накопичення матеріальних цінностей сенсом свого життя, забуваючи про духовність. Значний негативний вплив на підростаюче покоління має молодіжна субкультура, відірвана від загальнолюдських духовно-моральних цінностей, багатівкової спадщини українського народу.

Криза цінностей у суспільстві, втрата ідеалів молоддю наразі викликає потребу в допомозі кожній дитині реалізувати прагнення до самовизначення, самореалізації, саморефлексії, до оволодіння культурою спілкування та поведінки. Задеклароване в концепції Нової української школи виховання на цінностях загострило увагу до цієї надважливої проблеми і змусило освітян шукати шляхи вирішення цього завдання. У Законі «Про освіту», у національній програмі «Освіта (Україна XXI століття)», Концепції громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності та в Національній доктрині розвитку освіти України XXI століття визначено основні тенденції формування загальнолюдських цінностей учнів при вирішенні гострих проблем сучасності. Йдеться про ціннісні орієнтації, що виступають як провідні в освітньому процесі. Отже, свою діяльність в закладі ми спрямовуємо на формування в учнів духовно-моральних цінностей у процесі становлення кожного з них як особистості. Школярі на основі позитивних і негативних проявів повинні вміти визначати діяльнісно-поведінковий рівень свого розвитку. Особливою складністю й суперечливістю формування ціннісних орієнтацій відзначається у підлітковому віці, оскільки у більшості випадків значна частина учнів цього віку вирізняється неадекватністю, некоординованими формами поведінки.

Гуманітарні дисципліни репрезентують людину через літературні та історичні образи, вчинки літературних персонажів та історичних героїв, вивчення культурного надбання та традицій народів інших країн, а тому саме уроки рідної мови, літератури, історії України, англійської мови мають неоціненні можливості виховного плану, джерелом яких є безпосередній зв'язок літературного матеріалу з історією рідного народу, іншими видами мистецтва, музикою, кіно, театром, архітектурою, піснею, особистістю письменника, його творами. Формуючи загальнолюдські, національні цінності у процесі становлення особистості, важливо спонукати учнів до захоплення красою й багатством рідної землі, її славетним минулим. Доцільно використовувати здобутки української народної педагогіки, яка накопичила цінний досвід морально-етичного виховання молоді, що виражається в повазі до батьків і старших, до сімейних і громадських обов'язків, працелюбстві, доброзичливості, щирості, чуйності, взаємодопомозі. Слід зазначити, що традиції українського національного виховання молоді – народні чесноти, норми християнської моралі, національної честі і громадянської гідності, чуйності і милосердя – класичні, а тому завжди актуальні. Так, проводячи уроки, організовуючи диспути, дискусії з учнями, вчитель повинен сприяти розумінню вихованцями сутності моралі й моральності, цінностей та ідеалів, етичних норм поведінки українців. Наприклад, у 9-11 класах під час ознайомлення із історичними умовами, розвитком культури й освіти у той чи інший період, вчителі пропонують виконати учням випереджувальне завдання: підготувати презентації, зробити рекламу найцікавішого твору мистецтва, створити спільний проєкт, розіграти інтерв'ю з відомими людьми, якими вони захоплюються. Уроки літератури – неоціненний скарб, оскільки саме робота з художнім текстом дає можливість учням висловлювати власну думку, аналізуючи вчинки героя, співставляти поведінку персонажів з реаліями сучасного життя, виховання вміння дискутувати, вести бесіду, формування вмінь вирішувати проблемні питання, збудити уяву дітей. Важливими також є уроки історії, на яких відбувається формування ціннісного ставлення особистості учня до суспільства і держави, до себе і людей, що має виявлятися в особистісному зростанні кожного, у становленні свідомого громадянина України, здатного виявляти гідність, успішно реалізовуватися в соціумі.

Отже, рівень духовності та моралі, культурні запити та потреби сучасної молоді є однією з найвагоміших соціокультурних характеристик українського суспільства, а перспективи їх розвитку вирішальною мірою визначатимуть майбутнє України. Сучасна система виховання ґрунтується на засадах родинного виховання, народної педагогіки, що ввібрали в себе надбання національної виховної мудрості, досягнення світової культури. Всі компоненти духовності українського народу, як і його матеріальної культури, становлять національні цінності, які є серцевиною освіти і виховання.

Список використаних джерел

1. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. К.: Міністерство освіти і науки України, 2016. 40 с. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf>. 2. Про освіту, від 05.09.2017 № 2145-VIII [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>. 3. Українська мова. 5-11 класи: навчальні програми, методичні рекомендації про викладання навчального предмета у закладах загальної середньої освіти у 2020/2021 навчальному році, вимоги до оцінювання / Укладач О.Ю.Котусенко. Харків: Вид-во «Ранок», 2019. 192 с. 4. Сергієнко Антоніна. Формування ціннісних орієнтацій особистості на уроках української мови і літератури // Українська література в загальноосвітній школі. 2013. №12. С.14-17. 5. Ціннісні орієнтації та їх роль у житті людини [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://ukrkniqa.org.ua/ukrkniqa-text/774/66/>

Долга Ольга Дмитрівна

к. філос. н., учитель історії та мистецтва,
Краматорська ЗОШ І-ІІІ ст. №16 КМР Донецької області

СИНКРЕТИЗАЦІЯ КРИТИЧНОГО ТА ЕМОЦІЙНОГО МИСЛЕННЯ У ТЕХНОЛОГІЇ «АВТЕНТИЧНОЇ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ»

Технологічні можливості інформаційно-комунікативної доби обумовили становлення нового типу людини. Особистість у кіберсуспільстві набуває нарцистичної «пси» індивідуалізації. Глобальним завданням сучасної освіти стає подолання індивідуалізованої замкненості нарцистичного мислення за для активізації розвитку її комунікативного, креативного та трансцендентного вимірів.

Педагогічне рішення зазначеної проблеми варто реалізовувати шляхом відповіді викликам часу. Так, інформаційний вантаж технологічної доби кіберсуспільства потребує когнітивних інструментів критичного мислення. Водночас, замкненість особистості у власній індивідуалізації спустошує її емоційну сферу, невілюючи цінність духовних імперативів. Тож, активізація емоційного мислення дозволить вивести людину зі стану нарцистичної замкненості на рівень трансцендентної індивідуалізації. Зазначимо, що даний рівень обумовлює вихід за межі досягнутого, а відповідно, розкриває креативні можливості особистості.

Наразі, науковий дискурс, щодо формування нового типу людини інформаційно-комунікативної доби кіберсуспільства вимагає аналізу дослідницьких парадигм та врахування їх педагогічних проєкцій. Слід розглянути образи: «людини – нарциса», «Людини – хакера», «людини – дизайнера», «людини з віртуальним клоном» та «людини – Бога». Варто підкреслити мультиверсійність екзистенційного простору кіберсуспільства. Внаслідок, педагогічна проєкція кожної з парадигм сучасної людини має скласти методологічну основу Нової української освіти.

Так, Ж. Ліповецькі підкреслює індивідуалізовану замкненість нарцистичного сенсу людини в культурі споживання [3]. Вчений наголошує на спустошенні ін-

дивіда психологізованого нарцисизму. Це загрожує створенню духовного вакууму цивілізаційного масштабу. Проте, постулат Аристотеля, щодо соціального характеру людського існування, залишається аксіомою. Тож, педагогічним викликом, в зазначену Ж. Ліповецькі, добу пустоти – постає активізація екзистенційної комунікації, розвиток творчого потенціалу особистості, який ґрунтується на духовно-ціннісній та емоційній сфері індивіда.

Між тим, образ «людини – хакера», обґрунтований М. Кастельсом та П. Хіманеном, створює ідеал абсолютно досконалої, кваліфікованої, майстерної особи [2, с. 78]. Дана парадигма вимагає педагогічної активності в напрямку критичного мислення, уміння залишити зайве, залучити логічні висновки для досягнення високої мети.

Образ «людини-дизайнера» реалізується у неперервному процесі інтерпретації старих і створенні нових сенсів. Феномен дизайну стає невід’ємною рисою мультиверсійного простору кіберсуспільства. Так, технологічні можливості та споживацькі умови інформаційно-комунікативної доби вимагають відмови від фіксованої форми постановки проблеми та відкриття варіантів її інтерпретації. Важливою рисою дизайн – мислення виступає високий рівень емпатії в комунікаційній конструкції проблемного поля [4]. Тож, педагогічним викликом дизайн – мислення є розвиток самореалізації особистості, через креативність та комунікативність індивіда.

Між тим, інформативність та смислоутворююча активність віртуального простору обумовлюють включеність індивіда у паралельне віртуальне існування. Зазначимо, що емоційна сфера людини бере активну участь у другій паралелі існування. Так, формується віртуальний клон людини [5, с. 37]. Наразі педагогічним завданням постає формування усвідомлення особою істинних та ерзацових явищ буття. Вирішення даного завдання полягає у збереженні психо-соматичної цілісності індивіда з активізацією духовних вимірів його екзистенціалів. Це має реалізуватися у синкретичній єдності критичних та емоційних методів.

Розгляд парадигми «людини-Бога» в концепції Ю.Н. Харарі дозволяє виділити основні проблеми індивіда нового типу з необмеженими можливостями [6, с. 399]. До останніх належать загрози: безконтрольності, байдужості, та як наслідок, - деградації. Ключовою умовою існування «людини-Бога» є її здатність до трансценденції. Людина має перебувати у стані трансцендентного розвитку. Останній мусить відбуватись у системі трансцендентних координат. Горизонтальний напрямок, даної системи, відповідає екзистенційній комунікації та трансцендентній творчості індивіда. Водночас, вертикальний напрямок відповідає духовному самовдосконаленню та синкретичності раціональної та ірраціональної сфери людського буття [7, с. 27]. Наразі, педагогічним викликом виступає методологічний синтез критичного креативного та емоційного мислення, що допоможе реалізувати трансцендентний розвиток цілісної особистості.

Аналіз педагогічних викликів дискурсивної парадигми людини нового типу дозволяє визначити ключову освітню проблему кіберсуспільства – розвиток цілісної особистості здатної до критичного, креативного, емоційного мислення та трансцендентної самореалізації. Вирішення даної проблеми потребує застосування синкретичної методології критичного та емоційного мислення в дидактичній системі трансцендентних координат. Наразі, варто розглянути авторську технологію «Автентичної інтерпретації» [1, с. 94]. В її основі лежить шість рівнів опрацювання інформації. Вони розподіляються за принципом соматично-психологічного опанування знань, що забезпечує збереження психо-соматичної цілісності індивіда в царині істинних, а не ерзацових явищ. Зазначимо, що всі рівні

технології «Автентичної інтерпретації» (апперцепція, розуміння, творчість, символ, сенс, ідея) поєднують раціональну та ірраціональну діяльність індивіда. Особливістю технології є застосування праксіологічного підходу на соматично-емоційному опануванні інформації. Так, рівні апперцепції, розуміння та творчості активують первинне фізіологічне й емоційне сприйняття. Перший рівень – апперцепція - відповідає за візуалізоване та аудіолізоване первинне сприйняття інформації. Другий рівень – розуміння – долучає інтуїтивне визначення інформаційного фрагменту. Третій рівень – творчість – дозволяє задіяти фізичну активність індивіда в межах критично-креативного мислення в процесі проектування просторових об'єктів. Разом з тим, Наступний етап «Автентичної інтерпретації» включає рівні символу, сенсу та ідеї та ґрунтується на психологічному креативно-трансцендентному підході. Так, четвертий рівень – символ – спрямований на розвиток асоціативно-креативного мислення. П'ятий рівень – сенс – дозволяє методологію дизайн-мислення, що охоплює критичні та креативні методи, визначити інтерпретаційні смисли, вивчаємого матеріалу. Шостий рівень – ідея – обумовлює вихід за межі інформаційного матеріалу, що забезпечує генерацію нових полікультурних сенсів в системі трансцендентних координат.

Наразі, слід зазначити, що трансцендуюча герменевтика спрямована на самоусвідомлення людської самотності та збереження екзистенційної цілісності в технології «Автентичної інтерпретації» реалізує синкретичність критичного та емоційного мислення. Трансцендентна креативність технології відповідає мультиверсійним викликам кіберсуспільства. «Автентична інтерпретація» дозволяє реалізувати індивідуалістичний, аксіологічний, культурологічний, праксіологічний, креативний підходи, адже спирається на єдність емоційного та когнітивного мислення. Важливо, що м'який раціонально-ірраціональний підхід до засвоєння інформації допоможе вирішити не лише ключові педагогічні завдання Нової Української школи, але й дозволить якісно працювати в інклюзивній сфері.

Список використаних джерел

1. Долга О. Д. Технологія «Автентичної інтерпретації», як методологія формування культуротвірної, конкурентоспроможної, здатної до самоідентичності особистості. О.Д. Долга. Матеріали сьомого міжнародного фестивалю педагогічних інновацій, том 2. Черкаси 2015, 94 с.
2. Кастельс М. Хіманен П. Інформаційне суспільство та держава добробуту. М. Кастельс, П. Хіманен. К.: Ваклер, 2006. 231 с.
3. Липовецьки Ж. Ера пустоты. / Ж. Липовецьки Режим доступу: <https://clck.ru/UMvM> (Дата звернення - 21,10,2021).
4. Рос Б. Привычка достигать. Как применять дизайн-мышление для достижения целей, которые казались вам невозможными. Режим доступу: <https://www.libfox.ru/files/book/658401.pdf> (Дата звернення - 15,10,2021).
5. Трансформація засад філософії за доби Постмодерну / [В.В. Лях, Я.В. Любимий, К.Ю. Райда, С.Л.Шевченко, А.В. Льїна, В.М. Куплін]; відп. ред. В.В. Лях. К., 2018. 331 с.
6. Харарі Ю. Н. Nomodeus. Краткая история будущего. Ю. Н. Харарі. М.: Синдбад, 2018. 496 с.
7. Dolgaja O. The ontology of truth in the ratio of faith and knowledge by K. Jaspers. O. Dolgaja. Scientific letters of academic society of michal baludansky. 2016, № 4. 25-28 с.

Лисоколенко Тетяна Володимирівна

к. філос.н., доц., доцент кафедри філософії,
КЗВО «Дніпровська академія неперервної освіти» ДОР»

ФЕНОМЕН ГРИ: ВІД СТАЛОСТІ ДО ПОЛІСЕМАНТИЗМУ

У ХХІ ст. запит про те, що таке гра не втрачає своєї актуальності, що обумовлено формуванням нового типу соціальності в контексті трансформацій суспільних інститутів, віртуалізацією соціального простору та проникненням ігрових елементів до площини різних сфер. Феномен гри у роботах видатних філософів

різних часів зазнавав суттєвих трансформацій. Так, у центр своїх міркувань, в аспекті підняття різних тем, до гри звертались такі філософи, як Й.Гейзінга, Р.Кайюа, Г.Гессе, Х.Ортега-і-Гассет, Ф.Шиллер, Е.Берн, Л.Вітгенштейн, М.Бахтін, О.Фінк тощо. Опосередковано, до гри також апелювали Платон, Арістотель, Секст Емпірик, Е.Роттердамський, Б.Спіноза, Б.Паскаль, Т.Мор, М.Кастельс, Ф.Ніцше, М.Гайдеггер, тощо. Намагання виокремити категорію гри в історико-філософській ретроспекції, дозволяють припустити те, що вказане поняття безпосередньо або опосередковано наявне у багатьох роботах та пов'язане, в переважній більшості з проблематикою ролі та місця людини у соціальному просторі [2].

Однак визначення гри, як, наприклад «різновиду фізичної та інтелектуальної діяльності, позбавленої практичної цілевідповідності» [4, с.293], дозволяє вести мову про усталене пов'язування гри з поняттями розважальності, свободи, дозвілля, з поняттям процесу, а не результату. Тож, наразі спостерігаємо таку ситуацію: по-перше, гра виступаючи об'єктом дослідження в різні історичні епохи, зберігає власну своєрідність, виступаючи доволі різнорідним феноменом, звернення до якого важко підвести під певні шаблони, по-друге, певна частина визначень гри, пов'язана саме намаганням асоціювати її з тим явищем, що позбавлене практичного сенсу. Словникові визначення гри, принаймні їх переважна більшість, формують усталене розуміння гри та особливості її сприйняття. Однак, чи відображає такий усталений підхід реальний стан речей, або реальний онтологічний статус гри, в межах саме площини соціально-філософського аналізу? Доволі складне питання, навіть риторичне. Для пошуку можливих відповідей на нього можна звернутися до деяких смислових відтінків гри в межах сучасного соціогуманітарного дискурсу.

Істотні зміни у підходах до ролі та значення гри відбулися у ХХ ст., коли феномен гри зазнав радикальної трансформації, набувши властивостей трансгресивного явища. ХХ ст. стало відправним пунктом у зміні векторів дослідженні гри як соціальної категорії. Після «*Homo ludens*» Й.Гейзінги та концепції мовних ігор Л.Вітгенштейна, гра позбавляється статусу легковажного явища в межах суто практичної діяльності, розширюючи свої межі до феномена з неоднозначним статусом, а швидкі темпи розвитку медіа технологій дозволяють констатувати, що гра зазнає імплузії, на що звернув увагу Ж.Бодрійяр. Саме позбавлення певної сталості в розумінні гри в сучасних умовах відбувається через її інверсію в межах різних соціальних просторів [3]. Так, поняття «мовна гра» забезпечує збереження смислового наповнення нашого мовлення, створюючи можливості для утворення нової суті, конструювання нових комунікативних смислів. Л.Вітгенштейн стояв на шляху створення своєрідної прагматичної онтології мови. У такій системі мова постає як своєрідне поле розгортання світу людини, де останній розкривається у формі різних смислів. Мовлення тут є залежним від контексту певної мовної гри.

Гра у медіапросторі, окрім самого різновиду віртуальних ігор, дозволяє розглядати медіапростір як тотальну гру (Ж.Бодрійяр, Н.Луман), наділяючи новими смислами як гру, так і формуючи певне ставлення до самого медіапростору [3]. Медіа ХХІ ст. можна розглядати як сеанс одночасної гри, що відбувається у формі різноманітних театральних вистав, невід'ємною рисою яких є видовищність, розіграна для телеглядачів, користувачів та слухачів. У багатьох випадках результатом такої медійної вистави є формування уявлень, стереотипів сприйняття та ставлення. Артикулюючи та, можливо, доводячи до межі, роль медійної сцени, Ж.Бодрійяр, доволі точно визначив місце та роль сучасної дійсності. Її сутність полягає

у наступному: для того, щоб щось відбулося насправді – воно має відбутися у віртуальній реальності, «для того, щоб стати глобальною, подія має стати віртуальною» [1, с.138].

Тож, з огляду на те, що у різні історичні часи домінували відмінні варіанти переломлення гри до контексту різномірних ідей, на те, що гра є об'єктом вивчення багатьох наукових дисциплін, наявні складнощі при її чіткому визначенні в межах різних концепцій сучасності (наприклад: мова та медіа), враховуючи певну семантичну гнучкість, що вкладається в сучасний концепт гри в межах філософського дискурсу, підхід до гри як до полісемантичної категорії, вбачається виправданим.

Список використаних джерел

1. Бодрийяр, Ж. *Дух тероризма. Дух тероризма. Войны в заливе не было.* М.: РИПОЛ классик, 2016. С.95-188. 2. Лисоколенко Т.В. *Феномен гри в історико-філософській ретроспекції.* Гілея: науковий вісник. 2020. Вип. 154 (№ 3). С. 194-197. 3. Лисоколенко Т.В. *Модальна методологія Д.Зільбермана та феномен гри: особливості концептуалізації.* ОСВІТНИЙ ДИСКУРС: збірник наукових праць. 2021. Вип.34(6). С.7-16. [https://doi.org/10.33930/ed.2019.5007.34\(6\)-1](https://doi.org/10.33930/ed.2019.5007.34(6)-1) 4. *Постмодернізм. Енциклопедія.* Мн.: Интерпрессервис; Книжний Дом, 2001. 1040 с.

Казмірчук Анастасія Сергіївна
Бондаренко Анастасія Сергіївна

*студенти магістратури,
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ*

СВІТОГЛЯДНІ АСПЕКТИ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ: ФІЛОСОФІЯ, КУЛЬТУРА ТА ОСВІТА

Джерелом безперервної освіти є релігійні та філософські ідеї про постійне духовне вдосконалення людини. На розвиток теорії виховання вплинули філософські погляди Ф. Ніцше, який висловив свої погляди нову культурно-філософську орієнтацію, заклав основи «філософії життя».

Основна ідея цієї філософії полягає в тому, щоб стверджувати вищу цінність, постійне культурне вдосконалення людини, що призводить до створення нового типу людини, яка перевершить сучасників за своїми моральними та інтелектуальними якостями. [7, с.701-702]. Засновник сучасної педагогіки Ян Амос Коменський у своєму знаменитому творі «Велика дидактика» писав про чотири школи: рідну мову, материнську, гімназію та академію [10, с.351].

У XVIII столітті філософи сподівалися, що у найближчому майбутньому на земній кулі у зв'язку з розвитком науки і техніки виникне царство розуму та добра.

Наприкінці дев'ятнадцятого століття позитивісти також щиро вірили у месіанську мету науки у побудові справедливого та гуманного суспільства. Розвиток науки стало панацеєю на вирішення соціальних проблем, лише загострило протиріччя, властиві сучасній цивілізації. Основні параметри моральних завдань європейської культури ще дві тисячі років поставили християнської релігією.

На початку XXI століття настільки гостро постало питання духовного оновлення та навчання людини, незалежно від її віку. Ідея навчання протягом усього життя є результатом переосмислення ролі та місця освіти в суспільстві, що було викликано низкою причин.

У середині XX століття, відразу після Другої світової війни, виникла гостра необхідність у переосмисленні та зміні ролі, місця, функцій, цілей і завдань освіти для кожної людини і суспільства в цілому.

У 60-ті роки частка представників нижчих, найбільш численних соціальних верств суспільства (робітники, селяни, дрібні службовці) серед студентів вишів розвинених країн коливалася від 5 до 14%. [2, с.14-15].

Освіта була транслятором соціального досвіду. У ХХІ столітті буде зовсім інша економіка та інше суспільство, що, безперечно, вплине на освіту. У 1974 р. середню освіту отримували: 53,6% у Сполучених Штатах, 16,2% у Сполученому Королівстві, 19,3% у Німеччині, 18,4% у Франції та 22,1% у Японії групи [3, с.3-10].

Традиційні «закриті» системи освіти, закриті та негнучкі, певною мірою кастові, виявилися не підготовленими до сьогоднішніх змінних вимог.

На початку ХХІ століття були розроблені різні підходи до визначення сутності поняття «безперервна освіта», а саме: філософсько-педагогічна концепція, згідно з якою освіта сприймається як процес, що охоплює все життя людини; важливий аспект освітньої практики на різних етапах системи освіти, що представляє її як постійний цілеспрямований розвиток соціокультурного досвіду різних поколінь людини [8, с.117]. За своїми масштабами освіта як сфера життя людини - одна з найбільших та недиверсифікованих у світовій економіці. На освіту припадає значна частка (у розвинених країнах до 5-8% валового національного продукту – ВВП) державних та приватних фінансових вкладень. Система освіти має потужну інфраструктуру, яка постійно розвивається та включає освітні заклади та об'єкти, засоби зв'язку, сучасні засоби обробки, надання та передачі інформації, спеціалізовані дослідницькі центри та конструкторські бюро, бібліотеки, видавництва, навчальні заклади та установи перепідготовки.

Освіта на користь стійкого майбутнього - це філософія, яка потребує певних підходів до всього комплексу формування людини. В останні роки освіта, спрямована на стійкий гуманістичний розвиток, стала предметом піклування у всьому світовому співтоваристві.

Філософія - це особливий вид духовної культури, мета якої - зрозуміти основи природного та соціального світу, освіти культури та пізнання, людини та її сутність. Біляєва зазначає, що у нових соціально-економічних умовах виникають нові науки, нові проблеми філософії, соціології, педагогіки, психології, природничих, технічних, технологічних наук. Якийсь консерватизм, застій та традиціоналізм, змістовно-структурна нерухомість чи «соціальна гіподинамія». На думку В.С. Лута, сучасній людині потрібно виховувати новий світогляд. Автор ідеї «кризи системи організованої освіти» Джон Дьюї вважав організовану освіту несумісною з нинішнім рівнем розвитку суспільства і, по суті, шкідливим. Джеймс Перкінс у своїй заключній доповіді на Міжнародній конференції в США (1976) з проблем глобальної кризи освіти наголошував на нездатності освіти рухатися відповідно до розвитку суспільства; про невідповідність очікувань індивідів потребам суспільства, з одного боку, та можливостями системи освіти – з іншого [9, с. 510-514].

Швидке зростання наукових знань, швидке оновлення сучасних технологій, що лежать в основі матеріального способу виробництва, поява нових технологій, складності, диверсифікація соціальних ролей, високий рівень старіння знань і технологій унеможливили обмеження освіти лише певний, заздалегідь встановлений вік або термін. і тим паче рівень. Формування ідеї безперервної освіти є своєрідним відображенням процесу розмивання кордонів між жорстко позначеними раніше чотирма етапами життя людини: дитинство, навчання (підготовка до самостійного, «дорослого» життя), робота і відхід від нього.

Осипов підкреслює, що безперервна освіта допоможе вирішити різні проблеми «третього» віку – людей похилого віку, пенсіонерів.

Великі соціальні переваги безперервної освіти полягають у тому, що вона може враховувати дві важливі обставини більшою мірою, ніж традиційна освіта. Вища форма єдності може бути досягнута через взаємодію філософії та освіти, що особливо важливо на критичних етапах розвитку людини, пов'язаних із необхідністю переходу до нового типу світогляду, культури, їхньої «духовної квінтесенції» – філософія, а отже, і до нового типу освіти [6, с.701-702]. Формування нового типу культури, її нового світогляду та філософських основ вимагає нової системи освіти, яка б забезпечувала навчання протягом усього життя. Філософія освіти розглядає найзагальніші проблеми освіти, зосереджені навколо цілей, змісту, методів виховання та навчання, а також навколо конкретних соціальних та психолого-педагогічних проблем освіти та навчання.

Закони розвитку, звичайно, не виключають дію законів переходу від кількісних до якісних змін та заперечення з, а лише розширюють та доповнюють картину розвитку цілісних об'єктів.

Закон єдності та розбіжності протилежностей для цілей освіти відповідає єдності виховання та виховання всебічно та гармонійно розвиненої особистості та розбіжності рівнів професійної підготовки - вузькому, широкому та універсальному.

Закон єдності та безлічі протилежностей відповідає зазначеній вище єдності та багатству цілей, змісту та методів навчання.

Закон єдності та невизначеності протилежностей відповідає винятковій складності практичної реалізації освітніх моделей, що відображають всі вищеперелічені аспекти та аспекти нової, що діалектично розвивається або самоорганізується системи освіти.

У процесі аналізу філософії розвитку безперервної освіти важливого значення набуває поділ освітньої діяльності у суспільстві на дві основні форми. Перша офіційна система освіти включає всі навчальні заклади, спеціально створені тільки для навчання та виховання державні або громадські організації, діяльність яких передбачена законодавством країни. Насамперед це стосується виховання підростаючого покоління, молоді, а також підвищення кваліфікації та перепідготовки робітників у всіх сферах громадської діяльності. Друга, неформальна система освіти, включає ті засоби освітньої діяльності, які не належать до першої, але відіграють важливу роль у навчанні та вихованні людства.

Список використаних джерел

1. *Альтернативи университетам / ОБСЕ.: Пер.з франц. Париж: 1991. С. 71-73.*
2. Арнольд В.И. *Теория катастроф. 3-е изд. доп. М.: Наука, 1990. С.14-15.*
3. Атутов П.Р., Поляков В.А. *Формировать у молодежи трудовой образ жизни // Сов. педагогика. 1989. № 3. С. 3-10.*
4. Беляева А.П. *Концептуальные основы развития начального профессионального образования. – СПб.: 1995. С. 28.*
5. Беляева А.П. *Перспективы развития профессиональной школы // Педагогика. 1994. № 4. С.26-29.*
6. *Всемирная энциклопедия: Философия / Главн. науч. ред. и сост. А.А.Грицанов. М.: АСТ, Мн.: Харвест, Современный литератор, 2001. С.701-702.*
7. Гегель Г. *Энциклопедия философских наук. В 3-х т. М.: Мысль, 1975-1977. С. 712, 581, 205, 121.*
8. Лутай В.С. *Філософія сучасної освіти. Навчальний посібник. К.: Центр «Magіstr-S», 1996. С. 117.*
9. *Неперервна професійна освіта: філософія, педагогічні парадигми, прогноз: Монографія / В.П.Андрущенко, І.А.Зязюн, В.Г.Кремень, С.Д.Максименко, Н.Г.Ничкало, С.О.Сисоєва, Я.В.Цехмістер, О.В.Чалий / За ред. В.Г.Кременя. К.: Наукова думка, 2003. С.108-112.*
10. *Comparative Analysis of Higher Education System in Central and Eastern Europe / Canadian Bureau of International Education, Ottawa, Canada, October, 2000. Ottawa, 2000. С. 510-514.*

Науковий керівник: *Леонова Н.В.,*
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

Міхайлова Алла Володимирівна

аспірантка, Інститут підготовки кадрів Державної служби зайнятості

Малюта Олександр Миколайович

д. філос. н., професор міжнародної академії МАФО, м. Київ

СУЧАСНА ПАРАДИГМА МИСЛЕННЯ ТА ЇЇ ПРОБЛЕМАТИКА

Одне з важливіших завдань, яке стоїть у сьогоднішні перед світовим співтовариством на сучасному етапі соціального розвитку, є розробка нової парадигми мислення у загальному вигляді як необхідність. Це завдання корегує з освітньою концепцією.

Актуальність цієї тематики була вперше заявлена на міжнародній конференції зі сталого розвитку, що пройшла під егідою ООН у Ріо-Де-Жанейро у 1992 році. Про необхідність зміни стандарту мислення заявлялося і в подальшому на майданчиках аналогічних конференцій зі сталого розвитку Ріо + 15 та Ріо + 20. Але ж продиктоване завдання по розробці нової парадигми мислення не було вирішено до сих пір.

Для того, щоб сформулювати нову парадигму мислення, необхідно уявити, що таке застарілий стандарт мислення і чому виникла необхідність в його зміні. Зауважимо, що за даної необхідності не були розглянуті навіть ті особливості сучасного стандарту мислення, на які треба звернути увагу при вирішенні цієї поставленої задачі. Вказану особливість назвемо причиною номер один та будемо розглядати як необхідну підготовчу роботу за для вирішення даної проблематики.

Звертаємо увагу на розглянуту викладену особливість як на необхідний ситуаційний аналіз, що передує вирішенню проблеми, призначення якого відповісти на наступну сукупність питань, реорганізовану на постанову наступних завдань: надати позначення застарілому стандарту мислення, його особливостям та обмеженням; визначити причини, що вказують на необхідність його модернізації; прояснити компоненти та напрямки модернізації мислення.

Наші дослідження показали, що базовими компонентами у сучасному стандарті мислення є три складові: духовна, світовоощренська та логічна. В основі духовної складової лежить християнська система цінностей. Світовоощренська складова продиктована діалектикою Гегеля та логічна – формальною логікою або логікою Аристотеля.

На сучасному етапі розвитку світу саме ці складові частини буття людства вичерпали свої можливості, що підтверджується в цьому періоді не лише нашими дослідженнями, а й заявами Папи Римського [5] та Римського Клубу [6;7].

При вивченні зазначеної проблеми відразу ж виникає основне питання, яке полягає в засобах здатних вирішити це завдання, щоб максимально уникнути як суб'єктивізації самого дослідження, так і трактувань, які, зрештою, представляються, як правило, набором авторитетних думок дослідників з цього питання. Суб'єктивний фактор можливо значно зменшити, спираючись не на суб'єктивне судження, а на методи дослідження. Враховуючи складність об'єкта і поставленої задачі, навіть вибір методу видається складною проблемою і потребує окремого дослідження. Складність та значимість подібної проблематики добре представлена в науковій роботі К. Д. Бейлі [1]. Основний висновок, що він висуває – методи опису систем самі повинні бути системними. Цей висновок особливо важливий. Саме системний метод підходить для вирішення зазначеної проблеми, але не будь-який, а той, що носить:

1. Міждисциплінарний характер. 2. Підходить для опису складних об'єктів, до яких відноситься соціум, мислення та інші об'єкти або явища, пов'язані з людиною. 3. Придатний для реалізації на ЕВМ через велику складність об'єкта дослідження. 4. Поєднується з вже існуючими методами, які застосовуються для подібних досліджень.

У якості такого метода вибрані системні методи третього покоління – Інваріантне Моделювання, що базується на теорії Гіперкомплексних Динамічних Систем (ГДС) [2;3;4]. Дана тема знаходиться на стадії активної розробки. В силу її складності та актуальності, вимагає широкої участі в ній вітчизняної та міжнародної наукової громадськості, що зумовлюється не лише цими положеннями, але ж і необхідністю розуміння цієї проблематики в наш час, що характеризується численними кризами, конфліктами та гібридними війнами.

Список використаних джерел

Kenneth D. Bailey. Sociology and the New Systems Theory Forward Theoretical Synthesis, SUNY. 1994. 327 h. 2. *Малюта О. М. Гиперкомплексные динамические системы. Львов: Вища шк. Издательство при Львов. Ув-те, 1989. 120 с.* 3. *Малюта О. М. Закономерности системного развития. Киев: Наук. Думка, 1990. 136 с.* 4. *Малюта О. М. Система деятельности. Киев: Наук. Думка, 1991. 208 с.* 5. *Pope Francis cancels the Bible and proposes to create a new [Електронний ресурс]. Режим доступу: thereisnews.com. – Назва з екрану.* 6. *Римський Клуб. Екстрена Заява [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://midgard-edem.org>. – Назва з екрану.* 7. *Римський Клуб. Ювілейна доповідь. Вердикт: «Старый Мир обречён. Новый Мир неизбежен!» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ji-magazine.lviv.ua> 2020 – Назва з екрану.*

Маляренко Лілія Василівна

вчитель-логопед,

КДНЗ (Центр розвитку дитини) № 2 «Веселі дзвіночки» Вільногірської МР

ФОРМУВАННЯ ДУХОВНО-ЦІННІСНОЇ СФЕРИ ОСОБИСТОСТІ: ІДЕЇ ТА ПРАКТИЧНА РЕАЛІЗАЦІЯ

Реформа сучасної української школи висунула перед освітянами нові завдання, в яких пріоритетним напрямком державної політики в галузі освіти, як зазначено в Національній доктрині розвитку освіти є створення умов для всебічного розвитку школярів як особистостей, розвитку їхніх здібностей.

Реформування системи освіти в Україні бере початок з дошкільної освіти. Освітній процес переходить від навчально-дисциплінарної моделі до особистісно-орієнтовної, від виховання до ціннісного орієнтування. Реформаційні зміни в освіті відбуваються в контексті інтеграції України до Європейської спільноти, що потребує певного узгодження цінностей і водночас збереження власної ідентичності.

Підвищена увага до ціннісного поля педагогів та формування ціннісно-змістовної сфери дітей – провідні тенденції розвитку сучасної освіти. Функція освіти полягає у тому, щоб спрямувати процес формування ціннісно-змістовної сфери особистості в певне русло. Заклади освіти – кваліфіковано як інститут соціалізації. Їх основне призначення – навчати дитину основ науки життя. Очікування суспільства сьогодні пов'язані з формуванням життєздатної, гнучкої, свідомої творчої людини. Починати це слід з дитинства, оскільки саме в цей віковий період закладається фундамент оптимістичного світобачення; формуються уявлення дитини про свої права та обов'язки, про себе минулого-теперішнього-завтрашнього; засвоюються моральні правила і норми, розвивається довільна поведінка. Формування яких саме цінностей має сприяти освіта? Це питання є найбільш актуальним для дошкільної освіти, оскільки дитина дошкільного віку

ще неспроможна зорієнтуватися в ціннісному полі сучасної культури, здійснювати усвідомлюваний вибір цінностей. У дошкільному віці система цінностей дорослого є визначальною для формування ціннісних орієнтацій дитини. Отже, особистість педагога і система його ціннісних орієнтацій є фундаментом для роботи щодо формування ціннісної сфери особистості дитини. Ціннісні орієнтації особистості є важливою сферою досліджень багатьох наук про людину: філософії, педагогіки, психології, соціології, тощо. Це питання свого часу розглядали такі видатні філософи, як Аристотель, Фома Аквінський, Еммануїл Кант та інші. Вивчення особливостей ціннісної сфери педагогів, їхньої готовності брати участь у формуванні ціннісної сфери дітей, а також їхнього вміння транслювати «свої» цінності за допомогою грамотного методичного підходу – це актуальне завдання ЗДО сьогодні. Гуманістична парадигма в освіті проголошує використання дитиною у поведінці та діяльності системи духовно-моральних цінностей, в яку вона включена (Ш.А. Амонашвілі, Л.С. Виготський, І.Д. Бех та інші). Перед усім це стосується формування в дітей відкритості до світу людей, виховання навичок соціальної поведінки, усвідомленого ставлення до себе як вільної самостійної особистості та до своїх обов'язків, що визначаються зв'язками з іншими людьми, формуванням готовності до сприймання соціальної інформації, вихованням співчуття, співпереживання, бажання пізнавати людей, робити добрі вчинки. Для формування гуманістичної позиції необхідне позитивне прийняття себе та інших людей, оптимістичне світосприйняття. Особистість визначають її цінності та ідеали – те, що вона вважає важливим, до чого прагне і які засоби обирає для досягнення мети. Ціннісні орієнтири, якими керується доросла людина, формуються ще у дошкільному віці й часом не надто змінюються. Тому на педагогові лежить велика відповідальність – сприяти становленню такої системи ціннісних координат дитини, за якої її життя буде плідним, яскравим, щасливим, спрямованим на добро. Ціннісні орієнтири – важлива характеристика психічного розвитку дитини. У них відбивається рівень суб'єктної активності малюка, ступінь дорослішання та гармонізації всіх його психологічних надбань, що зовні проявляються в поведінці, взаєминах з іншими людьми, у пізнавальній, предметно – практичній та ігровій діяльності. Саме тому, забезпечення належного психолого – педагогічного супроводу процесу становлення ціннісних орієнтирів дитини в умовах дошкільного закладу і в родині належить до найважливіших завдань виховання.

М. Монтесорі усвідомлювала глибокий зміст понять: любов, послух, чемність, взаємодопомога, вдячність, пошана тощо і відчувала велику відповідальність за формування цих якостей у дітей. «Ми, - казала вона, - є для них «стимулами...». Чисті душі дітей мають брати свою духовну поживу від нас; їхні серця повинні спинатися на нас, у любові до нас вони мають підвестися до внутрішньої творчості». Відтак, проблему морального виховання дітей М Монтесорі трактує як проблему духовної сфери людини: розуміння та розрізнення нею добра і зла, вдосконалення чутливості, совісті, виховання моральних почуттів тощо. Думки М.Монтесорі про те, що насамперед треба плекати духовні сили малюків, діставали підтвердження та розвиток у дослідженнях багатьох учених, зокрема й українських. Скажімо, над цими проблемами працювали: Е.Еріксон, В.Зеньківський, Я.Коменський, С.Русова, М. Рубінштейн і К.Ушинський. Дослідження сучасних психологів і педагогів з Інституту проблем розвитку людини (м. Київ) ще раз підтверджують пріоритетні становлення духовного самовизначення особистості, це стосується також дітей з відхиленнями та вадами розвитку.

Формувати духовність маленьких українців на засадах християнської моралі, доброти, людяності, милосердя, чесності, працьовитості, на основі традицій, досвіду своєї родини та народу в цілому – основна мета духовно-морального виховання. Оскільки любов, добродійність, милосердя - то сфера прояву людського духу, слід прагнути до того, щоб діти могли проявити ці чесноти повсякденно.

Тож завданнями педагогів є: розкрити дітям неоціненне багатство, глибину народної мудрості, національних надбань через використання народного фольклору; поглиблювати знання про розмаїття народних свят, обрядів, традицій українського народу як духовної скарбниці наших пращурів; розширювати уявлення про сім'ю, рід; сприяти гармонійному вихованню дітей на основі дотримання родинних традицій; збагачувати досвід доброзичливих взаємин з однолітками, турботливого ставлення до рідних та близьких людей, дотримання моральних та етичних норм під час різних видів діяльності; розвивати здатність до оцінювання й самооцінювання, критичного ставлення до власної поведінки; уміння обмежувати свої бажання, дотримуватися встановлених норм поведінки, у своїх вчинках керуватися позитивним прикладом.

Важливою складовою національних цінностей є формування культури, оволодіння та вживання української мови як духовного коду нації. Саме в процесі вивчення рідної мови відбувається формування духовних цінностей підрастаючого покоління: почуття патріотизму, національної свідомості, любов до українського народу, його історії, Української Держави, рідної землі, родини. Справа педагогів – знаходити адекватні засоби впливу на вихованців, які сприяли б пробудження у них вищих духовних почуттів.

Ефективними засобами духовно-морального виховання є: рідна мова та усна народна творчість; народна гра та іграшка; пісенне та хореографічне мистецтво; кращі зразки народного та авторського декоративно-прикладного мистецтва; календарно-обрядові свята; народні звичаї, традиції, символи; родинно-побутова культура. Серед методів освітнього впливу на духовну сферу дитини, формування проявів духовного типу поведінки, я надаю перевагу іграм та ігровим вправам, творчим іграм (сюжетно-рольові, драматизації за літературними творами), розробляю та використовую дидактичні ігри і вправи, проблемно-пошукові ситуації морального, духовно -ціннісного, художньо-естетичного, творчого спрямування.

Значні потенційні можливості мають спостереження і милування у природному, культурному, соціальному довкіллі; екскурсії; читання художньої літератури; слухання народної, класичної, сучасної музики; розглядання творів мистецтва (декоративно-вжиткового, живопису, графіки, скульптури, архітектури); бесіди і розмови з дітьми на різні теми, зокрема й обговорення реальних ситуацій дитячого буття та взаємин з однолітками, старшими за віком людьми. Продовженням обговорення таких реальних вражень зі старшими дошкільниками можуть бути бесіди про філософські поняття добра і зла, справедливості й кривди, сміливості та боягузтва, чесності та обману, гарного і потворного тощо. Ефективним також є самостійне складання дітьми розповідей-міркувань духовної тематики, що сприятиме виробленню у них власних ставлень і оцінок, суджень, цінностей. Усе це стане підґрунтям для формування переконань, світоглядної позиції особистості.

Закріпленню та унаочненню духовних сентенцій сприяє розглядання картинок, що ілюструють події та явища, причини і наслідки дій та вчинків людини, обговорення моделей поведінки, варіантів розв'язання морально-етичних ситуацій за допомогою фігурок фланелеграфа, засобами анімації на інтерактивній смарт-дошці.

Книга – незамінний засіб духовно-морального виховання. Робота з книгою – традиційний засіб прилучення дошкільнят до духовної культури. Водночас педагоги не завжди використовують увесь потенціал художнього твору, зводячи роботу до формального опрацювання тексту.

Під впливом соціокультурного оточення в період дошкільного дитинства, коли дитина найбільш вразлива, найбільш відкрита змінам, вона не стільки завдяки цілеспрямованому навчанню-вихованню, а переважно природним чином вбирає в себе духовно-моральні цінності, норми поведінки, правила взаємин між людьми. Причому моральний розвиток дошкільника багато в чому залежить від його емоційної чутливості, розвиненої здатності співвідносити власні вчинки з етичними еталонами.

Як засіб презентування дітям етичних еталонів особливе місце серед інших видів мистецтва посідає художнє слово. Прислів'я, приказки, казки, гуморески, оповідання, навіть колискові – в усіх цих творах закладено вироблену віками народну мудрість. З них дізнаємося про ті риси характеру, вчинки, які завжди цінувалися й цінуються людьми, а також про ті, які викликали й викликають осуд.

Духовно-моральні традиції фольклору різних часів збереглися в літературних творах для дітей кращих письменників – Т. Шевченка, Л. Українки, І. Франка, К. Ушинського, Л. Костенко, В. Сухомлинського. Автори намагаються розмовляти зі своїми юними читачами сучасною, зрозумілою і близькою їм мовою. Саме у цих творах дошкільник знаходить духовні та етичні орієнтири, приклади для наслідування. Але самого тільки ознайомлення з літературними творами замало. Соціально-моральний клімат і рівень духовності соціокультурного середовища, в якому зростає дитина, мають сприяти закріпленню в ній набутих духовних орієнтирів.

Якщо ж стан духовності й моральності соціального оточення дитини не відповідає суспільним нормам, може статися так, що вона обере для себе цінності, далекі від духовно-моральних орієнтирів, сприйнятих нею з кращих літературних творів.

Ефективно здійснювати духовний розвиток дітей у дитсадку можливо лише за тісної взаємодії з їхніми батьками. І тут у пригоді стануть усі відомі, усталені форми співпраці дошкільного закладу з родинами. Для того щоб підвищити психолого-педагогічну компетентність батьків з питань духовно-морального виховання дошкільників, я активно залучаємо їх до освітньої роботи, обговорення й спільного розв'язання проблем і завдань цього аспекту виховання.

Я, організовуючи роботу з батьками, сприяють обміну найліпшим досвідом сімейного виховання, формуванню довірчих стосунків та демократичного стилю спілкування дорослих з дітьми у родині, а також наголошують на важливості узгодження вимог сім'ї та дошкільного закладу в інтересах дитини.

Ефективними є різні форми роботи та взаємодії з батьками які я використовую в своїй роботі, зокрема: загальні та групові батьківські збори; анкетування й тестування; консультації фахівців; бесіди; круглі столи; семінари-практикуми; психолого-педагогічні тренінги; організація та проведення спільно з батьками свят, розваг, вистав, днів іменинників тощо. Головне – зацікавити батьків, зробити їх своїми однодумцями у пошуку шляхів збагачення духовно-морального досвіду наших вихованців.

Тож педагоги й батьки мають об'єднувати зусилля на шляху до цілеспрямованого й послідовного виховання свідомої особистості, якій притаманні високі духовно-моральні якості.

Лише власним небайдужим ставленням кожного до розв'язання проблем виховання духовності, бажанням, готовністю та вмінням особисто долучитися до цієї благородної справи, об'єднанням зусиль педагогічної і батьківської громадськості можна досягти успіхів у подоланні негативних тенденцій у стані духовності нашого суспільства. Отже, чи буде дитина моральною, великою мірою залежить від того, які дорослі супроводжують процес її зростання.

Список використаних джерел

1. Гавриш Н. Книга - незамінний засіб духовно-морального виховання. // Дошкільне виховання. 2013. № 9. С. 9-12. 2. Гурковська Т., Особливості ціннісної сфери педагогів - «дошкільників» // Практичний психолог: дитячий садок. №5. 2014. 3. Долинна О., Низковська О. Розвивати духовний потенціал особистості дошкільника. // Дошкільне виховання. 2013. № 9. С. 6-8. 4. Карабаєва І., Дитяче свято, як засіб формування ціннісних орієнтацій дошкільників. // Практичний психолог: дитячий садок. № 2. 2014. 5. Карасьова К., Формуємо ціннісні орієнтири у грі // Дошкільне виховання. № 2. 2015. 6. Михайліченко Т., Кладієва Е., Шапаліна О. Народознавство як засіб духовно-морального виховання, або Дерево мого родоводу. // Вихователь-методист дошкільного закладу». 2013. № 9. С. 37-45. 7. Туженкова Ю. Духовно-моральне виховання дошкільників. // Вихователь-методист дошкільного закладу». 2013. № 9. С. 31-36. 8. Формування ціннісних орієнтацій у дітей в умовах НУШ. Методичний посібник. м. Дніпро. 2019. 9. Цибуля Н., Друзяк. О., Робота щодо формування соціально-ціннісної поведінки дошкільників. // Практичний психолог: дитячий садок. № 7.2014.

Мурашкін Михайло Георгійович

д. філос. н., проф., професор кафедри соціально-гуманітарних дисциплін,
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

ФІЛОСОФІЯ ПРО ВИЩИЙ СТАН СВІДОМОСТІ ЯК КОМПЕНСАТОРНЕ ОСЯЯННЯ (РЕЛІГІЄЗНАВЧИЙ АНАЛІЗ)

З'ясовано і вже встановлено, що «людина починає усвідомлювати себе як частину іншого, більш Високого, Величного, Абсолютного» [1, с. 17], прибуваючи у свідомості стану Вищого, властивістю якого є перелік певних характеристик. Тут дух виступає «як самодостатня сутність (субстанція)» [2, с. 265]. Розгляд проблеми слушно почати з розгляду особливостей основних категорій філософії таких як присутність, гнозис, священне. Філософ в своїх теоретичних роздумах намагається охопити і об'єктивний стан речей і суб'єктивний світ людини. В суб'єктивному світі людини залишається важливим для роздумів – це Вищий стан свідомості як компенсаторне осяяння.

Теоретична філософія – це онтологія, гносеологія і аксіологія. При розгляді Вищого стану свідомості як компенсаторного осяяння з цього приводу розглядаються такі категорії як присутність, гнозис, священне. Присутність, гнозис, священне – це основні категорії які розкривають Вищий стан свідомості як компенсаторного осяяння в теоретичних концептах філософії. Основною властивістю-характеристикою Вищого стану свідомості як компенсаторного осяяння є припинення всього дріб'язкового. «Присутність» відображає властивість-характеристику певного стану людини. Це є Вищий стан свідомості як компенсаторне осяяння.

Але основною властивістю-характеристикою Вищого стану свідомості як компенсаторного осяяння є «припинення», припинення дріб'язкових і неважливих дій. Тому «присутність» теж отримує властивість-характеристику «припинення». «Присутність» як «припинення» у Вищому стані свідомості як компенсаторному осяянні не відображає присутності об'єктивно існуючих речей, а відображає певний суб'єктивний стан людини.

«Присутність» – це властивість-характеристика певного стану, а не присутність об'єктивно існуючих речей. «Гнозис» відображає властивість-характеристику певного стану людини. Це є Вищий стан свідомості як компенсаторне осяяння.

Але основною властивістю-характеристикою Вищого стану свідомості як компенсаторного осяяння є «припинення», припинення дріб'язкових і неважливих дій. Тому «гнозис» теж отримує властивість-характеристику «припинення».

«Гнозис» як «припинення» у Вищому стані свідомості як компенсаторному осяянні не відображає пізнання об'єктивно існуючих речей, а відображає певний суб'єктивний стан людини. «Гнозис» – це властивість-характеристика певного стану, а не пізнання об'єктивно існуючих речей.

«Священне» відображає властивість-характеристику певного стану людини. Це є Вищий стан свідомості як компенсаторне осяяння.

Але основною властивістю-характеристикою Вищого стану свідомості як компенсаторного осяяння є «припинення», припинення дріб'язкових і неважливих дій. Тому «священне» теж отримує властивість-характеристику «припинення».

«Священне» як «припинення» у Вищому стані свідомості як компенсаторному осяянні не відображає цінності об'єктивно існуючих речей, а відображає певний суб'єктивний стан людини. «Священне» – це властивість-характеристика певного стану, а не цінність об'єктивно існуючих речей.

Висновок. В стані компенсаторного осяяння:

«Присутність» – це властивість-характеристика певного стану, а не присутність об'єктивно існуючих речей.

«Гнозис» – це властивість-характеристика певного стану, а не пізнання об'єктивно існуючих речей.

«Священне» – це властивість-характеристика певного стану, а не цінність об'єктивно існуючих речей.

Присутність, гнозис і священне розкривають в релігійно-містичній культурі важливість для людини процесу «припинення», коли в людині припиняються дріб'язкові і неважливі дії.

Присутність – це припинення сприйняття всього дріб'язкового і не важливого. В людині все непотрібне відсторонюється і розчиняється. Залишається присутність, тобто те що є саме важливе. Важливо те, що присутність – це припинення сприйняття дріб'язкового, дріб'язкового споглядання.

Гнозис – це припинення пізнання всього дріб'язкового і не важливого. В людині все непотрібне в пізнавальному плані відсторонюється і розчиняється. Залишається пізнання, тільки того, що є самим важливим. Важливо те, що гнозис – це припинення понятійних дріб'язковостей, дріб'язкового пізнання.

Священне – це припинення бажання цінностей дріб'язкових і неважливих. В людині все непотрібне в ціннісному плані відсторонюється і розчиняється. Залишається цінність тільки того, що є самим важливим. Важливо те, що священне – це припинення дій дріб'язкового характеру, дріб'язкових цінностей, цінностних дій дріб'язкового характеру.

Присутність, гнозис і священне – це характеристики Вищого стану свідомості як компенсаторного осяяння при якому припиняється дріб'язковий і неважливий прояв людського духу.

Присутність припиняє дріб'язкового сприйняття. Йде припинення уявлень. Гнозис припиняє дріб'язкові поняття і судження. Священне – припинення дій, дріб'язкових бажаних дій. В цілому людина значно змінюється, володіє собою.

Список використаних джерел

1. Колодний, А. (2020). *Феномен релігієзнавства*. Київ: Інтерсервіс. 2. Халапсис, А.В. (2017). *Зеркало Клио: Метафізическое постижение истории: монография*. Днепр: Середняк Т.К.

Пічурін Валерій Васильович

д. н. з фіз. вих. та спорту, к. психол. н., доц., завідувач кафедри фізичного виховання, Дніпровський національний університет залізничного транспорту ім. акад. В.Лазаряна

ПСИХОЛОГІЯ ОСОБИСТОСТІ ТА ЇЇ ПЕДАГОГІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ

Важливим завданням сучасних закладів освіти є створення сприятливих умов для розвитку особистості. Необхідність його вирішення ставить ряд проблем, пов'язаних з науковою організацією навчально-виховного процесу. Водночас, відповідних концепцій і педагогічних технологій для їх вирішення у сфері освіти бракує. Розробка таких концепцій і технологій повинна проводитись з врахуванням теоретичних засад психології особистості. Сучасний педагог повинен бути добре обізнаним з усіма сторонами і характеристиками особистості, зі способами її формування і розвитку. Тільки на цій основі може бути підвищена ефективність роботи установ освіти.

Дослідження особистості в психології є однією з найбільш важких проблем. В психології загально визнаним є факт того, що адекватної теорії особистості ще не створено. Як наслідок цього, відсутній єдиний погляд серед психологів не тільки на теорію особистості, але й на саме її визначення. Як відомо, ще в 30-х роках минулого століття психологи (Г.Олпорт) нарахували десятки визначень особистості.

Така ж різноманітність визначень, може бути виявлена і в більш сучасних дослідженнях [1; 2]. Найбільш характерною відзнакою їх (у порівнянні з більш ранніми роботами) є акцент на складності і унікальності організації особистості (на противагу небагатьом визначенням, що говорять просто про комплекс властивостей). Особистість розглядається також як динамічне і пластичне утворення. Стабільність, стійкість поєднані в психологічній організації особистості з гнучкістю, збагаченням сфери її потенцій, з компенсаторними резервами, з багатоваріантністю шляхів перебудови, взаємозаміни, взаємодоповнення компонентів структури. Із усіх визначень особистості вдалим, на наш погляд, є те, що було дане Г.Олпортом і в якому особистість розглядається як прижиттєво сформована, індивідуально своєрідна сукупність психофізіологічних систем – рис особистості, якими визначаються своєрідні для даної людини мислення і поведінка.

Психологія особистості є спробою наукового пояснення питання про те, чому люди ведуть себе так а не інакше. Серед дослідників немає єдності відносно того який підхід треба застосовувати для вивчення особистості щоб пояснити поведінку людини. Сьогодні в психології особистості є ряд теорій, які пояснюють різницю між людьми. Теорії особистості являють собою продумані уявлення про те, хто такі люди, як вони себе поведуть і чому вони діють так а не інакше. До складу цих теорій відносяться: психодинамічний напрям в теорії особистості з варіантами його перегляду (З. Фройд, А. Адлер, К. Г. Юнг), еґо-психологія та пов'язані з нею напрямки в теорії особистості (Е.Еріксон, Е.Фром, К.Хорні), диспозиційний напрямок в теорії особистості (Г. Олпорт, Р. Кеттел, Г. Айзенк), біхевіоральний напрямок в теорії особистості (Б. Скіннер), соціально-когнітивний напрямок в теорії особистості (А. Бандура, Д. Роттер), когнітивний напрямок в теорії особистості (Д. Келлі), гуманістичний напрямок в теорії особистості (А. Маслоу), феноменологічний напрямок в теорії особистості (К. Роджерс) та ряд інших підходів.

Л. Хьелл і Д. Зіглер [4, с. 28] звертають увагу на те, що повна теорія особистості повинна намагатись вирішити шість питань. До їх складу вони відносять наступні: 1) структура особистості; 2) мотивація; 3) розвиток особистості; 4) психопатологія; 5) психічне здоров'я; 6) зміна особистості за допомогою терапевтичного впливу. Вони також запропонували критерії для оцінки теорій особистості серед яких названо: 1) верифіцируемість (відкритість для перевірки незалежними дослідниками); 2) евристична цінність; 3) внутрішня узгодженість; 4) економність; 5) широта охоплення; 6) функціональна значущість (здатність допомогти людям зрозуміти їх повсякденну поведінку).

Л. Хьелл і Д. Зіглер у своїй роботі сформулювали ряд вихідних положень, на які, на їх думку, спираються теоретики у сфері психології особистості і які мають вирішальне значення для розуміння і оцінки будь-якої теорії особистості. Вони називають їх головними положеннями про природу людини і наводять у вигляді наступних полярних понять: 1) Свобода – Детермінізм; 2) Раціональність – Ірраціональність; 3) Холізм – Елементалізм; 4) Конституціоналізм – Інвайронменталізм; 5) Змінність – Незмінність; 6) Суб'єктивність - Об'єктивність; 7) Проактивність – Реактивність; 8) Гомеостаз – Гетеростаз; 9) Пізнаваемість – Непізнаваемість. Автори обґрунтовано відзначають, що відмінності у відповіді теоретиків на ці питання визначають принципову основу для розрізнення теорій особистості.

В психології загальне уявлення про особистість включає індивідуальні особливості, здібності, погляди, відношення, цінності, мотиви, звичні методи адаптації. Воно включає і типові емоційні реакції, настрої та енергетичні характеристики людини, а також моральні принципи і соціальну поведінку.

Ще один зріз особистості пов'язаний з її мінливістю. Певні характеристики особистості носять стійкий характер. Інші індивідуальні риси рано проявляються тільки як потенційні, постійно розвиваються і набувають свою закінчену форму тільки внаслідок взаємодії задатків з оточуючим середовищем.

Великий потенціал психології особистості для педагогічної теорії і практики є визнаним. Як відомо, педагогіка обґрунтовує шляхи і способи цілеспрямованого керування розвитком підростаючого покоління і дорослих людей, спираючись на знання психологічних закономірностей та вікових особливостей цього розвитку, на знання психологічних зв'язків і залежностей, характерних для навчально-виховного процесу. Слушною є думка про те, що педагогічний аналіз явищ виховання і навчання є водночас і психологічним аналізом, педагогічний підхід до вихованців є неодмінно і психологічним підходом.

Знання існуючих в психології уявлень про особистість, про її психологічні, соціальні, біологічні витоки, про структуру і динаміку особистості створює теоретичні передумови для наукової розробки ефективних шляхів формування особистості у сфері освіти. Використання педагогами наукового доробку, отриманого в сфері психології особистості, дає їм змогу виробити чіткі критерії та вимоги до вихованців в процесі навчання, створити точні методи оцінювання різних характеристик особистості, розробити ефективні методики їх формування в ході педагогічного процесу. Прикладом реалізації такого підходу є авторська концепція психофізичної підготовки студентів інженерних спеціальностей в процесі фізичного виховання [3].

Список використаних джерел

1. Давыдов В. В. О понятии личности в современной психологии. *Психологический журнал*. 1988. №9(4). С. 22-32. 2. Леонтьев Д. А. Новые ориентиры понимания личности в психологии: от необходимого к возможному. *Вопр. психологии*. 2011(1). С. 3-27. 3. Пічурін В. В. *Теоретико-*

методологічні основи психофізичної підготовки студентів інженерних спеціальностей в процесі фізичного виховання: монографія. Дніпро: Свідлер А.Л., 2017. 393 с. 4. Хьелл Л., Зиглер Д. Теорії личности. Санкт-Петербург: Питер Пресс. 1997. 608 с.

Рогова Олена Георгіївна

*к. філос. н., доц., професор кафедри філософії,
КЗВО «Дніпровська академія неперервної освіти» ДОР»*

ЛЮДИНОТВОРЧИЙ ПОТЕНЦІАЛ КУРСІВ МОРАЛЬНОГО СПРЯМУВАННЯ (РОЗДУМИ ПЕРЕД ПОДІЄЮ ПОВЕРНЕННЯ ЕТИКИ В НУШ)

Повернення системи освіти до ідеї етичного виховання в умовах реформування Нової української школи не є випадковим. Етична дезорієнтація, прагматизм, втрата сенсу життя, культ споживання, зростання кількості різного роду залежностей – ось неповний перелік проблем, що свідчать про духовну кризу суспільства і втрату духовного здоров'я особистістю. З одного боку, етична криза – глобальне явище, яке пов'язується з характером нового етапу цивілізаційного розвитку людства. Сучасне постмодерне суспільство, орієнтоване на максимальне споживання матеріальних благ і перетворення навколишнього світу для повнішого власного задоволення, породило особливий тип технократичної особи – «кібернетичну людину» (Е.Фромм), інтелектуально розвинену й технічно освічену, але нездатну до піднесених людських стосунків і духовно відчужену від світу природи та культури. Наслідки цього явища виразно виявляються в системі соціальних, міжособистісних відносин, в екологічній кризі, яка є яскравим показником духовної обмеженості сучасного технократа, часто позбавленого відчуття відповідальності та усвідомлення свого людського обов'язку перед навколишнім світом. З іншого боку, зазначена криза пов'язана не тільки з реаліями життя, але і з втратою певних основ і цінностей виховання, породженою роками ідеологічної невизначеності й ціннісної дезорієнтації.

Безумовно, пошук тих ідеалів і орієнтирів, які служили б основою етичного зростання, здійснювався впродовж багатьох років. Неодноразово проводилися різні конференції і семінари, де обговорювалися проблеми духовно-етичного становлення, існувала безліч різних програм духовно-етичного виховання. З 2005 по 2013 роки у 5-6 класах загальноосвітніх навчальних закладів України тривало вивчення курсу «Етика» та курси морального спрямування. Пізніше вони були вилучені з навчальних планів.

Сьогодні ми є свідками того, що зазначені дисципліни світоглядного, культурного та освітньо-виховного спрямування повертаються до шкільного простору, бо Нова українська школа має формувати насамперед нову особистість (інакше в чому новітність?), внутрішній, духовний світ якої виявляється в системі її етичного ставлення до навколишнього світу, до оточуючих людей і до самої себе.

Сьогодні етична освіта вже не може бути орієнтована лише на повідомлення суми знань, певної системи норм і принципів, а повинна прагнути до розвитку етичної свідомості і самосвідомості особистості, здібності до етичного позитивного вибору. Також етичне становлення має бути спрямоване на «піднесення серця» дитини як центру духовного життя (І.-Г. Песталоцці). Воно має представляти собою процес організованої, цілеспрямованої як зовнішньої, так і внутрішньої (емоційно-серцевої) дії педагога на етичну сферу особистості, точніше не дії, а *цілеспрямованого створення умов для становлення її етичної сфери*, оскільки пряма дія не завжди має той результат, до якого прагне педагог.

Вирішення завдань етичного розвитку в межах курсів морального спрямування та взагалі в системі сучасної освіти пов'язане з розв'язанням цілого ряду проблем, серед яких найбільш важливими, на наш погляд, є наступні.

Проблема перша пов'язана з *підготовкою вчителя*, здатного стати духовним наставником особистості. Існує філософський принцип: подібне створюється подібним – моральність учня формується моральністю вихователя, духовність – духовністю. Чи в змозі сучасний вчитель з його досить прагматичним світосприйняттям і мисленням, часто низьким власним рівнем етичного розвитку, виконати ту високу місію, яка перед ним постає? Необхідна фахова підготовка педагогів, здатних вести курси морального спрямування. Проте виникає небезпека зведення даної підготовки до навчання педагога, тоді як необхідне його особистісне становлення через перетворення власного духовного світу.

Педагог повинен усвідомлено прагнути до власного етичного зростання і надавати допомогу своїм учням в етичному дорослішанні: глибше зрозуміти себе, своє призначення – в сім'ї, професії, країні; знайти шлях до свого справжнього «я»; розрізнити пласти людського життя – фізичний, душевний, духовний, допомогти в цьому своїм учням; внутрішньо залучитися до національної духовної традиції – філософії, релігії, фольклору, архітектури, мистецтва, літератури, усвідомити серйозність і неповторність кожного дня і кожної справи; знайти реальну радість буття. Це складне завдання, і відверто кажучи, не всі можуть з ним впоратись.

Проте, як було зазначено раніше викладати навчальний предмет «Етика» та курси морального спрямування можуть особи, які мають вищу педагогічну освіту та документ про проходження відповідної курсової підготовки на базі інститутів післядипломної педагогічної освіти. Для належного підвищення кваліфікації вчителів етики та інших курсів морального спрямування, обміну досвідом, підвищення якості викладання повинні запрацювати територіальні методичні об'єднання вчителів, творчі групи, методичні блоги тощо. Необхідно зрозуміти, що вирішення завдань етичного становлення вимагає перетворення педагогічної реальності на всіх її рівнях – не тільки процесу навчання, але і системи виховної роботи школи, тих відносин, які в ній існують, сімейної обстановки і так далі, тобто створення в школі і навколо неї культуровідповідного середовища.

Проблема друга стосується *змісту* етичного навчання. Традиційно, як зміст розглядають систему цінностей, привласнення яких забезпечує етичне становлення людини, що зростає. На наш погляд, змістом етичного розвитку має стати той духовний і етичний досвід, який отримується дитиною та «зрощується» педагогом в процесі педагогічної взаємодії. Безумовно, набуття даного досвіду неможливе без засвоєння й співвідношення його з духовним досвідом людства, втіленого в зразках – *етичних і духовних цінностях, нормах і традиціях, життєописах і біографіях їх носіїв*. Враховуючи необхідність дотримувати паритетність в представленні культурних норм і традицій різних народів в змісті освіти, ми виходимо з того, що в центрі освітнього процесу мають бути духовно-етичні цінності, норми і традиції своєї *національної спільності*, що не суперечать загальнолюдським. До одвічних цінностей українського народу найчастіше відносять – м'якість, скромність, прощення, терпіння, гідне сприйняття життєвих випробувань, духовне їх осмислення.

Проблема третя пов'язана із способами (*методами і формами*) етичного розвитку, оскільки цінності людини – це те, що найважче піддається простій трансляції, передачі від їх носіїв-вихователів учням. Логіка збагнення культури відрізняється від логіки «науконавчання». Педагог може лише створити умови для того,

щоб ввести дитину в культуру, допомогти визначитися в ній. Це жодною мірою не означає те, що дитина має бути безпристрасним посередником: її цінності і сенси мають бути залучені до діалогу. Вчитель не може нав'язувати учням свої ціннісні погляди, але в змозі створити те емоційно-інтелектуальне поле напруги, в якому відбувається усвідомлення буття, суті культури, отримання духовно-етичних сенсів і цінностей. Тільки у такому спілкуванні, де один перед іншим розкриває свої цінності – сповідується, а інший відповідає своєю сповіддю, у цій зустрічі двох душ народжуються духовно-ціннісна, світоглядна єдність, спільність віри, надії і любові, життєвих установок і поведінкових устремлінь, ідеалів і цінностей.

Тільки при ретельній увазі до розв'язання зазначених проблем повернення етики та курсів морального спрямування стане справжньою родзинкою Нової української школи, а не черговим нездійсненим освітнім гаслом.

Ліницька Ірина Вікторівна

викладач культурології, Харківський фаховий коледж харчової промисловості ХНТУСГ

Чинова Ірина Анатоліївна

*викладач математики та фізики,
Харківський фаховий коледж харчової промисловості ХНТУСГ*

Рогов Богдан Вадимович

студент II курсу, Харківський фаховий коледж харчової промисловості ХНТУСГ

Руденький Данило Сергійович

студент II курсу, Харківський фаховий коледж харчової промисловості ХНТУСГ

КУЛЬТУРОЛОГІЯ ТА ФІЗИКА: ГАРМОНІЙНИЙ ТАНДЕМ. ТВОРЧІСТЬ ЛЕОНАРДО ДА ВІНЧІ

*«У природі все мудро продумано і влаштовано, кожен повинен робити своє діло,
і в цій мудрості - найвища Справедливість життя»
Леонардо да Вінчі*

Довкола постаті Леонардо да Вінчі зацікавлення не вщухає сотні років, із геніями завжди так - відстань у часі не віддаляє: його картини, винаходи, думки досі актуальні і захопливі.

Леонардо да Вінчі вивчив наукову базу мистецтва Ренесансу (перспективу, світло, пропорції, анатомію тощо) і використав її майже в кожному аспекті дослідження природи. Він бачив мистецтво як граничну форму візуального знання, заснованого на розумінні принципів устрою навколишнього світу. У всіх своїх починаннях майстер шукав суть математичних правил (математику, статистику, динаміку), які регулюють все, що відбувається у Всесвіті. Адже вони наказують, яким чином ми маємо втілювати природу в мистецтві, науці та технології. Кожне технічне пристосування можна сприймати як нове тіло, чий зліпок взятий зі світу, але не імітований безпосередньо. Раніше ніхто не робив нічого схожого.

Цілком заслужено винаходам да Вінчі приписують глобальний сенс, тому що вони дійсно є унікальними. За життя майстра майже жоден з його задумів не вийшло втілити в реальність. На це або не вистачало коштів у майстра, або бажання. Таким чином, начерки майбутніх винаходів збереглися тільки в паперовому варіанті. Так вийшло, що світ дізнався про них вже після смерті Леонардо, так як він ніколи не ділився своїми думками з ким-небудь. Можливо, що якби всі задумки

були б втілені в реальність, то технологічний прогрес міг би початися значно раніше. Геній **винайшов понад 400 машин і механізмів**. За деталізованими кресленнями, що збереглися, можна відтворити винаходи. Не всі з них працюють, але частину широко застосовували ще за життя інженера; частину удосконалили і випробували значно пізніше, опираючись на наукові відкриття, які сталися вже після смерті Леонардо да Вінчі. Прототип танка, гелікоптера, дельтаплану, підводного човна, акваланга, робота, ткацького верстата; ряд винаходів для ведення війни; підшипник, водолазний костюм, самохідний візок, портативний міст, парашут - продуктивність та сміливі інноваційні ідеї вченого вражають, хоча з тих пір, як він жив і творив на планеті Земля, пройшло п'ять сотень років.

Да Вінчі жив в Мілані за часів чуми, але мріяв про краще місто, яким він міг би пишатися. Він залишив після себе дуже докладні архітектурні креслення, в яких пропонував побудувати дворівневе місто, де верхній рівень призначався б для пішохідних і наземних доріг, а нижній – для тунелів і каналів, пов'язаних з підвалами будинків, якими б рухався вантажний транспорт. Пішохідна розв'язка повинна була здійснюватися за рахунок мостів та переходів, що і зробив автор. Розробка, яка представлена в рамках цієї роботи пов'язана з прагненням Леонардо створити ідеальне місто, в якому передбачені навіть криті стайні з системою вентиляції. На жаль, ідеальне місто так і залишилось утопією.

Генії не бувають «вузько спеціалізовані». Це, як правило, люди з широким кругозором, інтелектуали зі спрагою пізнання оточуючого світу, з високою внутрішньою мотивацією та розумінням своєї місії в житті. Такі люди – завжди взірці для інших людей, для нащадків, для молодого покоління. Досягнення та відкриття геніїв духовно збагачують людство, дають міцний поштовх для розвитку суспільства. Особливо це впливає на молодь. Адже в юному віці формується духовна та моральна зрілість, громадянська позиція, професійні та «м'які» навички, інтенсивно нарощується освітній та інтелектуальний потенціал.

Вивчення життя та творчості таких людей можна вдало інтегрувати в навчальні предмети, поєднуючи зовсім різні галузі. Адже в одній геніальній людині вони змогли ужитися! Ми створили тандем з двох, на першу думку зовсім не поєднаних предметів – фізики та культурології. А поєднав їх великий Леонардо да Вінчі, видатний італійський вчений, винахідник та художник.

На заняттях з культурології студенти ознайомилися із життєвим шляхом митця, здійснили віртуальну подорож Лувром, де зберігається найбільша колекція робіт майстра, провели панельну дискусію за підсумками перегляду художнього фільму «Леонардо да Вінчі. Незвідані світи», зазирнули в Британську бібліотеку, яка виклала у вільний доступ оцифрований блокнот да Вінчі, що містить понад 570 сторінок записів, формул, схем, креслень.

Після такого поповнення скарбниці знань у студентів з'являється можливість продукувати нові, свої знання. Юні науковці дійшли висновку, що жодна з інженерних ідей Леонардо не була реалізована! Тоді вони вирішили оживити винаходи генія, встановивши в смартфоні мобільний застосунок «Da Vinci Machines AR». За допомогою доповненої реальності можна побачити як злітає повітряний гвинт, як працюють самохідний танк та катапульта, який вигляд мав міст, сконструйований без жодного кріплення. До речі, міст студенти зібрали власноруч і спробували його на міцність. Все працює! Все геніальне просте!

*QR-код застосунку
“Da Vinci Machines AR”*

*Міст да Вінчі,
зібраний студентами*

Долучаючи студентів до скарбниць світової культури та науки, можна збагатити їх духовний та інтелектуальний потенціал, викликати стійку мотивацію до навчання. Для цього засобами навчання потрібно обирати креативні нестандартні прийоми, пошукову дослідницьку, проектну діяльність, в ході якої самі студенти відчують себе винахідниками та першовідкривачами, а освітній процес перетвориться на творчу співпрацю з викладачами, де вони відчують себе повноправними членами команди і зможуть сказати: «Ось, воно, рішення! Я зробив це!»

Список використаних джерел

1. Костянтин Д'Орацио. «Таємничий Леонардо», Літагент 5 редакція. 2. Чарльз Нікол «Загадки генія», Літагент Аттикус, 2017. 3. Мартін Кемп Моє життя з Леонардо, 2019. <https://espresso.tv/article/2015/04/15/leonardo-da-vinchi-pro-uspishnist-tvorchist-ta-filosofiyu-z-hyttya>.
4. <https://dovidka.biz.ua/leonardo-da-vinchi-biografiya-skorocheno/>
5. <https://sites.google.com/site/leonardodavinci55343/biografiahttps://was.media/microformats/most-leonardo-da-vinchi-dlja-sultana/>
6. <https://uk.wikipedia.org/wiki/>

Романенко Михайло Ілліч

*д. філос. н., проф., радник ректора, професор кафедри філософії,
КЗВО «Дніпровська академія неперервної освіти» ДОР»*

ЕМОЦІЙНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК ПРОБЛЕМА ДЛЯ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Поняття «емоційний інтелект»(EQ) як проблема і як завдання по його формуванню у школярів та студентів з'явилося у Концепції Нової української школи. Сьогодні є цілий ряд публікацій з цієї проблематики, яка стає все більш популярною в сучасному світі. Це викликано тим, що вміння керувати своїми емоціями та розуміти емоції інших і впливати на них значною мірою визначає успіх особистості в житті і кар'єрі. Вікіпедія визначає емоційний інтелект як групу ментальних здібностей, які беруть участь в усвідомленні та розумінні власних емоцій і емоцій оточуючих. Люди з високим рівнем емоційного інтелекту добре розуміють свої емоції та почуття інших людей, можуть ефективно керувати своєю емоційною сферою, і тому в суспільстві їхня поведінка більш адаптивна і вони легше досягають своїх цілей у взаємодії з оточуючими. Концепція емоційного інтелекту (EQ) як такого з'явилася в психологічній науці в кінці ХХ століття. Її засновниками стали американські психологи Д.Карузо, П.Саловей і Дж. Майер, які розглядали емоційний інтелект як сукупність ментальних здібностей до розуміння власних емоцій і емоцій інших людей.

Слід у зв'язку з цим підкреслити наступне. Концепція Нової української школи засуджує однобічний підхід до навчання **як запам'ятовування**, орієнтує

освіту на розвиток **мислення**, розуміння смислів, душевно-духовного сприйняття прочитаного і почутого. Та власне завжди основним процесом, що становить підвалину національно орієнтованої школи виступала практика освіти, що розумілася не як передача готових знань, а як самостійне добування особою, що формується, культурних цінностей, способів діяльності і смислів для побудови певних соціокультурних життєвих програм. Саме таким чином вдасться подолати те відчуження людини від культури та цінностей, про яке писав відомий грузинський філософ М.Мамардашвілі: «Вся цивілізація, вся культура, все християнство – це казка, вигадка, ніщо у тій мірі, в якій це не виростає з душі кожного. Віра в Христа не має ніякого значення, якщо **ти не породив заново образ Христа**, ідучи з глибин своєї темряви». Отже, без звернення до внутрішнього світу людини, і не стільки до розуму в його абстрактно-теоретичних побудовах, сільки до душі і серця в дусі властивого українству за вченням Г.Сковороди і П. Юркевича кордоцентризму, **філософії серця** не утвердити необхідні нашій освіті ціннісні орієнтації.

Розглянемо це з позиції поділу суспільної свідомості на **два рівні – психології і ідеології**. Складається враження, що ми (вчителі) хочемо відразу формувати свідомість школярів, перескакуючи рівень психології, щоб досягти таких жаданих критеріїв національної свідомості ідеологічного рівня. Між тим життя показало помилковість так званого просвітницького підходу до формування світогляду, коли він просто ототожнювався із знанням. При цьому ігнорувалася емоційно-психологічна складова, а слідом за нею і вольова готовність до дії. Про це добре сказав Ф.М.Достоевський: світогляд не можна забрати в людини інакше як з куском серця. Світ пізнається **розумом**, але також і **вірою**. Раціоналізм свого часу, недооцінюючи емпіричне бачення дійсності, збіднів екзистенційну сторону людського буття, позбавляючи його образного, чуттєво забарвленого візуального сприйняття.

Виникає питання: а чи є в педагогічній науці і освітній практиці досвід іншого, більш виваженого підходу до виховання, такого підходу, який не породжує вказаних проблем? Окремі приклади як елементи для вирішення можна навести. **Вальдорфська педагогіка**, за умови правильного застосування її здобутків, може дати відповідь на питання пошуку механізмів герменевтики візуального повороту. Один з її принципів – це перорієнтація уваги із об'єкта на суб'єкта, притому суб'єкта не колективного, а індивідуального. Легко любити все людство або той чи інший клас чи страту, бо це всього лиш декларація, але важко любити конкретну людину, яка відчуває біль і радість, горе і щастя у всій повноті їх проявів. Саме тому ідеї екзистенціалізму набувають все більшого значення в умовах відходу від тоталітарної ідеології. Не дивно, що Вальдорфська педагогіка не знайшла визнання тоталітарних режимів в Європі саме через те, що вона базується на потребах **дитини**, а не суспільства.

З суто педагогічного боку вчення Р. Штайнера, наприклад у дошкільному віці, багато місця відводить для образної гри з метою «наповнити дитину почуттям, що **світ добрий**», а вже у старшому - переконувати, що «**світ істинний**». Організатори цієї освіти намагаються обмежити вплив тих засобів (телевізори, комп'ютери), які швидше притумлюють ніж розвивають уяву. Не вітається абстрактна інтелектуальна діяльність у ранньому віці. І навіть до науки підхід з урахуванням ідей Вальдорфської педагогіки змінюється. Тут застосовується експериментально-феноменологічний підхід, згідно з яким школярі спостерігають і зображують наукові концепції власними словами і малюнками, **а не беруть готові ідеї з підручників**. Мета такого підходу – зміцнення інтересу та здатності

до спостереження для виховання почуття «людини як єдиного цілого з природою» під час здобуття точних наукових знань. Емпіричні дослідження, включаючи PISA, показали, що Вальдорфські учні, ставши студентами, краще вмотивовані вивчати науку та досягають кращого розуміння науки у порівнянні із студентами, які закінчили державні школи. Що ж до подальшого розвитку Вальдорфської педагогіки у вищій школі, то він нашоується на критику старомодності і застарі- лості, що очевидно, теж може мати рацію, адже її світоглядні основи склалися в інших історичних умовах і можуть потребувати оновлення. Та й не будемо за- бувати, що при всій дискусії у свій час сенсуалістів і раціоналістів перевага в кін- цевому підсумку виявилася, з точки зору пошуку наукової істини, за останніми. Однак з суто педагогічної (дидактичної) точки зору як міцність і закріпленість знання про світ сенсуалізм має переваги і це добре зреалізовано даною педагогіч- ною системою.

Цікавим є і такий факт. Вальдорфські школи користуються великою популя- рністю серед батьків, які працюють у сфері інформаційних технологій, включа- ючи представників деяких найсучасніших ІТ-фірм. У одній із шкіл Кремнієвої до- лини три чверті учнів мають батьків із сектора високих технологій. Велика кіль- кість батьків, працюючих у цій сфері, висловили переконання, що учні молод- шого віку не потребують впливу комп'ютерів та технологій, зате більшу користь отримують від розвитку творчості. Реформа Нової української школи якраз і має одним із завдань зберігати і розвивати здатність дитини **сприймати і відчувати** красу, дивуватися і радіти, відкриваючи для себе світ. Актуальним стає форму- вання емоційної чутливості, емоційної культури і емоційного інтелекту, всього що становить індивідуальність і неповторність особистості як розпорядника своєї долі.

Третьякова Олена Євгенівна

*викладач кафедри мовної підготовки,
Дніпровський державний медичний університет*

Нашиванько Ольга Вікторівна

*старший викладач кафедри мовної підготовки,
Дніпровський державний медичний університет*

ОСНОВНІ НАПРЯМКИ РОЗВИТКУ ВІДКРИТОГО ДУХОВНОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ

Постановка проблеми. Людство увійшло у ХХІ сторіччя зі значними теоре- тичними та практичними досягненнями у різних галузях суспільної діяльності, але найбільш активними були дослідження у сфері гуманітарних наук: філософії, релігії, літератури, психології тощо. І це не дивно, адже саме людина визнається найвищою соціальною цінністю [5, с.9]. Тематика відкритого суспільства є над- звичайно актуальною в аспекті становлення та розвитку в Україні та світі в цілому громадянського суспільства, демократичного, соціального, правового і в той же саме час суспільства, яке зберегло свою національну культуру, релігію, традиції та звичаї.

Поняття «відкрите суспільство та протилежне йому «закрите суспільство» вперше було сформовано відомим французьким філософом Анрі Бергсоном у праці «Два джерела моралі і релігії» ще у 1932 році. Часом це явище у своїй все- світньо відомій роботі «Відкрите суспільство і його вороги» (1945р.) дослідив та

розвинув англійський філософ та соціолог австрійського походження Карл Поппер. С того часу пройшло багато років, проведено велику кількість досліджень, але це питання стало ще більш актуальним, виникло ще більше запитань щодо того, як саме сформувати відкрите суспільство.

Актуальність теми. Звернення до філософських та духовних досліджень стосовно процесу формування відкритого, вільного суспільства є сьогодні особливо актуальним. Рефлексія принципів існування людства, аналіз змін їх якостей в соціокультурній динаміці, осмислення причин, що викликають ці зміни. Соціальні, політичні, економічні умови, що трансформуються на пострадянському просторі, диктують нове уявлення про людину в структурі суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій Теорію відкритого суспільства у тому чи іншому аспекті досліджували такі вітчизняні та закордонні вчені як С. Бостан, І. Лукашук, Н. Матузов, Ю. Оборотов, І. Розпутенко, І Усенко та ін.

Мета статті – дослідження духовності як виміру сучасного життя та ролі цінностей у житті людини й суспільства.

Виклад основного матеріалу. Відкрите суспільство за К. Поппером це суспільство, в якому пересічні громадяни можуть мирно жити, в якому високо цінують свободу і в якому можна мислити і діяти відповідально, радісно приймаючи цю відповідальність [5, с.6]. У відкритому суспільстві панує влада закону, що дозволяє наблизитися до ідеалів свободи, справедливості та чесності [1, с.24]. Відкрите суспільство є ідеалом суспільного устрою, в основі якого лежить міжнародна, позбавлена антагонізмів людська спільність, загальнолюдська антиутилітарна мораль, культивування свободи особи і творчості, своєрідний аскетичний гуманізм, стверджував А. Бергсон. І оскільки зазначенні визначення є класичними у системі розвитку теорії відкритого суспільства, то необхідна спроба здійснити аналіз відповідностей реалій сьогодення в українському соціумі згідно баченням відкритості суспільства К. Поппера та А. Бергсона.

Духовність та суспільна мораль визначається не актуальними переконаннями більшості людей, а тим, як ці переконання проявляються щодня у всій сукупності контактів між членами спільноти. Тобто коли йдеться про падіння моралі, то, очевидно, мається на увазі процес, який полягає у збільшенні частки взаємодій між учасниками спільноти, що не відповідають актуальним суспільним цінностям. Протікання такого процесу протягом деякого часу приводить до зміщення актуальної ціннісної шкали соціуму у гіршу сторону. Так 85% менеджерів визнають, що без хабарництва у веденні бізнесу не обійтись [2]. На тлі таких сумних сучасних переконань не можна не погодитися з думкою, що лише зріла людина спроможна бути собою, тобто, такою особою, якою вона насправді є. Така особа не живе поверховістю зовнішнього світу, який манить нас ілюзією вигідного щастя, псевдощастя – без Бога, без жертви, без праці над собою. Зріла людина послідовно будує свій внутрішній світ у душі любові до Бога і ближнього. Зріла людина – це сумлінна людина, яка усвідомлює свою моральну відповідальність за свою поведінку і вчинки перед Богом, самим собою та суспільством [3]. Моральні принципи та норми зароджуються разом зі становленням самої людини як суспільної істоти. Процеси формування моральності, уявлення про добро, обов'язок, совість, відповідальність та інші моральні категорії упродовж свого становлення і розвитку зазнають суттєвих змін, зумовлених особливостями тієї чи іншої історичної епохи та соціально – філософськими течіями, що в ній домінували.

Висновки. Соціальні виміри духовності розкривають співвідношення інтересів соціуму, соціальної групи та конкретного суб'єкта. Індивідуальна духовність

– це система взаємозв'язків, що визначають комплекс знань та духовного ставлення людини до себе, соціуму, довколишньої дійсності. Суспільна духовність – це духовне життя соціокультурної групи, в процесі якого формуються, підтримуються та функціонують основні елементи духовності індивідів. Її можна уявити як соціальний простір, ноосферу, в якій функціонує індивідуальна духовність. Духовність – це осмислене відображення дійсності у межах суб'єктивного творення соціальної дійсності. Духовність особистості відображає її людське «Я», самоцінність та здатність бути вільною та активною у своїй творчості, відчувати причетність до людства та вміння створити свій внутрішній світ, дотримання у діяльності почуттів та дотримання істини, ідеалів добра і краси, милосердя.

Таким чином стає зрозумілим, що розвиток громадянського суспільства в Україні необхідно забезпечувати не тільки соціально - політичними, а й морально - правовими чинниками, використовуючи невичерпні джерела української духовності, культури, релігійних та художньо - естетичних цінностей.

Список використаних джерел

1. Бергсон А. Два источника морали и религии / А. Бергсон; пер. С фр.яз., послесл.,примеч. А.Б.Гофмана. М., 2011. 2. Дзеркало тижня [Електр. ресурс.] - Режим доступу: <http://dt.ua>. ECONOMICS. 3. Кіріос. Літературні роздуми [Електр. ресурс.] Режим доступу: <http://kyrios.org.ua/literature/rozdumi/4142-pro-suchasnist-i-vnutrishnij-mir.html> 4. Нічик В. М. Гуманістичні і реформаційні ідеї на Україні/ В. М. Нічик, В. Д. Лутвинов, Я. М. Стратій. К.: Наукова думка, 1991. 382с. 5. Поппер К. відкрите суспільство та його вороги; пер. з англ. О.Коваленко. К., 1994. Т. 1: У полоні Платонових чар.

Прохоров Александр Васильевич

к. пед. н., доц., г. Рязань, РФ

МАСШТАБИРОВАННЫЕ ПОСТНЕКЛАССИЧЕСКИЕ ЗАКОНЫ САМОРАЗВИТИЯ ЧЕЛОВЕКА

На сегодняшний день в сфере субъектно-ориентированного образования просматриваются три направления исследований по теории и практике саморазвития человека. Личностного самосозидания, физического самосовершенствования и комплексной автоэволюции. Нашу приверженность третьему вектору поиска объясняем так (подробнее см. в наших публикациях 2009-2021 годов). При актуализации в педагогике постнеклассической рациональности выделяем две версии рассуждений. Первый вариант сопряжён с модернизированным традиционным воззрением. В нём человек воспринимается открытой сложной саморазвивающейся и саморегулируемой системой организма и личности. (Андреев В. И., Бондаревская Е. В., Сластёнин В. А. и др.). Второй вариант размышлений, опираясь на предтечные взгляды, использует и современные философские идеи о человеко-размерных системах. Что позволяет масштабировать педагогическое видение человека и его самодвижения до конструкторов целостного жизненного комплекса человека и комплексного саморазвития в пространстве-времени.

Необходимо отметить, что обе методологические ориентации, отличаясь ракурсом и форматом, скоррелированы системной иерархией, целостностью мировосприятия и транснаучной тенденцией сближения естественнонаучной и гуманитарной сфер. Многолетнее исследование материалов по человековедению из научных и других источников привело не только к инновационным смысловым конструктам категорий «человек», «саморазвитие человека», «счастье», «любовь», пр., но и к исходным принципам новых концептуальных взглядов, законам человеческого самодвижения. Предварительно нам удалось подобрать физико-

математический ключ к абстрактному сжиманию крупноразмерных, многомерных антропологических представлений с их спектральной визуализацией. Апробировать теоретическую составляющую своих воззрений и прикладные разработки во взаимодействии с субъектами школ, ссузов, вузов. В дальнейшем выявлялись подводки к формулированию законов саморазвития, давались их определения, хорошо иллюстрируемые описаниями прожитой жизни. Например, В.И. Андреева.

К исходным суждениям о самосозидании отнесли ряд принципов. Соответствия. Подобия. Системности. Человекообразной системности. Бинарности человеческого феномена. Суперпартнёрства. Странно-аттрактивной фрактальности. Генетической миссии. Пространственно-временных изменений феномена человека. Внутрисистемного резонанса. Дополнительности. Избранные принципы позволили выделить четыре закона самодвижения с широкими обобщениями сущего, его связей и потенциалом индивидуальной педагогической помощи.

1. Закон пространственно-временной конфигурации саморазвития человека.

Объёмное тело человеческого самодвижения, квазифрактальное и траекторное в пространстве-времени, имеет составляющую сложной наследственной предыстории и вариативное продолжение своего самоизменения соразмерно вкладу в бытие других людей.

2. Закон сущностной направленности саморазвития человека.

Сущностная направленность самодвижения человека – это путь с неизменным стратегическим вектором квазифрактального развёртывания потенциала генетической миссии индивида в пространстве-времени со степенью возможности, обусловленной внутренними и внешними обстоятельствами.

3. Закон квазифрактально-сущностного саморазвития человека (закон содержания саморазвития человека).

Самодвижение человека заключается в постоянной ориентации, выстраивании, гармонизации, окультуривании, совершенствовании квазифрактально-сущностного подобия внутреннего и внешнего компонентов сложносистемного комплекса в пространстве-времени и объективно-субъективном угасании этих процессов, инициируемых родителями, ребёнком и теми, кто осуществляет посмертную пролонгацию феномена индивида.

4. Закон резонансного саморазвития человека (внутрисистемного резонанса; Андреевский закон – в честь академика Андреева В. И.).

При сущностной направленности самодвижения и квазифрактальном суперпартнёрстве двух основных компонентов бинарного жизненного комплекса индивида в нём возникает иерархический резонанс, увеличивающий возможности и вероятности благоприятных изменений и сохраненных гармонизаций этой человекообразной системы в различных событийных ситуациях, а также интенсивность и результативность самореализации субъекта целостной жизнедеятельности. Считаем, что обращение исследователя к генерация подобного блока принципов и масштабированных законов саморазвития человека в эпоху постнеклассики – один из путей, при движении по которым педагог по-андреевски «отойдёт от линейно детерминированного мышления и переведёт своё мышление в координаты многомерного инновационного мышления и многофакторной мыследеятельности» [1, с. 7].

Список использованных источников

1. Андреев, В. И. Концепция, законы и идеология гарантированного качества образования на основе творческого саморазвития человека (акмеокавалитология образования): монография / В.И. Андреев. Казань: Центр инновационных технологий, 2013. 296 с.

СУСПІЛЬНІ РАМКИ ЯКІСНОЇ ОСВІТИ: ДОСВІД ЄС ТА УКРАЇНИ

Суспільні рамки діяльності освітніх інституцій нормуються державними документами з питань освітньої діяльності. Так, ще Проектом Закону України «Нова українська школа. Простір можливостей» розвиток громадянських компетентностей запропоновано здійснювати зі шкільного віку [2]. В той же час у держави є також певні обов'язки з питань устрою суспільства. Так, Карл Поппер підкреслює насущне завдання для посттоталітарної країни як завдання установалення відкритого суспільства з новою, гнучкою і живою традицією служіння закону, яку він вважає альтернативою жорсткій традиції безпринципної влади страху [8, р. 10-11]. У такому суспільстві набуває актуальності розвиток людського потенціалу, його життєдіяльності, здатності до співіснування у нових соціокультурних контекстах з постійними викликами і ризиками. Розвиток людського потенціалу за Програмою розвитку ООН передбачає захист основних прав і свобод людини [7], серед яких одним з вагомих є і право на освіту. Важливість цих аспектів об'єднало їх у такий компонент, що ми сприймаємо їх як безпеку людини. Українські дослідники В. Данилішин і В. Куценко підкреслюють важливість стійкого функціонування соціальних інститутів (у нашому контексті – освітніх інституцій) для забезпечення стабільного розвитку суспільства і вводять поняття соціальної безпеки людини, відповідальної за дотримання соціальних стандартів, в тому числі і освітніх стандартів, що передбачають зростання рівня освіти та забезпечення реальної доступності освіти [1, с. 21].

Доступність до якісної освіти є і пріоритетом нормативно-правових документів країни з реформування системи освіти. З якісною освітою пов'язані надії на покращення рівня життя, купівельної спроможності, доступності до послуг у сфері культури, спорту, здоров'я; вона дає можливість дбати про благополуччя своєї родини, покращення житлових умов. Але виникає інше складне питання. Загрозою соціальній безпеці є низький життєвий рівень населення, бідність, тенденція до соціального розшарування – ці параметри вимірювання стабільності країн також впливають на доступ до якісної освіти, звужуючи суспільні рамки освітніх інституцій. Яскравим прикладом впливу соціального розшарування на доступ до якісної освіти є приклад потужної та економічно розвинутої, освіченої і культурної Франції, що сьогодні займає своє перше місце серед країн, де важко отримати якісну освіту представникам всіх верств населення. І така тенденція досліджується французькими соціологами ще з 60-70-х років минулого століття. Так, дослідження П. Бурдьє свідчить: син чиновника високого рангу має шансів у 24 рази вище вступити до престижного університету, ніж син робітника; також його шанси удвічі вище, ніж у сина середнього чиновника [6]. Наступні дослідження вже 80-х років дали змогу іншому досліднику Р. Будону сформулювати це питання як нерівність шансів, яке досліджувалось і в системі шкільної освіти [5]. Так, незважаючи на проведені реформи, зберігається гострота соціального протиріччя, у контекстах якого нерівність доступу до якісної освіти сприймається у суспільстві як прояв соціальної несправедливості, для позбавлення від якої пропонується розвиток демократизації освітніх інституцій.

Досвід країн Європи спонукає активізувати процеси демократизації освітньої сфери і в нашій країні. Невипадково нормативно-правова база з питань реформування освіти передбачає інші принципи управління освітою: пропонується перейти від державно-громадського управління до громадсько-державного з урахуванням точки зору громадської думки щодо освітньої політики країни, її реформ і місця громади для впливу на якість цих реформ з урахуванням глобальних кризових явищ (економічні кризи, політичні конфлікти, а також конфлікти на підґрунті національних і культурних відмінностей) і зміною світогляду. Результатом такого управління є встановлення рівноваги між запитами громади і вимогами держави. Практичне вирішення таких складних питань є непростим і сьогодні навіть для країн з розвинутими демократичними інституціями, не говорячи про країни з тоталітарним минулим (з намаганням збереження елементів жорстко централізованого й авторитарного державного управління), з їх перехідними економіками, з важкою кризою суспільної свідомості, до яких належить і наша країна. Ми бачимо як, навіть у розвинутих країнах, суспільство впливає на доступ до освітніх інституцій, і важливе практичне завдання для освітніх інституцій – це зменшити реальне, помітне соціальне розшарування.

Відповіддю Франції на цей складний виклик було створення пріоритетних шкіл для дітей з робочих окраїн, мігрантів; у США – створюють чартерні школи (нагадують наші вечірні школи) з метою, незважаючи на проблеми соціального характеру, забезпечити цих дітей освітою за фінансуванням держави або бізнесових структур. Соціальна обумовленість існування освітніх інституцій пропонує вирішення й інших складних питань щодо зміцнення соціальної безпеки, яка у кінцевому результаті сприяє суспільній стабільності країни, створює підґрунтя для подальшого сталого розвитку. І це – незважаючи на подальше посилення нерівності доступу до якісної освіти, коли кількість бідних зростає, коли необхідно визначитися: рівний доступ – це міф або реальність... Так, дослідження ОЕСР свідчить про високі показники рівності доступу у країнах Північної Європи, які ми сприймаємо як країни з розвинутою соціальною політикою, а Мексика, Туреччина, США, Італія – мають низькі показники рівності. Але еліта, як відмічається у дослідженні, яка має привілеї за рівнем доходів, грає важливу роль у формуванні суспільного світогляду, культури і визначенні пріоритетів у сфері забезпечення рівності і справедливості [10]. Ці аспекти є актуальними і для найпотужнішої країни Європи – Німеччини. Так, О. Саррацин звертає увагу на зростання кількості бідних, які володіють настільки малими засобами (матеріальними, культурними і соціальними), що вони виключені з того образу життя, який є в тій країні ЄС, де вони мешкають і що прийнятний у якості мінімального [9, s. 102-103]. Тим самим порушується питання матеріальної і духовної бідності. Подолання соціальної нерівності – можливе через навчання. Головне: формування соціалізації, мотивації, впевненості у собі, здатності до колективних дій, що водночас з родиною створюють особливий життєвий простір [9, s. 169].

Тому ці важливі питання розглядаються на курсах підвищення кваліфікації за освітньою програмою «Формування соціальних компетенцій сучасного вчителя». Доречно, дослідження О. Савченко також акцентує увагу на необхідності розвитку соціальних компетенцій як умови ефективності освітніх реформ через розвиток соціального партнерства в освіті, де на громадськість покладається обов'язок активно впливати на формування освітньої політики та позитивної громадської думки задля сприяння реалізації освітньої політики, щоб бути активним учасником її розвитку у межах правового поля [3, с. 87]. Такий досвід є у сучасних розвинутих країнах. В Україні становлення соціального партнерства в освіті має

врахувати світовий досвід і розвиватися одночасно з процесами зміцнення громадянського суспільства, адже воно розвивається на тлі зростаючої соціальної інтеграції, у першу чергу, на національному рівні, як свідчить наведений світовий досвід, а для нас є певною інновацією [4].

Список використаних джерел

1. Данилишин Б., Куценко В. Соціальна безпека – підґрунтя сталого розвитку. // Вісник Національної академії наук України: щомісяч. загальнонаук. та громад.-політ. журн., No. 1, 2010. С. 20-28. 2. Нова школа. Простір освітніх можливостей. Проект для обговорення. Київ: Міністерство освіти і науки України., 2016. 34 с. 3. Савченко О.Я. Методологія і методики планування політики загальної середньої освіти в Україні: практико орієнтована монографія: для керівників національного, регіонального, міського (районного) та інституційного рівнів управління освітою. Київ: Міністерство освіти і науки України, 2010. 128 с. 4. Сагуйченко В.В. Соціальне партнерство як платформа підтримки освітніх реформ. Суми: ПФ "Видавництво "Університетська книга"", 2021. 104 с. 5. Boudon R. L'inegalite des chances, La mobilite social dans les societe industrielles. Paris: A. Colin, 1973. 237 pp. 6. Bourdieu P. L'école conservatrice. Les inegalités devant l'école et devant la culture // Revue française de sociologie. 1966. Vol. 7. No. 3. pp. 325-347. 7. Human Development Report 1994 [Електронний ресурс] // The Human Development Resource Network: [сайт]. [1994]. URL: http://hdrnet.org/426/1/hdr_1994_en.pdf (дата звернення: 25.11.2021). 8. Popper K.R. The open society and its enemies. New York: Harper & Row, 1963. 420 pp. 9. Sarrazin T. Deutschland schafft sich ab : wie wir unser Land aufs Spiel setzen. München: Deutsche Verlags-Anstalt, 2016. 461 pp. 10. Trends Shaping Education 2016. Paris: OECD Publishing, 2016. 120 pp.

Хромова Ольга Ігорівна

к. філос. н., доцент кафедри філософії та історії науки і техніки,
Державний університет інфраструктури та технологій (м. Київ)

СИНЕРГЕТИКА ЯК МЕТОДОЛОГІЯ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ

В сучасному світі глобалізація досить суттєво змінила основні критерії успішності соціально-економічного розвитку суспільства. Тепер головними ознаками прогресивного поступу та запорукою конкурентоспроможності та привабливості країни назовні стають рівень інформатизації суспільства та розвиток наукомістких технологій, здатність соціуму як до технологічних, так і до соціальних інновацій. Глобалізований світ дуже швидко змінюється, а отже, потребує від учасників цих трансформацій все нових компетенцій, навичок, знань та вмінь. Вочевидь, що в таких умовах зростає потреба неперервного оновлення цих людських знань та компетенцій, і, як наслідок, необхідність неперервної освіти протягом життя. Зрештою, виникає потреба розвитку системи неперервної освіти як повноцінної освітньої технології зі своїми теоретичними та методологічними засадами, певними практиками та системою оцінки якості.

Формування концепції неперервної освіти потребує аналізу теперішньої соціокультурної ситуації в цілому і інтелектуального дискурсу зокрема, який можна охарактеризувати як парадигму постнекласики. Сучасна постнекласична наука та глобальний характер соціальних змін вимагають принципово нових ментальних орієнтирів людини в межах її життєдіяльності. Сьогодні гостро постає перед науковцями та педагогами концептуальне завдання філософської рефлексії освіти як процесу саморозвитку особистості у зв'язку із усвідомленням складності, нестабільності, нелінійності сучасного світу, що розвивається. Методологічними засадами неперервної освіти в такому світі можуть стати принципи синергетики як теорії самоорганізації у відкритих, нерівноважних системах.

Синергетика виходить з принципу, що світ еволюціонує за нелінійними законами. Нелінійність у широкому, світоглядному сенсі означає багатоваріантність,

альтернативність шляхів еволюції, стверджує ідею вибору з-поміж альтернатив. Із принципу нелінійності розвитку витікають важливі методологічні висновки.

По-перше, оскільки існує багато шляхів розвитку, у суспільства, у людства в цілому є можливість вибору найкращого для себе шляху. Майбутнє неоднозначно визначається сьогоднішнім. Оптимальний шлях треба вираховувати, його треба обирати, ним можна керувати.

По-друге, шляхів розвитку може бути багато, але їх кількість все одно обмежена. Не всі напрямки розвитку можуть бути реалізовані в певній системі. Знання цих обмежень суб'єктом реформаторської діяльності, наприклад, дозволить не марнувати час та ресурси.

По-третє, людина може прорахувати бажані, найкращі для себе варіанти майбутнього. Знаючи бажаний стан та засади функціонування механізмів самоорганізації, людина може скоротити час виходу на атрактор, тобто майбутню форму організації, таким чином прискоривши, в певному сенсі, еволюцію. Таким чином, правильними впливами людина може ініціювати бажані для себе тенденції саморозвитку системи. Як пише І. Добронравова, в кожному нелінійному процесі є «певна область параметрів або стадія, де нелінійна система особливо чутлива до впливів, які узгоджені з її внутрішніми властивостями (резонансні дії)... Розуміння способів впливу на складні системи та наслідків таких впливів – кінцева мета їх досліджень» [1, с.39].

Отже, методом синергетики стає нелінійне мислення, яке включає вірогідність й випадковість та категоріально виражає буття складних систем.

Звичайно, теорія синергетики не вичерпується вищенаведеним принципом нелінійності світу. Але він є основним для розуміння ролі синергетичної парадигми в створенні концепції неперервної освіти. На нашу думку, суть синергетичної методології освіти може містити наступні компоненти.

1. Відкритість освіти та творчій характер процесу навчання. Ідеї синергетики можуть бути основою для цілісного сприйняття світу, усвідомлення засад коеволюції людини, природи та суспільства.

2. Інтеграція, з одного боку, різних способів освоєння людиною світу – філософії, науки, мистецтва тощо, а з іншого боку, інтеграція різних форм отримання освіти – традиційної та віртуальної, дистанційної. Тим більше, що остання вже стало реаліями нашого буття, але це явище ще не отримало належного осмислення в філософському та педагогічному дискурсах. Отже, можна погодитися з тезою про необхідність «переглянути традиційні дисципліни на основі програм, які відбивають особливості глобальних та інформаційних проблем сучасності. Такі програми будуть починатися не з вивчення питань історичного становлення певної дисципліни, а зі з'ясування суті та причин виникнення тієї чи іншої проблеми сучасності та пошуку альтернативних методів її вирішення» [2, с.100].

3. Можливість вільного користування різними інформаційними системами в процесі здобуття освіти, різними джерелами інформації. Синергетика стверджує, що розвиток можливий тільки у відкритих системах. Отримання і переробка різної інформації призводять до виникнення нових форм організації (самоорганізації), а відсутність цих процесів внаслідок нестачі інформації до деградації та загибелі системи.

4. Особистісна спрямованість процесу навчання, адже у відкритому світі вільна індивідуальність виступає основою суспільних зв'язків, а отже – і метою процесу освіти.

5. Зміна ролі викладача та самої моделі навчання, яке має перетворитися на спільне творче освоєння світу, співпрацю та взаємодопомогу.

Підсумовуючи сказане, можна зробити наступні висновки. Існування в сучасному глобалізованому нестійкому світі потребує від людини неперервної освіти протягом життя. Завданням філософії освіти та суміжних наук сьогодні є формування цілісної концепції такої освіти. В якості методологічної основи неперервної освіти ХХІ століття може виступи синергетика як парадигма самоорганізації. Синергетична модель неперервної освіти, яка передбачає відкритість освіти, інтеграцію всіх способів освоєння людиною світу, інтеграцію різних форм освіти в процесі навчання, включення основних засад теорії синергетики в процес освіти, особистісну спрямованість навчання та зміну ролі викладача в нових ситуаціях, здатна стати основою успішного розвитку освітньої системи в умовах нових викликів сьогодення.

Список використаних джерел

1. Добронравова И.С. Синергетика: становление нелинейного мышления. К.: Лыбидь, 1990. 152 с. 2. Філософія освіти: постнекласичний підхід: Монографія. Суми: Видавництво СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 2009. 232 с. (російською мовою).

Швидун Людмила Тарасівна

*старший викладач кафедри дошкільної та початкової освіти,
КЗВО «Дніпровська академія неперервної освіти» ДОР»*

ОСВІТНЯ МОБІЛЬНІСТЬ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА РИЗИКИ

Глобалізація сучасного світу, перехід до інформаційного суспільства та суспільства знань активізує необхідність розгляду мобільності не просто як ключової тенденції, а ресурсу розвитку як окремих індивідів, так і цілих суспільств. Феномен освітньої мобільності є суперечливою єдністю протилежностей, які взаємно переходять одна в одну, перебувають у стані єдності й боротьби. І саме у цих суперечностях (боротьбі протилежностей) криються причини руху і розвитку цього явища, під яким ми розуміємо оновлення системи, її внутрішні структурні і функціональні зміни, перетворення в дещо інше, нове, в напрямі ускладнення, перехід феномену мобільності до нового якісного стану.

Можемо також констатувати, що зміни, які приходять із коронавірусом та спричиненою ним кризою, - це підривання традиційної старої освіти, зміни, які створюють величезні можливості для нової освіти, де цифрове навчання та віртуальна мобільність посідають чільне місце. Сучасна освітня мобільність відкриває як нові можливості, так і призводить до нових ризиків. Поява віртуальної мобільності викликала нову хвилю дискусії серед дослідників феномену мобільності. Вплив пандемії на освіту став предметом багатьох цікавих міжнародних та вітчизняних досліджень. Як доводять спеціальні дослідження, за належної організації якість дистанційної освіти не поступається якості традиційної (стаціонарної), завдяки ефективним системам контролю процесу дистанційного навчання. Цікавими ми вважаємо дослідження, які провела компанія «ВР Гамбрехт» (WR Hambrecht), вони (дослідження) свідчать, що якість засвоєння матеріалу онлайн виявилася на 30%, а швидкість засвоєння – на 60% вищою, ніж у традиційних формах навчання [3, с. 54]. Згідно з опитуванням Міжнародної асоціації університетів 66% вищих навчальних закладів повідомили, що пандемія коронавірусу збільшила віртуальну мобільність і/або спільне навчання в Інтернеті як альтернативи фізичній мобільності [2, с. 19].

Заходи ізоляції через COVID-19 перевірили у міжнародному масштабі спроможність викладачів використовувати технології та віддалено навчати, і, швидше

за все, вчителі та заклади освіти багато в чому вдосконалилися та запровадили чимало інновацій за короткий час. Хоча на сьогодні ще замало даних для порівняльних висновків, однак результати опитувань свідчать про високий рівень розбудови потенціалу вчителів і про їхню співпрацю в розробленні інструментів для навчання в режимі онлайн (ОЕСР та Гарвардська вища школа освіти, 2020 р.) [4, с. 53]. Андреас Шляйхер акцентує увагу на тому, що криза, спричинена коронавірусом, відкриває можливість перетворити цифрове навчання на основний канал освіти. Адже цифрові технології виявилися масштабним рішенням для навчання в умовах нової кризи. У руках талановитого вчителя цифрові технології здатні не просто навчати, а й відстежувати як проходить навчання. Які завдання і формати цікаві? А які видаються нудними або складними? Відтак системи здатні адаптуватися під особистий досвід із потреби людини. І зробити це на порядок точніше, ніж це можливо у традиційному класі. Яскравим прикладом цього є віртуальні лабораторії. Вони дають можливість придумувати і проводити експерименти, навчатися у процесі, а не в теорії [1, с. 257]. Однак криза, викликана коронавірусом, застала більшість освітніх систем світу неготовими користуватися цифровими можливостями.

До можливостей мобільності ми відносимо: отримання освіти незалежно від місця мешкання і стану здоров'я, інтернаціоналізм (можливість навчання за кордоном, не залишаючи власної країни); якість дистанційної освіти за умови її належної організації; розвиток навичок цифрової компетентності, медіаграмотність, знання іноземних мов, навичок спілкування, здатність працювати в різноманітному культурному контексті; підтримку безпосередньої мобільності, організація зворотного зв'язку з рідним навчальним закладом під час перебування за кордоном; збільшення шансів людини на самореалізацію в умовах кризової ситуації, осучаснення освітньої діяльності, надання їй рис освіти для суспільства знань, ресурс розвитку як окремих індивідів, так і цілих суспільств.

Результатом ризиків мобільності може бути загострення ситуації невизначеності, нестабільності, хаосу та посилення загрози людського регресу. Це чітко показала ситуація, що виникла через пандемію коронавірусу. З ускладненням структури, змісту знань, освіти ймовірність ризиків зростає. Ризики освітньої мобільності можуть стосуватися як самої мобільності, так і впливу (або відсутності такого впливу) мобільності на суспільство. Тому важливим напрямом є прогнозування ризиків. Мобільність часто розглядають як загрозу стабільності розвитку національних закладів вищої освіти. А міжнародні програми мобільності сприймаються застережливо або взагалі негативно. Зонами ризику є комерсyalізація та прагматизація освіти, зокрема, вищої, з одного боку, а з іншого – трансформація знань. Очевидними є проблеми, пов'язані з реалізацією інтернаціоналізації закладів освіти. Виникає проблема стандартизації та уніфікації у процесах навчання. В центрі уваги дослідників, здебільшого, знаходяться проблеми етичного плану, адже міжнародна міграція, в тому числі академічна, включає проблеми «відтоку мізків», поглиблення соціальної нерівності в глобальному соціумі тощо. Дослідники М. Байрем та Ф. Дервін, аналізуючи феномен мобільності, також називають проблему індивідуалізації сприйняття явища мобільності з урахуванням внутрішнього світу академічних мандрівників.

Виходячи з аналізу ризиків запровадження освітньої мобільності, можемо їх класифікувати як: ризики доступу; ризики участі; ризики якості; ризики використання освітнього потенціалу. Можемо констатувати, що феномен мобільності визначає ситуацію, коли, з одного боку, її роль і місце в освіті стрімко зростає, а з іншого – загострює ризики, створює негативний вплив.

Список використаних джерел

1. Андрущенко В.П., Савельєв В.Л. *Освітня політика (огляд порядку денного)*. К.: «МП Леся», 2010. 368 с. 2. Бакіров В., Агарков М. *Пандемія може назавжди змінити вищу освіту*. URL <https://zn.ua/ukr/EDUCATION/pandemija-mozhe-nazavzhdi-zminiti-vishchu-osvitu.htm> 3. Гривин А. *Дистанційний всеобуч. Компаньон*. 2002. № 24 (28). С. 53-57. 4. *OECD and Harvard Graduate School of Education (2020), A framework to guide an education response to the COVID-19 Pandemic of 2020*, https://globaled.gse.harvard.edu/files/geii/files/framework_guide_v2.pdf.

Філіна Ірина Олександрівна

к. філос. н., доц., викладач,
Полтавський базовий медичний фаховий коледж

Мизгіна Тамара Іванівна

к. мед. н., доц., викладач,
Полтавський базовий медичний фаховий коледж

ПРО ПОСЛАБЛЕННЯ ЛОГІЧНОГО МИСЛЕННЯ: ВИТОКИ ПРОБЛЕМИ

Логічне мислення зазвичай успішно формується за умов прояву належних інтелектуальних зусиль, тобто коли розум не дремає, а відчуває мотивацію до активності. Нині явно бракує логічного мислення як вміння визначати причинно-наслідкові зв'язки та знаходження сутності та здорового глузду в усіх сферах суспільного життя. Причини цієї сумної реалії різні.

Найпершою слід назвати загальнокультурну колізію: люди в усі часи прагнули отримувати блага в більшій кількості, швидше та меншими зусиллями. Це стимулювало пошук раціональних ідей, розвиток наук, освіти, прогрес взагалі. І коли нарешті досягається високий рівень комфорту, зручностей існування, автоматизації виробничих і побутових умов, *в центрі уваги опиняється споживач, а не інтелектуал*. Саме на споживача орієнтовані бізнес, ринок, реклама, соціальні мережі. Розум, як рушій прогресу, сам себе заганяє в «глухий кут». Попит на інтелектуалів стає непомітним. А масовий споживач не відчуває потреби «вмикати мозок», коли все навколо вражає пропозиціями, спокусами, новаціями, модою...

Друга колізія пов'язана з відмовою освіти від традиції, цінність якої випробувана часом. Згадаємо, як навчали покоління 60-70-х років минулого століття з початкових класів: прочитай абзац, знайди головну думку (тобто сутність), сформулюй одним реченням (тобто надай форму змісту), запиши (отже, закріпи у вигляді пункту плану). На базі такого «формату» *працював розум*, вибудовувалася *звичка мислити*. Далі відпрацьовувалася навичка визначати передумови, причини, суттєві ознаки, фази, етапи будь-якого явища, процесу, події тощо, *розуміючи, чому саме так, а не інакше*. Це допомагало робити висновки, передбачати наслідки, аналізувати, порівнювати і таке інше. Наочність (плакати, схеми, географічні та історичні карти, репродукції картин художників), звісно, була, але відігравала роль закріплення того, що розум вже збагнув, або допоміжного засобу «руху розуму» належним шляхом згідно законам логіки. Зорове сприйняття не було в пріоритеті в процесі навчання. В пріоритеті був розум.

Нині школа насичується яскравими та цікавими наочними засобами, розвиваючими іграми, інтерактивними дошками. Проте, усі ці потужні засоби *слабо впливають на процеси мислення*, а дають, головним чином, *естетичне задоволення*. Практика початкового навчання через гру та пріоритет зорового сприйняття формує звичку і надалі шукати задоволення та розваг. Проблема полягає в тому, що спочатку розважаємо, а потім вимагаємо знань, яким ніде взятися, коли розум

«стоїть у кутку». Нинішні першокурсники щоразу дивують неухважністю, невмінням визначити суттєве, відповісти на питання «чому?», встановити причинно-наслідкові зв'язки тощо. На тлі дефіциту логічного мислення будь-яка подальша спеціалізація навчання набуває ще більших ускладнень. Зокрема це стосується медичної сфери.

Логічне мислення в медицині відіграє надзвичайно важливу роль. Всі процеси, що відбуваються в організмі людини, є послідовними та взаємозумовленими, тобто всі вони підпорядковані певній об'єктивній логіці, порушення якої веде до розвитку патології. Відповідно діагностичний процес теж складається з низки послідовностей: опитування (скарги хворого, анамнез хвороби, анамнез життя тощо); загального огляду хворого з метою визначення його стану, особливостей тіла будови, конституції, поведінки; обстеження за системами огляду, пальпації, перкусії, аускультатії. Для встановлення діагнозу важливі не лише ґрунтовні знання фізіологічних особливостей пацієнтів різного віку, а й вміння виявити можливі фактори ризику, взаємозв'язок тих чи інших симптомів тощо. Уявлення про виникнення та розвиток хвороби медичний працівник складає на базі визначення причинно-наслідкових зв'язків. Додаткові дані необхідно отримувати за допомогою лабораторних, інструментальних, функціональних методів дослідження. Якщо якийсь симптом чи дані лабораторного дослідження не вкладаються в логічну схему патологічного процесу, потрібні уточнення: додатковий огляд, опитування, аналізи тощо. Тільки відтворення усіх ланок причинно-наслідкового зв'язку дає змогу встановити цілісну картину патологічного процесу та призначити адекватне лікування.

Таким чином, вміння медичного працівника логічно мислити стає головною запорукою успішного лікування.

Головну колізію сучасності на тлі всіх конкретних проблем в освітньому процесі створює ситуація своєрідного «зламу» цілей та цінностей кінця ХХ – початку ХХІ століття, яка характеризується у філософській антропології та соціології більш глобально. Людина сучасності втрачає власну цілісність як особистість. Це істота внутрішньо розщеплена, децентрована, фрагментована. Її думки та поведінка залежать від ситуації, від нестабільного та плинного оточення. Сучасна людина все більше звикає натискати «кнопки комфорту», не втрачаючи бажання відчувати, шукати нових вражень і розваг заради оновлення відчуттів у будь-який спосіб. Життя ототожнюється з потоком потреб, почуттів, задовольень, а щастя – з фінансовими можливостями. Пріоритету набуває імідж, усвідомлення власної гідності гальмується, а одночасне існування у віртуальному та реальному вимірах ще більше «розщеплює» особистість, яка втрачає внутрішній «стрижень» здорового глузду. *Духовні цінності витісняються інтересами.*

Освіта як система, що пов'язана з соціальними реаліями, мимоволі втягується в гонитву за інтересами та поповнює, враховуючи попит, лави споживачів, а не інтелектуалів. Сповзання освіти у бік надання лише «освітніх послуг» змушує її теж «ковзати поверхнею повсякденності» з усіма платформами та презентаціями. Головна мета освіти – дати знання та сформувати особистість – залишається в планах і програмах. А в умовах сучасності кожній молодій людині дуже важко самостійно зводити свій «внутрішній храм» розуму як своєрідну «вертикаль духовності», важко формувати вміння і звичку співвідносити своє життя з одвічними цінностями істини та добра.

Одвічні цінності засвоюються через *розуміння їхньої сутності*. Цьому має сприяти звичка мислити, думати, розмірковувати щодня. Не повинні домінувати

звички та прагнення себе розважити чи задовольнити відчуття, а не почуття. Почуття бувають високими, а відчуття – ніколи. Розмаїття засобів задоволення відчуттів у різний спосіб (наркоманія, «порно», булінг тощо) лише примножує проблеми формування особистості. А «всебічність» соціальних мереж і технологій аж ніяк не сприяє формуванню всебічно розвинутої особистості...

І наостанок варто згадати одну з провідних думок французьких мислителів доби Просвітництва: людина як істота, що наділена відчуттями, завжди буде прагнути до задоволень і уникати страждань. Фізичні задоволення найсильніші, але непостійні, при зловживанні приносять шкоду та часто залежать від зовнішніх обставин. Тому в пріоритеті мають бути розумові задоволення, бо вони більш тривалі та залежать від самої людини, оскільки «розум завжди з собою».

*Всё меньше смыслов, больше суеты
Пустых затей и ярких декораций...
Свет разума, добра и красоты
Спасает от сомнительных «новаций».*
(Філіна І.О.)

**Татарінова Єлизавета Сергіївна
Хорищенко Дар'я Володимирівна**

студенти, Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

ОСНОВНІ ІДЕЇ ФІЛОСОФІЇ ГРИГОРІЯ САВОВИЧА СКОВОРОДИ

Практично жоден автор, досліджуючи історію філософії, не обійшов увагою особистість Г.С. Сковороди. І, напевно, жодна особистість в історії філософії не викликала таких різних оцінок. Якщо життя Сковороди привертало до себе увагу упродовж всього ХІХ століття та про неї було написано чимало статей і спогадів, то думка Сковороди, його філософський світогляд ігнорувався майже всіма. Можна назвати тільки одну статтю Зеленогорського, де автор із достатнім знанням обговорює філософію Сковороди. Але і в цій статті центральні думки не отримують достатньо повного викладу [1, с.120].

Якщо ми не спробуємо проникнути в світогляд філософа, ми нічого не зрозуміємо в розрізненних фактах його дивного життя. Бо найкраща частина його життя відклалася в глибокій його філософії. Для нас навіть не буде домальована особистість Сковороди, якщо ми відкинемо його постійну наполегливу і своєрідну думку про життя, не кажучи вже про те, що самі по собі, взяті поза зв'язком з особистістю, твори представляють величезну філософську цінність. Думка Сковороди глибоко сердечна, тобто виходить з глибини його душі і завжди зігріта живим диханням його особистості.

Філософські погляди Сковороди викладені у формі діалогів, у притчах, віршах, байках і відрізняються практичною смисловою орієнтацією. Останні двадцять п'ять років життя Сковорода провів у мандрах; там він стає мандрівним проповідником свого власного релігійно-філософського вчення. У центрі філософії – вчення про «три світи»: «світ великий, світ малий та світ символічний» [2, с.293]. Центральною ланкою цієї тріади є людина як вінець творіння, істинний суб'єкт і мета філософствування. Цим пояснюється акцентування уваги на проблемах добра і зла, щастя, сенсу життя. Він створив своєрідну морально-антропологічну філософію життя, що підкреслює пріоритет морального початку в людині і суспільстві, пронизану ідеями любові, милосердя і співчуття.

Суттєвою проблемою сприйняття текстів (в першу чергу трактатів і діалогів) Г. Сковороди є їх насиченість біблійними цитатами та образами. Як правило, такі

цитати та образи відсилають до певних біблійних сюжетів і ходів думки, тому окремі місця творів часто неможливо зрозуміти без їх ідентифікації та атрибуції як цитат [3, с.107]. Така ідентифікація особливо ускладняється вільним цитуванням та відмінностями текстів Єлизаветинської Біблії, якою користувався Скворода, і перекладу Біблії, яким може користуватися сучасний читач. Біблія надихає філософа, це вона уточнює для нього розуміння буття, це вона поглиблює його розуміння людини і вводить його в дослідження «справжнього» буття. Скворода від християнства йде до філософії, але не йдучи від християнства, а лише вступаючи на шлях вільної думки.

Коли хочуть охарактеризувати якогось поета, то вибирають не ті його вірші, в яких він наслідувальний, і не ті його речі, в яких він повторює інших і залежить від майстрів більш ранніх або більш сильних, а ті вірші і ті речі, в яких він творчо усвідомив себе, в яких його геній знайшов справжнє і у вищому сенсі особисте вираження [4, с.218]. Подібний же метод повинен застосовуватися до всякого творця. Щоб викласти велику думку філософа, необхідно в центр викладу поставити його творчі ідеї і тільки на периферії відзначити всі запозичення, їм зроблені, і всі впливи, їм випробувані. Скворода як філософ потребує перш за все в співчутливому тлумаченні свого роду центральному викладі, тому що джерела, що живили його філософську думку, для нас абсолютно зрозумілі, він постійно їх називає.

Для того щоб зрозуміти світогляд Григорія Сквороди, потрібно неодмінно виходити з самого Сквороди як творчого центру і джерела, і тільки тоді зможемо ми по достоїнству і у всій мірі оцінити всю глибину його своєрідної думки.

Список використаної джерел

1. Флоровський Г. В. *Шляхи російського богослов'я. / Передмова І. Мейендорфа. Вільнюс: Друкарня «Вільтіс», 1991. С. 120.* 2. Скворода Г. С. *Твори в 2-х томах. Т. 1. М.: «Думка», 1973. С.293.* 3. Лубяновский Ф. П. *Спогади. Т. 1. Київ, 1872. С. 106-107.* 4. Лосев А. Ф. *Філософія. Міфологія. Культура. М: Политиздат, 1991. С. 217-221.*

Науковий керівник: Мурашкін М. Г., д.філос.н., професор.

Шевченко Любов Валентинівна

вихователь-методист,

Раївський ліцей (дошкільний підрозділ) Раївської СР Синельниківського району

ДУХОВНО- МОРАЛЬНІ ЦІННОСТІ ЯК ПЕРШООСНОВА ВИХОВАННЯ СУЧАСНОГО ЗДОБУВАЧА ОСВІТИ І ЗДО

Людина - духовна істота, вона прагне не тільки до фізичного розвитку, а й до духовного становлення. Проблему формування духовно-цілісної сфери особистості необхідно вирішувати ще в дошкільному віці, як найбільш емоційному і сприйнятливому періоді дитинства. Призначення дошкільного віку полягає не тільки в оволодінні знаннями, скільки у становленні емоційної сфери та моральних цінностей. Основи моральної спрямованості сформовані в дошкільному віці визначають подальше життя дитини. Виховання дітей повинно сьогодні спиратися на певну систему орієнтирів, духовних цінностей, до яких входять моральні, громадянські, національні, сімейні цінності.

Таким чином, дошкільна освіта як перша сходинка в цілісній системі освіти виступає основою цілеспрямованого і всебічного розвитку особистості. В Законі України про дошкільну освіту визначено, що «дошкільна освіта - цілісний процес, спрямований на: формування в дитини дошкільного віку моральних норм, набуття нею життєвого соціального досвіду» [3]. Саме тому одним із провідних її

завдань є збагачення культурно-освітнього потенціалу народу, починаючи з дошкільного дитинства, формування духовно-цілісної сфери особистості дітей дошкільного віку, досягаючи тим самим якісно нового розвитку суспільства в цілому. Основні погляди на проблему духовно-морального виховання дітей було порушено у працях видатних вітчизняних учених: Г.Сковороди, К.Ушинського, А.Макаренка, В.Сухом-линського, М.Стельмаховича, В.Ліщука, Н.Лубенець, С.Русової, А.Богуш, Н.Гавриш, О.Запорожець, Г.Леушиної, Т.Садової, А.Усової, Г.Волкова, Г.Виноградова, І.Беха, Н.Химича, О.Кисельової та ін.

Духовно-моральне виховання - це спрямований, планомірний вплив на морально-емоційний розвиток людини через організацію умов, в яких формується її духовна, емоційна, світоглядна сфери та поведінка, яка формується відповідно до суспільних норм та морально-етичних цінностей.

Дошкільний вік у сенсі духовно-морального розвитку є унікальним і своєрідним. У цей період закладаються основи образного сприймання навколишнього середовища як світу, що наділений несподіванками та таємницями. Це перші кроки до формування духовного ідеалу і при певних умовах вони можуть перетворитися в любов до правди, до краси, до рідного краю. Основним завданням вихователів є залучення дітей дошкільного віку до духовних переживань, що дасть змогу зробити прагнення дитячих душ ширими, глибокими, різносторонніми. Ці навички формуються у дитини достатньо повільно, але поступово. Їх виховання значною мірою залежить від наполегливості й майстерності педагогів, їхньої поваги до дитини [7, с.3].

Формування духовно-цілісної сфери особистості дітей дошкільного віку включає в себе формування і розвиток таких компонентів, як:

- загальнолюдські цінності - набуті попереднім поколінням морально-духовні надбання, що є основою поведінки і життєдіяльності окремої людини та суспільства загалом;

- національні цінності - це історично зумовлені і створені народом погляди, ідеали, традиції, звичаї, обряди, які ґрунтуються на загальнолюдських цінностях, але відрізняються національними проявами і є основою соціальної діяльності людей певної етнічної групи;

- громадянські цінності - це цінності, які проявляються у почутті власної гідності, внутрішньої свободи, дисциплінованості, повазі до інших, у гармонійному поєднанні патріотичних, національних та міжнаціональних почуттів.

- сімейні цінності - це цінності, які є основними в стосунках у сім'ї, що проявляються у шанобливому ставленні до членів родини, до старших, згадках про предків, піклуванні про сім'ю [2, с.5].

Основною формування духовно-цілісної сфери особистості дітей дошкільного віку є тематичні заняття. Важливо, щоб ці заняття підвищували дитяче мислення, активність. Це реалізується за допомогою порівняння, аналізу, індивідуальних завдань, питань, відповіді на які дитина може дати самостійно або порадившись із батьками, вихователями. Такі заняття можуть проходити за наступними темами: «Будь завжди ввічливим», «Що добре, що погано і чому?», «Ваші добрі вчинки», «Чим можна порадувати маму?» тощо.

Іншою формою виховання можуть бути читання та аналіз художніх творів. На прикладі казок можна аналізувати поведінку героїв, давати оцінку їхнім вчинкам, виділяти позитивні і негативні риси характеру героїв. У казках порушуються проблеми любові до ближнього, дружби, справедливості, чесності, гідності, краси і

неповторності тощо. Тобто, на прикладі художніх творів можна розкрити суть загальнолюдських цінностей, відмежувати позитивні від негативних та пояснити дитині, в чому між ними різниця.

Наступною і не менш важливою у формуванні духовно-цілісної сфери особистості дітей дошкільного віку виступає гра. Ігри можуть бути направлені на розвиток здібностей дітей і пізнанні себе та інших, розвиток емоційних здібностей, розвиток вербальних і невербальних здібностей.

Наступним компонентом формування духовно-цілісної сфери особистості дітей дошкільного віку є національні цінності. До них належать: патріотизм, почуття національної гідності, історична пам'ять тощо.

Для реалізації формування та розвитку даних цінностей потрібно проводити екскурсії рідним містом, розповідати про пам'ятки архітектури, пояснювати, на честь яких видатних людей їх встановили, про відомих особистостей, які тут проживали. Діти в дитячому садочку повинні знати на якій вулиці розташований їх дім та дитячий садочок, яким маршрутом можна дібратися до дитсадочка. Показати об'єкти, що розташовані поблизу їхнього будинку та дитячого закладу: школа, аптека, театр тощо та пояснити дітям значення кожного закладу [7, с.4].

Наступних компонент - громадянські цінності, що виражаються у правах і свободах людини, в ідеї суспільної гідності, обов'язках перед іншими людьми тощо. Формування громадянських якостей реалізується за допомогою дотримання та продовження традицій і обрядів українського народу. Це реалізується за допомогою тематичних занять, проведенні свят за українськими традиціями та обрядами, вивченні українських пісень та танців. Не менш важливими є розповідь про національні свята, про національні костюми, про оздоблення народної оселі (характерні орнаменти, предмети побуту, посуд, рушники тощо). Так, наприклад, до свята Великодня діти разом із вихователями та батьками можуть розписувати писанки орнаментами з українськими мотивами. В дитячому садочку може бути куточок, де зберігаються атрибутика українського народу та стенд, на якому розміщені державні і національні символи України.

Останнім компонентом, але не за важливістю, є сімейні цінності. До них відносяться стосунки поколінь, пам'ять про предків, любов до рідних тощо. У дитини потрібно розвивати розуміння значення сім'ї, сімейних зв'язків, ролі матері, батька та інших членів сім'ї. Цьому допомагають тематичні заходи з участю батьків, сімейні свята, організація спільних конкурсів, проведення батьківських днів. Важливим елементом є створення разом із батьками сімейного дерева.

Отже, процес формування духовно-цілісної сфери особистості дітей дошкільного віку буде ефективнішим при виконанні певних умов, що забезпечують формування і розвиток духовно-моральних цінностей дітей дошкільного віку: забезпечується певна системність у духовно-моральному вихованні дитини дошкільного віку, поєднання сімейного виховання з громадським, правильне розуміння виховних функцій материнської школи та організація аналізу результатів спільної освітньої діяльності; досягнута єдність у вихованні, здійснюваному дитячим садом і сім'єю; в якості змісту процесу взаємодії сім'ї та дошкільного закладу у розвитку дитини виступає залучення батьків у творчу спільну діяльність з педагогами та дітьми, включення дитини в ігрову, творчу, пізнавальну емоційно забарвлену діяльність, спрямовану на становлення духовно-моральної сфери дитини дошкільника; педагогізація всього виховного процесу в сім'ї та її психолого-педагогічний супровід; використанні інноваційних моделей взаємодії ЗДО і сім'ї в комплексі з традиційними формами і методами української народної культури.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти від 12 січня 2021 року [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/nra/pro-zatverdzhennya-bazovogo-komponenta-doshkilnoyi-osviti-derzhavnogo-standartu-doshkilnoyi-osviti-nova-redakciya> (дата звернення 21.01.2021).
2. Богуш А.М. Духовні цінності в контексті сучасної парадигми виховання / А.М.Богуш. Виховання і культура. 2015. №1. С.5-8.
3. Закон України «Про дошкільну освіту». Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001. N49, ст.259.
4. Каралаш Н.Г. Криза духовності та ціннісних орієнтацій індивіда. Духовність українства: Збірник наукових праць / Н.Г.Каралаш. Вип.3. - ЖДПУ, 2017. С.36-38.
5. Потапенко В.В. Формування духовності особистості. Дошкільне виховання. 2015. №7. С.21-22.
6. Тюріна Т. Духовна педагогіка: витоки, сутність і перспективи розвитку : монографія / Т.Тюріна. Львів: СПОЛОМ, 2005. 276 с.
7. Шевченко Г.П. Педагогіка духовності / Г.П.Шевченко. Духовність особистості: методологія, теорія і практика: зб. наук. праць / [гол. ред.: Г.П.Шевченко]. -Луганськ: Вид-во Східноукр. нац. ун-ту ім. В.Даля. 2015. Вип.1. С.3-9.

Шабанова Юлія Олександрівна

д. філос. н., проф., зав. кафедри філософії і педагогіки НТУ «Дніпровська політехніка»

ОСВІТА РОЗУМІННЯ ТА УСВІДОМЛЕННЯ ЯК УМОВА НЕПЕРЕВНОСТІ

Освіта, виходячи зі свого призначення, є системою формування образу людини шляхом транслявання та трансформації цінностей через передачу напрацьованого людством досвіду. Саме так вона розумілась з часів середньовічної Європи, де сформувався образ класичної всезагальної (на той час релігійної) та університетської систем освіти. В цьому зв'язку, дискусійним видається питання визначення домінанти впливу освіти на культурні образи та соціальні формації: що первинно, вплив освіти на подальший розвиток суспільства чи культурні надбання суспільства формують систему трансляції напрацьованого освітнього досвіду?

Найвірніше освіта та розвиток суспільства в добу Метамодерну вперше кинула виклик освіті в її класичних формах, які сьогодні переживають кризу. Сьогодні вже звичайними видаються запити: чи потрібна освіта взагалі? Після публікації ще в 1970 році статті І. Ілліча «Звільнення від шкіл» [2], в різних країнах світу все більше викликає сумнів доцільності освіти в її класичному вигляді.

При цьому сучасна формальна освіта, форми її здійснення та спроби реформування переживають період «постпедагогічного синдрому цифрової епохи» [1], який потребує ревізії або кардинальної зміни освітньої традиційної культури. Саме ці зміни потребують принципово нових методик навчання та переосмислення базових дидактичних категорій та понять на трансдисциплінарній основі. При чому міждисциплінарність вже не задовольняє сучасні запити, що потребують трансцендування дисциплінарності на основі набуття смислів та їх усвідомлення через єдиний інформаційний простір.

Ці запити сучасності природньо співпадають з тим покоління дітей, а в майбутньому й студентів, яких згідно теорії поколінь називають поколінням Альфа. Орієнтовно, це люди, які народилися після 2010 року. Цікаво що 2010 рік став й орієнтовною точкою відліку Метамодерну, пов'язаного з публікацією Тимотеуса Вермюлена та Робіна ван дер Аккера «Нотаток про метамодерн» [3], де вперше фіксується відчуття нової культурної парадигми в яку народжуються люди покоління Альфа. Не випадково послідовники теорії поколінь Нейла Хоува та Вільяма Штрауса, вирішили не продовжувати дотримання грецького алфавіту, яким «помітили» покоління з 1967 по 2010 роки народження літерами X, Y та Z, а завершили цикл. І після 2010 року обнулили відлік та звернулися до першої букви алфавіту – Альфи, що символізує абсолютне начало.

Якщо покоління Z дорослішало в атмосфері невизначенності 90-х на мультиплікаційних просторах Симсонів та Північного парку, то покоління Альфа – це

покоління Google babies. Вони знають як користуватися Youtube раніше, ніж навчилися читати та писати. А смартфон чи айпед – іграшка, яка потрапляє їм до рук ще до року. В цих умовах метамодерний простір невизначеності значно розширюється. Не будемо забувати, що телевизор по якому покоління Z дивилося мультфільми та смартфон чи айпед – це інструменти, гаджети через які подається інформація. Але ж у покоління Z було значно менше вибору, виходячи з тих трендових мультфільмів, що пропонували їм батьки або телеканали. Для покоління Альфа гаджет, потрапивши до рук, практично в ранньому дитячому віці, стає доленосним інструментом вибору, який вони здійснюють інтуїтивно, завдяки чому формуються цінності, сенси й смаки на рівні підсвідомого. Й тут маємо говорити про шуканий топос людини, що існує поза просторово-часовим виміром. Про можливість онтологічно визначити людину, поза обумовленістю стереотипами освіти, виховання, суспільними настроями та звичками. В соцмережах, пошукових інформаційних системах та решті здобутків доби діджиталізації є свої Pro et Contra, як в будь-якому явищі, що включено в еволюційний сценарій. Поруч із змістовною обмеженістю, розпорошеністю та маніпулятивною подачею інформації в мережах, що заангажовані прагматичними інтересами, у реципієнта завжди залишається можливість зберегти сутнісні ознаки людини: усвідомлювати себе й сенс свого існування. У людей покоління Альфа, виходячи з того, що вони народжуються з позицією вільної людини й мають менше вірогідності бути обмеженими в своєму виборі, активізується інтуїтивний модус навчання, який вони здійснюють граючи з дитинства. До того ж матеріальні цінності діти покоління Альфа сприймають як належне. Вони народились та виростили в середовищі, де вже задоволені всі базові потреби. Тому інтуїтивний вибір цінностей в отриманні інформації підіймається або на рівень усвідомлених сенсів або на рівень емоційно-чуттєвих переживань. Згадаємо неоромантизм Метамодерну як потяг до суб'єктивної чуттєвості, витонченої чутливості, необумовленої щирості та відкритості. Саме такими приходять в світ представники покоління Альфа. Й якщо в освітньому середовищі переважає агресивність, то це результат недостачі безпосередньої щирості викладачів, які не відкрили серце, а будують педагогічні відносини суто в авторитарних межах віджитої системи.

Враховуючи мінливість та інформаційну перевантаженість доби Метамодерну, яка характеризується як доба невизначеності та коливання між полярними цінностями та світоглядними парадигмами, а також особливості покоління Альфа, що покликано об'єднати світ та випрацювати новий рівень синтетичного світорозуміння й нової якості знання, визначимо вимоги до реципієнта освіти майбутнього, яка має здійснюватися в неперервному становленні:

Креативність (вміння в невизначених умовах знаходити незвичні шляхи вирішення проблеми та віднаходити для цього відповідні знання);

Обізнаність (розуміння сутності процесів та їх універсальних закономірностей на протигагу репродуктивності знань класичної парадигми);

Освіченість (володіння базовими фундаментальними знаннями не вузько професійного, а світоглядного спрямування, що корегує формування мети креативних розворотів);

Гнучкість мислення (вміння творчо використовувати раціонально-системним знанням, долучаючи його до ірраціонального);

Розвинений емоційний інтелект (інтуїтивно-чуттєве корегування раціонально-системних знань через формування етичної свідомості).

На відміну покоління Y та Z, покоління Альфа не приймають сухий раціоналізм, відкритий прагматизм та вульгарний прикладний матеріалізм. З іншого

боку, вони не є безпосередніми adeptами суто духовно-абстрактного світорозуміння. Осциляція Метамоделю формує дуальний тип світогляду для якого характерна відмова від крайнощів та бінарних опозицій у вигляді:

- Сприйнятті всього, що відбувається одночасно іронічно й серйозно;
- Надання важливості конкретному через врахування абстрактного;
- Сприйняття інтелектуальної інформації через призму внутрішньо-психологічної верифікації;
- Зацікавленість до втрачених цінностей шляхом деідеологізації історичного минулого;
- Невизначеність та необумовлена впевненість в кращому в майбутньому.

Виходячи з цього, завданнями освіти має стати:

- Підготовка до врівноваженого сприйняття мінливості світу та формування психологічної стійкості;
- Адаптація до трансдисциплінарної інформації, скріпленої смислами, що допомагають вирішувати проблеми через усвідомлення сутнісного;
- Формування навичок сумісних дій в співтоваристві шляхом особистісного взаємодоповнення;
- Забезпечення розуміння індивідуальної успішності й вміння формувати специфічні цілі розвитку для кожного окремо (подолання конформізму, парадигми «правильності» тощо);
- Усвідомлений відбір та обробка інформації як ключової навички перманентного самовдосконалення.

Для реалізації цієї програми освіти майбутнього завданням номер один є виховання викладачів з новим рівнем педагогічної свідомості, позбавленої авторитарності. Ключем до цього виступає не освітні стандарти та критерії оцінювання якості освіти, що сьогодні здійснюється в умовах акредитацій, а етика прийняття, що дозволить викладачеві сприймати кожного як неповторного та креативно обирати специфічні та адекватні методи здійснення освітнього процесу, який виступає неперервним простором усвідомлення сутнісних причин, а не дискретним процесом конкретизованих та фрагментованих наслідків, що обмежують горизонти освіченості.

Список використаних джерел

1. Колесникова И.А. Постпедагогический синдром эпохи цифромодернизма // Высшее образование в России. 2019. Т. 28. № 8-9. С. 67-82.
2. Illich I. *Deschooling Society*. New York: Harper & Row, 1971. 116 с.
3. Vermeulen T., Akker R. *Notes on metamodernism* // *Journal of Aesthetics & Culture*. 2010-01-01. Т. 2, вип. 1. С. 56-77.

Солоділова Олена Володимирівна

к. філос. н., доц., доцент кафедри філософії, соціології та історії,
Дніпровський державний аграрно-економічний університет

НЕПЕРВНА ОСВІТА ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ СВІТОГЛЯДУ

Важко переоцінити важливість неперервної освіти для кожної особистості, особливо її філософський аспект, через постійне залучення до розгляду цього питання екзистенційних основ буття людини. Людська природа осягається через наявне буття, через почуттєвий досвід осягається світ та визначаються найголовніші людські цінності, формується світогляд. В даному контексті неперервна освіта в умовах сучасного інформаційного простору виступає як джерело виходу людини за власні межі, як можливість стати кимось, навчитись чогось нового, опанувати

нову професію, зростати інтелектуально та інформаційно, професійно удосконалюючись. Стрибок людини поза власні межі шляхом саморозвитку, самовдосконалення, стає тим містком на шляху до вічної свободи – бути собою, бути відповідальним за себе.

Формування світогляду людини відбувається шляхом пошуків основ свого буття, яке може дати нам освіта, зважаючи на слова М. Шелера, «освіта – це «призначення», а саме індивідуальне та єдине в своєму роді призначення як націй, культурних кіл, так і в кінцевому підсумку і кожної окремої людини, але воно не є безпосередня мета волі» [1].

Неперервна освіта стає тим універсальним способом пізнання себе, свого буття, оточення та самого світу в цілому. Виникає питання чому і у який спосіб навчитися, адже якість нашого освітнього простору з роками змінюється. Навряд чи самоосвіта стане тим кроком уперед для будь-кого, скоріше навпаки – це шлях обраних, феномен наполегливості самотворення, самобудування.

Процес формування світогляду особистості передбачає формування поглядів, принципів та оцінок світу та себе самої, співвідноситься зі стійкими позиціями особистості щодо її самоідентифікації. Усвідомлення власного досвіду, увага до нього, цілісність характеру людини, її поведінка з роками стає сталою. Сьогодні важливими є теорії особистісної орієнтації освіти, пов'язані з поняттям автокреації. Концепція неперервної освіти дає зрозуміти, що наш світогляд формується на усіх ланках нашого буття, не лише у професійній сфері, хоча їй людина присвячує більшу частину свого життя. Для самореалізації особистість постійно удосконалюється, відповідно неперервна освіта стає частиною її буття, пронизує кожний її крок уперед.

Втім сучасний світ змінюється так швидко, що сталий світогляд, пізнавальні можливості, можуть не встигати за ним. Тому і постає необхідність звернутись до концепції неперервної освіти для кожного, адже розповсюдження інформаційних комунікаційних засобів вимагають інтенсивності оновлення знань. Філософський принцип «бездіяльності» не зможе забезпечити поспіх за сучасними технологіями на відміну від неперервної освіти, яка стане основою формування світогляду особистості, як інтенсивної, ефективної моделі оновлення знань та умінь для успішної професійної діяльності.

Таким чином, доцільність впровадження неперервної освіти в буття кожного індивіда стане тією основою формування нових, якісних характеристик людини, що призведе до інтенсивного формування світогляду, з урахуванням необхідності почуватися потрібним в сучасному інформаційному суспільстві. Особлива роль тут належить новим технологіям, неформальній освіті, що в цілому підкреслить її якість порівняно з традиційним підходом до розуміння освіти.

Список використаних джерел

1. Шелер М. *Формы знания и образование* // *Человек. Вып 4. М., 1992. С. 85-96.*
URL:http://www.bim-bad.ru/biblioteka/article_full.php?aid=2063&binn_rubrik_pl_articles=155

РОЗДІЛ 2.

СУЧАСНА ОСВІТА: МЕТОДОЛОГІЯ, ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА. УПРАВЛІНСЬКІ КОНТЕКСТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ. ВИЩА ОСВІТА: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ. РОЛЬ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН У СИСТЕМІ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ

Береда Тетяна Миколаївна

*аспірантка, КЗВО «Дніпровська академія неперервної освіти» ДОР,
вчитель математики КЗО «СЗШ №58» ДМР*

УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ УПРАВЛІННЯ ПРОФЕСІЙНИМ РОЗВИТКОМ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ У ЗАКЛАДІ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ

Впровадження дистанційного та змішаного навчання в освітній процес закладів загальної середньої освіти потребує нової генерації фахово підготовлених педагогічних працівників, які спроможні реалізовувати ідеї освіти ХХІ століття та Нової української школи.

В умовах дистанційного та змішаного навчання виникає потреба не лише у модернізації змісту загальної середньої освіти, а й у реформуванні системи та механізмів управління нею. Це визначає необхідність удосконалення організаційних і мотиваційних засад управління закладом освіти, спрямованих на професійний розвиток педагогічних працівників, бо саме інноваційна управлінська діяльність – це головний чинник, який впливає на результат роботи закладу та призводить до підвищення якості освіти.

Модернізація управлінських дій має бути зорієнтована на свідомий, послідовний і динамічний розвиток професійної майстерності, створенню умов просування індивідуальними освітніми траєкторіями, забезпеченню можливостей побудови освітніх маршрутів професійного зростання педагогів.

Дослідження щодо проблем, присвячених вивченню питань професійного зростання педагогів, зокрема в умовах дистанційного та змішаного навчання знайшли своє відображення у працях В. Андрущенко, І. Беха, В. Бикова, В. Олійника та ін. Дослідники ґрунтовно вивчають професійний розвиток науково-педагогічних працівників, зіставляючи відомості з потребами ринку та із психолого-педагогічними аспектами професійного розвитку особистості.

Професійне зростання педагогів можна охарактеризувати як процес цілеспрямованого неперервного накопичення, удосконалення професійної компетентності, оволодіння освітніми інноваціями, необхідних для розвитку та виховання відповідальних громадян.

В контексті неперервності освіти, професійний розвиток педагогічних працівників включає в себе такі складові: педагогічна освіта, підвищення кваліфікації і перепідготовка, атестація, сертифікація, участь в науково-експериментальній роботі закладу, самоосвіта та кар'єрний зріст.

Шляхами забезпечення неперервності розвитку професійного зростання педагогів можна визначити:

- створення умов для побудова індивідуальної траєкторії професійного зростання;
- створення умов, що забезпечать можливість створення маршрутів просування власними траєкторіями;
- створення в закладі єдиної бази даних, яка уможливить вільний вибір видів, форм і напрямків підвищення рівня професійної майстерності;
- створення умов, що забезпечать обмін досвідом;
- реалізація спільних освітніх та наукових проєктів;
- постійний моніторинг якості розвитку неперервного професійного зростання педагогів.

Результати проміжних досліджень, проведених на базі Комунального закладу освіти «Середня загальноосвітня школа №58» Дніпровської міської ради з метою визначення сильних та слабких сторін управлінської діяльності щодо вище зазначеного напрямку показують:

1) 86,4% стверджують, що у закладі на високому рівні створені умови для постійного підвищення кваліфікації педагогів, 13,6% - що умови створено на достатньому рівні;

2) педагогічні працівники закладу обирають такі види, форми і напрямки підвищення рівня своєї професійної майстерності: самоосвіта (84,1%), курси ППО (75%), онлайн-курси (68,2%); конференції (54,5%), методичні семінари (43,2%), тренінги, майстер-класи, вебінари (40,9%);

3) педагогічні працівники поширюють власний педагогічний досвід: на освітніх онлайн платформах (40,9%), у матеріалах та/або виступах на конференціях (38,6%), у професійних спільнотах соціальних мереж (29,5%), у фахових виданнях (27,3%);

4) для професійного зростання педагога обирали таку тематику: використання інформаційно комунікативних технологій в освіті (59,1%), форми організації освітнього процесу (45,5%), методичні аспекти викладання предметів та курсів (43,2%), безпечне освітнє середовище (27,3%), психологічні особливості роботи зі здобувачами освіти різних вікових категорій (25%), формування у здобувачів освіти громадянської позиції (18,2%), законодавче забезпечення освітнього процесу (13,6%); ділове українське мовлення (13,6%), організація інклюзивної форми навчання (11,04%);

5) 100% педагогічних працівників беруть участь в інноваційній роботі закладу, у експериментальних проєктах регіонального рівня «Створення моделі школи індивідуалізованого навчання на засадах використання технологій відкритої освіти» та «Управління інформаційно-освітнім простором закладу освіти на засадах індивідуалізації»;

6) для самоосвіти в нашому закладі педрадою визначено перелік додаткових альтернативних суб'єктів підвищення кваліфікації: Дія. Цифрова Освіта, EdEra, Prometheus, Всеосвіта. Адміністрація закладу систематично пропонує педагогам перелік курсів та платформ, а вчитель вільно обирає, вибудовує освітній маршрут та створює індивідуальну траєкторію професійного розвитку. Педагоги закладу протягом 2020-2021 років обрали наступні платформи для самоосвіти: Дія. Цифрова Освіта (87%), Prometheus (83%), EdEra (72%).

Проведені дослідження щодо підвищення професійного рівня і педагогічної майстерності педагогічних працівників уможливили виявлення слабких сторін та проблем в управлінській діяльності, що потребують вирішення, зокрема: низьким

є відсоток педагогів, які беруть участь у конкурсах фахової майстерності; активізації потребує робота з поширення досвіду вчителями школи через друк у фахових та Інтернет-виданнях.

На основі проведених досліджень, визначено шляхи реалізації усунення виявлених проблем та слабких сторін, а саме:

- працювати над питанням поширення досвіду роботи педагогічних працівників через участь у конкурсах фахової майстерності, друк у фахових виданнях, Інтернет-виданнях;

- упроваджувати практично доцільне взаємо відвідування уроків з наступним обговоренням;

- обирати теми та форми підвищення кваліфікації, які відповідають запитам та вимогам педагогічних працівників.

Отже, ефективна управлінська політика щодо професійного розвитку педагогічних працівників напряду залежить від своєчасних, інноваційних механізмів управління та вимагає орієнтації роботи на створення належних умов для професійного зростання та забезпечення випереджувального характеру їх розвитку; визначення інструментарію планування та управління безперервною освітою та самоосвітою педагогічних працівників; формування моделі індивідуальної освітньої траєкторії педагога; визначення засобів та шляхів проектування індивідуального маршруту професійного розвитку, відповідно до потреб ринку, запитів та реформування системи освіти в цілому.

Богодист Мирослава Іларіонівна

*аспірант кафедри освіти та управління навчальними закладами,
Класичний приватний університет, м. Запоріжжя*

Самодумська Олена Львівна

*д. пед. н., доц., професор кафедри освіти та управління навчальними закладами Класичного
приватного університету, м. Запоріжжя*

НАВЧАЛЬНІ ПРОЄКТИ У НЕФОРМАЛЬНОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРИ ДОРΟΣЛИХ

Сучасна освіта і потреби суспільства вимагають нових тенденцій розвитку. У вирішенні цих завдань значний потенціал має неформальна освіта. Неформальна освіта – вид освіти, що уособлює організовану провайдером освітніх послуг навчальну діяльність здобувачів освіти, яка не передбачає присудження визнаних державою освітніх кваліфікацій за рівнями освіти, може завершуватися присвоєнням професійних та/або присудженням часткових освітніх кваліфікацій [2].

Сучасний стан неформальної освіти дорослих в Україні залежить від провідних суб'єктів, серед яких: дорослі, які навчаються; викладачі (андрагоги, фахівці освіти дорослих); провайдери освітніх послуг; держава; корпоративний сектор. Неформальна освіта є мобільним, оперативним, додатковим і необов'язковим видом освіти дорослих; відбувається поза установами формальної системи освіти; дозволяє задовольняти потреби дорослих навчатися впродовж життя, досягати особистісних та професійних освітніх цілей [3]. Фундаментальні принципи неформальної освіти – доступність і добровільність. У поєднанні з концепцією «навчання впродовж життя», це робить неформальну освіту оптимальним інструментом для людей з абсолютно різними цілями – від заповнення прогалін у базовій освіті до отримання знань для професійної діяльності.

Провідне місце серед методів неформальної освіти, які сприяють здатності до саморозвитку, самоосвіти, інноваційної діяльності, належить на сьогоднішній день проектам. Оскільки певний час поняття «проект» використовувалося виключно в інженерній справі для підготовки технічної та кошторисної документації, то воно монополює й належало до цієї галузі. Зміна соціальних відносин у бік ринкових принципово змінила і трактування самого терміну. Він стає предметом аналізу нової дисципліни – «Управління проектами». У такому контексті проект розглядається як форма (елемент) організації спільної діяльності членів колективу, об'єднаних загальною метою [1]. Поширення проекту в практичній діяльності, а також використання його в різних галузях наукового знання свідчить про залежність термінологічного трактування від конкретних завдань [1].

Сучасний «метод проекту» в освіті – це інноваційна технологія навчання, в якій формуються компетентності в процесі цілеспрямованої, планової та виконаної взаємозв'язаної діяльності, яка реалізується при постійному моніторингу та завершується реальним практичним результатом [4]. Навчальний проект ми розглядаємо як систему діяльності суб'єктів освіти зі створення унікальних освітніх продуктів, послуг і результатів. Він забезпечує перетворення соціальної дійсності й включає комплекс взаємозалежних заходів, призначених для досягнення поставлених завдань протягом заданого періоду часу й при встановленому бюджеті [4]. Зміни запитів в освітньому просторі формують проектний підхід як методологію реалізації цих змін. Вона включає два важливих аспекти: технологію управління змінами і навчальну технологію. Технологія управління змінами – це цілеспрямоване ініціювання та здійснення проектів (мультипроектне управління) як спосіб вирішення найбільш важливих для навчальної системи завдань. Зміни є суттю функціонування та розвитку системи та являють собою змістовний аспект проектів, а самі проекти є формально-структурним вираженням змін, новою якістю системи.

Навчальна технологія – це відхід від класичного трансферу знань до продуктивності знань та їх отримання за допомогою практичної діяльності, реалізація принципу зв'язку навчання з реальним життям, спрямованість на індивідуальний творчий розвиток, підвищення мотивації до аналітичної діяльності через зацікавленість в розв'язуваних проблемах та самостійну роботу над ними.

В навчальному проекті, як в і будь-якому проекті, пов'язаному з інноваціями, можна виділити чотири основні фази життєвого циклу: формування концепції; планування проекту; реалізація проекту; завершення проекту. Формування концепції включає постановку цілей і завдань проекту, проведення маркетингових досліджень, структурування проекту, аналіз потреб в персоналі, оцінку вартості, розробку графіка робіт.

Планування проекту передбачає розробку бізнес-плану, календарного плану робіт, ресурсного плану та бюджету проекту, проектний аналіз. Реалізація освітнього проекту включає розробку змісту навчальної програми, організаційно-методичної та навчально-методичної документації, матеріально-технічне та інформаційне забезпечення навчальної програми, формування методів і технологій навчання, безпосереднє здійснення освітньої програми. Нарешті, завершення проекту передбачає підсумкову атестацію або інший вид контролю якості, закриття договорів, перевірку фінансового звіту, аналіз фінансових результатів, розформування проектної команди.

Реалізація навчальних проектів викликана кардинальними потребами змін в освітньому просторі, зокрема у неформальній освіті дорослих. Спрямоване подальше дослідження етапів розвитку та сучасної практики реалізації навчальних

проектів в Україні ґрунтуватиметься на практичному досвіді авторів у навчальних проєктах неформального освітнього простору дорослих, на участі в організації й керівництві неформальними освітніми проєктами в Україні, власній експериментальній роботі.

Список використаних джерел

1. Ващенко Л. Управління освітніми проєктами. URL: <http://ru.osvita.ua/school/method/technol/1411/> (дата звернення 17.11.2021).
2. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 №2145-VIII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19/page> (дата звернення 18.11.2021).
3. Самодумська О. Л. Теоретичні і методичні засади підготовки майбутніх науково-педагогічних працівників до навчання дорослих в умовах неформальної освіти. Монографія. Запоріжжя: Тандем, 2019. 380 с.
4. Ходырева Е. А. Управление инновационными образовательными проектами в современном вузе. Научно-методический электронный журнал «Концепт». 2015. № 5. С. 216–220.

Братаніч Борис Володимирович

д.філос.н., проф., професор кафедри психології, кафедри виховання і культури здоров'я

Кравченко Любов Андріївна

старший викладач кафедри управління і права

Струкова Тетяна Анатоліївна

старший викладач виховання і культури здоров'я,

Комунальний заклад вищої освіти «Дніпровська академія неперервної освіти» ДОР»

ОСВІТА ДЛЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЯК ОСНОВА СИСТЕМНИХ ОСВІТНІХ РЕФОРМ

Формування суспільства на засадах постіндустріалізму принципах сталого розвитку змінює статус та функції освітньої діяльності, що знайшло відображення у змісті поняття «суспільство освіти». Одним з аспектів трансформації освітньої сфери в інтегруючу підсистему постіндустріального суспільства є суттєве зростання її проєктуюче-моделюючих функцій стосовно суспільного розвитку. В умовах наростання глобальних проблем та конфліктогенних загроз на особистісному рівні завдання попередження усього спектру небезпек освітніми засобами, дійсно, стає одним із пріоритетних. Функції механізму попередження небезпек та переходу до нової якості соціального розвитку виконує освіта, яка для цього має трансформуватися у нову якість – освіти для сталого розвитку.

Аналіз концептуальних засад розвитку освіти для сталого розвитку у методологічному плані визначається завданням узгодження зусиль суспільства щодо формування ціннісних засад діяльності кожної людини з потребами соціуму та глобальними тенденціями розвитку суспільства у напрямі становлення ноосферної цивілізації. Найбільше методологічне значення для аналізу освіти для сталого розвитку мають положення про особистісний вимір освітньої діяльності, життя та освіти як сфери самоактуалізації особистості, екзистенціальний характер проблем взаємодії особистості, соціуму та природи. Методологічні положення щодо взаємозв'язку змісту освіти для сталого розвитку та соціуму використані для аналізу соціокультурної обумовленості становлення її теорії та практики.

Існує чимало підходів до розуміння для сталого розвитку, однак на сьогодні у переважній більшості дослідники сходяться на її атрибутивній визначеності завданнями переходу до суспільства сталого розвитку. Дослідники визначають особливості даного типу освіти, виходячи із завдань побудови нової системи цінностей, соціальних відносин, менталітету людини. Вона має базуватися на інтеграції

економічного, природного та соціального розвитку, конституюванні різноманіття; відповідальності, суб'єктній активності; поєднанні локальних та глобальних культурних цінностей; інтегрованості навчального процесу. Відповідно можна констатувати належність освіти для сталого розвитку рис так званої постнекласичної освіти – спрямованості в майбутнє, інтерактивності, суб'єкт-суб'єктних відносин, практичної спрямованості, міждисциплінарності тощо.

Освіта для сталого розвитку є формою освітньої діяльності в сучасних умовах, метою якої є підготовка суспільства і людини до забезпечення сталості суспільства, реалізації стратегії коеволюційного розвитку людини та природи. Її доцільно вважати особливим типом освіти зі своєю специфічною якістю, цінностями, інструментарієм, що реалізують змістовну інтеграцію екологічного, соціального та економічного вимірів. Вказаний тип освіти характеризується належністю до структуроутворюючих сучасне суспільство соціальних інститутів, трансверсальністю, суб'єктною спрямованістю, інтегративністю, випереджальним характером. Її можна визначити як постнекласичну освіту трансверсального типу, що має суб'єктно-особистісну орієнтацію, реалізовану через призму цінностей сталого розвитку. Основною тенденцією її розвитку слід вважати конституювання у якості освіти суспільства сталого розвитку на атрибутивних засадах. Відповідно глобальний тренд її розвитку – це трансформація із складової (чи форми) сучасної освіти у її загальну репрезентацію через нові цінності, новий сенс та новий зміст освітньої діяльності.

Освіту для сталого розвитку можна вважати репрезентацією сучасного гуманізму, оскільки вона спрямована на ефективне поєднання різноманітних інтересів під кутом зору істинних інтересів людини в умовах глобалізації. Завдяки цінностям сталого розвитку тільки і можливо створити суспільство, що носить гуманоцентричний характер. У цьому сенсі освіта для сталого розвитку є свого роду дорожньою картою формування майбутнього людства на гуманістичних засадах. З іншого боку, цей напрям розвитку освіти чітко співпадає і з глобальними людино вимірними інтенціями розвитку цивілізації – зростання значущості людини у всіх сферах життя, розвитком демократичного управління, конструктивного співробітництва і комунікації тощо.

Сьогодні освіта для сталого розвитку виділяється не стільки власним змістом, скільки спрямованістю та заангажованістю у загально цивілізаційних процесах, і відповідно головне завдання педагогів у процесі освіти для сталого розвитку - навчання в дії і для дії, тобто озброєння учнів усіма навичками, необхідними для того, щоб діяти для сталого розвитку. Це насамперед формування в них уміння встановлювати гармонійну взаємодію між собою та іншими людьми, світом узагалі, думати та мислити оригінально, творчо. Відповідно її реалізації – це не завдання упровадження спеціальних дисциплін, а конституювання нового загального підходу до освітньої діяльності на міждисциплінарних засадах.

У зв'язку з таким різноманіттям змісту та функцій суттєво розширюється і спектр та спрямованість змін у сфері освіти для сталого розвитку: переорієнтація функціонального та предметного поля освіти; дизайн компетенцій; запровадження трансформаційної педагогіки; підтримка освітніх агентів; створення сталих навчальних середовищ; удосконалення координації та інтеграції; оновлення змісту освітніх реформ.

Найбільше значення для становлення сучасної освіти для сталого розвитку у контексті синергетичної методології має формування відкритої освітньої системи.

Нове освітня середовище, нові організаційні структури в освіті, нові освітні технології - все це вимагає зміни професійних вимог до викладача у відкритій освітній системі.

Надання системі освіти якостей відкритої системи призвело до кардинальної зміни її властивостей в напрямку більшої свободи при плануванні навчання, вибір місця, часу і темпу, в переході від принципу «освіта на все життя» до принципу «освіта протягом усього життя», в переході від руху учня до знань до зворотного процесу - знання доставляються людині.

Під відкритою освітою розуміють систему, в якій реалізується процес навчання і здійснюється індивідуумом досягнення і підтвердження освітнього цензу. Основу освітнього процесу становить цілеспрямована, контрольована, інтенсивна самостійна робота студента, який може навчатися в зручному для себе місці, за індивідуальним розкладом, маючи при собі комплект спеціальних засобів навчання і погоджену можливість контакту з викладачем використовуючи сучасні засоби комунікації та технології. Традиційні форми отримання освіти: очна, заочна, екстернат, в системі відкритої освіти інтегруються в єдиний освітній простір. Правильно і грамотно застосовані можливості відкритої освіти можуть скласти міцний фундамент для неперервного навчання протягом усього життя, стати важливим кроком у творенні культури навчання ХХІ століття. Застосування синергетичного підходу дозволяє розширити рамки освіти, наповнити моральним змістом; освіта постає як безкінечний процес осягнення людиною себе і навколишнього світу.

Таким чином, освіта виступає основним механізмом формування суспільного інтелекту як основи управління в «суспільстві знання». Реалізація цієї функції вимагає перебудови освіти на засадах імперативів, що впливають з концепту сталого розвитку – ноосферної свідомості, екологічного виховання, соціоприродної системи цінностей тощо.

Багнюк Світлана Сергіївна

вчитель початкових класів, Криворізька загальноосвітня школа № 108

Шпак Христина Миколаївна

вчитель початкових класів, Криворізька загальноосвітня школа № 108

НЕПЕРЕРВНА ОСВІТА ДЛЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ: ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА

Проблема формування компетентної, творчої і гармонійно-розвиненої особистості учнів хвилювала в різні часи не тільки відомих педагогів, але й дослідників, мислителів, філософів, науковців. І сьогодні ця проблема – одна з найактуальніших проблем навчання.

Реформування системи освіти в Україні, зокрема початкової, актуалізує пошук технологій, адекватних до сучасної мети і завдань, що знайшло відображення в концепції «Нової української школи». Розбудова Нової української школи може бути ефективною за умови вивчення й упровадження в освітній процес продуктивних здобутків і досвіду зарубіжних освітніх систем із означеної проблеми. Варто зауважити, що на першому місці у цій системі – підготовка дитини до життя. Навчальний процес розглядається, як саме життя, що ґрунтується на суб'єктності школяра.

Саме освіта сталого розвитку пропонує формування ключових компетентностей Нової української школи за допомогою методів «пізнання через

природу». Сталий розвиток – це систематично керований розвиток. Як зазначає Комісія Брудланд, це «розвиток, який задовольняє потреби нинішнього покоління без шкоди для можливості майбутніх поколінь задовольняти свої власні потреби» [3, с. 48-68].

Студіювання наукових праць великих мислителів і педагогів, таких як Сократ (сократівські бесіди), В. О. Сухомлинський (уроки в природі), Ш. О. Амонашвілі, І. Ю. Матюгін, Є. М. Антощук дає нам багато матеріалу для впровадження системи «Сталого розвитку» [5, с. 27-48].

Процес впровадження наскрізних змістовних ліній освіти для сталого розвитку, а саме: екологічна безпека, громадська відповідальність, здоров'я і безпека, підприємливість і фінансова грамотність, повинен стати способом пізнання світу, розвивати важливі компетентності, які будуть необхідні протягом усього життя.

Реалізацію освіти Сталого розвитку ми пропонуємо в процесі проведення системи ранкових кіл із використанням методів ейдетики. Адже учням треба засвоїти великий обсяг інформації, що викликає труднощі у навчанні, а також суперечність між великим обсягом інформації, яку потрібно засвоїти та обмеженими можливостями учнів.

Саме використання методів ейдетики допомагає представити інформацію в новому, зручному вигляді, зробити її доступнішою і цікавою для вивчення.

Ейдетика, за словами А.Беседіної, – це унікальна методика, спрямована на розвиток мислення, уваги, пам'яті. Вона залучає всі можливі ресурси людської пам'яті заради використання набутих знань у житті. Ейдетика сприяє гармонійному розвитку обох півкуль, людина стає більш працездатною, а її психіка стійкішою. Завдяки використанню методів ейдетики людина комфортно та вільно здобуває нові знання [1, с.62].

Саме тому можливості сучасного уроку й системи освіти загалом значно розширюються завдяки використанню ейдетики як засобу розвитку творчого мислення, уваги та пам'яті.

Психологічна складова уроків сталого розвитку найбільш яскраво проявляється у тому, що діти можуть висловлювались та вести себе більш невимушено та відкрито, що дає можливість ширше розкрити їх творчі здібності.

Під час роботи з дітьми в контексті сталого розвитку ми застосовуємо з учнями інтерактивні форми роботи, особистісно-орієнтований та диференційований підходи, впроваджуємо інноваційні технології виховання і навчання.

Під час навчального процесу, а зокрема під час проведення ранкового кола ми використовуємо такі методи навчання в контексті сталого розвитку, як «сократівські бесіди», активно впроваджуємо «уроки в природі» в інноваційному напрямленні, але за ідеями великого педагога Василя Сухомлинського. Також активно застосовуємо такі ігри, як «Поведінка в природі», «Автопортрет» «Чарівні окуляри».

Надзвичайно ефективними в контексті освіти для сталого розвитку виявились інтегровані кейс-кроки «Піщана казка», «Що росте у полі?». Під час уроку діти асоціюють себе з квітами та іншими рослинами, пояснюють процеси їх життя та росту.

В межах тематичних тижнів проводимо дослідницьку діяльність, наприклад проект «Як ростуть рослини?», «Як економно використовувати воду в повсякденному житті?».

Кожного ранку, зустрічаючись з дітьми на ранковому колі ми надаємо інформацію та обмінюємось думками стосовно навколишнього світу та сучасних подій. Наприклад, проводимо ранкові кола за такими темами сталого розвитку «Як поводитись в довкіллі?», «Що означає бути підприємливим?», «Як берегти воду?». Під час впровадження ідей сталого розвитку на уроках використовуємо різноманітні стратегії навчання, зокрема Кубики історій(Rory's Story), Діаграма Вена, РАФТ, Кубування тощо. Наприклад, за допомогою стратегії Кубування ми можемо разом з учнями цілісно описати будь-яку тему. Наприклад, «Здоров'я», «Енергія», «Рослини», «Важливість води для людини та скорочення її витрат». За допомогою кубика можна порівнювати, описувати, аналізувати, встановлювати асоціації, досліджувати об'єкти тощо. Систематично ми виготовляємо з учнями лепбуки. Цікаві та корисні лепбуки ми зробили з таких тем: «Ліс – легені планети», «Батарейкам - утилізація», «Відсортовуй сміття», «Заощаджуй електроенергію», «Екологічний стиль життя». Під час створення лепбуків діти вчаться шукати інформацію, аналізувати її, класифікувати, знаходять різні способи візуалізації. Під час такої роботи учні краще запам'ятовують та усвідомлюють важливу інформацію, вчаться встановлювати причинно-наслідкові зв'язки.

Освіта для сталого розвитку допомагає нам навчити дітей не тільки любити і поважати природу і навколишній світ, але й самому стати особистістю, яку поважають. Дуже в цьому нам допомагає методика «Крісло автора».

Система сталого розвитку червоною ниткою проходить у всіх уроках, виховних заходах, позакласних заходах, конкурсах, тощо. Тільки за таких умов можна отримати результат, а саме гармонійно-сформовану, успішну, творчу, активну особистість, яка і є моделлю учня ХХІ століття.

Список використаних джерел

1. Бесєдіна А. Вплив методів і завдань ейдетики на розвиток особистості учня // Рідна школа, 2009. № 2-3. С. 61-62.
2. Дошкільнятам - освіта для сталого розвитку: навч.-метод. посіб. для дошкільних навч. закладів / Н. Гавриш, О. Саприкіна, О. Пометун; за заг. ред. О.Пометун. Дніпропетровськ: Ліра, 2014. 120 с.
3. Концепція «Нова українська школа» [Електронний ресурс] / Інформаційний збірник МОН України, 2016. - Режим доступу до ресурсу: <http://mon.gov.ua>.
4. Лаенз Дж. Система професійної підготовки вчителів у Канаді // Освіта і управління, 2007. Т. 1. Ч. 4. С. 163-169.
5. Сухомлинський В. Вибрані твори: В 5 т. К.: Рад. шк., 1976. Т.1. 654 с. Allington Richard L., and Patricia M. Cunningham. 2007. *Schools That Work: Where All Children Read and Write*. 3rd ed. Boston, MA: Allyn & Bacon.

Huseynova Parvana Intigam

PhD Student, Baku State University

SPECIFIC FEATURES OF SOCIAL ADAPTATION OF A CHILD FROM AN INCOMPLETE FAMILY

Traditionally, there are three main functional factors in an organization, which, on the one hand, characterize the level of social partnership and, on the other, are simultaneously largely mediated by the level of trust and the quality of social capital - in communication, motivation, cooperation.

The next step in the communication process is encoding the content of the message using certain symbols. A functional coding system should meet the following basic criteria. It must be accessible to the recipient (the sender and the recipient must speak "the same language"), unambiguous (exclude multiple interpretations and "double messages"), adequate to the content of the message (use of a professional language, which

in no case should be confused with deliberate pseudoscience and office clerk). Traditionally, the two most universal systems of message coding are distinguished - verbal (verbal) and non-verbal (facial expressions, gestures). In a hand-to-hand communication situation, both coding systems are usually involved. Without going into details that are described in the widely available literature, let us dwell in this connection on two fundamental points. Firstly, in the socio-psychological literature, the apparent paradox is invariably emphasized, according to which, in the course of interpersonal interaction, over 70% of information is transmitted through non-verbal communication. If this statement is true, in general, it must be borne in mind that in the context of business communication, the role of the verbal component is much more significant. It hardly requires special proof that, for example, at a meeting on budget planning of an organization, what the speaker says is at least as important for the audience as how he says it. And, secondly, for high-quality coding, the congruence (consistency) of the verbalized content of the message and the non-verbal signals accompanying the presentation is fundamentally important.

The socialization of children in these families has its own peculiarity. The usual performance of the leading functions of the family - financial, educational, spiritual - is disrupted. And the most important thing is the socialization of the child. In most cases, it is not easy for children of preschool age - up to 7 years old. Even without domestic upheavals, the child experiences «revolutions» in his personal psyche every day, and in the event of the dissolution of the parents' marriage or the death of one of the parents, the order of his life collapses.

The modern family is going through a difficult period of evolution - the transition from the classical model to the new one. The appearance of domestic relations is changing, the system of power and subordination in domestic life, the role and active bondage of spouses, the state of children are becoming different.

The features of the progressive Russian family are: the spread of the number of small families; an increase in the number of single-parent families. In the Russian Federation, any 6-7th family is considered incomplete. More than half - 55% - of incomplete families (with one parent, often with the mother).

There are many reasons for the appearance of incomplete families - divorce, death of one of the parents, children born out of wedlock, cases of adoption of children by single people. In our country, as a rule, an incomplete family is a family without a parent. Recently, cases of raising children by single parents have become more frequent. If one of the parents dies, this situation becomes a heavy blow for the child. The child gradually gets used to this grief, perceives his own destiny. Misfortune and the memory of the deceased parent unites parent and child. There are many problems with raising a child alone.

Single parents can often identify 2 ways of raising a child. The first is to increase control over the child, as if in order to compensate for the inaccessibility of the second parent. The child can withdraw into himself, 2 - when the child begins to suffer together with mom / dad on the pretext of the unhappy fate that befell them, and, as if in redemption for this help, mom / dad allows the child almost everything. The child can become spoiled, insecure.

It is somewhat easier for a single parent mentally if there are several children in the family. In these families, older children become role models for younger children; can help mother / father raise little ones. The attitude towards replacing a parent with older children is ambivalent. On the one hand, the mental climate in such a family is more balanced, often the older brother also becomes a "dad" for others, but on the other hand,

these children themselves, who are obliged to grow up earlier than their peers, "childhood without childhood" leaves a mark on the entire subsequent life. Examples of similar relationships in the family are well described in the works of the writer A. Platonov

Турута Олена Василівна

*к. ю. н., доц., доцент кафедри філософії,
Харківський національний університет радіоелектроніки*

Жидкова Оксана Олегівна

*старший викладач кафедри філософії,
Харківський національний університет радіоелектроніки*

ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ

Аналізуючи напрями, тенденції, характер розвитку освітнього процесу сьогодні, можна стверджувати, що найбільш перспективною стає модель сучасної освіти, яка базується на сучасній інформаційно-комунікаційній інфраструктурі. Тому, організація освітнього середовища у процесі розвитку інформаційного суспільства, набуває ключового значення.

Перед сучасною цивілізацією відкривається низка перспективних можливостей. Якщо правильно ними скористатись, то ми зможемо забезпечити зростання якості життя кожної окремої людини. Із ухваленням ще у 2007 році Закону України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки», були визначені основні стратегічні цілі розвитку українського суспільства, а саме:

- використання інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) для вдосконалення державного управління, відносин між державою і громадянами, становлення електронних форм взаємодії між органами державної влади та органами місцевого самоврядування і фізичними та юридичними особами;

- захист інформаційних прав громадян, насамперед щодо доступності інформації, захисту інформації про особу, підтримки демократичних інститутів та мінімізації ризику «інформаційної нерівності»;

- удосконалення законодавства з регулювання інформаційних відносин;

- покращення стану інформаційної безпеки в умовах використання новітніх ІКТ [3].

Виходячи з цих положень і усвідомлюючи роль інформаційно-комунікаційних технологій в сучасному житті, ми по новому повинні ставитись до освітнього процесу. Освіта, це один з засобів соціалізації людини. І тому освіта повинна сприяти формуванню в людини системи випереджальної ментальної і когнітивної адаптації до соціального буття в умовах усе більш інтенсивних інформаційних потоків та її організації на основі динамічно мінливого знання [2, с. 186].

Кінець ХХ ст. позначився інтенсивним розвитком та впровадженням у всі сфери життя суспільства інформаційних технологій. Серед вітчизняних вчених, які досліджували процеси розвитку суспільства й освіти, можна виділити Ю. Бикова, М. І. Жалдака, В. Г. Кременя, В. Д. Руденка та ін. Серед питань, які розглядались – інформатизація освіти, дистанційне навчання, компетентність студентів і педагогів із питань ІКТ і т.п.

Не так давно, двадцять, тридцять років тому назад, студенти і викладачі поклались на досить стабільну систему освіти: програми навчання, які складались

на п'ять років, традиційні підручники, методичні матеріали. Це був досить повільний світ. Він забезпечував необхідний рівень організації навчального процесу, але не стимулював творчості викладача і самостійного навчання студента. Сьогодні вимоги до освіти змінюються. Акцент робиться саме на динамічній системі освіти, яка була б тісно пов'язана з реальним життям. Вона повинна розширювати обсяги контентного наповнення інформаційного ресурсного простору, поліпшувати доступ до наукових і навчальних відомостей широкому колу користувачів, підвищувати ефективність проектування і застосування комп'ютерно-орієнтованих систем навчального призначення [1].

Сучасна освіта стає все більше мобільною та відкритою. Розвиток комунікацій сприяє розмиттю границь між державами, за рахунок соціальної мобільності відбувається глобалізація ринку праці. Необхідність підготовки фахівців для глобалізованого світу призводить до необхідності уніфікації системи освіти різних країн, що в свою чергу призводить до підвищення навчальної мобільності. Завдяки швидкій зміні виробничих технологій відбувається швидкісна зміна змістовного наповнення навчальних дисциплін. І як наслідок, зміна парадигми «навчання на все життя», новою парадигмою «навчання протягом всього життя». Загальновідомо, що студент повинен бути активним учасником навчального процесу. Спираючись на нову парадигму в навчанні, повинні змінитись відносини між студентом і викладачем, між студентом і студентським середовищем. Головним завданням навчання стає не передача студентові певної суми знань, а формування умінь здобувати і опрацьовувати нові дані, формування навичок мислення високого рівня: аналізу, синтезу, оцінюванню.

Звичайно, використання інформаційних технологій не вирішить всіх питань як у освіті, так і в повсякденному житті. Але вони зможуть допомогти активізувати пізнавальну діяльність студентів і раціонально організувати навчальний процес; забезпечити високий рівень диференціації навчання; сформувати навички дослідницької діяльності; забезпечити доступ до різноманітних довідкових систем, електронних бібліотек, освітніх сайтів, інших інформаційних ресурсів. Система освіти змінюється, змінюється характер самого знання, форми і методи організації освіти, роль викладачів і студентів в освітньому процесі.

Список використаних джерел

1. Крошка С.А. Інструменти інноваційного розвитку освіти // Інформаційні технології. 2018: зб. тез V Всеукраїнської науковопрактичної конференції молодих науковців, 17 трав. 2018 р., м. Київ. С. 88-90. URL: <http://dspace.luguniv.edu.ua/xmlui/handle/123456789/3045>
2. Панченко Л.М. Вища освіта в інформаційному суспільстві : трансформація освітніх потреб. // Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди. Філософія, 2015. Вип. 44. С. 185-197.
3. Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки [Електронний ресурс]. – URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/537-16>

Яшина Олена Миколаївна

аспірант кафедри публічного управління та права,
КЗВО «Дніпровська академія неперервної освіти» ДОР»

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ СФЕРОЮ КУЛЬТУРИ: ФОРМУВАННЯ ДУХОВНО-ЦІННІСНОЇ СФЕРИ ОСОБИСТОСТІ

Сучасне суспільство відзначено розмаїттям системи особистісних та групових ціннісних орієнтацій, що є суттєвим при формуванні ідеології державного управління, яке є віддзеркаленням загальноприйнятих ціннісних норм держави, цінностей, що мають формувати систему моральних орієнтирів для громадян і влади,

визначають сфери та зміст взаємодії між ними. Цінності як міра ставлення позитивного або негативного до предмета, явища є важливими для певної суспільної групи у певний час [1, с.43]. Утилітарні цінності задовольняють матеріальні, політичні, управлінські, правові потреби людей та соціальних груп.

Але особливим індикатором змін у суспільстві виступають духовні цінності, які не тільки формують світогляд та культуру особистості, а й визначають ідеологічну основу побудови суспільного життя. Духовні цінності є провідними соціокультурними орієнтирами – нормами, ідеалами, світоглядом, почуттями та визначають духовний розвиток особистості і навіть суспільства в цілому [2, с.718].

Формування духовно-ціннісної сфери особистості відбувається у процесі залучення до пізнання моральних, естетичних та релігійних норм, розмаїття наукових теорій, світу мистецтва та культуротворчої діяльності. Система цінностей формується через набуття людиною досвіду, зумовлює залучення до розмаїття культурних надбань, сприйняття творів мистецтва, пізнання духовних цінностей суспільства, бо вони посідають провідне місце у ціннісній ієрархії людини й фактично обумовлюють її уявлення про зміст культури. Сфера культури в суспільстві сьогодні відіграє важливу роль і є об'єктом державного управління. Так 1 лютого 2016 р. ухвалено «Довгострокової стратегії розвитку української культури – стратегії реформ», які визначають завдання реформування сфери культури; окреслюють основні принципи, як-от: демократичність, компліментарну субсидіарність, міжкультурний діалог, децентралізацію менеджменту культури; операційні цілі у різних секторах культури [4].

Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про культуру» щодо загальних засад надання населенню культурних послуг» у статті 1 доповнено наступним змістом: державну політику у сфері культури визначено як нормативно-правову, регуляторну та публічну діяльність органів державної влади та місцевого самоврядування, що спрямована на забезпечення культурних потреб громадян відповідно до пріоритетів суспільного розвитку.

Положення статті 3 відповідного Закону окреслює основні засади державної політики у сфері культури щодо створення умов задля утвердження у суспільному житті гуманістичних ідей і високих моральних цінностей, сприяння підвищенню культурного рівня та естетичного виховання громадян. Перелік пріоритетів державної політики зазначено статтею 4, як от: охорона культурної спадщини й культурних цінностей; естетичне виховання дітей та молоді; розвиток мистецької освіти; охорона та підтримка культурного розмаїття як одного з домінуючих чинників сталого розвитку тощо [3].

Культура та мистецтво мають стати засобами формування духовно-ціннісної сфери особистості на засадах реалізації естетичних, етичних, творчих потреб особистості з тим, щоб молода людина відповідала соціальному замовленню суспільства, що трансформується. Вона повинна бути не лише індивідуально неповторною, людяною, а й спроможною до творчого самовдосконалення та самореалізації. Тільки освічена, культурна людина з усталеними принципами, стійкими світоглядними позиціями і сформованими навичками щодо відстоювання власної думки та реалізації своїх ідей у повсякденній практичній діяльності може стати на заваді маніпулюванню її життєвими принципами й почуттями.

Список використаних джерел

Державне управління: підручник/ уклад.: Ю. В. Ковбасюк, К. О. Ващенко, Ю. П. Сурмін та ін. К.- Дніпропетровськ, НАДУ. 2012. 564 с. 2. Енциклопедія державного управління / за ред. Ю. В.Ковбасюка та ін. К.: НАДУ, 2011. 676 с. Режим доступу: https://kbuara.kh.ua/wp-content/uploads/2021/02/tom1_1.pdf 3. Про внесення змін до Закону України «Про культуру»

щодо загальних засад надання населенню культурних послуг: Закон України. // Відомості Верховної Ради України. 2021 №1432-IX. / В редакції від 29.04.2021 / Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1432-20#Text> 4. Про схвалення Довгострокової стратегії розвитку української культури – стратегії реформ: Розпорядження Кабінету Міністрів України // Верховна Рада України. 2016 №1432-IX. / В редакції від 01.02.2016 / Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/npas/248862610>

Гордєєва Ольга Іллівна
Косміна Ірина Анатоліївна

викладачі, Харківський державний автомобільно-дорожній коледж, Харків

ПРИНЦИП МІЦНОСТІ ЗАСВОЄННЯ ЗНАНЬ, УМІНЬ І НАВИЧОК ЯК ІННОВАЦІЙНИЙ ПІДХІД В ОСВІТНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Найважливіше завдання сучасної вищої школи полягає в тому, що б дати студентам глибокі, міцні і наукові знання, виробити уміння та навички застосовувати їх в практичній діяльності, що б результатом навчання став розвиток творчого мислення, ініціативності, самостійності, як рис особистості сучасного фахівця юриста.

Нові умови розвитку Вищої школи потребують принципових змін у відношенні до педагогічної компетентності викладача.

Від викладача, крім глибоких спеціальних знань, вимагаються знання закономірностей навчання та виховання студентів, вміння формувати їх творче мислення, впливати на свідоме мислення студентів, на свідомі інтереси, почуття.

Якість підготовки студентів тісно пов'язана з вирішенням таких дидактичних завдань, як планування змісту навчальних дисциплін і кожного навчального заняття зокрема.

Принцип міцності засвоєння знань вимагає, щоб знання, вміння і навички, засвоєні учнями в процесі навчання, довго зберігалися в пам'яті, могли бути відтворені в будь-який час і використані в різноманітних ситуаціях. Психологічною основою забезпечення міцності є пам'ять як психологічний процес, який припускає запам'ятовування, збереження і наступні відтворення індивідом його досвіду. Важливість міцності засвоєння відзначав у свій час А. Дістервег: «Все, чому вчать і що завчає учень, повинно бути ним засвоєно так, щоб воно не стиралося з пам'яті, а було кожної хвилини в його повному розпорядженні». Із курсу психології відомо, що є різні *види пам'яті*: за *об'єктом запам'ятовування* - образна, словесно-логічна, моторна, емоційна; за *вольовою регуляцією* - довільна і мимовільна (коли не ставиться конкретна мета); за *тривалістю збереження* - короткочасна, довгочасна, оперативна (запам'ятовування лише на період виконання операції).

Спираючись на психологічні закономірності, можна назвати окремі шляхи реалізації принципу:

1. Забезпечення свідомості учнів у навчанні, яке характеризується такими показниками:

- а) засвоєнням учнем мети, завдань, значення своєї пізнавальної діяльності;
- б) умінням керувати своєю навчальною діяльністю, знати ті засоби і прийоми, які призводять до реалізації мети;
- в) умінням користуватися знаннями в різних ситуаціях;
- г) умінням перевіряти і оцінювати свої досягнення.

2. Опора на основні принципи навчання: зв'язок навчання з життям; наочності; активності і самостійності; систематичності і системності, наочності, доступності.

3. Формування установки школярів на запам'ятовування, що багато в чому визначає повноту, міцність і послідовність запам'ятованого матеріалу. Установка впливає на мотивацію запам'ятовування і довготривалість збереження в пам'яті.

4. Формування емоційного ставлення учнів до об'єкта запам'ятовування, пізнавальних потреб, інтересів школярів.

5. Організація розумової діяльності школярів на базі вивченого матеріалу: порівняння, зіставлення, узагальнення, систематизація, змістовне групування матеріалу і т. ін.

6. Робота над технікою запам'ятовування, організація різноманітного повторення: *ведення* школярами *записів*: складання планів, таблиць, тез, конспектування, розподіл повторюваного матеріалу на структурні змістові частини, постановка до них запитань; *розподіл* повторення *у часі*. Найбільша кількість повторень вимагається відразу ж після ознайомлення учнів з новим матеріалом, тобто в момент максимальної втрати інформації, після чого ця кількість повторень повинна поступово знижуватися, але не зникати повністю; виділення головного, істотного на всіх етапах засвоєння змісту навчання; *опора* на *попередні знання* школярів, встановлення зв'язку нового матеріалу з вивченим; враховування *обсягу матеріалу*, який пропонується для запам'ятовування. Матеріал відносно великого обсягу запам'ятовується часто неохоче і засвоюється тільки у випадку крайньої необхідності, під впливом значних вольових зусиль.

7. Систематичний *контроль* за результатами навчання, об'єднаний з оцінювання навчальних досягнень учнів, що впливає на міцність знань, набутих учнями.

Навчання полягає в освідомленні студентами новими для них поняттями, законами, теоріями, ідеями пізнання сутності явищ, що вивчаються способами їх узагальнення та систематизації, застосування знань на практиці, самостійно оволодівати новими знаннями.

Таким чином, навчання – це цілеспрямована, спеціально організована спільна діяльність викладача і студента, в процесі якої студенти активно пізнають і оволодівають науковими знаннями, уміннями та навичками, розвивають творчі здібності.

Список використаних джерел

1. Бех І. Д. *Особистісно-зорієнтоване виховання: наук.- метод. посібн.* К.: ІЗМН. 1998. 182 с.
2. Зязюн І. А. *Педагогіка добра: ідеали і реалії.* К.: МАУП, 2000. 312 с.
3. Слепухов М. *Закономірності, принципи та правила в педагогіці // Рід. шк. 2002. № 1. С. 23.*

Pashayeva Tarana Shamistan

PhD Student, Institute of Education of the Republic of Azerbaijan

PEDAGOGICAL ENVIRONMENT IN AZERBAIJAN IN THE PERIOD OF SAFARALI BEY VALIBAYOV

The 50s and 60s of the 19th century in Azerbaijan are characterized by the collapse of feudal socio-economic relations and the development of new, capitalist relations. At the same time, the ongoing feudal relations played a serious obstacle to the development of productive forces and capitalism in Azerbaijan. On May 14, 1870, the "Regulations on the land organization of the Armenian kings in the Transcaucasian provinces: Elizavetpol, Baku, Yerevan and part of Tbilissi", along with the people of the upper Muslim class settled in the lands, were adopted. The regulation provided for the abolition of individual dependence of the peasants and the provision of 5 desiatins of land to each (among men over 15 years of age). The peasant was given the right to receive his share of the property, but most of the villagers could not pay the amount required for this operation. With the abolition of serfdom in Russia, the state not only gave the peasant the right to receive his share, but also allocated him the necessary amount of debt to exercise this right. This experience did not apply to Azerbaijani peasants. In addition, the acquisition of land for ownership in Azerbaijani villages, which once again reflected the nationalist-colonial nature of tsarist policy, was not mandatory. The lands given to the villagers still belonged to their owners. The peasant still had to pay a certain tax to the landowner for the right to use his share (1). In addition, the acquisition of land for ownership in Azerbaijani villages, which once again reflected the nationalist-colonial nature of tsarist policy, was not mandatory. The lands given to the villagers still belonged to their owners. The peasant still had to pay a certain tax to the landowner for the right to use his share (1). In addition, the acquisition of land for ownership in Azerbaijani villages, which once again reflected the nationalist-colonial nature of tsarist policy, was not mandatory. The lands given to the villagers still belonged to their owners. The peasant still had to pay a certain tax to the landowner for the right to use his share (1).

Judicial and urban reforms were carried out simultaneously with peasant reform in Azerbaijan. These reforms stemmed from socio-economic changes in Russia, including the colonial territories, and the replacement of feudal relations of production with capitalist relations. The reforms implemented by the tsar in the South Caucasus had only one goal: to strengthen the existing colonial regime in the area. When creating administrative divisions here, the national composition of the population living there, the level of daily and economic situation was not taken into account at all. All the main posts in the tsarist institutions were occupied by the Russians, or rather by the Russian reactionary officials. Despite its reluctance, the implementation of peasant reform gave a certain impetus to the development of productive forces.

During this period, there was a great need to train intellectuals in Azerbaijan. The second half of the 19th century is also marked in the history of Azerbaijani culture by the emergence of a new intelligentsia studying in higher education institutions in Europe and Russia. The services of Gori Seminary in this area are invaluable. After the opening of the Azerbaijani branch of the Gori Seminary, greater work began in the field of educating intellectuals in Azerbaijan. Soon Firudun bey Kocharli, Safarali bey Valibeyov and Baba bey Safaralibeyov from Shusha, Teymur bey Mammadbeyov from Lankaran, Ismayil aga Vakilov and Mammadaga Shikhliniski from Kazakhstan, Rashid bey Efendiyev from Sheki, the inspector of Gori Seminary in Chernyayevsky, the first branch of Azerbaijan, met his expectations. Safarali bey Valibeyov started teaching after graduating from the seminary and trained more than 250 teachers during his 18 years of teaching activity. While still a student, Safarali Bey helped his teacher Chernyayevsky in his work and wrote the book "Vatan Dili" (Part I).

Mr. Safarali was not only known as a good teacher. He was also a prominent educator, a master methodologist, a skilled translator, and a scholar with extensive knowledge. Safarali Bey's textbook "Vatan Dili" (Part II, with AOChernyayevsky), his translations from Russian, "Qudrati-Khuda", "Usuli-Jadid", books on history, literature, geography and biographies of prominent personalities. Akhbar "encyclopedic works have been the favorite books of schoolchildren in Azerbaijan for many years (3).

Safarali Bey was also a good publicist. His works were published in various periodicals in the 80s and 90s of the 19th century, such as "Ziyayi-Qafqaziyya", "Tercuman", "Kashkul", "Kafkaz", "Novoye obozreniye", "Kaspi". Prominent enlightener "About the Turkish language", "Letter from Gori", "New library and reading room", "Letter from Tbilisi", "Letter from Shusha", "Letter from Baku" written by N.Narimanov about the first performance of "The plague of language", AOChernyayevsky In his "Bibliography" and other articles devoted to the analysis of the textbook "Language" (Part I), he expressed his attitude to important literary and social events of the time, presented their analysis from the standpoint of advanced democratic ideas.

The Ministry of Education of Azerbaijan has implemented the "Famous Teachers of Karabakh" project. This project provides information about famous people born in Karabakh and engaged in pedagogical activities. The name of Safarali bey Valibeyov is also included in this project.

References

1. H. Ahmadov. *History of Azerbaijan school and pedagogical thought*. Baku: Science and education, 2014.
2. Alifaga Bagirov. *Prominent educator Safarali Valibeyov // Azerbaijan School*. 1962. № 7.
3. Rzali Official. *Selfless educator. Gori Seminary-130 Azerbaijan branch: about Alexei Osipovich Chernyayevsky*. Azerbaijan newspaper, July 11, 2009.

Бондаренко Ольга Михайлівна
Ткаченко Валентина Миколаївна
Козуб Катерина Іванівна

викладачі ВСП «Харківський фаховий коледж харчової промисловості ХНТУСГ»

ОНЛАЙН-ІНСТРУМЕНТИ ДЛЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

XXI століття потребує від сучасної освіти засвоєння нових вмінь, а саме: продуктивно працювати на відстані, ґрунтовно розумітися на технологіях та бути медіаграмотним. Нині в умовах пандемії перед кожним викладачем України постало

випробування, як відпрацювати навички разом із здобувачами освіти в режимі реального часу під час дистанційного навчання. Дистанційна освіта – це спосіб отримувати потрібні знання віддалено від закладу освіти у будь-який зручний час.

Метою дистанційного навчання є надання освітніх послуг шляхом застосування у навчанні сучасних інформаційно-комунікаційних технологій керуючись освітніми або освітньо-кваліфікаційними рівнями відповідно до державних стандартів освіти за місцем проживання або тимчасового перебування.

З метою підвищення зацікавленості студентів в навчальному процесі викладач має ініціювати та вдосконалювати інновації, які спрямовані на впровадження актуальних форм, новітніх технологій і методів інформаційної подачі матеріалу. Саме онлайн-інструменти допоможуть викладачам урізноманітнити методи роботи під час дистанційного навчання, відійти від шаблонів, навчати студентів діяти творчо і самостійно, враховуючи їх індивідуальні особливості та інтереси.

Одним із онлайн-інструментів, який допоможе урізноманітнити дистанційне навчання, є веб-сервісу Glogster. Його використовуємо для створення інтерактивних плакатів, які застосовуємо у власній педагогічній діяльності під час дистанційного навчання, зокрема на заняттях української літератури. Цей плакати можна використовувати під час ознайомлення студентів з новим матеріалом, а також на етапі повторення, виконання домашнього завдання з певної теми, як додатковий матеріал для підготовки тощо. Наприклад, під час вивчення творчості Лесі Українки можна запропонувати студентам здійснити віртуальну екскурсію до музею поетеси та записати десять цікавих фактів, щоб поділитися ними з однокласниками, або скласти план подорожі музеєм і зацікавити нею інших. Також інтерактивний плакат може містити інформацію про людей, які відіграли важливу роль у житті Лесі, зокрема Сергій Мержинський. Студенти також можуть переглянути буктрейлер до «Лісової пісні», послухати улюблену мелодію поетеси.

Сьогодні на просторах Інтернету можна знайти велику кількість сервісів, які допоможуть візуалізувати будь-який матеріал. Одним із таких сервісів є Easel (<https://www.easel.ly/>). Він призначений для створення інфографіки за допомогою різноманітних ефективних шаблонів, які допоможуть візуалізувати будь-який навчальний матеріал. Готову роботу можна поширити у соціальних мережах, скопіювати посилання чи вбудувати у блог або сайт. Також є можливість скачати готовий постер у вигляді зображення.

Найбільш багатофункціональною та зручною для контролю й перевірки знань у режимі онлайн є сервіс Classtime. Це безкоштовний тестовий сервіс, де викладач може використати 9 різних типів запитань. Є відкриті запитання, запитання на встановлення відповідності, можливість дати розгорнуту відповідь на запитання. На закріплення знань здобувачам освіти можна давати контрольний тест саме через цю платформу.

Безоплатний онлайн-сервіс Kahoot! дає змогу створювати інтерактивні навчальні ігри, які мають низку запитань із кількома варіантами відповідей. Такі ігрові форми роботи можуть бути застосовані у навчанні – для перевірки знань студентів. Цей сервіс повен переваг – він яскравий, соціальний, досить простий для викладача та дуже цікавий для студентів. Онлайн-сервіс Kahoot! Може використовуватись на будь-якому етапі заняття української мови чи літератури: для перевірки засвоєного за заняття матеріалу, для систематизації знань, набутих з теми, чи для узагальнення вивченого матеріалу за рік. Тобто це потужний сучасний інструмент для створення власного самобутнього заняття словесності.

Ще одним цікавим онлайн-інструментом є Canva, за допомогою цього сервісу можна оформити різноманітний і якісний візуальний контент на заняттях словесності (інфографіка, комікси, логотипи, генератор мемів та ін). На сервісі є велика кількість різноманітних шаблонів, кожен з яких можна редагувати: змінювати кольори та розміри або розташування написів і шрифти, а також комбінувати наявні на сайті та завантажені файли. На сервісі можна створити шаблон сторінки соціальної мережі. Наприклад, студентам можна запропонувати заповнити соціальну сторінку від імені Лесі Українки, де вони можуть додати її друзів, фото та особисті думки від імені великої поетеси. Так завдання буде сприяти розвитку навичок пошукової діяльності студентів, творчого мислення та медіаграмотності.

Отже, з допомогою вищезгаданих сервісів заняття можна зробити значно яскравішим та сучасним. Така подача матеріалу дає змогу зацікавити студентів та спонукати їх до навчання.

Список використаних джерел

1. Болюбаш Я.Я., Булах І.Є., Мруга М.Р., Філончук І.В. Педагогічне оцінювання і тестування. Правила. Стандарти. Відповідальність. Наукове видання. / К.: Майстер-клас, 2007. 272 с.
2. Кухаренко В.М., Рибалко О.В., Сиротенко Н.Г. Дистанційне навчання: Умови застосування. Дистанційний курс : Навчальний посібник. 3-є вид./ За ред. В.М. Кухаренко. Харків: НТУ «ХПІ», «Торсінг», 2002. 320 с.
3. Технології дистанційного професійного навчання. Методичний посібник / [О. В. Базелюк, О. М. Спірін, Л. М. Петренко, А. А. Каленський та ін.]. Житомир: «Полісся», 2018. 160 с.

Василенко Тетяна Василівна

к. мед. н., асистент кафедри акушерства та гінекології ДДМУ

Василенко Артемій Анатолійович

студент III-курсу 2медичного факультету ДДМУ

НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ ЕФЕКТИВНІЙ КОМУНІКАЦІЇ

Розвиток та вдосконалення комунікативних навичок поряд із професійними знаннями та вміннями є обов'язковим компонентом підготовки сучасного лікаря. Успішне освоєння даних навичок дозволяє значно покращити якість надання медичної допомоги та має складатися з кількох етапів, включаючи реальну взаємодію студента медичного вишу з пацієнтом. Професійна компетентність лікаря формується на основі базисних медичних навичок, наукового знання та моральних цінностей. Її основними компонентами є здатність набувати та використовувати знання, інтегрувати їх за допомогою клінічного мислення, а також реалізувати та передавати їх у процесі комунікації з пацієнтами та колегами, керуючись етичними принципами. У цьому формування комунікативних навичок (КН), а саме розвиток здатності здійснювати ефективну комунікацію, нині стає одним із ключових завдань безперервної медичної освіти. Крім того, використання КН сприяє підвищенню якості життя самих лікарів, зниженню їх сприйнятливості до професійного стресу, зменшує професійне «вигоряння» та підвищує професійну самоповагу; на таких лікарів хворі рідше скаржаться, менше звинувачують їх у використанні службового становища чи недостатньо ефективного лікування. Вироблення КН у лікаря – важливе самостійне завдання професійної освіти, це було офіційно закріплено Всесвітньою організацією охорони здоров'я. Основам спілкування з хворим необхідно вчити у медичному вузі, щоб потім лікар у процесі самостійного спілкування з пацієнтами, людьми з різними психологічними характеристиками, різного віку, рівня освіти, соціальної та професійної приналежності,

міг удосконалювати свої вміння та навички, адаптуючи їх до умов своєї професійної діяльності.

На початку навчання студенти взаємодіють з хворим наслідуючи міміку, жести, позу та стиль поведінки викладачів, чию роботу вони спостерігають. У міру накопичення досвіду професійного спілкування молодий лікар вже усвідомлено починає використовувати різноманітні психологічні навички, що полегшують спілкування з хворим. Чим більший стаж роботи лікаря, тим більше уваги він приділяє психологічним аспектам діагностичного та терапевтичного процесів, що багато в чому забезпечує ефективність професійної взаємодії. Майбутній лікар повинен мати такі психологічні вміння: розуміти за невербальними сигналами емоційний стан хворої людини; розуміти та усвідомлювати невербальну інформацію; усвідомлювати та розуміти інтонаційні особливості мови пацієнта; приєднуватись до емоційного стану пацієнта; визначати індивідуальні розходження невербальних сигналів людей; розрізняти індивідуальні особливості мовної поведінки людей. Виділяють такі види комунікативних навичок лікаря: психологічно правильно і ситуативно обумовлено вступати у спілкування; підтримувати спілкування, психологічно стимулювати активність партнера; психологічно точно визначати «точку» завершення спілкування; максимально використати соціально-психологічні характеристики комунікативної ситуації для реалізації своєї стратегічної лінії; прогнозувати можливі шляхи розвитку комунікативної ситуації, реакцію партнерів на власні акти комунікативних дій; психологічно налаштовуватись на емоційний тон партнерів зі спілкування; опановувати ініціативу та утримувати її у спілкуванні; провокувати бажану реакцію партнера зі спілкування; формувати та керувати соціально-психологічним настроєм партнера у спілкуванні.

Спілкування телефоном вимагає від студентів розуміння конкретних вимог та правил, необхідних під час розмови. Письмове спілкування вимагає від студентів запису точної початкової оцінки стану пацієнта та наступних щоденних ясних та коротких нотаток про хід роботи, записи щоденників, графіків призначення сильнодіючих препаратів, свідоцтв про смерть (розбірливо, чітко та точно). Комп'ютерний та електронний зв'язок вимагає від студентів-медиків достатнього обсягу компетентних навичок у галузі ІТ для забезпечення якісних електронних записів про стан здоров'я, знання комп'ютеризованих історій хвороби пацієнтів, факсимільного зв'язку та електронної пошти для зв'язку. Майбутнім лікарям доведеться спілкуватися з родичами, опікунами та колегами у сфері охорони здоров'я та соціального забезпечення, зберігаючи при цьому належну конфіденційність.

Дві методики особливо корисні протягом перших 2 років медичної школи: 1) відтворення ситуації зі спеціально підготовленими викладачами у ролі пацієнтів чи інших студентів; 2) використання відеоматеріалів. В результаті навчання студент-медик повинен мати наступні практичні навички: ідентифікувати ситуацію; вітати пацієнта належним чином; встановити причину візиту; висвітлити порядок денний візиту; встановити особистий контакт із пацієнтом; підтримувати конфіденційність зустрічі; отримати вичерпну інформацію про пацієнта та його історію; виявити думку пацієнта про проблеми зі здоров'ям та прогрес захворювання або терапії; вивчити фізичні та фізіологічні фактори пацієнта; вивчити соціально-психологічні та емоційні фактори пацієнта; обговорити попередні методи лікування; обговорити, як проблеми зі здоров'ям впливають життя пацієнта; обговорити питання способу життя та стратегії запобігання ризикам для здоров'я; уникати вказівок та навідних питань; надати пацієнтові

можливість та час, щоб поговорити; слухати хворого з безроздільною увагою; перевірити/уточнити інформацію; пояснити та обґрунтувати необхідність діагностичних процедур; адаптуватись до рівня розуміння пацієнта; розуміти думку пацієнта; визнавати досягнення/прогрес/проблеми пацієнта; виявляти турботу та співпереживання; підтримувати шанобливий тон; вміло завершити візит пацієнта; запитати, чи є ще щось, що пацієнт хотів би обговорити; обговорювати з пацієнтом подальші дії щодо профілактики, діагностики та лікування.

Виходячи з вищевикладеного, ми вважаємо, що, звичайного соціального досвіду студента недостатньо для успішного налагодження комунікацій, за яких молодому лікарю необхідно відповідати певним очікуванням пацієнта або медичному персоналу, що працює спільно з ним. Слід визнати справедливими слова Дж. Сілверман про те, що без адекватних комунікативних умінь наші знання та інтелектуальні зусилля легко витрачаються даремно. Однак успішна реалізація КН можлива тільки при володінні професійними навичками та вміннями, без яких лікар втрачає впевненість у правильності своїх дій та призначень, що незмінно призводить до втрати довіри з боку пацієнта.

Список використаних джерел

1. Заброцький М.М. Комунікативна компетентність вчителя: екопсихологічний вимір // *Практична психологія та соціальна робота*. 2009. № 6. С.1-4. 2. Мерзлякова О. Учителі й учні; мистецтво діалогу: семінар та тренінгові заняття психолога з педагогами / Редкол.: Т. Шаповал та ін. К.: Шк. світ, 2008. 352 с. 3. Савенкова Л. О. «Комунікативна атака» у формуванні навичок педагогічного спілкування // *Педагогіка і психологія*. 1998. № 4. С. 100-06.

Vasylenko Tatiana

*Candidate of Medical Sciences,
Assistant of the Department of Obstetrics and Gynecology, DSMU*

Vasylenko Artemiy

IIIrd year student of the medical faculty of the DSMU

CHRONIC FATIGUE SYNDROME IN MEDICAL STUDENTS

Recent times, there has been a persistent interest in the study of chronic fatigue syndrome (CFS) and emotional burnout syndrome (BOS), since emotional burnout is one of the most common problems in the modern world. This problem applies not only to people who are engaged in professional activities, but also to students. The majority of students, in a varying degree, feel the effect of emotional burnout, especially medical students are exposed to many risks of these syndromes due to the peculiarities of the educational process at a higher medical educational institution.

Scientific research in different countries around the world shows that the chronic fatigue syndrome is beginning to form in senior medical students. Working in the medical field puts before a person many different and often unusual requirements.

According to the WHO definition, «burnout syndrome is a physical, emotional or motivational exhaustion characterized by impaired productivity and fatigue, insomnia, increased susceptibility to physical illness, and the use of alcohol or other psychoactive substances to provide temporary relief that tends to the development of physiological dependence and (in many cases) suicidal behavior».

The term "burnout syndrome" was first used in 1974 by the American psychiatrist H.J. Freudenberger, who drew attention to this phenomenon in psychiatric workers and described it as "defeat, exhaustion or wear and tear that happens to a person as a result of sharply overestimated requirements for their own resources and forces" [5].

If a medical student during his studies does not feel his personal connection with professional activity, he does not see intrinsic value, can not really give himself to it, then inevitably there is internal devastation, because there is no dialogic exchange in which a person not only gives, but also receives. As a result, the disorder becomes depressive.

Emotional burnout is a type of depression that occurs without trauma and organic disorders, but only through the gradual loss of life values. In the process of emotional burnout among medical students there are two very important individual psychological characteristics. Emotional orientation of the individual and the presence of meaning in their professional activities and personal life. According to the model of M. Burish, the development of emotional burnout goes through several stages or phases.

According to M. Burish's model, the development of burnout syndrome goes through several stages or phases:

1. The preventive phase, characterized by excessive activity, rejection of needs not related to work, displacement from consciousness of failure experience and disappointment, limitation of social contacts. All this takes place against a background of exhaustion with a constant feeling of fatigue and insomnia.

2. The next phase - reducing the level of their own participation in relations with other students and in the learning process, the decline of interest in professional activities. This period is characterized by a loss of positive perception of fellow students, the transition from help to supervision and control, attributing blame for their own failures to others. The behavior is dominated by indifference, cynical assessments of others. In the study, the student does not want to perform their duties, tries to artificially extend breaks, is late, misses studies.

3. The third stage involves emotional reactions, constant depression and aggression. Student is haunted by unfounded fears, a constant sense of guilt, which leads to low self-esteem, apathy. The situation is exacerbated by accusations of others, ignoring their participation in failures, suspicion and conflicts with others. Then the phase of destructive behavior in all areas begins. The student's concentration decreases, he loses the ability to perform complex tasks, to show their own initiative. For a person, the norm is constant indifference, avoidance of informal contacts, alienation from other people's lives or excessive attachment to a particular person. The student avoids topics of conversation related to learning, begins to gravitate to loneliness, gives up hobbies. After that psychosomatic reactions and decreased immunity are followed. This is due to the fact that a person is not able to relax in his spare time. As a result, we get insomnia, sexual disorders, high blood pressure, tachycardia, back pain, headaches, indigestion, addiction to nicotine, caffeine, alcohol.

All these phases lead to frustration and negative life attitude, exacerbation of feelings of helplessness and meaning lessness of life, complete despair. Burnout syndrome can be corrected quite effectively. Of course, it is best when a specialist helps. It is not superfluous to help the team, because an open conversation with colleagues sometimes replaces group classes, popular abroad. If we talk about self-help opportunities, experts advise to try to rise above the situation, change the angle of view on yourself and the learning process, look at the world around you from a more global perspective - not only understand your goals and imagine the future, but answer the question: why the meaning of what he does and why he does it.

New knowledge and interests will also contribute to the recovery. Sports or hobbies will help the person switch and relax. Another way is to change activities, move to a related field, when the acquired knowledge, skills, abilities find a new application, or not to stop performing duties, but to make them a tool to achieve more serious goals.

Although there is no universal recipe for healing from burnout, this problem can be solved if it is purposefully addressed. Everyone needs to stop from time to time, look around, be alone with themselves, think about where and with whom he goes side by side, with what speed, and most importantly - why, and for what purpose.

References

1. Матвієнко О., Пересадин, Є. *Культура здоров'я персоналу та синдром психоемоційного «вигорання»: стратегія і тактика подолання. Головна медична сестра. 2007. № 6. С. 20-23.*
2. Скутаревская М. М. *Синдром емоціонального вигорання. Мед. новості. 2002. №7. С. 3-9.*
3. Якубовська І.О., Л. П. Міщиха, Т. Ю. Запорожець, М. І. Хромей. *Ризики виникнення синдромів хронічної втоми та емоційного вигорання у студентів-медиків в процесі навчання у ВНЗ залежно від індивідуального психологічного профілю [Електронний ресурс]. Галицький лікарський вісник. 2013. Т. 20, число 4. С. 60-63. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/glv_2013_20_4_204.*
4. Gold Y., Roth R. *Teachers Managing Stress and Preventing Burnout: the Professional Health Solution: Taylor & Francis e-Library, 2005. 215 p.*
5. Freudenberger H.J. *Staff burn-out. Journal of Social Issues. 1974. P. 159-166.*

Демченко Тетяна Валентинівна

к. мед. н., доцент кафедри акушерства та гінекології ДДМУ

Гарагуля Ірина Степанівна

к. мед. н., доцент кафедри акушерства та гінекології ДДМУ

Василенко Тетяна Василівна

к. мед. н., асистент кафедри акушерства та гінекології ДДМУ

ВИКОРИСТАННЯ У НАВЧАННІ КЕЙС-МЕТОДИК ПІД ЧАС ПАНДЕМІЇ COVID-19

Актуальність: навчання у медичних вишах України потребує модернізації, пошуку та розробки нових механізмів оптимізації навчального процесу викладачами для підвищення якості науково-освітньої діяльності.

Стан проблеми: оптимізація медичної освіти- це приведення системи освіти до такого рівня, який може забезпечити кожному студенту стабільні максимальні результати навчання та виховання, близькі до їх теоретичних меж, найбільш економним шляхом з мінімальними витратами часу та зусиль студентів та викладачів (Л. Б. Наумов).

В умовах оголошеного карантину, пов'язаного з пандемією Covid-19, в освітньому процесі медичних вищих навчальних закладів виникли певні складнощі, оскільки дистанційне навчання не дає студентам можливості працювати офлайн.

Однією з нових форм ефективних технологій навчання є проблемно-ситуативне навчання із використанням кейсів.

Цілі та завдання кейс-методу - навчити студентів у ході самостійної чи групової роботи аналізувати інформацію, структурувати її, виявляти ключові проблеми, генерувати альтернативні шляхи вирішення, оцінювати ці шляхи, визначати оптимальне рішення та виробляти програми дій та оцінювати творчий рівень сформованості компетенцій у студентів медичного університету. Студенти можуть набути навичок точного та ясного викладу власної точки зору в усній чи письмовій формі; вміння поєднувати у роботі теорію та практику; відпрацювати навички конструктивного критичного мислення різних точок зору.

Класифікація кейсів:

Ілюстративні навчальні ситуації - кейси, мета яких - на певному практичному прикладі навчити студентів-медиків алгоритму прийняття правильного рішення у певній ситуації.

Навчальні ситуації-кейси з формуванням проблеми, в яких описується ситуація у конкретний період часу, виявляються та чітко формулюються проблеми; мета такого кейса-діагностування ситуації та самостійне прийняття рішення з даної проблеми.

Навчальні ситуації-кейси без формування проблеми, в яких описується складніша ситуація, ніж у попередньому варіанті, де немає чіткого виявлення проблеми; мета кейсу - виявити проблему самостійно.

Прикладні вправи, де конкретно описується ситуація, необхідно визначити шляхи виходу з неї; мета кейсу - пошук шляхів вирішення зазначеної проблеми. Існує два способи розробки практичних ситуацій: на основі опису реальних подій та дій; штучно сконструйованих ситуацій.

На базі кафедри акушерства та гінекології Дніпровського медичного університету розроблено кейс за такою схемою:

Дисципліна-акушерство та гінекологія

Тип станції-симуляційна

Тривалість проходження станції-15 хв

Необхідне обладнання: кімната, гінекологічне крісло

Необхідні витратні матеріали: рукавички для огляду, гінекологічне дзеркало

Студент повинен представитися та встановити зоровий контакт із пацієнтом.

Вхідні дані.

	Студент	Актор	Бали
1.	Взаємодія з пацієнтом		
	1. Запитати про скарги, зібрати анамнез захворювання		
	2. Зібрати акушерсько-гінекологічний анамнез		
	3. Супутні захворювання та перенесені операції. Алергологічний анамнез		
	4. Загальний огляд		
2.	Провести фізикальне гінекологічне обстеження та встановити попередній діагноз		
	1. Огляд у дзеркалах		
	2. Бімануальне дослідження		
	3. Сформулювати попередній діагноз		
3.	Провести диференціальну діагностику		
	Студент повинен перерахувати захворювання, з якими нудно проводити диф. діагностику		
4.	Провести оцінку результатів додаткового обстеження		
	Студент повинен визначити які додаткові обстеження потрібні у конкретній ситуації та оцінити їх результати		
5.	Заключний діагноз		
6.	Визначити план лікування		
	Студент складає план лікування		
Загальна кількість балів			

Висновки:

1. Системне використання кейс-завдань активізує креативність студентів, розвиває аналітичні та комунікативні здібності, залишаючи учнів вічно-вічно з реальними ситуаціями.

2. Метод case-study інтегрує в собі технології навчання, включаючи процедури індивідуального, групового і колективного розвитку, формування різноманітних особистісних якостей учнів. Метод постає як технологія колективного навчання, найважливішими складовими якої виступають робота у підгрупах та взаємний обмін інформацією.

3. Метод case-study у навчанні можна розглядати як синергетичну технологію, суть якої полягає у підготовці процедур занурення групи в ситуацію, формуванні ефектів множення знання, осяяння, обміну відкриттями.

4. Розбір практичних ситуацій - це один із найефективніших методів активного навчання навичкам прийняття рішень та вирішення проблем., навичкам аналізу, діагностики та прийняття рішень, які дозволять їм бути успішнішими при вирішенні схожих проблем у своїй професійній діяльності.

5. Кейс - завдання можна застосовувати як індивідуальне домашнє завдання при організації позааудиторної самостійної роботи з подальшим обговоренням клінічної ситуації різними студентами на занятті.

6. Вважаємо за доцільне застосовувати кейси на підсумковому занятті кожного професійного модуля.

7. Необхідно розробляти власні практичні ситуації та типові проблеми, з якими стикаються фельдшери.

8. Рекомендується розробка методичних рекомендацій для студентів щодо використання кейсів.

9. Кейс-метод завойовує позитивне ставлення з боку студентів, які бачать у ньому можливість проявити ініціативу, відчутти самостійність у освоєнні теоретичних положень та оволодінні практичними навичками.

10. Аналіз ситуацій сильно впливає на професіоналізацію студентів, сприяє їхньому дорослішанню, формує інтерес та позитивну мотивацію до навчання.

11. Кейс-метод ефективно сприяє формуванню загальних компетенцій: приймати рішення у стандартних та нестандартних ситуаціях та нести відповідальність за них; брати на себе відповідальність за роботу членів команди за результат виконання завдань; працювати у колективі та команді, продуктивно спілкуватися з колегами, споживачами; розуміти сутність та соціальну значущість своєї майбутньої професії; організувати власну діяльність, вибирати типові методи та способи виконання професійних завдань.

Список використаних джерел

1. Адамова І. Дистанційне навчання: сучасний погляд на переваги та проблеми / І. Адамова, Т. Головачук // *Витоки педагогічної майстерності* : зб. наук. Праць. Полтава: Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка, 2012. Вип. 10. С. 3-6.
2. Використання кейс-методу у викладанні фармакології для студентів медичного факультету / О.М. Олещук, А. В. Чорномидз, С. Л. Маланчук [та ін.] // *Art of medicine*. 2018. № 2. С. 123-129.
3. Особливості функціонування системи внутрішнього забезпечення якості вищої освіти у Тернопільському національному медичному університеті імені І. Я. Горбачевського МОЗ України / М. М. Корда, А. В. Чорномидз, А. Г. Шульгай, А. І. Маїталір // *Медична освіта*. 2020. № 4. С.32-37.
4. Положення про дистанційне навчання у Тернопільському національному медичному університеті імені І. Я. Горбачевського Міністерства охорони здоров'я України. Протокол рішення вченої ради від 31.08.2020 р. № 9. Наказ від 31.08.2020 р. № 331.
5. Положення про організацію освітнього процесу в Тернопільському національному медичному університеті імені І. Я. Горбачевського Міністерства охорони здоров'я України. Протокол рішення вченої ради від 24.11.2020 р. № 15. Наказ від 24.11.2020 р. № 575.

Гашинова Катерина Юріївна

д. мед. н., проф., зав.кафери проф. хвороб, клінічної імунології і клінічної фармакології

Дитятковська Євгенія Михайлівна

д. мед. н., професор кафедри проф. хвороб, клінічної імунології і клінічної фармакології

Корецька Олена Валеріївна

к. мед. н., асистент кафедри проф. хвороб, клінічної імунології і клінічної фармакології

Дмитриченко Валерія Валеріївна

к. мед. н., доцент кафедри проф. хвороб, клінічної імунології і клінічної фармакології

Коваленко Олена Юріївна

к. мед. н., доцент кафедри проф. хвороб, клінічної імунології і клінічної фармакології

Разумний Роман Валерійович

д. мед. н., професор кафедри проф. хвороб, клінічної імунології і клінічної фармакології

Недогібченко Наталія Олександрівна

*к. мед. н., асистент кафедри проф. хвороб, клінічної імунології і клінічної фармакології,
Дніпровський державний медичний університет*

МЕТОДИКА ПРОВЕДЕННЯ ТЕМАТИЧНОГО УДОСКОНАЛЕННЯ З АЛЕРГОЛОГІЇ ДЛЯ ЛІКАРІВ-СТОМАТОЛОГІВ

Для останніх десятиліть характерно значне зростання розповсюдженості та захворюваності алергічними хворобами. За даними ВООЗ від 25% до 40% населення земної кулі страждають на алергічний риніт, від 15,5% до 31% популяції страждає кропив'янкою, хоча б раз в житті вона виникає у 10-20% населення. Існуючі епідеміологічні дослідження свідчать про високу поширеність атопічного дерматиту у дітей (10 - 30%), на частку молодого віку припадає від 5 до 30% всіх звернень до алерголога.

Таким чином, вивчення алергології надзвичайно важливо як на дипломному, так і на післядипломному етапах навчання. Не є виключенням і стоматологи, чия спеціальність пов'язана з маніпуляціями і введенням різних препаратів, включаючи введення місцевих анестетиків практично всім пацієнтам і інших препаратів, призначених для лікування запальних захворювань порожнини рота, а також при проведенні протезування.

Лікар-стоматолог повинен мати уявлення про різні алергічні захворювання, вміти їх діагностувати, враховувати при призначенні лікарських засобів, надавати невідкладну допомогу при виникненні алергічних реакцій.

Викладання даного циклу складається з опанування алгоритмом планування стоматологічних втручань з урахуванням ретельного збору алергологічного анамнезу та формуванням навичок з надання невідкладної допомоги при виникненні алергічних реакцій через стоматологічні процедури. Під час циклу курсанти ознайомлюються з різними типами алергічних реакцій, їх класифікацією; навчаються збору алергологічного анамнезу; діагностичним критеріям алергічних захворювань порожнини рота; попередженню розвитку алергічних ускладнень, а при їх виникненні швидкому і правильному наданню невідкладної допомоги.

Курс викладання починається із вивчення механізму істинної алергії та псевдоалергії, спадкового ангіоневротичного набряку, астматичної тріади, аспіринової астми, алергічних захворювань порожнини рота (алергічні протезні стоматити,

алергічні ураження органів і тканин порожнини рота, в основі яких лежить медикаментозна, харчова алергія тощо). Ретельна увага приділяється відмінностям між інтоксикацією та алергією на матеріали зубних протезів, діагностиці захворювання і лікування хворих зі скаргами на печіння язика (глосалгія, глосит, гальванізм, медикаментозний стоматит, зниження оклюзійної висоти, токсична реакція на метали, алергічний стоматит на метали зубних протезів); алергії на стоматологічні ортопедичні матеріали; алергічному хейліту; контактній алергічній реакції, алергії на латекс, синдрому Стивенсона-Джонсона, анафілаксії. Для лікаря стоматолога при зборі анамнезу необхідно виявити всю сукупність побутових, професійних контактів з алергенами, відповідальними за розвиток алергічного захворювання; встановити можливу спадкову схильність до виникнення алергічного захворювання; визначити вторинні екзогенні та ендогенні фактори, що впливають на перебіг захворювання. Правильно зібраний анамнез дозволяє не тільки з'ясувати характер захворювання, а й припустити його етіологію, запідозрити розвиток алергічної реакції.

Одним з головних завдань циклу є навчання лікарів-стоматологів сучасному алгоритму надання першої допомоги при анафілаксії.

Створенні алгоритми ведення хворих лікарями - стоматологами із урахуванням алергологічного анамнезу дозволяють попередити алергічні реакції при проведенні стоматологічних маніпуляцій.

Список використаних джерел

1. Дитятковська Є.М., Гашинова К.Ю., Юр'єв С.Д. Вибрані лекції з клінічної алергології: навчально-наочний посібник для практикуючих лікарів загальної практики – сімейної медицини, терапевтів та алергологів. Дніпро: Домінанта принт, 2019. 213 с. 2. Про вищу освіту [Електронний ресурс]: Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.

Гарагуц Світлана Леонідівна
Миколайчук Володимир Васильович

викладачі спеціальностей ДВНЗ «Могилів-Подільський монтажно-економічний коледж»

МОТИВАЦІЯ ПРОФЕСІЙНОГО ЗРОСТАННЯ СТУДЕНТІВ В УМОВАХ ВПРОВАДЖЕННЯ КОНЦЕПЦІЇ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ

Динамічний генезис освіти в Україні є запорукою стабільного розвитку державної економіки, а також умовою формування успішних та повністю реалізованих особистостей.

Політичні, соціокультурні, духовні та економічні перетворення в Україні сприяють перегляду суспільством рушійних соціальних механізмів. З-поміж іншого, мова йде про перехід до демократичної системи соціального розвитку, що вимагає змін у системі освіти з метою забезпечення культурного зрушення – неодмінної умови відновлення всіх аспектів життєдіяльності суспільства [1, с.5].

Успішний перехід до інтенсивної економіки та розвинутого суспільства повинен супроводжуватися процесом неперервної освіти – навчанням впродовж життя (lifelong learning), «освіта впродовж життя» (lifelong education), всебічною навчальною діяльністю, здійснюваною на постійній основі з метою поліпшення знань, навичок і професійної компетенції. Неперервна освіта перестає бути лише одним з аспектів освіти і підготовки: вона стає основоположним принципом освітньої системи і участі в ній особистості впродовж всього неперервного процесу її

навчальної діяльності. Це зумовлює необхідність розвитку «суспільства, заснованого на знанні» (knowledge-based society), тобто інформація, знання особистості, а також мотивація до їх постійного оновлення, вміння і здібності, необхідні для цього, стають вирішальним чинником особистісного розвитку.

Нині концепція неперервної освіти, на відміну від традиційної освітньої парадигми, не визнає остаточної завершеності в розвитку особистості: це стосується як професійного, так й особистісного потенціалу людини [2, с.2].

Державна політика стосовно безперервної освіти проводиться з урахуванням світових тенденцій розвитку освіти протягом життя, соціально-економічних, технологічних та соціокультурних змін. Безперервність освіти реалізується шляхом:

- забезпечення наступності змісту та координації навчально-виховної діяльності на різних ступенях освіти, що функціонують як продовження попередніх і передбачають підготовку громадян для можливого переходу на наступні ступені;
- формування потреби та здатності особистості до самоосвіти;
- оптимізації системи перепідготовки працівників і підвищення їх кваліфікації, модернізації системи післядипломної освіти на основі відповідних державних стандартів;
- створення інтегрованих навчальних планів і програм;
- формування та розвитку навчальних науково-виробничих комплексів ступеневої підготовки фахівців;
- запровадження та розвитку дистанційної освіти;
- організації навчання відповідно до потреб особистості і ринку праці на базі професійно-технічних та вищих навчальних закладів, закладів післядипломної освіти, а також використання інших форм навчання;
- забезпечення зв'язку між загальною середньою, професійно-технічною, вищою та післядипломною освітою.

Сутність мотивації професійного зростання студентів у процесі неперервної освіти розглядається Поляковим О.А. як сукупність стійких мотивів і спонукань, що визначають зміст і спрямованість динамічного, неперервного і гуманістично спрямованого процесу зростання внутрішньої потреби в особистісному перетворенні, здатність до актуалізації внутрішнього потенціалу [1,с.9].

Також слід відмітити, що принципово важливе значення для визначення мотиваційної складової в освітній діяльності має аналіз життєвого середовища сучасного студентства. Перш за все, варто проаналізувати динамічні характеристики ціннісних преференцій українського студентства, адже саме ці феномени свідомості найтісніше пов'язані зі сферою потреб людини, а, отже, безпосередньо стосуються мотивів активності індивіда, в тому числі в комунікативній сфері [3,с.16].

Недостатній розвиваючий вплив традиційної системи навчання на індивідуальність учасників навчального процесу стимулює появу суттєвих модифікацій та створення сучасних розвивальних технологій (модульна, ігрова, проблемна), які забезпечують інтенсифікацію процесу навчання [4,с.14]. Адже більшість студентів не може самостійно організувати свою навчальну діяльність.

В умовах впровадження концепції неперервної освіти важливе значення має заохочення та стимулювання самостійної роботи студентів.

Самостійна робота у навчально-виховному процесі розглядається як специфічний педагогічний засіб організації та управління самостійною діяльністю студентів, в ході реалізації якої вирішуються такі основні завдання: засвоєння знань, набуття умінь та навичок їх застосування; розвиток самостійності як професійної якості особистості.

Процеси модернізації системи освіти в Україні свідчать про активне впровадження концепції неперервної освіти. А відтак, необхідно розвивати стійку мотивацію особистості до навчання, професійного зростання та професійної діяльності, здійснювати підготовку студентів до неперервної освіти на основі самостійного засвоєння цінного для особистості досвіду людства.

Список використаних джерел

1. Поляков А.О. Педагогічні умови мотивації професійного зростання студентів педагогічних університетів у процесі неперервної освіти: Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди. Харків, 2008. 21 с. 2. Лещенко І.Т. Освіта дорослих як феномен неперервної освіти (міжнародні тенденції) [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://gisar.eu/ru/node/1380>. 3. Белова Л.О. Виховна система сучасного ВНЗ: соціологічні аспекти аналізу - Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора соціологічних наук. Харківський гуманітарний університет «Народна українська академія», Харків, 2005 рік. 39 с. 4. Колодійчук Л.С. Професійна підготовка молодших спеціалістів-електриків в агротехнічному коледжі. - Тернопільський державний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, м. Тернопіль, 2000. 20 с.

Гашинова Катерина Юрійвна

д. мед. н., проф., зав. кафедри проф. хвороб, клінічної імунології і клінічної фармакології

Коваленко Олена Юрійвна

к. мед. н., доцент кафедри проф. хвороб, клінічної імунології і клінічної фармакології

Разумний Роман Валерійович

д. мед. н., професор кафедри проф. хвороб, клінічної імунології і клінічної фармакології

Рудакова Владислава Валентинівна

асистент кафедри проф. хвороб, клінічної імунології і клінічної фармакології

Суська Ксенія Сергіївна

асистент кафедри проф. хвороб, клінічної імунології і клінічної фармакології

Бойко Ольга Олексіївна

*асистент кафедри проф. хвороб, клінічної імунології і клінічної фармакології,
Дніпровський державний медичний університет*

ОСОБЛИВОСТІ ПРАКТИЧНОГО НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ РАЦІОНАЛЬНОМУ ТА БЕЗПЕЧНОМУ ВИКОРИСТАННЮ ЛІКАРСЬКИХ ЗАСОБІВ НА КУРСІ «КЛІНІЧНА ФАРМАКОЛОГІЯ»

Проблема безпечності застосування лікарських засобів стала однією з найактуальніших проблем охорони здоров'я як в Україні, так і інших країнах світу [7;8;9]. Тому основам практичних навичок раціонального та безпечного використання препаратів, визначення перших проявів побічної дії на лікарський засіб у пацієнтів та оформленню необхідної у даному випадку медичної документації студентів-медиків навчають на практичних заняттях циклу «Клінічна фармакологія» у Дніпровському державному медичному університеті на клінічній базі кафедри професійних хвороб, клінічної імунології і клінічної фармакології. Опановують ці навички студенти на п'ятому курсі – для медичного факультету та на четвертому курсі – для стоматологічного факультету.

Проблема виникнення побічної дії на лікарські засоби викликана, по - перше, появою багатьох нових високоефективних засобів, які застосовують при лікуванні різних захворювань. По - друге, це пояснюється сенсibiliзацією людей до

хімічних і біологічних речовин, по – третє, - нераціональним застосуванням ліків, взаємодією препаратів між собою та з біологічно активними добавками, взаємодією препаратів з продуктами харчування тощо. Крім того, можливий прийом фальсифікованих, недоброякісних препаратів призводить найчастіше до серйозних побічних ефектів. В результаті, у багатьох пацієнтів можуть виникати тяжкі, часом незворотні ускладнення, що призводить до зростання числа госпіталізацій та летальних випадків, викликаних фармакотерапією. Особливо гостро ці проблеми виникають при лікуванні дітей та людей похилого віку. Необхідно зазначити, що в розвитку побічних ефектів також важливе місце займає самолікування, коли пацієнт без рекомендацій лікаря застосовує лікарські препарати [2;4;5].

Лікарські ускладнення стали не тільки серйозною медичною та соціальною, але також і великою економічною проблемою. Витрати, пов'язані з ними, в деяких країнах становлять до 15-20 % бюджету охорони здоров'я.

Важливість навчання студентів знанням проявів можливої побічної дії лікарських засобів незаперечна. Тому даний розділ клінічної фармакології затверджено у Програмі навчальної дисципліни «Клінічна фармакологія» для студентів медичного та стоматологічного напрямків. Студенти медичного факультету нашого університету опановують дану тему на практичних заняттях курсу, а студенти стоматологічного факультету вивчають тематику ускладнень медикаментозної терапії на лекції та на практичних заняттях [1;3;6].

Студенти мають змогу навчатися наступним практичним навичкам та умінням: вибрати необхідні лікарські засоби, адекватну лікарську форму та дозовий режим введення препаратів при призначенні хворим з різними патологічними станами; визначати основні методи дослідження хворих для оцінки ефективності та безпеки призначення лікарських засобів; використовувати основні параметри фармакокінетики з метою раціонального призначення ліків; інтерпретувати і враховувати у клінічній практиці особливості клінічної фармакокінетики, фармакодинаміки, побічної дії та взаємодії основних груп лікарських засобів. Отримані знання навчають студентів клінічному мисленню та допомагають передбачати наслідки взаємодії ліків при комбінованому використанні та дозволяють оволодіти навичками профілактики і корекції небажаних ефектів лікарських засобів [1;2;3;7;8;9]. На заняттях студенти мають можливість вивчити також основні юридичні документи законодавчої бази та правила оформлення спонтанних повідомлень про побічні ефекти на лікарські засоби, навчаються практичним навичкам заповнення Повідомлень про побічні реакції або відсутність ефективності лікарського засобу при його медичному застосуванні (Форма 137/0). На практичних заняттях студенти отримують також практичні навички використання Автоматизованої інформаційної системи з фармаконагляду (АІСФ), веб-сайту, створеного для підтримки процесу нагляду за побічними реакціями або відсутністю ефективності лікарських засобів в Україні [4;7;8;10].

Таким чином, акцентування уваги студентів на попередженні виникнення можливих побічних ефектів у пацієнтів при вивченні курсу «Клінічна фармакологія» допоможе більш безпечному використанню лікарських засобів у подальшій практичній діяльності майбутнього лікаря. Отримані знання дозволять майбутнім лікарям передбачати можливість виникнення ускладнень фармакотерапії у своїй практичній роботі.

Список використаних джерел

1. *Геріатрична фармакологія. Підручник для студентів вищих учбових медичних закладів. Київ-Запоріжжя. 2015. С. 14-15.* 2. *Клінічна фармакологія: Підручник / За ред. О. Я. Бабака, О.М. Біловола, І. С. Чекмана. – 2-е вид. К.: Медицина, 2010. 776 с.* 3. *Клінічна фармакологія : підручник*

/ за ред.. О. М. Біловола. Вінниця: Нова Книга, 2021. 544 с. 4. Міжрегіональне товариство спеціалістів доказової медицини: <http://www.osdm.org/index.php> 5. Вісник доказової медицини: <http://www.evidence-update.ru> 6. Державний реєстр лікарських засобів www.moz.gov.ua 7. Online реєстрація небажаних лікарських реакцій на сайті FDA. <https://www.accessdata.fda.gov/scripts/medwatch/medwatch-online.htm>. 8. Офіційний сайт ДЕЦ МОЗ України: <https://www.dec.gov.ua/pharmacovigilance> 9. Ресурс по взаємодії лікарських засобів: <http://medicine.iupui.edu/flockart/> 10. Уніфіковані протоколи ведення хворих: www.moz.gov.ua

Гетман Марина Геннадіївна

к. мед. наук, доцент, кафедра внутрішньої медицини №3

Сімонова Тетяна Анатоліївна

к. мед. наук, доц., кафедра внутрішньої медицини №3

Писаревська Ольга Василівна

к. мед. наук, асистент, кафедра внутрішньої медицини №3

Пісоцька Людмила Анатоліївна

д. мед. наук, доцент, кафедра внутрішньої медицини №3

Лакіза Тетяна Владиславівна

к. мед. наук, доцент, кафедра внутрішньої медицини №3,
Дніпровський державний медичний університет

ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ ВНУТРІШНЬОЇ МЕДИЦИНИ ДЛЯ ВИПУСКНИКІВ ЗІ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «МАГІСТР МЕДИЦИНИ»

Програма навчальної дисципліни «Внутрішня медицина» складена відповідно до освітньо-професійної програми (ОПП) «Медицина» II (освітньо-професійного) рівня «Магістр медицини» галузі знань – 22 «Охорона здоров'я» спеціальності – 222 «Медицина», форма навчання – очна.

Програма з дисципліни «Внутрішня медицина» призначена для здобувачів вищої освіти медичного профілю України. Згідно з навчальним планом підготовки здобувачів освіти за освітньо-кваліфікаційним рівнем «Магістр медицини» вивчення навчальної дисципліни здійснюється на IV–VI курсах на що відводиться 975 годин, 612 годин практичних занять (ПЗ), 327 годин самостійної роботи студентів (СРС).

Метою викладання навчальної дисципліни «Внутрішня медицина» для магістрів медицини є забезпечення академічної підготовки випускників до професійної діяльності лікаря на відповідній первинній посаді шляхом набуття загальних і спеціальних компетентностей, сфера застосування яких щонайменше описується визначеними переліками синдромів та симптомів захворювань, невідкладних станів, фізіологічних станів та захворювань, що потребують особливої тактики ведення пацієнтів; лабораторних та інструментальних досліджень, медичних маніпуляцій; питань трудової, судової і військової експертизи.

Основними завданнями вивчення дисципліни «Внутрішня медицина» є підготовка здобувача вищої освіти, майбутнього лікаря, відповідно до компетентностей з охопленням певних сфер діяльності.

Опанування дисципліни забезпечує набуття здобувачами наступних компетентностей:

1. інтегральна компетентність: здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі і проблеми у професійній діяльності в галузі охорони здоров'я або у

процесі навчання, що передбачає проведення досліджень та/або здійснення інновацій і характеризується невизначеністю умов та вимог;

2. загальні компетентності (ЗК), а саме здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу;

3. спеціальні (фахові) компетентності (СК).

В умовах сьогодення використовуються новітні технології та підходи, які відповідають вимогам часу - карантинних заходів COVID-19 впровадження дистанційного навчання в учбовий процес. Така форма спілкування «викладач-студент» значно демократизує учбовий процес та створює умови для максимальної ініціативи студента.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є опанування основ внутрішньої медицини за основними її розділами: пульмонологія, гастроентерологія, гематологія, ендокринологія, кардіологія, ревматологія, нефрологія. При цьому акцентується увага на вивченні етіології, патогенезу, клініки, діагностики, диференційної діагностики, основ лікування й профілактики основних та найбільш розповсюджених захворювань внутрішніх органів з позиції синдромального підходу.

За короткий термін були створені умови проведення учбового процесу в on-line форматі. При підготовці цього формату навчання були створені сайти для підготовки студентів до практичних занять, які забезпечують вільний доступ до всіх навчальних матеріалів, що відповідають учбовому плану підготовки студентів з внутрішньої медицини. Останні включають: сучасні клінічні рекомендації та настанови, лекції з відповідної тематики, клінічні задачі, тестовий контроль. Студент має можливість ознайомитися з теоретичним матеріалом відповідної теми, за визначений термін вирішити ситуаційну клінічну задачу, та надіслати її викладачу. Під час on-line спілкування викладач проводить обговорення проблеми, ставить запитання та оцінює рівень знань. Індивідуально з кожним студентом обговорюється вирішення клінічної задачі: правильність обґрунтування клінічного діагнозу та його формулювання на підставі скарг, анамнезу захворювання та об'єктивного статусу, а також призначення плану обстеження та лікування, визначення захворювань для проведення диференційної діагностики та заходів профілактики. На підставі обговорення теоретичних питань, вирішення клінічної задачі, перевірки тестових завдань, обговорення наданих презентацій студент отримує інтегровану оцінку. Дистанційна форма навчання формує умови для створення нового формату відносин «викладач-студент».

Сучасна лікарська практика побудована таким чином, щоб дозволити здобувачам вищої освіти брати участь у cura curarum хворих з симптомами/синдромами та невідкладними станами, що часто зустрічаються у клініці внутрішньої медицини, під час якої вони мають можливість удосконалити клінічні вміння та навички.

Пріоритетною метою є формування спеціаліста, який здатний самостійно працювати відповідно до освітньо-кваліфікаційних характеристик.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про вищу освіту» (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 37-38, ст. 2014).
2. Лист Державної організації «Центр тестування професійної компетентності фахівців з вищою освітою напрямів підготовки «Медицина» і «Фармація» при МОЗ України» за № 223 від 31.08.2015 року щодо критеріїв складання ліцензійних інтегрованих іспитів «Крок 2. Загальна лікарська підготовка», «Крок 2. Стоматологія», «Крок 2. Фармація, Клінічна фармація».
3. Постанова Кабінету Міністрів України від 28 березня 2018 року № 334.
4. Синиця М.О. Використання мультимедійних технологій у навчальному процесі ВНЗ як засіб формування педагогічних знань // Професійна педагогічна освіта: становлення і розвиток педагогічного знання: монографія / за ред. Проф. О.А. Дубасенюк. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І.Франка, 2014. С. 418-438.

ОСОБЕННОСТИ РАБОТЫ ВЫСШЕЙ ШКОЛЫ В УСЛОВИЯХ АНТИКОВИДНЫХ ОГРАНИЧЕНИЙ

В марте 2022 года будет два года, как в большинстве вузов и колледжей мира в условиях пандемии был введен формат дистанционного обучения. Только несколько стран: Беларусь, Туркменистан, Бурунди – отказались от дистанционного обучения и продолжили занятия в традиционном формате. Если в некоторых странах, например, в Канаде, и до пандемии были популярны занятия онлайн – их проводили примерно 50% вузов, в колледжах дистанционных программ было ещё больше, то для многих вузов дистанционная форма обучения была введена впервые. Поэтому возникли проблемы как технического, так и адаптационного характера и студентов, и преподавателей к новому формату обучения. Так, далеко не все вузы были готовы технически проводить занятия онлайн, не все преподаватели владели современными цифровыми технологиями. Многие вузы после снятия локдауна вернулись к традиционной форме обучения, но в условиях возрастания угрозы заражения студентов и преподавателей новым штаммом COVID-19 дистанционная форма обучения вводилась повторно неоднократно.

За прошедший с момента введения дистанционного образования в вузах период было проведено множество социологических опросов как социологическими службами вузов, так и Всероссийским центром изучения общественного мнения (ВЦИОМ). Результаты некоторых опросов хотелось бы представить в данной статье.

Так, респондентам – студентам Адыгейского государственного университета (г. Майкоп) был задан вопрос «Как Вы относитесь к введению дистанционной формы обучения в АГУ в связи с угрозой распространения коронавируса?». 87% опрошенных считали эту меру вынужденной, но необходимой. Отвечая на вопрос об оценке эффективности реализации дистанционного обучения в вузе, 65,9% студентов АГУ считают, что «учиться обычным способом лучше, так как присутствует личное общение студентов и преподавателей». 15% опрошенных студентов Адыгейского государственного университета считают, «дистант удобнее, но его уровень в АГУ не дает возможности использовать всех его возможностей». 60% студентов АГУ работали в дистанте с мобильного телефона, это снижает качество и эффективность работы, оперативность в выполнении заданий [2, с. 221].

Были опрошены и респонденты – студенты Майкопского государственного технологического университета, г. Майкоп. Большая часть студентов, участвовавших в опросе, восприняла изменение привычного алгоритма обучения в очном режиме, адаптировавшись к учёбе в режиме онлайн. На вопрос «Как Вы адаптировались к новым условиям дистанционного обучения?» 24% респондентов ответили «отлично», 39,5% – «хорошо», 27,2% – «удовлетворительно» и 9,3% – «плохо».

Преобладающее число опрошенных – 45,7% – ответили, что предпочли бы очные занятия (вопрос «Как бы Вы хотели заниматься – онлайн или очно?»). Варианты ответов: «дистанционно», «очно», «совмещая онлайн и очное обучение», «свой вариант». Совмещать очное и онлайн обучение хотели бы 35,7% респондентов, заниматься лишь в дистанционном формате – 18,6% студентов, участвовавших в опросе [1, с.152 -156].

Результаты опроса студентов Майкопского государственного технологического университета коррелируют с аналогичными опросами, проведенными в других вузах: результатами социологических исследований Всероссийского центра изучения общественного мнения (ВЦИОМ), НИУ ВШЭ, Санкт-Петербургского государственного экономического университета, Кубанского государственного технологического университета, г. Краснодар [3, с. 183-184].

Таким образом, дистанционное обучение в условиях пандемии стало такой же общепринятой формой обучения, как и традиционные занятия. Однако преобладающее число студентов считают более продуктивной традиционную очную форму обучения и предпочли бы её занятиям онлайн.

Список использованных источников

1. Делова Л.А. Об особенностях учебного процесса в период пандемии // Научный альманах. 2021. № 10-1(84). По материалам международной научно-практической конференции «Вопросы образования и науки», Россия, г. Тамбов, 30 октября 2021 г. С 152 -156. 2. Ляушева С.А. Социологическая экспертиза дистанционного обучения в Адыгейском государственном университете // Молодежь в трансформирующемся обществе: настоящее и будущее [Электронный ресурс]: материалы Всероссийской научно-практической конференции, посвященной 80-летию Адыгейского государственного университета (8-10 декабря 2020 г., г. Майкоп) / Отв. ред. Р.Д. Хунагов. Майкоп: ЭЛИТ, 2020. 3. Хлабыстова Н.В., Терещенко И.А. Оценка студентами очной формы дистанционного обучения в период пандемии COVID-2019 (на примере ФГБОУ ВО «Кубанский государственный технологический университет») // Вестник Адыгейского государственного университета. Вып. 4 (269). 2020.

Жержова Тетяна Анатоліївна

к. мед. н., доц., Дніпровський медичний інститут традиційної і нетрадиційної медицини

Островська Світлана Сергіївна

д. біол. н., проф., Дніпровський медичний інститут традиційної і нетрадиційної медицини

ІННОВАЦІЇ У СИМУЛЯЦІЙНОМУ НАВЧАННІ НА КАФЕДРІ АКУШЕРСТВА, ГІНЕКОЛОГІЇ ТА ПЕДІАТРІЇ

Однією з найважливіших завдань навчання, поряд зі здобуттям фундаментальних знань та розвитком клінічного мислення, є формування мануальних навичок. Сучасні технології та методи лікування акушерської та гінекологічної патології вимагають від студентів не тільки теоретичних знань, а й практикоорієнтованих мануальних навичок, які через об'єктивні причини не можуть бути освоєні лише при виконанні лікувальної роботи. Одним із рішень даної проблеми може стати розширення використання методів симуляційного навчання з використанням симуляційного прототипу моделі-імітатора жінки, тазового дна жінки, тазу жінки з хребцями, зв'язками, м'язами та внутрішніми статевими органами для навчання методів гінекологічного та акушерського обстеження. На кафедрі акушерства, гінекології та педіатрії ДМІТНМ з 2020 року розроблено та впроваджено навчання за допомогою сучасних акушерських та гінекологічних фантомів, спеціально придбаного інструментарію та комп'ютерних навчальних програм [3, с. 109-110].

Нашою метою було проведення аналізу застосовуваних симуляційних методів навчання на формування професійних компетенцій у студентів 4-6 курсів. Вивчивши наявні матеріали та програми навчання на нашій кафедрі було встановлено, що протягом усього навчання студентами 4, 5, 6 курсів медичного та 4 курсів стоматологічного факультетів, ведеться відпрацювання та закріплення мануальних навичок за розділами «Акушерство» та «Гінекологія». Основними

напрямами симуляційного навчання на кафедрі є: 1. Освоєння практичних навичок студентами 5 курсу з акушерства із сучасними комп'ютерними програмами ведення пологів. 2. Освоєння практичних навичок студентами 4 курсу з гінекології із застосуванням сучасного інструментарію та фантомів здорових жіночих статевих органів, а також змінених запальними захворюваннями або онкопатологією.

Симуляційні моделі мають кілька значних переваг перед традиційними фантомними моделями: симулятор дозволяє не лише оцінити кінцевий результат, але й зберігати запис про всю процедуру, що дає можливість викладачеві скоригувати роботу студента вже під час проведення маніпуляції, скасувати невірні виконані дії та дати можливість здійснити їх ще декілька разів.

Зі сказаного вище можна зробити висновок, що знання, вміння і навички, отримані за час навчання в інституті і необхідні для практичної діяльності лікаря, є його головною базою професійної компетентності. Симуляційні методи навчання, що застосовуються, дозволяють оволодіти вищим рівнем практичних навичок, стимулюють творчі здібності і допомагають наблизити навчання до практики повсякденного життя, що дозволяє підвищити якість підготовки студентів.

Список використаних джерел

1. *Актуальные вопросы современной медицины и фармации: материалы 70-й науч.-практ. конф. студентов и молодых ученых, 25-26 апр. 2018г.: М-во здравоохранения Респ. Беларусь, Витеб. гос. мед. ун-т; редкол.: А.Т. Щастяный [и др.]. Витебск, 2018. Ч.2. 700 с.* 2. Закон України «Про вищу освіту» (Відомості Верховної Ради, 2014, №37-38, ст.2004) із змінами, внесеними згідно із законом №76-VIII від 28.12.2014// ВВР. 2015. №6. 3. Морозова О.М. Пошук Стандартів вищої медичної освіти для удосконалення системи охорони здоров'я// Актуальні питання якості медичного освіти: матеріали XIII науково-практичної конференції з міжнародною участю. Тернопіль, 2016. Т.1. С.109-110.

Зубарева Світлана Олександрівна

викладач, Донбаський державний коледж технологій та управління

ПРОБЛЕМНІ НАПРЯМИ ДИСТАНЦІЙНОЇ ОСВІТИ

Карантинні обмеження, пов'язані з пандемією COVID-19, безпосередньо вплинули на всі сфери держави та, природно, на освіту, що спричинило необхідність організації дистанційного навчання здобувачів та відповідної підготовки педагогів до нових реалій. Незважаючи на те, що багато закладів освіти мали певний досвід застосування дистанційних технологій, не було можливості їх практичного застосування у масштабах держави. У результаті, постало питання щодо проблем дистанційної форми навчання, які безпосередньо впливають на перспективи її подальшого розвитку в освітній сфері України.

Насамперед зазначимо, що згідно із Законом України «Про освіту», дистанційна форма навчання характеризується як «індивідуалізований процес здобуття освіти, який відбувається в основному за опосередкованої взаємодії віддалених один від одного учасників освітнього процесу у спеціалізованому середовищі, що функціонує на базі сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій» [2]. Іншими словами, дистанційна освіта має базуватися на відповідних освітніх віртуальних платформах, що забезпечують рівний доступ до отримання інформаційної складової всіх здобувачів освіти та надають можливість викладачам оперативно виконувати зворотний зв'язок з наданням не лише трактування об'єктивності виставлених оцінок, а і проведення консультативних заходів. У цьому полягає перша потенційна проблема дистанційної форми освіти – *проблема міжособистісної взаємодії*. Так, слідуючи висновкам К. Суятинової,

«недостатньо мати цілодобовий доступ до дистанційних навчальних дисциплін ... Необхідною є емоційна взаємодія з викладачем, консультації та роз'яснення виконання завдань» [4,с.74]. Тобто, по-перше, необхідно мати налагоджений алгоритм взаємодії викладача та здобувача освіти. Наприклад, використовуючи платформу Google Classroom, необхідною є можливість поставити викладачеві питання, відповідь на яке необхідно отримати в найкоротший проміжок часу, а не коли викладач знову відвідає свій обліковий запис. У зв'язку з цим, важливу роль відіграють різноманітні месенджери (Viber, Telegram тощо), що надають можливість отримання консультації від викладача фактично в режимі реального часу, що сприяє мобільності роз'яснювальних заходів. Проте, емоційна складова взаємодії, при цьому, не активізується достатньою мірою. У зв'язку з цим, виникає необхідність застосування інших засобів для підвищення саме емоційного контакту між викладачем та здобувачами освіти. Такими засобами можуть бути відео компоненти дистанційної освіти, представлені такими програмами, як Zoom, Skype, Google Meet тощо. Вони дозволяють вибудувати міжособистісну взаємодію між викладачем та здобувачами освіти у форматі, найбільш наближеному до очної форми навчання.

Таким чином, розглядаючи методи дистанційної роботи у закладах освіти, ми маємо ґрунтуватися на визначеннях К. Ковальнової та Є. Герасименко про синхронну та асинхронну дистанційну освіту. Так, згідно з дослідницями, синхронна дистанційна освіта характеризується застосуванням засобів відео та аудіо зв'язку у режимі реального часу, що забезпечує синхронність дій викладача та здобувача. У свою чергу, асинхронна дистанційна освіта передбачає необхідність планування діяльності та позначення дедлайнів здачі матеріалу здобувачами. Тобто, асинхронна освіта не вимагає поточної синхронізації з викладачем. Незважаючи на наявність позитивних та негативних аспектів кожного методу, К. Ковальова та Є. Герасименко стверджують про більшу ефективність спільного застосування синхронного та асинхронного навчання при використанні дистанційного формату [3,с.148].

Слід зазначити, що не лише міжособистісна взаємодія виступає у якості проблеми дистанційної форми освітнього процесу. Так, згідно з визначенням Т. Тютюма, «дистанційне використання ІКТ реалізує модель *студент – комп'ютер – викладач* та дає можливість проконтролювати процес засвоєння матеріалу, поставити запитання, одержати вичерпну консультацію і рекомендації» [5,с.41]. Однак, за наявності проблем технічного характеру – від неможливості скористатися платформою для дистанційного навчання до недостатньої швидкості Інтернет-з'єднання або відсутності комп'ютера – виникають складності не тільки з виконанням синхронного, а й асинхронного навчання. Таким чином, ми виокремлюємо другу проблему – *технічне забезпечення*. І якщо викладачі можуть скористатися технічними засобами у закладі освіти, то здобувачі мають самостійно шукати спосіб отримати інформацію та, згодом, здати виконане завдання. В окремих випадках допомогти у вирішенні цієї проблеми можуть месенджери, які не вимагають наявності комп'ютерної техніки, проте багато мобільних пристроїв старого зразка не є ефективними засобами в даній ситуації. Тому, вирішення проблеми технічного забезпечення дистанційної освіти має бути першочерговою у подальших теоретико-практичних дослідженнях.

Крім того, часто навіть наявність технічних можливостей для проведення синхронної та асинхронної дистанційної освіти не є достатньою умовою для ефективності даного процесу. Так, згідно з висновками О. Задорожної, «серед недолі-

ків дистанційної освіти можна виокремити ... недостатній рівень володіння інформаційними комп'ютерними технологіями учасників освітнього процесу» [1, с.64]. Отже, ми визначаємо *проблему ІКТ-освіченості* як одну з основних. Маючи можливість отримання інформації від викладача, її вивчення та виконання необхідних завдань, здобувач може не мати відповідних інформаційно-комунікаційних компетенцій, що сприяють його здатності ефективно працювати в мережі Інтернет та синхронно взаємодіяти із викладачем, застосовуючи відповідні програми для відеоконференцій.

Таким чином, ми виділили наступні проблеми дистанційної освіти – міжособистісну взаємодію, технічне забезпечення та ІКТ-освіченість. Зниження впливу даних проблем на процес синхронної та асинхронної дистанційної освіти підвищить загальний рівень ефективності даної форми освітнього процесу та, відповідно, якість отриманих знань під час карантинних обмежень. Природно, існують й інші проблеми, які є, зокрема, компонентами розглянутих, проте їх дослідження та подолання має стати предметом подальших наукових пошуків вітчизняних теоретиків та практиків.

Список використаних джерел

1. Задорожна О. М. Дистанційна освіта в Україні: реалії сьогодення. Освітній дискурс: збірник наукових праць. 2020. № 24(6). С. 56-67. 2. Закон України «Про освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>. 3. Ковальова К. Л., Герасименко Е. М. Дистанційна освіта: сучасна форма навчання vs тренд. Актуальні наукові дослідження в сучасному світі. 2020. Вып. 5(61). Ч. 7. С. 144-153. 4. Суятинова К. Є. Дистанційна освіта у ЗВО у зв'язку із поширенням коронавірусу COVID-19. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання: досвід, тенденції, перспективи: збірник тез V Міжнарод. наук.-практ. конф. (Тернопіль, 30 квіт. 2020 р.). Тернопіль, 2020. С. 72-74. 5. Тютюма Т. Дистанційна освіта – вимога часу. Традиційні та інноваційні підходи до наукових досліджень: матеріали міжнарод. наук. конф. (Луцьк, 10 квіт., 2020 р.). Луцьк, 2020. С. 41-42.

Жержова Тетяна Анатоліївна

к. мед. н., доц., Дніпровський медичний інститут традиційної і нетрадиційної медицини

Островська Світлана Сергіївна

д. біол. н., проф., Дніпровський медичний інститут традиційної і нетрадиційної медицини

ВИКОРИСТАННЯ ДИСТАНЦІЙНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID-19

Сучасний розвиток суспільства та інтеграційних тенденцій в освітньому просторі призвело до створення нової інноваційної системи вищої освіти, яка формує у студентів потребу та здатність до проектного бачення майбутнього. Для успішного вирішення завдань професійної підготовки сучасних фахівців медичного профілю необхідна розбудова навчального процесу, орієнтування на розвиток інтелектуальних здібностей студентів, моральних загальнолюдських цінностей, їх логічного клінічного мислення, розробка та впровадження нових передових педагогічних технологій, у тому числі інформаційних. Нові потреби системи охорони здоров'я зумовлюють створення нових технологій у навчанні майбутніх спеціалістів. Інформаційний бум вимагає підготовки студентів до активного самостійного вирішення життєво важливих питань, здатності швидко ліквідувати прогалини у знаннях, так само як і використовувати отримані знання у вирішенні нових завдань, що диктуються життям.

Застосування комп'ютерних технологій щодо блоків фундаментальних і клінічних дисциплін має важливе у професійному плані значення, яке пере-

оцінити надзвичайно важко. Найважливішою вимогою до випускника вишу є володіння професійними компетенціями. Використання інформаційних технологій як невід'ємного інструменту у формуванні професійних компетенцій студентів дуже потрібне у вищій медичній освіті. Інформаційно-комунікаційні технології, реалізуючи ідею компетентнісно-орієнтованого навчання, суттєво змінюють характер традиційного навчання та займають центральне місце у визначенні якості підготовки медичних фахівців. Сучасні вимоги до професійної компетентності лікарів диктують актуальність побудови нової моделі освіти у медичному вузі, яка ґрунтується на переосмисленні взаємозв'язку та формуванні багаторівневої інтеграції загальнонаукового та професійного знань. Однією з найважливіших галузей телемедицини є дистанційне медичне навчання. Слід зазначити, що якщо практичне використання телемедичних консультацій на регулярній основі розвиватиметься досить повільно, долаючи методологічні, психологічні, організаційні, фінансові бар'єри, то дистанційне медичне навчання буде затребуване насамперед, що доводять останні півтора роки, що пройшли в умовах жорстких карантинних заходів [2, с.28-29].

Сучасні досягнення комп'ютерних та комунікаційних технологій дозволяють забезпечити дистанційну освіту в медицині, максимально наближену до очної освіти. Протягом кількох десятиліть формувалася система очного освіти та підвищення кваліфікації медичних працівників. Ця система показала свою ефективність розумним поєднанням методів донесення нової інформації до тих, хто навчається з інтерактивним процесом, болю глибокого вивчення тих. Або інших проблем, і практичних занять із наступними консультаціями та іспитами. Тому система дистанційного навчання в рамках будь-якої телемедичної мережі має бути побудована на цій відпрацьованій схемі очного навчання з додаванням можливостей, які надають нові комп'ютерні та комунікаційні технології. Система дистанційного навчання має складатися з таких складових:

1. Проведення дистанційних лекцій у межах навчального плану.
2. Проведення семінарів із поглибленим вивченням раніше прочитаного лекційного матеріалу.
3. Практичні заняття з тих чи інших методів діагностики, лікування та хірургічних операцій, а також індивідуальні телемедичні консультації.

Основною метою дистанційних лекцій є доведення до учнів тематичного матеріалу, який буде базовим для подальшого більш глибокого вивчення як у рамках семінарів, так і в рамках індивідуального вивчення. Телемедична система лектора повинна мати можливість передачі будь-якого з вищеназваних матеріалів віддаленим учням. У процесі проведення лекції при дистанційному навчанні слухачі повинні бачити і чути лектора, бачити ті чи інші ілюстративні матеріали чи об'єкти, мати можливість поставити запитання, а також слухати питання інших студентів та відповіді викладача. Тільки в цьому випадку ефективність дистанційної лекції буде максимально наближена до ефективності очної лекції. При цьому лектор повинен бути в обстановці максимально близькою до тієї, за якої він проводить очні лекції. Застосування технологій дистанційного навчання дозволить студентам розвивати здатність до професійного самовдосконалення в сучасній системі безперервного медичного навчання.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про вищу освіту» (Відомості Верховної Ради, 2014, №37-38, ст.2004) із змінами, внесеними згідно із законом №76-VIII від 28.12.2014// ВВР. 2015. №6. 2. Мінгаїрова А.Г. та ін Клінічне мислення: проблеми формування та розвитку. Медичний альманах. №2 (47). 2017. С.28-29.

Гашинова Катерина Юріївна

д. мед. н., проф., зав. кафедри проф. хвороб, клінічної імунології і клінічної фармакології

Коваленко Олена Юріївна

к. мед. н., доцент кафедри проф. хвороб, клінічної імунології і клінічної фармакології

Дмитриченко Валерія Валеріївна

к. мед. н., доцент кафедри проф. хвороб, клінічної імунології і клінічної фармакології

Родіонова Вікторія Всеволодівна

д. мед. н., проф., професор каф. проф. хвороб, клінічної імунології і клінічної фармакології

Коваленко Олена Миколаївна

*кафедри проф. хвороб, клінічної імунології і клінічної фармакології,
Дніпровський державний медичний університет*

ЛЕКЦІЯ, ЯК ВАЖЛИВИЙ ФАКТОР НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ - СТОМАТОЛОГІВ У МЕДИЧНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ

Сьогодні студенти спеціальності «Стоматологія» другого рівня «Магістр стоматології» вивчають навчальну дисципліну «Клінічна фармакологія» на IV курсі стоматологічного факультету в рамках навчальної дисципліни «Внутрішня медицина», що відповідає Стандарту вищої освіти України підготовки галузі знань 22 «Охорона здоров'я» спеціальності 221 «Стоматологія».

Згідно даних Всесвітньої Організації Охорони Здоров'я, лікарські засоби сьогодні становлять більше 80-85% серед усіх видів медичної допомоги. Сучасний пацієнт, який приходить за допомогою до лікаря-стоматолога, може паралельно приймати лікарські засоби, що призначені йому лікарями інших спеціальностей (терапевтичного та хірургічного профілю тощо). Саме тому, лікар-стоматолог повинен знати основні лікарські засоби та їх клініко-фармакологічну характеристику для забезпечення ефективної та безпечної фармакотерапії.

Підготовка кваліфікованого лікаря-стоматолога неможлива без поглибленого і разом з тим конкретизованого вивчення основ клінічної фармакології та раціональної і безпечної фармакотерапії.

Вивчення дисципліни «Клінічна фармакологія» передбачає набуття кожним здобувачем знань про лікарські засоби в цілому, вміння використовувати набуті знання при подальшому вивченні інших наук практичної медицини та використання набутих знань і умінь у практичній діяльності лікаря-стоматолога.

У зв'язку з постійними змінами асортименту лікарських засобів на світовому фармацевтичному ринку до програми внесено нові групи лікарських препаратів відповідно до анатомо-хімічно-терапевтичної – АТС-класифікації останнього перегляду (Anatomical Therapeutic Chemical classification system, WHO, 2016). Номенклатура лікарських засобів представлена як за непатентованими назвами активних фармацевтичних субстанцій (INN), рекомендованих або запропонованих ВОЗ (International Nonproprietary Names Recommended INN list, 2013-2016), так і за торговельними назвами [1;4].

Тому лекція, яка входить до структури навчальної дисципліни «Клінічна фармакологія», є дуже важливим розділом навчання студентів, що розкриває основні загальні аспекти клінічної фармакології. Зміст лекції розкриває системний підхід до вивчення дисципліни та надає уявлення про предмет, мету його вивчення, зв'язок з іншими науками і практичною діяльністю лікаря. Метою лекції загаль-

ного розділу є забезпечення мотивації студентів для сприйняття і освоєння конкретного матеріалу зі спеціальних питань клінічної фармакології. Задачами загального розділу є надання уявлення про цілісну систему теоретичних основ клінічної фармакології; факторів, що сприяють виникненню змін метаболізму дії лікарських засобів та збільшують ризики розвитку побічної дії на лікарські препарати; вивчення можливих шляхів реалізації основних питань клінічної фармакотерапії хворих; вивчення фармакокінетичних та фармакодинамічних параметрів лікарських засобів та особливості фармакокінетики і фармакодинаміки препаратів в залежності від функціонального стану біологічної системи (вік, вагітність та ін.) [1;2;3].

Також важливою задачею лекції є навчання студентів оцінювати можливі види взаємодії препаратів при сумісному їх використанні та прогнозувати можливість виникнення побічної дії з метою її попередження; надання поняття про систему фармакологічного нагляду в Україні та основні шляхи вирішення проблеми попередження ускладнень при застосуванні лікарських засобів [5;6;7].

Таким чином, лекція, що проведена фахівцем високого рівня кваліфікації допомагає студентам набути теоретичних знань щодо основних принципів обґрунтування раціонального і безпечного для здоров'я застосування лікарських засобів у хворого з метою лікування та профілактики стоматологічних захворювань, оволодіти методологією вибору найбільш ефективних та безпечних лікарських засобів, а також їх комбінацій на основі даних доказової медицини, враховуючи індивідуальні особливості організму, перебіг та форму захворювання, наявність супутньої патології. Лекційний матеріал розкриває не тільки основні положення заданої теми, але показує також сучасні досягнення наукових досліджень, допомагає узагальнити досвід роботи фахівців та надати основні рекомендації для подальшого навчання студентам на кожній окремій темі практичного заняття циклу.

Список використаних джерел

1. *Клінічна фармакологія: підручник / за ред. О. М. Біловола. Вінниця: Нова Книга, 2021. 544 с.*
2. *Міжрегіональне товариство спеціалістів доказової медицини: <http://www.osdm.org/index.php>.*
3. *Вісник доказової медицини: <http://www.evidence-update.ru>.*
4. *Державний реєстр лікарських засобів www.moz.gov.ua.*
5. *On-line реєстрація небажаних лікарських реакцій на сайті FDA. <https://www.accessdata.fda.gov/scripts/medwatch/medwatch-online.htm>.*
6. *Офіційний сайт ДЕЦ МОЗ України: <https://www.dec.gov.ua/pharmacovigilance>.*
7. *Ресурс по взаємодії лікарських засобів: <http://medicine.iupui.edu/flockart/>*

Жержова Тетяна Анатоліївна

к. мед. н., доц., Дніпровський медичний інститут традиційної і нетрадиційної медицини

Островська Світлана Сергіївна

д. біол. н., проф., Дніпровський медичний інститут традиційної і нетрадиційної медицини

АНКЕТУВАННЯ СТУДЕНТІВ У НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Система менеджменту якості, впроваджена у навчальних закладах, передбачає оцінку ступеня задоволеності споживачів усіх рівнів якістю підготовки фахівців та є умовою зворотного зв'язку з професорсько-викладацьким складом, що навчаються. Це дозволяє швидко оцінити будь-яку проблемну ситуацію та розробити заходи щодо її усунення. На кафедрі педіатрії, акушерства та гінекології Дніпровського медичного інституту традиційної та нетрадиційної медицини проводиться групове анкетування наприкінці кожного модуля. Респондентам лунають анкети. З їхньою допомогою вони відповідають на запитання, вибираючи пра-

вильну відповідь з кількох варіантів. Перевагами анкетування є: відсутність необхідності в оснащенні кожного робочого місця стаціонарним комп'ютером чи хоча б ноутбуком, що скорочує сумарну вартість необхідного для роботи обладнання; можливість оперативного аналізу та реагування, релевантність комунікації, тобто більш низький рівень впливу інтерв'юера на респондента [2].

Однією з вимог до складання анкети при проведенні такого виду анкетування є те, що вона повинна бути оптимальною як за складністю питань, так і за їх кількістю, кожне питання має бути логічно окремим і конкретним, а всі відповіді в опитуванні повинні бути однозначними. Важливим моментом у визначенні ступеня задоволеності якістю викладання є системний підхід, а чи не разове анкетування. Це дозволяє вести порівняльну аналітичну роботу, отримувати об'єктивнішу інформацію, яка може бути використана і як оцінка, і може служити «поштовхом» для підвищення ефективності роботи викладача.

Аналіз результатів анонімного анкетування студентів за останні кілька років показав, що більшість опитаних студентів 95% – оцінюють на «відмінно» організацію та проведення лекцій та практичних занять на кафедрі. Використання у навчальному процесі сучасних технологій та засобів навчання на «відмінно» оцінюють 100% студентів 4, 5 та 6 курсів. Близько 95% студентів 4 курсу та 100% студентів 5 та 6 курсів, оцінюють на добре та добре організацію самостійної роботи на кафедрі. Коректність та доброзичливість викладачів у спілкуванні зі студентами оцінюють на «відмінно» 99% студентів 4-6 курсів. Отримані результати немає істотних відмінностей протягом останніх 2 років. Матеріали анкетування обов'язково обговорюються на кафедральному засіданні, що враховується у плані заходів щодо запобігання ризикам.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про вищу освіту» (Відомості Верховної Ради, 2014, №37-38, ст.2004) із змінами, внесеними згідно із законом №76-VIII від 28.12.2014// ВВР. 2015. №6. 2. Основной сайт Програмное обеспечение | Votum [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://www.votum.by/page/v-rating/>. - Дата доступа: 07.10.2019. Одаренная молодежь как перспективный кадровый резерв. Гуріна Н.С., Тальковська О.Е., Маркауцан П.В. Учреждение образования «Белорусский государственный медицинский университет».

Кондра Олена Василівна

*старший викладач кафедри іноземних мов,
Харківський національний університет Повітряних Сил ім. Івана Кожедуба*

ТЕСТУВАННЯ ЯК НЕОБХІДНИЙ ЕЛЕМЕНТ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

Одним із важливих напрямів сучасної методики викладання іноземними мовами є розробка системи об'єктивного контролю. Адже контроль необхідний для управління учбовим процесом та його якістю. Контроль обумовлює постійний зворотний зв'язок між викладачем і студентом, дає інформацію про проміжні результати навчальної діяльності студента. Адже мета освітнього процесу – передача знань та умінь від викладача до студента, яка залежить по-перше, від регулярної роботи студента, а по-друге, - від систематичного моніторингу, який дозволяє оцінити отримані знання.

Вагоме місце в організації поточного та підсумкового контролю займає тестування. Використання тестів є одним із раціональних та ефективних доповнень до методів перевірки знань, умінь та навичок студентів на різних рівнях освіти. Адже саме тестування дає можливість оцінити здібності, знання та компетентність людини в певній області. Тестування розроблено як засіб для посилення процесу отримання знань та для мотивації студентів вчитися краще. Крім того, тестовий

контроль став одним із засобів індивідуалізації у навчальному процесі, оскільки дає можливість враховувати існуючі психологічні особливості студентів.

Інтерес до тестування викладачів іноземної мови пояснюється тим, що крім своєї основної функції-контролю, воно може бути засобом діагностики складнощів засвоєння мовного матеріалу, мірою ефективності та способом прогнозування успішності навчання мовам.

Тестовий контроль має ряд істотних переваг перед іншими видами існуючого контролю. Переваги полягають у тому, що можна перевірити значний обсяг вивченого матеріалу поділивши його на невеликі порції, а також швидко визначити ступінь оволодіння навчальним матеріалом у великої кількості курсантів. Така процедура перевірки практично виключає суб'єктивізм. Перевірка тесту займає короткий проміжок часу, викладач може часто проводити такі контрольні заходи

Як об'єкт тестування вибираються або елементи мови, або певна мовленнєва діяльність. Перший підхід реалізується у тестах з лексики та граматики, другий - у тестах з різних видів мовних умінь: аудіювання, усного мовлення, читання, письма, перекладу.

Складання тестів пов'язане з вирішенням цілого ряду проблем, які у загальних рисах зводяться до наступного:

1. Який рівень володіння мовним матеріалом хоче відобразити у тесті викладач – впізнавання чи продукування. Це важливо усвідомити у зв'язку з тим, що прийоми тестування та рівень лексичних навичок щодо пройденого матеріалу повинні відповідати один іншому.

2. На які прийоми тестування орієнтує сам вивчений матеріал. Вибір того чи іншого прийому тестування певною мірою залежить від характеру труднощів засвоєння вивченого матеріалу і, зокрема, від типових помилок.

3. Контролювати лексику в контексті чи поза контекстом. Відповідь на це питання багато в чому визначається характером лексичних труднощів. Студенти можуть складати слова з наборів літер, висловлювати думку за допомогою одного слова, визначати зайве слово в групі, утворювати однокореневі слова, підбирати синоніми та антоніми, розташовувати слова за певним принципом чи ознакою тощо.

При виконанні тестового завдання студенти здійснюють ряд когнітивних операцій із встановлення деяких відносин між компонентами завдання. Є величезна кількість видів тестових завдань, однак у їх основі лежить досить обмежене коло розумових та вербальних операцій з вивченим матеріалом.

До цих операцій відносяться виділення та ідентифікація об'єкта, зіставлення об'єктів (пошук подібності, тотожності, відмінності), розташування згідно якогось порядку, завершення (пошук недостатнього елемента), узагальнення, виправлення, оцінка інформації (її повноти, правильності чи навпаки). Найбільш частими технічними прийомами, що відбивають ці вербальні операції, є: 1. множинний вибір; 2. подвійний вибір; 3. завершення, в тому числі завершення поєднане з множинним вибором; 4. дії з угрупованнями; 5. співставлення; 6. трансформація; 7. інтерпретація; 8. відповіді на питання; 9. розташування по порядку; 10. виправлення. На мові науки тестування - це дослідницький метод, в основі створення та використання якого лежать певний набір правил. Тест – завдання стандартної форми, за результатами, виконання якого можна судити не тільки про знання, вміння, навички того, хто тестується, але про його психофізіологічні якості. Тестовий контроль підвищує мотивацію, розвиває самостійність та особистість.

Тести безпосередньо пов'язані з прогресом студента, вони розповідають викладачу про те, що студент досягнув і наскільки його/її рівень відрізняється від

інших. Вони дають інформація про різні аспекти та результати діяльності студентів. У той же час вони сприяють опосередкованому наданню інформації про матеріали, про саме навчання. Результати тесту показують, наскільки добре викладач навчав, так і наскільки добре вчилися студенти. Метод тестування test-teach-test є одним із способів перевірки їхніх знань на поточному рівні, виявлення проблем і повторного вивчення того, що було засвоєно недостатньо добре.

Актуальність застосування тестових технологій полягає в тому, що при рішенні тестових завдань підвищується роль контрольованої самостійної роботи студентів і об'єктивність оцінки рівня їх підготовленості. Контроль навчання розглядається як важливий елемент загальної системи оцінки якості освіти. Також він є засобом отримання достовірної інформації про стан та якість організації навчального процесу.

Список використаних джерел

1. Clarke C., Garret M. *Rapid adaptation to foreign accented English. The Journal of the Acoustical Society of America*, 2004, №116(6). P. 3647-3658. 2. Нікіміна Н.С. Використання мультимедійних засобів у викладанні іноземної мови професійного спрямування у вищій школі. <http://conf.fsp.fl.kpi.ua/ru/node/1096>. 3. Ніколаєва С.Ю. *Основи сучасної методики викладання іноземних мов*. К.: Ленвіт, 2008. 285 с.

Коробова Тетяна Сергіївна

студент, Університет імені Альфреда Нобеля

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Сьогодні українська система освіти як ніколи складна. Адже структура рівнів освіти та підготовки наближається до світових стандартів. Вища освіта регулюється «Законом України про вищу освіту» від 28 вересня 2017 р. № 1556-18. Цей закон створює правові, організаційні та фінансові основи функціонування системи вищої освіти, а також умови для співпраці державних органів і підприємств із вищими навчальними закладами, самореалізації, задоволення потреб суспільства, ринку праці і ринок праці у кваліфікованих спеціалістів.

До структури вищої освіти входять: бакалавр; магістр; доктор філософії; доктор наук. За результатами засідання Робочої групи №1 з розробки проекту Стратегії вищої освіти України на період 2021-2031 років «Аналіз сучасного стану системи вищої освіти в Україні» наук України, №1 974 від 28 липня 2020 р., можна зробити наступний висновок. У період з 1990 по 2020 роки вища освіта зазнала багатьох змін. Наприклад, за 1994 рік, було відкрито приблизно 73 нових ВНЗ. А вже за 2014 припинили існувати 48 ВНЗ. Можемо проаналізувати, що наразі відбувається спад появи нових закладів вищої освіти. Звідси і кількість студентів стрімко спадає.

Це відбувається через те, що студенти не дуже зацікавлені в тому, щоб йти в український ВНЗ, якщо можна вивчати ті ж предмети у якомусь європейському вищі. Існує «приваблива пропозиція» - короткострокова вузівська мобільність студентів із зарахуванням кредитів, які навчаються в Україні, одержані в іноземних університетах, що ведуть до отримання диплома в іноземному навчальному закладі. Зараз визнають диплом закордонного вишу по всьому світу, це вважається престижним серед громадської думки. Тим паче, це можливість «побачити світ» та взагалі залишитись у майбутньому жити, працювати у країні, в якій навчається студент. Дуже гарним поштовхом до розвитку українських ВНЗ, це розвиток системи міжнародного освітнього співробітництва та розширення можливості здобуття освіти за кордоном. Знову ж таки, ми говоримо про міжнародні

проекти та програми, отже це виявляється найпопулярнішою системою отримання вищої освіти.

Також розвиток українських ВНЗ можемо спостерігати у двох основних напрямках: з одного боку, де освітні послуги можуть бути не лише самоокупними, але й економічно ефективними. По-друге, там, де активна міжнародна допомога та особиста підприємницька діяльність громадян – програми міжнародного обміну, проекти та програми. У тих же сферах, де освітні послуги не є прибутковими, але потребують значних витрат, можна спостерігати й інші тенденції. Це включає скорочення мережі та дефіцит персоналу, які завжди є найточнішими індикаторами дефіциту ресурсів. На мою думку, сучасна вища освіта зараз знаходиться на дуже неоднозначному етапі розвитку. Треба ще розуміти, студенти після отримання середньої освіти, можуть не розуміти та не знати, який професійний напрямок їм обрати. Тому вибір ВНЗ становиться певною «рулеткою», тут на допомогу вже приходять батьки, чужа думка та аналізування того, яка професія престижна і де її отримати. Вибір падає на закордонний заклад вищої освіти завдяки якому на думку абітурієнтів, можна стати кваліфікованим фахівцем в обраній галузі та в майбутньому матеріально забезпеченою людиною, можливість зайняти престижне становище в суспільстві.

Список використаних джерел

1. Луговий В.І. Поточний стан вищої освіти в Україні: проблеми, причини, перспективи. Вісник НАПН України, 2020,2(2). С.1-4. - [Режим доступу]: <https://visnyk.naps.gov.ua/index.php/journal/article/view/75/104>. 2. Жильяев І. Б., Ковтунець В.В., Сьомкін М.В. Вища освіта України: стан та проблеми. 2015. С.41. http://ippi.org.ua/sites/default/files/tekst_21072015.pdf. 3. Сайт Міністерства освіти і науки України. Рівні вищої освіти та наукові ступені. - [Режим доступу]: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/visha-osvita/rivni-vishoyi-osviti-ta-naukovi-stupeni>.

Науковий керівник: Ключник Р. М., к. політ. н., доц., доцент кафедри глобальної економіки Університету імені Альфреда Нобеля

Ключка Світлана Іванівна

к. пед. н., доц., доцент кафедри лісового господарства та рац. природокористування, Черкаський державний технологічний університет

Старовойтенко Наталія Василівна

к. пед. н., доц., доцент кафедри лісового господарства та рац. природокористування, Черкаський державний технологічний університет

РОЛЬ НАУКОВОГО ГУРТКА В ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «ЛІСОВЕ ГОСПОДАРСТВО»

Науково-практична діяльність здобувачів вищої освіти є провідним засобом підвищення якості підготовки та виховання фахівців в сфері лісівничої справи, які б могли, відповідно до конкретної ситуації, креативно застосовувати свої здібності в практичній діяльності для досягнення науково-технічного і культурного прогресу. Заохочення до гурткової роботи здобувачів закладає підвалини до використання їх творчого потенціалу в сфері розв'язання актуальних завдань науково-дослідної роботи. Таким чином, як констатує Н. Дяченко, науковий гурток це форма організації студентів, які залучаються до науково-дослідної роботи з метою формування науково-дослідницьких компетентностей. Важливою складовою в організації наукового гуртка є

виокремлення основних принципів його роботи це – добровільності, самостійності, зацікавленості, доцільності, науковості та ін. [1].

В університеті реалізуються різні форми науково-дослідної роботи, зокрема, студентські наукові гуртки. В Черкаському державному технологічному університеті значна увага приділяється розвитку наукових творчих здібностей та практичних навичок особистості, яка в майбутньому зможе легко реалізувати здобуті знання в конкретних професійних задачах лісівничої справи, зокрема засобами гурткової науково-практичної діяльності з геоботанічних досліджень. Пріоритетними завданнями науково-дослідної роботи студентів є: здобуття навиків методології наукового пізнання, більш ширше й творче освоєння необхідного навчального матеріалу; дотримання принципів зв'язку теорії з життям та опанування засобами самостійного вирішення наукових завдань; закладання основ навичок командної роботи, зокрема, в наукових колективах, ознайомлення з методами і прийомами організації науково-дослідної роботи. Звідси, мета гурткової роботи, враховуючи специфіку лісівничої справи та стан природних екосистем, передбачає оволодіння студентами спеціальності «Лісове господарство» методами вивчення складу та структури фітоценозів, вміння користуватись шкалами для визначення рясності виду, володіння методиками флористичного аналізу видового складу фітоценозу, визначення рясності за О. Друде, комбінованого балу Ж. Браун-Бланке, життєвості, життєвої форми, трапляння, постійності видів у фітоценозах. Отримати такі навички студенти зможуть, відвідуючи геоботанічний гурток. Разом з тим, на занятті у майбутні молодих фахівців є можливість повправлятися в навичках висівання та пророщування насінневого матеріалу, з чим студенти досить гарно справляються. Студенти отримують інструкції та пояснення до їхніх подальших науково-дослідних завдань на пробних ділянках у відповідних деревостанах, де їм потрібно буде провести самостійне дослідження згідно з методикою. Науково-дослідницька робота студентів завершується обов'язковим поданням звіту, повідомленням на засіданні кафедри або на науковій конференції. Основною метою організації і розвитку науково-дослідницької діяльності студентів є підвищення рівня наукової підготовки фахівців з вищою освітою.

Таким чином, геоботанічний напрям має інтегрований характер й може виступати підґрунтям для розв'язання багатьох прикладних задач в сфері природокористування. Науково-дослідницька діяльність студентів виступає обов'язковою умовою освітнього процесу, невід'ємним інтегрованим компонентом підготовки кваліфікованих фахівців, які здатні самостійно, без стороннього втручання, вирішувати професійні та наукові завдання проблемного характеру. Становлення всебічно розвиненої фахової особистості, задіяної в лісівничій справі, вимагає інтегрованої підготовки, що забезпечується циклом природничих дисциплін та науково-практичною діяльністю. Як результат сформованості професійних навичок, виступає діяльність дослідницького характеру, коли відбувається перехід від знань, умінь, навичок до практичної їх реалізації. Згаданий напрям роботи сприяє формуванню готовності майбутніх фахівців до творчої реалізації отриманих в університеті знань, умінь і навичок, забезпечує оволодіння методологією наукового пошуку, дослідний досвід. Організація науково-дослідницької діяльності студентів є своєрідним продовженням і поглибленням навчально-виховного процесу і проводиться безпосередньо на кафедрах, в гуртках, проблемних і дослідницьких групах. Під гуртковою роботою здобувачів технологічного університету ми розуміємо спільну діяльність викладачів та студентів, які свої набуті знання, вміння,

навички, пронизані сукупністю ціннісних та мотиваційних рис, трансформують в здатність до розкриття та пошуку проблем природничого характеру. Поміж важливих інструментів формування фахової підготовки працівників лісівничої галузі виділяють гурткову роботу науково-дослідного характеру.

Список використаних джерел

1. Н. Дяченко *Розв'язування педагогічних задач у професійній діяльності викладача педагогіки [Електронний ресурс] – 2016 // Режим доступу до ресурсу <https://nadiadyachenko.wordpress.com/2016/05/08>.*

Ніколенко Людмила Миколаївна

*к. пед. н., доц., зав. кафедри педагогіки та спеціальної освіти,
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара*

Власова Єлизавета Романівна

студентка, Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

ВИКОРИСТАННЯ ОНЛАЙН-РЕСУРСІВ У ПРОФІЛАКТИЦІ ПСИХОЛОГІЧНОГО НАСИЛЬСТВА

У наш час впровадження новітніх комп'ютерних технологій в усі сфери діяльності є одним з пріоритетних напрямів розвитку людського суспільства. До того ж, ситуація, що склалась у світі, спонукає спеціалістів переходити в онлайн-простір та продовжувати свою діяльність там. У зв'язку з цим актуалізувалася проблема профілактики психологічного насильства через мережу інтернет. Психологічне насильство – це руйнівне явище, яке негативно впливає на особистість дитини і може призводити до психологічних травм, тривожності, депресії та посттравматичного стресового розладу [4]. Саме тому профілактика психологічного насильства може врятувати не одну дитячу долю, а обізнаність щодо цього явища є важливою частиною свідомого сучасного суспільства.

О. Бондаровська визначає основні функції профілактичної роботи, поділяючи заходи профілактики на три групи. Первинна профілактика направлена на попередження виникнення проблеми. Вторинна профілактика передбачає здійснення профілактики для сімей, що «опинилися у складних життєвих обставинах». Третинна профілактика орієнтована на надання послуг особі, що стала жертвою психологічного насильства чи перебуває в ситуації його високого ризику [1]. Застосовуючи методи профілактики кожної з груп, можна використовувати різноманітні онлайн-ресурси, незалежно від напрямку та змісту профілактичних заходів.

Наприклад, первинна профілактика направлена на попередження психологічного насильства, тож доцільно розробити інформаційні буклети, короткі інформаційні повідомлення, постери, ілюстровані слогани та поширювати їх через популярні соціальні мережі, як-от: Facebook, Instagram, Twitter та інші. Корисно було б зробити серію просвітницьких відео у Tik Tok, в яких розкрити поняття «психологічне насильство», його ознаки та наслідки, а також методи профілактики та допомоги тим, хто опинився в скрутній ситуації. Зокрема, серію відео про домашнє насильство було випущено в рамках профілактичного курсу на сайті EdEra [2]. Курс призначений для широкої аудиторії та складається з тринадцяти відеороликів, у яких розповідається про форми домашнього насильства, причини та наслідки, а також про те, як допомогти тим, хто страждає від домашнього насильства, що робити, якщо ти став свідком або підозрюєш, що хтось з твоїх оточуючих піддається насильству. Всі відеоролики супроводжуються міні-конспектами.

Цікавим є також курс «Протидія та попередження булінгу (цькування) в закладах освіти» для педагогів та майбутніх практиків на платформі онлайн-курсів «Prometheus» [3]. Курс складається з 5 модулів, у кожному – у середньому 3-6 лекцій. Курс є дуже обширним та включає основну інформацію про булінг, організацію протидії булінгу, діагностичні методики, загальні засади протидії булінгу та великий модуль про профілактику булінгу. Випускники курсу, отримавши сертифікат, можуть провадити профілактичну роботу серед дітей та молоді. Великий простір для дослідження – інтернет-ресурс YouTube, на якому зібрані десятки відео про психологічне насильство, його наслідки та протидію цьому небезпечному явищу.

Не менш важливою є вторинна та третинна профілактика, направлена на допомогу тим, хто вже страждає від психологічного насильства або знаходиться у зоні ризику. Серед методів, які можна застосувати через використання онлайн-ресурсів: онлайн-тренінги та групи підтримки, онлайн-зустрічі з психологами та іншими кваліфікованими спеціалістами. Дуже корисно було б створити сайт, на якому жертви психологічного насильства мали б змогу знайти всю необхідну інформацію: контакти, за якими вони можуть звернутися по допомогу, та алгоритм своїх подальших дій. На цьому ж сайті розмістити ознаки психологічного насильства для його діагностування та методики для покращення психологічного стану.

Підхід до профілактики психологічного насильства над дитиною має бути комплексним та потребує від педагогічних працівників високого рівня кваліфікації. Соціально-педагогічну роботу треба здійснювати за всіма можливими напрямками, а онлайн-ресурси можуть стати помічниками у цій складній та дуже важливій роботі, особливо для тих людей, хто за певними причинами не має змоги отримати «офлайн» допомогу або звернутися до інших джерел.

Список використаних джерел

1. Бондаровська О.О. Стан системи попередження насильства в сім'ї в Україні: правові, соціальні, психологічні та медичні аспекти / Бондаровська О.О., Кочемировська В.М., Лактіонова Г.М., 2010. 372 с. 2. Освітній проект з протидії домашньому насильству «Дім (не)безпеки». URL: <https://nonviolence.ed-era.com/> 3. Протидія та попередження булінгу (цькування) в закладах освіти. 2019. URL: <https://prometheus.org.ua> 4. Психологічне насильство Вікіпедія. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/>

Ленець Олена Євгенівна

викладач основ медичної інформатики, основ охорони праці та охорони праці в галузі, Прилуцький фаховий медичний коледж

СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ДОСВІДУ ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ НА ЗАНЯТТЯХ З «ОХОРОНИ ПРАЦІ ТА ОХОРОНИ ПРАЦІ В ГАЛУЗІ»

Діджиталізація є невід'ємною складовою розвитку сучасного світу. Особливо гостро питання дистанційного навчання та роботи постало перед світовою економікою під час пандемії. Дійсно, саме стрімке поширення Covid19 є каталізатором неминучих змін модернізації навчального процесу. Надання якісної освіти в початкових закладах з підготовки медичного персоналу є надзвичайно важливим для системи охорони здоров'я в період пандемії. Оскільки медичний персонал має розуміти всі ризики та особливості безпечної роботи з пацієнтами, речовинами та медичним обладнанням. Тож основною метою даної статті є систематизація досвіду використання новітніх інформаційних технологій, ресурсів, методів та прийомів в освітньому процесі дистанційно.

Інструменти для відео трансляції заняття: Zoom, Google Meet, Skype та інші [1]. Інструменти для комунікації зі студентами під час дистанційного навчання (месенжери): електронна пошта, Viber, Telegram, WhatsApp, Facebook messenger та інші. Інструменти для систематизації викладеного матеріалу та вільного доступу до них студентам:

- Створення власного вебсайту чи блогу на спеціалізованих освітніх ресурсах. Функціонал таких платформ, як TILDA, WordPress, сайти Google дозволяє створити власний вебсайт з можливістю, не лише ознайомитись з матеріалом заняття, а ще й додатково пройти тестування і скачати інформацію для самостійного опрацювання. Під час перебігу пандемії студенти особливо гостро потребують віддаленого доступу до навчального матеріалу.

- Створення Google Classroom. Саме в цьому сервісі об'єднуємо різні рівні співпраці зі студентами: викладання навчального матеріалу, дублювання ключової літератури в хмарному сховищі, фіксація домашнього завдання з можливістю контролю успішності студентів. Для підвищення зацікавленості студентів рекомендовано залишати відео посилання, що інформаційно доповнюють тему уроку. Крім того, Google Classroom має декілька колаборацій з такими інтерактивними ресурсами: Classcraft, Quizizz, Tynker. Дані програми дозволяють створювати незвичайні тестові завдання для продуктивного контролю знань.

- Створення закритих груп в соціальних мережах та месенджерах (Facebook, Viber, Telegram). Групи в соціальних мережах дозволяють бути ближчими до студентів, та спілкуватись на рівні наставника, не порушуючи їх зону комфорту. Саме в групах соціальної мережі дублюється інформація викладеного матеріалу, домашнє завдання, екстра матеріали для поглибленої самостійної роботи студента. Тож будь-який викладач може діджиталізувати освітній процес легко без фінансових збитків.

Інструменти візуалізації навчального матеріалу:

- Microsoft PowerPoint, програмне забезпечення для візуальної презентації навчального матеріалу. З функціоналом застосунку викладач презентує таблиці, відеоматеріали експериментів, інструктажу і т.д. Саме презентація є основним джерелом самостійного опрацювання студентами пропущених занять.

- Навчальні відео, створені самостійно викладачем чи спеціалізованими тематичними ресурсами. Відео матеріали допомагають у вивченні візуальної частини заняття. До прикладу, експериментальні процеси, інструктажі з протипожежної безпеки. Існують безкоштовні відео хостинги, YouTube, Google Drive та інші.

- 3D-моделювання доповненої реальності та анімація. Для підвищення успішності студентів рекомендовано створювати навчальну анімацію та використання доповненої реальності, інтегруючи нові розробки візуалізації.

Інструменти для проведення тестування та контрольної перевірки знань викладеного матеріалу: Classcraft, Quizizz, Tynker, Kahoot, Wheelofnames, Wordwall, Jamboard, Google Форми, тести освітніх ресурсів [2].

З власного досвіду проведення дистанційних занять можна зробити висновки:

Викладання матеріалу розділяємо на дві частини offline і online. Offline - це самостійне опрацювання матеріалів перед заняттям (ознайомлення з тематичними статтями, відео, проходження тестів попереднього контролю знань). Online - безпосереднє викладання матеріалу з залученням студентів до обговорення (дискусія, ділова гра, робота в групах), розв'язування ситуаційних задач, проведення експериментів, і онлайн тестування за допомогою міжнародних ігрових освітніх платформ (Kahoot, Wheelofnames, Wordwall, LearningApps).

В процесі викладання секретним інгредієнтом успіху є зацікавленість студента. При дистанційній роботі важко втримати увагу майбутніх медиків, але завдяки диджиталізації та створеним інформаційним ресурсам кожен викладач може підвищувати рівень якості освіти в області охорони праці та охорони праці в галузі.

Список використаних джерел

1. Використання інструментів для організації онлайн-занять [Електронний ресурс] <https://qrgo.page.link/ecvED>. 2. Організація дистанційного навчання, методичні рекомендації [Електронний ресурс] URL: <https://qrgo.page.link/egEbD>

Никифоренко Андрій Ростиславович

*старший викладач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін,
Донецький державний університет управління*

НЕПЕРЕРВНА ОСВІТА ЯК ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ СТАНДАРТІВ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ГРОМАДСЬКИХ АКТИВІСТІВ (НА МАТЕРІАЛАХ ДОПОВІДІ AMNESTY INTERNATIONAL «НЕ ПРИВАТНА СПРАВА...» ВІД 11 ЛИСТОПАДА 2020 р.)

Розвиток громадянського суспільства в Україні супроводжується розбудовою мережі неурядових організацій, зростанням їх спроможності, підвищенням активності пересічних громадян. Разом з тим, звернення громадських активістів, представників третього сектору, які подекуди не мають відповідної освіти, фахових компетентностей, належної кваліфікації – до дослідницької діяльності при підготовці аналітичних звітів, реалізації певних ініціатив та соціальних проєктів, передбачає труднощі [3, с.11] й може спричинитись до різного роду непорозумінь та репутаційних втрат. Одним з інструментів запобігання чи подолання зазначених проблем (поряд з експертизою, консультаціями, залученням фахівців відповідного профілю до реалізації відповідних ініціатив та соціальних проєктів) є використання можливостей неперервної освіти як сукупності засобів, способів та форм здобуття, поглиблення й розширення загальної освіти, набуття професійних компетентностей, підвищення рівня культури, виховання, громадянської і моральної зрілості – для сталого розвитку.

Однією з найпоширеніших форм порушення прав людини є домашнє насильство. Воно має системні та довготривалі наслідки для всіх прямо чи опосередковано причетних до нього людей, навіть сторонніх свідків. Доповідь «Amnesty International» «Не приватна справа: домашнє та сексуальне насильство щодо жінок на Сході України» [7] (далі – доповідь) була оприлюднена 11 листопада 2020 р. Електронні медіа України, РФ, окупованих територій поширили новину про зазначену доповідь (загалом – 55 дописів), послалися на відповідні факти, узагальнення, міркування з неї, просуваючи й обґрунтовуючи в такий спосіб певні нарративи. Йдеться про:

1) наявність зв'язку між військовими діями, та домашнім і сексуальним насильством («Збройний конфлікт на сході України загострив проблему домашнього і сексуального насильства» [6], «У результаті війни на Донбасі жінки частіше стали страждати від домашнього насильства [4]);

2) зростання випадків домашнього та сексуального насильства впродовж 2014-2019 рр. («На Донбасі почастишали випадки домашнього й сексуального насильства, жінки бояться говорити про нього, а поліція не втручається» [5], «Випадки зґвалтування на Донбасі..., відбулись у населених пунктах поблизу лінії роз-

межування. Таких злочинів стає дедалі більше через присутність військових і соціальну кризу в регіоні» [2], «Епідемія насильства щодо жінок на сході України посилилась» [10]);

3)здійснення домашнього і сексуального насильства в Україні насамперед вздовж лінії розмежування і переважно – військовими («жінки на сході України продовжують зазнавати сексуального насильства з боку військовослужбовців, особливо в районах уздовж лінії зіткнення» [8], «Домагались навіть дітей. В Amnesty International розповіли про секс-насильство з боку військових на Донбасі» [9], «У більшості випадків до домашнього насильства вдаються військові – нинішні чи колишні» [10]. У доповіді теза про зв'язок між військовими діями вздовж лінії розмежування та домашнім і сексуальним насильством в Донецькій і Луганській областях «доводиться»: а) цитуванням відповідних матеріалів ООН, ОБСЄ («ООН віддавна визнає, що цивільні особи, зокрема жінки та діти становлять переважну більшість людей, які зазнають згубного впливу збройного конфлікту» в усьому світі» [7, с.24], «Відомо, що збройні конфлікти, незалежно від їх характеру, тривалості та залучених до них суб'єктів, посилюють наявну гендерну нерівність та наражають жінок на підвищений ризик різних форм гендерного насильства з боку як державних, так і недержавних суб'єктів» [7, с.46]), б) посиленням на «польові дослідження і доповіді місцевих і міжнародних організацій», в) інтерв'ю з експертами, з жінками, які зазнали домашнього насильства, зі свідками таких випадків, г) обговореннями у фокус-групах. Теза про зростання випадків насильства впродовж 2014-2019 рр. у доповіді «доводиться» шляхом посилення на думки експертів, фрагментарну статистику зареєстрованих проваджень (тобто, коли було зростання зареєстрованих випадків, це мало підтверджувати зазначену тезу, коли ж у 2021 р. зростання проваджень припинилось, то, на думку авторів доповіді, це «може свідчити про досягнення меж інституційної спроможності системи реагувати на домашнє насильство» [1]. Теза про здійснення домашнього і сексуального насильства в Україні насамперед вздовж лінії розмежування і переважно – українськими військовими у доповіді «обґрунтовується» а) опитуваннями ОБСЄ, б) інтерв'ю з експертками, в) абстрактними міркуваннями («Насильство щодо жінок – поширена проблема на всій території України, однак збройний конфлікт часто погіршує такий досвід. У таких ситуаціях виявляються наявні недоліки системи, а захисні механізми часто виявляються безсилими. Саме тому у цьому звіті йдеться про гендерно зумовлене насильство щодо жінок ... на сході України, зокрема про те, як конфлікт загострює проблему домашнього насильства щодо жінок, та про сексуальне насильство щодо жінок із боку військовослужбовців» [7, с.19], «На цих постраждалих від конфлікту територіях наявний підвищений ризик для жінок зіштовхнутися з різними формами гендерно зумовленого насильства, яке до того ж частіше буває прихованим внаслідок низки чинників. До них належать присутність військових, низький рівень безпеки, відсутність чи руйнування верховенства права та поширена фактична чи очікувана безкарність винних у насильстві» [7, с.13].

Підсумуємо. Використаний у доповіді інструментарій (зустрічі з експертами, представниками НУО, глибинні інтерв'ю, інтерв'ю з потерпілими та свідками випадків домашнього насильства, обговорення у фокус-групах) не дозволяє відстежити (а саме на це претендують автори доповіді) вплив конфлікту на причини, частотність та форми домашнього насильства на Донеччині та Луганщині. Якісні дослідження в соціології за визначенням не є репрезентативними. Дані фокус-груп та глибинних інтерв'ю характеризують тільки групу учасників дослідження,

і не можуть бути екстрапольовані на ширше коло людей, не надаються обрахування будь-яких кількісних характеристик. Маніпулятивним є виокремлення військових із загальної статистики, щоби позначити уявну схильність представників цієї суспільної групи до насильства (прийом «red herring»), і, в такий спосіб, дискредитувати й маргіналізувати учасників бойових дій.

Список використаних джерел

1. Amnesty International вимагає розслідувати домашнє насильство виключно як кримінальний злочин. URL: https://www.amnesty.org.ua/amnesty-international-vumagaye-rozsliduvaty-domashnye-nasylstvo-vyklyuchno-yak-kryminalnyj-lochyn/?fbclid=IwAR1afiiRvr_yukaFwxVwde.
2. Amnesty International рассказала о сексуальном насилии украинских военных на Донбассе. URL: <https://gordonua.com/news/war/amnesty-international-rasskazala-o-seksualnom-nasilii-ukrainskih-voennyh-na-donbasse-1527038.html>.
3. Богдан О. Що варто знати про соціологію та соціальні дослідження? Посібник-довідник для громадських активістів та всіх зацікавлених. К.: Дух і Літера, 2015. 380 с.
4. В результате войны на Донбассе женщины чаще стали страдать от домашнего насилия – правозащитники. URL: https://ipress.ua/ru/news/v_rezultate_voyni_na_donbasse_zhenshchyni_chashche_staly_stradat_ot_domashnego_nasylyua_p_ravozashchytnyku_315649.html
5. Коваленко К., Раевский Д. На Донбассе участились случаи домашнего и сексуального насилия, женщины боятся говорить о нем, а полиция бездействует. URL: <https://babel.ua/ru/texts/54400-na-donbasse-uchastilis-sluchai-domashnego-i-seksualnogo-nasiliya-zhenshchiny-boyatsya-govorit-o-nem-a-policiya-bezdeystvuet-korotko-pereskazyvaet-otchet-amnesty-i>
6. Ковальова Діана. Збройний конфлікт на сході України загострив проблему домашнього і сексуального насильства - доповідь Amnesty International. URL: <https://nv.ua/ukr/ukraine/events/viyna-na-donbasi-pid-chas-konfliktu-znachno-zroslo-domashnye-nasilstvo-zvit-pravozahisnikiv-50123217.html>
7. Не приватна справа: домашнє та сексуальне насильство щодо жінок на Сході України. URL: <https://www.amnesty.org/en/documents/eur50/3255/2020/uk/>
8. Права жінок у ситуації збройного конфлікту. URL: <https://woto.ua/ne-privatna-sprava-dopovid-amnesty-international-pro-nasilstvo-shhodo-zhinok-na-shodi-ukrayini/>
9. Проставали даже к детям. В Amnesty International рассказали о секс-насилии со стороны военных на Донбассе. URL: https://strana.ua/news/30_0438-kak-chasto-voennye-na-donbasse-poradajutsja-na-otohatelstvakh.html
10. Эпидемия насилия в отношении женщин на востоке Украины усилилась – Amnesty International. URL: <https://fakty.com.ua/ru/ukraine/20201111-epidemiya-nasylstva-stosovno-zhinok-na-shodi-ukrayiny-posylylasya-amnesty-international/>
11. Яковенко Марина. Армия прикроет. Женщин на Донбассе все чаще насилуют военные. URL: <https://vesti.ua/strana/armiya-prikroet-zhenshhin-na-donbasse-vse-chashhe-nasiluyut-voennye>

Мошенець Катерина Іванівна

PhD, асистент кафедри ендокринології,
Дніпровський державний медичний університет, Україна

ДОСВІД ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕМЕНТІВ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ НА КАФЕДРІ ЕНДОКРИНОЛОГІЇ ДНІПРОВСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО МЕДИЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Розвиток інформаційних технологій та науково-технічний прогрес беззаперечно впливають на систему освіти. Значним проривом стала можливість дистанційного спілкування за допомогою інтернет-технологій. Це було поштовхом для створення дистанційних освітніх платформ, які в нашій країні в першу чергу були застосовані з метою оптимізації освітнього процесу для заочної форми навчання здобувачів вищої освіти [1;3;4].

Навчальний процес на клінічній кафедрі медичного вишу має певні особливості, оскільки передбачає отримання теоретичних знань одночасно з відпрацюванням практичних навичок, а отже має необхідність безпосереднього контакту з тематичними хворими та якісний зворотній зв'язок між суб'єктами навчального процесу [2;5]. Пандемія COVID-19 викликала необхідність організації освітнього

процесу в умовах карантинних обмежень з використанням платформ (систем) електронного дистанційного навчання (Atutor, Pias, Moodle, OLAT та ін.) [7, с.2].

Однією з найпоширеніших платформ для дистанційного навчання є Moodle (Modular Object-Oriented Dynamic Learning Environment), на базі якої можливе проведення лекцій, семінарів, практичних занять та консультації в асинхронному режимі. На нашу думку платформа Moodle є зручною для реалізації більшості форм організації освітнього процесу, оскільки надає можливість зворотного зв'язку, доступ до матеріалу в зручний період часу, до того ж має гнучкі налаштування, що дозволяє оптимізувати створений навчальний курс відповідно до потреб певної спеціальності [8,с.129]. Проте, на нашу думку, застосування лише дистанційної платформи для подання та засвоєння теоретичного матеріалу студентами медичних спеціальностей є недостатньою і обов'язково потребує сервісів он-лайн комунікації.

Саме тому для оптимізації зворотного зв'язку зі студентами з метою безпосереднього контролю засвоєння нових знань та вирішення питань, які виникають під час вивчення нового матеріалу на кафедрі ендокринології Дніпровського державного медичного університету ми також використовували сервіс відео-телефонного зв'язку Google Meet, за допомогою якого проводились лекції, а також частина практичних занять, яка передбачає безпосередню співбесіду зі студентом для контролю засвоєння матеріалу [6,с.135]. Звісно, впроваджені елементи дистанційного навчання є лише одним з варіантів забезпечення організації освітнього процесу, оскільки повноцінне навчання студентів на клінічних кафедрах було неможливим під час введення карантинних заходів та обмежень.

Висновок. Таким чином, спираючись на наш досвід, застосування елементів технологій дистанційного навчання в медичному виші в умовах COVID-19 дозволило підтримувати безперервність освітнього процесу зі збереженням всіх його складових, що є безумовно важливим для забезпечення якості освіти. До того ж, впровадження інформаційних технологій в навчальний процес студентів-медиків формує додаткові умови для модернізації інтеграції інформаційних процесів, що відкриває нові можливості для формування і розвитку вмінь та навичок, необхідних для подальшої професійної діяльності.

Список використаних джерел

1. Вишнівський В. В. Організація дистанційного навчання. Створення електронних навчальних курсів та електронних тестів / В. В. Вишнівський, М. П. Гніденко, Г. І. Гайдур. Навчальний посібник. Київ: ДУТ, 2014. 140 с.
2. Лісовий В.М. Університетські клініки в розвитку вищої медичної освіти / В. М. Лісовий, В. А. Капустник, Ю. К. Резуненко [та ін.] // Матеріали XIV Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю, присв. 60-річчю ТДМУ «Сучасні підходи до вищої медичної освіти в Україні» (Тернопіль, 18-19 травня 2017 р.): у 2 т. Тернопіль: ТДМУ, 2017. Т.1. 211 с.
3. Осадчий В. В. Система дистанційного навчання університету / В.В.Осадчий. // Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету. 2010. №5. С. 5-16.
4. Ткаченко Л. В. Особливості впровадження дистанційного навчання в освітній процес закладу вищої освіти / Л. В. Ткаченко, О. С. Хмельницька. // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. 2021. Т. 3, №75. С. 91-99.
5. Ярмола Т.І. Клінічна кафедра сьогодні: проблеми і можливі шляхи розв'язання / Т.І. Ярмола, Л.А. Ткаченко, Г.Л. Пустовойт [та ін.] // Матеріали XIV Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю «Сучасна медична освіта: методологія, теорія, практика» (Полтава, 19 березня 2020 р.). Полтава: УМСА. Т.1. С. 277-279.
6. Pokhrel S, Chhetri R. A Literature Review on Impact of COVID-19 Pandemic on Teaching and Learning. Higher Education for the Future. 2021;8(1):133-141.
7. Sim Y. H. Comparing the Usability and Users Acceptance of Open Sources Learning Management System (LMS). / Y. H. Sim, O. Ridha, M. Murni. // International Journal of Scientific and Research Publications. 2015. Т. 5, №4. С. 1-5.
8. Sutarto S. Teacher strategies in online learning to increase students' interest in learning during COVID-19 pandemic / S. Sutarto, D. P. Sari, I. Fathurrochma. // Jurnal Konseling Dan Pendidikan. 2020. Т. 8, №3. С. 129.

Пахольчук Тетяна Миколаївна

к. мед. н., доцент кафедри дитячих інфекційних хвороб

Усачова Олена Віталіївна

д. мед. н., проф., зав. кафедри дитячих інфекційних хвороб

Конакова Ольга Володимирівна

к. мед. н., доцент кафедри дитячих інфекційних хвороб

Сіліна Єлизавета Андріївна

к. мед. н., асистент кафедри дитячих інфекційних хвороб

Дралова Александра Анатоліївна

*к. мед. н., асистент кафедри дитячих інфекційних хвороб
Запорізький державний медичний університет*

ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ПІДХОДІВ ДО ВИКЛАДАННЯ ПИТАНЬ ІМУНОПРОФІЛАКТИКИ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ НА КАФЕДРІ ДИТЯЧИХ ІНФЕКЦІЙНИХ ХВОРОБ

Вища медична освіта достойно прийняла виклик сьогодення – викладання клінічних предметів в умовах дистанційного навчання під час пандемії COVID-19. За допомогою сучасних технологій студентам забезпечено подачу навчального матеріалу у повному обсязі, доступна інтерактивна взаємодія студентів та викладача у процесі навчання, надана можливість самостійної роботи з навчальними матеріалами [1].

Платформи електронного навчання в даний час все частіше використовуються медичними навчальними закладами у всьому світі і включають в себе адаптивні навчальні посібники, аудіовізуальні ролики і віртуальні моделі. Низькою дослідників цього питання було продемонстровано, що електронне навчання настільки ж ефективно, як і традиційна дидактика, і може використовуватися стимулювання самостійного навчання [2].

Проблемі вакцинопрофілактики населення, яка стала особливо актуальною в період пандемії Covid-19 та масової антивакцинальної компанії, що розгорнута у СМІ, приділена особлива увага при підготовці майбутніх лікарів.

Викладання питань вакцинопрофілактики для студентів старших курсів медичного факультету полягають у формуванні їхньої соціально-особистісної та професійної компетенції, основою якої є знання і вміння застосовувати методи проведення імунопрофілактики інфекційних захворювань, актуальних для населення не тільки України, але й світу.

На базі типових програм прийнятих у 2016 році для студентів медичного факультету на кафедрі дитячих інфекційних хвороб були створені робочі програми. З метою підвищення теоретичних знань та практичних навичок студентів з питань імунопрофілактики були виділені навчальні години на 5 курсі та окреме заняття на 6 курсі (змістовний модуль 8, тема 27).

Підготовка студентів 5 курсу з питань специфічної профілактики дитячих інфекційних хвороб проводиться на практичних заняттях при розборі матеріалу за темою заняття: кір, краснуха, кашлюк, дифтерія, паротитна інфекція, грип. Тобто, при розборі теми кожного змістового модулю, обговорюючи профілактичні заходи у осередку інфекційної хвороби, викладач підкреслює важливість проведення специфічної вакцинації і обговорює її особливості відносно кожної нозології. На 6 курсі на практичне заняття за темою «Імунопрофілактика інфекційних

захворювань у дітей» виділено 4 години навчального процесу. Опираючись на Накази МОЗ України № 551, 947, 280, 2070, на ньому висвітлюють наступні питання: Національний календар щеплень; документи, що регламентують проведення щеплень в Україні; організація та проведення імунопрофілактики інфекційних захворювань в умовах дитячої поліклініки; щеплення за віком; рекомендовані щеплення; щеплення за станом здоров'я; протипоказання до вакцинації; несприятливі події після імунізації; протипоказання до вакцинації; поствакцинальні реакції та ускладнення, їх діагностика та лікування.

Програма вивчення питань імунопрофілактики для студентів 6 курсу передбачає додаткове висвітлення питань класифікації препаратів для вакцинації, безпеки їх виробництва, проведення вакцинальної сесії та рекомендованих щеплень.

Для успішного впровадження нової програми навчання студентів створено якісно нове методичне забезпечення: нові тексти лекції, мультимедійні матеріали, методичні вказівки та посібники за темами практичних занять для викладачів та студентів з обов'язковим повним поданням теоретичного матеріалу, переліком питань до кожної теми, ситуаційних, проблемних задач, тестових завдань з еталонами відповідей до них, переліком рекомендованої літератури. Методичні матеріали обговорені на Центральній методичній Раді ЗДМУ і розташовані на Web-сторінці кафедри.

У 2019 році викладачами кафедри для студентів старших курсів медичного факультету, лікарів інтернів, інфекціоністів та лікарів загальної практики був виданий навчальний посібник «Питання імунопрофілактики», де розглянуті не тільки основи вакцинопрофілактики, але й питання становлення та структура імунної системи у дітей.

Викладачі кафедри у 2021 році записали відеолекції, в яких розповіли про зареєстровані в Україні вакцини для проведення обов'язкової вакцинації. Усі лекції представлені для використання студентами в Teams. Отримані на лекціях знання закріплюються на практичних заняттях, які проводяться згідно з тематичним планом. Під час практичних занять частина часу приділяється розгляду вакцинації проти коронавірусної інфекції: типи вакцин та протипокази до їх використання. Практична підготовка забезпечується також рішенням студентами ситуаційних завдань. Під час практичного заняття обов'язково обговорюються актуальні і складні питання теми, аналізується отримана інформація, питання тестів ліцензійного іспиту «Крок-2».

Хоча сучасні вакцини є достатньо безпечними, жодна з них не може абсолютно повністю виключити ризик розвитку післявакцинальних реакцій та післявакцинальних ускладнень. Тому вивчення питання несприятливих подій після імунізації (НППІ) приділяється багато уваги і на занятті обговорюються як ускладнений перебіг післявакцинального періоду, так і післявакцинальні реакції і ускладнення. Між реакціями та ускладненнями важко провести межу. Гострий епізод може або мати з вакцинацією причино-наслідковий зв'язок, або бути збігом. Отже, до закінчення розслідування цей епізод слід вважати «несприятливою подією». Саме розслідування таких випадків викликає особливий інтерес у студентів. При вивченні теми особлива увага приділяється накопиченню знання студента з питань щодо видів вакцин, їх складу, особливостей зберігання та транспортування, обговорюється випадок, коли батьки самі купують вакцини у аптеці та доставляють її до кабінету щеплення у поліклініці. При проведенні практичного заняття окремий час присвячений наданню невідкладної допомоги у разі розвитку у дитини анафілактичного шоку, який розвинувся після вакцинації, покрокові дії лікаря у випадку даної ситуації.

Висновки: На кафедрі дитячих інфекційних хвороб створені умови для підвищення теоретичних знань та практичних навичок студентів з питання імунопрофілактики, що сприяє покращенню засвоєнню матеріалу про проведення специфічної профілактики інфекційних хвороб серед дитячого населення. Враховуючи сучасну епідемічну ситуацію у світі в тематику занять додатково введені питання імунопрофілактики коронавірусної інфекції.

Список використаних джерел

1. Шкробот С. І., Мілевська-Вовчук Л. С., Салій З. В. та інші. *Особливості викладання предмета «неврологія» для студентів iv курсу медичного факультету в умовах дистанційного навчання під час пандемії covid-19* / С. І. Шкробот, Мілевська-Вовчук Л. С., Салій З. В., Бударна О. Ю., Дуве Х. В., Салій М. І., Р. Б. Насалик // *Актуальні питання вищої медичної (фармацевтичної) освіти: виклики сьогодення та перспективи їх вирішення: матеріали XVIII Всеукр. наук.-практ. конференції в онлайн-режимі за допомогою системи microsoft teams, м. Тернопіль, 20-21 травня 2021 р. Тернопіль : ТНМУ, 2021. С.517.* 2. *Больбот Ю.К. Роль on-Line навчання в медичній освіті в умовах пандемії Covid-19* / Ю.К. Больбот, О.О. Толстікова, Т.К. Маврупо// *Неперевна освіта для сталого розвитку: філософсько-теоретичні контенти та педагогіка: Матеріали III Всеукраїн. Наук.-практичн. Конференції, 04 грудня 2020р., м.Дніпро, КЗВО «Дано» ДОР./ Наук.ред. О.Є.Висоцька. Дніпро: СПД «Охотнік», 2021. С.82.*

Мирошніченко Елеонора Сергіївна

*викладач кафедри іноземних мов,
Харківський Національний університет Повітряних Сил ім. І. Кожедуба*

MODERN POSSIBILITIES FOR THE ORGANISATION OF THE EDUCATIONAL PROCESS USING NEW TECHNOLOGIES

Over the past two decades, Ukrainian and foreign educational institutions have paid much attention to the introduction of distance learning (DL), combined learning (CL) and mobile learning (ML) and other technologies for teaching various disciplines, including foreign languages and translation [1-7].

Electronic (distance) learning is an educational process organized for specific subjects and programmes, providing an active exchange of information between students and teachers, as well as among students themselves, and which uses modern means of new information technology and means of mass communication - the usual fax, radio, television, as well as audio, television and video conferencing, multimedia and hypermedia, computer telecommunication.

Combined learning is a pedagogically balanced combination of traditional, electronic, distance and mobile learning technologies aimed at integrating classroom-based and out-of-classroom learning [4, p. 63-66]. Mobile learning is the use of mobile technologies alone or in combination with other information and communication technologies to organize the learning process without regard to time and place [3]. At the present stage, the possibilities of introducing the DL, ML, CL of foreign languages and other disciplines have expanded. The term «Micro-learning» is used for learning with the help of IT technologies. A training course is divided into as many very short courses as possible. Each of the micro-learning courses has very specific content and can be studied in 5-10 minutes [1]. New technologies should be actively used at every stage of work during a course, taking into account the requirements of the day, both for studying the lecture material and for carrying out practical tasks. The following uses of technology can be distinguished during the course:

1. Introduction to technology as a theoretical part of the course. An important component of the course is to familiarise students with the technologies of the modern translator, including the necessary tools of work, equipment, modern software, the use of the

Internet as an auxiliary tool in translation. The course must contain a detailed overview of automated translation systems (memoQ, Matecat, Smartcat, SDL Trados), which form the basis of modern translator's work, as well as general methods of working with automated translation systems, including creation of translation solution memory and terminology databases.

2. Application of technology in the practical tasks of the course. All practical assignments are carried out by students in the relevant programmes. For example, after getting acquainted with the basic functionality of the programmes, students carry out a collaborative project where they carry out tasks according to the roles they have received as manager, terminologist, translator, editor. In this way they work with the relevant modules of the software (project management system, terminology database, translation memory and quality assurance tools). Since cloud-based technologies (Matecat, Smartcat) are used to execute projects, students can collaborate in real time and the teacher can monitor the assignments. Video localisation skills are acquired by students in the TED Open Translation Project [7]. The international translation community website created for video translation on the TED portal contains tutorials on subtitling and transcribing. Students register on the portal, read the tutorials, transcribe, translate and subtitle one of the videos. Besides acquiring skills in video translation, the student also learns how to crowdsource their work (a collaborative project between volunteers and professionals using technology), which is now widely used in translation work.

3. The use of self-study techniques. During the course, students are provided with links to webinars, online courses on the Coursera and FutureLearn platforms, professional Facebook groups, blogs and podcasts of translators, educational channels on Telegram and Twitter for regular self-study.

Thus, when the use of technology is introduced at every stage of work during a course, the student gains the understanding that technology is not only an integral part of the modern world, but also a tool that enables work to be done better, faster and more conveniently. In addition, it is information technology that helps students adapt to new teaching methods and techniques and gain the knowledge and skills to meet modern industry requirements in a very short time. Students also learn self-learning strategies which enable them to cope with problems outside the classroom, use collaborative learning and working techniques, and work on different projects. Ukrainian scholars have already substantiated the pedagogical technology design of many modern learning technologies and information technologies to support them in our country. New technologies of teaching various disciplines based on their own developments and research, Ukrainian and foreign experience in this direction should be gradually introduced in the educational process, which will contribute to the successful study of these disciplines, including foreign languages and translation for training future specialists.

Список використаних джерел

1. Мікро навчання. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.facebook.com/inshaosvita/posts/1865060800437732>.
2. Мусійовська О. Дидактичні умови використання технологій комбінованого навчання іноземних мов студентів технічних спеціальностей : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.09. Тернопіль, 2016. 20 с.
3. Рекомендації ЮНЕСКО щодо політики в сфері мобільної освіти [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://iite.unesco.org/pics/publications/ru/files/3214738.pdf>.
4. Стрюк А. Теоретичні основи комбінованого навчання. Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Кам'янець-Подільський, 2011. Вип. 17. С. 63-66.
5. Шуневич Б. Організація дистанційного навчання іноземних мов в освітніх закладах України. Навчальний посібник Університет «Львівський Ставропігон». Львів, 2006. 206 с.
6. Шуневич Б. Розвиток дистанційного навчання у вищій школі країн Європи та Північної Америки: Дис. ... докт. пед. наук: 13.00.01. Київ, 2008. 509 с.
7. TED Open Translation Project. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.ted.com/participate/translate>.

ДИДАКТИЧНА ВЗАЄМОДІЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ І СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО НЕЇ: ЗМІСТ І ПРОЯВИ

Зараз все більше вчених відзначають назрілу потребу у фахівцях, які ефективно впливають на суспільний розвиток і мають підготовку «з урахуванням не тільки спеціальної професійної освіти, а й багатовимірного простору всіх форм соціальної компетентності» [12, с. 6]. Підготовка фахівців такого класу та їх викладачів потребує вдосконалення дидактичної взаємодії у вищій школі. Суть такої взаємодії і наше уявлення про сучасні підходи до неї розкриває ця публікація. Відзначимо, що в дидактичній взаємодії учасники виступають саме суб'єктами, ті, хто вчаться, поводяться активно, проявляють ініціативу, не обмежуються шаблоном. Не суб'єкт і об'єкт складають дидактичну взаємодію вищої школи, а саме суб'єкт-суб'єктна спів-участь викладача і студентів в ході навчання. Тим самим не всякий дидактичний процес у ЗВО є дидактичною взаємодією, є процеси з переважанням дидактичного впливу на студентів.

У публікації [10] ми дійшли висновку, що серед ряду авторів лише система Кондрашової Л. пропонує підходи саме до дидактичної взаємодії у ЗВО. Поняття «підхід» вона трактує як спрямованість на ті чи інші аспекти пізнання майбутнього фахівця, професійного становлення його особистості. Проаналізувавши запропоновані Кондрашовою Л. сім підходів до дидактичної взаємодії у ЗВО [6, с.112-171], ми обґрунтували і довели той факт, що п'ять з них повноцінно реалізують дану взаємодію в навчальному процесі вищої школи: 1) особистісно-орієнтований, 2) задачний, 3) діалогічний, 4) імітаційно-ігровий і 5) компетентнісно-креативний. Надамо власне бачення наповненості і проявів кожного з них.

Перший підхід проявляється, наприклад, у поділі студентів за рівнем психологічної та практичної готовності до самостійної роботи та пропозиції їм завдань різного рівня складності. Студентам, які мають низький рівень пізнавальної самостійності, пропонуються посилені завдання: вивчити самостійно те чи інше питання, тему і відповісти, використовуючи конспект; виконати зазначені розрахунки за заданим алгоритмом; виконати зазначені завдання за даним зразком. Студентам середнього рівня розвитку самостійності даються завдання іншого типу: підготувати реферати, доповіді, повідомлення, огляди бібліографічних джерел; опрацювати першоджерела. Для студентів з розвиненими здібностями передбачаються: виконання завдань і задач підвищеного рівня складності; підготовку творчих робіт і проектів, у тому числі мультимедійних презентацій, портфоліо та ін. Пізнавальні інтереси завдання стимулює їх зв'язок з майбутньою професією.

Задачний підхід до дидактичної взаємодії у вищій школі має прихильників більше [6, с.112-171; 8, с. 144-146], ніж противників, які заперечують саме поняття «задача» в українській мові. Задачі мають тривале, розгалужене застосування в педагогіці і середньої, і вищої школи. Серед них виділяють ординарні = звичайні і проблемні = творчі. Саме на використанні других акцентовано сучасне навчання у ЗВО. Вчені єдині в тому, що навчити вирішенню конкретних творчих задач не можна, але, навчаючи, можна розвивати ті якості особистості, які сприяють вирішенню творчих задач. Можна розширити коло інтересів і освоєних діяльностей, навчити раціональним прийомам мислення, що сприяє усвідомленню сутності і особливостей розв'язуваної творчої задачі. Нарешті, можна навчати типовим про-

цедурам виявлення тих чи інших особливостей і протиріч, типовим прийомам усунення певних протиріч. Свого часу (1959 р.) угорський вчений Д. Пойа роз'яснив ключові моменти навчання дітей і дорослих розв'язанню задач; Г.С. Альтшуллер розробляв алгоритм винаходу і наукової теорії рішення винахідницьких задач [1]. Досвід же численних шкіл винахідництва, керованих ним і його послідовниками довів, що вчити винахідництву можна.

Великі можливості активізації мислення студентів містить діалогічний підхід до навчання у ЗВО. Він протистоїть монологічному навчанню, переважання якого призводить до неготовності випускників вищої школи діяти в практичних ситуаціях. Діалогічний підхід до навчання був реалізований Сократом в питально-відповідному способі знаходження істини, бесідах і суперечках, які вели «спонукаючий» (вчитель) і «визначаючий» (учень). Істина і знання не передаються учневі в готовому однозначному вигляді, а «прояснюються» у свідомості учасників діалогу. Завдання вчителя Сократ бачив у «наведенні» співрозмовника (студента) на шлях розкриття змісту понять, усвідомлення проблеми та шляхів її вирішення.

У літературі діалог розглядають багатогранно: як спосіб пізнання, пошуку істини (Сократ, Платон); спосіб самосвідомості і самопізнання людини (Шлейєрмахер Ф.), засіб духовного єднання і просвітлення людей (Ясперс К., Бубер М.). Бубер М. виділяє три сфери, що реалізують генералізований діалогічний зв'язок між Я і Ти, всі вони скріплені єдиною підставою - взаємністю і обопільністю буття учасників [3, с. 61]. На думку Кагана М., «у діалозі кожне повідомлення (послання) розраховане на його інтерпретацію співрозмовником і повернення в такому переломленому, збагаченому, інтерпретованому вигляді для подальшої аналогічної обробки іншим партнером і т. д.» [5, с. 148]. Згідно Бахтіну М., «Саме... емоційно-вольовий зв'язок (спрямованість) взаємного спів-буття «Я» і «Іншого» відрізняє діалог від інших форм навчання. Тільки в діалозі особистість знаходить своє розуміння, яке переходить у взаєморозуміння» [2, с. 56]. Тим самим діалог дозволяє проникнути у внутрішній світ особистості, врахувати одиничне, неповторне в навчальному процесі, дати імпульс смислотворчості і авторству.

Основою діалогічного навчання є заняття-діалог. Дослідники виділяють такі його особливості: наявність гіпотез, питань, проблем, які характеризують позицію учня; образи-питання розхитують стереотипні уявлення і створюють наочні образи-протиріччя, парадокс, – стимулюють нестандартне мислення студентів; образи-питання розвивають творчу уяву, вміння бачити в звичайному явище незвичайне; додержання рівності в думках, діях, рішеннях, висновках викладача і студентів; актуальність навчальної проблеми і для студента, і для викладача, що сприяє знаходженню студентами власного її вирішення [6, с.150].

Імітаційно-ігровий підхід до дидактичної взаємодії студентів і викладача базується на моделюванні імітаційно-ігрових ситуацій, які активізують не тільки інформаційну, а й процесуальну сторони навчання, об'єднують в собі безпосередню участь студентів у діяльності професійної спрямованості, та ігрові форми її реалізації.

Й. Хейзінга розкрив комплекс оригінальних ознак гри: «гра як вільна дія» [11, с.27]; «існування заодно суворої визначеності і справжньої свободи» [11, с. 40]; «відсторонення повсякденного життя» грою [11, с. 31]; гра «розігрується»: в ній є рух вперед і назад...»; іще в грі важливе місце займає напруга – «свідчення невпевненості, але і наявність шансу» [11, с. 29]; «радість, нерозривно пов'язана з грою, супроводжується не тільки напругою, але і підйомом» [11, с. 39]; люди грають «заради задоволення і відпочинку» [11, с. 37] і задовольняють в ході гри «по-

требу в разючому» [11, с. 40]. Гра «прикрашає життя, заповнює її і як така робиться необхідною», «вона необхідна суспільству в силу укладеного в ній сенсу, в силу свого значення, своєї виразної цінності, ... духовних і соціальних зв'язків, які вона породжує, - ... як культурна функція. Вона задовольняє ідеалам індивідуального самовираження - і суспільного життя. Вона розташовується в сфері більш піднесеною, ніж строго біологічна» [11, с. 28]. Отже, в грі наявні самовираження, імпульси творчих ходів, виборів, переваг і тому вона є найважливішим засобом розвитку людини.

І той же Й. Хейзінга докладно розглянувши ігрову форму навчальної справи, встановив: «Вся діяльність середньовічного університету одягалася в ігрові форми. ... диспути, цей неодмінний спосіб усного спілкування ученої братії, ... університетські церемонії, звичай групуватися в *patioes*, розкол за напрямками ... - всі ці явища так чи інакше виявляються в сфері змагання і дії ігрових правил» [11, с.152]. В силу викладеного вище, гра корисна також у розвитку і становленні студента як фахівця-професіонала, і зараз ділові ігри міцно увійшли в арсенал форм навчання вищої школи.

Отже, імітаційно-ігровий підхід до навчання активізує взаємодію студентів (адже грати - значить контактувати з іншими) і їх самореалізацію, в якій відбуваються самонаснага, самоперевірка, самовизначення, самоствердження і самореабілітація. Гра в навчальному процесі надає студентам свободу дій, і в наслідувальні дії вона вносить щось своє. Компетентнісно-креативний підхід ґрунтується на поняттях «компетенція», «компетентність» та структурі професійної компетентності майбутнього фахівця. Перший термін визначається як «добра обізнаність з чим-небудь» [4, с. 560]. Другий термін у загальноєвропейському проекті Tuning включає в себе «знання і розуміння (теоретичні знання), знання як діяти (практичне і оперативне застосування знань до конкретної ситуації), знання як бути (цінності як невід'ємна частина способу сприйняття і життя з іншими в соціальному контексті)» [13]. Структура ж професійної компетентності майбутнього фахівця згідно К. Лебедевій включає чотири взаємопов'язаних компонента: когнітивний, діяльнісно-операційний, дослідно-коригуючий і особистісно-творчий [7, с. 49]. А. Пашков виділяє в професійній компетентності фахівця будь-якого профілю ряд компетенцій: практичну, психологічну, інформаційну, соціальну, комунікативну, екологічну, валеологічну. Причому, в соціальну включаються вміння брати на себе відповідальність за прийняті рішення (як особисті, так і колективні); конструктивно вирішувати конфлікти; продуктивно взаємодіяти з представниками інших культур тощо) [9, с. 34-35].

Виходячи з викладеного вище, компетентнісно-креативний підхід до дидактичної взаємодії у ЗВО створює умови, в яких у студентів формується сплав знань, креативних дій і способів їх застосування для вирішення професійних проблем у зв'язку з оволодінням новими технологіями, методиками і видами професійної діяльності. Цей підхід переставляє акценти з предметно-змістовного аспекту на компетенції і творчі здібності майбутнього фахівця, і ще змінює характер навчання на користь прояву інтуїції, імпровізації, прагнення і здатності до рефлексії, передбачення. На закінчення відзначимо, що розглянуті нами підходи до дидактичної взаємодії у вищій школі взаємодоповнюють один одного, і віддача від них оптимальніше тоді, коли вони працюють не від випадку до випадку, а комплексно, системно, та побажаємо освітянам успішного їх застосування.

Список використаних джерел

1. Альтшуллер Г. С. *Найти идею: (Введение в ТРИЗ)*. Новосибирск, 1986. 2. Бахтин М. М. *Философия поступка // Философия и социологическая наука и техника. Ежегодник. 1984 -1985.*

М.: Наука, 1986. 3. Бубер М. Я и Ты. М.: Высш. шк., 1993. 174 с. 4. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.)/Уклад. і голов. ред. В. Бусел. К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. 1728 с. 5. Каган М.С. Мир общения: Проблема межсубъектных отношений. М.: Политиздат, 1988. 319 с. 6. Кондрашова Л.В. Основы дидактики высшей школы: [учебно-методическое пособие]. Херсон, ХНТУ, 2011. 326 с. 7. Лебедева К. О. Формування професійної компетентності майбутніх інженерів радіотехнічних спеціальностей на засадах ресурсного підходу. Дис. ... доктора філософії зі спец. 015 «Професійна освіта». Харків, ХНПУ імені Г.С. Сковороди. 2020. 368 с. 8. Ортинський В.Л. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] К.: Центр учбової літератури, 2009. 472 с. 9. Педагогіка професійного образования: Учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений / Е.П. Белозерцев, А.Д. Гонеев, А.Г. Пашков и др.; Под ред. В.А. Сластенина. М.: «Академия», 2004. 368 с. 10. Плаксина О.І. Сучасні підходи до дидактичної взаємодії у вищій школі // Людина віртуальна: нові горизонти: зб. наукових праць / за заг. ред. д. філос. н. Журби М.А. Монреаль: СРМ «ASF», 2019. С. 64-70. 11. Хейзинга Й. Homo Ludens; Статті по історії культури. / Пер., сост. и вступ. ст. Д.В. Сильвестрова; Коммент. Д. Э. Харитоновича. М.: Прогресс - Традиция, 1997. 416 с. 12. Шабанова Ю. О. Системний підхід у вищій школі: підруч. для студ. магістратури / Ю. О. Шабанова. Д.: НГУ, 2014. 120 с. 13. <http://www.let.rug.nl/TuningProject/index.htm>

Єхалов Василій Віталійович

к. мед.н., доцент каф. анестезіології, інтенсивної терапії та медицини невідкладних станів, Дніпровський державний медичний університет

Пилипенко Ольга Вікторівна

асистент кафедри анестезіології, інтенсивної терапії та медицини невідкладних станів, Дніпровський державний медичний університет

ПРОКРАСТИНАЦІЯ У ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ МЕДИЧНОЇ ОСВІТИ

Сучасне життя невпинно рухається вперед. Навіть не рухається, воно летить та біжить стрімголов. Доволі частіше ми стикаємося із ситуаціями, коли завдань багато, а часу на виконання обмаль. Або характер завдань йде у розріз нашої внутрішній системі комфортного існування. Справ все більше, встигаємо менше, недоробивши хватаємось за інше. І здається, нема у цьому кругообігу виходу. Але якщо придивитися, розібрати ситуацію на частки, можна побачити велику долю особистої провини в цьому.

Прокрастинація (від лат. *prōcrāstinātiō* - відкладання на завтра; від *prō* + *crāstinus* - завтрашній, від *crās* - завтра) означає схильність людини відкладати неприємні завдання на потім, надання переваги виконанню справ, які надають більше задоволення або швидший результат і часто концептуалізується як порушення саморегулювання [1].

Суть феномена «прокрастинація» полягає у тому, що при збереженні видимої активності діяльність людини перестає бути продуктивною, і хоча вона розуміє важливість запланованих справ (посадових, учбових, побутових), вона відкладає їх виконання на останній момент, а час витрачається на сторонні, малозначні, а іноді й просто бездумні заняття. Прокрастинацію слід відрізняти від лінощів. Ледача людина не хоче нічого робити і не відчуває жодного занепокоєння з цього приводу. Прокрастинуючий - навпаки, і радий був би щось зробити, але йому не вдається почати. Зволікання не можна плутати і з відпочинком. Під час відпочинку людина наповнюється новою енергією, а при прокрастинації, навпаки, її втрачає [2]. Процес прокрастинації розглядається як механізм, що запускає деструктивні явища як у фізіологічному (стан стресу, тривоги, апатії тощо), так і у психологічному плані (відчуття провини, почуття неуспішності, низької самоефективності тощо).

Розрізняють п'ять типів прокрастинації: 1) прокрастинація як життєва тактика; 2) прокрастинація у прийнятті рішень; 3) невротична прокрастинація; 4) компульсивна прокрастинація; 5) академічна прокрастинація [3].

У наших попередніх дослідженнях було визначено, що 43,2% респондентів не вважають доцільним виконувати певні завдання, якщо це їм нічим не загрожує, а більш складні та обсяжні відкладаються до «старої скриньки». За даними опитування, 69,5% сучасних респондентів вважають себе прокрастинаторами [4].

Для визначення рівня виразності прокрастинації використовувалася шкала загальної прокрастинації К. Лей в адаптації Т. Юдєєвої. Опитувальник містить 20 пунктів, які оцінюються респондентами наступним чином: 1 бал – не характерно; 2 бали – помірною мірою не характерно; 3 бали – нейтрально; 4 бали – помірною мірою характерно; 5 балів – дуже характерно.

Залежно від відповідей учасників дослідження виділяються такі показники: 75-100 балів – висока схильність до прокрастинації; 45-75 балів – середня схильність; до 45 балів – низька схильність до прокрастинації.

Було проведене анонімне опитування більше 300 осіб, що були розподілені на 4 групи: студенти, лікарі-інтерни 1-го та 2-го року навчання та слухачі циклів підвищення кваліфікації. Попередні отримані результати показали, що середній рівень прокрастинації в усіх групах дослідження був оцінений у 62,25 - 63,5 що відповідало середньому рівню схильності до прокрастинації на всіх етапах навчання та не мало достовірної міжгрупової різниці ($p = 1$). Але більш детальний аналіз визначив, що у студентському середовищі частка респондентів з високим рівнем прокрастинації склала 34,15%, у інтернів 1-го року навчання - 21,25%, 2-го року - 16,5%, а у лікарів циклів підвищення кваліфікації - цей показник був зовсім відсутнім. Проте, всі інші респонденти чотирьох груп показали середній рівень схильності до зволікання, а низький рівень показника не був зафіксований у жодному випадку.

Прокрастинатори можуть відчувати, що їхні дії не змінюють певну ситуацію, тому вони використовують стиль поведінки орієнтований на емоції, а не на завдання. Бунтарство, ворожість і неприязність вважаються основними мотивами для зволікання.

Але, феномену прокрастинації притаманні не тільки негативні риси. Можливе використання зволікання як стратегії підвищення ефективності: або як форму психологічного самозахисту, або копінг-стратегій, що дозволяє у ряді випадків ефективно адаптуватися та самореалізовуватися [3]. Багато людей, які відкладають справи лише помірно, роблять це тому, що вони розробили власні схеми для подолання прокрастинації [2].

На сьогодні дослідниками було сформовано низку рекомендацій з подолання негативних ознак прокрастинації:

Визначте чітку ціль та зосередьтеся на сферах ключових результатів.

Заздалегідь плануйте кожен день, думайте на папері.

Визначте три речі у своїй роботі, що відповідають за 90% вашого успіху, і працюйте саме над ними.

Виконуйте велику роботу «крок за кроком».

Знайдіть свої особливі таланти та максимально ними користуйтеся.

Визначте основні труднощі, що заважають плідній праці.

Максимізуйте свою роботу у найбільш зручний, саме вам, час.

Мотивуйте себе діяти. У кожній ситуації шукайте позитив та комфорт.

Використовуйте сучасні технології.

Не переоцінюйте себе, робіть стільки справ, скільки можете виконати.

Виконуйте завдання по одному і працюйте, доки не виконаєте його на 100% [2, 3, 4].

Наприкінці, підсумовуючи усе вищенаведене можна зробити певні висновки:

1. Суб'єктам навчання на всіх етапах вищої медичної освіти здебільшого притаманний середній рівень схильності до прокрастинації.

2. Потрібні більш широкі подальші дослідження, які будуть досконало відбивати феномен прокрастинації та його підґрунтя.

3. Тимчасове дисконтування, вірогідно, є ключем до розуміння прокрастинації та її позитивного використання у вищій медичній освіті.

Список використаних джерел

1. Fernie B. A., Bharucha Z., Nikčević A. V., Spada M. M. *The Unintentional Procrastination Scale. Journal of Rational-Emotive & Cognitive-Behavior Therapy*, 2017. № 35 (2). P. 136–149.
2. Steel P. *The procrastination equation: How to stop putting things off and start getting stuff done*. New York: HarperCollins, 2012. 352 p.
3. Шемякина О.О. Влияние прокрастинации на уровень стресса у студентов, *Журнал «Психология и право»*, 2013. № 4. С.1-14.
4. Yekhalov V.V., Kravets O.V., Krishtafor D. A. *Psychological Features of the Modern Intern. The world of science and innovation. Abstracts of the 6th International scientific and practical conference*. Cognum Publishing House. London, United Kingdom, 2021. P. 304-311.

**Перетяцько Ірина Павлівна
Смирнова Аріна Михайлівна**

студентки III курсу ДЗ Дніпропетровський державний медичний університет»

ВИСВІТЛЕННЯ ПРОБЛЕМ ЗАХВОРЮВАНOSTІ ВІЛ-ІНФЕКЦІЄЮ В УКРАЇНІ

Актуальність: За даними Європейського центру з контролю та профілактики захворюваності, Європейського регіонального бюро Всесвітньої організації охорони здоров'я, території Східної Європи та Центральної Азії, до якого належить Україна, одні у світі, де продовжує наростати кількість нових випадків ВІЛ-інфекції та смертей від СНІДу.

Метою цієї роботи є огляд даних літератури з приводу ВІЛ-інфекції, її патогенезу, етіології та шляхів розповсюдження, а також створення аналізу статистичних даних щодо захворюваності на ВІЛ-інфекцію серед населення України станом на літо 2020-літо 2021.

Матеріали і методи: З літературних джерел було проведено систематичний огляд літературних даних за темою «Висвітлення проблем захворюваності ВІЛ-інфекцією в Україні».

Результати досліджень: Наразі створюється загроза особистості, громадській та державній безпеці через масове поширення ВІЛ-інфекції в усьому світі, не виключаючи України. Пандемія охопила всі країни і континенти, розпочавшись з поодиноких випадків інфікування ВІЛ та захворювань на СНІД наприкінці 80-х років минулого століття. Зараз ВІЛ/СНІД розповсюджуються серед населення світу надзвичайно швидкими темпами. На жаль, Україна займає одне з перших місць в Європі за кількістю ВІЛ-інфікованих.

Поширення ВІЛ-інфекції в Україні серед осіб працездатного віку старше 50 років переважає на сучасному етапі. ВІЛ-інфекція розповсюджується здебільшого статевим шляхом, але все ще залишається сконцентрованою в ключових, з приводу інфікування ВІЛ, групах населення.

Серед основних причин захворюваності на ВІЛ можна виділити такі: а) недостатня обізнаність населення щодо можливих ризиків інфікування та шляхів пе-

редачі ВІЛ; б) генетична і антигенна мінливість вірусу, що є перешкодою для створення вакцини та повноцінного лікування захворювання; в) висока сприйнятливність організму до вірусу через низьку резистентність організму до інфекційних захворювань у реаліях нинішнього світу. ВІЛ-інфекція характеризується своєю особливою етіологією, патогенезом та небезпечністю протікання захворювання, що вирізняє її серед інших хвороб.

Вірус належить до родини Retroviridae, роду Lentivirus. Геном складається з 2 ниток РНК, біля 10 тис. пар нуклеотидів, 9 генів. Специфічним ферментом є зворотна транскриптаза (ревертаза, РНК-залежна-ДНК-полімераза). Діаметр вірусної частки – 100 нм (1/10000 мм, 1/70 діаметру CD4-лімфоцитів).

Життєвий цикл: 1) Приєднання ВІЛ до чутливої клітини та проникнення всередину; 2) «Роздягання» вірусу; 3) Дія зворотної транскриптази геному вірусу; 4) Утворення дволанцюгової ДНК вірусу; 5) Вбудовування геному вірусу в геном клітини; 6) Синтез іРНК і білків вірусу; 7) Збирання та брунькування вірусу: Молекули геномної РНК ВІЛ зв'язуються з заново синтезованими білками ВІЛ біля клітинної мембрани, після чого із клітини починають відбруньковуватися нові віріони. На цьому етапі вірусна протеаза самовирізається з білка-попередника і ініціює «дозрівання» інших вірусних білків – віріон набуває «зрілої» форми і може інфікувати іншу клітину.

Як відбувається інфікування ВІЛ? Вірус передається через: кров, сперму, вагінальний секрет, грудне молоко. Вірус стрімко вражає активовані лімфоцити CD4 біля воріт інфекції та проникає з ними у регіонарні лімфовузли. ВІЛ поширюється організмом з током крові та лімфи. Стійке ураження лімфатичної системи відбувається протягом 48 годин при контакті з інфікованою кров'ю або іншою біологічною рідиною, що становить небезпеку, слід якнайшвидше вжити профілактичних заходів (оптимально в перші години після контакту). Наслідки репродукції ВІЛ на клітинному рівні залежать від типу клітин. Одним із основних клітинних резервуарів ВІЛ є заражені макрофаги. Вони переносять вірус зі слизових оболонок в лімфовузли. Впродовж декількох років, навіть при низькому вірусному навантаженні в крові значна чисельність вірусних часток накопичується всередині інфікованих клітин в лімфовузлах.

Клінічні прояви залежать від тяжкості враження, часу персистенції вірусу в клітинах крові та загального стану організму людини, супутніх хвороб.

Клінічна стадія I: Безсимптомний перебіг, персистуюча генералізована лімфаденопатія.

Клінічна стадія II: Рецидивуючі бактеріальні інфекції верхніх дихальних шляхів (синусит, середній отит, тонзиліт, фарингіт – 2 або більше епізодів протягом 6 місяців), оперізувальний лишай, ангулярний хейліт, рецидивуючий афтозний стоматит (два або більше епізодів протягом 6 місяців), папульозний сверблячий дерматит, себорейний дерматит, грибкові ураження нігтів.

Клінічна стадія III: Немотивована хронічна діарея тривалістю понад 1 місяць, рецидивуючий кандидоз (молочниця) ротової порожнини (два або більше епізодів протягом 6 місяців), волосиста лейкоплакія язика, важкі бактеріальні інфекції (пневмонія, менінгіт, емпієма, гнійний міозит, артрит або остеомієліт, бактеріємія, важкі запальні захворювання малого таза та ін.), гострий некортизуючий виразковий стоматит, гінгівіт або некротизуючий виразковий періодонтит.

Клінічна стадія IV: Легеневий туберкульоз та/або позалегеневий туберкульоз (в тому числі лімфатичних вузлів). Нетуберкульозна мікобактеріальна інфекція або дисемінований нетуберкульозний мікобактеріоз, Пневноцистна пневмонія, рецидивуючі бактеріальні пневмонії (два або більше епізодів протягом одного

року), рецидивуюча сальмонельозна бактеріємія, викликана нетифоїдними сальмонелами, цитомегаловірусний ретиніт.

Клінічна стадія V: Дисеміновані мікози (кандидоз, кокцидіомікоз, гістоплазмоз), криптококовий менінгіт, саркома Капоші і ВІЛ-асоційовані злоякісні новоутворення (лімфома головного мозку, інвазивний рак шийки матки, карцинома прямої кишки), Т-клітинна лімфома Ходжкіна, ВІЛ-асоційована енцефалопатія, ВІЛ-асоційована кардіоміопатія, ВІЛ-асоційована нефропатія, Синдром виснаження (ВІЛ-кахексія), немотивована втрата ваги (понад 10% протягом 6 місяців).

Враховуючи особливості репродукції вірусу були створені такі препарати: 1 - нуклеозидні аналоги зворотної транскриптази; 2 - нуклеозидні інгібітори зворотної транскриптази; 3 - інгібітори протеази.

Згідно статистичних даних, які подані Державною Установою «Центр Громадського здоров'я МОЗ України» було сформовано порівняння захворюваності ВІЛ-інфекцією серед населення України станом на літо 2020 року та літо 2021 року.

Отримано такі дані. Літо 2020 року: усього зареєстровано- 4154 інфікованих осіб, у т.ч. особи віком 0-14 років- 17 осіб та 15-17- 7 осіб. Та окремо була досліджена кількість інфікованих за аналогічний проміжок часу по Дніпропетровській області- 1016 осіб.

Літо 2021: усього зареєстровано- 3998 інфікованих осіб, серед них особи віком 0-14-16 осіб та 15-17-5 осіб. Аналогічно була досліджена кількість інфікованих за той самий проміжок часу по Дніпропетровській області - 907 осіб.

Лікувальні заклади області на всіх рівнях надання медичної допомоги забезпечені швидкими тестами для діагностики ВІЛ-інфекції в повному обсязі.

Проаналізувавши отримані дані, можна зробити висновок про спадіння тенденції розповсюдження ВІЛ-інфекції серед населення України станом на літо 2021 в порівнянні з літом 2020 року. За допомогою раціональної терапії сьогодні вдається відстрочити розвиток загрозливих для життя уражень, домогтися ремісії, забезпечити хворому кращу якість життя та збільшити його тривалість. Одним з основних заходів профілактики ВІЛ-інфекції є тестування на ВІЛ: тому усвідомлювати свій статус – це дбайливе ставлення до свого здоров'я, це доросла та зважена поведінка. Але проблема поширення цієї інфекції є актуальною й досі. На жаль, поки ще немає лікарських препаратів, що могли б цілком позбавити пацієнта від ВІЛ-інфекції, хоча попередження її прогресування є цілком реальною задачею.

Список використаних джерел

1. Баранова Н. Соціально-економічні наслідки епідемії ВІЛ/СНІДу в Україні: прогнозування, моделювання, оцінка // Україна: аспекти праці. 2006. № 1. С. 19-25.
2. Міжнародний Альянс з ВІЛ/СНІДу в Україні. Статистика [Електронний ресурс].-Режим доступу: INrUJLlLlTM.aidsalliance.kiev.ua
3. Запорожан В. М. ВІЛ-інфекція і СНІД / В. М. Запорожан, М. Л. Аряев. К.: Здоров'я, 2004. 13 с.
4. Статистичні довідки про ВІЛ/СНІД. Режим доступу: <https://phc.org.ua/kontrol-zakhvoryuvan/vilsnid/statistika-z-vilsnidu/statistichni-dovidki-pro-vilsnid>
5. Інформаційний бюлетень №51 від ДУ «Центр громадського здоров'я Міністерства охорони здоров'я України». Режим доступу: https://phc.org.ua/sites/default/files/users/user90/HIV_in_UA_51_2020.pdf

*Науковий керівник: Смотровя Наталія Григорівна,
викладач кафедри мікробіології, вірусології, імунології та епідеміології
ДЗ Дніпропетровський державний медичний університет»*

Maslak Hanna Serhiivna

Head of Department of Biochemistry and Medical Chemistry

Chernousova Nataliia Mykhailivna

associate professor of Department of Biochemistry and Medical Chemistry

Chernenko Halyna Petrivna

teacher of Department of Biochemistry and Medical Chemistry

Peleshenko Hanna Borysivna

*assistant professor of Department of Biochemistry and Medical Chemistry,
Dnipro State Medical University*

FEATURES OF CONTENT PREPARATION FOR ON-LINE BIOCHEMISTRY TEACHING AT A MEDICAL UNIVERSITY

The training of a clinician in a medical school begins with mastering the fundamental disciplines that are taught in the junior courses.

Among them, in terms of volume and importance, a complex of chemical disciplines stands out – medical chemistry, bioorganic and biological chemistry, which are closely interrelated with such functional disciplines as biology, histology, normal and pathological physiology, pharmacology.

In the conditions of on-line training, which is dictated by events connected with Covid lockdown situation and is carried out using Internet resources, such as the Google-meet platform, Moodle, each lesson in biological chemistry requires a serious and diverse preparation of material, which includes:

- presentation of the lecture, which is held on-line, Power Point presentation is provided to students on the website of the department and in Moodle in advance,

- the form of the protocol in the workbook with a list of theoretical questions on the topic of the lesson, in preparation for which the student gives written answers, including schemes of metabolic processes, writing reactions, filling out tables, as well as solving situational problems,

- educational content that is used by the teacher when conducting on-line classes. The content includes a set of flash-cards for each individual question of the topic, which are provided in two versions - problematic (with incomplete information on the names of metabolic pathways, enzymes and metabolites, etc.), which allows organizing a lively discussion, and a confirmation option with all correct elements of the scheme.

To support the interest of students, assignments are offered to them as knowledgeable in the topic to find errors in deliberately incorrectly depicted diagrams. The activation of communication between students and the revitalization of the atmosphere during the video lesson is facilitated by tasks-games in teams, for example, the calculation of the amount of ATP during the oxidation of saturated fatty acids and a comparative analysis of the energy balance of glucose and glycerol oxidation in various cells.

For each lesson, students are offered a selection of a large number of videos, lectures from various Internet resources, which can both be used by students to prepare for the lesson and during the discussion of the topic during the lesson.

The final stage of the lesson is the solution of situational problems with specific clinical cases. This ensures that the theoretical aspects of biochemistry are linked to the practical actions of the clinician, and are aimed at increasing the motivation to study biochemistry.

The final test of knowledge for each topic includes testing students using the Moodle platform. The latter aspect is an effective and fast method and plays an important

role in the orientation and preparation of students for the Krok-1 licensed exam at medical universities.

Thus, the developed educational and methodological complex in biological chemistry can contribute to the active assimilation of program material, a greater understanding of the relationship of metabolic pathways in the human body and offers a fundamental basis for using knowledge in practice.

**Білан Анастасія Андріївна
Радченко Дар'я Олександрівна**

студентки, Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

У сучасних умовах освіта є одним із найважливіших чинників забезпечення економічного розвитку України. Саме освіта багато в чому визначає майбутнє планети та світового співтовариства, в якому зростає розуміння ролі освіти як інструменту сталого розвитку та добробуту людини.

XXI століття - це час переходу до високотехнологічного інформаційного суспільства, в якому якість людського потенціалу, рівень освіти та культури все населення має вирішальне значення для економіки та соціального просування країни. Глобалізація соціального, економічного та культурного процесів, що відбуваються у світі, перспективи розвитку Української держави, вони вимагають глибокого оновлення системи освіти протягом наступних двох десятиліть, викликають його ініціативний характер. Університети і вища освіта є основою всебічного розвитку держави і суспільства. Останні події в Україні показали необхідність її реформування. У цьому контексті було прийнято новий закон «Про вищу освіту», який закладає основні правові, організаційні, фінансові основи функціонування системи вищої освіти, створює умови для посилення співпраці органів державної влади та бізнес-спільноти з вищою освітою.

Мета статті – розробка заходів щодо посилення ролі держави у підвищенні якості вищої освіти в Україні з урахуванням можливостей вищої освіти навчальних закладів та потреби роботодавців у кваліфікованих спеціалістах.

Проблеми розвитку освіти завжди були в центрі уваги вчених. У роботі багатьох вітчизняних і зарубіжних вчених висвітлюються питання раціонального управління фінансовими та матеріальними ресурсами навчальних закладів, шляхи пошуку нових джерел поповнення їхнього бюджету, засоби адаптації до нових ринкових умов, напрями реалізації освітньої діяльності, послуг та їх наближення до світових стандартів. Ці питання в різний час досліджували С.Вовканич, Ю.Н. Алексєєв, І.М. Бескид, Я.Я. Болюбаш, Ю.Я. Бобало, І.А. Вакарчук, Ю.М. Вітренко, Є.Г. Єфімов, М.З. Згуровський, Р.Ю. Кігель, К.В. Корсак, В.Г. Кремень, В.І. Куценко, М.Я. Матвєєв, В.М. Новіков, А.І. Устенко, В.А. Яблонський, Г. Беккер, Т. Шульц та ін.

С. Вовканич має рацію, коли пише, що «не підготовка обізнаного робітника обмежується здобуттям базової вищої освіти тільки шляхом засвоєння стандартних університетських програм. Його суттєвою ознакою є участь у розвитку та створенні знань. Здебільшого такі працівники, на відміну від звичайних, рутинні послуги в процесі виробництва або управління, надання аналітичних послуг на основі створення, модифікації та синтезу знань» [0, с.11].

Державна політика у розвитку української освіти спрямована на досягнення сучасного світового рівня, активізацію та подальший розвиток національних науково-освітніх традицій, оновлення змісту, форм і методів навчання, підвищення

інтелектуального потенціалу суспільства. «Розвиток системи освіти, її докорінне реформування, - стверджується у національній програмі «Освіта» (Україна ХХІ століття), має стати основою для відтворення інтелектуального, духовного потенціалу людей, розкриття національної науки, техніки та культури. до світу, національного відродження, становлення державності та демократизації суспільства в Україні» [0, с.18].

Сьогодні в Україні, на відміну від радянської системи підготовки фахівців, формується нова система вищої освіти, що проявляється у створенні приватних навчальних закладів, запровадженні багаторівневих і багатовимірних систем вищої освіти та надання ВНЗ додаткових освітніх послуг. Освіта в Україні потребує, насамперед, удосконалення в напрямку реорганізації управління нею, соціально-економічних перетворень та інтеграції в міжнародну систему освіти. Процес реформування національної освіти потребує чіткої та комплексної науково-технічної політики для її підтримки та стимулювання розвитку пріоритетних напрямів шляхом використання прямих і непрямих методів, зокрема пільгового оподаткування та кредитування [0, с. 10].

В Україні постала проблема розуміння сучасної системи освіти, метою якої є всебічний розвиток людини як особистості та вищої цінності суспільства, розвиток її таланту, розумових і фізичних здібностей, виховання високоморальних здібностей, якості, формування громадян, здатних до свідомого громадського вибору, збагачення на цій основі інтелектуального, творчого, культурного потенціалу людей.

Реформування системи загальної та вищої освіти спонукало до створення та затвердження нового документа – Національної доктрини розвитку освіти, оскільки всі плани, викладені в Державній національній програмі «Освіта» («Україна ХХІ століття»), були виконані. Доктрина визначає систему концептуальних уявлень та поглядів на стратегію та основні напрями розвитку освіти у першій чверті ХХІ ст. У цьому документі зазначено: «Метою державної політики розвитку освіти є створення умов для розвитку особистості та творчої самореалізації кожного громадянина України, виховання покоління людей, здатних ефективно працювати та вчитися протягом усього життя, захищати та підвищувати цінності національної культури та громадянського суспільства, розвивати та зміцнювати суверенну, незалежну, демократичну, соціальну та правову державу як невід'ємну частину європейського та світового співтовариства [0].

Закон України «Про вищу освіту» встановлює правові, організаційні, фінансові та інші основи функціонування системи вищої освіти. Навчальний процес у ВНЗ є, відповідно до ст. 41, «надає особі можливість здобувати знання, навички та компетенції в гуманітарних, соціальних, наукових, природничих і технічних галузях; інтелектуальний, моральний, духовний, естетичний і фізичний розвиток людини, що сприяє формуванню свідомої, вмілої та освіченої особистості». Статті 12-15 цього Закону визначають державні та галузеві стандарти вищої освіти, науково-методичне забезпечення вищої освіти [0]. Стан науки і освіти призводить до зниження престижу праці вчених і викладачів, якості підготовки сучасних випускників. Так, близько чверті (26 %) роботодавців заявили, що якість підготовки випускників українських ВНЗ за останні 5 років погіршилася, на 30 % - не змінилася, 20% роботодавців бачили покращення якості підготовки молодих спеціалістів за останні роки. Серед загальних тенденцій, які могли б охарактеризувати особливості сучасного випускника, кореспонденти у фахових інтерв'ю відзначали зниження середнього рівня знань за останні роки, що означає не лише знання в галузі,

а й недостатній рівень базової грамотності. Компанії вважають брак знань суттєвою проблемою абсолютно для всіх випускників, незалежно від рівня їхньої теоретичної підготовки. Від практики неготовність до роботи в реальному бізнесі; нерозуміння того, як працює цей бізнес. Оскільки це найпоширеніша проблема, усі опитані компанії намагаються вирішити її самостійно, навчання молодих спеціалістів безпосередньо в компанії, а також співпраця з університетами [0].

Список використаних джерел

1. Степко М. Вища школа зорієнтована на фундаментальну підготовку і ми зробимо все, щоб її зберегти. К.: Вища школа. 2003. № 2-3. С. 18. 2. Вовканич С.І. Теоретико-методологічні основи дослідження людського та інтелектуального капіталу в знанневомісткій економіці: концептуалізація понять / С.І. Вовканич, Л.К. Семів // Регіональна економіка. 2007. № 4. С. 7-19. 3. Закон України «Про вищу освіту»: Затверджено 17 січня 2002 р. № 2984-ІІІ. 4. Випускники українських ВНЗ очима роботодавців [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.yourcompass.org/docs/Employees%20on%20University_Graduates.pdf 5. Національна доктрина розвитку освіти: Затверджено Указом Президента України від 17 квітня 2002 року № 347/2002

Науковий керівник: Мурашкін Михайло Георгійович, д. філос. н., проф., професор кафедри соціально-гуманітарних дисциплін, Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

Світайло Світлана Валеріївна

к. пед. н., старший викладач кафедри академічного та естрадного співу Інститут мистецтв Київського університету імені Бориса Грінченка

ОСОБЛИВОСТІ КОМПЕТЕНТІСНОЇ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

У сучасній системі вищої професійної освіти, і музично-педагогічної зокрема, фахова підготовка здійснюється на основі компетентнісного підходу, який становить основу державних освітніх стандартів нового покоління, а відповідно, й змісту навчальних програм. Його сутність досить переконливо розкрито в багатьох наукових працях з педагогіки вищої школи, як і зміст понять компетентності, компетенції тощо. Так, Г. П. Щедровицький, один із провідних дослідників цієї проблематики, розглядає компетентність як інтегровану характеристику сучасного випускника вищого навчального закладу, здатного працювати у відповідній сфері діяльності: «Компетентність – це ситуативна категорія, що виражається в готовності до певної діяльності в конкретних професійних (проблемних) ситуаціях» [4, с. 40].

У науковій літературі загалом описано моделі професійної компетентності як складного, багатокомпонентного феномена [2]. Відповідно до цих моделей компетентнісно спрямована освіта має на меті не тільки забезпечувати майбутніх фахівців спеціальними знаннями, а й сформуванню у них відповідну систему цінностей, форм поведінки, здатність адекватно діяти на основі цих знань, знаходити засоби для оригінального вирішення фахових завдань, постійно збагачувати свій досвід, розвивати в собі нові види компетентності для досягнення творчої мети. Тобто засвоєні особою загальні норми і правила поведінки, мислення суттєво впливають на неї в різних ситуаціях, і тому числі і в умовах фахової діяльності. Відповідно до наведених визначень і тлумачень сутності професійної компетентності потребує уточнення досить поширене у науковій педагогічній літературі поняття фахової компетентності як конкретної і специфічної за своїми змістом, ме-

тою, засобами і прийомами здійснення ознаки. Фахова компетентність майбутнього вчителя музики має свої особливості, зумовлені метою і змістом музично-освітньої діяльності учителя музики в школі. Вона вимагає поєднання музичних та педагогічних аспектів, які забезпечують її результативність. Зважаючи на результати наукових досліджень компетентнісної концепції освіти та особливостей музично-педагогічного процесу у вищій школі (О. Олексюк, О. Рудницька, Г. Падалка, О. Щолокова та ін.), розглядаємо фахову компетентність учителя музики, який здобув хормейстерську підготовку, як інтегративне особистісне утворення, складне, динамічне за своєю структурою, яку можна модифікувати відповідно до змісту і рівня освіти, здатність до музично-освітньої діяльності, до музичного розвитку школярів асами вокально-хорового співу на основі знань і умінь, досвіду емоційно-ціннісного ставлення до явищ музичного мистецтва, відповідно до певних суспільних вимог та естетичних цінностей. Специфіка навчального процесу для майбутніх учителів музичного мистецтва полягає в тому, що засвоювані педагогічні знання, уміння, навички вони пов'язуватимуть з матеріалом хорознавчих та хормейстерських дисциплін. І навпаки, весь цикл хормейстерської підготовки майбутнього вчителя музики має бути спрямований і на формування компетенцій вчителя музики.

Серед першорядних завдань у цій сфері дослідники цілком правомірно вважають такі: всебічний розвиток особистості студента, поглиблення загальної музичної підготовки, засвоєння знань з вокально-хорової культури (теоретичних знань, вокально-хорового репертуару, виконавського досвіду); набуття виконавських навичок вокаліста, хормейстера, а також підготовку до виконавської і педагогічної діяльності. До цих питань зверталися Т. Смирнова, С. Щолокова, А. Болгарський, О. Леснік, Т. Смирнова, Н. Тарарак, І. Шинтяпіна та ін. Вони наголошують передусім на необхідності оптимізувати хормейстерську складову в підготовці майбутніх вокалістів, учителів музичного мистецтва. Зокрема, йдеться і про урізноманітнення навчального і виконавського репертуару у класах з постановки голосу, вокального ансамблю, диригування, з хоровому класі, про застосування різних форм організації навчального процесу і про необхідність взаємозв'язку між індивідуальними заняттями з фаху і педагогічною практикою. Кожен із цих аспектів передбачає певну інтенсифікацію навчального процесу, хоча не менш важливу для його результативності має й методика роботи в кожному із зазначених класів, зокрема в класі хорового диригування.

Формування фахової компетентності майбутніх викладачів музичного мистецтва здійснюється завдяки викладанню таких спеціальних дисциплін: постановка голосу, вокальний ансамбль, хоровий клас, хорове диригування, методика роботи з вокальним ансамблем, аналіз музичних творів, спеціальний інструмент. Хорове виконавство вважають найскладнішим у музичному виконавстві, адже диригент втілює свій творчий задум не безпосередньо на музичному інструменті чи голосом, а за допомогою колективу інших музикантів-виконавців. Власне, цим зумовлені й особливості формування фахової компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва, які здійснюють естетичне виховання і музичний розвиток учнів засобами вокально-хорового співу. У ній органічно поєднуються педагогічні й виконавські компетентності. Однією з них є здатність здійснювати *музично-теоретичний, вокально-хоровий та виконавський види аналізу* вокально-хорового твору, щоб надалі на цій основі розробити *виконавський план*.

Отже, компетентнісна концепція вищої професійної освіти спрямована на удосконалення підготовки фахівців шляхом формування у них фахової компетентності як складової професіоналізму, яка охоплює особистісні характеристики,

теоретичні знання, практичні здатності у сфері професійної діяльності. Згідно з таким підходом, у структурі фахової компетентності майбутнього вчителя музики, який здобуває хормейстерську підготовку, органічно поєднані: особистісний розвиток, професійна підготовка, сформованість загальної та музичної культури, здатність самостійно здійснювати професійну діяльність. Формування фахової компетентності майбутнього вчителя музики у процесі хормейстерської підготовки головних ознак слід передусім назвати: рівень загальної і спеціальної ерудиції, необхідної вчителю для результативної педагогічної діяльності; рівень спеціальних (фахових) здатностей, необхідних для вирішення типових і нестандартних завдань; рівень розвитку професійно значимих орієнтацій.

Список використаних джерел

1. Андреев А. Компетентностная парадигма в образовании: опыт философско-методологического анализа // Педагогика. 2005. №4. С. 15-27. 2. Тараненко І. Розвиток життєвої компетентності та соціальної інтеграції: досвід європейських країн // Кроки до компетентності та інтеграції в суспільство. За ред. І. Єрмакова. К.: Контекст, 2000. 3. Равен Джон. Компетентность в современном обществе: выявление, развитие и реализация. / Равен Джон. Пер. с англ. Москва: «Когито-центр», 2002. 4. Щедровицкий П. Коммуникативная и рефлексивная компетенция в рамках мыследеятельностного подхода: контуры нового понимания // Педагогика развития: ключевые компетентности и их становление. Красноярск. 2003.

Старовойтенко Наталія Василівна

к. пед. н., доцент каф. лісового господарства та раціонального природокористування,
Черкаський державний технологічний університет

Ключка Світлана Іванівна

к. пед. н., доцент каф. лісового господарства та раціонального природокористування,
Черкаський державний технологічний університет

МІЖДИСЦИПЛІНАРНИЙ ПІДХІД У ФОРМУВАННІ ЕКОЛОГІЧНОЇ СВІДОМОСТІ СТУДЕНТІВ ТЕХНІЧНОГО СПРЯМУВАННЯ

Одним із пріоритетів та напрямом діяльності суспільства є екологічне виховання молоді, яке має відбуватися в першу чергу через освітнє середовище закладу вищої освіти. Відомо, що наукові та технологічні прориви припадають, як правило, на стики наук, в результаті комплексних досліджень об'єктів і пов'язаних з ними проблем. При цьому під міждисциплінарними дослідженнями розуміють комплексне вивчення єдиного предмета дослідження представниками різних наукових дисциплін. При цьому міждисциплінарність розглядається як форма організації наукового знання, заснованого на певних зв'язках між науковими дисциплінами (галузями знань), методами і технологіями, що забезпечують рішення комплексних науково-технічних проблем [4, с. 47]. Високий рівень екологічної свідомості та культури неможливий без екологічної освіти, що має здійснюватися на основі комплексності та безперервності освіти. Актуальним постає підвищення рівня освіти суспільства на основі інтеграції знань [3, с. 249].

Практика свідчить, що у вітчизняних ЗВО продовжує домінувати дисциплінарний підхід до викладання окремих навчальних предметів, що не відображає зв'язку між різними галузями знань та не формує у майбутніх фахівців технічного профілю збалансованого комплексу знань, умінь і навичок, необхідних для їх успішного функціонування у науково-академічному та професійному середовищі.

Стрижневим елементом формування екологічної свідомості є: знання (засвоєння основних наукових понять про природу, екологічні проблеми); усвідомлення (формування свідомої позиції щодо довкілля); ставлення (розуміння природи як

унікальної цінності та джерела матеріальних і духовних сил людини); навички (здатність практичного освоєння довкілля і його охорони); діяльність (участь у розв'язанні екологічних проблем) [5, с. 354].

Своєрідна «синтетичність» екологічного виховання зумовлює те, що його не можна обмежувати вивченням власне екологічних дисциплін. Воно охоплює світоглядні, моральні, естетичні й інші аспекти формування особистості майбутнього спеціаліста технічного напрямку. З огляду на це, до змісту навчання з різних предметів університетського курсу логічно включити екологічні знання. У такий спосіб буде вирішено два завдання – «озброєння» студентів знаннями в галузі екології і формування екологічної свідомості. Тому перед викладачами вищої школи стоїть завдання пошуку шляхів, засобів, методів гуманізації навчальних предметів. Наприклад, математику, фізику, хімію, економіку, інженерні, лінгвістичні, мистецтвознавчі та іншого напрямку дисципліни можна гуманізувати через їх екологізацію.

На нашу думку, дисципліна «Основи екології» має важливе значення у засвоєнні студентами – «технарями» таких понять як: природне середовище, екологічні фактори, екосистема, природні та штучні екосистеми, класифікація забруднень, екологічно збалансовані та ресурсозберігаючі технології тощо.

Вивчаючи тему «Особистість і поведінка», доречно акцентувати увагу на проекологічній поведінці екозбереження, екодеструктивній поведінці екоспоживання. Молодь залучається до обговорення проблеми соціального впливу на екологічно релевантну поведінку.

На практичних заняттях з психології доречно застосувати методи формування суб'єктивного ставлення до природи. Зокрема, метод *екологічної ідентифікації* полягає у створенні умов, коли студенту необхідно поставити себе на місце якого-небудь природного об'єкта, унаслідок чого формується відповідна поведінка стосовно природних об'єктів. Непростим є пошук причин певної поведінки тих, за ким спостерігали студенти. Метод *екологічної емпатії* полягає в актуалізації співпереживання студентом природних об'єктів, а також співчуття їм. Формується суб'єктифікація природних об'єктів через емоційну сферу молодої людини. Метод *екологічної рефлексії* передбачає самоаналіз особистістю своїх дій і вчинків, спрямованих на світ довкілля, з погляду їх екологічної доцільності. Особливий інтерес проявляють студенти до обговорення проблем про вплив, який люди здійснюють на середовище, і те, які прийоми соціального впливу можна використати, щоб змусити людей (зокрема студентську молодь) ставитися до навколишнього середовища з великою увагою. Дискусії стосуються ситуацій екологічної поведінки наших сучасників та психологічних досліджень зарубіжних психологів Е.Аронсона, Р.Ріно, К.Каллтрена (польові експерименти з метою вивчення впливу приписуючих та наочних соціальних норм на поведінку людей) [1, с. 498].

Зміст математичних завдань із екологічною спрямованістю повинен допомогти студентам одержати інформацію про масштаби екологічної катастрофи й на сучасному етапі задуматися про можливі шляхи виходу зі складної ситуації, усвідомити власну роль і поведінку щодо природи. Складаючи графіки та діаграми, які ілюструють функціональні залежності результатів впливу людської діяльності на природу, студенти усвідомлюють роль математики у розв'язанні екологічних проблем.

Майбутні інженери на заняттях з фізики мають можливість долучитися до проблеми раціонального способу застосування природних ресурсів та різноманіт-

них видів енергії (механічної, електричної та інших) в практичній діяльності. Екологічним змістом наповнюються такі теми, як: вібрація, електромагнітні поля, іонізуюче випромінювання, теплові машини, дифузія тощо.

Правові аспекти, пов'язані з екологією, доречно розглядати на заняттях з права. Важливо донести до свідомості студентів новий напрям еколого-правового регулювання, яке базується на вченні про екологічний ризик, що обумовлює формування нової сфери правовідносин щодо здійснення екологічно небезпечної діяльності та забезпечення права громадян на екологічну безпеку. Розкриваються особливості механізму регулювання та забезпечення екологічної безпеки на національному і транснаціональному рівнях. Висвітлюються напрями гармонізації законодавства України з правом Європейського Союзу і міжнародно-правовими актами, прийнятими на рівні ООН.

Оволодіння сучасними інформаційними технологіями дає можливість забезпечити доступність і повноту інформації про нові екологічні знання, науково – технічні досягнення та виробничий досвід еколого-інноваційної діяльності. В умовах інтенсивної та неминучої індустріалізації нашого життя існує потреба в детальному та комплексному моніторингу природного середовища.

Відомо, що аналогії екологічних явищ можна знайти в галузі хімії. Так, між динамічною рівновагою (принцип Ле Шательє) та популяційним гомеостазом, законами хімічної кінетики та особливостями впливу на живі організми низки екологічних факторів існує очевидна подібність. Встановлення аналогій підштовхує до думки про те, що між живою та неживою природою немає чіткої межі. Природні способи вирішення технологічних проблем набагато мудріші та більш ефективні, ніж способи, які використовує людина, тому слід приділяти увагу вивченню тих хімічних досліджень, які допоможуть розкрити геніальні загадки природи. Майбутні хіміки – технологи мають бути добре обізнані з інженерно – технологічними аспектами охорони навколишнього середовища, взаємозв'язку проблем екології та безпеки хімічних підприємств. Актуальними є питання економічних, екологічних та енергетичних вимог до хімічних технологій, проблеми вибору енергоносіїв та сировини в хімічній промисловості, безвідходних та маловідходних технологічних системи.

Майбутні спеціалісти технічного профілю, які мають нахил до підприємництва, з інтересом вивчають маркетингові технології, в основі яких екологічний підхід. Серед компаній лідерів, які активні в питаннях захисту навколишнього середовища, такі корпорації як: Microsoft, Intel, Nokia, Ikea, Apple. У Великобританії лідирує бренд The Body Shop. Відчутний внесок американського медіахолдингу CBS Corporation створив цілу еко-програму - Eco Ad. На вирішення суспільно важливих проблем, корпорація щорічно віддає 10% доходів, які отримує від реклами. CBS спонсорує установку сонячних батарей, а також, модернізацію освітлення в деяких штатах. Є серія проєктів, спрямованих на озеленення територій. Серед великих українських компаній, які піклуються про навколишнє середовище, можна виділити виробника пива «Чернігівське» - «САН ІнБев Україна». Компанія пропагує розумне використання ресурсів і натуральність продуктів. У рецептурі використовуються лише натуральні компоненти, а вода проходить 32 тесту на наявність токсинів і металів. Стічні води, які залишаються від виробництва, проходять очистку [2].

Викладання іноземної мови передбачає роботу з газетами і журналами. Статті, що друкуються в журналах «National Geographic», «The Environment», «Naturopa», які містять багато нових фактів вже минулих подій і знайомлять студентів з гло-

бальними чи локальними екологічними проблемами та науковими дослідженнями, проведеними спеціалістами з Канади, США, Європи, або тексти, взяті з англомовних фахових підручників, які насичені термінологією, у сукупності з аудіо- і відеоматеріалами можуть бути успішно використані на заняттях з англійської мови.

Сучасний інженер–управлінець має добре орієнтуватися в питаннях підприємства, бізнесу. Тому курс екологічного менеджменту, екологічного маркетингу розширюватимуть знання екологічної проблематики: екологічна політика, екологічна відповідальність бізнесу, відкритість фірми й прозорість виробничого процесу, екологічне маркування, формування фінансових структур підтримки екологічних дій, екологічний аудит, екологічне страхування дій компаній, зміна форм звітності виробників, нові форми реклами, формування нових принципів торгівлі (наприклад, продаж екологічних продуктів).

Висновок. На відміну від монодисциплінарного принципу організації навчання, міждисциплінарний підхід сприяє підготовці спеціалістів, здатних займатися широким спектром проблем, переходити від однієї галузі знань до іншої, орієнтуватися на постійне оновлення знань. «Екологізація» всіх навчальних дисциплін стає оптимально дієвою і сприяє формуванню екологічної свідомості та культури майбутніх інженерів (екологічний досвід, екологічна спрямованість, культура сприйняття природи, мотиваційно–вольова готовість до активної екологічної діяльності, здатність до рефлексії), якщо зміст освіти адекватний сучасним науковим парадигмам, забезпечує цілісне сприйняття оточуючого світу на базі інтеграції знань про людину, суспільство, екосферу та техносферу.

Список використаних джерел

1. Аронсон Э., Уилсон Т., Эйкерт Р. Социальная психология. Психологические законы поведения человека в социуме. СПб., прайм–ЕВРОЗНАК, 2002. 560 с.
2. Леденко В. Тренд на турботу про екологію: хто використовує це в маркетингу. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://koloro.ua/ua/blog/brending-i-marketing/trend-na-zabotu-ob-ekologii.html>
3. Погребняк В. Г., Волошин В. С. Шляхи подолання екологічної кризи на землі з точки зору представників природничих наук // зб. наук. праць / Вісник Приазовського державного технічного університету. Маріуполь, 2008. Вип. 18. Ч. 1. С. 248–253.
4. Фіцула М.М. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. / М.М. Фіцула. 2-е вид., доп. К.: Академвидав, 2010. 456 с.
5. Хмарський В.М., Яворська В.В., Нос А.О. Моделі міждисциплінарних та міжгалузевих освітніх та освітньо-наукових програм: виклики, можливості та варіанти впровадження [Електронний ресурс] / Хмарський В.М. // Інституційний репозитарій Одеського національного університету імені І.І. Мечникова : [сайт]. Режим доступу: <http://dspace.onu.edu.ua:8080/handle/123456789/30508>
6. Фіцула М.М. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. / М.М. Фіцула. 2-е вид., доп. К.: Академвидав, 2010. 456 с.

Пахольчук Олексій Петрович

к. мед. н., асистент кафедри дитячої хірургії та анестезіології,
Запорізький державний медичний університет

ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ З ДИТЯЧОЇ ХІРУРГІЇ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Сучасний світ вимагає спеціаліста бути самостійним, відповідальним, активним. Така необхідність стає нагальним напрямом розвитку вищої школи. Самостійність й активність (уміння самому аналізувати інформацію й орієнтуватися в її потоці, робити висновки й досягати поставленої мети) можуть виявлятися та розвиватися лише тоді, коли процес навчання стає для студента засобом спільного з викладачем завданням: постійно працювати над собою, розвивати свої вміння й не зупинятися на досягнутому [5, с. 16-17].

На сучасному етапі освітнього процесу підготовка фахівців можлива шляхом наближення вітчизняної системи вищої освіти до розвитку нових зв'язків, входження її у світовий освітній процес. Це завдання може бути вирішене на основі впровадження в навчальний процес прогресивних освітніх концепцій, нових програм і відповідних їм сучасних навчальних технологій [1, с. 225].

В умовах пандемії дистанційне навчання, як цілеспрямований процес взаємодії викладача та студента, що ґрунтується на використанні сучасних інформаційних та телекомунікаційних технологій, які дозволяють здійснювати навчання на відстані, стає важливішим напрямком в освітньому процесі [2, с.458].

Дитяча хірургія є однією з найбільш складних дисциплін, що викладається в курсі вищих медичних навчальних закладів. Впровадження в практику дистанційної системи навчання припускає збільшення самостійної роботи студента, що повинен добре знати основи дисципліни, самостійно вирішувати ситуаційні завдання, обстежити хворого, визначити план обстеження, проаналізувати отримані дані й визначити лікування, що відповідало протоколу.

Електронне навчання все частіше використовуються медичними навчальними закладами у всьому світі і включає навчальні посібники, аудіо-відео файли і віртуальні моделі. Низькою авторів було продемонстровано, що дистанційне навчання настільки ж ефективно, як і традиційне, і може використовуватися стимулювання самостійної освіти [3, с. 134; 5, с. 16].

Організація освітнього процесу під час практичного заняття передбачає раціональне поєднання навчання біля ліжка хворого та елементів імітаційного навчання. Особливо це актуально в умовах дистанційного навчання, коли не завжди є змога огляду пацієнтів, відповідно теми заняття та обмеженою можливістю відвідування операційної та перев'язочній. І тому під час практичних занять викладачі кафедри широко використовують мультимедійний матеріал у вигляді презентацій, клінічних випадків і навчальних фільмів.

Викладання питань хірургічних захворювань дитячого віку для студентів 5,6 курсів медичного факультету ґрунтується на формуванні їхньої особистісної та професійної компетенції. В основі цього лежать знання і вміння застосовувати різноманітні методи діагностики та лікування хірургічної патології, що є актуальними не тільки України, але й в усьому світі [4, с. 2; 6, с. 16].

Навчання студентів 5 курсу з питань діагностики та вибору тактики лікування набутої хірургічної патології проводиться на практичних заняттях при розборі матеріалу за кожною темою заняття. Таким чином, при розборі кожної теми, обговорюючи лікувально-діагностичні алгоритми у дитини з ознаками набутої хірургічної хвороби викладач, визначає важливість виявлення об'єму діагностики і обговорює її особливості хірургічної тактики відносно кожної нозології.

На 6 курсі на кожному занятті висвітлюють наступні питання: пренатальна діагностика вроджених вад; клінічна картина та рання діагностика новонародженої дитини; вибір оптимального хірургічного лікування, ведення пацієнтів в післяопераційному періоді.

Вагомим недоліком дистанційного навчання є відсутність можливості для роботи з пацієнтом та відпрацювання практичних навичок. На нашу думку, для вирішення цього доцільно використання відео матеріалу з їх виконанням. Співробітниками кафедри створені відеоролики з різними оперативними втручаннями, які демонструються під час занять. Використовується показ з наступним розбором використаних методик і навичок, симптомів та постановкою топічного і клінічного діагнозу як альтернативу неможливого зараз реального обстеження та клінічного розбору пацієнта.

Нами відмічено, що якість підготовки студента можливо значно підвищити впровадженням імітаційного навчання, яке є додатковим етапом медичної освіти. Імітаційне навчання має ряд переваг загальнонавчаних медичною спільнотою, а саме реалістичне відтворення об'єкта втручання або ситуації, не обмежена кількість повторів виконання та не залежність від роботи клініки, об'єктивна оцінка дій студента та можливість корегування помилок.

Практичні заняття та зв'язок в реальному часі дозволяють демонструвати практичні навички операції, маніпуляції в живому форматі, відповідати на питання і т. д. Це дає можливість студенту отримати необхідні практичні навички, навчитись описувати та інтерпретувати виявлені патологічні процеси. З іншого боку, викладач має можливість швидко та об'єктивно проаналізувати підготовленість студента, чітко відмежувати, коли студент тільки завчив матеріал, а коли підготовлений з глибоким розумінням теми. За умов дистанційного навчання на заняттях викладачі широко використовують клінічний розбір профільних хворих за історіями хвороб. У он-лайн режимі викладач демонструє історію хвороби дитини, обговорює дані суб'єктивного та об'єктивного обстеження, методом дискусії допомагає сформулювати попередній і клінічний діагнози, сформулювати диференційну діагностику, створити плани обстеження та лікування дитини. Викладач може коментувати помилки, пропонувати свої варіанти реплік, підказувати тактичні ходи, але головним критерієм для нього служить лише успіх студента в комунікації.

Така форма навчання сприяє розвитку клінічного мислення майбутніх лікарів, вчить сприймати і аналізувати інформацію он-лайн, що так необхідно в період епідемії. Адже компетентність лікаря полягає у умінні набувати й використовувати знання, структурувати їх за допомогою клінічного мислення, застосовувати у нових, нестандартних ситуаціях, зокрема в умовах дистанційного навчання.

Висновки: На кафедрі дитячої хірургії та анестезіології створені умови для підвищення теоретичних знань та практичних навичок студентів, це сприяє покращенню засвоєнню матеріалу з хірургічної патології серед дитячого населення. Завдяки застосуванню інтерактивних методів при правильній їх організації зростає зацікавленість до процесу навчання, особливого значення набуває вивчення, аналіз, узагальнення і творче використання досвіду втілення інноваційних освітніх технологій, які збагачують педагогічну теорію та практику своїм унікальним внеском.

Список використаних джерел

1. Лушня С.Л. Особливості проведення навчання студентів на кафедрі травматології та ортопедії // *Бесперервна освіта для сталого розвитку: філософсько-теоретичні контексти та педагогічна практика: матер.ІІІ Всеукраїнської науково-практичн. конференції, 04 грудня 2020р., м. Дніпро, КЗВО «ДАНУ»./ наук.ред. О.Є. Висоцька. Дніпро: СПД «Охотнік», 2021. С.225.*
2. Ткаченко О.І., Максимовський В.Є., Пирогов В.В. Навчально-методичне забезпечення при викладанні хірургічних дисциплін в умовах пандемії коронавірусу / О.І. Ткаченко, В.Є. Максимовський, В.В. Пирогов // *Актуальні питання вищої медичної (фармацевтичної) освіти: виклики сьогодення та перспективи їх вирішення: матеріали XVIII Всеукр. Наук.-практ. конф. в онлайн-режимі за допомогою системи microsoft teams (Тернопіль, 20–21 трав. 2021 р.) / Терноп. Нац. Мед. Ун-т імені І. Я. Горбачевського МОЗ України. Тернопіль: ТНМУ, 2021. С.458.*
3. Лупальцов В. І., Ягнюк А. І., Мірошніченко О. В. Оптимізація викладання практичних навичок по хірургії // *МАТЕРІАЛИ XIV Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю, присвяченої 60-річчю ТДМУ. Сучасні підходи до вищої медичної освіти в Україні/ 2017. Тернопіль, 18-19 травня 2017 року, Том 1, С. 134-135.*
4. Антоненко А.М. Досвід проведення дистанційного викладання дисципліни «HYGIENE AND ECOLOGY» за цикловою системою сту-

дентам 6 курсу факультету підготовки іноземних громадян англомовної форми навчання/ Антоненко А.М., Вавріневич О.П., Бардов В.Г// Матеріали конференції «Актуальні питання підвищення якості освітнього процесу» 18 вересні 2020 р. Івано-Франківськ. 2020. С 1-2. 5. Жукович І.І. Сучасні педагогічні технології в навчанні. Матеріали XII/ Жукович І.І.// Міжнародної науково-методичної інтернет-конференції «Сучасні концепції викладання природних дисциплін у медичних освітніх закладах, 5-6 грудня 2019 року». м. Харків. 2019. С. 16-17. 6. Коваленко М.М. Інформаційні технології в навчальному процесі/ Матеріали XII Міжнародної науково-методичної інтернет-конференції «Сучасні концепції викладання природних дисциплін у медичних освітніх закладах, 5-6 грудня 2019 року»// Коваленко М.М., Михалик О.І. м. Харків. 2019. С. 16-17.

Андрющенко Антон Сергійович

студент, Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

АНТИКРИЗОВЕ УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ

Протягом кількох років відзначається важлива роль третинної (високоспеціалізованої) медичної допомоги в Україні у вирішенні складних питань зі здоров'ям пацієнтів, у той же час як вторинна (спеціалізована) медична допомога ґрунтується на всіх тих самих принципах, постулатах, та здійснюється у різних екстремних випадках із різною етіологією хвороб. У обох випадках маємо справу із консультаціями, здійсненням діагностики, призначенням та спостереженням за лікуванням. У рівній мірі немає і твердо встановлених незаперечних доказів на користь останньої.

Незважаючи на помітне підвищення рівнів комплексності та якості наукових праць зі спеціалізованої допомоги, ця область досліджень все ще представляється «новою» в порівнянні з первинною ланкою медичної допомоги. Лише поодинокі дослідження присвячені міжнародним порівнянням або аналізу ситуації до та після проведених реформ у системі охорони здоров'я.

Межі вторинної та третинної (спеціалізованої) допомоги доволі розмиті в різних країнах та в різних регіонах, що значно ускладнює порівняльний аналіз та знижує ступінь можливої узагальнення результатів досліджень. У багатьох країнах відбувається зміна організаційних структур на користь створення інтегрованих установ, що поєднують спеціалізовану та високоспеціалізовану медичну допомогу. Спеціалізована допомога – це всі види медичних послуг, які надаються вузькими фахівцями, як правило в умовах стаціонару або амбулаторно, та які не входять до обсягу первинної допомоги. У свою чергу, первинна медико-санітарна допомога здійснюється в більш дешевих умовах порівняно зі спеціалізованою допомогою, оскільки фахівці часто вдаються до застосування дорогих технологій і орієнтуються переважно на лікувальні, ніж на профілактичні заходи. Щодо персоналу, то жодних сумнівів не має бути щодо професійності працівників спеціалізованої медичної допомоги в певному закладі (це вже переважно вища освіта, перша та вища кваліфікаційні категорії; щодо наукових ступенів – кандидат, доктор медичних наук).

Для країн, що розвиваються, немає настільки ж переконливих даних у доказ доцільності розділення спеціалізованої медичної допомоги та «витіснення» високоспеціалізованої. Адже у обох випадках невід'ємні труднощі поділу «ефектів» та «надефектів» від кожної категорії медичної допомоги.

В останні роки в системі охорони здоров'я США, Канади, Ізраїлю з'явилося більше нішевих медичних програм, які забезпечують спеціалізовану охорону здо-

ров'я. Ці медичні програми часто називають центрами передового досвіду або науково-методичними центрами, які зосереджені на вивченні самих захворювань, порушень чи вивчення перебігу медичних станів з командою кращих і найяскравіших медичних фахівців у відповідних областях. Наприклад, елітні кардіологи співпрацюють у галузі новітніх досліджень, методів лікування та хірургії серцево-судинних захворювань, або онкологи об'єднують ресурси, щоб запропонувати пацієнтам першокласне лікування та лікування захворювань. Медичні центри передового досвіду зазвичай розташовані у лікарнях, медичних кампусах та медичних школах та спеціалізуються на конкретних медичних станах. У більшості міських районів існує хоча б один затребуваний центр передового досвіду, який лікує пацієнтів із цього регіону та прилеглих регіонів.

Наприклад, Інститут Ротмана у Філадельфії відомий як центр передового досвіду в галузі захворювань кульшових, колінних та суглобних вад. У Фенікс Неврологічний інститут Барроу отримав міжнародне визнання в галузі неврології. Пацієнтів, які захворіли на рідкісні або смертельні інфекційні захворювання, часто направляють до Медичного центру Університету Небраски в Омахі. Медичний центр Шиба в Ізраїлі визначає високі стандарти якості обслуговування, орієнтованого на пацієнта в галузі медичної науки та біотехнологічних інновацій, застосовуючи новітні технології та надаючи якісне, комплексне медичне обслуговування. Для пацієнтів, яким потрібний ще більш високий рівень спеціалізованої допомоги, низка всесвітньо відомих медичних закладів, таких як клініка Майо, Джона Хопкінса, клініка Клівленда та Медичний центр Р. Рейгана (UCLA) лікують численні захворювання та розлади.

Наявні дані отримані з різних країн, з різноманітним структур охорони здоров'я, шляхів організації та фінансування і діяльності систем охорони здоров'я. Врахувати всі фактори на користь доцільності об'єднання вторинної (спеціалізованої) та третинної (високоспеціалізованої) медичної допомоги в Україні дуже складно. Спостережені зміни можуть залежати не стільки від того, де і ким надано допомогу, скільки від впливу таких факторів, як рівень фінансування системи охорони здоров'я чи стиль поведінки лікаря. Саме тому, доцільним все ж таки видається виокремлення впливів подібних факторів від впливів умов та специфіки надання допомоги, рівня спеціалізації медичних працівників. Адже спеціалізована медична допомога все ж має на увазі неспецифічний підхід, більш глибоке вивчення етіології, глибоке опрацювання найкращих методів лікування.

Без сумніву, роль спеціалізованої допомоги повинна розглядатися не ізольовано від первинної, а у поєднанні з іншими складовими системи охорони здоров'я. Первинна та вторинна допомога, загальніша і спеціалізована – все має важливе значення в охороні здоров'я. Ці види допомоги не є взаємовиключними, і той та інший – необхідні компоненти будь-якої системи. Тим не менш, технологічний прогрес, підвищення рівня освіти та професійної підготовки медпрацівників, розширення функцій кадрового складу бригад первинної допомоги, інший характер потреб та попиту внаслідок процесу зміни структури захворюваності та домінуючих соціальних установок – все це свідчить на користь того, що спеціалізована допомога нині грає важливішу роль, ніж раніше у силу збільшення нетрадиційних кейсів, і розподіл наявних ресурсів має сприяти її розвитку.

Необхідний новий підхід, при якому спеціалізована допомога бачиться у позитивному світлі, що дозволяє побачити, що вона з достовірністю забезпечує внесок у покращення здоров'я людей, а не тільки несе специфічні ресурсні, фінансові, економічні функції. Оптимальну основу для такого підходу надає всебічна

інтегрована модель, при якій спеціалізована модель інтегрується у високоспеціалізовану без будь-яких втрат для вітчизняної системи охорони здоров'я. Цей оновлений підхід має поєднувати у собі інноваційний універсалізм та економічний реалізм, маючи на меті забезпечення допомоги кожному, але із іншим класом медичних втручань. В будь-якому у випадку, сфера, зміст та шляхи впровадження спеціалізованої моделі як однієї універсальної моделі повинні визначатися за результатами практичних досліджень. Повинна відбутися інтеграція вторинної (спеціалізованої) та третинної медичної (високоспеціалізованої) медичної допомоги в Україні у відповідну інформаційну систему – спеціалізованої медичної допомоги. У свою чергу, інтеграція, кіберстійкість та телемедицина – складові медицини України майбутнього. Вже на сьогодні фахівці багатьох країн спираються на інтеграційний підхід та інтероперабельність, повсюди створюються платформи, що поєднують інформаційні системи різних постачальників. І лікарі, і пацієнти згодом отримуватимуть вигоду від роботи з інтегрованими даними, зокрема у межах спеціалізованої медичної допомоги, де будуть поєднуватися складні медичні технології, високоінтелектуальні «медичні» уми, інноваційні підходи до лікування тяжких (унікальних) захворювань.

Таким чином, вторинна (спеціалізована) та третинна (високо-спеціалізована) медична допомога в Україні не є взаємовиключними. Кожна з них ґрунтується на професійності, включає профілактику, діагностику та лікування специфічних захворювань і станів. Перспективи розвитку спеціалізованої медичної допомоги в Україні є створення інтегрованих установ, що поєднують спеціалізовану та високоспеціалізовану медичну допомогу. Зокрема мова також йде про створення медичних центрів передового досвіду або науково-методичних центрів на зразок зарубіжного досвіду. Об'єднання вторинної та третинної допомоги має відбуватися на принципах поступовості, синергійності, безперервності медичної освіти працівниками, із професійним здійсненням діагностики, призначенням та спостереженням за лікуванням.

Список використаних джерел

1. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 30 липня 2021 року «Про стан національної системи охорони здоров'я та невідкладні заходи щодо забезпечення громадян України медичною допомогою»: Указ Президента України №369/2021 URL: <https://www.president.gov.ua/documents/3692021-39713>. 2. Definition: Specialised medical care URL: <https://www.tariffnumber.com/info/abbreviations/3737> 3. What Is Specialized Healthcare? URL: <https://www.rightathome.net/blog/what-is-specialized-healthcare>

Науковий керівник: Мудриєвська Людмила Михайлівна, к.юр.н., зав.ч кафедри теорії держави і права, конституційного права та державного управління

Чернявська Оксана Володимирівна

к. соціол. н., доц., доцент кафедри прикладної соціології та соціальних комунікацій, Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

ГЕЙМІФІКАЦІЯ ЯК ТЕХНОЛОГІЯ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ

Проблема сталого розвитку є однією з найбільш обговорюваних проблем останніх двох десятиліть. Вона зачіпає такі важливі сфери, як гендерна рівність та рівноправність загалом, викорінення злиднів, ліквідація голоду, стабільне економічне зростання, збереження довкілля, якісна освіта та покращення якості життя людей загалом. Сталий розвиток починається з освіти. Освіта для сталого розвитку – це можливість створити культуру сталого життя. Вона буде можлива лише в тому випадку, якщо суспільство знайде кращі способи підтримки та зміцнення

неперервного навчання [2; 4]. Аналіз результатів досліджень про зростання інтересу вітчизняних науковців до феномену неперервної освіти (В. Александрова, А. Васильюк, Н. Горук, О. Гулай, В. Давидової, Ю. Деркач, І. Зязюна, Н. Ничкало, О. Огієнко, Н. Павлик, О. Паращук, Т. Ткач, О. Шапочкіна та інші).

У англomовній педагогічній літературі використовуються різні терміни, означені у нас під єдиним поняттям неперервної освіти: «освіта дорослих» (adult education); «продовжена освіта» (continuin geducation); «подальша освіта» (further education); «відновлювана освіта» (recurrent education); «перманентна освіта» (permanent education); «освіта протягом життя» (lifelong education); «навчання протягом життя» (lifelong learning); «навчання шириною в життя» (lifewide learning) тощо.

Найбільш поширене – поняття «lifelong learning/education» охоплює декілька значень: 1) створення умов для розвитку едукативних можливостей поза системою освіти; 2) забезпечення умов неперервного вдосконалення професійної кваліфікації; 3) свідоме продовження навчання протягом життя. На думку Н. Павлик «Узагальнення одержаних даних дозволяє виділити декілька компонентів поняття «неперервна освіта»: 1) уся освітня діяльність людини протягом життя, що охоплює базову освіту, середню освіту, професійну освіту, підвищення кваліфікації / перекваліфікацію, позайнституційну освіту (в Україні – освіта протягом життя); 2) додаткова навчально-виховна діяльність особи у сфері професійного самовизначення, саморозвитку та побудови кар'єри (в Україні – освіта дорослих); 3) добровільна усвідомлена освітня діяльність особистості щодо задоволення власних інтересів і потреб, що виходить за межі обов'язкового навчання (в Україні – неформальна освіта)» [3]. Таким чином, неперервна освіта є багаторівневим поняттям, що охоплює різні напрями освітньої діяльності людини залежно від соціальних, економічних, індивідуальних потреб. Також більшість авторів сходяться в думці, що комплекс зовнішніх та індивідуальних факторів спонукають людей навчатися протягом життя. В процесі подальшого розвитку і становлення цифрового соціуму цей тренд буде лише посилюватись.

Сама ідея неперервної освіти спричинена необхідністю підготовки / адаптації людини до життя у швидкозмінному світі, що пов'язане із технічним, суспільним та організаційним розвитком. Важливо відмітити, що концепцію неперервної розглядають в кількох вимірах: *часовий вимір, просторовий вимір та вимір «глибини» / «якості»*. Щодо останнього виміру А. Васильюк слушно зазначає: «Поєднуються заняття з різним ступенем складності, що вимагає різних зусиль: від поверхових й легких до інтенсивного навчання з розумовою напругою, зосередженням уваги, сили волі, але разом з тим – більш ефективних у виховному та якісному сенсі» [1]. Освіта – це будь-яка практика, яка конструктивно змінює нашу поведінку, мислення та почуття. Люди потенційно завжди мають бажання вчитися, незалежно від віку. Але також всі навчаються різними способами, завдяки внутрішнім і зовнішнім елементам, пов'язаним не лише з віком, а й з рівнем розвитку та зрілості, особистістю, досвідом, а також генетичними та екологічними факторами. Для того, щоб дозволити студентам використати та розкрити свій потенціал у повній мірі, необхідною умовою є оптимізація навчальних методів.

Освітні методи, що використовуються в даний час, є дуже широкими і включають академічне викладання, практичне навчання, обговорення, спрямовані дослідження та мультимедійне навчання. Технологія як ніколи вплинула на освітній процес Але якщо сьогоднішні студенти народилися в цифрову еру і майже виключно використовують технології у своїй повсякденній діяльності, то більшість до-

рослих та професіоналів пристосовуються до технологій та збільшують свою залежність від них у своїй повсякденній діяльності завдяки їх повсюдній присутності в смартфонах, планшетах, комп'ютерах та Інтернеті..

У контексті освіти, зокрема неперервної освіти, тенденція використання ігрових елементів в неігрових контекстах, яку інакше називають *гейміфікацією*, спрямована на підвищення залученості та мотивації учнів/ студентів, захоплення їх інтересу до продовження навчання та впливу на їхню поведінку в аудиторії. Хоча сьогодні ігри використовуються в освітньому середовищі, ця тенденція залишається стигматизованою, а їх використання обмежене, наприклад, через недостатній доступ до технологій, відсутність професійного досвіду в інтеграції нових технологій та опір змінам. Щоб змінити це, нам потрібно розуміти, як гейміфікація може сприяти *систематичному навчанню*.

Гейміфікація в освіті оптимізує обробку мозком нової інформації. Цьому можуть сприяти загальні аспекти гейміфікованих занять із аудіо-візуальним представленням, мінімізацією фрагментів схематизованої інформації, короткими проміжками часу та часто повторюваними шаблонами. *Гейміфікація* в освіті покращує мотивацію та залучення. Ігрові елементи, такі як миттєвий зворотній зв'язок та отримання значків за успішне виконання завдань, мають значний вплив на підвищення бажання учнів та студентів брати участь у цих іграх як в аудиторії, так і у дистанційному навчанні [5]. Крім того, соціальний компонент гейміфікованого навчання (гейміфікація в групах) дає багато переваг для функції мозку (соціальна, інтелектуальна активність пом'якшує стрес, а у літнього населення – сприятливий вплив соціальних взаємодій було підкреслено у відстроченні деменції). *Гейміфікація* змінює центр винагороди та задоволення в мозку та покращує навчання. Добре відомо, що ігри, в яких людина виграє або отримує позитивний зворотний зв'язок, можуть активувати ланцюги насолоди мозку, викликаючи утворення дофаміну. Такий самий вплив мають освітні ігри, враховуючи елементи перемоги в випробуваннях або успішного досягнення мети. Задоволення під час гейміфікованої освіти призводить до довготривалої спорідненості до навчального предмета або до вирішення інших складних проблем. Сигнали, пов'язані з винагородою, сприяють зберіганню нової інформації в довгостроковій пам'яті, також пам'ять покращується після практики відеоігор у дорослих завдяки стимуляції мозкових ланцюгів тощо. Також *гейміфікована діяльність* активізують увагу, розуміння, інтерес, сприйняття, мислення, взаємодію з навчальним матеріалом та іншим учасниками завдяки урізноманітненню навчального процесу, внести в нього елементи розваг за допомогою сучасних ІКТ та 3D дизайну [5].

Висновки. Таким чином, неперервна освіта – фундамент сталого розвитку і даність сучасності. Неперервна освіта, подібно і як наша сучасна дійсність, знаходиться на етапі становлення. Глобальний тренд – цифровізація всіх сфер життя у т.ч. освіти. Застосування технології гейміфікації в неперервній освіті, на всіх її рівнях і формах (формальній, неформальній, інформальній) до певної міри може сприяти оптимізації цього напрямку освіти, модернізації освіти в цілому та становленню суспільства сталого розвитку в Україні.

Список використаних джерел

1. Василюк А.В. Концепції та стратегії неперервної освіти / А.В. Василюк [Електронний ресурс]. Режим доступу до ресурсу: https://virtkafedra.ucoz.ua/el_gurnal/pages/vyp20/2/vasiljuk_tezi-2.pdf
2. Итоговый документ Конференции ООН по устойчивому развитию Рио +20 «Будущее, которого мы хотим». [Електронний ресурс]. Режим доступу до ресурсу: https://unecse.org/fileadmin/DAM/env/water/cadialogue/docs/Almaty_May2013/MK_Statement_30_May_Final_Rus.pdf
3. Павлик Н. П. Зміст поняття неперервна освіта / Н. П. Павлик // Актуаль-

льні проблеми в системі освіти: загальноосвітній навчальний заклад – доуніверситетська підготовка – вищий навчальний заклад : зб. наук. Праць матеріалів II Всеукраїнської науково-практичної конференції, 25 травня 2016 р., м. Київ, Національний авіаційний університет / наук. ред. Н. П. Муранова. К: НАУ, 2016. 296 с. С. 180-182. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://idp.nau.edu.ua/conference.html> 4. Преобразование нашего мира: Повестка дня в области устойчивого развития на период до 2030 года, 2015 г. [Електронний ресурс]. Режим доступу до ресурсу: http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/70/1&Lang=R 5. Чернявська О.В. Гейміфікація як технологія і стратегія дистанційного навчання / О.В. Чернявська // Інновації в освіті: перспективи розвитку. Тернопіль: ЗУНУ, 2021. С. 135-139.

Хомазюк Олександр Григорович

викладач кафедри військової підготовки, майор,
Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ МЕДІАОСВІТИ У ВІЙСЬКОВИХ ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Насичення медіа змістом освітнього простору військового закладу вищої освіти передбачає активне впровадження у практику проведення навчальних, практичних та інших видів діяльності основних засобів медіа, а також інформаційно-комунікативних технологій організації освітнього процесу.

Поетапно процес насичення медіа змістом освітнього простору військового ЗВО можна реалізувати в декілька етапів.

Перший етап (аналітико-діагностичний) включає: аналіз наявних потенціалів інформаційно-освітнього середовища факультету; аналіз навчальних планів, програм дисциплін, практик, стажувань щодо впровадження базових медіаосвітніх технологій; робота з особовим складом з метою вивчення готовності до використання медіаосвітніх технологій, розробка системи контролю якості організованої роботи та інше.

Другий етап (підготовчий). У ході роботи на даному етапі створено концептуальне обґрунтування моделі роботи; розроблений діагностичний інструментарій; розроблено програма заходів, план розвитку інформаційно-освітнього простору факультету; здійснено відбір коштів методичного та технічного супроводу впровадження медіаосвітніх технологій у конкретні форми навчальної та професійної діяльності всіх суб'єктів освітнього простору ЗВО.

Третій етап (технологічний) присвячений реалізації діагностичних процедур; впровадженню у практику роботи комплексу заходів; включення учасників освітнього процесу у створення власних медіа-продуктів, або використання готових при підготовці та трансляції професійних компетентностей; підтримці продуктивної взаємодії суб'єктів освітньої діяльності коштами інформаційних, соціальних технологій тощо.

Четвертий етап (практичний) дозволяє вирішувати наступні завдання: підтримка та удосконалення інформаційно-освітнього простору; вдосконалення матеріально-технічної бази факультету; розробка нових засобів контролю якості діяльності суб'єктів освітнього процесу, а також моніторинг ефективності вирішення актуальних для конкретного моменту часу педагогічних завдань; оцінка використовуваних медіаосвітніх технологій на предмет відповідності конкретним видам та форм освітньої діяльності курсантів та педагогів.

У рамках нашого дослідження ми виділяємо кілька важливих педагогічних умов організації медіаосвіти у військових закладах вищої освіти: по-перше, початкова підготовка педагогів (знайомство з логікою та закономірностями процесу медіаосвіти, формами, засобами організації; отримання спеціальних знань про

способи організації та взаємодії з колективом курсантів); по-друге, сприяння у підборі ефективних педагогічних методів, навчальних матеріалів та інструментарію; по-третє, визначення спільно з педагогами змісту діяльності курсантів на навчальних заняттях та у поза навчальний час, способи її організації з використанням медіаосвітніх технологій. Змістовний процес насичення медіаосвітнього простору військового ЗВО включає наступне. Насамперед, на наш погляд, зміст медіаосвіти спрямовано не тільки на підвищення загальної інформаційної грамотності та медіакомпетентності курсантів, а й на розвиток їх особистісних якостей. Важливе значення при цьому отримує насичення освітнього простору ЗВО особистісним знанням, коли інформація знаходить для курсанта індивідуальну цінність у сенсі причетності до життєвого досвіду [1, с.272].

Саме тому щодо дисциплін необхідно задіяти потенціал самостійної роботи з медіаджерелами, їх осмислення та підготовку курсанта до трансляції набутого досвіду роботи з медіа. При сприйнятті навчальної інформації курсант має підходити до її вибору та осмислення з позицій новизни та значимості в його майбутню професійну діяльність.

Медіаосвіта має збагачувати уявлення курсанта про те чи інше явище, процесі, створювати передумови усвідомлення необхідності саморозвитку в професійній сфері. Для цього ми рекомендуємо використовувати комплекс завдань, що дозволяє курсантам проводити порівняльний аналіз досліджуваних процесів, які з одного боку трансливалися на лекціях (у класичній формі проведення); а на практичних заняттях курсантам пропонувалося вивчити цей процес з погляду конкретних прикладів, ситуацій, пошук яких здійснювався на основі роботи з мас-медіа, мережі Інтернет, з художніми та документальними матеріалами тощо.

Список використаних джерел

1. Кравченко О.Ю. Педагогічні умови формування медіаграмотності майбутніх вчителів у сучасних закладах вищої освіти: обґрунтування проблеми // Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка / [редактори-упорядники М. Пантук, А. Душний, І. Зимомря]. – Дрогобич: Видавничий дім «Гельветика», 2020. Вип. 31. Том 3. С. 270-275.

Yusupov Vadim

Senior Lecturer at the Department of Social Sciences and Language Training, OMMU

Lenik Vadim

Candidate of Medical Sciences,

Lecturer at the Department of General and Military Surgery, ONMedU

CONTINUING EDUCATION FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT: THEORY AND PRACTICE. THE ROLE OF THE EDUCATOR

For many years, the concept of sustainable development has occupied a significant place in the world economy, politics, medicine, ecology and other areas. This scientific idea, which has such a wide public response, is only a normative forecast that has yet to be realized. Intensive global socio-cultural transformations lead to changes in the education system. Humanity uses education as the main social mechanism to purposefully influence the course of its development. A feature of modern changes is that the theory and practice of education for sustainable development is developing simultaneously with the formation of the very concept of sustainable development. The formation of a new educational model coincides in time with the formation of a new type of culture.

It is believed that education for sustainable development will become the most significant innovation in the near future, transforming the modern education system,

changing its goals, content, forms and methods of teaching. Currently, the concept of sustainable development is only being formed, integrating many different areas of training and education, with the idea of improving the quality of life of the present and future generations. The changes introduced by education for sustainable development do not allow us to limit ourselves to the selection of any existing educational technology or subject teaching methodology. It is necessary to develop a theory of learning for sustainable development, which may be called the didactics of sustainable development.

Continuing education is becoming a fundamental principle of modern education. The Education for Sustainable Development Policy declares that the introduction of sustainable development education provides for the improvement of preschool, primary, secondary, higher and postgraduate education, the reorientation of education towards sustainable development. The educational environment combines the totality of all the opportunities for learning and personal development provided by formal and non-formal education, family, society, mass media, etc.

Thus, education for sustainable development is a lifelong learning for everyone, using all the educational, educational and informational opportunities of society.

A significant principle of sustainable development education is the rejection of the priority of knowledge transfer. Modern society knows and predicts the negative consequences of such activities, understands the need to comply with ethical and moral standards, but does not link this knowledge and understanding with real activities. Therefore, education for sustainable development must proceed from the fact that knowledge alone is not sufficient. Such traditional educational tasks as acquaintance with the concept of sustainable development, popularization of its ideas, and even the formation of skills necessary for sustainable development should be considered as auxiliary. The most important thing is the formation of a holistic view of the world with all its interconnections in nature and society.

The transition to sustainable development requires a person to be willing to act and live in a rapidly changing environment, to participate in planning social development, to anticipate the consequences of decisions and actions taken to maintain the stability of social structures and systems. A feature of sustainable development education is its futurization, that is, a shift in emphasis on the study and modeling of the future. The essence of this concept lies in the advanced development of education in comparison with other spheres of activity associated with the transformations of nature, as well as in the orientation of the content of the educational process towards a common desired future. Much is new about lifelong learning for sustainable development. The educational system for sustainable development is just being formed. It is necessary to use the already existing didactic developments of project pedagogy, including in the development of forms, methods, teaching aids and a system for assessing the quality of emerging education in the interests of sustainable development. Particular attention should be paid to training teachers and creating opportunities for them to exchange experiences.

Taking into account the modern realities taking place in the world, time has changed the teacher and the student, the forms and content of their communication, the age and time frames of traditional education, exacerbating the contradictions between the information needs and information capabilities of generations of students and teachers, manifested in different readiness of the subjects of the learning process to perceive changes characteristic of the information society. However, in spite of everything, the «teacher-student» pair remains the central pair of the educational process. The role of the teacher in the modern educational system, while ceasing to be dominant, does not cease to be decisive for the process and results of education. This role does not fit into the framework of understanding the teacher as "an indifferent leader of the educational process."

It imposes on the teacher the obligation to be an active, creative, educated person with a talent for communication, able to find his own approach to everyone and inspire him with his positive energy for the necessary activities, placing the development of personality and her health at the center of pedagogical interaction. In this regard, it is in the conditions of continuous education of society that the very personality of the teacher, his values and meanings of professional activity, the content and forms of his professional training require a lot of attention to himself.

The teacher is always designated in the role of a "key figure" of those processes that take place in society and education. The teacher is a key figure in the educational model, innovative development of education, modernization of education, and continuing education. Thanks to the activities of teachers, state policy is being implemented in creating the country's intellectual and creative potential, the development of science and technology, the formation of culture and the individual.

Хасхачих Дмитро Анатолійович

*к. мед. н., доцент кафедри акушерства та гінекології,
Дніпровський державний медичний університет*

ОСОБЛИВОСТІ ЕКСТРЕНОГО ПЕРЕХОДУ НА ДИСТАНЦІЙНУ ФОРМУ НАВЧАННЯ В ПЕРІОД ПАНДЕМІЇ

В умовах загрози поширення коронавірусної інфекції більшість університетів та коледжів, за рекомендацією Міністерства освіти та науки України та Міністерства охорони здоров'я України, ухвалили рішення про перехід на дистанційну форму навчання і зокрема медичних університетів.

Екстрене перенесення навчання у дистанційний формат в умовах пандемії має суттєві відмінності від правильно спланованого очного навчання. Освітні організації, змушені працювати зі студентами дистанційно з метою зниження ризиків поширення коронавірусу, повинні усвідомлювати цю різницю в оцінці ефективності так званого «онлайн-навчання» із застосуванням дистанційних освітніх технологій [1-3].

У зв'язку з цим усі очні заняття, включаючи лекційні, практичні та навіть лабораторні за наявності віртуальних аналогів, були перенесені до онлайн-середовища.

Викладачі змушені організувати навчальний процес за допомогою дистанційних технологій навчання на основі різних способів доставки електронного контенту та доступних інструментів комунікації учнів та викладачів в електронному інформаційно-освітньому середовищі.

Такий різкий перехід на «дистанціонку» – міра вимушена та екстрена, не всі університети були готові до цієї кардинальної перебудови навчального процесу виходячи з об'єктивно різного рівня розвиненості інформаційної інфраструктури, забезпеченості дисциплін електронними освітніми ресурсами та готовності викладачів до використання цифрових платформ та сервісів в освітньому процесі.

Як показало опитування проведене у 2019 році, самі викладачі ВНЗ з вченим ступенем невисоко (3,2 бали з 5) оцінюють свій рівень володіння дистанційними технологіями, а кожен 4-й з них жодного разу за останні 3 роки не використовував послуги віддаленої відеозв'язку для участі у вебінарах та відеоконференціях або проведення аналогічних заходів [2].

Щодо технічного персоналу, який міг би надати підтримку викладачам у цей непростий період, штатна чисельність таких співробітників у вишах невелика і,

швидше за все, ресурсів вистачить лише на розробку стандартних рішень та супровід невеликої частини зацікавлених викладачів.

Безумовно, стресова для всіх учасників ситуація не може не позначитися на відношенні до онлайн-навчання та інших дистанційних освітніх технологій. При цьому сам термін «онлайн-навчання» вживається щоразу, коли йдеться про відсутність очного контакту з викладачем, що призводить до заміни понять та неправильних висновків. У ситуації, що склалася, було б не обґрунтованим використання терміна онлайн-навчання навіть щодо використання масових відкритих онлайн-курсів, оскільки екстремний переклад студентів на них у середині семестру без попередніх організаційних заходів та належного супроводу з боку авторів онлайн-курсів не дозволяє учням повною мірою відчутти переваги цієї технології.

Так само, як і навчання, онлайн-навчання вимагає соціальної підтримки учнів. У очному навчанні цю роль виконують матеріальні ресурси вишу та викладачі, задіяні у навчальному процесі. Такий підхід передбачає, що онлайн-навчання – це насамперед когнітивний та соціальний процес, а не просто процес передачі інформації через Інтернет.

Онлайн-навчання неможливе без IT-інфраструктури, яка потребує значних інвестицій, включаючи платформу онлайн-навчання свою або зовнішню, з якою укладено договір, а також якісні онлайн-курси, що забезпечують ефективне навчання та підтримку тих, хто навчається в онлайн-середовищі. Важливими вимогами до системи стали її надійність, пропускна спроможність Інтернет-каналів, простота створення та розміщення контенту, доступність сервісів та платформ для викладачів та учнів. Багато ВНЗ змогли скористатися безкоштовними онлайн-курсами від провідних українських та зарубіжних університетів (Google class, Moodle, Socrative) розміщених на інтернет-платформах.

У нинішній ситуації, коли перехід на онлайн навчання здійснюється в найкоротші терміни, всі ці умови повинні бути створені заздалегідь, а викладачі повинні мати досвід використання інструментів онлайн навчання і сервісів підтримки учнів. Практика показує, що на розробку онлайн-курсу потрібно в середньому 6-9 місяців, а навички роботи викладача на онлайн-платформі формуються протягом перших двох запусків курсу [3].

Тож не варто очікувати високих результатів, навіть якщо найпросунутіший у плані цифрових компетенцій викладач зробить усе можливе для перенесення занять до онлайн-середовища: запише кілька онлайн-лекцій, викладе текстові матеріали та завантажить тести на платформу – дива не станеться.

Таким чином, слід розрізнити те, що ми вкладаємо в поняття «онлайн-навчання» і те, що ми намагаємося реалізувати зараз у стислий термін з мінімальними вкладеннями та ресурсами. Останнє називатимемо дистанційним навчанням в екстремальних умовах. Однак навіть ці надані можливості не змогли забезпечити повноцінне освоєння студентами онлайн-курсів у зв'язку з тим, що безкоштовний доступ до контенту курсів не передбачав підтримки власників онлайн-курсів, що навчаються з боку вузів, а викладачі з боку університетів-споживачів не були залучені в контент курсу, не були знайомі з методикою онлайн-навчання та вивчали курси одночасно зі своїми студентами.

При цьому ці студенти досить добре впоралися з поставленим завданням, але, на жаль, таких не дуже багато. Викладачам же не вистачило навичок роботи у цифровому середовищі, часу на освоєння нових інструментів та розбудову освітнього процесу та підтримки з боку технічних служб університету, які відіграють важливу роль у впровадженні нових технологій.

Навчання викладачів у такі стислі терміни не було можливим і звелось до інструктивних внутрішніх нарад, коротких вебінарів від експертної спільноти, рекомендацій та інструкцій щодо роботи з різними сервісами та платформами, розміщеними на сайтах організацій. Питання педагогічного дизайну та опрацювання проектів курсів навіть не ставилися на порядку переходу на дистанційне навчання. І це наслідок форс-мажорних обставин, які змусили вузи мобілізувати всі наявні ресурси та зробити ривок у масовому екстремому впровадженні дистанційних освітніх технологій, але не в планомірному використанні інструментів онлайн-навчання, що потребує набагато тривалішого часу.

І, як наслідок, немає підстав судити про ефективність онлайн-навчання за тими результатами, які будуть отримані у цьому «глобальному» експерименті екстремого переходу на дистанційне навчання. При оцінці ефективності нової освітньої технології або моделі навчання велика спокуса порівняти результати навчання, отримані учнями при застосуванні даної технології, з результатами навчання традиційної моделі очного навчання. Однак такий порівняльний аналіз, як правило, не дає обґрунтованих статистично значущих висновків. Така оцінка більшою мірою спрямована на аналіз передумов, потреб, процесів, ніж оцінку результатів. А ефективність у разі визначається як співвідношення результатів і витрачених ресурсів з урахуванням терміновості поставлених завдань.

Зрештою, набагато важливіше отримати висновки з цього «глобального експерименту» та організувати планомірну роботу над помилками, щоб уникнути цих помилок у майбутньому.

Список використаних джерел

1. Прибилова В. Проблеми та переваги дистанційного навчання у вищих навчальних закладах України. *Проблеми сучасної освіти*. 2013. № 4. URL: <https://periodicals.karazin.ua/issuesedu/article/view/8791>. 2. Застосування технологій електронного навчання як засіб підвищення ефективності навчального процесу / Шевченко Т. І. та ін. Удосконалення якості підготовки лікарів у сучасних умовах: матеріали наук.-практ. конф. з міжнар. участю, м. Полтава, 24 березня 2016 р. Полтава, 2016. С. 242-243. 3. Впровадження дистанційної форми навчання в систему післядипломної освіти: проблемні питання сьогодення / Галій Л. В. та ін. *Проблеми безперервної медичної освіти та науки*. 2019. № 3. С. 14–20. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Psmno_2019_3_5.

Науковий керівник: Мудрисєвська Людмила михайлівна, к.філол. н., к. ю.н., завідувач кафедри теорії держави і права, конституційного права та державного управління ДНУ імені Олеся Гончара

Трохименко Юлія Русланівна

студент, НМЦ післядипломної освіти та підвищення кваліфікації, Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

ГРОМАДСЬКЕ ЗДОРОВ'Я В СИСТЕМІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ УКРАЇНИ ТА ІСПАНІЇ

На сьогоднішній день, не зважаючи на високі позиції іспанської медицини у світі, Іспанії буде нелегко впоратися з одним із найвищих показників старіння та хронічної захворюваності, а також з тенденцією летальних випадків саме через наявність хронічних захворювань. Серед головних проблем здоров'я населення Іспанії – це зростання ожиріння у дорослих та дітей, збільшення числа випадків діабету, серцево-судинних та онкологічних захворювань, старечого недоумства та хвороби Альцгеймера.

Ця ситуація підштовхує уряд Іспанії до неминучої зміни парадигми охорони здоров'я. Поточна проблема полягає не тільки в масштабах її зрушення, а й у тому,

що вона стосується трансформації охорони здоров'я; трансформації, яка вже розпочалася в інших сферах бізнесу чи сферах діяльності. Наразі є процеси змін, зумовлені розвитком технологій та гіперзв'язком. Саме тому іспанський уряд готовий якнайшвидше відреагувати на зміну звичок здоров'я та вимог громадян. Окрім цього змінюються потреби та запити споживачів охорони здоров'я, вони хочуть мати все більше і більше інформації та, що найголовніше, – вибору.

У цифрову епоху уряд не є вже просто глядачем, спостерігачем, його роль явно має бути більш активна. Наукові та технологічні досягнення швидко та прогресивно впроваджуються в діяльність по догляду, вдосконалюючи технології від проведення діагностичних тестів до хірургічних втручань, роблячи іспанську медицину все більш персоналізованою.

Майбутнє медицини Іспанії за чотирма головними напрямками: (1) зміцнення здоров'я, (2) профілактика, (3) персоналізація та (4) передбачуваність. Поряд із цим лікарні та персонал повинні також змінюватися. У лікарнях майбутнього медичний персонал працюватиме пліч-о-пліч з інженерами, біокомп'ютерниками або новими спеціальностями, такими як геномна медицина, фармакогеноміка та прогностична медицина, які разом допоможуть іспанській системі охорони здоров'я бути більш стійкою до загроз.

Наразі вже створені технологічні рішення, інтерактивні клінічні історії, яка дозволяють всім медичним працівникам бути взаємопов'язаними та гарантувати відповіді в реальному часі. Ця перша технологічна віха дозволила іспанській медицині якісно покращитися, щоб мати можливість контролювати пацієнтів. Це перше рішення дало змогу зрозуміти, що технологія була не метою, а засобом. Цей шлях привів до роботи і створення «віртуальної медсестри», чат-боту, який пов'язаний із штучним інтелектом.

У «віртуальної медсестри» є можливість класифікувати або стратифікувати пацієнтів, а після цього вона контролює, персоналізує та консультує щодо їхньої хвороби та ліків, а також покращує доступність для медичних працівників. Вона також може гарантувати зв'язок з відповідальним лікарем, якщо вона не знає, як продовжити, або має вимогу з боку пацієнта або опікуна. Головна місія «віртуальної медсестри» полягає в тому, щоб покращити якість лікування хронічних пацієнтів, змінити звичні канали допомоги, наприклад, звернення до відділення невідкладної допомоги або госпіталізацію при будь-якому загостренні, якого можна уникнути.

На даний час в Іспанії робиться акцент у рамках концепції омніканальності. Це стратегія, яка об'єднує всі канали, які втручаються у відносини між громадянином та його інструментами охорони здоров'я, генеруючи цілісне повідомлення та розмиваючи кордони між цифровим і фізичним. Це має на увазі цілісну трансформацію, об'єднання фахівців, громадян, страховиків, лікарень з метою просування нових моделей відносин, заснованих на технології.

Відбувається клопітка робота над рішенням, яке гарантує комплексне лікування всього процесу охорони здоров'я пацієнта, починаючи з надання обладнання і включаючи надання висококваліфікованої технічної команди, моделі віддаленого моніторингу. Вдосконалюється робота відповідних центрів підтримки, щоб зменшити адміністративні завдання клінічного персоналу та отримати повністю підготовлену команду медичних працівників. Інформація стане загальним ресурсом для всієї медичної організації, яка зробить її доступною для своїх фахівців і пацієнтів, щоб допомога була цілісною та персоналізованою.

Телемедицина та віртуальна допомога стають основними темами для медичних страхових напрямків компаній по всій Європі, у тому числі і Іспанії. За спостереженнями фахівців, компанії перестали впроваджувати економічні інновації. Страховики почали піклуватися про пацієнтів та якість медичної допомоги, яку вони надають. Охорона здоров'я стає все більш орієнтованою на пацієнта, ніж будь-коли раніше. Страхові компанії тепер керують пацієнтами, а не клієнтами.

В Іспанії, хоча й повільно, почали подорожувати цим шляхом вже деякий час тому. Основні страховики зрозуміли, що в цьому цифровому та технологічному суспільстві громадяни все більш вимогливі та інформовані. Лояльність – це виклик, який досягається, працюючи над ефективністю роботи та якісним сприйняттям послуги. Наразі в Іспанії є певні зусилля, є спільноти, які в останні роки дуже серйозно працюють над пошуком рішень, пов'язаних з телемедициною, на зразок андалузських баскських або каталонських громад. Звісно, поки немає сильного чи рішучого руху, який би гарантував глибокі зміни.

Іспанська система охорони здоров'я має змінитися, адже користувачі повинні носити сервіс у своїй кишені. У сфері охорони здоров'я революція полягає в тому, щоб ввести лікаря в свою кишеню, лікаря, який працює як профілактичник, так і як спеціаліст. І, перш за все, побудувати різні платформи, які дозволять покращити зв'язки та дають змогу підтримувати моделі відносин між усіма зацікавленими сторонами.

Блокчейн, штучний інтелект змінить правила охорони здоров'я в Іспанії також. Штучний інтелект значно прогресував за останні роки. Його розвиток є логічним наслідком оптимального використання даних, оцифровування клінічних історій, включення геноміки в область допомоги або включення даних у реальному часі з пристроїв Інтернету речей і медичних пристроїв. Розумні дані, поглиблене використання даних, дозволить налаштувати попит і пропозицію здоров'я як довгострокову іспанську бізнес-модель.

Інтернет медичних речей також увійде у іспанське «здорове» життя. Вторгнеться мережа датчиків і пристроїв, готових фіксувати, ідентифікувати та вимірювати дані, які пізніше будуть проаналізовані за допомогою інтелектуальних технологій. Вони будуть використовуватися для стратифікації ризиків, прийняття рішень в режимі реального часу: на тілі, вдома, у громаді, клініці чи лікарні. Усі ці досягнення дозволять Іспанії зменшити кількість непотрібних дій і надати пацієнтам інформацію та, особливо, контроль під час прийняття рішень. Це допоможе досягти іспанській системі охорони здоров'я сумісності, з'єднати медичні пристрої із середовищем охорони здоров'я та водночас інтегрувати взаємодію з користувачем.

Таким чином, серед проблем охорони здоров'я Іспанії – старіння населення, збільшення кількості хронічних захворювань, збільшенню черг у системах громадської охорони здоров'я тощо. Іспанія засвоїла зміну уваги до хронізації, перетворення, яке є не тільки клінічним, але також політичним і директивним. Віртуальні центри допомоги у найближчому майбутньому будуть основним інструментом в допомозі профілактики та зміцнення здоров'я, діагностики та моніторингу без фізичної присутності. Інтегративні платформи дозволятимуть у сортуванні інформації чи на призначеннях лікування. Через п'ять років Іспанія знову планує зайняти лідируючі позиції, а завдяки блокчейну, штучному інтелекту, суттєво зменшити тиск на систему охорони здоров'я через прогнозування впливу різних факторів.

Список використаних джерел

1. *What are the biggest challenges in Spanish healthcare?* URL: <https://telemedi.co/en/blog/biggest-challenges-spanish-healthcare-interview/> 2. *Spain. Health system review* URL:

Шабасєва Людмила Миколаївна

*старший викладач кафедри виховання та культури здоров'я,
КЗВО «Дніпровська академія неперервної освіти» Дніпропетровської обласної ради»*

СУЧАСНА МОДЕЛЬ УПРАВЛІННЯ ПОЗАШКІЛЬНОЮ ОСВІТОЮ: ВІД ТЕОРІЇ ДО ПРАКТИКИ

Проблеми позашкільної освіти, зокрема управління цією сферою, стали особливо актуальними у третьому тисячолітті, оскільки необхідність своєчасного реагування на виклики часу вимагає сучасності управління освітою. Освіта як основа соціального політичного, економічного, духовного та культурного розвитку суспільства проголошена державним пріоритетом. Як державний і громадський інститут вона передбачає відповідальність держави і суспільства за стан її функціонування. Система позашкільної освіти виступає механізмом самоорганізації, що забезпечує життєдіяльність соціальної системи, змінюючи спосіб трансляції інформації, соціального досвіду, культури й цінностей, впливає на розвиток соціуму. Освіта в Україні має складну структуру європейського типу і включає дошкільну освіту, загальну середню освіту, позашкільну освіту, професійно-технічну освіту, вищу освіту, післядипломну освіту, аспірантуру, докторантуру, самоосвіту [1, с.5].

Новим кроком у формуванні системи управління позашкільною освітою є державно-громадська модель управління [4]. Сучасна модель організаційного забезпечення позашкільної освіти включає 5-компонентну структуру, до якої відносяться: правове, управлінське, освітнє, інформаційне та фінансове забезпечення.

Першою складовою є правове забезпечення позашкільної освіти, що передбачає правові і законодавчі засади організації позашкільної освіти, необхідну нормативно-правову базу позашкільної освіти. Серед нормативних документів системи позашкільної освіти – закони, укази, розпорядження, постанови, накази, положення, програми, інструкції тощо, які регламентують позашкільну освіту, діяльність закладів позашкільної освіти [2]. Законодавчі та нормативно-правові акти представлені міжнародним, державним, обласним (районним, міським), місцевим рівнями, а також рівнем закладу. Другою складовою є управлінське забезпечення позашкільної освіти, що передбачає створення, ефективне функціонування та розвиток багаторівневої структури позашкільної освіти та її управління. Управлінське забезпечення позашкільної освіти передбачає наявність необхідної кількості підготовлених педагогічних та інших працівників відповідної кваліфікації системи позашкільної освіти, їх соціальних захист. У сучасних умовах актуальним постає питання активізації державно-громадського управління, удосконалення управлінської вертикалі і горизонталі у сфері позашкільної освіти.

Особливе місце в умовах децентралізації як складова системи освіти займає заклад позашкільної освіти. В об'єднаній територіальній громаді (ОТГ), селі, селищі, районі, місті, області заклад позашкільної освіти – це центр освітньої, соціокультурної та громадянської діяльності. З метою дотримання конституційного права дітей на позашкільну освіту, здобуття позашкільної освіти вихованцями, учнями і слухачами віком до 18 років включно здійснюється за рахунок державного та/або комунального бюджету, від 19 років – за рахунок платних послуг, які можуть надаватися закладами освіти, додатковими джерелами фінансування, не

забороненими законодавством України. Третьою складовою є освітнє забезпечення позашкільної освіти, що передбачає організацію, забезпечення та реалізацію освітнього процесу у закладах позашкільної освіти.

Освітній процес провадиться у закладі позашкільної освіти через освітню діяльність, спрямовану на передачу, засвоєння, примноження і використання знань, умінь, навичок та цінностей або компетентностей особистості. Ефективна організація і функціонування позашкільної освіти забезпечуються теорією, методикою і практикою позашкільної освіти [5, с.42].

Основними компонентами освітнього процесу є навчання, виховання, розвиток та соціалізація. «Усі ці 30 років позашкільна освіта виступала драйвером розвитку креативності не тільки дитини, а й вчителя. Позашкільля вистояло і віднайшло шляхи свого розвитку, створивши унікальну систему навчання, виховання та розвитку особистості, забезпечивши міцне підґрунтя для прогресивної трансформації цієї системи. На сьогодні позашкільля є інструментом, який дозволяє розкрити потенціал дитини, схильність до тих чи інших галузей науки», – зауважив Міністр Сергій Шкарлет. Він окреслив позитивні кроки Міністерства освіти і науки, спрямовані на розвиток позашкільної освіти: затвердження Типової освітньої програми закладу позашкільної освіти; затвердження плану заходів з реалізації Концепції розвитку STEM-освіти, який поетапно впроваджується; внесення на розгляд Верховної Ради Кабінетом Міністрів законопроекту, спрямованого на розвиток системи позашкільної освіти; відкриття першого в Україні інтерактивного Музею науки Малої академії науки, що дістав всебічного визнання, та робота зі створення Музею математики.

Слід зазначити, що сьогодні, окрім освітньо-виховної та розвиваючої діяльності, заклади позашкільної освіти активно впроваджують важливі функції соціального спрямування [3]. Позашкільна освіта – це шанс для розвитку здібностей дітей із соціально незахищених категорій, яким вкрай необхідні підтримка та захист. У зв'язку з необхідністю активного впровадження дистанційного навчання урізноманітнилися вектори методичної та науково-методичної роботи. Зокрема, на веб-сайті Національного центру «Мала академія наук України» створено окремий розділ «Онлайн-навчання», у якому розміщені різноманітні матеріали для різних наукових секцій і відділень: методичні рекомендації для педагогічних, науково-педагогічних і наукових працівників щодо здійснення дистанційного навчання в системі Малої академії наук України, відео заняття (лекційні та практичні), рекомендації для слухачів з різних питань проведення наукових досліджень в умовах карантину тощо). Цікава робота проводиться і такими територіальними відділеннями, як Дніпропетровське (щодо впровадження в освітній процес дистанційних технологій). Заслуговує на увагу й досвід організації позашкільної освіти в регіонах. Наприклад, закладами позашкільної освіти Дніпропетровської області за час карантину на основі сучасних освітніх платформ Офіс 365, Zoom, Google Classroom, Youtube, Kahoot!, Padlet проведено 628 різноманітних заходів: майстер-класів, відеолекцій, онлайн-презентацій, захистів проєктів у програмі Scratch; марафонів; Zoom-конференцій, онлайн-сесій; онлайн-курсів з медіаграмотності, в яких взяли участь понад 42 тис. учасників. Сучасна освіта, спрямована на формування компетентностей особи, розглядається як двокомпонентна модель, в якій є знаннева компонента (hard skills) і є компонента соціалізації здобувача освіти (soft skills). Забезпечення здобуття позашкільної освіти дітьми шкільного віку спрямовано на формування саме другої компоненти, яка сприятиме успішній реалізації особистості в суспільстві. Як міжнародний так і український досвід організації позашкільної освіти свідчить про те, що розвиток особистості,

її талантів і здібностей є надійною інвестицією в майбутнє і самої держави, і особистості. Позашкільна освіта може охоплювати дітей усіх вікових категорій, а отже, усіх рівнів освіти, починаючи з дошкільної. Вона має потужні можливості для розвитку особистості. Закон України «Про освіту» створив правове підґрунтя для системної трансформації позашкільної освіти: позашкільну освіту визначено як складову системи освіти, закріплено можливість визнання а врахування результатів навчання в ЗПО, задекларовано фінансову й академічну автономію закладів позашкільної освіти тощо.

Отже, основою моделі позашкільної освіти є розвиток особистості, профорієнтація та рання профілізація, попередження негативних дитячих проявів, допомога кожній дитині повірити в свої здібності та розкрити власний потенціал, надання додаткових знань та практичних навичок, необхідних для успішної самореалізації в дорослому житті.

Список використаних джерел

1. *Адміністративне право України. Повний курс: підручник / В. Галуцько та ін. Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2018. 446 с.* 2. *Закон України «Про позашкільну освіту»: за станом на 9 січ. 2014р. / Верхов. Рада України. Офіц. вид. К.: Парлам. вид-во, 2014. 26 с.* 3. *Лист МОН від 17.08.2021 № 1/9-414 «Про організацію освітнього процесу в закладах позашкільної освіти у 2021/2022 навчальному році».* 4. *Манжула А.А. Конспект лекцій з дисципліни «Адміністративне право. Адміністративна відповідальність».* Дніпро: Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2016. 111 с. 5. *Стратегія розвитку освіти в громаді: практичний poradnik. / Войцех Мархлевські, Олег Процак. К., 2018. 56 с.*

Tolstikova Olena

*PhD, MD, Associate Professor of Department of Pediatrics 3 and Neonatology,
Dnipro State Medical University*

Aharkov Serhii

*DM, MD, Professor of Department of Internal Medicine with a course of preventive disciplines,
Dnipro Medical Institute of traditional and nontraditional medicine*

Klimova Olga

Assistant of Department of Pediatrics 3 and Neonatology of Dnipro State Medical University

ORGANIZATION OF PRACTICAL TRAINING FOR FOREIGN MEDICAL STUDENTS

It is well known that the medical practical training is the most important part of training of a future doctor [1]. Medical practical training is also an integral part of the learning process as a whole. Medical practical training is a mandatory component of educational and professional programs. It is aimed at acquiring general and professional competencies by the applicant [2]. This involves, on the one hand, the formation of students' professional skills and abilities to make independent decisions during specific work in real market and production conditions. It is also important to acquire competencies for the systematic renewal of their knowledge, their creative application in practice. On the other hand, it is necessary to develop social skills and increase the ability to work. In addition, gaining the work experience required for a professional qualification is an integral part of the practical training. In this sense, the main tasks of industrial practice are, first, the consolidation of knowledge gained in the learning process. Secondly, it is necessary to master and improve practical skills in the future activities on the basis of treatment and prevention facilities [1, 2].

Medical practical training is carried out in accordance with the working curricula of doctor training in the specialty 222 - "Medicine". The list of types of practices of a specific educational program, forms, duration, terms of carrying out are given in the educational program and curricula. The content of the internship program must comply with the legislation of Ukraine, the educational program, the typical internship program of higher education, take into account the specifics of the specialty. The content and sequence of practice are determined by end-to-end programs. On the basis of cross-cutting programs, the university has developed work programs on practice and additional methodological documents aimed at improving the quality of practice of students and approved by the head. For foreign medical students, the bases of practice are provided in the relevant agreement on the training of specialists and can be located both on the territory of foreign countries and within Ukraine. If the internship base is located on the territory of another country, foreign students are provided with an internship program and an individual task in accordance with the established procedure. When doing an internship within Ukraine, foreign students follow the general rules and regulations for internship established at the Medical Universities. Medical students are provided by at one or more health care clinics, depending on their profile and practice programs. Students can have an internship outside Ukraine in the manner prescribed by applicable law.

The University program provides for the following types of medical practice: 3rd year - nursing practice, 4th year - hospital doctor, 5th year - outpatient medical practice, providing for emergency care at the prehospital stage in the relevant disciplines: therapy, pediatrics, surgery, obstetrics and gynecology. Medical students are given the opportunity to improve their knowledge and skills and practice practical skills in a simulation center equipped with state-of-the-art simulators and multifunctional mannequins.

Assessment of mastered manipulations and practical skills is carried out using checklists. Each student (from the 2nd to the 5th year) doing practice in a medical and diagnostic institution fills out an "Individual plan of practical training" (passport of student's practical skills) for all specialties. At the end of the practice, each student is given a characteristic, which indicates the assessment of the work he has done. Foreign medical students can independently, with the permission of the relevant departments, select for themselves the place of practice and offer it for training. Medical students who have independently chosen the base of practice abroad are provided with an official letter of recommendation for practice, indicating the schedule of practice and types of practice in accordance with the program. Internships are provided by students at one or more health care clinics, depending on their profile and practice programs. Students can have an internship outside Ukraine in the manner prescribed by applicable law.

Thus, the organization of practical training of higher medical students is an important component of the educational process, contributes to the improvement of knowledge, skills and practical skills of foreign students and improves the mastery of general and special competencies.

Список використаних джерел

1. Aharkov, S. F., and O. O. Tolstikova. "To the Question of International Integration of Ukrainian Higher Medical Education." *Освіта і наука у мінливому світі: проблеми та перспективи розвитку. Матеріали Міжнародної наукової конференції. 29-30 березня 2019 р., м. Дніпро (2019): 63-65.* 2. Агарков, С.Ф. и Толстикова, Е.А. (2016) Некоторые аспекты высшего медицинского образования. *Актуальні проблеми розвитку освіти і науки в умовах глобалізації: Матеріали всеукраїнської наукової конференції, 4-5 грудня 2015 р., м. Дніпропетровськ, Ч. 1. С. 146-148.*

РОЗДІЛ 3.

БЕЗПЕКА В СУЧАСНОМУ СВІТІ ТА СТАЛИЙ РОЗВИТОК. МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ, ІНТЕГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ ТА СТАЛИЙ РОЗВИТОК. ПОЛІТИЧНИЙ ВИМІР СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Висоцький Олександр Юрійович

*д. політ. н., проф., професор кафедри міжнародних відносин,
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара*

Висоцька Ольга Євгенівна

*д. філос. н., доц., завідувач кафедри філософії
«КЗВО «Дніпровська академія неперервної освіти» ДОР»*

ЦИФРОВА ДИПЛОМАТІЯ: ТЕХНОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД

Цифрова дипломатія є важливим компонентом здійснення міжнародних відносин. Вона є новітньою формою публічної дипломатії, яка, на відміну від традиційної її форми, широко використовує **інтернет-технології у впливі на зарубіжну громадськість**.

Разом з терміном «цифрова дипломатія» використовуються такі взаємозамінні терміни як «кібердипломатія» (cyber diplomacy), «нет-дипломатія» (net diplomacy), віртуальна (virtual diplomacy) та електронна дипломатія (e-diplomacy).

Якщо до появи мережі Інтернет арсенал публічної дипломатії включав в себе такі технології впливу на інші держави як: а) інформаційна пропаганда, що здійснювалася через радіо і телебачення; б) навчання окремих соціально-професійних груп населення з метою формування лояльної еліти й поширення політичної культури за допомогою виставкової діяльності, кіно, - то розповсюдження мережі Інтернет зробило можливим впливати на зарубіжну аудиторію за допомогою таких технологій: 1) розміщення радіо і телепередач в мережі Інтернет; розповсюдження літератури про власну державу в цифровому форматі; 2) моніторинг дискусій в блог-просторі зарубіжних країн; 3) створення персоніфікованих сторінок членів уряду в соціальних мережах, а також поширення інформації через месенджери.

Нові технології публічної дипломатії стали застосовуватися починаючи з 2005 року. Так виникла цифрова дипломатія, яка використовує комунікативний простір мережі Інтернет для реалізації зовнішньополітичних інтересів. Поява нового дипломатичного майданчику спричинила виникнення нового різновиду дипломатичного дискурсу – дискурсу цифрової дипломатії.

Особливості комунікації в рамках нового дискурсивного простору визначаються не тільки статусом комунікантів, але і інформаційними технологіями, що використовуються. В даний час цифрова дипломатія отримала широке поширення серед провідних країн. Видове розмаїття нової комунікативної практики свідчить про націленість на різні соціальні групи і про зростання ролі цифрової дипломатії в міжнародних процесах.

Глобальна інформатизація світового співтовариства зумовила необхідність перегляду практики взаємодії інституту дипломатії з громадськістю. Нові реалії світової політики і велика відкритість дипломатів по відношенню до журналістів

і суспільства знайшли своє відображення у створенні загальнодоступних Інтернет-сторінок державних установ, посольств, інших організацій, а також персоніфікованих сторінок урядовців та послів в соціальних мережах.

Одними з перших країн, які почали застосовувати цифрову дипломатію для вирішення завдань зовнішньої політики, просування цінностей політичної культури з національного рівня на міжнародний і виконання функціональних обов'язків МЗС і дипломатичних представництв, стали США, Великобританія і Канада.

Програми цифрової дипломатії в США отримали розвиток в 2002-2003 рр., коли адміністрація Джорджа Буша-молодшого почала переносити традиційні радіо- та телеканали міжнародного віщання в мережу Інтернет.

В 2006 році держсекретар Кондоліза Райс сформувала Групу цифрової взаємодії, в склад якої увійшли спеціалісти, що займалися моніторингом інформації і дезінформації про США, яку транслювали користувачі в соціальних мережах. Тоді ж держсекретар заявила про запуск першого офіційного блога Держдепартаменту, відкрила урядовий портал та кілька електронних журналів.

У цифровій дипломатії активно задіюється медійний простір, що природно позначається на характері комунікації. Можна визначити такі чинники, що сприяють розповсюдженню технологій цифрової дипломатії: 1) публічність, тобто відкритість для масового споживання; 2) наявність нових технічних засобів, що зумовлюють наявність публічного контакту з необмеженим колом споживачів; 3) комунікативна спрямованість; 4) односпрямованість взаємодії від адресанта до адресата, неможливість зміни їх ролей (в цифровій дипломатії можливі відступи від цього принципу); 5) потреба викликати інтерес в актуальній аудиторії та залучати нових потенційних слухачів, глядачів і читачів (залежно від видів ЗМІ).

Важливим чинником є те, що технології цифрової дипломатії реалізується не просто в медійному просторі, а в медійному просторі Web 2.0, який і обумовлює ключові особливості дипломатичного дискурсу в мережі Інтернет. Наведемо властиві Web 2.0 особливості, які сприяли розвитку і розповсюдженню технологій цифрової дипломатії. Серед них: 1) швидке створення користувацького контенту; 2) миттєве і одночасне редагування повідомлень; 3) спільна робота над будь-яким текстом або проектом; 4) практично постійне спілкування дипломатів з масовою аудиторією; 5) зберігання великих обсягів інформації безпосередньо в мережі, а не на електронних носіях; 6) легкість в роботі з контентом; 7) поширення інтерфейсів, дружніх для користувачів; 8) зростання передачі аудіовізуальних даних; 9) оприлюднення будь-якої інформації в мережі.

Цифрова дипломатія являє собою комплексний багатофункціональний механізм, який завдяки специфіці Інтернет-простору інтегрує в собі все різноманіття технологій подачі інформаційних матеріалів (друковані тексти, фотографії, малюнки, графіки, відеофрагменти). Але все ж в основі цифрової дипломатії, як комунікативного простору, лежить текстовий формат.

Говорячи про текст у структурі цифрової дипломатії, представляється важливим висвітлити основні технологічні фактори, що чинять безпосередній вплив на формування таких текстів: **1) Гіпертекстуальність;** **2) Інтерактивність;** **3) Квазісинхронність.**

1) Гіпертекстуальність. Ключова особливість гіпертексту полягає в тому, що він створює систему зв'язків між окремими текстовими просторами з допомогою вбудованих в текст гіперпосилань. Подібна комунікація розширює інформаційні можливості споживача. Це відбувається суто в рамках конкретного дипломатичного простору: даються посилання на документи, протоколи виступів, тексти ін-

терв'ю в пресі та соціальних мережах. Таким чином, кількість одержуваної адресатом інформації зростає, але в той же час має певні обмеження, так як на тексти, що містять альтернативну інформацію, посилання не надаються.

2) **Інтерактивність.** Дипломатична служба, інтегруючись в Інтернет-простір, отримує можливість стати принципово інтерактивним засобом зв'язку між людьми і налагоджувати діалог на необмежено великій відстані від аудиторії. Інтерактивність яскраво проявляє себе в рамках дипломатії в соціальних мережах, коли адресати отримують можливість на дискурсивному рівні реагувати на повідомлення дипломатів, висловлювати свою згоду або невдоволення, задавати питання і отримувати на них відповіді.

3) **Квазісинхронність.** Синхронність комунікації – складна властивість з декількох параметрів, що представляє собою градуальну опозицію. Основним критерієм для оцінки синхронності розумно вважати такий: наскільки породження повідомлень синхронізовано з їх передаванням і сприйняттям. У цифровій дипломатії існують канали з різним ступенем синхронності. Наприклад, офіційні сайти зовнішньополітичних відомств можна відносити до асинхронних каналів комунікації, коли породження і сприйняття повідомлень відбувається поступово, а не паралельно. На дипломатичних сторінках у соціальних мережах, навпаки, повідомлення про подію може виникати і ретранслюватися в мережу одночасно з процесом протікання події, а сам принцип роботи соціальних мереж передбачає миттєвість сприйняття.

Технології цифрової дипломатії можна поділити на інформаційні, оціночні та аргументативні.

Інформаційні технології реалізуються через: 1) відбір певної інформації; 2) конкретизацію деякої інформації; 3) обмеження інформації; 4) замовчування фактів (різні форми стратегій умовчання) чи їх ігнорування; 5) спотворення інформації; 6) пристосування інформації під особливості сприйняття цільової аудиторії.

На веб-сайті зовнішньополітичного відомства чи організації інформаційні технології технічно реалізуються через систему та розташування гіперпосилань на додаткову, конкретизуючу інформацію, а також фото- та відеоматеріали. А також через відсутність необхідних гіперпосилань, якщо реалізується стратегія умовчання, що є специфічним для традиційної дипломатії з її схильністю до таємності.

Інформаційна технологія цифрової дипломатії через спотворення інформації в основному ґрунтується на методі неперевіреної версії, що полягає у повідомленні аудиторії інформації про подію чи факт без перевірки її автентичності. Акцент робиться на механізмі первинного сприйняття інформації, що значно утруднює зміну первісно сформованої думки попри спростування неправдивого повідомлення.

Інформаційну технологію цифрової дипломатії через спотворення інформації активно використовує міністерство закордонних справ Росії, як правило, з посиланням на виступ голови МЗС Росії чи його офіційного представника. Зазначимо, що ця технологія посилюється завдяки паралельній подачі інформації через офіційні мас-медіа Росії.

Одним із важливих інструментів реалізації інформаційної стратегії цифрової дипломатії є пристосування інформації під особливості сприйняття цільової аудиторії. Варіацією застосування цього інструменту є розширення мовного діапазону повідомлень, що транслюються для світової аудиторії.

Так, на офіційному сайті ООН всі матеріали публікуються шістьма мовами (арабською, китайською, англійською, французькою, російською та іспанською). Крім того, шістьма мовами інформація ООН розміщується й у соціальних мережах. На сайті МЗС України всі повідомлення транслуються двома мовами (українською та англійською) виходячи з того, що англійська є універсальним інструментом комунікації за доби глобалізації, а українська є державною. Хоча було б набагато кращим, з точки зору вимог ефективності цифрової дипломатії, перевести сайт МЗС України на стандарти багатомовності ООН.

Оціночні технології цифрової дипломатії реалізуються через засоби дифамації, що включають несхвалення, зневагу, осуд, напад, та засоби позитивної репрезентації.

Технологія дифамації або поширення компрометуючих чи дискредитуючих відомостей є однією з дієвих у політичній пропагандистській боротьбі, особливо на світовій арені. Одним із варіацій цієї технології є інформування про політичних лідерів чи інститути інших держав через апеляцію до негативних цінностей (антицінностей) шляхом використання відповідних метафор, алюзій, термінів, навантажених оцінкою з позицій демократичних цінностей відкритого суспільства. Так, звинувачення в корупції чи порушенні прав людини є одним із способів застосування технології дифамації за допомогою ціннісно навантажених слів-образів, які викликають негативну реакцію світової громадськості. Іронічні оцінки, навішування ярликів, створення образу ворога – також є дієвими засобами дискредитації політичної лінії ворожих держав та їх лідерів.

Технології позитивної репрезентації здійснюються через демонстрацію співчуття, використання термінів з позитивною конотацією щодо союзників. Демонструючи позитивне ставлення до політики чи лідерів іншої держави, суб'єкт цифрової дипломатії одночасно вирішує завдання власної позитивної саморепрезентації. Достатньо розповсюдженою є практика висловлювань співчуттів главам держав чи нації в цілому в зв'язку з різного роду терактами та катастрофами, внаслідок яких загинули мирні жителі.

Аргументативні технології цифрової дипломатії побудовані на цитуванні, свідченнях очевидців, посиленнях на джерела інформації, візуальних доказах у вигляді відео- та фотоматеріалів, виборі яскравих метафор, епітетів, образів, апеляцій до позитивних цінностей.

Вагомими складовими реалізації аргументативної технології цифрової дипломатії є апеляція до авторитету, спростування чи підтвердження факту через звернення до прикладів, ілюстрацій та відеоматеріалів.

Важливим прикладом реалізації аргументативної технології були публікації матеріалів розслідування Голландської прокуратури катастрофи рейсу МН17 в соціальних мережах.

Міністерства закордонних справ сьогодні використовують соціальні медіа для просування іміджу своїх країн, легітимації політики та цінностей, сприяючи обміну рекламними матеріалами та політичними поглядами з усіма, хто цікавиться глобальними проблемами.

Проте деякі міжнародні суб'єкти, як державні, так і недержавні, використовують технології цифрової дипломатії в непорядних цілях.

У випадку інформаційних війн, що спонсоруються державами, відкритий демократичний дискурс був обтяжений дезінформацією, фальшивими новинами (фейками), тролінгом і теоріями змови.

Всі ці технології здійснювалися організаціями, що були пов'язані з геополітичними інтересами Росії.

Протидія чорним технологіям цифрової дипломатії є досить складним завданням, оскільки цифрові медіа-технології використовують можливості анонімності та створення безмежної кількості аккаунтів.

Цифрова революція, змінивши способи отримання, поширення, інтерпретації та використання інформації, не тільки створила можливості для прогресивних змін в розвитку публічної дипломатії, але і забезпечила ефективне використання чорних технологій цифрової дипломатії, тобто поширення інформації на цифрових платформах з метою обману і введення в оману.

Як і багато інших технологій, соціальні медіа-платформи мають подвійне призначення, тобто їх можна використовувати для миру або війни, для добра чи зла, для нападу або захисту.

Ті ж самі інструменти, які дозволяють міністерствам закордонних справ (МЗС) і посольствам звертатися до мільйонів людей і будувати «цифрові» мости з онлайн-спільнотою з метою розширення міжнародного співробітництва, поліпшення взаємодії діаспор, стимулювання торгових відносин або позитивного управління міжнародними кризами, можуть також використовуватися для проникнення в інформаційне та політичне середовище в цільових країнах та підривати соціальну та політичну згоду, норми та інститути в цих державах.

Здійснення чорних технологій цифрової дипломатії недержавними суб'єктами в гонитві за стратегічними інтересами розширилася до такої міри останнім часом, що вони почала мати серйозні наслідки для глобального порядку.

Наприклад, понад 150 мільйонів американців зазнали російської дезінформаційної кампанії перед президентськими виборами 2016 року, що майже у вісім разів перевищило число людей, що дивилися вечірні випуски новин телеканалів ABC, CBS, NBC і Fox в 2016 році.

Ще більш далекосяжні результати мали чорні технології цифрової дипломатії, які здійснювалися організаціями, пов'язаними з Росією, щодо близько двохсот унікальних цілей включаючи політиків, дипломатів, посадових осіб Організації Об'єднаних Націй (ООН), військовослужбовців з 39 країн і членів 28 урядів.

Такі технології були виявлені дослідницьким центром, пов'язаним з Університетом Торонто, як частина великої пов'язаної з Росією фішингової та дезінформаційної кампанії. Ці цифри є приголомшливими, але, мабуть, ще більш тривожними є результати дослідження, яке виявило, що фальшиві новини та фальшиві чутки подорожують в середньому в шість разів більше, ніж точні історії.

Дезінформація досягає більшої кількості людей, поширюється набагато швидше і тиражується набагато глибше в соціальній мережі, ніж засновані на фактах заяви. Для державних установ, які відчувають брак ресурсів, це є серйозною проблемою, оскільки, за деякими винятками, багато хто з них просто не має необхідних можливостей для реагування, не кажучи вже про те, щоб передбачити і превентивно стримувати дезінформаційні технології до того, як вони досягнуть максимуму свого ефекту.

Поширення контенту цифрової дипломатії успішно здійснюється завдяки партисипативної технології, яка є однією із дієвих в соціальних мережах. Суть її полягає в тому, що розповсюджувачем повідомлення суб'єкта цифрової дипломатії стає її цільова аудиторія, яка спокушається до підхоплення переконливого чи незвичного повідомлення, та яка таким чином сама стає ініціатором виробництва та поширення контенту у заданому напрямі, що призводить до ефекту сніжного кома, коли повідомлення охоплює дедалі більшу кількість споживачів.

Висновки. Технології цифрової дипломатії виступають ефективними способами реалізації зовнішньополітичних завдань держави через електронні засоби,

головним чином завдяки мережі Інтернет. Технології цифрової дипломатії дозволяють не лише формувати позитивну думку зарубіжної громадськості, а й здійснювати зовнішнє управління слабкими країнами. Завдяки ефективним технологіям цифрової дипломатії відбувається не просто вплив на мислення та поведінку політичних лідерів та активістів інших країн, а здійснюється повноцінний антропологічний проект з формування людини модернізованої транснаціональної свідомості, що виступає головним джерелом підтримки та легітимності культурних, економічних та геостратегічних інтересів іншої країни. Тому технології цифрової дипломатії виступають новітніми засобами конкуренції за вплив на міжнародній арені. Успішна реалізація технологій цифрової дипломатії полягає не стільки у завоюванні сердець та умів, а налагодженні інституціональних каналів плідного лобіювання власних інтересів у будь-якій точці світу.

Ахмаджанова Дар'я Василівна

студентка, Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

Грачевська Таміла Олександрівна

*к. і. н., доцент кафедри міжнародних відносин,
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара*

«М'ЯКА СИЛА» ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ КНР ТА ПІВДЕННОЇ КОРЕЇ: КОМПАРАТИВНИЙ АНАЛІЗ

З розвитком міжнародних відносин, формуванням загальноновизнаних правил поведінки міжнародних суб'єктів, а саме такого принципу міжнародного права як незастосування сили чи загрози застосування сили, держави запровадили практику застосування альтернативних, несилкових методів впливу на своїх як партнерів, так і конкурентів.

До найбільш дієвих методів забезпечення національних інтересів зараховують «м'яку силу», яка завдяки ідеологічним, економічним та культурно-ціннісним інструментам спроможна значно підвищити статус держави як на регіональному, так і глобальному рівнях. Привабливість «м'якої сили» пояснюється її ефективністю та розсіяним ефектом, тобто її застосування сприяє досягненню загального ефекту, а не отриманню розрізаних результатів, які можуть іноді тлумачитись як втручання у внутрішню політику та культуру іншої країни.

На початку 1990-х рр. Дж. Най запропонував термін та концепцію «м'якої сили», що формується за допомогою привабливості культури, політичних цінностей та зовнішньої політики держави. «М'яку силу» можна визначити як здатність отримати те, що хочеш завдяки застосуванню нематеріальних активів, щоб в результаті той на кого буде спрямовуватись така політика, самостійно зробив вибір на користь запропонованої ідеї. Будівництво стратегії, у поєднанні з елементами «м'якої сили» дають можливість збільшити конкурентоспроможність держав, не зважаючи навіть на її ресурсний, військовий чи територіальний потенціал. Можна зробити висновок, що нарощування «м'якої сили» - це певна компенсація потужності «жорсткої сили» держави.

У останні роки для КНР є характерним впровадження у зовнішню політику елементів «м'якої сили» для покращення свого образу на міжнародній арені. Особливість китайського розуміння «м'якої сили» полягає в тому, що вони її розглядають як допоміжні інструменти у використанні «жорсткої сили». Наразі китайський уряд перебуває у пошуку ідеологічної та культурної моделі, що є привабливою та конкурентоздатною. Одним з основних інститутів, який відповідає за

формування позитивного образу КНР, є Комуністична партія Китаю (КПК). У розповсюдженні зовнішньополітичної та внутрішньополітичної інформації про КНР провідне місце належить державному інформаційному агентству «Сінхуа», яке здійснює поширення новин про КНР як всередині держави, так і за кордоном. Ключову роль у поширенні новин, популяризації суспільної освіти відіграє Центральне телебачення Китаю (ССТV). КНР розуміє, що її політика та ідеологія, є відмінними від інших держав і саме тому намагається сформувати позитивний імідж з використанням невоєнної сили. В майбутньому, як зазначив Дж.Най, ця дуже розумна стратегія зі зростанням економічної та військової потужності допоможе КНР зменшити зацікавленість інших країн у створенні союзів проти Китаю та знайде нових союзників, що будуть поділяти погляди та цінності КНР [3].

Складниками китайської «м'якої сили» є близько 10 млрд доларів щорічно, які витрачаються на її розвиток, китайські компанії світового рівня, що успішно розвиваються; «Пекінський консенсус», який продемонстрував, що економічний успіх і розвиток можливі без радикальних політичних демократичних змін; діяльність Інститутів Конфуція з метою популяризації китайської культури та мови. Наразі КНР входить до п'ятірки країн, що лідирують за кількістю іноземних студентів. Уряд КНР щорічно надає велику кількість стипендій іноземцям, які бажають навчатися у китайських університетах, організовуються фестивалі китайської культури по всьому світу, відбувається допомога країнам, що постраждали від стихійних лих. Новим напрямом «м'якої сили», що є наразі найбільш характерною для Китаю, – це «вакцинна дипломатія». Розв'язання проблеми з існуванням Covid-19 всередині країни дала змогу КНР спрямувати всі свої сили на виробництво китайської вакцини, допомогу іншим країнам з подолання епідемії та забезпечення цими діями іміджу глобального лідера у сфері охорони здоров'я. Така дипломатія дозволяє країні зафіксувати свою присутність та вплив на ті країни, які становлять інтерес для неї, наприклад країни Африки [1].

На сьогодні конкуренцію для «м'якої сили» КНР складає Південна Корея, але, не зважаючи на усі успіхи, вона все ще поступається «привабливістю» США, Японії, Сінгапуру та Південній Кореї. Окрім успіхів технологічного характеру Республіка Корея може похизуватись своїми здобутками і в культурному просторі, за останні роки розвиток та популярність корейської музики, кінематографу, мови досяг неабияких успіхів. «Корейська хвиля» або халлю окреслили перспективи для досягнення цілей країни на міжнародній арені. Культуру Південної Кореї називають «секретною зброєю Кореї», адже завдяки їй Республіка зробила зі своєї країни справжній бренд, який наслідують люди зі всього світу. Поза межами країни зріс попит на корейську косметику, техніку, автомобілі, завдяки розвитку халлю в країні значно збільшився потік туристів, а музика та кінематограф в економіку приносять мільярди доларів. Корейські продукти займають перші місця в різних номінаціях та чартах, наприклад південнокорейська драма «Паразити» стала першим неангломовним фільмом, що отримав «Оскар», а вебсеріал «Гра в кальмара» за місяць переглянуло 142 млн осіб по всьому світі. Південнокорейські музичні продукти також займають перші місця в іноземних музичних преміях, тим самим створюючи конкуренцію для США. Окрім цього Корея створює можливості для отримання освіти для іноземців, у 2019 році в країні навчалось понад 160 тис. іноземних студентів. Варто зауважити, що південнокорейський уряд на постійній основі долучає музичних виконавців до репрезентації культури країни під час міжнародних зустрічей [2]. Дж. Най стверджував, що Південна Корея має величезну м'яку силу і він вірить, що при правильних інвестиціях і зусиллях може досягнути ще більших результатів [3].

Отже, у застосуванні «м'якої сили» КНР та Південна Корея приділяють значну увагу застосуванню здобутків національної спадщини. Не зважаючи на активну підтримку з боку уряду та просування за допомогою неї своїх інтересів, цим державам доцільно більш широко підтримувати інновації, допомагати культурному сектору розвиватися з врахуванням сучасних трендів та взаємодіяти з іншими глобальними гравцями у справі просування інструментів «м'якої сили» у міжнародному співробітництві.

Список використаних джерел

1. *М'яка сила як інструмент зовнішньої політики Китаю* URL: <https://adastra.org.ua/blog/myaka-sila-yak-instrument-zovnishnoyi-politiki-kitayu>. (дата звернення: 26.11.2021). 2. *«Секретна зброя Південної Кореї»* URL: <https://adastra.org.ua/blog/sekretna-zbroya-pivdennoyi-koreyi-k-pop-yak-politichnij-instrument>. (дата звернення: 26.11.2021). 3. *Beyond Security: South Korea's Soft Power* URL: <https://www.csis.org/analysis/beyond-security-south-koreas-soft-power-and-future-us-rok-alliance-post-pandemic-world>. (дата звернення: 26.11.2021).

Гамеляк Ігор Павлович

д. т. н., проф., завідувач кафедри аеропортів

Вакарчук Ігор Миколайович

к. т. н. (PhD), доц., доцент кафедри аеропортів

Боднар Денис Владиславович

студент групи СА-І-І кафедри аеропортів

Омелянчук Поліна Миколаївна

*студентка групи СА-І-І кафедри аеропортів,
Національний транспортний університет*

БЕЗПЕКОВІ ПРІОРИТЕТИ ВИШІВ ТЕХНІЧНОГО СПРЯМУВАННЯ

Попри глобальну пандемію та економічну кризу, спричинену цією пандемією [3], першочерговою задачею сьогодення стає протидія агресору, а також підготовка до такої протидії [4]. Тому, в умовах наростання глобалізаційних процесів, гібридних безпекових викликів, перманентного протистояння російській збройній агресії, міжвідомча координація [5], зокрема ... Угода про партнерство та співробітництво між Міністерством оборони, Міністерством з питань стратегічних галузей промисловості та Міністерством освіти і науки України ..., сприятиме якісному виконанню широкого кола наукових завдань у сфері оборони.

До такого співробітництва слід залучати також, промислові і банківські капітали [6, с.350], і ролі розподілити таким чином, щоб кожен учасник діяв в тій сфері діяльності, де він досяг найвищого технічного рівня при найменших витратах виробництва. І в цьому контексті важливим є повномасштабне залучення вітчизняних вишів технічного спрямування до створення та реалізації державної програми «Протидії агресії 2022» – зробити найважливіші підсумки та спробувати подивитися «за обрій», розуміти те, куди, навіщо і як треба рухатися. На короткострокову перспективу – чим наші виші можуть посприяти розробці безпекових заходів протистояння російській збройній агресії.

Це потребує постійного (щотижневого) обговорення із зацікавленими сторонами, університетською спільнотою та запрошеними експертами на різноманітних заходах наукового та практичного спрямування: стратегічні сесії, управлінські комітети, наради, семінари, конференції, «круглі столи» тощо. Ця масштабна і водночас кропітка робота дозволить досягти серйозних результатів у розробці та забезпеченні безпекових заходів, побудованих на системоутворюючих елементах

понятійно-категоріального апарату національної безпеки та державного управління [2, с.590]. При цьому всі виши технічного спрямування мають представити готові програми протидії аж до дорожніх карток із зазначенням кількості необхідного фінансування, наявних партнерів тощо.

Відбір представлених проєктів має відбуватися за критеріями дослідницького та територіального лідерства, що відповідають викликам та напрямам стратегії науково-технологічного розвитку. Отже, всі виши мають відповісти на запитання: що конкретно вони можуть зробити для України та регіону? Має бути складний відбір, оскільки необхідно оцінити амбітність цілей, проривний характер наукових досліджень та технологічного лідерства, а не поточний статус та заслуги вишів. Підхід логіки нетривіальних рішень та стратегії нелінійного зростання забезпечить конкурентоспроможність в умовах обмеженості ресурсів.

Наприклад, виши Київського регіону пропонують єдину програму, позначаючи свої пріоритети і знаходячи кожен своє місце, доповнюють відповідним чином один одного за принципами компліментарності та синергії, і через це – вихід на масштабні завдання безпекових заходів для свого регіону, які кожен виш самостійно вирішити не зміг би. Крім того, свої програми слід представити за принципом екосистеми через створення спільних структур із найбільшими промисловими компаніями та науковими організаціями, як основи ідеології нового конструктивного підходу до вирішення проблеми інтеграції академічної науки.

Логіка та основний зміст таких програми дозволять нашим вишам стати реально університетами світового класу, що генерують передові знання та технології; повернути пріоритети у космосі, авіабудуванні і особливо там, де формуються наскрізні технології: біотехнології, квантові технології, генна інженерія. Можна визначити три рівні цілей відповідно до різних амбіцій та масштабів завдань: глобальний, національний та регіональний. На глобальному рівні це вихід до наукових обріїв та становлення центром залучення талантів, що забезпечує експорт технологій та освіти на ринку. Національний рівень пов'язаний з розробкою технологій, що забезпечують безпеку та суверенність України як держави, запровадженням нових механізмів інтеграції вишів, НДІ та промислового бізнесу, створенням центру компетенцій у галузі управління освітою на основі даних. Регіональний рівень – це подальший розвиток технічних вишів, що визначають економічний розвиток та безпеку регіону.

В підсумку, при формуванні стратегій вишів технічного спрямування мають бути враховані: становлення вишу проривним (постійне оновлення); трансдисциплінарність (системні спільні проєкти); екосистемність (постійна регенерація ресурсів); сталість розвитку суспільства та якість життя людини (відповідально враховувати прямі та побічні наслідки). Безпекові заходи та технології дозволять технічним вишам орієнтуватися на проривні професії та підготовку відповідних для них фахівців.

В контексті вище приведеного, кафедрою аеропортів Національного транспортного університету [1] представлені конкурентоздатні інфраструктурні проєкти/послуги, що дозволяють визначити довгострокові пріоритети та забезпечити методологію розробки і впровадження застосовної надійності та безпеки нової транспортної інфраструктури України до 2050 року, з врахуванням правового та навчально-дослідного супроводу.

Наприклад, нові принципи та технологія ремонтів жорстких покриттів за різних режимів роботи й умов експлуатації мають проривний характер подвійного використання цивільного й військового призначення, відповідають інтересам національної безпеки та оборони України.

Схеми, невідкладні заходи щодо розосередження транспортних- та пасажиро- потоків за умов протизаконного втручання у функціонування інфраструктурних об'єктів відрізняються ефективністю, безпечністю, можливістю моніторингу.

Моніторинг і контроль надійності та безпеки інфраструктурних об'єктів забезпечує спостереження, оцінку, прогноз стану аеродромних конструкцій та дорожніх покриттів.

Відповідно до представлених конкурентоздатних інфраструктурних проєктів/послуг, вимальовується перспектива підготовки відповідних кваліфікованих спеціалістів з надійності та безпеки, які важливі для функціонування транспортно-дорожнього комплексу України в умовах постійних безпекових викликів.

Список використаних джерел

1. Gameliak, Ihor, Dmytrychenko, Andriy, & Vakarchuk, Ihor. (2021) *Philosophy of applied reliability and safety of Ukraine new transport infrastructure. Electronic Scientifical and Practical Journal "intellectualization of Logistics and Supply Chain Management"*, 1(6), 23-36. <http://doi.org/10.46783/smart-scm/2021-6-2>
2. Абрамов В.І., Ситник Г.П., Смолянук В.Ф. та ін. (2016) *Глобальна та національна безпека: підручник: за заг. ред. Г.П.Ситника*. Київ: НАДУ, 2016. 1137 с. URL: <https://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2017/11/Navchalniy-posibnik-GPNB.pdf>
3. Виступ Президента Володимира Зеленського у Верховній Раді зі щорічним Посланням про внутрішнє і зовнішнє становище України (1 грудня, 2021 р.) <https://www.mil.gov.ua/news/2021/12/01/vistup-prezidenta-volodimira-zelenskogo-u-verhovnij-radi-zi-shhorichnim-poslanniam-pro-vnutrishne-i-zovnishne-stanovishhe-ukraini/>
4. *Закони про національний спротив та про збільшення чисельності ЗСУ, які ухвалила Верховна Рада, дозволять швидко підвищити обороноздатність України (16 липня 2021 року)* <https://www.president.gov.ua/news/zakoni-pro-nacionalnij-sprotiv-ta-pro-zbilshennya-chiselnost-69553>
5. *Започаткована міжвідомча координація науковців Міністерства оборони та Міністерства освіти і науки (12 листопада 2021)* <https://www.mil.gov.ua/news/2021/11/12/zapochatkovana-mizhvidomcha-koordinacziya-naukovcziv-ministerstva-oboroni-ta-ministerstva-osviti-i-nauki/>
6. Чубенко А. Г., Лошицький М. В., Павлов Д. М., Бичкова С. С., Юнін О.С. (2018) *Термінологічний словник з питань запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму, фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення та корупції* / К.: Ваїте, 2018. 826 с. http://finmonitoring.in.ua/wp-content/uploads/2018/12/terminologichnij-slovník_finmonitoring.pdf

Бех Євгенія Ігорівна

*студентка факультету економіки, бізнесу та міжнародних відносин,
Університет митної справи та фінансів*

Шуляк Сергій Вікторович

*доцент кафедри міжнародних економічних відносин та регіональних студій,
Університет митної справи та фінансів,*

ЗОВНІШНІ ЗАГРОЗИ НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Сучасний стан міжнародної системи характеризується, зростанням нестабільності, конфліктного потенціалу та військової небезпеки. Посилення напруженості відбувається на тлі розгортання пандемії COVID-19 та спровокованої нею глобальної економічної кризи. Поширення COVID-19 виявило критичні проблеми в інформаційній сфері, системах охорони здоров'я та соціального захисту, спричинило зростання безробіття, руйнує усталений спосіб життя, загрожує продовольчому забезпеченню, перешкоджає вільному руху капіталу, товарів та робочої сили, завдає шкоди сфері послуг та, зрештою, підвищує протестні настрої у суспільствах і конфліктність у міжнародних відносинах.

Реагуючи на ці виклики та загрози Рада національної безпеки і оборони України у 2020-2021 рр. розробила засадничі документи, що ідентифікують основні виклики та загрози національній безпеці України на сучасному етапі та визначатимуть реакцію держави на них. Йдеться про «Стратегію національної безпеки України» (запроваджена 14 вересня 2020 р.) [2] та про «Стратегію зовнішньополітичної діяльності України» (запроваджена 26 серпня 2021 р.) [3].

У зазначених документах значну увагу приділено зовнішнім загрозам та викликам національній безпеці, що походять з несприятливого міжнародного середовища. З точки зору розробників основ зовнішньої політики України, «сучасний стан міжнародних відносин характеризується високою нестабільністю і послабленням впливу міжнародних організацій, що мають забезпечувати дотримання норм міжнародного права, а також мобілізацію зусиль для подолання глобальних викликів. Пандемія COVID-19 загострила та прискорила негативні тенденції – кризу глобальної взаємодії, зростання глобального суперництва, посилення націоналізму, протекціонізму та популізму» [3].

У якості основної зовнішньої загрози Україні розглядається політика Російської Федерації [2; 3]. Йдеться про збройну агресію Росії, що призвела до порушення територіальної цілісності України, тимчасової окупації територій у Донецькій та Луганській областях, Автономної Республіки Крим та міста Севастополя. При цьому зазначається, що зберігається небезпека розширення російської збройної агресії проти України. Це виявляється у нарощуванні російського військового потенціалу вздовж державного кордону України [3].

З російською агресією безпосередньо пов'язана ще низка загроз. «Для відновлення свого впливу в Україні Російська Федерація, продовжуючи гібридну війну, системно застосовує політичні, економічні, інформаційно-психологічні, кібер- і воєнні засоби» [2]. Регулярно проводяться масштабні військові навчання поблизу державного кордону України. Зростає мілітаризація території тимчасово окупованої АР Крим та міста Севастополя, які Росія використовує як «міст» на Балкани, у Середземномор'я, на Близький Схід і у Північну Африку [2]. Зберігається загроза з боку Російської Федерації вільному судноплавству у Чорному та Азовському морях, Керченській протоці [3].

Російські спецслужби здійснюють розвідувально-підривну діяльність проти України, намагаються підживлювати сепаратистські настрої, використовують організовані злочинні угруповання і корумпованих посадових осіб [2]. Активно використовуються засоби комунікації для підриву довіри до державних інститутів, поширення дезінформації та ворожої пропаганди, поляризації суспільства, формування негативного сприйняття України у світі [3].

Крім того, на тимчасово окупованих територіях російська окупаційна адміністрація та збройні формування Російської Федерації грубо порушують права й свободи людини та громадянина [2].

Складне зовнішнє середовище продукує ще низку загроз і викликів для національної безпеки України:

- посилення загрози поновлення гонки озброєнь та розширення кола держав, що володіють ядерною зброєю [3];
- виникнення нових та розмороження вже існуючих збройних конфліктів на пострадянському просторі [3];
- зростання загроз трансатлантичній та європейській єдності, що може спричинити ескалацію наявних і виникнення нових конфліктів [2];
- загострення конкуренції між Сполученими Штатами Америки і Китайською Народною Республікою за світове лідерство [2];

- поширення COVID-19 а також заходи по боротьбі з ним, що призвели до нової глобальної фінансово-економічної кризи, до «порушення усталених практик міжнародного спілкування, обмеження основних прав і свобод та при цьому все одно можуть бути недостатніми для захисту життя і здоров'я людей» [2; 3];

- збільшення порушень міграційного законодавства України іноземцями та особами без громадянства, а також залучення цих осіб до протиправної діяльності [2].

Отже, на думку керівництва України, що знайшла відображення у двох концептуальних документах, сьогодні Україна стикається з низкою зовнішніх загроз військового, політичного, економічного, екологічного та гуманітарного характеру, серед яких найбільш небезпечними є ті, що спричинені агресивною політикою Російської Федерації.

Список використаних джерел

1. Дмитро Кулеба: завдяки Стратегії зовнішньої політики Україна зможе ефективніше досягати своїх цілей. Міністерство закордонних справ України: веб-сайт. URL: <https://mfa.gov.ua/news/dmitro-kuleba-zavdyaki-strategiyi-zovnishnoyi-politiki-ukrayina-zmozhe-efektivnishe-dosyagati-svoiyh-cilej> (дата звернення: 24.11.2021). 2. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України»: Указ Президента України від 14 вересня 2020 р. № 392/2020. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/3922020-35037> (дата звернення: 24.11.2021). 3. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 30 липня 2021 року «Про Стратегію зовнішньополітичної діяльності України»: Указ Президента України від 26 серпня 2021 року № 448/2021. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/4482021-40017> (дата звернення: 24.11.2021).

Бабенко Поліна Юріївна

студентка Університету імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро

Дима Юлія Іллівна

студентка Університету імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро

НАСЛІДКИ BREXIT ДЛЯ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ

Результати референдуму Великої Британії про членство в Європейському Союзі (ЄС) сформували майбутнє відносин країни з її найбільшим торговельним партнером – ЄС. Членство в ЄС знизило торговельні витрати між Великою Британією та рештою Європи. Найбільш очевидно, що між членами ЄС існує митний союз, що означає, що всі тарифні бар'єри знято всередині ЄС, що дозволяє вільну торгівлю товарами та послугами. Але не менш важливим у зниженні торговельних витрат було зменшення нетарифних бар'єрів у результаті постійних зусиль ЄС щодо створення «єдиного ринку» в Європі. Нетарифні бар'єри включають широкий спектр заходів, які підвищують витрати на торгівлю, такі як прикордонний контроль, правила перевірки походження, відмінності між країнами в нормативних актах щодо таких речей, як стандарти та безпека продукції, а також загрози антидемпінгу.

Хоча завжди важко оцінити, що може принести економічне майбутнє, і існує багато невизначеностей, ми постійно знаходимо, що Brexit знижує рівень життя Великої Британії. Важливо, що падіння доходу на душу населення внаслідок зниження торгівлі більш ніж компенсує будь-які заощадження, які Велика Британія отримує за рахунок зменшення фіскальних внесків до бюджету ЄС. Згідно з експертними базовими оцінками, після врахування бюджетних заощаджень ефект Brexit еквівалентний падінню доходів Великої Британії на 1,3-2,6% – тобто зниження середньорічного доходу домогосподарства на 850-1700 фунтів стерлінгів

на родину на рік. Так базові оцінки базуються на сучасній статичній моделі глобальної економіки. Цей підхід «зменшеної форми» фіксує довгостроковий вплив виходу з ЄС на зростання продуктивності та призводить до набагато вищих оцінок. У цьому випадку Brexit може знизити національний дохід від 6,3% до 9,5% – тобто приблизно від 4200 до 6400 фунтів стерлінгів на родину на рік [1].

Навіть за підсумками 2020 р. невідомо, як саме будуть продовжуватимуться відносини Великої Британії з ЄС після Brexit, а це означає, що немає ясності щодо наслідків Brexit для торгових витрат між Великою Британією та ЄС. Щоб подолати цю складність, ми виділили два сценарії: оптимістичний сценарій, за якого зростання торговельних витрат між Великою Британією та ЄС невелике, і песимістичний сценарій із більшим зростанням торгових витрат [3].

Оптимістичний сценарій передбачає, що у світі після Brexit торговельні відносини Великої Британії з ЄС подібні до тих, які зараз має Норвегія. Будучи членом Європейської економічної зони, Норвегія має угоду про вільну торгівлю з ЄС, що означає, що між Норвегією та ЄС немає тарифів на торгівлю. У песимістичному сценарії ми бачимо, що Велика Британія не досягне успіху в переговорах про нову торговельну угоду з ЄС, і, отже, торгівля між Великою Британією та ЄС після Brexit регулюватиметься правилами Світової організації торгівлі (СОТ). Це передбачає більші збільшення торгових витрат, ніж оптимістичний сценарій, оскільки мита найбільшого сприяння вводяться на торгівлю Великої Британії та ЄС і тому, що СОТ досягла меншого прогресу у зменшенні нетарифних бар'єрів, ніж ЄС [2].

В оптимістичному сценарії ми бачимо, що протягом десяти років після Brexit витрати на торгівлю всередині ЄС падають на 20% швидше, ніж у решті світу, тоді як за песимістичним витрати на торгівлю всередині ЄС продовжуватимуть падати на 40% швидше, ніж у решті світу. Це означає, що в оптимістичному випадку нетарифні бар'єри всередині ЄС знижуються на 5,7% протягом наступного десятиліття, а в песимістичному – на 12,8%. Оцінки також враховують фіскальні трансферти між Великою Британією та ЄС. Як і всі члени ЄС, королівство робило внесок до бюджету ЄС. Чистий фіскальний внесок Великої Британії до бюджету ЄС оцінювався у близько 0,53% національного доходу. Однією з переваг Brexit для Великої Британії було б зменшення внеску до бюджету ЄС. Але Brexit не обов'язково означатиме, що країна зробить нульовий внесок до бюджету ЄС. Тому в оптимістичному випадку ми бачимо, що внесок Великої Британії до бюджету ЄС зменшиться на 17% (тобто 0,09% національного доходу) [4]. Таблиця 1 підсумовує результати аналізу.

Таблиця 1

Вплив Brexit на рівень життя Великої Британії [4]

Показники	Оптимістичний	Песимістичний
Торгові ефекти	-1,38%	-2,9%
Фіскальна вигода	0,29%	0,35%
Загальна зміна доходу на душу населення	-1,3%	-2,6%
Зміна доходу на домогосподарство	- £850	-1700£

Для кожного випадку ми бачимо відсоткову зміну рівня доходу на душу населення, яка має такий самий вплив на рівень життя у Великобританії, як Brexit. Цифри, які ми повідомляємо, слід інтерпретувати як постійні зміни середнього доходу на душу населення у Великій Британії, які відбуваються відразу після Brexit.

Отже витрати від скорочення торгівлі значно перевищують бюджетні заощаження в обох сценаріях. Після Brexit Велика Британія більше не буде зв'язана

загальним зовнішнім тарифом ЄС на імпорт. Прихильники виходу з ЄС стверджували, що Велика Британія могла б отримати користь від цієї зміни, в односторонньому порядку скасувавши всі мита на імпорт у Велику Британію, щоб знизити вартість імпортованих товарів. Під час переговорів про торгові угоди після Brexit Великобританії не потрібно буде йти на компроміс з іншими країнами ЄС. З іншого боку, Сполученому Королівству доведеться взяти на себе витрати на найм державних службовців, щоб відновити свій потенціал для проведення торгових переговорів. Що ще важливіше, оскільки Велика Британія є меншим ринком, ніж ЄС, вона мала б меншу силу в торгових переговорах, ніж ЄС.

Список використаних джерел

1. Fetzer T., and Wang S. *Measuring the regional economic cost of Brexit: Evidence up to 2019*. CAGE Working Paper 486. Coventry, UK: Department of Economics, University of Warwick, 2020. 2. Hope M. *The economic impact of Brexit on London* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.london.gov.uk/sites/default/files/brexit-analysis-final.pdf>. 3. O'Carroll L. *Brexit: UK negotiating objectives for trade with EU, in a nutshell*. *The Guardian*. February 27, 2020 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.theguardian.com/politics/2020/feb/27/brexit-uknegotiating-objectives-for-trade-with-eu-in-a-nutshell>. 4. Peston R. *Has Boris Johnson just announced a no-deal Brexit for January 2021*. *ITV News*. February 27, 2020 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.itv.com/news/2020-02-27/has-boris-johnson-just-announced-no-deal-brexit-for-january-2021/>.

Науковий керівник: Ключник Р. М., к. політ. н., доц.,
доцент кафедри глобальної економіки Університету імені Альфреда Нобеля

Бойда Андрій Васильович

студент Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

ОСОБЛИВОСТІ СТАНОВЛЕННЯ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ ІНСТИТУТУ ГЛАВИ ДЕРЖАВИ В СУЧАСНИХ КВАЗІ-ДЕРЖАВАХ КАВКАЗУ

Кавказький регіон у пострадянський час завжди інтерпретувався серед громадян країн-членів СНД та сусідніх держав як край постійних гарячих точок та глибоких політичних криз. Саме вони дали поштовх не лише для виникнення локальних воєн після розпаду СРСР у блоці кавказьких держав (в Абхазії, Арцаху (Нагірному Карабасі) та в Південній Осетії), а й утворенню на їх теренах невизнаних квазі-держав. Вищою посадовою особою у цих утвореннях став президент республіки (глави квазі-держави). Прикметно, що в більшості політологічних словників поняття «квазі-держави» відсутнє. На наш погляд, можна погодитись з запропонованим О. Теленко визначенням, що це «ті державні утворення, котрі з точки зору міжнародного права не наділені міжнародною правосуб'єктністю і їх внутрішні державні процеси обмежені через відсутність дипломатичного визнання світовою більшістю, зокрема ООН та інших міжнародними організаціями, блоками чи союзами» [5, с. 316].

Утворення інституту президента в Арцаху (республіці Нагірний Карабах) та в Абхазії датується 1994 р., в той час як в Південній Осетії – 1996 р. Створення такого інституту було закономірним, оскільки локальні конфлікти початку 1990-х років в регіоні показали необхідність у міцній центральній владі, котра була б зосереджена в руках одного лідера як з авторитетом, так і з беззаперечною підтримкою з боку головного спонсора дестабілізації – Російської Федерації.

Повноваження глав квазі-держав Кавказу визначені в конституціях кожної з республік. Зауважимо, що число повноважень в кожному з Основних законів квазі-держав є різним: так в Абхазії згідно з ст. 53 Конституції їх перелік складає 26 пунктів, у ст. 93 Конституції Арцаху (Нагірного Карабаху) – 24 і ще 4 пункти

повноважень в сфері нацбезпеки, в Конституції Південної Осетії перелік повноважень порівняно з Абхазією та Арцахом є найбільшим і складає 35 позицій (ст. 94 і 50). Серед основних повноважень в сфері помилування, громадянства, в ролі гаранта Конституції та представника республіки на міжнародній арені, створенні військової доктрини, цікавими є окремі статті, які рідко репрезентуються в Основних законах пострадянського простору. Так до прикладу згідно з п. 25 ст. 53 Конституції Республіки Абхазія, президент «встановлює стандарти, еталони, одиниці ваги і міри», а згідно з п. 13 ст. 93 Республіки Арцаху, у віданні президента є «представлення Національним зборам проекту держбюджету». В Південній Осетії відповідно до п. 30 ст. 50 Основного Закону президент «встановлює державні свята і святкові дні». Аналізовані конституційні акти передбачають прямі вибори глав держав у названих республіках. Порівняльний аналіз результатів президентських виборчих кампаній за роки існування названих квазі-держав дає підстави виокремити їх кількісні і якісні характеристики, які істотно різняться. До прикладу, в Абхазії з 1994 по 2020 рр. відбулось 8 президентських кампаній і на своїх посадах перебувало 5 глав держав і 3 в.о., в Південній Осетії з 1996 по 2017 рр. відбулось 6 кампаній і на посту глави держави перебувало 4 особи і 1 в.о., а в Нагірному Карабасі (Арцаху) на посаді глави держави перебувало 4 особи і 1 в.о. Прикметно, що в кожній з республік бодай-би один глава квазі-утворення з усіх перелічених перебував на посаді два терміни. Так, перший глава Арцаху Роберт Кочарян вийшов на міжнародну арену як глава Вірменії, здобувши перемогу на президентських виборах у 1998 р. і в даний час є лідером політичної партії Альянс Вірменії з весни 2021 р. [6].

Терміни перебування на посту глави держави в квазі-республіках згідно конституційних приписів Кавказу складають 5 років. Проте, якщо в Нагірному Карабасі і Абхазії є обмеження президентства більше двох термінів, то в Конституції Південної Осетії таке обмеження – відсутнє. Водночас неоднозначним є конституційне регулювання питання щодо відсторонення глави держави. У конституційних актах Абхазії (ст. 66) та Південної Осетії (ст. 66) підставами відсторонення визначено три ключові - смерть, відставка, відсторонення. В ст. 96-99 Конституції республіки Арцах, така ініціювання такої процедури можливе з 5 підстав, де окрім трьох названих в попередніх конституціях додається ще факт державної зради чи іншого злочину та через голосування 2/3 парламенту Арцаху (ст. 97).

Відома й практика застосування цих вимог, зокрема, в Абхазії. На ґрунті незгоди опозиції до існуючої на той час влади з результатами виборів президента (8 вересня 2019 року чинний президент Рауль Хаджимба був переобраний на другий строк) у січні 2020 розпочались масові протести та погроми. Конфлікт назрівав декілька місяців, однак безпосереднім приводом для нього стало вбивство місцевого «авторитета» Алхаса Авидзби працівником служби охорони президента. На фоні заворушень парламент Абхазії більшістю проголосував за відставку Рауля Хаджимби. Примітно, що в законодавстві республіки не існувало процедури імпічменту президента, тому наслідком зазначеного рішення стало звернення з пропозицією піти у відставку самостійно. Як не дивно, але в середині січня Рауль Хаджимба склав повноваження [1].

Отже, на основі проаналізованого нами матеріалу, констатуємо, що інститут глави держави в квазі-республіках Кавказу був виник у 1994-1996 рр. для інституалізації влади у невизнаних світовою спільнотою нових територіальних утвореннях. Ключові повноваження глав цих утворень визначені у прийнятих у них конституціях. Деякі з глав даних квазі-держав займали свої пости двічі, тільки од-

ному з них досі щастить залишатись в політиці – це Роберту Кочаряну, який відомий як лідер Арцахського руху за незалежність, а зголом – перший президент Республіки Арцах (Нагірно-Карабахської Республіки), а у 1998-2008 – президент Республіки Вірменія. Нині він є лідером однієї з найпопулярніших партій у Вірменії. Факт імпичменту в Абхазії президенту Раулю Хаджимбі в 2020 р. заслуговує на наш погляд окремо розгляду, оскільки дана ситуація є першою на пострадянському просторі серед глав квазі-республік.

Список використаних джерел

1. В самопровозглашенной Абхазии «парламент» отправил в отставку «президента». URL: <https://tsn.ua/ru/svit/v-samoprovzglashennoy-abhazii-parlament-otpravil-v-otstavku-prezidenta-1471800.html> 2. Конституция Республики Южная Осетия: принята всенародным голосованием (референдумом) Республики Южная Осетия 08.04.2001. URL: <https://presidentruo.org/konstituciya-osnovnoj-zakon-respubliki-yuzhnaya-oseiya/> 3. Конституция Республики Абхазия: принята Верховным советом Абхазии 26.11.1994 г. URL: <http://presidentofabkhazia.org/doc/const/> 4. Конституция Республики Арцах: принята на всенародном референдуме 20.02.2017 г. URL: <http://www.nkr.am/ru/constitution-of-Artsakh> 5. Теленко О. М. Невизнані держави сучасного світу: сутність поняття та проблема визнання. Гілея: науковий вісник. 2016. Вип. 105. С. 314-318. 6. Экс-президент Армении Кочарян создал блок для участия в парламентских выборах. URL: <https://www.dw.com/ru/jeks-prezident-armenii-sozdal-blok-dlja-uchastija-v-vyborah/a-57477177>

Гетьманчук Микола Петрович

*д. і. н., професор кафедри політології та міжнародних відносин,
Національний університет «Львівська політехніка»*

ПРОБЛЕМА НАЦІОНАЛІЗМУ В УМОВАХ РОЗШИРЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Націоналізм існує та розвивається у багатьох формах, а тому їх не можна громадити під однією вивіскою «екстремізму». Хоч націоналізм не цілковито демократичний чи ліберальний рух, але заперечення центральних положень націоналізму може стати на перешкоді поступу до захисту прав людини й демократії. Певні зміни у дослідженні проблеми націоналізму започаткували у 1980-х роках зарубіжні дослідники Е.А. Геллнер та Б. Андерсон [2;4]. Невипадково у західній історіографії дефініція націоналізму стала наближена до класичного визначення Е. Геллнера, що націоналізм – це теорія політичної легітимізації, яка ставить собі за мету, щоб етнічні та політичні кордони співпадали [4,с.156]. Саме ідеї цих вчених з початку 2000-них років почали використовуватися, розвиватися та піддаватися перегляду у працях вітчизняних та зарубіжних дослідників [3;5;7].

Щоб збагнути помилковість більшості критичних закидів на адресу націоналізму, зазначає відомий англійський дослідник Е.Д. Сміт, необхідно виділити головні положення цієї доктрини й головні ідеали націоналістичних рухів: 1) світ поділений на нації, кожна з яких має власний характер і долю; 2) нація є джерелом будь – якої політичної влади, і лояльність нації перевищує всі інші лояльності; 3) щоб бути вільними, люди мають ідентифікуватися з певною нацією; 4) щоб бути самобутньою, кожна нація має бути автономною; 5) задля миру й справедливості на землі, нації мають бути вільними і захищеними [8,с. 207 - 208]. Мета націоналізму – зробити громадянську або етнічну націю критерієм держави, підкорити державу волі нації і змусити її виражати цю волю. Національна держава у свою чергу, підкреслює Е.Д. Сміт, черпає свою могутність і засоби до існування з домінантного етносу, навколо якого вона сформувалася і якому допомогла злитися в єдине ціле [9,с.16 - 19].

Не похитнуло у повній мірі позицій національної держави й націоналізму загалом, як на нашу думку, і перехід чималої кількості її повноважень до структур більшого масштабу. Зважаючи на неослабну силу національної ідентичності, перспективи виходу поза межі нинішнього національного облаштування Європи і світу є достатньо проблематичними. Розглядаючи проблему виживання чи відмирання національної держави у глобальну епоху, слід звернути увагу на наступне: 1) національна держава продовжує залишатися єдиною міжнародно визнаною структурою політичного об'єднання (тільки вона допускається до ООН та інших міжнародних органів); 2) після 1991 р. принаймні 18 нових національних держав було визнано «державами спадкоємцями», а це сталося після сорокарічного періоду відмов з боку наддержав надавати подібний статус; 3) чималим є спектр сучасних національних держав (з домінуючим етнічним ядром; етнічно розділені держави; держави з панівним ядром, але значними етнічними та національними меншинами); 4) в основному національна держава до цього часу залишається єдиною ареною для розв'язання етнічних проблем [8,с.146-148].

За цих обставин вести мову про переважання лояльності до ЄС над лояльністю до своєї національної держави не випадає. Можна лише припустити, що в ситуації вибору національна ідентичність може виявитися не такою вже непорушною, особливо, коли вибір здійснюється в умовах падіння довіри до національних політичних лідерів, яке останніми роками спостерігається в багатьох країнах Європи. Одночасно дослідники звертають увагу на те, що значна частина сучасних націоналістичних рухів не має ідеологічно продуманих політичних програм і проектів соціально – економічного розвитку й організації [11,с.7-28]. Сучасна практика засвідчує, що лише єдності економічного інтересу, який лежить в основі інтеграційних зусиль урядів європейських держав, справді буває недостатньо, щоб лояльність до ЄС перемогла над лояльністю до своєї національної держави [3;4].

Вищезазначені причини зумовлюють ріст націоналізму в країнах Європи, особливо в умовах абсорбції Європейським Союзом нових членів. Серед причин такої ситуації можна виділити наступні: 1) реакція населення на загрозу обмеження національного суверенітету країн – членів ЄС у процесі європейської інтеграції і різкого збільшення міграційних потоків до найбільш розвинених країн – членів ЄС з менш розвинених нових членів; 2) тенденцію до зростання націоналізму та ізоляціонізму продовжує провокувати сьогодні і такий феномен, як легальна і нелегальна масова міграція до ЄС з країн Азії та Африки; 3) націоналізм в Європі отримав новий поштовх для свого подальшого розвитку після розпаду соціалістичної системи. В посткомуністичних країнах, які пережили і переживають період економічного занепаду та кризи, націоналістичні настрої охопили значні прошарки населення; 4) зростання націоналізму в колишніх посткомуністичних країнах вплинуло на активізацію націоналістичних партій і угруповань в старих країнах – членах ЄС.

Націоналістичні сили в ЄС – це насамперед зареєстровані політичні партії та об'єднання, а також неформальні угруповання (військово – спортивні союзи тощо). Європейські націоналістичні партії у Будапешті 24.10.2009 р. створили Альянс європейських національних рухів. Діяльність націоналістичних партій Альянсу базується на: 1) усвідомленні відповідальності перед європейськими націями, мовами та культурами, які вони представляють; 2) усі члени Альянсу виступають за невід'ємні цінності християнства, природного права, миру й свободи в Європі; 3) розумінні численних загроз, які потужними силами глобалізації створюються для знищення безцінної європейської спадщини. Серед таких

політичних партій перш за все – Національний фронт (Франція), Націонал – демократична партія (Німеччина), Національний фронт (Бельгія), Партія свободи (Австрія), Республіканський громадський рух (Іспанія), Триколірне полум'я (Італія), Британська національна партія (Великобританія), Партія національного відродження (Португалія), Йобб'ік («Рух за кращу Угорщину»), Партія свободи (Фінляндія) та ін. [1].

Хоч в кожній країні ЄС націоналізм має свої особливості, можна виділити спільні риси, що об'єднують сьогодні націоналістів європейських країн: 1) антиглобалізм та антиамериканізм, а також євроскептицизм (тобто погляд на ЄС як один із компонентів світового глобалізаційного проекту, який спрямований на знищення національного суверенітету країн – членів та їх національних культур); 2) відстоювання концепції «Європи націй» (тобто Європи як співдружності незалежних і рівноправних країн, об'єднаних християнськими і європейськими цивілізаційними цінностями); 3) вкрай негативне ставлення (серед націоналістів Західної Європи) до подальшого збільшення членів ЄС, яке на їх думку планується космополітичною бюрократією; 4) негативне ставлення до мігрантів з країн «інших цивілізацій» (країн Азії та Африки); 5) расизм та антисемітизм (в деяких політичних національних рухах з ознаками нацизму); 6) традиціоналізм (відстоювання традиційних релігійних, моральних, культурних цінностей європейських народів); 7) реваншизм (так, радикальні ультраправі націоналістичні партії Німеччини ставлять питання про повернення земель, переданих Польщі та СРСР після Другої світової війни, угорські націоналісти вимагають повернення Трансільванії, а румунські перегляду кордону з Україною).

Націоналістичні тенденції в посткомуністичних країнах Східної Європи тісно пов'язані із євроскептицизмом. Вступ колишніх посткомуністичних країн до ЄС – це цілком закономірне явище. Однак у цьому зв'язку важко погодитися з поширеною думкою, що вступ до ЄС нових членів є виконанням «копенгагенських критеріїв». Насправді жодна з центральноєвропейських і балтійських країн – нових членів ЄС не виконала цих критеріїв у повному обсязі. Абсорбція цих країн до ЄС, зазначають українські дослідники, найвірогідніше була запланована ще до появи будь – яких копенгагенських критеріїв [10, с.8-9]. Найбільш вірогідно це стало заповненням вакууму, що утворився після розпаду СРСР та комуністичної системи, і поверненням ситуації в Європі на ті позиції (у економічному сенсі), які існували ще до Першої світової війни.

У цьому контексті представники польських та чеських радикальних партій націоналістичної орієнтації стверджують, що розширення ЄС на Схід реалізується головним чином Німеччиною і об'єктивно сприяє німецькій політичній та економічній експансії. Вони звертають увагу на те, що найбільшими інвесторами в Польщі, Угорщині, Чехії та Словаччині є німецькі та австрійські фірми, які підтримують уряди Німеччини та Австрії. Це, вважають вони, можна пояснити виключно бажанням Німеччини та Австрії відновити (економічно) германську «Серединну Європу». З іншого боку, після Другої світової війни 8 млн. німців були силою переселені з Польщі та Чехословаччини на сучасну територію Німеччини. Вороже ставлення до них поляків та чехів спричинили смерть десятків тисяч німців [10, с. 1092]. Тому не дивно, що й сьогодні ці історичні події підживлюють реваншистські настрої серед німецьких націоналістів стосовно Польщі і Чехії. Можна лише констатувати, що територіальні питання ще надовго залишаться полем конфронтації для німецьких та польських, угорських і румунських націоналістів, але вже у межах ЄС.

Список використаних джерел

1. Альянс европейских национальных движений [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://dic.academic.ru/dic.nsf/ruwici/1726466>.
2. Андерсон Б. Уявлені спільноти. Міркування про походження й поширення націоналізму / Б. Андерсон; пер. з англ. К.: Критика, 2001. 271 с.
3. Брюейкер Р. Переобрамлений націоналізм. Статус нації та національне питання у новій Європі / Р. Брюейкер; пер. з англ. Львів: Кальварія, 2006. 280 с.
4. Геллнер Е. Нації та націоналізм // Націоналізм: Антологія. К.: Смоліскип, 2006. С. 156-169.
5. Грінфелд Л. Типи націоналізму // Націоналізм: Антологія. К.: Смоліскип, 2006. С. 525-536.
6. Дейвіс Н. Європа: Історія / Н. Дейвіс; пер. з англ. К.: Основи, 2006. 1464 с.
7. Еріксен Т. Етнічність, раса, клас, нація // Націоналізм: Антологія. К.: Смоліскип, 2006. С. 236-243.
8. Сміт Е.Д. Нації та націоналізм у глобальну епоху / Е.Д. Сміт; пер. з англ. К.: Ніка-Центр, 2006. 320 с.
9. Сміт Е.Д. Націоналізм: теорія, ідеологія, історія / Е.Д. Сміт; пер. з англ. К.: К.І.С., 2004. 170 с.
10. Фомін С. Україна поза ЄС: критичний погляд на оптимістичні концепції // Єврооптимізм та європесимізм в українській зовнішньополітичній риторичі. К.: Інститут світової економіки і міжнародних відносин НАН України, 2004. С. 7-11.
11. Фукуяма Ф. Кінець історії і останній чоловік / Ф.Фукуяма; пер. з англ. М.: ООО «Издательство АСТ»: ЗАО НПП «Ермак», 2004. 588 с.

Бузанова Аліна Сергіївна

студентка, Київський національний університет культури і мистецтв

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ ВІД РЕВОЛЮЦІЇ ГІДНОСТІ ДО СЬОГОДНІ: ВПЛИВ ЗМІ

Сучасна Україна на етапі пошуку ефективної моделі суспільного розвитку, яка неможлива без формування громадянського суспільства. Наразі соціальна активність населення повинна відповідати цілям становлення громадянського суспільства, аби механізми реалізації завдань громадської самоорганізації не несли у суспільну свідомість залишки тоталітарного минулого. Говорячи про ресурси, одразу згадуємо ЗМІ, які на сьогоднішній день є потужним засобом формування компетентної суспільної думки, що науково доведено. Тому, актуальним на сьогодні буде дослідити тенденції розвитку громадянського суспільства та вплив медіа, як потужного чинника формування громадянського суспільства в Україні.

Особливий період соціально-політичної кризи листопада 2013 – травня 2014 рр. зробив серйозний поштовх до розвитку незалежності засобів масової передачі інформації з метою задоволення інформаційних потреб суспільства та залучення громадян до вирішення найважливіших соціально-політичних питань. Спроби знищення опозиції та альтернативних ЗМІ спричинили брак довіри до влади, оскільки ці два інститути необхідні для демократичного розвитку суспільства [3, с.60].

Стан громадянського суспільства до Революції гідності можна було охарактеризувати як чимось уявним, а не реальним. Безумовно, воно існувало як невід’ємна частина суспільства, але мова йде про нього, як про силу, що формувала би суспільне життя з суб’єктивним характером.

Революція 2013 року стала «вибухом» втомленого та пригніченого громадянського суспільства, яке, передусім, було проти політики чинної влади, корупції, нерівності, відхилю від європейського вектора зовнішньої політики України. Якщо спиратися на практику, суспільство, яке зазнає змін, неодмінно стає на шлях незадоволення політикою діючої влади, породжуючи демократичну опозицію.

Взаємодіючи з опозицією, суспільство потребує з владою переговорів за для внесення корективів до реформ або запропонування конструктивних альтернатив. Так за підтримки опозиції, у 2013-2014 рр. вдалося позбутися надмірної концентрації влади в руках Президента Віктора Януковича та його системи управління, яка діяла не в інтересах країни та українського народу.

Швидкість, продуманість та сміливість населення довели потужний потенціал українського громадянського суспільства, який проявив себе під час складних для країни часів. Суспільство здобуло взаємодопомогу, порозуміння та активну життєву позицію, зародивши в Україні активний рух небайдужих людей – волонтерів. Волонтерських рух став символом закріплення у масовій свідомості відчуття відповідальності та самоцінності у динамічних змінах суспільства. Найбільшою особливістю розвитку волонтерського руху стало залучення до підтримки громадянських об'єднань популярних соціальних мереж. Інформаційні технології спромоглися створити нову якісну комунікацію між однодумцями, пришвидшили виведення волонтерських проектів на високий рівень їх реалізації у місцях найбільшої потреби.

Важливим аспектом ефективної реалізації сприяння розвитку громадянського суспільства залишалося питання інформаційної відкритості органів влади, що не можливо було б відтворити без дійсно незалежних суспільних засобів масової інформації. ЗМІ, що мали б підвищувати рівень захищеності громадянського суспільства, поки самі потребували захисту. Тиск з боку держави позбавляв ЗМІ свободи, а людей – повної та правдивої інформації. Так у 2015 році у законі «Про внесення змін до деяких законів України щодо суспільного телебачення і радіомовлення України» було визначено, що Суспільне телебачення і радіомовлення України надалі створюватимуться з метою задоволення інформаційних потреб суспільства, залучення громадян до обговорення та вирішення найважливіших соціально-політичних питань, забезпечення національного діалогу, сприяння формуванню громадянського суспільства.

Діяльність громадських структур із забезпечення інформаційної безпеки України продемонструвала більшу ефективність за спеціально створеного Міністерства інформаційної політики.

Попри високу динаміку внутрішніх перетворень під час подій «Революції Гідності», в сучасній Україні ми не можемо визначити громадянське суспільство цілком зрілим, але набуття нових рис та демонстрацію сильних сторін допомогли закріпити його важливу роль. Наразі суспільство набуло позитивних рис структурованості та самоврядності; комунікативності, завдяки якій створюється поширення інформації через ЗМІ та соціальні мережі; прагнення брати участь у суспільному житті та небайдужості, що підтверджується створенням і розвитком окремих напрямків у діяльності громадянського суспільства, зокрема формування волонтерства та представництва у переговорних процесах [1, с.70].

Отже, у сучасних умовах, коли в нас дещо посилюється авторитарність, забезпечити цілісний вектор демократичного розвитку громадянського суспільства допоможе єдність держави та суспільства.

Список використаних джерел

1. Богініч О. Л. Громадянське суспільство України після Революції гідності: уроки та перспективи // *Правова держава*, 2018. Вип. 29. 63-70 с. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/PrDe_2018_29_10.
2. Горбатюк М. В. Політична залученість організацій громадянського суспільства / *Суспільні інтереси в Україні: груповий вимір, зміст, шляхи узгодження. Аналітична доповідь за ред. О. М. Майбороди*. Київ: ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2016. 192 с.
3. Кочубей Л. О. *Влада та опозиція в Україні у період Євромайдану (листопад 2013-лютий 2014 рр.): аспекти взаємодії* / *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України*, 2014. Вип. 2. С.55-75. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzipiend_2014_2_7.
4. Кочубей Л. О. *Інтернет-технології, вибори і процес утвердження громадянського суспільства України: проблеми і перспективи* / *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України*. 2007. Вип. 36. С.246-255. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzipiend_2007_36_27.
5. Кочубей Л. О.

Особливості сучасних інформаційно комунікативних технологій в Україні / Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2017. Вип. 3. С.70. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzipiend_2017_3_6. 6. Лисенко Ю. В. Громадянське суспільство в Україні: тенденції розбудови в контексті демократизації / /Гілея: науковий вісник, 2015. Вип. 97. С.383-388. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gileya_2015_97_94.

Науковий керівник: Кочубей Лариса Олександрівна, д. політ. н., проф., Київський національний університет культури і мистецтв.

Євтушевська Ольга Сергіївна

студентка, Київський національний університет культури і мистецтв

ВПЛИВ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ НА ВИБОРЧІ ПРОЦЕСИ В УКРАЇНІ (ЗА ДОСВІДОМ США)

Широкомасштабна діджиталізація всіх процесів життя досить потужно вплинула на використання новітніх ресурсів в інформаційній сфері, що суттєво впливає на життя і свідомість громадян. Це проявляється у всіх сферах життя: від особистих стосунків і знаходження особистих стосунків в інтернеті до вибору майбутнього політичного лідера.

За статистикою основними джерелами під час виборчої кампанії в Україні 2019 року були: телебачення (72%), інтернет-сайти (32%) та соціальні мережі(27%). Але при цьому рейтинг довіри до інформації в соціальних мережах значно більший, ніж до інформації на телебаченні. Таким чином 26% громадян не довіряють жодному із телеканалів, коли жодній соцмережі не довіряє 12% українців [1]. За даними соціологічних досліджень бачимо, що вплив соцмереж доволі високий і недооцінений політичними піарниками деяких політичних лідерів.

Політичні PR та політична реклама є консервативними, що в нинішніх умовах відкриває фантастичні можливості, для тих, хто вийде за ці рамки. Знаковим у цьому питанні стали президентські вибори США у 2012 році, після яких інструментарій соцмереж став широко використовуватись у наступних кампаніях різних країн. Тому ефективним буде порівняти вплив соціальних медіа на президентські вибори України 2019 року та президентські виборах США 2012 року.

Можна навіть вважати, що якби не інтернет і соцмережі, то не було б Обама і Зеленського. Їх стратегія була побудована не випадково. Якщо розглядати президентські вибори в США 2012 року, то стратегія Обама була побудована на досвіді його попередника – Говарда Діна в 2004 році. Тоді Говарду вдалося зібрати понад 20 мільйонів доларів від кількох десятків тисяч своїх прибічників через Мережу. Але стратегія Обама була побудована значно грамотніше. Він використав мережу – як основний інструмент комунікації з аудиторією, який дав можливість організувати його прибічників [2].

Майбутній президент вдало використав соціальні медіа для донесення основних меседжів своєї кампанії. Обама замінив рекламу на телебаченні роликами в YouTube. На той момент реклама на телебаченні лише дратувала споживача, а от лінк на ютубівський ролик – хороша альтернатива.

Цей хід зіграв команді Обама на руку, сумарно прихильники президента витратили 1 мільярд хвилин на перегляд роликів на офіційному каналі Обама. Однією з важливих рис виборів 2012 року став високий показник залученості аудиторії. Прибічники Обама проживали цю виборчу кампанію разом з ним. Вони вірили, що допомагають країні, собі та своїм дітям.

Вибори стали частиною їхнього життя, це те, до чого вони причетні.

Постає питання, чому використання інтернету стало таким дієвим лише у 2012 році, адже запровадження інтернету в США відбулося значно раніше.

Вочевидь, на це вплинув розвиток нових соціальних медіа – соціальні мережі, блогосфера, фото- та відеохостинги тощо.

Штаб Обама досить потужно використав напрацювання попередників, зокрема ефективною виявилась технологія присутності кандидата в президента у всіх джерелах інформації.

Без перебільшення, Обама був усюди. В нього була окрема соцмережа для прибічників Обама – MyBo (My.BarackObama.com), окремі сторінки та постійне їх поновлення в основних соцмережах США (Facebook, Instagram, Twitter, LinkedIn), власний канал на Ютуб, робота з інфлюенсерами, sms- та email- розсилки, вірусний вебмаркетинг. [позиція 2]

Барак Обама вдалося зібрати до передвиборчого фонду рекордну за всю історію США суму – понад \$700 мільйонів, з них півмільярда надійшли від прихильників в онлайні [2].

Присутність майбутнього президента у більшості популярних соцмережах допомогло переконувати людей, а особливо молодше 40, у ефективності адміністрації нового президента і їх намірів.

Цей досвід неабияк позначився на майбутніх виборах в Україні, адже сам Зеленський у липні 2020 року у телефонній розмові з Трампом зізнався, що американський досвід допоміг йому отримати перемогу у виборах.

Штаб Зеленського може пишатись малими витратами на президентські вибори у порівнянні із загальними видатками штабів. Михайло Феєдоров, онлайн-консультант Зеленського озвучив витрати: 200 тисяч доларів до першого туру, в більшості на рекламу в Фейсбуці, Інстаграмі та Гуглі. Ці витрати в чотири рази менші за витрати штабу Петра Порошенка

Феномен Зеленського в тому, що він почав спілкуватись з аудиторією на рівні і в цьому йому дуже допоміг Інстаграм, Фейсбук, ТікТок та Ютуб.

За даними дослідження Інтерньюз-Україна у Інстаграмі беззаперечним фаворитом у згаданий період був і залишається Зеленський та партія «Слуга Народу» – близько 82% усіх політичних постів у соцмережі присвячені саме їм [3].

Досвід команди видався вдалим, оскільки вони вели комунікацію через звичні для аудиторії джерела – відеосатиру, влоги та селфі. Інтерньюз-Україна також зазначають, щоб після виборчої кампанії 2019 року можна говорити «про окреме явище політейменту (інфотеймент на політичну тематику)». Штаб Зеленського доволі вдало використав досвід американських колег. І дуже важливо помітити, що власне цей хід збільшив зацікавленість молодого сегменту виборців.

Інструментарій соціальних мереж у політичних PR впроваджується в багатьох країнах і Україна не є винятком. Досвід, який переймали наступники Барак Обама і який успішно дійшов до України позитивно відобразився на відвідуванні нещодавніх виборів молодого аудиторією. З наведених прикладів бачимо, що інструментарій соціальних мереж є і буде ефективним у побудові комунікації з виборцями та впливу на імідж політика.

Список використаних джерел

1. *Вибори і медіа / Демініціативи Імені Ілька Кучеріва. 2019.* URL: [https://dif.org.ua/article/vibori-i-media.].
2. *Зигарь М. Барак Обама увійшов в історію* URL: [http://www.kommersant.ru/Doc/1105873]
3. *Як соцмережі впливають на політику в Україні: дослідження та висновки / Україна Інтерньюз.* URL: [https://internews.ua/opportunity/social-network-research]

Науковий керівник: Кочубей Лариса Олександрівна, д. політ. н., проф., Київський національний університет культури і мистецтв.

THE PROBLEM OF SMALL AND MEDIUM ENTERPRISES IN AUSTRIA

Austria is one of the most developed countries in the world, with a GDP per capita approaching 47055 USD (2020) according to the World Bank. In addition, the economy of this country is quite stable and the Austrian economic system can be characterized as a free market economy with a strong social focus by also taking into account the weaker members of society. Austria also features a tried and tested system of economic and social partnership, which has traditionally played a strong and reconciliatory role in wage and price policies. It is believed that the development of small and medium-sized businesses affects the economy of the country. For instance, it creates preconditions for accelerated economic growth, promotes diversification and saturation of local markets, allowing at the same time to compensate for the costs of a market economy (unemployment, market fluctuations, crisis phenomena). In this paper we would investigate the development of small and medium-sized businesses in Austria.

To start with, small and medium-sized enterprises (SMEs) are the backbone of Austria's economy. They are an essential source of jobs, create entrepreneurial spirit and innovation and are crucial for fostering competitiveness. According to the EU SME definition, which entered into force on 1 January 2005, the category of micro, small and medium-sized enterprises is made up of enterprises which employ fewer than 250 persons and which have an annual turnover not exceeding 50 million Euro, and/or an annual balance sheet total not exceeding 43 million Euro. Small and medium-sized enterprises make up the overwhelming majority of enterprises in Austria, like in all EU Member States; therefore, their ability to finance investments is highly relevant for economic growth. SMEs account for most of the economic activity in Austria; in fact, the overwhelming majority of Austrian enterprises are SMEs [1].

To consider the level of development of small and medium business in Austria, we would review Table1 that shows estimates of some indicators of Austria and the EU average for 2018 produced by DIW Econ, based on 2008-2016 figures from the Structural Business Statistics Database [2]. Firstly, the share of enterprises engaged in small and medium-sized businesses in the compared countries is almost the same and differs only by 0.1%. SMEs of Austria generate 62% of overall value added, 5.6 percentage points above the EU average. Austrian SMEs create 68.4% of total employment, slightly above the EU average of 66.6%. They employ an average of 5.9 people, roughly two more than the EU average [3].

Table1. Some indicators of Austria and the EU

Share of SME's		Share of persons employed in SME's		Share of value added of SME's	
Austria	EU-28	Austria	EU-28	Austria	EU-28
99.7%	99.8%	68.4%	66.6%	62.0%	56.4%

Source: [2]

In addition to, we will consider the place of the family business in the economy of the country. Due to their longevity and generally stable development they represent an important basis of the Austrian economic structure. When applying the EU definition, almost 90 % or 296,100 enterprises in the Austrian market oriented economy are family enterprises in the broader sense (including one-person enterprises). Tourism is the industry sector with the highest share of family businesses in Austria.

This paragraph defines the impact of the Austrian state on the entrepreneurship. There are following three institutions supporting entrepreneurs play a central role in Austria: Wirtschaftskammer Österreich, Advantage Austria and the Austrian Business

Agency. Wirtschaftskammern Österreich (WKÖ) – The Austrian Federal Economic Chamber - coordinates and represents the interests of the Austrian business community at the national and international level. The Austrian Federal Economic Chamber provides Austrian companies and their trade partners with a wide range of services. Employees and consultants of the organization support entrepreneurs in the countries, where they operate in selecting appropriate suppliers and business partners from Austria and organize events enabling the establishment of business contacts. The Austrian Business Agency (ABA) is the national investment promotion organization. It is responsible for acquiring and providing professional consulting services to foreign companies that want to establish a subsidiary or business operation in Austria. ABA provides information about Austria as a business location, and advises companies on all relevant issues free of charge [4].

As we know, the problem of COVID-19 has affected economy of each country. The COVID-19 Pandemic led to a severe recession in Austria. Measures aiming at containing the health crisis-including social distancing, lockdowns, and closures-significantly disrupted the economy. Austria's real GDP growth plummeted by 6.3 percent in 2020. Unemployment surged, firms' production and services were severely disrupted, especially in contact intensive sectors such as tourism, and productivity dwindled. On the demand side, private consumption and investment plunged. The unprecedented policy response has helped cushion the economic ramifications of the pandemic. The short-term work scheme (STWS)-large in size and scope-supported employment. Loan moratoria and unemployment bonuses helped smooth consumption and protect income. Government grants to firms in the form of a fixed-cost subsidy, turnover replacement, and hardship funds, as well as public loan guarantees, provided much needed liquidity to firms.

Finally, at the outset of the crisis, the EU relaxed its State Aid rules, allowing countries to implement support policies for hard hit companies and small firms in the forms of, among others, direct grants, public guarantees, public and private loans with subsidized interest rates. Austrian companies have significantly benefitted from the schemes, where 21,000 companies receiving EUR 2.3 billion in direct grants during March 2020-April 2021[5].

In conclusion, small and medium-sized businesses are quite well developed in Austria. Moreover, the country has better indicators than the EU average. It can be seen that family business dominates in the Austrian economy, making it more stable. Moreover, the government pays attention to the development of this area of the economy, for example, by teaching business skills to schoolchildren, expanding guarantees for young companies, etc. Of course, the pandemic has had a negative impact on the country's economy. However, government support helps small and medium-sized enterprises, improving the situation.

References

1. *Financial Stability Report 36. 2018. Funding growth and innovation in Austria – financing conditions for SMEs and start-ups.* [online] Available at: <<https://www.oenb.at>> [Accessed 24 October 2021].
2. *Eurostat. 2019* [online] Available at: <<https://ec.europa.eu/eurostat>> [Accessed 24 October 2021].
3. *Fact Sheet. 2019. Austria.* [online] Available at: <<https://ec.europa.eu>> [Accessed 24 October 2021].
4. *Report on the situation of SMEs in Austria 2019. 2019. Executive Summary* [online] Available at: <<https://www.bmdw.gv.at>> [Accessed 24 October 2021].
5. *Grabowska, 2018. Selected aspects of entrepreneurship in Poland and Austria.* [online] Available at: <<http://yadda.icm.edu.pl/baztech/element/bwmeta1.element/baztech-1b2155b5-1e19-420d-8306-d32203301523>> [Accessed 24 October 2021].
5. *International Dept. 2021. Austria: Selected Issues* [online] Available at: <<https://www.elibrary.imf.org/view/journals/002/2021/204/article-A001-en.xml>> [Accessed 24 October 2021].

Scientific supervision by R.M. Kliuchnyk, PhD in Political Science, Associate Professor

СУЧАСНІ ІНФОРМАЦІЙНІ ВІЙНИ ЯК ГЛОБАЛЬНА ЗАГРОЗА

Однією з рис сучасності є глобальне поширення інформаційно-комунікаційних технологій, що поєднується в низці країн з неефективним управлінням та іншими труднощами у побудові інноваційних інфраструктур, що базуються на них. Це призводить до відтворення загроз, насамперед пов'язаних з можливістю використання інформаційно-комунікаційних технологій з метою, несумісною із завданнями підтримки міжнародного миру та безпеки, дотриманням принципів відмови від застосування сили, невтручання у внутрішні справи держав тощо.

У зв'язку з цим фігурують такі терміни, як «загроза інформаційних воєн», «інформаційний тероризм» тощо. Поняття інформаційної війни є на сьогодні одним із найпопулярніших, зокрема тому, що людство живе у так звану інформаційну епоху. Поняття «інформаційна війна» ввів у науковий обіг американський дослідник М. Маклюен, який проголосив тезу «Істинно тотальна війна – це війна за допомогою інформації» [2]. Їхня суть полягає в тому, що зазначені явища здатні викликати інформаційні конфлікти, наслідки яких можуть бути порівняні з наслідками злочинів, що загрожують міжнародному миру та безпеці.

Інформаційно-комунікативні технології в ході бойових дій, враховуючи тривалий етап інформаційно-психологічного тиску та комплексних змін, які застосовують засоби розвідки, управління, зв'язку, навігації і радіоелектронної боротьби, вперше була застосована США під час операції «Буря в пустелі» в 1991 році в Іраку. Після цього інформаційний вплив (і блокада) у наростаючому масштабі застосовувалося в операції в Югославії (1999 р.), Афганістані (2001 р.), Іраку (2003 р.), Грузії (2008р.), Лівії (2011 р.), Україні (2014р.) [1, с.15].

В даний час значення та роль інформації як засоби політичної боротьби визнаються всіма, оскільки на рубежі ХХ-ХХІ ст. відбулося становлення інформаційного суспільства – специфічної форми соціальної організації, в якій «нові технології генерування, обробки та передачі інформації стали фундаментальним джерелом продуктивності і влади» [1, с.26]. Фактично виникла нова реальність, в якій політичний, економічний, військовий, духовний аспекти життя суспільства пов'язані з інформаційною сферою та залежать від неї. У подібній ситуації відбувається подальше ослаблення класичного військово-силового впливу та посилення впливу інформаційного.

Інформаційна війна передбачає використання сукупності специфічних засобів, що позначаються терміном «інформаційна зброя». До його характеристик прийнято відносити масштабність, а в разі потреби – вибірковість і потужність впливу; комплексність впливу на технічні системи та особовий склад; просторову розосередженість і одночасно швидкість доставки. Прикладом інформаційної війни є міждержавний конфлікт між Україною та Росією, в якому використовується політична та соціологічна пропаганда, комплекс заходів, постійно здійснюваних урядовими та неурядовими організаціями Росії та України в інформаційному просторі України, Росії, інших країн та міжнародних організацій, спрямованих на отримання стратегічно-політичних переваг шляхом деморалізації або введення в оману противника та протидії заходам іншої сторони у глобальному протистоянні Росії і України, а також протистоянні Росії та «Західного світу».

Отже, інформаційна війна представляє найбільш масштабну і системну форму протистояння в глобальному інформаційному просторі. Засоби інформаційної

війни варіативні: від пропаганди до деструктивного на інформацію та мережі, які забезпечують передачу даних. Просторово-часові характеристики інформаційної війни необмежені. Мета інформаційної війни має радикальний політичний характер.

Список використаних джерел

1. Воронова, О. Е. *Современные информационные войны: стратегии, типы, методы, приемы: монография* / О. Е. Воронова, А. С. Петрушин. - Москва: Издательство «Аспект Пресс», 2021. 176 с. 2. *Що таке інформаційна війна [Електронний ресурс]*. – Режим доступу: my.elvisti.com/sergandr/iv.html.

Жукова Олена Григорівна

*к. т. н., доцент кафедри охорони праці та навколишнього середовища,
Київський національний університет будівництва та архітектури*

Ротозій Анна Юріївна

студентка Київського національного університету будівництва та архітектури

Богойко Любов Ігорівна

студентка Київського національного університету будівництва та архітектури

ЗМІНА ДОВКІЛЛЯ: АСПЕКТИ ВПЛИВУ АНТРОПОГЕННИХ ТА КЛІМАТИЧНИХ ЧИННИКІВ

В останнє десятиліття ми стали свідками безлічі досягнень, які вселяють оптимізм в плані поліпшення довкілля та здоров'я людини, дають можливість розібратися в складному і заплутаному питанні про те, які ж фактори довкілля завдають шкоди здоров'ю.

Процес прийняття та оцінки рішень про політику суспільства щодо реальних чи вигаданих екологічних небезпек (потенційного збитку) і ризиків (ймовірність збитку) важкий. Однак, розуміння того, яка інформація необхідна для прийняття рішення про стан навколишнього середовища, а також ефективне її використання, допоможе більш широкому усвідомленню причин стурбованості суспільства, відмінностей в думках експертів і дій або бездіяльності урядів.

В даний час в середовищі, що оточує людину, відбуваються зміни, пов'язані з впливом науково-технічної революції, господарської діяльності людини. Це, перш за все, засмічення повітря, водойм, безгосподарне ставлення до землі та ін.

Ресурси в системному моделюванні матеріальних потоків в світовій економіці відіграють роль джерел. Ключова проблема стійкості джерел укладена в швидкості, з якою зменшуються (виснажуються) невідновлювані ресурси і в швидкості відновлення (або заміни) поновлюваних ресурсів. У категорію фізичних ресурсів, про які йде мова, входять обов'язкові фізичні (матеріальні) компоненти, що підтримують біологічну і промислову діяльність - повітря (кисень), вода, родючі землі, корисні копалини, енергія і екологічні системи планети, які поглинають відходи (стоки) і визначають стан клімату

Антропогенний вплив на навколишнє середовище включає зміни в біофізичних середовищах і екосистемах, біорізноманіття та природних ресурсах, прямо або побічно викликаних людьми, включаючи глобальне потепління, деградацію навколишнього середовища (наприклад, підкислення океану), масове зникнення і втрату біорізноманіття, екологічних криз і екологічного колапсу. Зміна навколишнього середовища відповідно до потреб суспільства серйозні наслідки, які погіршуються в міру продовження проблеми перенаселення людей. Деякі види діяльності людини, які завдають шкоди (прямо чи опосередковано) для навколишнього

середовища в глобальному масштабі, включають відтворення людиною, надмірне споживання, надмірну експлуатацію, забруднення і збезлісення, і це лише деякі з них. Деякі з проблем, включаючи глобальне потепління і втрату біорізноманіття, є екзистенціальним ризиком для людства, і перенаселення викликає ці проблеми.

Термін «антропогенний» означає ефект або об'єкт, який є результатом людської діяльності. Цей термін вперше був використаний в технічному сенсі геологом Олексієм Павловим. Вчений Пол Крутцен в середині 1970-х років ввів термін «антропоцен». Цей термін іноді використовується в контексті викидів забруднюючих речовин, які виробляються від людської діяльності, але також широко застосовується до всіх основних впливів людини на навколишнє середовище.

Дані спостережень за погодою, кліматом і атмосферою, які збираються за допомогою мереж систем спостережень, передачі даних і прогнозування, забезпечують інформацією про стан навколишнього середовища, що дозволяє вживати заходів для запобігання її подальшого погіршення.

Масштабні зміни навколишнього середовища в результаті діяльності людини почалися близько 3000-4000 років тому. До такого висновку прийшов міжнародний колектив учених, систематизувати археологічні дані про землекористування за більш ніж 10 000 років в 146 регіонах. На думку дослідників, перші глобальні зміни відбулися після одомашнення тварин і поширення землеробства. Таким чином, ера антропоцен, що характеризується глобальним впливом людей на природу, настала не в середині ХХ століття, як вважалося раніше, а набагато раніше, впевнені фахівці. Вчені з'ясували, що в результаті діяльності людини глибокі, місцями незворотні перетворення екосфери стали відбуватися 3000-4000 років назад. На думку дослідників, цей процес почався з одомашнення тварин і землеробства.

Забруднення атмосфери - газової оболонки Землі - одна з найважливіших екологічних проблем сьогодні. Відомо, яке важливе значення для будь-якого живого організму має повітря: без їжі людина може прожити місяць, без води - тиждень, без повітря - лічені секунди. Разом з тим те, чим ми дихаємо, піддається сильному впливу цілого ряду факторів - результатів інтенсивного розвитку таких виробництв, як: паливно-енергетичного, металургійного, нафтохімічного і ін.

Паливно-енергетичний комплекс включає діяльність теплоелектростанцій, робота яких пов'язана з викидом в атмосферу окису сірки, азоту, що утворюються в процесі згоряння незбагаченого вугілля. Не менш небезпечним забруднювачем повітря є підприємства металургійної промисловості, що викидають в повітря різні хімічні сполуки, особливо важких і рідкісних металів. Небезпечним джерелом забруднення повітря стали і продукти переробки нафтохімічної промисловості, особливо вуглеводневі сполуки (метан та ін.).

В результаті забруднення атмосфери виникли такі явища, як парниковий ефект - підвищення загальної температури на Землі; озонова діра, що утворюється в результаті порушення озонового шару в атмосфері оксидами азоту, що викидаються двигунами балістичних і космічних ракет; зміг - накопичення шкідливих газів в нижніх шарах атмосфери в результаті посиленої роботи котелень, які працюють на вугіллі, мазуті, солярці, а також в результаті загазованості повітря автотранспортом; кислотні дощі - сполуки сірки та азоту повітря з водою і випадають на Землю у вигляді дощу (кислотного).

Список використаних джерел

1. Измалков В.И., Измалков А.В. 1998. Техногенная и экологическая безопасность и управление риском. С.-Пб.: РАН. С.-Петербургский научно-исследовательский центр экологической без-

опасности. 482 с. 2. Преображенский В.С., Райх Е.Л. 1974. Проблемы экологии человека и география. В кн.: Теория и методика географических исследований экологии человека. М.: ИГ РАН. с. 12-22. 3. Tansley A.G. 1935. The use and abuse of vegetation concepts and terms. Ecology. v. 16. No 3. 284-307. 4. Wackernagel M., Schulz N., Deumling D., Linares A.C., Jenkins M. et al. 2002. Tracking the Ecological Overshoot of the Human Economy. Proc. of the Acad. of Sci. v. 99, No. 14. pp. 9266- 9271.

Ключник Руслан Максимович

к. політ. н., доцент кафедри глобальної економіки, Університет імені Альфреда Нобеля

Магдич Аліса Сергіївна

к. е. н., професор кафедри глобальної економіки, Університет імені Альфреда Нобеля

АФГАНІСТАН ПІСЛЯ ВСТАНОВЛЕННЯ ВЛАДИ ТАЛІБІВ: ЕКОНОМІКА ТА ПОЛІТИКА

Афганістан називають «цвинтарем імперій», адже жодна колоніальна держава не спромоглася взяти цю країну під контроль на тривалий час. Британська імперія, Радянський Союз та США встановлювали свою владу в певних ключових пунктах, у той час як гори та пустелі були під контролем різнорідних племінних сил, часто ворогуючих між собою. Останні події в Афганістані лише довели те, що ситуація в країні є фактором дестабілізації ситуації в регіоні.

У 1996-2001 рр. рух «Талібан» вже контролював більшу частину території Афганістану. Після операції НАТО «Нескорена свобода», розпочатої як відповідь на теракти 11 вересня 2001 р., талібів було витіснено з великих населених пунктів. Протягом наступних 20 років радикали вдавалися до диверсій та терористичних актів. У 2021 р. війська НАТО було виведено з Афганістану, що призвело до швидкого падіння режиму, який тримався лише на допомозі Заходу. Президент А.Гані залишив країну, а столицю Кабул було взято талібами в серпні 2021 р. Майже вся територія Афганістану опинилася під контролем ісламських фундаменталістів; лише у провінції Панджшер присутні боєздатні сили опозиції, інформація про які є часто суперечливою.

Прихід до влади руху «Талібан» зумовив радикальну трансформацію афганського суспільства. Усі правові норми в країні відтепер відповідають законам шариату. Так, було змінено дрес-код та введено гендерну сегрегацію в громадських місцях, у тому числі в закладах освіти. Нова афганська влада розганяє мітинги протесту на захист прав людини.

Загострення громадянського конфлікту влітку 2021 р. призвело до економічної кризи у країні, яка й без того є однією з найбільш бідних у світі. Заборона нового уряду виводити долари з країни фактично паралізувала банківську систему. У країні спостерігаються зростання цін та безробіття. Значна частина афганців – це поденні робітники, які наймаються на некваліфіковану роботу, а за нинішніх обставин попит на їх послуги зменшився.

Афганістан і до приходу до влади талібів був батьківщиною 10% біженців світу [4]. Порушення талібами прав і свобод людини та громадянина призвели до відтоку кваліфікованої робочої сили. У серпні 2021 р. інформаційні агентства світу поширили інформацію про те, як тисячі громадян Афганістану залишали аеропорт Кабула. Це були здебільшого прибічники проамериканського режиму, серед яких значна частина – освічені фахівці. Афганські жінки зіштовхнулися з дискримінацією в трудовій сфері. Так, працівниці мерії Кабула були звільнені з роботи (виняток становили лише ті, яких неможливо було замінити чоловіками) [5].

Видається очевидним, що «Талібан» не прагне відводити жінкам більш-менш помітне місце в економічних процесах.

Слід також зазначити, що Афганістан, як і інші найбідніші країни світу, багато в чому залежить від іноземної гуманітарної допомоги. Але після приходу до влади талібів більша частина цієї допомоги перестала надаватися. Так, США заморозили державні резерви Афганістану на суму близько 10 млрд доларів [7]. У той же час допомогу надають деякі інші країни, зокрема, Пакистан.

У матеріалах, опублікованих Світовим банком, йдеться, серед іншого, про зростання цін на енергоносії, посуху та третю хвилю COVID-19 (з квітня 2021 р.), які зумовили економічні проблеми ще до приходу до влади талібів [6]. Експерти прогнозують падіння економіки Афганістану на 30% протягом найближчого року [3]. Логічно припустити, що така глибока економічна криза не буде вирішена миттєво, навіть якщо «Талібан» поставить за мету її вирішити.

Нове керівництво країни прагне отримати принаймні якусь легітимність на міжнародній арені. Ще в липні 2021 р. представники «Талібану» відвідали Москву. А наприкінці жовтня 2021 р. у російській столиці відбувся так званий «Московський формат» за участі Китаю, Індії та інших країн, в рамках якого представники уряду талібів взяли участь у своїй першій міжнародній зустрічі після приходу до влади [1]. Цілком можливо, що Афганістан приєднається до неформального «проросійського клубу» членів ООН, які підтримують позицію Росії, разом із Сирією, Суданом, КНДР, Білоруссю, Кубою та іншими країнами. Крім того, «Талібан» вважає Китай одним зі своїх провідних торговельних партнерів. Пекін погодився допомогти у відновленні та модернізації мідних шахт в Афганістані [2].

Втім, можна відзначити й потенційні загрози відносинам між Китаєм та Афганістаном. Як відомо, Афганістан межує із Синьцзян-Уйгурським автономним районом, в якому постійно фіксують порушення прав мусульманського населення. Відтак, таліби можуть виступити проти політики Китаю в цьому регіоні (імовірно, лише на рівні дипломатичних заяв).

Отже, прихід до влади талібів в Афганістані можна розглядати як потенційно дестабілізуючу подію в економічній та політичній площинах. При цьому країна залишиться суб'єктом міжнародних відносин навіть за умови невизнання її уряду легітимним, що було наочно продемонстровано під час зустрічі в Москві. На нашу думку, наявність спільного кордону Афганістану з країнами пострадянського простору може вплинути на поширення радикалізму в колишніх республіках СРСР. Враховуючи бідність центральноазіатських республік та виходячи з досвіду політичних криз в них (революції в Киргизстані, громадянська війна в Таджикистані), можна вести мову про вразливість цих політичних систем до діяльності радикально налаштованих сил.

Список використаних джерел

1. *Московский формат. О чем талибы договариваются с Кремлем / Deutsche Welle.* – URL: <https://www.dw.com/ru/moskovskij-format-o-chem-taliby-dogovarivajutsja-s-kremlem/a-59521358>.
2. *Ситникова И. «Талибан» назвал главным партнером Афганистана КНР. С помощью китайских денег там хотят преодолеть кризис в стране / Громадське.* – URL: <https://hromadske.ua/ru/posts/taliban-nazval-glavnym-partnerom-afganistana-knr-s-pomoshyu-kitajskih-deneg-tam-hotyat-preodolet-krizis-v-strane>
3. *Afghanistan faces 30% economic slump under Taliban rule: IMF / Nikkei Asia.* – URL: <https://asia.nikkei.com/Politics/International-relations/Afghanistan-turmoil/Afghanistan-faces-30-economic-slump-under-Taliban-rule-IMF>
4. *Maizland L. Where Will Afghan Refugees Go? Council for Foreign Relations. September 8, 2021.* – URL: <https://www.cfr.org/in-brief/where-will-afghan-refugees-go>
5. *Kabul government's female workers told to stay at home by Taliban / The Guardian.* – URL: <https://www.theguardian.com/world/2021/sep/19/kabul-governments-female-workers-told-to-stay-at-home-by-taliban>
6. *The World Bank In Afghanistan / The World Bank.* – URL:

<https://www.worldbank.org/en/country/afghanistan/overview#1.7>. Yousaf F., Jabarkhail M. *US withdrawal and the Taliban regime in Afghanistan: Future Policy Directions / ReliefWeb Policy Brief*. 2021. Issue 5. – URL: https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/PB_5_2021_US-withdrawal-and-the-Taliban-regime-in-Afghanistan.pdf

Коппель Олена Арнольдівна

*д. і. н., проф., професор кафедри міжнародних відносин та зовнішньої політики,
Інститут міжнародних відносин Київського національного університету ім. Т. Шевченка*

Пархомчук Анастасія Дмитрівна

*аспірант Інституту міжнародних відносин
Київського національного університету ім. Т. Шевченка*

СТРАТЕГІЧНИЙ ПОРЯДОК ДЕННИЙ ДЛЯ БЛИЗЬКОГО СХОДУ В КОНТЕКСТІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Розробка концепції сталого розвитку, спрямованої на створення скоординованої глобальної стратегії виживання людства, стала наслідком дискусії щодо нової формули глобальної політики. Сталий розвиток передбачає вирішення економічних, соціальних та екологічних проблем. Але розвиток буде сталим лише тоді, коли буде досягнута рівновага між різними факторами, що зумовлюють і загальний рівень безпеки нинішнього та прийдешніх поколінь. Жоден регіон або країна не може жити в ізоляції від решти світу в умовах спільної відповідальності за спільне майбутнє. Саме тому в концепції акцентується необхідність глибоко розібратись у нашій спільній політичній свідомості.

Близькосхідний регіон з часів «холодної війни» був і залишається ареною постійної політичної напруженості, Багато в чому це пояснюється наявністю регіональних конфліктів, зокрема арабо-ізраїльського, який неодноразово, починаючи з проголошення Держави Ізраїль в травні 1948 року, переростав в фазу жорстокого військового протистояння. Саме тому існує тісний зв'язок між сталим розвитком і мирним врегулюванням арабо-ізраїльського конфлікту як передумовою сталого розвитку Близькосхідного регіону.

Першою арабською країною, яка офіційно погодилася нормалізувати свої відносини з Ізраїлем, став Єгипет в 1979 році. Потім це зробила Йорданія в 1994 році, а зараз ОАЕ офіційно погодилася нормалізувати свої відносини з Ізраїлем.

28 січня 2020 року Д. Трамп представив план мирного врегулювання палестинсько-ізраїльського конфлікту, який проголосили «угодою століття», яка припинить війну на Близькому Сході, він може стати «останньою історичною можливістю» для палестинців створити власну державу [1]. План передбачав встановлення миру, визнання Ізраїлем Палестини як держави, однак палестинці мали при цьому досягти ряду критеріїв: викорінення тероризму й так званої відплати за вбивство, встановлення свободи слова, проведення політичних реформ і боротьбу з бідністю. Важливою умовою реалізації цієї угоди було роззброєння організації ХАМАС, яка контролює сектор Гази. Також має бути розпущене угруповання «Ісламський джихад». План передбачав і включення до складу Палестини всієї Західної частини Йорданського узбережжя [3]. Інша частина Палестини буде розташована у секторі Газа, ця територія також повністю має перейти під контроль палестинців.

Ще одним суперечливим питанням на користь Ізраїлю став Єрусалим [2]. Трамп запропонував світові визнати, що це місто є єдиною та неподільною столицею єврейської держави, за винятком деяких східних частин, які будуть вважа-

тися столицею Палестини. Натомість Палестина може збудувати собі нову столицю у східному передмісті Єрусалима та назвати її Аль-Кудом. Також Трамп запевняв, що араби отримають вільний доступ до усіх священних місць на території Єрусалима.

«Угода століття» викликала гостру критику з боку арабських країн, але позитивні наслідки мала інша ініціатива США – посередницькі зусилля в нормалізації відносин між Ізраїлем і арабськими країнами Затоки. За посередництва США ОАЕ стали третьою арабською країною після Єгипту і Йорданії та першою країною Перської затоки, яка офіційно погодилася нормалізувати свої відносини з Ізраїлем. Авраамський мирний договір між ОАЕ та Ізраїлем, символічно названий на честь Авраама, батька Ізмаїла, прабаться арабів, та Ісаака, прабатька євреїв, мав нагадати арабам та євреям про їх спільні коріння, був підписаний в вересні 2020 року і встановлював повноцінні відносини між двома країнами. Документ закладає основу для дипломатичних, економічних та інших зв'язків між Ізраїлем і сусідами по Перській затоці. В договорі толерантність і міжконфесійне співіснування згадуються в самому початку тексту. Зв'язки мають розвиватися шляхом створення посольств і співпраці в охороні здоров'я, інноваціях, авіації, навколишньому середовищу та енергетиці. У тексті також зроблений акцент на протидію екстремізму і запуску спільно з США «Стратегічного порядку денного для Близького Сходу». В угоді підкреслюється важливість досягнення миру між ізраїльтянами та палестинцями шляхом переговорів, а також необхідність реалізації їх цілей і прагнень. Однак в тексті не згадуються ключові питання у відносинах між палестинцями та ізраїльтянами, такі, як статус Єрусалиму.

Після мирного договору сторони вже підписали більше 50 спільних документів, значна частина з них економічного характеру. Договір закладає основу для дипломатичних, економічних та інших зв'язків між Ізраїлем і сусідами по Перській затоці. Серед нових потенційних партнерів Ізраїлю називають Саудівську Аравію та Оман. В майбутньому значна частина уваги основних гравців не тільки в регіоні, але і на міжнародній арені, може переключитися з арабо-ізраїльського конфлікту на протистояння арабських держав в коаліції з Ізраїлем проти Ірану і його союзників.

Таким чином, недостатня ефективність переговорного процесу в колишніх форматах свідчить про необхідність розробки нових, нестандартних підходів до вирішення проблем. Це актуалізує проблему нормалізації відносин між арабськими державами та Ізраїлем та реалізацію «Стратегічного порядку денного для Близького Сходу» («Strategic Agenda for the Middle East»), яка передбачає активізацію всіх напрямів співробітництва та має стати взірцем для інших країн та регіонів.

Список використаних джерел

1. Трамп представив план врегулювання конфлікту між Ізраїлем і Палестиною// Укрінформ [Електронний ресурс]. - 19 березня 2020 р. - Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/2864901-tramp-predstaviv-plan-vreguluvanna-konfliktu-miz-izrailem-i-palestinou.html>.
2. Трамп називає це «угодою століття», а арабські країни жорстко критикують: як США планують владнати конфлікт між Ізраїлем та Палестиною// ТСН [Електронний ресурс]. - 3 лютого 2020 р. - Режим доступу: <https://tsn.ua/svit/tramp-nazivaye-ce-ugodoyu-stolittya-a-arabski-krayini-zhorstko-kritikuyut-yak-ssha-planuyut-virishiti-konflikt-mizh-izrayilem-ta-palestinoyu-1483548.html>.
3. У США розробили план вирішення Арабо-ізраїльського конфлікту// НАШ [Електронний ресурс]. - 11 квітня 2020 р. - Режим доступу: <https://nash.live/news/politics/u-ssha-rozrobili-plan-virishennja-arabo-izrajilskoho-konfliktu.html>

ПЕРСПЕКТИВИ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

На сьогоднішній день політична система України переживає не кращі часи. На фоні загострення коронакризи, а також купи проблем у внутрішній політиці, на думку фахівців, держава, котра взяла курс на євроінтеграцію почала втрачати позиції на міжнародній арені. Так, на думку, колишнього Міністра закордонних справ України Леоніда Кожари: «роль Європейського Союзу на міжнародній арені кожного року зменшується і ніхто сьогодні не знає, що буде з ним через кілька років» [1].

Незважаючи на це на XVII саміті Україна – ЄС, який відбувся у Києві 27 квітня 2015 р., тодішній Президент України Петро Порошенко наголосив, що перспектива членства у ЄС є стратегічним орієнтиром українських прагнень до перетворення і ключовою метою, заради якої проводяться реформи [2]. Ще починаючи з осені 2014 року Україна стала на шлях програми реформ, спрямованої на стабілізацію своєї економіки та покращення життя мешканців за рахунок вступу до ЄС. Тоді ж визначили й програму реформ у різних галузях політики України. На думку фахівців, з того часу багато чого змінилося, а світ накрила пандемія коронавірусу, яка зруйнувала чимало економік ще більш розвинутих країн ніж Україна.

На сьогодні перспективи членства України в ЄС на думку вітчизняних політиків є туманними, оскільки крім коронавірусу в Україні досі відкритим залишається конфлікт на сході. Мінські угоди є недієвими, а також не було створено умов для діалогу між Україною та представниками ЛДНР (сторони не планують домовлятися).

На мою думку, саме ці дві вищезгадані проблеми заважають Україні стати повноцінним членом ЄС просто зараз. Держава має чималу кількість ресурсів, безвізовий режим з країнами Європи, а також вдале географічне розташування. Однак, досі не може оговтатися від військової та економічної кризи. Нажаль, зараз міжнародна обстановка в Україні є дуже нестабільною. Я ладний пов'язувати це з недостатнім рівнем безпеки держави у всіх сферах життєдіяльності, як-то: економічна, політична та військова. Ці сфери є вкрай вразливими та ще й тягар посилюється пандемією коронавірусу. На тлі своїх сусідів та міжнародної спільноти Україна сильно відстає у розвитку через низку соціально-політичних чинників [3, с. 59-60]. Не дивлячись на це українські політики, омбудсмени, лідери думок та інші проводять масштабну роботу з налагодження зв'язків із дружніми країнами. Представники держави на всіх рівнях доводять прагнення відсторонитися від Росії та відкривається до співпраці з США та країнами Європи.

Щодо перспектив євроінтеграції України, то на мою думку, незважаючи на значний спектр роботи що наразі проводиться в цьому напрямку, про це говорити зарано. В Україні наразі зберігається нестійка соціально-політична та військова ситуація. Так, наприклад, 26 листопада 2021 року, Президент Зеленський публічно заявив про державний переворот, який нібито готувався в країні. Також напруженою залишається ситуація на кордоні з РФ і залучення іноземних інвестицій. Для покращення ситуації в цілому, на мою думку, необхідно створювати комфортні умови для ведення малого та середнього бізнесу, а також на політичному рівні робити все можливе задля припинення бойових дій на сході країни.

*Науковий керівник: Висоцький О.Ю., д. політ. н., проф.,
професор кафедри міжнародних відносин ДНУ ім. О.Гончара*

Список використаних джерел

1. ЕС втрачає позиції на міжнародній арені – Кожара. – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/1455596-e-s-vtrachae-pozitsii-na-mignarodniy-areni-kogara-1795741.html>.
2. Звіт про виконання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. – Режим доступу: http://reforms.in.ua/Content/Download/tasks-performance-status/AA_impl_report_02_2015_GOEI.pdf.
3. Контев О.С. Зовнішньополітична стратегія сучасної України / Освіта і наука у мінливому світі: проблеми та перспективи розвитку. Матеріали III Міжнародної наукової конференції. 26-27 березня 2021 р., м. Дніпро: СПД «Охотнік», 2021. 368 с.

Кочерга Євгенія Володимирівна

доцент кафедри загальної, спеціальної педагогіки, реабілітації та інклюзивної освіти,
Дніпровська академія неперервної освіти

ЗАДОВОЛЕННЯ ПОТРЕБИ У БЕЗПЕЦІ – ОСНОВА РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ

Однією з тенденцій розвитку світових суспільних процесів є централізація на збільшення ролі людського фактору у будь-яких системах. Гармонійний розвиток будь-якого суспільства залежить від того, як задовольняються базові потреби його членів, як актуалізуються потенційні можливості кожної людини та як вони реалізуються в процесі життєдіяльності. Концепцією Нової української школи [2] передбачається необхідність працювати на засадах особистісно-орієнтованої моделі освіти, у рамках якої школа максимально враховує права дитини, її здібності, потреби та інтереси, на практиці реалізуючи принцип дитиноцентризму. Отже, важливість задоволення потреб дитини в тому числі, в освітньому процесі, визначено і на законодавчому рівні.

Сучасні дослідники займаються розробкою концепції «доброго життя», основною мотивацією якого є «не гроші, не влада, не соціальний статус і навіть не щастя..., а здорове відкриття потреб, націлених на пошук і вираження свого «Я», котре найкраще пасує саме вам» [1, с. 34].

Однією із базових потреб людини є потреба у безпеці. «Сучасна наука чітко свідчить про те, що не прогнозованість серйозно впливає на життя, яке ми можемо уявити й створити. Потреба в безпеці та супутні потреби в стабільності, визначеності, прогнозованості, зв'язності, послідовності й довіри до оточення – це підґрунтя для задоволення всіх інших запитів. Потреба в безпеці пов'язане зі складною проблемою осмислення досвіду та мотивацією для виконання контролю над розбитими очікуваннями. Коли в людини надійний фундамент, вона здатна ризикувати, розглядати нові концепції й способи життя, але водночас має змогу стати такою, якою справді хоче бути. За відсутністю такого підмурку з'являється надмірна залежність від чужого заступництва, любові, симпатії й оцінки, що може негативно позначитися на зростанні особи, її розвитку та сенсі життя» [1, с. 44].

Задоволення потреби у безпеці в освітньому процесі на фізичному рівні можливе за рахунок дотримання правил безпеки при проведенні відповідних видів навчальної діяльності. Отже, педагогічні та науково-педагогічні працівники мають знати законодавчу базу з питань охорони праці та безпеки життєдіяльності, чітко дотримуватися визначених норм і правил, проводити інструктажі зі здобувачами освіти. На психологічному рівні задоволення потреби у безпеці відбувається при створенні психологічно безпечної та сприятливої атмосфери (клімату) у закладі освіти. Під сприятливим психологічним кліматом розуміють як позитивні, так і негативні переживання – домінуючі установки, відносини, думки, почуття, настрій, переживання, потреби, інтереси та ін.

На курсах підвищення кваліфікації [3], а також під час вивчення магістрами дисципліни «Педагогіка здоров'язбереження» на базі Дніпровської академії неперервної освіти вчителів та майбутнім вчителям ми пропонуємо коучингові та арт-вправи, які допомагають визначати власні стратегії задоволення своїх потреб у безпеці та сприяють розвиткові навичок моделювання безпечного освітнього середовища. Серед коучингових вправ ми пропонуємо вправи «Десятихвилинний коучинг», «Коучингове колесо», «Та-Да». Вправи дають можливість з'ясувати актуальність мети, визначити можливі перешкоди і способи їх подолання, виявити критерії досягнення мети і намітити першочергові дії. Для роботи над потребою в безпеці пропонується написати продовження наступних речень: «Я не відчуваю себе спокійно, коли ...», «Я не відчуваю впевненості в завтрашньому дні, коли...», «Я боюся говорити про те, що я хочу, коли ...», «Я боюся говорити про свої відчуття, коли ...». Потім відповіді аналізуються, обговорюються та робляться відповідні висновки. Така вправа допомагає краще зрозуміти свої емоції та відчуття стосовно задоволеності потреби у безпеці, а також сприяє кращому розумінню емоцій та почуттів оточуючих.

Отже, задоволення базових потреб у безпеці є однією з умов ефективного навчання, виховання та розвитку учнів. У контексті професійного розвитку вчителів та майбутніх вчителів виконання зазначених вправ допомагає розвивати певні види професійних компетентностей, зокрема емоційно-етичну та здоров'язбержувальну компетентності.

Список використаних джерел

1. Кауфман С. *За межами піраміди потреб. Новий погляд на самореалізацію / Пер. з англ. Київ: Лабораторія, 2021. 400 с.*
2. Концепція «Нова українська школа», затверджена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14.12.2016 р. № 988-р. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>
3. Кочерга Є., Скиба Ю. *Реалізація педагогічних умов розвитку здоров'язбержувальної компетентності вчителів хімії в системі післядипломної освіти. Вісник післядипломної освіти: зб. наук. пр. 2020. Вип. 11 (40). С. 170–182. URL: [https://doi.org/10.32405/2218-7650-2020-11\(40\)-170-182](https://doi.org/10.32405/2218-7650-2020-11(40)-170-182).*

Клячин Андрій Костянтинович

к. політ. н., доцент кафедри політології
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

ВТІЛЕННЯ НОВОГО ВИБОРЧОГО КОДЕКСУ НА МАЙБУТНІХ ПАРЛАМЕНТСЬКИХ ВИБОРАХ В УКРАЇНІ

В Україні з 1991 року на парламентських та місцевих виборах були використані всі базові виборчі системи, а саме система більшості (мажоритарна), пропорційна (її модифікації з «закритими» та «відкритими списками»), а також змішана (одночасне поєднання мажоритарної та пропорційної систем).

Починаючи з місцевих виборів 2015 намітилася тенденція до втілення на виборах в Україні моделі пропорційної системи, з «відкритими списками». У 2015 році на місцевих виборах в Україні була використана модифікація категоричного голосування (виборець може віддати тільки один голос одночасно і за партію, і за кандидата від цієї партії, який «закріплюється» за цим округом) [3].

У 2020 на місцевих виборах була використана модифікація пропорційної виборчої системи з «відкритими» списками преференційного голосування [4]. Таку ж модифікацію, згідно з новим Виборчим кодексом, планується застосувати на майбутніх парламентських виборах [5].

Алгоритм має бути наступним. Країна буде поділена на 25 виборчих округів відповідно до адміністративного поділу на області плюс окремих округ – місто Київ. Кожна політична партія буде висувати кандидатів в нардепи одночасно в двох типах списків – Загальному/ «загальнодержавному» (450 кандидатів) та в Регіональних/ «окружних» (персонально це будуть ті ж самі кандидати тільки розподілені по 18 чоловік на кожний з 25 виборчих округів). Послідовність кандидатів в обох списках буде затверджувати партія.

Кожен виборець буде зобов'язаний голосувати у своєму виборчому Окрузі/області за одну партію. Також кожен виборець матиме право, але не буде зобов'язаний, проголосувати додатково (після обрання партії) за конкретного кандидата із «Окружного» списку обраної ним партії.

Партія потрапляє в Верховну раду, якщо набере 5% і більше голосів виборців, які взяли участь у голосуванні в країні в цілому. А кількість депутатів від певної партії заложитиме від набраного нею відсотка голосів.

Від кожного виборчого Округу депутатами можуть стати кілька кандидатів: і від різних партій, і від однієї партії. А те, скільки кандидатів отримає мандат в конкретному виборчому Окрузі від конкретної партії визначатиметься тим, скільки «Виборчих квот» ця партія набрала в окрузі.

«Виборча Квота» – конкретна кількість голосів за визначену партію (не відсоток голосів!). Тобто «Квота» визначається вже після голосування за формулою: $K = A : (B - C * 9)$. В цій формулі: «К» – Виборча квота; «А» – Кількість голосів за партію, які подолали 5%-й бар'єр; «В» – Кількість депутатських місць у Верховній раді (450); «С» – кількість партій, які потрапили до парламенту. «9» – це кількість кандидатів з Загального списку кожної партії, що пройшла до парламенту, які отримують депутатські мандати автоматично. Ці «9» гарантованих мандатів для кожної партії – є специфікою саме парламентських виборів (на місцевих виборах мова йшла лише про один гарантований мандат на партію) [2].

Кандидат з Окружного списку партії стає депутатом якщо він (і відповідно його партія) набирає в своєму виборчому Окрузі/області – «Виборчу квоту». Також кандидат має можливість стати депутатом (не гарантовано!), якщо його партія набере в окрузі «Виборчу квоту», а сам кандидат або набере «25% від Виборчої Квоти», або знаходиться на «прохідному» (на першому та, можливо, інших порядкових місцях далі відповідно до кількості набраних партією Виборчих квот в цьому окрузі) місці в Окружному списку партії.

Кандидати із Загального списку стають депутатами завдяки «залишковим голосам в виборчих Округах» (кількість голосів, які набрала партія більше за «Виборчу квоту», але недостатня для отримання наступної «Виборчої квоти»). За підсумками голосування «залишкові відсотки» сумуються та визначають, скільки кандидатів з Загального списку стануть депутатами.

Також, якщо певна партія набрала в цілому в державі необхідні 5%, але в жодному виборчому Окрузі не набрала «Виборчу квоту», то депутатські мандати від даної партії отримають кандидати з «Загального списку» (згідно з послідовністю, затвердженою партією) [2].

Таким чином перспектива кандидатів з Загальнодержавного списку партії, яка пройшла до парламенту, отримати депутатський мандат: 1) знаходитися на одному з перших 9 місць в цьому списку чи 2) знаходитися на місцях, які стануть «прохідними» завдяки «залишкам» від окружних відсотків партії (десяті та соті долі виборчої квоти, які набрала партія в усіх округах) чи 3) знаходитися на місцях, які стануть «прохідними» завдяки тому, що кандидат «вищий» у загальному

списку отримає депутатський мандат в своєму Окрузі/області (пройде за «окружним списком» партії) і, «звільнить» місце в Загальному списку партії для кандидата, який йде наступним за нумерацією.

Маємо констатувати потенційні тенденції використання нової модифікації виборчої системи на наступних парламентських виборах:

«Франшизація» партійних брендів, яка намітилася ще під час місцевих виборів 2020, коли місцеві еліти мають вирішальний вплив на роботу місцевих осередків загальноукраїнських партій, тому останні діють не завжди узгоджено з керівними органами партій на загальноукраїнському рівні, або це узгодження є номінальним чинником, а залежність від представників місцевих еліт – визначальним.

Зростання значення прохідних місць в окружних та загальнодержавних списках великих партій з високими рейтинговими показниками, бо навіть високий особистий результат кандидата з непопулярної в окрузі партії не забезпечить йому мандат: партія не набере в окрузі виборчу квоту чи взагалі не отримає 5% підтримки по країні. Та навпаки, при низькому особистому результаті кандидата він може отримати мандат завдяки рейтингу партії та знаходженню на перших місцях її Окружного чи Загальнонаціонального списків.

Нерозуміння виборцями принципу голосування (заважатиме процесу волевиявлення). І, що не менш важливо, низький інтерес виборців до персонального розподілу мандатів всередині партій (до процесу підрахування Виборчої квоти, особистих результатів кандидатів в округах тощо). Не виключено намагання самих партій внести зміни в Виборчий кодекс до виборів для максимального «закриття» списків (обмеження впливу виборців на персональний розподіл мандатів). А саме, збільшення необхідного відсотка для підняття кандидатів на перші місця в окружних списках з 25% від Виборчої квоти до 50%.

Окремо необхідно виділити суттєвий недолік в самому Виборчому кодексі щодо механізму розподілу мандатів за Окружними та Загальнодержавними списками. Так норма кодексу визначає максимальну кількість кандидатів від кожної партії в Окружному списку – 18 (450 мандатів поділити на 25 виборчих округів). В цьому є логіка, якщо виборчі округи є рівними за кількістю виборців. Недоліки законодавства: кількість місць в окружних списках – 18 виходячи з того, що округи мають бути рівними по кількості виборців. Але розподіл Округів був здійснений на підставі адміністративних меж областей, які суттєво відрізняються по кількості виборців. Якщо таку модель визначення мандатів екстраполювати на вибори парламенту 2019, то, наприклад, в Дніпропетровській області партія «Слуга народу» набрала би 25 Виборчих квот. Таким чином 25 мандатів мали би отримати кандидати з Окружного списку партії [1]. Але Виборчим кодексом таких місць в списку передбачено лише 18. І між ким будуть розподілені ще 7 мандатів незрозуміло.

Список використаних джерел

1. *Вибори народних депутатів України 2019 - Центральна виборча комісія. Офіційний веб-портал [Електронний ресурс] - Режим доступу <https://www.cvk.gov.ua/pls/vnd2019/wr300pt001f01=919.html>* 2. *Виборчий кодекс України [Електронний ресурс] – Режим доступу <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/396-20>*. 3. *Місцеві вибори Україна 2015 – Центральна виборча комісія. Офіційний веб-портал [Електронний ресурс] – Режим доступу https://www.cvk.gov.ua/pls/vm2015/pvm002pt001f01=100pt00_t001f01=100.html*. 4. *Місцеві вибори Україна 2020 – Центральна виборча комісія. Офіційний веб-портал [Електронний ресурс] – Режим доступу https://www.cvk.gov.ua/pls/vm2020/pvm002pt001f01=695pt00_t001f01=695.html*. 5. *Пропорційна система і відкриті списки: до чого призведе виборча реформа [Електронний ресурс] – Режим доступу <https://www.oporaua.org/novyny/7468-proporcijna-systema-i-vidkryti-spysky-do-chogo-pryzvede-vyborcha-reforma>*

Кошло Анастасія В'ячеславівна

Нехода Анастасія Євгенівна

студентки Університету імені Альфреда Нобеля, Дніпро

МІГРАЦІЯ В ЄС ЧЕРЕЗ БІЛОРУСЬ ЯК ФАКТОР МІЖНАРОДНОЇ КРИЗИ

Міграційна криза на східних кордонах ЄС (Литві, Латвії, Польщі) виникла навесні 2021 року, внаслідок різкого збільшення напливу нелегальних мігрантів із країн «третього світу».

Проведемо аналіз причин виникнення міграційної кризи та подальшого розвитку подій.

Після президентських виборів у серпні 2020 року десятки тисяч білорусів вийшли на масові акції протесту з вимогою визнати голосування, внаслідок якого Лукашенка було переобрано на шостий термін, недійсним. Опозиція та Захід не визнали результатів виборів, вважаючи їх сфальсифікованими.

Білоруська влада жорстко придушила протести. Понад 35 тисяч людей було заарештовано, тисячі побито органами правопорядку. Більшість опозиційних лідерів опинилися у в'язниці або були змушені емігрувати [1].

Європейський Союз та США відреагували на дії білоруської влади запровадженням санкцій проти уряду Лукашенка.

Ці обмеження були посилені після травневого інциденту з літаком Ryanair, коли Білорусь перенаправила до Мінська рейс з Греції до Литви, що пролітав над її територією. Одразу після приземлення влада заарештувала опозиційного журналіста Романа Протасевича, який перебував на борту.

ЄС назвав те, що сталося, «повітряним піратством», заборонив білоруським перевізникам літати у своєму повітряному просторі та скоротив імпорту основних товарів країни, включаючи нафтопродукти та поташ, речовину, яка використовується в якості добрива.

Лукашенко у відповідь заявив, що більше не дотримуватиметься угоди про припинення нелегальної міграції, додавши, що санкції ЄС позбавляють його уряд коштів, необхідних для стримування потоків мігрантів. Літаки з мігрантами з Іраку, Сирії та інших країн почали прибувати до Білорусі ще влітку. Потoki мігрантів почали прямувати до кордонів із Польщею, Литвою та Латвією.

ЄС звинуватив Лукашенка у використанні мігрантів як пішаків у «гібридній агресії» проти 27 країн блоку у відповідь на санкції. Лукашенко заперечує, що заохочує потік мігрантів, і каже, що ЄС порушує права мігрантів, відмовляючи їм у безпечному проїзді.

Влітку Литва запровадила надзвичайний стан, щоб упоратися з напливом мігрантів та зміцнити свій кордон із Білоруссю. Влада створила наметові табори для розміщення зростаючої кількості мігрантів [2].

У попередні місяці невеликі групи прохачів притулку намагалися пробратися до Литви, Польщі та Латвії вночі, використовуючи лісові стежки далеко від населених пунктів. У листопаді набагато більші групи відкрито зібралися на польському кордоні.

Білоруська опозиція закликала ЄС вжити ще більш жорстких заходів, включаючи торговельне ембарго та заборону на транзит вантажів через Білорусь. Лукашенко, у свою чергу, погрожує, що перекриє трубу російського газу, що проходить до Європи через територію Білорусі. Ціна на газ на європейських майданчиках одразу підскочила на 2%. Цей ультиматум видається дуже показовим, адже газогін, що проходить територією Білорусі, вже давно належить «Газпрому»,

відповідно, таку погрозу Лукашенко навряд чи міг би озвучити без підтримки Росії (або її мовчазної згоди).

За різними оцінками, у Білорусі знаходиться від 5 до 20 тисяч мігрантів та біженців із країн Близького Сходу та Африки. На думку експертів, холодна пора року та відсутність у мігрантів доходу та підтримки може призвести до серйозної кризи, з якою Лукашенко доведеться рахуватися.

Останні кілька днів історія з мігрантами на кордонах Білорусі та ЄС розгортається з блискавичною швидкістю. 8 листопада у світових ЗМІ поширювалися кадри, як величезна колона людей йде узбіччям дороги у напрямку Польщі – до річч, у супроводі озброєних білоруських силовиків у камуфляжі. Того ж дня мігранти почали штурмувати кордон.

Ситуація, хоч і триває вже не перший місяць, зараз – на піку загострення, і, відповідно, стала предметом активних міжнародних суперечок та взаємних закидів. Лукашенко у всьому звинувачує «нелюдських» польських прикордонників та уряд, які не пропускають мігрантів на свою територію. Німеччина, яка вже відчуває на собі приплив новоприбулих із Білорусі, говорить про причетність до цієї кризи Кремля. А Євросоюз тим часом розмірковує, чи запроваджувати нові санкції проти режиму Лукашенка [3].

У Єврокомісії ще на початку нового загострення не лише висловлювали стурбованість, а й натякали на запровадження нового пакету санкцій проти Лукашенка. Щоправда, наприкінці листопада вже спостерігаються протилежні тенденції: Ірак спрямовує авіарейси для евакуації своїх громадян з Білорусі.

Список використаних джерел

1. Як мігранти потрапляють до Білорусі [Електронне джерело].- Режим доступу: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-59246323>. 2. Міграційна криза: ЄС посилює візовий режим для білоруських чиновників [Електронне джерело]. – Режим доступу: <https://babel.ua/news/72584-migraciynna-kriza-yes-posilyuye-vizoviy-rezhim-iz-bilorusyyu-cetorknetsya-tilki-chinovnikiv>. 3. Бутенко В. Миграционная политика ЕС в контексте глобализации. Вестник Пермского университета. 2018. № 2. С. 21-30. 4. Андрейко В. Развитие миграционных процессов в Европе та Україна. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Історія». 2019. Вип. 2 (41). С. 134-142.

*Науковий керівник: Ключник Р. М., к. політ. н., доц.,
доцент кафедри глобальної економіки Університету імені Альфреда Нобеля*

Лавренко Валерія Сергіївна

*заступник директора з наукової роботи,
Дніпропетровський національний історичний музей імені Д. І. Яворницького,
доцент, Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара*

ВІД ФОРМАЛЬНОЇ ПРАКТИКИ СТУДЕНТІВ ДО ПРОГРАМИ СТАЖУВАНЬ ДЛЯ МОЛОДИХ ФАХІВЦІВ: ДОСВІД ДНІПРОПЕТРОВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ІСТОРИЧНОГО МУЗЕЮ ІМЕНІ Д. І. ЯВОРНИЦЬКОГО

Вже протягом багатьох років ДНІМ імені Д. І. Яворницького є базовою установою для проведення студентської виробничої практики. Не секрет, що довгий час і сам музей, і студенти, які приходили на практику, ставилися до неї формально. Типовим реальним її планом було: хлопці, ви переносите скриньки з картотекою (предмети з експедиції, шафу з фондів) з точки А в точку В – і в останній день приходите з документацією. Однак, часи змінюються, самі студенти стають

вибагливішими до програми своєї виробничої підготовки, окрім того, музей є зацікавленим створити про себе як про установу позитивне враження у можливих майбутніх співробітників, аби уникнути «негативного відбору» на рівні кооптації нових музейників.

Особливо значущі виклики перед організацією студентської практики на базі ДНІМ імені Д. І. Яворницького постали в останні роки, до них варто віднести наступні:

- Розширення географії студентів (Київ, Львів, Рівне). Студенти, які навчаються у дистанційному форматі (у зв'язку з пандемією COVID-19), проходять практику за місцем проживання. Часто – у Дніпрі, при чому, у різний час. Така гетерогенність контингенту практикантів дещо ускладнює організаційні процеси на рівні музею.

- Поява ЗВО-партнерів серед університетів «негуманітного» профілю, які відкрили гуманітарні спеціальності.

- більшення запиту на практику різного типу (археологічна, архівно-музейна, туристична, краєзнавча, фольклорно-етнографічна, редакційна).

У пошуку зручних для самих музейників та для студентів-практикантів форматів взаємодії ДНІМ імені Д. І. Яворницького у лютому 2021 р. запустив пілотний проєкт «Музейне стажування».

Варто зазначити, що стажування на базі музеїв – поширене у світі явище. У цьому контексті варто згадати стажування на базі Музею Пеггі Гуггенхайм (Венеція), на базі Національної галереї мистецтв (США, стажування діє з 1964 р.), на базі Музею сучасного мистецтва та Національного музею американської історії (США). В Україні досвід впровадження музейних стажувань має приватна галерея Пінчук Арт-Центр [1-5].

Аплікація на музейне стажування ДНІМ імені Д. І. Яворницького була відкрита для всіх зацікавлених. Подання заявки на участь у проєкті здійснювалося через доволі просту google-форму, заповнення якої було можливим протягом 10 хвилин. Загалом ми отримали 16 заявок від бажаючих долучитися до стажування. Однак, серед тих, хто отримав сертифікат за підсумками проєкту, було лише 8 осіб.

Аудиторію, яка взяла участь у музейному стажуванні, можна поділити на декілька груп: дорослі, які мають вищу освіту, та хочуть спробувати себе у новій професії; студенти спеціальності «Історія та археологія» та «Географія»; учні шкіл; музейники-неофіти, які відчують брак професійних знань. Свої мотиви долучитися до музейного стажування учасники характеризували наступним чином (мовою оригіналу зі збереженням авторської орфографії):

Я проходив в Музее курсы «Юный экскурсовод» в 2019 г. С большой благодарностью вспоминаю это обучение). Мечтаю заниматься в будущем научной работой связанной с Историей Мира. С уважением, Богдан, ученик 5 класса.

Найбільш цікавить розробка, організація та супровід екскурсій та занять з розвитку на історичну тематику для дітей та сімей. Дякую, що даєте таку чудову нагоду ознайомитися з цікавою справою, рада бути корисною. Маю гарні організаційні та комунікативні здібності, відповідально ставлюся до справи, за яку берусь. Мені 48 років, бажано залучення до стажування з четверга по неділю.

Якщо Ви дозволите, то я б хотіла скористатись можливістю отримати новий досвід та спробувати себе в новій професії, живу біля музею, буду приходити вчасно.

Підкажіть, будь ласка, чи буде ще раз проводитись подібне стажування? З великим задоволенням прийняв би участь, дуже люблю музейну роботу, але я

не з Дніпропетровська, і треба заздалегідь вирішити певні технічні питання, в т. ч. з житлом.

К сожалению мой опыт не соответствует потенциальным требованиям в работе музея, но возможность прикоснуться к истории и работе изнутри желание так и не пропало. Ранее работал в сфере журналистики, на сегодняшний день занимаюсь художественной деятельностью. В качестве образования – высшее, арахнолог, в нашей стране диплом не котируется и среднее-специальное, менеджер ресторанного бизнеса.

Програма підготовки передбачала двотижневий інтенсив, що включав ознайомлення з фондовою роботою, основи екскурсійної діяльності та музейного менеджменту, підготовку матеріалів до виставки; опанування колективної тематичної екскурсії. З одного боку, у підсумку 8 стажерів – не так вже й багато для двох тижнів зусиль такої ж кількості музейників, залучених до проєкту, однак, апробація нового формату стажування дала ДНІМ імені Д. І. Яворницького чудовий досвід. Окрім того, троє з наших стажерів згодом долучилися до європейської акції «Ніч Музеїв» у травні 2021 р. вже у якості волонтерів. Один з випускників стажування підтримує зв'язки з музеєм та реалізовує спільні ініціативи музею та одного з відкритих просторів нашого міста. Двоє випускників стажування намагаються реалізувати себе на ниві екскурсійної діяльності по місту.

У вересні 2021 р. ДНІМ імені Д. І. Яворницького продовжив напрацювання досвіду організації студентських стажувань, реалізувавши ініціативу «Не лопатою єдиною... традиційні та інноваційні технології у археології» спільно з проєктом «Noosphere Archaeology» та Дніпровським національним університетом імені Олеся Гончара. Проєкт передбачав проведення тижневого семінару на пам'ятці археології «Балка Канцерка» (с. Любимівка, Дніпропетровська область).

В ході семінару 8 студентів старших курсів історичного факультету ДНУ імені Олеся Гончара долучилися до польових робіт на аланському гончарному центрі (шурфовка, замальовка стратиграфії, замальовка та реставрація кераміки), опанували елементи георадарного та лідарного дослідження місцевості. Окрім того, саме проживання у польових умовах, організація харчування та побуту, ведення комунікації з громадою с. Любимівка дали студентам цікавий досвід соціалізації. Двоє студентів продовжують свої археологічні студії після експедиції, послуговуючись джерельною базою музею.

Окрім власне 8 студентів, які були у експедиції, Балку Канцерку з оглядовою екскурсією відвідало близько 40 студентів-першокурсників історичного факультету. Екскурсія на діючій розкопці мала на меті ознайомлення молоді з можливими перспективами обраної ними професії (вторинна професійна орієнтація).

Таким чином, ми можемо констатувати, що ДНІМ імені Д. І. Яворницького відходить від моделі формальної виробничої практики студентів і переходить до моделі студентських стажувань, підтверджених сертифікатом. Стажування у музеї дозволяє студенту отримати «пункт до резюме», а для самого музею розширює коло лояльних молодих фахівців.

Список використаних джерел

1. Стажування StudentLab від PinchukArtCentre [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://diem.studway.com.ua/d/stazhuvannya-u-pinchukartcentre/>.
2. National Gallery of Art Internship [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.nga.gov/opportunities/graduate.html>.
3. NMAH Internship Program [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://americanhistory.si.edu/getinvolved/internship>.
4. Peggy Guggenheim Internship [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.guggenheim-venice.it/en/learn/internship-program/>.
5. The Museum of Modern Art Internship [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.moma.org/about/careers/internships>

ІЗРАЇЛЬСЬКО-УКРАЇНСЬКЕ СПІВРОБІТНИЦТВО В ОБОРОННІЙ СФЕРІ

Поштовхом для розвитку оборонних технологій в Україні стали події 2014 року, пов'язані з втратою територій. Перехід країни до військового розвитку вимагає від керівництва держави пошуків міжнародної політичної, економічної та оборонної підтримки, а також проведення важливих реформ, спрямованих на модернізацію Збройних Сил України та систему національної оборони України, з урахуванням національних інтересів. Україна має запозичити досвід найкращих армій у світі, серед яких високе місце посідає Армія оборони Ізраїлю (ЦАХАЛ), яка була створена для захисту єврейської держави відразу через 2 тижні після заснування Держави Ізраїль, під час Війни за Незалежність («Мільхемерт ха-Ацмаут»). Ефективність ЦАХАЛу не підлягає сумнівам, оскільки з моменту проголошення незалежності єврейська країна постійно перебуває у стані війни, більше 70 років [1].

12 червня 2018 року в Києві відбулася конференція «Досвід державотворення Ізраїлю: досвід для України», на якій виступав голова Ради національної безпеки Ізраїлю («*ha-Moaca le-Bitachon Leumi*») (2011-2013 років), генерал-майор Яков Аміддор. Під час виступу він зазначив: «З моменту заснування Ізраїлю, країна розпочала розвиток науково-технічного потенціалу для задоволення потреб, як оборонної промисловості, так і держави в цілому. Не дивлячись на розміри країни, її система оборони створювалася таким чином, щоб її основу складала велика армія, з постійним кадровим резервом. Сучасні науково-технічні розробки та інновації є технічною надбудовою армії. Для проведення успішної оборонної реформи Україна повинна вибудувати порозуміння між армією, політичною елітою та громадянським суспільством» [2].

Оскільки Ізраїль підтримує прагнення України захистити свою територію не лише у правовому полі, використовуючи дипломатичні методи, а й шляхом модернізації власного озброєння та армії, між країнами підписуються договори про співробітництво.

За даними «Стокгольмського міжнародного інституту досліджень миру» SIPRI 2016-2020 років ізраїльський експорт зброї складає 3% від загальносвітового об'єму, посідаючи 8 місце серед країн-експортерів світу.

22 січня 2019 року міністр оборони України відвідав з офіційним робочим візитом Державу Ізраїль для ознайомлення з передовою приватною оборонною високотехнологічною ізраїльською компанією «Elbit Systems». Під час візиту український Державний Концерн «Укροоборонпром» та «Elbit Systems» Ltd. Підписали Меморандум про співпрацю для подальшого розвитку спільних інтересів: системи забезпечення зв'язку, спостереження та розвідки для Сухопутних та Повітряних сил, повітряно-рятувальне обладнання, радіолокаційні станції, обладнання для захисту портів, модернізація бронетанкової техніки. Меморандум передбачає в подальшому обмін технологіями та практичним досвідом застосування нових озброєнь. Меморандум вважається проривом у двосторонніх відносинах між оборонними структурами країн [...].

Співпраця ДК «Укроборонпрому» з «Elbit Systems» може принести багато користі, насамперед, саме для України, яка веде власні розробки сучасних та перспективних БПЛА, але дистанційне управління БПЛА зараз є не найсильнішою стороною українського літакобудування.

Наразі ізраїльська компанія «Elbit Systems» продовжує конкурувати за український ринок військового зв'язку з американською технологічною компанією «L3Harris», яка є найбільшим розробником та виробником засобів зв'язку, з часткою на світовому ринку 46% і представлена в Україні з початку війни 2014 року, та з турецькою оборонною корпорацією «Aselsan», яка 1 вересня 2020 року відкрила офіційне представництво в Україні.

На пострадянському просторі компанія «Elbit Systems» стала відомою під час російсько-грузинської війни 2008 року через постачання до Грузії розвідувальної авіатехніки (БПЛА «Hermes»). Безпілотні апарати цієї компанії використовувалися Грузією для коректування ведення вогню.

У світі оборонна компанія відома через виграній у квітні 2011 року контакт на суму 15,6 мільйонів доларів для постачання озброєння ВМС Сполучених Штатів управління авіаційними системами, а в червні 2011 року отримала контракт на суму 5 мільйонів євро для постачання пошукових локаторів та рятувальних маяків для ВПС і ВМС Франції.

«Elbit Systems» спеціалізується на системі для наземної техніки, надає покращену бойову ефективність, летальність та живучість для всіх типів бойових машин за рахунок можливості ведення бойових дій «під закритими люками». Останнє є дуже важливим у контексті збереження життів воїнів.

Основним напрямком діяльності компанії вважається безпілотна авіація. «Elbit Systems» пропонує широкий асортимент універсальної тактичної системи UAS – від портативного БПЛА «Skylark» до нової генерації безпілотників «Hermes» 900 середньої дальності. Компанія бере участь у створенні європейського винищувача нового покоління, а також у розробках космічних супутників розвідки [3].

Список використаних джерел

1. Hbur Z. *Principles of work of the Israel Defense Army and their implementation on Ukraine [Electronic resource]:* http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/7_2021/3.pdf. 2. Israeli general: *Ukraine needs a powerful army whose fighters are equipped with modern technology [Electronic resource]:* <https://ukrainianjewishencounter.org/en/israeli-general-ukraine-needs-a-powerful-army-whose-fighters-are-equipped-with-modern-technology/>. 3. *Reform of the Defence and Industrial Complex: while Israel Is Under the 'Iron Dome', We Are Under the 'Iron Boot' of the Russian Federation [Electronic resource]:* <https://statewatch.org.ua/en/publications/reform-of-the-defence-and-industrial-complex-while-israel-is-under-the-iron-dome-we-are-under-the-iron-boot-of-the-russian-federation/>

Невесела Катерина Олексіївна

студентка, Університет імені Альфреда Нобеля

ТРАНСФОРМАЦІЯ ПОЛІТИЧНИХ ЦІННОСТЕЙ: ДОСВІД ЯПОНІЇ

Японія є багато в чому унікальною країною. Це одна з найбагатших країн світу та єдина з великих держав, яка не має армії (країну захищають Сили самооборони Японії). Це також єдина країна, в якій главою держави є імператор (що правда, його функції є церемоніальними).

Протягом останніх двох століть історія Японії розвивалася досить нелінійно, що відбилося на політичній культурі цієї країни. До 1860-х рр. імператор фактично був усунутий від влади, а країна була майже ізольована від внутрішнього

світу. У 1868 р. влада перейшла від сьогуну (фактичного керівника країни) до імператора Муцухіто (Мейдзі), початок правління якого називають Реставрацією Мейдзі. У цей час відбувається трансформація політичної системи; наприкінці ХІХ ст. Японія вже не поступалася країнам Заходу, а її політична та правова система з парламентом, урядом, міністерствами та кодифікованим законодавством була схожа на західні конституційні монархії. Було ліквідовано (*de jure*) дискримінацію буракумінів, представників нижчої касты японського суспільства.

У цей час зовнішня політика Японії змінюється від ізоляціонізму до експансіонізму. Так, країна захоплює Корею, Тайвань, веде війну з Росією, вступає в Першу світову на боці Антанти. Під час правління імператора Хірохіто (Сьова) зростає роль військових в уряді. У 1937 р. починається тривала війна з Китаєм, а в 1941 р. Японія вступає у Другу світову на боці Німеччини.

Політична культура та ідеологія Японії перед та під час Другої світової війни відрізнялася крайнім шовінізмом та ксенофобією. Політичний режим, встановлений військовими, мав багато спільного з нацистським та фашистським зразками. У якості аналогії німецької партії NSDAP існувала Асоціація допомоги трону. Аналогом німецького «нового порядку» була Велика східноазійська сфера співпроцвітання, яка повинна була включати значну частину Азії. При цьому японці влаштовували геноцид народів на окупованих територіях.

Особливостями політичної культури мілітаристської Японії були крайній шовінізм, мілітаризм, некритичне ставлення до влади, мобілізація всього суспільства на боротьбу, готовність пожертвувати собою (звідси поширений феномен камікадзе). Після поразки у війні японська політична система змінилася (щоправда, під тиском окупаційних сил), разом з нею змінилася й політична культура. У 1946 р. імператор Хірохіто заявив про свою людську природу, відмовившись від божественного статусу. Японія відмовилася від права на ведення війни, закріпивши це в Конституції 1947 р. Загалом після Другої світової війни країна перейшла до демократії остаточно (авторитарних «відкатів» та державних переворотів не було).

Отже, можна сказати, що японське суспільство пережило дві модернізації (в тому числі ціннісні): за часів імператора Мейдзі (після 1868 р.) та за часів імператора Сьова (після 1945 р.). При цьому в обох випадках проявилися здатності японської нації засвоювати нові досягнення Заходу без втрати національної ідентичності.

Особливостями політичної культури сучасної Японії є колективізм, ієрархія, некритичне ставлення до влади, шанування чинів та звань, незначне поширення нечесних способів політичної конкуренції, прагнення ухилитися від конфлікту [1, с. 19]. Групова ідентичність є важливою для японців не лише на рівні держави, а й на рівні міста, компанії, сім'ї. При цьому велику роль у прийнятті рішень відіграє консенсус, а всі члени групи мають бути почутими; ніхто не має бути ізольований чи проігнорований [2, с. 78-79].

Політична культура сучасної Японії є абсолютно нетолерантною до агресивної, асоціальної, неетичної поведінки. У 2016 р. стало відомо, що губернатор Токіо використовував службове авто для приватних поїздок. Наслідком скандалу стала відставка політика [3]. У 2021 р. двох фахівців, які брали участь у підготовці Олімпіади в Токіо, – головного режисера та композитора – відсторонили від роботи, дізнавшись про їх ганебні висловлювання в минулому [4, с. 54]. Отже, честь, гідність та бездоганна репутація є необхідними умовами для кар'єри будь-якої публічної особи в Японії.

Ставлення японців до історичних подій є досить своєрідним. З одного боку, агресивні дії країни під час Другої світової війни засуджуються на державному

рівні (як і в Німеччині). З іншого боку, ставлення до загиблих у війнах солдат та офіцерів є специфічним: на їх честь ще в XIX ст. було збудовано храм Ясукуні. Там вшановується пам'ять загиблих воїнів, у тому числі військових злочинців XX ст., серед яких і прем'єр-міністр Х. Тодзіо.

Вищі посадові особи Японії іноді відвідують храм, що викликає протести в Китаї, Південній Кореї та інших країнах, які постраждали від японської агресії. У 2013 р. прем'єр-міністр С. Абе відвідав храм та заявив, що його візит був антивоєнним кроком, але китайські дипломати все одно різко засудили дію голови японського уряду [5]. Таким чином, японські політичні діячі стоять на захисті національної ідентичності, навіть якщо це викликає критику за межами країни. При цьому економічні зв'язки Японії з Китаєм, Південною Кореєю, США та іншими країнами розвиваються досить динамічно.

Нарешті, слід зазначити, що японські політичні цінності в найближчі часи наряд чи зміняться, враховуючи гомогенність населення країни, його консерватизм та дуже невеликий відсоток іноземців серед населення. Імовірно, Японія – єдина розвинена країна сучасного світу, де майже немає великих спільнот мігрантів, навіть в умовах міграційної кризи в ЄС та США. Таким чином, ізоляціоністські традиції минулого (щоправда, у м'якому варіанті) впливають на розвиток Японії і сьогодні.

Список використаних джерел

1. Мельников А.П. *Политическая культура Японии: традиции и современность*. Весті Національної академії наук Беларусі. Серія гуманітарних наук. 2012. № 3. С. 14-20. 2. Kubas S. *The implementation of democratic values in the first post-war decade in Japan*. *Przegląd Politologiczny*. 2013. No. 3. P. 69-84. 3. *Tokyo Governor Yoichi Masuzoe resigns over spending scandal*. *BBC News*. 2016. URL: <https://www.bbc.com/news/world-asia-36535624>. 4. Ключник Р.М. *Мова ворожечі в політичній комунікації*. Збірка матеріалів VI Всеукраїнської науково-практичної конференції «Придніпровські соціологічні читання» (м. Дніпро, 1 жовтня 2021 року) / відп. за випуск В.В. Кривошеїн. Дніпро: Видавничо-поліграфічний дім «Формат А+», 2021. С. 53-55. 5. *Японский премьер посетил военный мемориал Ясукуни*. *BBC*. 2013. URL: https://www.bbc.com/russian/international/2013/12/131226_japan_china_yasukuni

Науковий керівник: Ключник Р. М., к. політ. н., доц., доцент кафедри глобальної економіки Університету імені Альфреда Нобеля

Ніколенко Юрій Олександрович

магістр, Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

ОБМЕЖУВАЛЬНІ ЧИННИКИ ВИБОРЧОЇ ІНЖЕНЕРІЇ

Під виборчою інженерією (далі - ВІ) розуміється діяльність з законодавчого конструювання, яке спрямоване на перехід виборчої системи (далі – ВС) та технологій виборчого процесу (далі – ВП) у новий заданий конституційно-правовий стан, відповідно до визначених параметрів. Це раціональна діяльність, яка передбачає планомірність, продуманість нормативно-правової регламентації нових або часткової зміни існуючих сутнісних характеристик зазначених політико-правових інститутів, а також розробку нових технологій їх функціонування. ВІ - це цілеспрямована, раціональна, науково та прагматично обґрунтована діяльність з законодавчого конструювання ВС та технологій ВП з метою отримання заданого політико-правового результату. Результатом застосування ВІ мають бути вибори, вільні від фальсифікацій та навмисних маніпуляцій, з використанням справедливих, ефективних, прозорих технологій. Однак реальна практика, в тому числі і в нашій державі, свідчить також про використання ВІ в суб'єктивних цілях [1].

На думку І. А. Гербути, діяльності з ВІ можуть перешкоджати наступні обмежувачі або бар'єри: 1) правовий, 2) політичний та 3) соціально-культурний [2; 3]:

1. Правовий бар'єр представлений необхідністю дотримання законодавчо закріпленої процедури внесення змін до виборчої сфери, що передбачає три етапи: партійний (обговорення в рамках партії), парламентський (обговорення між парламентськими фракціями) і конституційний (безпосередньо саме голосування в парламенті та закріплення в рамках законодавства). Тобто для реалізації дій з ВІ слід заручитися підтримкою партій, отримати позитивний результат у ході голосування у парламенті та дотриматися вимог конституції.

2. Політичний бар'єр зумовлений необхідністю задовольнити інтереси тих, хто виступає за реформу, та заручитися підтримкою союзників. Він також передбачає врахування перспектив формування парламентської коаліції та урядів за новими правилами гри, оскільки насправді політичні партії зацікавлені насамперед у якомога довшому перебуванні при владі, ніж у простому збільшенні місць. Даний бар'єр вимагає від партій вироблення довгострокової стратегії поведінки та врахування інтересів інших політичних акторів. Коаліційна політика ускладнює виборчу реформу оскільки практично кожен учасник (коаліційний партнер чи внутріпартійна група) коаліції (урядової коаліції чи коаліції щодо вирішення конкретної проблеми) може застосувати право вето в ході імплементації реформи. Досить часто серед реформаторів точиться боротьба, оскільки кожен учасник прореформаторської коаліції прагне нав'язати власне бачення реформи. Оскільки ці сили не погоджуються між собою, існуючий статус-кво, навіть якщо підтримується лише меншістю, буде зберігатися. Без досягнення згоди щодо суті реформи, інституційний статус-кво може бути «переможцем за Кондорсе» – опція, що підтримується більшістю в усіх парних матчах, незважаючи на наявність підтримки лише меншості в цілому. Ця ситуація трапляється, коли всі альтернативи відкидаються одна за одною коаліцією тих, хто зацікавлений у збереженні діючої ВС, і тими, хто підтримує різні версії реформи. В той час як більшість вагається між різними варіантами реформи, а не ставить під сумнів доцільність реформи як такої, будь-яка політична сила утримується від підтримки «чужих» варіантів, розраховуючи, що у підсумку буде прийнятий саме її проект. Як правило, це призводить до відкладення реформи, яка з часом може втратити свою актуальність або ж підтримку з боку інших партій. Політичний чинник не обмежується необхідністю пошуку згоди щодо суті реформи, він також вимагає враховувати перспективи формування парламентської коаліції та урядів за новими правилами гри. Коаліційна політика ускладнює виборчу реформу оскільки практично кожен учасник (коаліційний партнер чи внутрішньопартійна група) коаліції (урядової коаліції чи коаліції щодо вирішення конкретної проблеми) може застосувати право вето в ході імплементації реформи. Іншими словами, навіть якщо реформа має більшість підтримки в законодавчому органі, від неї можуть відмовитися (добровільно чи під примусом, повністю чи частково) заради збереження коаліційного уряду чи уникнення внутріпартійного розколу. Гравці, що мають право вето, можуть перешкодити реалізації реформи різними способами та на різних етапах цього процесу.

3. Соціально-культурний бар'єр проявляється у тому, що комплекс інститутів, що функціонують у конкретній країні, зумовлений її історичними, політичними, культурними традиціями та соціальною структурою. Він вимагає врахування соціальної структури суспільства, менталітету виборців та особливостей історичного розвитку. Саме культурою та політичною традицією пояснюється, наприклад, тенденція в англо-американських демократіях до мажоритаризму, а у континентальних демократіях Європи – до консенсусу, включаючи пропорційну ВС. Відповідно за

такого розуміння виборча реформа можлива і є результатом фундаментальних політичних і соціальних змін. Так, наймасштабніші реформи чи дискусії щодо удосконалення виборчих інститутів здебільшого мають місце тоді, коли країна відходить від старого укладу і переходить до нових умов функціонування інститутів, наприклад, у результаті розширення виборчих прав або ж зміни політичного режиму, як це відбулося в ході третьої хвилі демократизації. Що стосується соціальної структури, то стабільність розвинених демократії вважається результатом адаптації інституційних рамок, що відповідають структурі даного суспільства. У розділених і неоднорідних суспільствах влада ділиться шляхом прийняття консенсусної структури, визначальною ознакою якої використання пропорційної ВС. Такий механізм дає змогу різним групам (соціальним, етнічним, расовим, релігійним, мовним) співіснувати в єдиних демократичних рамках. На противагу цьому гомогенне суспільство може уникнути поділу влади та прийняти мажоритарну структуру, особливістю якої є використання мажоритарної ВС. За такого підходу, можна очікувати, що країна буде зберігати свою ВС до тих пір, поки вона відповідатиме структурі даного суспільства. Реформу можна тлумачити як спробу пристосувати політичну систему до соціальних змін (Нова Зеландія) чи протистояти їх впливу (Ізраїль), але ці два аспекти є взаємопов'язаними.

Таким чином, основними обмежувачами діяльності з ВІ є наступні: 1) правовий - дії з ВІ не повинні суперечити діючому законодавству, міжнародним стандартам та здійснювались передбаченими законом способами; 2) політичний – діяльність з ВІ повинна враховувати існуючу політичну кон'юнктуру та інтереси основних політичних акторів; 3) соціокультурний – при здійсненні ВІ потрібно враховувати соціально-культурні характеристики та особливості суспільства та держави.

Список використаних джерел

1. Афанасьєва М. В. *Виборча інженерія в Україні: монографія* / М. В. Афанасьєва. - Одеса: Юридична література, 2014. 384 с. 2. Гербут І. А. *Виборча інженерія як інструмент забезпечення політичної консолідації у демократичному суспільстві: автореф. дис. ... канд. політ. наук: 23.00.02* / І. А. Гербут; НАН України, Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького. Київ, 2016. 20 с. 3. Гербут І. А. *Виборча інженерія як інструмент забезпечення політичної консолідації у демократичному суспільстві: дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук 23.00.02* / І. А. Гербут; НАН України, Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького. Київ, 2016.

Пархомчук Олена Станіславівна

д. політ. н., проф., професор кафедри міжнародних відносин та зовнішньої політики Інституту міжнародних відносин Київського національного університету ім. Т. Шевченка

ГІПЕРСПОЖИВАННЯ ЯК МЕГАТРЕНД ГЛОБАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

Гіперспоживання є одним з мегатрендів глобального розвитку. Проблема споживання є однією з найактуальніших в сучасному суспільстві, носить масовий та комплексний характер і породжує безліч деструктивних явищ. Цю проблему досліджувало широке коло науковців, зокрема Ж. Бодріяр, Т. Гайналь, Е. Тофлер, Гі Дебор, Ф.Фукуяма та ін. [1]. Вони погоджуються в тому, що споживання – одна з фундаментальних основ буття людини і суспільства, важлива сфера соціального та індивідуального життя, завдяки якому відбувається задоволення широкого спектру людських потреб. Споживання існувало завжди, проте завжди воно було чимось більшим, ніж просто споживання: бути споживачем означає бути включеним у специфічний набір культурних символів та цінностей. Поняття «суспільство споживання» запроваджує у науковий обіг німецький соціолог Еріх Фромм,

розуміючи під ним сукупність суспільних відносин, що характеризуються масовим споживанням матеріальних благ і формуванням відповідної системи цінностей і установок [2, с.10]. Генезу «суспільства споживання» пов'язують з соціологічними теоріями, що характеризують формування структур масового суспільства, з поширенням цінностей масової культури, яке відбувається завдяки впливу на масову свідомість і поведінку засобами масової інформації.

Поняття «гіперспоживання» є складним і багатовимірним. На сучасному етапі життя людини на планеті змінюється як якісно, так і кількісно. Суттєві зміни зумовлені розвитком технологій, вони прискорюються в умовах сучасного етапу кібернетичної революції як революції цивілізаційної. На думку Е. Фромма, причини нинішнього стану суспільства криються в глибоких економічних і психологічних порожнинах [2, с.12].

З кожним роком зростає антропогенний вплив: розвивається промисловість, збільшується кількість викидів в атмосферу, виникає парниковий ефект. В результаті збільшення населення різко збільшиться дефіцит відновлюваних ресурсів. Крім нестачі земельних, водних та енергетичних ресурсів, існують великі проблеми, пов'язані з екологією. Іншими словами, збільшиться екологічний дефіцит. Екологічний дефіцит веде до конфліктів, які можна позначити як екополітичні конфлікти. Слід виділити шість типів екологічних змін, які найімовірніше стануть причинами конфліктів в ХХІ столітті: зміна клімату, виснаження озонового шару, деградація сільськогосподарської землі, лісів, прісної води і виснаження рибних запасів. Уже зараз екологічний дефіцит сприяє збройним конфліктам у багатьох частинах світу, що розвиваються. Ці конфлікти - перші ознаки майбутнього зростання насильства в світі, яке буде викликано або посилено дефіцитом. Конфлікти в більшій мірі торкнуться бідних суспільств, так як вони найменше здатні захистити себе від екологічного дефіциту і соціальних криз, які їм обумовлені.

Як свідчать глобальні прогнози, екологічний дефіцит є причиною таких явищ як міграція, економічний спад і ослаблення держави [3]. Все це може сприяти поширенню субнаціонального насильства. Субнаціональне насильство може вести до розпаду держави і до того, що периферійні регіони можуть перейти під контроль тих, кого не влаштовує існуюча влада. Таким чином, екологічний дефіцит може служити однією з причин політичного розпаду країни. Така держава позбавляється можливості ефективного ведення переговорів з іншими країнами і можливості реалізації міжнародних угод з питань сталого розвитку, колективної безпеки, захисту глобального навколишнього середовища та інших питань.

Таким чином, проблема гіперспоживання – це комплексна проблема, тісно пов'язана і з сферою міжнародних відносин. В цілому проблема гіперспоживання масштабна і невіддільна від вирішення кризи духовної. Яким чином переорієнтувати людей в сторону сталого розвитку, обмеження споживання, зречення від самоствердження і домінантності перед природою – найважливіша проблема, що постала перед людством.

Список використаних джерел

1. Бобрияр Ж. *Общество потребления. Его мифы и структура* / Ж.Бобрияр. М.: Культурная революция; Республика, 2006. 269 с. Гайналь Т. *Кризисные явления в системе «человек – природа – культура* / Гайналь Т. *Философия гуманитарных наук: актуальность и перспективы развития. Материалы научовой конференции, 5-6 жовтня 2006 р. Чернівці: Рута, 2006* С. 51-53. Naisbitt J. *Megatrends: Ten New Directions Transforming Our Lives*. New York, Warner Books, 1982. 290 p.
2. Фромм Э. *Иметь или быть?* / Пер. Э.М.Телятникова. М.: АСТ, 2010. 314 с.
3. *Global Trends 2020: the world in 2020* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.freeworldacademy.com/globalleader/trends.htm#5> *Global Trends 2030: the world in 2030* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.freeworldacademy.com/globalleader/trends.htm#5>

Global Trends Final Report [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.g20-g8.com/g8-g20/g20/english/for-the-press/news-releases/cannes-summit-final-declaration.1557.html> Discontinuities and Distractions-Rethinking Security for the Year 2040 /Findings from a RAND Corporation Workshop/ Andrew R. Hoehn, Andrew Parasiliti, Sonni Efron, Steven Strongin. - Santa Monica, California, 2018. 19 p.

Леванчук Марія Сергіївна

студентка магістратури, Донецький національний університет імені Василя Стуса

ВИЗНАЧЕННЯ ТА ВИМІРИ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ БЕЗПЕКИ В КОНТЕКСТІ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

Енергетична безпека (ЕБ) є пріоритетним питанням усіх без винятку держав, оскільки вона має безпосередній вплив на політику та поведінку країн на міжнародній арені, їх економічний та політичний статус. Отже, спільне розуміння, концепція та визначення енергетичної безпеки є дуже важливими для сприяння співпраці між державами у цій сфері. Зростання цін на енергоносії, зростаюча залежність промислово розвинених економік від енергетики, зміна клімату, конкуренція за енергетичні ресурси, глобалізація, політичні та військові конфлікти та інші фактори сприяють тому, що енергетична безпека є обов'язковою складовою національної безпеки країн. Тому не лише науковці, а й держави та їхні уряди зацікавлені у визначенні чіткого поняття енергетичної безпеки, оскільки воно має практичну мету. Незважаючи на багатомірність та важливість поняття, чіткого загального розуміння терміну «енергетична безпека», ні того, яку методологію слід використовувати для його концептуалізації чи узагальнення не існує, що і дає великий простір для дослідження даної теми, зокрема в контексті дослідження міжнародних відносин у сфері енергетики та екології.

Огляд останніх публікацій. Питання визначення енергетичної висвітлювалося в багатьох публікаціях таких іноземних дослідників, як Крістіан Вінцер [18], Крістіан Бреєр та Абдельрахман Азуні [10, 11]. Серед українських вчених питання досліджували Наталія Стучинська [6], Богдан Янішен [8], Леся Тараєвська [7] та інше. Крім того, енергетична безпека є предметом вивчення багатьох міжнародних та національних організацій, серед яких МЕА (Міжнародне енергетичне агентство) [13], [14]; ОПЕК [15]; НАТО [16] та ОБСЄ [17].

Дослідження має на меті проаналізувати наукові роботи, присвячені проблемі енергетичної безпеки, охарактеризувати основні відмінності у визначенні енергетичної безпеки, описуючи всі можливі виміри енергетичної безпеки, а також провести аналіз трактування терміну у різних теоріях міжнародних відносин.

Результати дослідження. Перші визначення «енергетичної безпеки» здебільшого зосереджувались на питанні доступу до енергоресурсів, а тому багато дослідників порівнювали ЕБ до «безпеки постачання» енергоресурсів [9; с.4]. Однак спрощення до поняття «безпека постачання» є оманливим, оскільки постачання є лише однією з частин ЕБ, що в свою чергу має багато інших вимірів.

Проте після нафтової кризи 1973 року автори також почали включати питання «рівня цін» або ж «тарифу» в рамках визначення терміну «енергетична безпека». Загалом варто зазначити, що саме нафтові кризи (які, починаючи з середини 20 століття, повторювалися близько 18-ти разів та щоразу мали величезний вплив на світову економіку, адже безпосередньо впливали на зниження ВВП великої кількості держав через підвищення цін на нафту) були основною причиною створення відповідних міждержавних інституцій та формування систем колективної енергетичної безпеки. Зокрема, в 1974 році рішенням Організації економічної співробі-

тництва та розвитку (ОЕСР) від 15 листопада 1974 р., а також Угодою про Міжнародну енергетичну програму (м. Париж, 18 листопада 1974 р.) [13] було створене Міжнародне Енергетичне Агентство, що на сьогодні є по-суті центральною міжнародною інституцією у сфері енергетики.

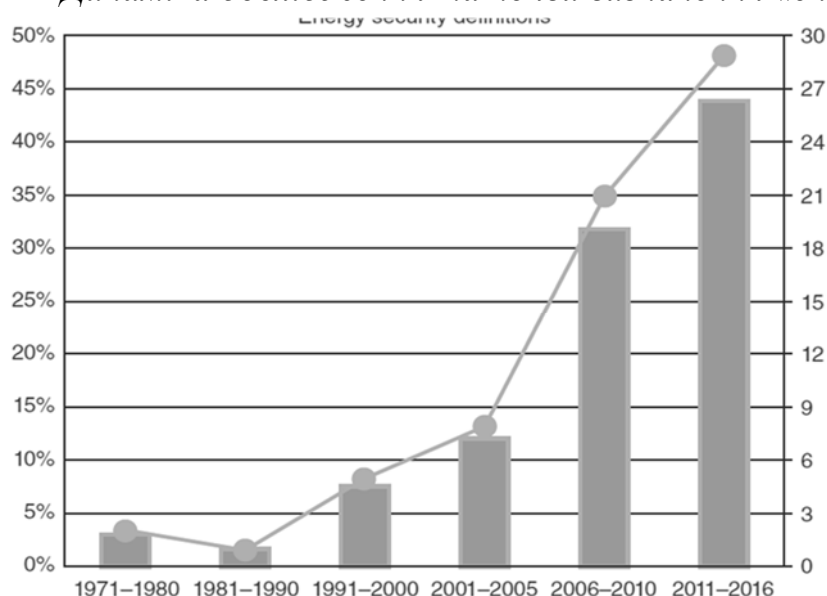
У 1990-х роках, після війни в Перській затоці та розпаду Радянського Союзу, визначення енергетичної безпеки набуло нових вимірів, адже автори почали визначати його протилежність – тобто втрату енергетичного добробуту через зміни соціальної, політичної чи економічної ситуації в країнах (наприклад, зміни цін на нафту через військові та політичні конфлікти). Наприкінці 20-го століття більш активно почав обговорюватися екологічний вимір ЕБ, а особливо після введення Кіотського протоколу в 1997 році. У 21 столітті дослідницька література почала давати більш точні визначення ЕБ та пропонувати нові виміри ЕБ, зокрема питання кібербезпеки.

Отже, визначення «енергетичної безпеки» ставало все довшим і довшим, оскільки дослідники намагалися додати якомога більше деталей, враховуючи тенденції розвитку міждержавних відносин та світової економіки в той чи інший період. Однак після 2012 року почався новий тренд. Дослідники стали намагатися спростити вже існуючі визначення таким чином, щоб їх можна було використувати для всіх типів енергетичних систем.

Важливо зазначити, що поняття енергетичної безпеки навіть сьогодні зазвичай розглядається в контексті економічної чи національної безпеки і дуже рідко як самостійне поняття.

В теорії міжнародних відносин поняття «енергетичної безпеки», зокрема в класичному реалізмі та лібералізмі, згадується у контексті національної безпеки.

Динаміка дослідження та появи визначення «енергетична безпека»

■ Відсоток публікацій.
● Кількість публікацій

Рис. 1 Кількість публікацій, присвячених визначенню енергетичної безпеки за період 1971-2016 рр.; Джерело: створено автором на основі [10] та [12].

Поняття «енергетичної безпеки» в реалістичному підході теорії міжнародних відносин, трактується в контексті сили тієї чи іншої держави. Зокрема Ганс Моргентау, визначає, що такі матеріальні цінності, як енергетичні ресурси є фізичними об'єктами, що контролюються державою та мають вплив на її індустріальну

спроможність, а відповідно можуть бути класифіковані, як складові «hard power» [4; с. 13-18].

Ліберальна теорія стверджує, що стратегічні ресурси, такі як енергія є предметом взаємодії та співпраці усіх держав, а співпраця відбуватиметься там, де є спільний інтерес, і всі отримають користь від співпраці та багатосторонності. У зв'язку з цим «енергетичні відносини» можна вважати одним із домінуючих елементів зовнішньополітичного порядку денного держав.

Географічне положення, політична система, економічна ситуація, доступ до природних джерел та інші численні фактори також впливають на розуміння енергетичної безпеки в різних країнах, а відповідно на трактування терміну місцевими дослідниками та полісімейкерами.

Зокрема, якщо розглядати питання «екологічної безпеки» з державно орієнтованої точки зору, то більшість досліджень зазвичай поділяють країни на експортерів, імпортерів та транзитних країн. Більше того, майже завжди одна держава може бути одночасно і експортером, і імпортером, тільки в різному обсязі.

Країни-імпортери зазвичай турбуються про енергетичну безпеку постачання, головна мета цих країн – диверсифікація джерел енергії та постачальників. Імпортери енергії намагаються скоротити споживання та прагнуть до енергетичної незалежності (незважаючи на те, що повна енергонезалежність буде радше вразливістю, ніж перевагою, оскільки енергетична система без будь-яких підключень до інших систем, навіть добре захищених, буде привабливою ціллю для інших).

Для країн-експортерів головною метою є стабільність попиту. Країни-експортери та країни-споживачі намагаються домовитися щодо умов гарантування безпеки попиту, і головним питанням обговорення завжди є «справедлива ціна» на енергію. І імпортери, і експортери зазвичай розуміють енергетичну безпеку, вимірюючи безпеку попиту та пропозиції.

Незважаючи на те, що Сполучені Штати Америки є першим імпортером енергії в світі і другим за об'ємами виробником енергії, тим не менш, навіть на урядовому рівні країна немає чіткого визначення енергетичної безпеки, і загалом усі офіційні документи посилаються на терміни ООН та МЕА.

Визначення «енергетичної безпеки» для транзитних країн також відрізняється. Існує кілька глобальних транспортних маршрутів: найбільший потік нафти - з Близького Сходу; потоки нафти, вугілля та LNG (зріджений природний газ) з Південно-Східної Азії та Австралії до Північно-Східної Азії; газовий транзит з Росії в Європу та інші. Усі ці маршрути неможливі без країни-транзитерів. Останніми, зокрема, є певною мірою Україна, Білорусь, Молдова, Литва, проте ці країни ще не розробили жодної загальної концепції енергетичної безпеки. В Енергетичній стратегії України на період до 2035 року енергетичну безпеку визначають як «внутрішню частину національної безпеки, що забезпечує досягнення технічно надійного, стабільного, економічно ефективного та екологічно безпечного забезпечення енергоресурсами економіки та соціальної сфери. Держава в умовах нагальної потреби забезпечення суверенітету держави за обставин зовнішньої агресії» [3; с. 5-11]. Однак, згідно з Методичною рекомендацією щодо розрахунку рівня економічної безпеки України [5], визначення енергетичної безпеки є іншим: це стан економіки, що сприяє ефективному використанню енергетичних ресурсів країни, наявність достатньої кількості виробників і постачальників енергії на енергетичному ринку, а також у доступності, диверсифікації та екологічності джерел енергії. Є й інші визначення, надані різними українськими установами, організаціями та окремими науковцями. З цього можна зробити висновки, що не існує єдиного визначення енергетичної безпеки не лише між різними

країнами, також важко знайти консенсус щодо цього терміну навіть в межах однієї держави.

Ще одним підходом до формування визначення «енергетичної безпеки» є дефініція та оцінка складових енергетичної безпеки допоможе дати порівняльну оцінку стану її змін під впливом різних факторів. У результаті, розуміння кожного виміру енергетичної безпеки сприятиме полегшенню роботи над її забезпеченням не лише для однієї держави, але для загальносвітової безпеки.

Найбільш часто згадуваними вимірами енергетичної безпеки є доступність, стійкість та ефективність. У роботі «Definitions and dimensions of energy security: a literature review» автори Абдельрахман Аззуні та Крістіан Брейер [10; с. 2-4] визначають енергетичну безпеку як ознаку (ситуацію чи статус), у якій енергетична система функціонує оптимально та стійко у всіх своїх вимірах та є вільною від будь-яких внутрішніх та зовнішніх загроз. Проте автори статті також висвітлюють і малодосліджені виміри ЕБ, зокрема «здоров'я», «культура» та «грамотність».

Стосовно виміру енергетичної безпеки, що пов'язаний зі здоров'ям, то ці сфери легко зв'язати: енергетичний сектор безпосередньо впливає на здоров'я людей (в контексті викидів парникових газів та токсичних елементів в атмосферу). При цьому низький рівень здоров'я працівників енергетичної галузі також впливає на продуктивність всього сектору.

Іншим специфічним виміром енергетичної безпеки є культура. Загалом, це формує те, як люди в різних країнах реагують і справляються з конкретними проблемами. Доступ до енергії може змінити звички, пов'язані зі споживанням енергії, її відсутність може призвести до конфліктів в одному суспільстві та до відповідального споживання в іншому.

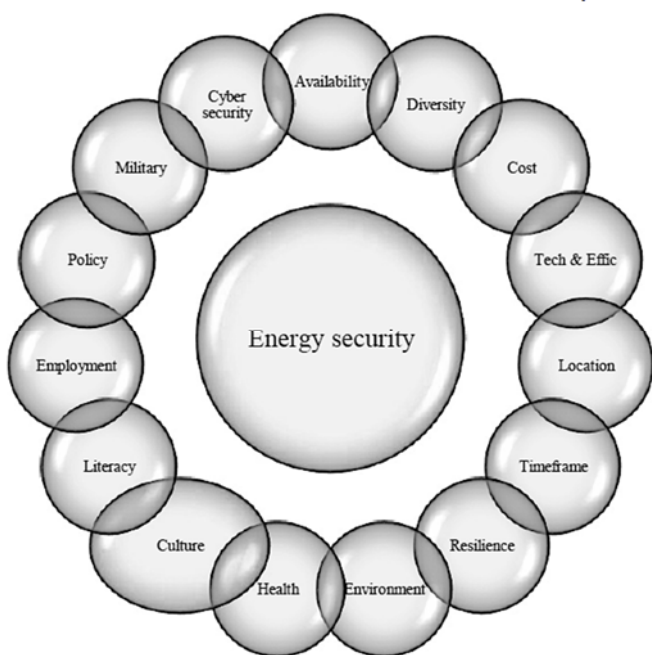

Рис. 2. Коло всіх вимірів енергетичної безпеки; Джерело: створено автором на основі [10].

Грамотність також є важливим виміром енергетичної безпеки. Обізнаність, знання, доступ до інформації сприяють збільшенню кількості кваліфікованих працівників, задіяних в енергетиці, дають власникам будинків більше контролю над власною енергетичною безпекою та сприяють відповідальному споживанню.

Хоча сьогодні вся енергетична інфраструктура залежить від цифрової підтримки, кібербезпека є найменш обговорюваним виміром енергетичної безпеки в наукових роботах. Цифрові програми критичної енергетичної інфраструктури є легкою і дуже привабливою ціллю для кібератак, що підтверджується тим, що більшість системних збоїв не є випадковими. Тому чим безпечнішою є цифрова система, тим безпечнішою є ціла енергетична система. Незважаючи на те, що енергетична безпека є однією з головних аспектів безпеки, не лише державної, але й безпеки інших акторів міжнародних відносин, термін не є чітко визначеним, що ускладнює співпрацю між державами у цій сфері.

Щоб зробити енергосистему безпечною та забезпечити її оптимальне функціонування, її розміри та загрози мають бути чітко визначені. Таким чином, можна зазначити що визначення енергетичної безпеки можуть бути корисними та ефективними лише тоді, коли вони адаптовані для відображення унікальної ситуації, до якої вони застосовуються.

Список використаних джерел

1. Енергетична безпека: Європейський досвід / Фінансовий та економічний аналіз офісу Верховної ради України. Київ. 2016. URL: https://feao.org.ua/wpcontent/uploads/2016/11/Energy_Security_Final_27.11.pdf.
2. Енергетична безпека України в умовах глобалізації світової економіки. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/64788/31-achenko.pdf?sequence=1>.
3. Нова енергетична стратегія України до 2035 року: "Безпека, енергоефективність та конкурентоспроможність". 2017. URL: <http://mre.kmu.gov.ua/minugol/control/uk/doccatalog/list?currDir=50358>.
4. Панченко В. Теоретичні підходи до визначення економічної сили та економічних інтересів держави як детермінант її економічної політики (випадок неопротекціонізму) / В.Г. Панченко. С. 13-18. 2018. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/5_2018/5.pdf.
5. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України: наказ Міністерства економічного розвитку та торгівлі України від 29.10.2013 №1277. Офіційний вісник України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13#Text>.
6. Стучинська Н. П. Енергетична безпека України: сутність і можливості реалізації // Інвестиції: практика та досвід №104 / 2016. С.104-107.
7. Тараєвська Л. С. Складові енергетичної безпеки та критерії оцінки // Економіка та суспільство / Мукачівський державний університет. 2017. №8. С. 372-377.
8. Янішен Б. В. Енергетична безпека як складова національної безпеки: понятійний апарат та смислові взаємозв'язки // Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2016. №36. С. 173-177.
9. Agreement on an International Energy Program of November 18, 1974. URL: <https://www.iea.org/media/aboutus/iep.pdf>.
10. Azzuni, A. and Breyer, C. ed., (2018). Definitions and dimensions of energy security: a literature review. In: WIREs Energy Environ 2018, vol. 7/ Wiley Periodicals, Inc., pp.1-25.
11. Azzuni, A. and Breyer, C. ed., (2018). Energy security and energy storage technologies // 12th International Renewable Energy Storage Conference, IRES 2018, pp .237-240.
12. Common Concept for Energy Producing, Consuming and Transit Countries. International Energy Security. Energy Charter Secretariat, pp.5-28. 2015. URL: https://energycharter.org/fileadmin/DocumentsMedia/Thematic/International_Energy_Security_2015_en.pdf
13. Decision of the Council establishing an International Energy Agency of the Organisation of November 15, 1974 No C(74)203/FINAL URL: <http://acts.oecd.org/Instruments/ShowInstrumentView.aspx?InstrumentID=149&InstrumentPID=145&Lang=en&Book=>
14. Energy security Ensuring the uninterrupted availability of energy sources at an affordable price. International Energy Agency. 2019. URL: <https://www.iea.org/areas-of-work/ensuring-energy-security>.
15. Risk and Responsibility: The New Realities of Energy Supply. Keynote Address delivered by HE Abdalla Salem El-Badri, OPEC Secretary General, at the Chatham House Conference. 2008. URL: https://www.opec.org/opec_web/en/press_room/862.htm.
16. NATO's role in energy security. 2021. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49208.htm.
17. OSCE STRATEGY DOCUMENT FOR THE ECONOMIC AND ENVIRONMENTAL DIMENSION. Organization for Security and Co-operation in Europe Ministerial Council Journal No. 2. 2003. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/a/3/20705.pdf>.
18. Winzer, C. Conceptualizing Energy Security. In: Working Paper. University of Cambridge, pp.3-26. 2011. URL: <https://www.repository.cam.ac.uk/bitstream/handle/1810/242060/cwpe1151.pdf?sequence=1>.

Пасічник Анастасія Андріївна

студентка, Київський національний університет культури і мистецтв

Кочубей Лариса Олександрівна

д. політ. н., проф., Київський національний університет культури і мистецтв

МІЖНАРОДНИЙ ІМІДЖ УКРАЇНИ: КУЛЬТУРНО-ПОЛІТИЧНА СКЛАДОВА (НА ПРИКЛАДІ СУЧАСНИХ УКРАЇНСЬКИХ ЧАСОПИСІВ)

Позиціонування держави у світі та її репутація в очах світової спільноти є капіталом, який дозволяє просувати свої національні інтереси на міжнародній арені. Ще Лао-Цзи замислювався над позиціонуванням держави у світі. Можна вважати його прихильником «м'якої політики», яку можна трактувати як вплив іміджу країни на світові процеси з метою досягнення своєї мети.

Україна від дня проголошення незалежності та до сьогодні має непростий досвід становлення у світі. Протягом багатовікового існування держави українці змушені були боротися за свою незалежність, боронити країну від зазіхань та агресії. Крім постійної агресії, зазіхань на територію, Україна страждала від спроб принизити національну культуру і невизнання української політики міжнародними спільнотами.

Крім того, імідж України завжди був і є овіяний великою кількістю міфів, які наша країна досі не може скинути зі своїх плечей, як «важкий тягар».

На сьогодні положення України у світі значно покращилося, проте втратити його дуже легко. Адже успішним міжнародний імідж України для міжнародної спільноти можна назвати тоді, коли наступні фактори будуть на високих штабелях: цікавість країною, бажання в ній жити та соціально-психологічний настрій населення [2, с.182]. Тому країна всіма силами повинна намагатися покращити свій імідж. Для цього необхідно використовувати усі можливі шляхи. За умов постійних інформаційних війн та навіювання стереотипів про Україну, саме друковані ЗМІ мають рушійну силу впливу на імідж України у світі. Адже, як відомо, способи маніпулювання громадською думкою як реальна частина зовнішньої й внутрішньої політики держави повністю опираються на засоби масової інформації, що дозволяє корегувати, регламентувати й проектувати в масовій свідомості громадян певне ставлення до тих чи інших подій, державних намірів і дій.

Довгий час Україна сподівалася на закордонні ЗМІ, та їх зображення України. Це мало допомогти Україні з'явитися на міжнародній арені.

Проте журналісти закордонних ЗМІ говорять про те, що їм стає важче пояснювати світові, чому події в Україні є важливими. Це підтверджує Д. Гершенгорн (The New York Times): «Нам доводиться боротися за наш і статті у газетах, бо є резонансні новини, як - от Ебола чи події в Гаазі. Часто редактори не розуміють, чому Україна важлива» [3]. Та на жаль, не так багато українських ЗМІ популярні серед іноземців. Краще для позитивного іміджу підходять саме друковані ЗМІ, це ми й розглянемо на прикладах.

Якщо взяти Інтернет-ЗМІ, то більшість з них важко назвати якісними. Адже вони публікують новини, які цікаві нашим українцям, але не є цікавими для більшості іноземців. Та й майже усі Інтернет-джерела орієнтовані не на позитивний імідж України, а на задоволення потреб українського суспільства.

Так, якщо переглянути Інформаційне агентство Інтерфакс, яке до речі публікує новини трьома мовами. За один день 22 жовтня поточного року, з 73 новин за день – 29 становлять Україну, як державу з низьким рівнем економіки та безпеки, 19 показують Україну, як розвинену країну і 25 взагалі не стосуються нашої держави. Тобто імідж України значно погіршився на міжнародній арені за

цей день. З друкованими ЗМІ ситуація дещо інша. Якщо взяти до прикладу журнали «Destinations» та «Fashion of Diplomacy», то ці часописи є гарним прикладом ЗМІ, які поліпшують культурно-політичний імідж України на міжнародній арені.

Навіть головний девіз журналу «Fashion of Diplomacy» показує основну його мету - «Ми створені для позиціонування України за її межами». Якщо переглянути принаймні один випуск цього часопису, можна простежити позитивні зміни, які відбуваються на території України. Окрім того, у кожному випуску публікують інтерв'ю з міжнародними дипломатами, які розповідають про дипломатичні відносини між країнами.

Якщо до уваги брати журнал «Destinations», то там дуже вдало розкривається аспект культурної сфери України. Саме цей журнал позиціонує Україну, як туристичну країну з багатогранною культурною спадщиною. Часопис заснований для того, щоб показати на міжнародній арені, що Україна має багато цікавих туристичних місць. До того ж ці журнали вдало співпрацюють з міжнародними ЗМІ та стають партнерами та спонсорами міжнародних організацій. Саме це допомагає поширювати ці журнали за кордон. Не менш важливими вони є і на території, де існують українські діаспори. Адже такі журнали формують національний дух українців, які виїхали за кордон.

Отже, сучасні українські журнали в контексті культурно-політичного аспекту іміджу України на міжнародній арені відіграють для країни дуже велику роль. Вони вдало покращують імідж країни і при цьому стають цікавими для іноземців. Адже ці журнали не заангажовані на відміну від багатьох українських ЗМІ.

Список використаних джерел

1. Осмоловська А.О. Чинники формування образу країни на міжнародній арені. *Політичне життя*. 2018. № 2. С. 80-85.
2. Савон К. В. Міжнародний імідж України: сучасний стан та перспективи розвитку / К. В. Савон // *Актуальні проблеми політики : зб. наук. пр. / редкол.: С.В. Ківалов (голов. редкол.), Л. І. Кормич (голов. ред.), І. М. Милосердна (відп. ред.) [та ін.] ; НУ «ОЮА», Південноукр. центр гендер. проблем. Одеса : Фенікс, 2019. Вип. 64. С. 180-193.*
3. Романдаш А. Україна у закордонних медіа: маємо творити, а не читати новини. *Детектор медіа*. 2014. URL https://ms.detector.media/trends/1411978127/ukraina_u_zakordonnikh_media_maemo_tvoriti_a_ne_chitati_novini/.
4. Нагорняк Т.Л., Осмоловська А.О. Присутність України в інформаційному просторі прикордонних держав після 2014 року. *Політологічний вісник КНУ імені Тараса Шевченка*. 2020. Вип. 85. С. 226-236.

Пашковська Анна Андріївна

студентка, Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

ТЕХНОЛОГІЇ ВИРІШЕННЯ МІЖНАРОДНИХ КОНФЛІКТІВ

Міжнародні конфлікти нового покоління виявляються структурно складнішими за своїх попередників, демонструють здатність швидко розвиватися, залучати нових учасників у свою сферу, впливаючи безпосередньо на їх систему цінностей та соціокультурні архетипи, швидко розвивати будь-які, навіть незначні, колізії до рівня міжцивілізаційного протистояння [2].

Взагалі, традиційно термін «міжнародний конфлікт» позначає конфлікти між різними національними державами, а також конфлікти між людьми та організаціями в різних національних державах. Проте, все частіше це поняття також застосовується до міжгрупових конфліктів всередині однієї країни, коли одна група бореться за незалежність або посилення соціальної, політичної чи економічної влади [4]. Якщо розглядати міжнародні конфлікти та технології їх розв'язання на міжнародному рівні, то варто виокремити конфлікт у Придністров'ї – регіоні, який розташований на національній території Республіки Молдова, що після здобуття

незалежності зазнав хвилі повстань зі сторони проросійських угруповань. Мирна угода 1992 року припинила бойові дії. Однак завдяки підтримці російських військ сепаратистам вдалося зберегти контроль над регіоном [3]. Придністровський конфлікт залишається у замороженому стані вже майже три десятиліття. Наявність російського військового контингенту є однією з ключових перешкод до відновлення територіальної цілісності Молдови.

Акцентуючи увагу на технологіях розв'язання даного конфлікту, які можуть бути використані, можна виокремити: «зелений коридор» через Україну для виводу російських військ з Придністров'я; вплив на еліти, які мають бізнес-інтереси як у Молдові, так і в Україні; припинення пересування сепаратистів, які без проблем їздять і в Кишинів, і в Одесу через корупцію на кордоні, і літають з аеропортів, як з Молдови, так і з України [1].

Таким чином, у контексті вищезазначеного, можна прийти до висновку, що технології вирішення міжнародного конфлікту в Придністров'ї, такі як «зелений коридор», заборона на пересування еліти з Придністров'я та санкційний тиск з боку ЄС та НАТО зможуть у подальшому вплинути на ситуації на території та запобігти подальшій ескалації конфлікту.

Список використаних джерел

1. Конфлікт у Придністров'ї: як Україна може допомогти Молдові у протистоянні з РФ. URL: <https://daily.rbc.ua/ukr/show/konflikt-pridnestrove-ukraina-pomoch-moldove-1607952830.html> (дата звернення: 15.11.21).
2. Способы урегулирования и разрешения международных политических конфликтов. URL: https://studme.org/198126/politologiya/sposoby_uregulirovaniya_razresheniya_mezhdunarodnyh_politicheskikh_konfliktov (дата звернення: 18.11.21).
3. Forgotten conflicts: What you need to know about the conflict in Transnistria. URL: <https://www.auswaertigesamt.de/en/aussenpolitik/laenderinformationen/moldau-node/transnistria-conflict/2139010> (дата звернення: 16.11.21).
4. International Conflict. URL: <https://www.beyondintractability.org/coreknowledge/international-conflict> (дата звернення: 20.11.21)

Петров Єгор Богданович

студент IV курсу, Київський національний університет культури і мистецтв

СУЧАСНІ ПОЛІТИЧНІ ПРОЦЕСИ В УКРАЇНІ: ВПЛИВ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ

Соціальні мережі помітно впливають на взаємодію державної влади і суспільства. Зокрема, використання соціальних мереж дає можливість оперативно виносити громадські ініціативи на публічне обговорення до інститутів влади, що у свою чергу сприяє формуванню культури партнерства у відносинах «влада – громадянське суспільство».

Сьогодні більшість людей у якості джерела інформації обирають саме соцмережі, оскільки тільки там можна індивідуалізувати своє інформаційне поле. З цього виникає ефект довіри до соцмереж, тому що людина сама обирає яку інформацію отримувати. Політики та владні структури цим успішно користуються, створюючи офіційні сторінки на різних платформах, щоб зацікавлені користувачі мали змогу найшвидше дізнаватися про ті чи інші події у політичних установах та плани й діяльність політичних лідерів.

Українці активно використовують платформи обміну повідомленнями Twitter, Instagram, Facebook, WhatsApp, Telegram тощо. Варто зауважити, що соціальні мережі як джерело інформації мають значний рівень довіри аудиторії.

Хоча центральні українські телеканали залишаються найбільш популярним джерелом - їх дивляться 75% респондентів, на друге місце вирвалися соціальні мережі - їхня частка зросла з 24% (за опитуванням КМІСу та «Детектора медіа») у 2019 до 44% у 2020 [1].

Як засіб зв'язків з громадськістю у державному управлінні, соціальні мережі можна використовувати у двох напрямках [2]:

Моніторинг, тобто вивчення образу сприйняття громадськістю державної політики.

Соціальні мережі надають досить великі можливості для аналізу та прогнозування розвитку подій. Моніторинг та аналіз коментарів дає змогу отримувати зворотний зв'язок і прогнозувати реакцію людей на ті чи інші події, а також знаходити та випробовувати нові способи впливу й моделювати ситуації. Слід зазначити, що в умовах гібридної війни особливо мають відслідковуватись дії, спрямовані на розпалювання ворожнечі в суспільстві, визначатись рівень їх загроз для національної безпеки; формування позитивної громадської думки шляхом залучення громадян до обговорення реформ, змін політики держави.

Формування позитивної громадської думки шляхом залучення громадян до обговорення реформ, змін політики держави.

В Україні поки що не було помічено серйозної законотворчої взаємодії влади та народу саме у соцмережах. Проте відомим випадком законотворчого краудсорсингу у Європі є досвід прямої демократії у Ісландії, де влада у 2011 р. залучила до написання Конституції користувачів соціальних мереж. Для цього були створені спеціальна група в Facebook, аккаунт на Twitter, а також канал на YouTube і сторінка на фотохостингу Flickr. Саме на цих соціальних майданчиках, а не на державному сайті, громадяни Ісландії, а також всі бажаючі могли залишати свої коментарі та побажання щодо проекту нової Конституції країни [3].

Українські політики, публічні особи, органи державної та місцевої влади також використовують аккаунти (частіше у Facebook та Twitter) для висвітлення своєї діяльності. Спілкування, хоча й віртуальне, з представником вищої політичної влади створює у громадян відчуття певної причетності до суспільнополітичних процесів, участі у творенні політико-економічних та соціокультурних стратегій в державі. У цьому контексті соціальні мережі виступають як інструмент соціалізації нації та залучення суспільства до державотворчих процесів.

Важливим є і реагування політиків на громадську активність у соціальній мережі. Таким кроком стало відзначення прем'єр-міністром Володимиром Гройсманом у червні 2017 р. онлайн-флешмобу на підтримку медичної реформи. Флешмоб #Вимагаю_Медреформу, який на той час активно поширювався у мережах, став найкращим індикатором проблем медичної сфери в Україні, з якими щодня стикалися сотні тисяч українців. Голос народу був почутий у соцмережах, і тому політики також долучалися до флешмобу, проявляючи підтримку громадської ініціативи. Це доводить, що соцмережі зараз мають велику силу та перспективи щодо впливу на державотворчі процеси [4].

У 2019 році команда Зеленського задля успіху на дострокових парламентських виборах перенесла політичну стратегію у розважальну площину. Так вони змогли охопити мільйони користувачів Instagram. «Слуга народу» показала, що політична інформація у стилі «лайфстайл» може дати значно більше за серйозні й «нудні» дописи у Facebook. Іноді вона може конвертувати «лайки» та підписників у реальні місця в парламенті. Відеосатира, влоги та селфі політиків органічно вписалися у потік інфотейнменту, який люди звикли бачити в Instagram. Зрештою, ми

можемо говорити про політейнмент як окреме явище (інфотейнмент на політичну тематику) [5].

Отже, варто зазначити, що використання соціальних мереж у взаємодії громадськості та органів влади має будуватися, насамперед, на відповідальності всіх активних суб'єктів. На сьогоднішній день соцмережі набули достатньо високого рівня впливу, аби публікації там могли як допомогти, так і завадити вирішенню проблеми навіть державного рівня.

Соціальні мережі володіють унікальними властивостями для представників політичної сфери. Оперативність, доступність та розвинутість технологічних можливостей соціальних мереж можуть значно полегшити та покращити процес комунікації політиків з народом. При цьому в результаті цієї комунікативної взаємодії виникає масштабний синергетичний ефект. Соціальні мережі сьогодні є найбільш зручним та вигідним інструментарієм репутаційного менеджменту для політиків, оскільки це не вимагає коштів, багато часу та зусиль, а ефективність ведення сторінки у соцмережі та активної взаємодії онлайн з користувачами іноді може перевищувати ефективність дорогої рекламної або PR-кампанії.

Але варто пам'ятати і про зворотній бік користування онлайн-платформами: якщо туди щось потрапляє, то звідти вже не зникне. Тому популярним політикам слід ретельно перевіряти те, що вони публікують, адже недбале користування таким потужним інструментом PR як соцмережі може призвести до неочікуваних та неприємних наслідків.

Список використаних джерел

1. ГО «Детектор Медіа». Джерела інформації, медіаграмотність і російська пропаганда: результати всеукраїнського опитування громадської думки [Електронний ресурс]. 2. Сахань О.М. Про використання соціальних мереж Інтернету як засобу створення іміджу політичної влади в Україні. Вісник Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого. Сер.: Філософія, філософія права, політологія, соціологія. 2014. № 2. С. 143-154. [Електронний ресурс]. 3. Марутян Р. Соціальні мережі як виклик національній безпеці. Асоціація розвитку та безпеки. 2012. 4. Укрінформ. Гройсман вважає показовим флешмоб за медреформу [Електронний ресурс] 5. Інтерньюз Україна. Як соцмережі впливають на політику в Україні: висновки дослідження [Електронний ресурс]

*Науковий керівник: Кочубей Лариса Олександрівна, д. політ. н., проф.,
Київський національний університет культури і мистецтв*

Романішена Катерина Сергіївна

студентка, Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

Грачевська Таміла Олександрівна

*к. і. н., доц., доцент кафедри міжнародних відносин,
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара*

РОЛЬ США ТА АВСТРАЛІЇ В ПІДТРИМАННІ СТАБІЛЬНОСТІ В АЗІАТСЬКО-ТИХОООКЕАНСЬКОМУ РЕГІОНІ

У ХХІ столітті Азіатсько-Тихоокеанський регіон перетворився на надважливий геополітичний простір, де перетинаються інтереси провідних міжнародних акторів. У зв'язку з цим США приділяють безпрецедентну увагу питанням забезпечення безпеки в означеному регіоні, що передбачає наявність надійних партнерів. Проаналізувавши конфігурацію сил у Азіатсько-Тихоокеанському регіоні, США визнали Австралію головним своїм партнером, яка позиціонує себе одним із регіональних лідерів. Для того щоб закріпити за собою цей статус Австралія долучається до заходів щодо забезпечення безпеки, таких як охорона торгових

морських шляхів від нападів піратів та боротьба з транснаціональною злочинністю.

Вважається, що зміцненням свого авторитету в очах світового співтовариства Австралія значною мірою завдячує підтримці США, адже держави мають спільні стратегічні інтереси і підтримують довготривалі відносини не один десяток років.

Варто наголосити, що двостороннє співробітництво США та Австралійського Союзу в рамках співробітництва в галузі безпеки було розпочате ще в 1951 році після підписання договору про колективну безпеку АНЗЮС, який і на сучасному етапі залишається основою австралійсько-американських відносин.

На сучасному етапі політична співпраця цих держав інституалізована в форматі щорічних двосторонніх переговорів Австралія – США, відомих під назвою AUSMIN, які були започатковані у 1985 році. Так, у вересні 2021 року, в рамках означеного формату, держави підтвердили спільні зусилля щодо розширення доступу до безпечних та ефективних вакцин в Індо-Тихоокеанському регіоні, у тому числі в рамках ініціативи COVID-19 Vaccines Global Access COVAX, та продовжили тісну координацію для підтримки ефективного та справедливого розподілу вакцин [4]. США також відіграє роль гаранта безпеки і для самої Австралії, як запевняє Біла книга Австралійського Союзу 2000 року «поки атомна зброя буде існувати у світі, ми покладаватимемось лише на ядерні сили США, як засіб запобігання ядерного удару по Австралії» [3]. З огляду на вищезазначене, США у 2021 році зобов'язалась передати Австралії технології будівництва атомних підводних човнів, які будуть збудовані на верфях Аделаїди. Австралія, користуючись цими технологіями, побудує щонайменше 8 субмарин загальною вартістю понад 90 млрд австралійських доларів (65,9 млрд дол. США) [2]. Перші човни, як очікується, будуть готові у 2036 році.

Варто відзначити, що у 2012 році після підписання договору про розміщення підрозділів американської морської піхоти на базі поблизу австралійського міста Дарвін були розміщені американські бойові літаки, кораблі і служби тилового забезпечення. А вже у 2014 році відбулось підписання документа про розширення військового співробітництва між країнами для протидії потенційному застосуванню балістичних ракет в АТР.

Експерти висловлюють думку, що присутність американських військових на австралійському континенті виконує функцію захисного щита для регіону проти дій Північної Кореї. Ця думка була підтверджена у 2017 році, коли австралійський уряд отримав листа з Пхеньяну, де містилася рішуча вимога, припинити підтримувати політику США щодо режиму Кім Чен Ина, інакше не лише Австралія, а й інші держави АТР наражатимуть себе на небезпеку через підтримку США. У тому ж році заступник постійного представника КНДР при ООН Кім Ін Рен заявив, що ситуація на Корейському півострові досягла критичної позначки і в будь-який момент у регіоні може початися ядерна війна [1]. У зв'язку з такими заявами і США, і Австралія закликали КНДР припинити погрози застосування ядерної зброї, дотримуватися норм міжнародного права та сісти за стіл переговорів, щоб обговорити ситуацію щодо гарантування безпеки в Тихоокеанському регіоні.

Ще одним напрямком співробітництва у сфері безпеки США та Австралії є засудження та боротьба проти поширення тероризму в регіоні. Австралія наголосила, що вона залишається союзником США у боротьбі з тероризмом в Південній Азії, Південно-Східній Азії, Близькому Сході, Східній Африці.

США та Австралія також висловлюють занепокоєння, щодо безпеки в регіоні Південно-Китайського моря, так як вважають, що територіальні претензії КНР з приводу цього регіону не відповідають нормам міжнародного права. У зв'язку з

цим, 16 вересні 2021 року був створений союз Австралії, Британії і США – AUKUS, прихована мета створення якого, на думку експертів, полягає у тому, щоб протистояти загарбницьким діям КНР, та надалі підтримувати стабільність в регіоні. Крім цього, ще у 2020 році, країни дійшли згоди про необхідність посилення співпраці в сфері оборони в акваторії Південно-Китайського моря. Такі домовленості були досягнуті під час переговорів у Вашингтоні за участю глави МЗС Австралії Меріс Пейн і глави Міноборони країни Лінди Рейнолдс з їхніми американськими колегами Майком Помпео і Марком Есперо.

Отже, аналізуючи співпрацю США та Австралії, можна стверджувати, що обидві держави прагнуть, перш за все, забезпечити безпеку та стабільність в АТР, намагаючись протистояти, як регіональним військовим конфліктам, так і пандемії COVID-19. Крім цього, однією з цілей держав все ж залишається утримання провідних позицій в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні, що викликає різку протидію КНР. Можна стверджувати, що австралійсько-американські відносини будуть і надалі розвиватись у руслі партнерства і взаємодопомоги в регіоні АТР, зважаючи на інтенсивність двосторонніх контактів лише у другій половині 2021 року.

Список використаних джерел

1. КНДР вимагає, щоб Австралія дистанціювалася від США – 2017. –URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2017/10/20/7159043/>. (дата звернення: 23.11.2021).
2. Масний В. Ядерні замість дизельних. Як «скандал з субмаринами» посварив Францію з Австралією та США. Суспільне | Новини. URL: <https://suspilne.media/184126-prezidenta-nehii-zemana-pisla-vipiski-z-likarni-znovu-uspitalili-u-nogo-koronavirus/> (дата звернення: 25.11.2021).
3. Defence 2000: Our Future Defence Force. URL: <https://www.defence.gov.au/publications/wpaper2000.pdf> (дата звернення: 2.12.2020).
4. Joint Statement on Australia-U.S. Ministerial Consultations (AUSMIN) 2021 - United States Department of State. United States Department of State. URL: <https://www.state.gov/joint-statement-on-australia-u-s-ministerial-consultations-ausmin-2021/> (дата звернення: 23.11.2021).

Скиба Денис Віталійович

*викладач географії, Комунальний заклад «Прилуцький фаховий медичний коледж»
Чернігівської обласної ради*

БЕЗПЕКА ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ ЯК ОДИН ІЗ ІНСТРУМЕНТІВ БОРОТЬБИ З КОРОНАВІРУСНИМ ЗАХВОРЮВАННЯМ (COVID-19)

Безпека життєдіяльності (БЖ) - комплексна дисципліна, спрямована на здобуття базових знань з проблеми забезпечення оптимальних умов існування людини у природному і техногенному середовищах. Доцільність вивчення зазначеної дисципліни пов'язана з невідпинним підвищенням негативного впливу господарської діяльності на середовище, яке оточує людину, – не лише природне, а й виробниче та побутове. Зниження якості довкілля, виробництво нових, не відомих раніше речовин, генетична модифікація сільськогосподарських рослин, застарілість виробничого обладнання і технологічних процесів, використання в побуті великої кількості хімічних препаратів і різних механізмів потребують вивчення цих факторів і необхідних методів та способів можливого зменшення їх негативного впливу. Безпека життєдіяльності є комплексною дисципліною, що базується на знаннях інших дисциплін – основ екології, психології та фізіології праці, хімії, фізики, соціології, демографії і потребує дотримання здорового способу життя.

За останні два роки, коли все людство планети зіткнулося з епідемією, викликану коронавірусним захворюванням (COVID-19), знання, отримані при вивченні БЖ, як ніколи є актуальними та затребуваними. Якщо ще декілька років

тому найбільш поширеною *вірусною інфекцією* був грип, який виникав як епідемія щорічно, то на даний момент – це коронавірусне захворювання (COVID-19). В розвинутих країнах грип в залежності від сезону займав перше-друге місця в статистиці причин смертності від інфекційних захворювань, а за соціальною значущістю впевнено утримував першу позицію серед усіх хвороб, які вражають людський організм. В Україні на грип та гострі респіраторні інфекції хворіло від 10 до 16 млн. осіб на рік, що приблизно складає 95% всіх інфекційних захворювань. Одним з найефективніших засобів профілактики грипу в світі вважається імунізація актуальними інактивованими протигриповими вакцинами. При застосуванні вакцини захист від захворювання досягає рівня 90-98% [1].

Найбільш небезпечними інфекційними захворюваннями в 2020-2021 роках були хвороби нижніх дихальних шляхів, зокрема, вірусна пневмонія, що спричинена COVID-19, інфекційною хворобою, яку спричиняє вірус SARS-CoV-2. Більшість хворих на COVID-19 мають лише легкі або помірні симптоми й одужують без спеціального лікування. Проте деякі люди хворіють тяжко й потребують допомоги лікарів.

Вірус може поширюватися через маленькі краплини рідини з рота чи носа інфікованої людини під час кашлю, чхання, розмови, співу або дихання. Розмір цих краплин коливається від більших респіраторних капель до дрібніших аерозольних часточок. Можна заразитися вірусом, якщо вдихнути ці краплини, перебуваючи поряд із хворим на COVID-19, або торкнутися забрудненої поверхні, а потім – очей, носа або рота. Закриті приміщення й місця великого скупчення людей спрощують поширення цього вірусу [2].

Одночасно з COVID-19 світ вразив ще один небезпечний вірус – дезінформація. Інфодемія виявилася не меншою загрозою для здоров'я людей, ніж саме захворювання, оскільки може давати невірну інформацію, пропагувати неправильне лікування чи ставити під сумнів програму вакцинації. На жаль, від дезінформації немає «лікування». Єдине, що може допомогти – це вміння перевіряти інформацію. Впродовж 9 місяців (з березня до листопада 2020 року) дослідники, використовуючи передову платформу для моніторингу й аналізу соціальних медіа SemanticForce, відслідкували понад 30 мільйонів повідомлень пов'язаних з тематикою COVID-19 у соціальних медіа. У процесі дослідження було виявлено 250 000 повідомлень дезінформаційного характеру, пов'язаних із COVID-19, в українських онлайн ЗМІ, блогах, форумах, соціальних мережах та месенджерах.

Дослідження показало, дезінформація знижує готовність людей дотримуватися настанов у сфері громадського здоров'я (носіння масок, дотримання фізичної дистанції тощо) і зменшує ймовірність того, що вони радитимуть вакцинуватися найбільш уразливим особам зі свого кола спілкування. Крім того, неконтрольована інфодемія здатна значною мірою підвищити рівень захворювання на COVID-19, підсумовується у дослідженні [3]. Виявлені дезінформаційні наративи включають маніпулятивну та відверто неправдиву інформацію щодо носіння масок, конспірологічні теорії про походження та навіть сам факт існування новітнього коронавірусу та хвороби COVID-19, брехливі чутки щодо ефективності тестування на коронавірус і вакцинації, та іншу недостовірну інформацію.

Паралельно з моніторингом соціальних медіа в межах дослідження було опитано 1000 українців для вивчення громадської думки щодо пандемії. Серед результатів опитування – приблизно третина українців вважають, що їхні шанси заразитися новітнім коронавірусом низькі. Трійку лідерів джерел, яким надають перевагу громадяни, посідають соціальні медіа - 42%, телебачення - 26% та лікарі й медики - 24%. Незважаючи на це, українці зауважили, що джерела, яким вони

найбільше довіряють, – це їхні лікарі та медики - 39% та лікарі й спеціалісти у сфері охорони здоров'я *через ЗМІ* - 29%, тоді як лише 27% довіряють соціальним медіа як джерелу надійної інформації.

Лотта Сильвандер, Голова представництва ЮНІСЕФ в Україні, наголосила, що ризики недостовірної інформації нині як ніколи високі: «Інфодемія загрожує посиленням сумнівів щодо вакцинації, що зі свого боку може ускладнити впровадження нових вакцин та підірвати довіру громадськості до системи охорони здоров'я. Без належного рівня довіри та достовірної інформації, кампанії з імунізації не досягнуть своєї мети, а вірус далі процвітатиме» [3].

Медіаграмотність – сукупність знань, навичок та умінь, що дозволяють людям аналізувати, критично оцінювати і створювати різноманітні повідомлення для різних типів медіа. Окрім того, медіаграмотність передбачає вміння розуміти й аналізувати, як медіа функціонують у суспільстві та який вплив вони мають.

Бути медіаграмотним означає бути спроможним знайти те, що ми шукаємо, вибрати те, що нам потрібно, й визначити, наскільки достовірною є ця інформація. Бути медіаграмотним означає бути здатним оптимально використовувати відповідну інформацію, зберігаючи її розумно, й ділитися нею з іншими.

Отже, одним із основних напрямків освітньої діяльності, пов'язаної із *безпекою життєдіяльності*, як навчальною дисципліною, це є висвітлення питань, що розкривають сутність поняття *медіаграмотність* та формування у здобувачів освіти стійкого та цілісного поняття про сприйняття інформації та її реальну оцінку.

Список використаних джерел

1. *Гострі респіраторні захворювання: питання клінічної діагностики та лікування (лекція)* // Печінка А. М., Дземан М.І. Національний медичний університет ім. О. О. Богомольця, Київ URL: <https://www.umj.com.ua/article/6986/gostri-respiratorni-zaxvoryuvannya-pitannya-klinichnoi-diagnostiki-ta-likuvannya-leksiya>. 2. «Медіаграмотність у часи пандемії» - новий освітній серіал Мінцифри та ЮНІСЕФ в Україні // Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/mediagramotnist-u-chasi-pandemiyi-novij-osvitnij-serial-mincifri-ta-yunisef-v-ukrayini>. 3. Прес-реліз. «Інфодемія» дезінформації про COVID-19 шкодить здоров'ю українців. // UNICEF. URL: <https://www.unicef.org/ukraine/press-releases/infodemic-covid-19-disinformation-bad-ukrainians-health-study-un-finds>

Тимченко Михайло Михайлович

к. політ. н., доцент кафедри політології,
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

СТАНОВЛЕННЯ ЕКОЛОГІСТСЬКИХ РУХІВ В КРАЇНАХ ЄС

Європейські екологістські рухи виникли у другій половині ХХ ст. і пройшли декілька стадій у своєму розвитку. Починаючи з 60-х - 70-х рр. ХХ ст. у суспільній думці західноєвропейських країн почали поширюватись ідеї про стрімке наближення глобальної екологічної катастрофи, яка може бути викликана внаслідок інтенсивної індустріалізації та введені в експлуатацію атомних електростанцій (які були принципово новою технологією отримання електроенергії). Актуалізація цих та інших проблем стала причиною появи політичних рухів які стали носіями «зеленої» або екологістської ідеології.

На першому етапі, який припав на 70-ті роки, можна було спостерігати стрімку активізацію «зелених» рухів, які у своїй діяльності використовували тактику активних та рішучих дій, що уособлювалося у масових пікетах в місцях майбутнього будівництва об'єктів атомної енергетики. На даному етапі «зелені» рухи

активно вступали у коаліції з профспілковими та релігійними організаціями, які розділяли їх ідеї та гасла.

Починаючи з 80-х рр. відбулось розмежування в «зеленому» русі. Частина активістів перейшла на антивоєнні позиції, але інша частина продовжила залишатися поза політикою та активно відмежовувалась від «лівих» рухів. Саме в цей період намітилась тенденція у розчаруванні в екологічних платформах традиційних політичних партій, що зумовило появу формування незалежних екологістських партій [3]. На відміну від традиційних партійних структур, кожна з яких має у своїх програмних положеннях розділи які стосуються проблем захисту навколишнього середовища, екологістські політичні партії пов'язують вирішення екологічних проблем, шляхом перетворення економічних та соціальних структур та появи нового формату взаємодії між суспільством та навколишнім середовищем.

Український дослідник Є. Андрос трактує екологізм як особливий тип світогляду, який ґрунтується на таких постулатах: взаємозв'язку, а не протистояння людини та природи; активної життєвої позиції у відстоюванні своїх громадянських та зокрема екологічних прав [1, с. 15]. Дослідник стверджує, що екологізм може бути світоглядом та ідеологією.

На сьогоднішній день екологістські політичні партії діють у багатьох європейських країнах (ФРН, Італія, Франція, Австрія та ін.). Вони приймають активну участь не тільки у місцевих та загальнодержавних виборах, але і мають своє представництво у Європарламенті. Яскравим прикладом наднаціональної партійної структури екологістського спрямування є Європейська партія зелених, яку було засновано у 2004 році. Рішення про створення даної структури було прийнято на VI Конгресі Європейської федерації зелених партій, який відбувся у Римі. На сьогоднішній день, членами цієї структури є 30 партій з 27 країн, які мають різний ступінь парламентського представництва [2].

Розвиток екологістських рухів у різних країнах ЄС був нерівномірний. В постсоціалістичних країнах Східної та Центральної Європи ці рухи не здобули значної популярності, що обумовлено здебільшого домінуванням економічних проблем над екологічним, асоціації «зелених» рухів з «лівими» рухами або з природоохоронними неполітичними організаціями та проблеми з перетворенням природоохоронних рухів у політичні партії. На національному рівні, найбільш сильні електоральні позиції «зелені» політичні партії мають у ФРН та Австрії. Це обумовлено тим, що вони тривалий час приймали участь у роботі правлячих коаліцій, які вони створювали у союзі з партіями соціал-демократичного спрямування.

Можна стверджувати, що «зелений» рух у європейських країнах має довгострокові перспективи, що обумовлено рядом факторів. Серед цих факторів можна виділити: розчарування значної кількості виборців у традиційних ідеологіях (значна частина «розчарованого» електорату переходить або до «зелених», або до правих популістів); зростання популярності таких політичних цінностей як екологія, рівноправ'я та громадянська активність; наявність великого сегменту молоді серед «зеленого» електорату. Ну і важливим фактором є готовність до створення правлячих коаліцій з різними політичними партіями, крім правих популістів, які знаходяться на ультраконсервативних позиціях.

Отже, можна зазначити, що країни Західної Європи є найбільш успішним регіоном світу з точки зору популярності екологістських рухів. Незважаючи на певні періоди втрати популярності, «зелені» рухи постійно здійснювали трансформацію своїх програмних положень, для того щоб пропонувати більш актуальні гасла, що уособлюється у високих електоральних показниках.

Список використаних джерел

1. Андрос О.Є. *Екологістські рухи в сучасному політичному процесі*. К.: Стилос, 2012. 206 с.
2. *Change Europe, Vote Green*. 2014. Brussels: European Green Party. 39 p. 3. Rudig W. *Peace and ecology movements in Western Europe // West Europe politics*. L., 1988. Vol. 11. P. 26-39.

Чичук Алла Русланівна

студент, Київський національний університет культури і мистецтв

ІМІДЖ УКРАЇНИ: СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ЗАСОБИ СТВОРЕННЯ

За сучасних умов трансформації світової спільноти імідж держави набуває особливого значення. В інформаційному суспільстві комунікативні процеси набувають принципово інших форм, зумовлених інтенсивним впливом мас-медіа і віртуалізацією простору, в якому міжнародна аудиторія стає споживачем не так реальних об'єктів і подій, скільки їх образів та іміджів. У даній ситуації стає все складніше донести певну інформацію, послання до цільової аудиторії, так, щоб воно не загубилося в глобальному інформаційному просторі або не спотворило до невпізнання. Одним із способів вирішення цієї проблеми стає створення і об'єктивізація позитивного іміджу об'єкта, який стереотипізує сприйняття світової громадськості, полегшуючи тим самим комунікаційну взаємодію з нею. Причому ці тенденції однаково вірні як для індивідуумів, малих політичних, економічних або географічних одиниць, так і для великих об'єктів, таких, як держави, регіони або міжнародні організації.

У сучасних умовах розвитку України все більшого значення набуває здатність держави впливати на зовнішню та внутрішню політику силою ідей та цілеспрямованих інформаційних потоків. Поряд з державними пріоритетами розвитку (такими, як впровадження інновацій, залучення інвестицій, розвиток інфраструктури та інше) особливе місце належить іміджу держави як необхідній умові її стратегічного розвитку, способу захисту інтересів країни та її громадян, забезпечення підтримки внутрішньої та зовнішньої політики як однієї з умов національної безпеки країни. Розуміючи важливість та актуальність тематики формування та підтримки позитивного іміджу держави на міжнародній арені, останнім часом все більше науковців приділяють увагу проблемам формування іміджу держави та її органів [2, с.82].

Формування позитивного іміджу України за на міжнародній арені є однією з важливих функцій не тільки для Міністерства закордонних справ України чи урядових інституцій загалом. Правильно вибудовані інформаційні потоки, орієнтовані на закордонні цільові аудиторії з використанням всього інструментарію державних органів та неурядових інститутів, допомагають зробити країну зрозумілою. Це буде мати вплив, зокрема, і на забезпечення національних інтересів держави та поліпшення життя її громадян. Українські урядові структури неодноразово робили спроби вийти на програмні засади популяризації України у світі. Наприклад, у 2003 за прем'єрства Віктора Януковича була затверджена Державна програма забезпечення позитивного міжнародного іміджу України на 2003-2006 рр. Хоча програма передбачала здійснення «інформаційно-пропагандистської» діяльності як всередині держави, так і за кордоном, одним з її завдань було формування в очах міжнародних партнерів сприйняття України як європейської держави. У 2009 році урядом Юлії Тимошенко була прийнята Державна цільова програма формування позитивного іміджу України до 2011 року.

Активна фаза роботи щодо формування нових програмних та інституційних рамок формування позитивного іміджу України бере початок у 2014 році, зокрема, створено: Міністерство інформаційної політики (2014 рік) та Управління публічної дипломатії (2015 рік); затверджена Концепція популяризації України у світі (кінець 2016 року); створено: «Український інститут» (2017 рік) та **Ukraine now** - наймасштабніша міжнародна маркетингова кампанія українського уряду. Її ціль – сформувати бренд України у світі, залучити в країну інвестиції та покращити туристичний потенціал (2018 рік).

Позитивним зрушенням на шляху створення і впровадження позитивного образу України є усвідомлення необхідності покращення образу нашої держави у світі, що відображається в «Стратегії України 2020» (Про Стратегію сталого розвитку «Україна - 2020», 2015). Цей документ закладає теоретичну платформу дій з упровадження позитивного образу України, сприяє вдосконаленню необхідної нормативної бази. Важливим досягненням інституційного характеру є створення у 2014 році Міністерства інформаційної політики для забезпечення інформаційного суверенітету України. За допомогою Міністерства почалася популяризація української мови, українського кінематографа, популяризація України у світі [3, с. 22]. За даними соціологічного дослідження (проведеного з 4 до 9 грудня 2020 р.), яке було виконане в рамках дослідницького проекту Центру Разумкова «Україна-2020–2021: невинуваті очікування, неочікувані виклики», можна констатувати таке: знизився рівень оптимізму українців: 19% українців вірять, що Україна здатна подолати наявні проблеми та труднощі протягом найближчих кількох років, 51% вважає, що Україна зможе подолати проблеми в більш віддаленій перспективі, а 18% - що Україна не здатна подолати наявні проблеми (решта - не визначилися). Наприкінці 2019 р. - ці показники становили відповідно 28%, 50% і 11%. Громадяни не надто вірять у швидкі зміни: лише 8% вважають, що в найближчі 3 місяці економічне становище країни зміниться на краще, 9% сподіваються, що за цей час зміниться на краще рівень добробуту їхньої родини. Помітно частіше в найближчі місяці громадяни очікують погіршення ситуації: 41% вважає, що в найближчі 3 місяці економічне становище країни зміниться на гірше, 32% - що за цей час зміниться на гірше рівень добробуту їхньої родини (відповідно 39% і 44% не очікують змін у цих сферах) (Україна-2020, 2020) [3, с.23].

Імідж держави на міжнародній арені формується завдяки діловим зв'язкам, шляхом культурного обміну (театр, музеї, виставки, кіно, музика), а також через засоби масової інформації, що є найбільш потужним і дієвим фактором формування уявлення про країну. Як відомо, імідж держави ґрунтується на трьох рівнях свідомості суспільства: міфологічному, стереотипному, предметному. Найбільш важливим у формуванні іміджу є стереотипний рівень. Однак при цьому необхідно враховувати роль і значення двох інших рівнів, що забезпечують баланс структури іміджу, що формується, його взаємозв'язок з очікуваннями громадськості та реальним станом справ в країні.

Упродовж останніх років Україна привернула увагу світової спільноти як держава, що бореться за європейські цінності та демократію; різні явища та процеси в країні неодноразово обговорювались, аналізувались, висвітлювались різними політичними діячами, науковцями, журналістами та звичайними громадянами. Однак увага світової громадськості до України багато в чому послабшала через чергове розчарування в можливостях здійснення нею ґрунтовних реформ, недовіру до представників влади як всередині країни, так і на міжнародній арені, про що свідчать дані різних соціологічних опитувань, позиції держави в міжнародних

рейтингах тощо. Це спонукає до потреби цілеспрямовано і скоординовано працювати над розв'язанням надскладних завдань.

Щоби Україні стати успішним проектом, сучасна українська національна ідея потребує модернізації, адаптації не лише до жорстких реалій суспільства і політичної нації, а й тих цивілізаційних, геополітичних, економічних викликів, з якими стикнулася Україна. Тобто нагальною постає потреба наповнення національної ідеї новим ідеологічним змістом, який відповідав би цивілізаційним, науковим, інформаційним процесам нового тисячоліття [1, с. 328]. В основі іміджу держави необхідно покласти єдиний ідейний проект її розвитку (для забезпечення передбачуваності дій держави), чітко відстежувати дотримання вимогам національної ідеї та стратегічним цілям країни. Імідж держави повинен бути конкретним, політично стабільним (для розвитку міжнародного бізнесу та залучення прямих іноземних інвестицій), та в той же час при необхідності гнучким і адаптивним. Він повинен піддаватися своєчасній корекції у зв'язку зі змінами соціально-політичної ситуації, невідповідністю сформованого іміджу реальності, а також загрозами зниження свого авторитету на міжнародній арені, якщо такі виникають.

Список використаних джерел

1. Попович М.В. *Національна ідея і соціальні трансформації в Україні*. Київ: Укр. Центр духовн. культури, 2005. 328 с. 2. Чечель О. Ю. *Формування іміджу держави на міжнародній арені // Інвестиції: практика та досвід*. 2016. № 10. С. 82-86. 3. Кочубей Л. *Імідж держави: сучасні засоби створення*. // Зб-к Міжнар. наук.-практ. конф., (Київ 18-19 березня 2021р): «Імідж і репутація: сучасні тенденції і виклики» / КНУКІМ. Київ 2021. С. 18-23.

Науковий керівник: Кочубей Лариса Олександрівна, д. політ. н., проф., Київський національний університет культури і мистецтв

Умецька Анастасія Дмитрівна

студентка II курсу, Університет імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро

МЕДІАЦІЯ ЯК ЗАСІБ РОЗВ'ЯЗАННЯ ПОЛІТИЧНИХ КОНФЛІКТІВ

Політичні відносини – одна з найважливіших сфер суспільного життя, оскільки її вплив розповсюджується на внутрішні та зовнішні стосунки держави, і кожного громадянина особисто. Саме політичні протиріччя здебільшого стають причиною проблем і незгод.

Критерієм оцінки політичного життя є характер політичних відносин, який демонструє сутність державної влади: стабільність та захист або готовність до критичних ситуацій; консенсус у суспільній згоді та повага для розв'язання проблем або постійна боротьба між політичними акторами; конфлікт або мир.

Слід детальніше зупинитися на понятті миру в політиці. Наразі сучасні політологи визначають «політичний мир» не як абсолютну гармонію, а як «політичну згоду» в результаті конфлікту, «динамічну стабільність» та «баланс інтересів». Зокрема, французький політолог Б. Гурней зазначав, що у світі існує лише одне місце, де немає конфліктів, - кладовище.

Враховуючи такі обставини, виникає актуальність питання про можливі варіанти вирішення конфліктів. Конкретним засобом виходу з конфліктної ситуації є компроміс. У сучасності такий процес стає все більш поширеним і має назву медіація. Медіація – це перемовини за участі нейтральної особи, іменованої медіатором. Щоб отримати свідоцтво медіатора, людина проходить професійне навчання, яке знаходиться на стику права і психології.

Необхідно чітко розуміти характер тієї допомоги, яку в конфліктній ситуації може надати медіатор. Медіатор – це фахівець, який допомагає організувати та

провести перемовини таким чином, щоб люди, які беруть участь у конфлікті, могли виробити взаємовигідну угоду. Медіатор створює сприятливу атмосферу для спілкування, забезпечуючи кожному з учасників конфлікту можливість вільно висловити свою позицію, бути почутим і зрозумілим, запропонувати та обговорити варіанти виходу з конфліктної ситуації.

Медіація має три види: добровільна, частково-добровільна й обов'язкова. В Україні до медіації звертаються на добровільних засадах. Беручи до уваги міжнародний досвід, це є правильним підходом. Оскільки люди самі вирішили звернутися за допомогою до медіатора, то вони є дійсно вмотивованими у вирішенні конфлікту шляхом мирних перемовин. Звісно, така медіація є більш успішною ніж примусова.

У високорозвинених країнах медіація вже декілька десятиліть активно розвивається, показуючи приклад країнам пострадянського простору. Зазвичай медіація застосовується у галузевому праві, розв'язуючи конфлікт тієї чи іншої сфери. Але у політичних відносинах цей процес також може позитивно вплинути.

Прикладом успішної політичної медіації є конфлікт 1980-х років між ізраїльським прем'єр-міністром Менахемом Бегіном і президентом Єгипту Анваром Садатом. У тій ситуації роль медіатора виконував американський президент Джиммі Картер. У результаті перемовин учасники дійшли до таких умов, як виведення ізраїльських військ з території Синаї, що було здійснено до 1982 року, і створення на територіях Західного берега річки Йордан і в секторі Газа палестинського самоврядування.

Таким чином, ефективність та результативність від медіації існує, тому Європейська спільнота та Сполучені Штати Америки рекомендують масштабне впровадження таких перемовин на державному та міжнародному рівнях. В Україні поки що ця практика не дуже розвинена, але з часом все більше людей починають цікавитися цією темою і вірити, що конфлікти можливо вирішувати словами. Суспільні взаємовідносини українців у всіх сферах потребують втручання медіації, особливо в політичній сфері. Через це активне громадянське суспільство та свідома спільнота України вже сьогодні беруть участь у запровадженні процесу медіації. Наприклад, нині скористатися допомогою медіатора можна, звернувшись до бюро правової допомоги чи місцевого центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги, Української академії медіації або обрати самостійно медіатора, скориставшись Реєстром медіаторів – членів НАМУ.

Важливо зазначити, що крім вищезазначених інституцій, медіацію як позасудову процедуру врегулювання конфлікту шляхом переговорів за допомогою одного або декількох посередників (медіаторів), з 2015 року планують затвердити на державному рівні. Існує Проект Закону України від 29.12.2015 № 3665-1 про Медіацію. Протягом 6 років на пленарних засіданнях Верховної Ради до цього проекту вносять правки та корегують. З огляду на це, невдовзі медіація все ж таки буде затверджена на офіційному рівні.

Підсумовуючи, зазначимо, що завдяки сучасним процесам запобігання та подолання конфліктів, таким як медіація, можна поліпшити співпрацю у сфері правосуддя, свободи та безпеки, з метою забезпечення верховенства права та поваги до прав людини й основоположних свобод. До того ж міжнародні організації працюють над досягненням 17 глобальних цілей сталого розвитку. Усі вони входять до резолюції Генеральної Асамблеї ООН, яка була прийнята у 2015 році. Процес медіації відповідає саме цілі №16 – досягнення миру та справедливості.

Список використаних джерел

1. Проект Закону України від 29.12.2015 № 3665-1 про Медіацію [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://ips.ligazakon.net/document/JH2TT1AA?an=3>. 2. Гар-аналіз впровадження інституту медіації в Україні [Електронний ресурс] // Берт Маан, Ремко ван Рі, Аліна Сергеева, Світлана Сергеева, Луїза Романадзе, Володимир Родченко. – липень 2020. Режим доступу: <https://www.pravojustice.eu/storage/app/uploads/public/5f5/f7d/2a9/5f5f7d2a9b5cb356474501.pdf>
Науковий керівник: Ключник Р. М., к. політ. н., доц., доцент кафедри глобальної економіки Університету імені Альфреда Нобеля

Шепель Олександра Сергіївна

асистент кафедри світового господарства і міжнародних економічних відносин
ННІ міжнародних відносин КНУ ім. Т. Шевченка

ДОСЯГНЕННЯ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В РАМКАХ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ІНІЦІАТИВ КИТАЮ

Цілі сталого розвитку (далі – ЦСР) визначають ключові напрямки розвитку країн, спрямовані на подолання глобальних проблем, що включають бідність, нерівність, зміну клімату, погіршення стану навколишнього середовища, мир і справедливість. У міру розвитку концепції сталого розвитку вона більше зміщувала свою увагу на економічний розвиток, соціальний розвиток та захист навколишнього середовища для майбутніх поколінь [2].

У глобальному масштабі засоби реалізації ЦСР потребують інтегрованого впровадження. Зростаюча інтеграція національних економік є прикладом того, що зближення економік може відбуватися у багатьох вимірах одночасно, наприклад у розвитку торгівлі, цифровій трансформації, розширенні ринків, узгодженні регіональних дій і зростанні стійких соціально-економічних факторів.

Варто зазначити, що ініціативи, засновані на теорії регіональної інтеграції та розвитку, спрямовані на поліпшення глобального співробітництва та заохочення взаємодії для досягнення стійкого зростання та зміцнення регіональної прихильності. Такі заходи могли б сприяти розвитку людського потенціалу та охорони здоров'я шляхом створення кращих можливостей працевлаштування для накопичення грошей у фондах пенсійних видатків [7].

Грунтуючись на теорії регіональної інтеграції та розвитку, за допомогою інструментарію методу моментів (GMM), було досліджено вплив регіональної інтеграції на економічний розвиток і виявлено, що економічний розвиток значною мірою стимулюється регіональною інтеграцією [5]. Таким чином, явища регіоналізації потенційно пов'язані з розвитком стійкої економіки. Яскравим прикладом є Китай, який вирішив проблему сталого економічного розвитку, запропонувавши концепцію сталого розвитку ініціативи «Пояс і шлях» в якості ключового аспекту для досягнення спільних цілей розвитку людського потенціалу, охорони здоров'я та економічного зростання за допомогою торгівлі, підключення, інвестицій та розвитку інфраструктури. Якщо багатостороннє співробітництво буде продуктивним, воно зможе пом'якшити політичну нестабільність і сприяти місцевому розвитку з регіональним прогресом [9].

Слід зауважити, що в основі ініціативи «Пояс і шлях» лежить інституціоналізація співпраці між країнами Глобального півдня, відома як співпраця Південь-Південь (SSC). Така співпраця передбачає п'ять основних компонентів: координація політики, підключення інфраструктури, безперешкодна торгівля, фінансова інтеграція та поглиблення зв'язків між населенням країн. Ці п'ять пріоритетів узгоджуються в рамках Цілей сталого розвитку, сприяючи задоволенню потреб у

сфері інфраструктури, підкреслюючи при цьому стійкість і нарощування потенціалу, створюючи можливості для комбінованої структури [3].

У разі успішної реалізації стратегічні цілі ініціативи «Пояс і шлях» можуть пришвидшити операції по своїх економічних коридорах на 12%, збільшити торгівлю більш ніж на 9,7% і вивести 7,6 мільйона чоловік зі стану крайньої бідності. Ці поліпшення спрямовані на досягнення першої Цілі сталого розвитку «Боротьба з бідністю», восьмої Цілі сталого розвитку «Гідна робота та економічне зростання», дев'ятої Цілі сталого розвитку «Промисловість, інновації та інфраструктура», а також десятої Цілі сталого розвитку «Скорочення нерівності» що, ймовірно, призведе до транспарентного покращення й інших детермінантів сталого економічного розвитку. «Пояс і шлях» ставить за мету надання країнам Глобального півдня можливості поліпшити своє економічне становище і вирішити нагальні проблеми у світі шляхом спільної роботи. В цілому, ініціатива має стати для країн Глобального півдня бустером для досягнення їх цілей у сфері економічного, соціального та політичного розвитку [6].

Однак у той же час варто пам'ятати, що існують певні ризики, пов'язані із негативним впливом такої регіональної інтеграції на сталий розвиток її учасників, а саме: фінансова нестабільність: боргові пастки, інфляція, крихкість економічних систем, волатильність ставок; політична невизначеність: проблеми з корупцією, політична нестабільність, невизначеність щодо законодавчої та конституційної/правової / політичної / нормативної бази; недостатнє технічне обслуговування інфраструктури; небезпека для навколишнього середовища: погіршення стану навколишнього середовища, втрата біорізноманіття, відсутність стійкості; соціальна небезпека: зростаюча нерівність, відсутність інклюзивності, неадекватні умови праці, насильство за ознакою статі, нехтування культурою корінних народів і правами власності на землю [4].

Підсумовуючи все вищезазначене, можна сказати, що світ переходить до нової ери глобального управління розвитком і навколишнім середовищем, що базується більше на довірі та спільних цінностях, а також на цілях, а менше на юридично обов'язкових рамках. Громадські зобов'язання, як на індивідуальному, так і на національному рівні, можуть стимулювати зміни. Однак у такому масштабі залишаються питання про те, наскільки це може бути успішним, особливо з огляду на вплив багатонаціональних підприємств та глобальних фінансових ринків. Фактично, при найменш сприятливому сценарії розвитку подій, ініціатива «Пояс і шлях» може погіршити стан основних детермінантів сталого економічного розвитку у країнах-учасницях ініціативи, які за інших умов мала б покращити. Однак не варто забувати, що кожна країна несе відповідальність і суверенітет за свій власний розвиток і реалізацію ЦСР у сприятливому міжнародному економічному та управлінському середовищі.

Список використаних джерел

1. Алексеева О. Р. Трендспоттинг та професійне майбутнє сучасного фахівця: навчально-методичний посібник / О. Р. Алексеева. Старобільськ, 2017. 120 с.
2. Анураг Растогі. Цілі сталого розвитку 17 [Електронний ресурс] / Анураг Растогі // NevGenApps. – 2021. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.newgenapps.com/uk/blogs/17-sustainable-development-goals/amp/>.
3. Євроінтеграція України в системі міжнародної економічної інтеграції : навчальний посібник / І.Ю.Матюшенко, С. В. Беренда, В. В. Рєзніков. Х.: ХНУ імені В.Н.Каразіна, 2015. 504 с.
4. Кобернік О. 5 історій про дорогі наслідки дешевих китайських кредитів [Електронний ресурс] / О. Кобернік, Д. Горюнов // Центр Економічних стратегій. – 2021. – Режим доступу до ресурсу: <https://ces.org.ua/5-stories-about-chines-loans/>.
5. Козак Ю. Г. Математичні методи та моделі для магістрантів з економіки. Практичні застосування. [текст] Навч. посіб. / Ю. Г. Козак, В.М. Мацкул. К.: Центр учбової літератури, 2017. 254 с.
6. Олійник, О.М. (2018) Результати співробітництва Китаю та України та перспективи співробітництва в контексті проекту

«Один пояс, один шлях». Україна - Китай - 25 років співробітництва: результати та перспективи. «Один пояс, один шлях». С. 234-260. Сидоров В., Пасмор М. Региональная экономическая интеграция / Сидоров В., Пасмор М. // Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. 2016. №2. С. 90-98. Стратегічні орієнтири розвитку економіки України/ Матеріали І-шої міжнародної наукової інтернет-конференції студентів, аспірантів та молодих учених. Львів, 2013. «Фінансовий простір». // Електронне наукове фахове видання. Міжнародний науково-практичний журнал. 2015. №2. С.412.

Ярошенко Яна Володимирівна

*викладачка кафедри англomовної прикладної лінгвістики та методики навчання іноземних мов
ДУАН «Дніпропетровський Університет імені Альфреда Нобеля»*

ТЕХНОЛОГІЇ ВРЕГУЛЮВАННЯ МІЖНАРОДНИХ КОНФЛІКТІВ В ДРУГОМУ ПОКОЛІННІ ТЕОРІЙ МИРУ ТА КОНФЛІКТІВ

Український вчений А. В. Багінський здійснюючи періодизацію теорій миру та конфліктів виділяє два їх покоління [1, с.37]. Друге покоління теорій виникає і починає поширюватись у 70–80-х рр. ХХ століття, внаслідок зміни парадигми миротворчої діяльності, яка супроводжувалась удосконаленням методів врегулювання конфліктів, переходом від політики негативного миру до політики трансформації конфліктів. Друге покоління теорій базувалось як на інших методологічних підходах до аналізу конфліктів, так і на інших технологіях їх врегулювання, в тому числі врегулювання міжнародних конфліктів.

В першу чергу слід відзначити, що зберегла своє значення традиційна медіація, тобто ведення переговорів про взаємовигідне перемир'я або врегулювання конфлікту, в яких важливе значення має «третя сторона», завданням якої є покращення комунікації між сторонами, зниження напруженості у стосунках між ними, інтерпретація проблемних питань, аналіз і розробка потенційних рішень.

Посередниками протягом тривалого періоду часу була окрема країна або ж коаліція країн. Проте в другій половині 20-го століття, після появи та набуття авторитету ООН та іншими міжнародними організаціями, саме вони почали складати державам конкуренцію у цьому напрямку. Хоча держави теж продовжують виконувати цю роль, достатньо пригадати внесок США у врегулювання британсько-аргентинського збройного конфлікту щодо Фолклендських островів; роль Гани в конфлікті між Нігерією та невизнаною державою Республіка Біафра; роль Норвегії в підписанні «Угоди Осло» між Ізраїлем та Організацією звільнення Палестини.

Другою технологією можна назвати фасилітацію, використання якої притаманне неурядовими організаціями та окремим особами, яка орієнтована на одне з завдань медіації, сприяння комунікації між конфліктуєчими сторонами. Фасилітація не пропонує рішень по розв'язанню конфлікту і не спрямована на досягнення згоди чи пошук консенсусу; вона стосується технічного вдосконалення комунікації.

В рамках процесу медіації для третьої сторони сприяння комунікації є засобом досягнення мети – примирення і пошук згоди, для фасилітатора сприяння комунікації є самоціллю. У той час як медіатора більше турбує використання інформації, отриманої в результаті комунікації, фасилітатора в першу чергу турбує той факт, що відповідні сторони отримують точну інформацію, незалежно від того, як вони її використовують. З цих причин фасилітатор у ситуаціях напружених стосунків між конфліктуєчими сторонами може бути більш прийнятним для них, ніж медіатор. Прикладом може бути роль, яку відіграла Всесвітня рада церков під час конфлікту між Суданом та Визвольним рухом Південного Судану.

Інноваційним підходом до розв'язання конфліктів, який намагається вирішити основну причину конфлікту, є інтегративні переговори або інтегративні торги

(integrative bargaining), інші варіанти визначення – «переговори на основі інтересів», «переговори без програшу», (win-win bargaining). В основі підходу лежить розробка взаємовигідних угод, заснованих на інтересах учасників конфлікту. Останні об'єднуються для роботи над програмою розвитку, яка передбачає спільні загальні цілі та конкретні стимули для співпраці. Прикладом є діяльність такої міжнародної організації як «Мости здоров'я заради миру», яка зараз працює на території колишньої Югославії. Вона працює з місцевими медичними закладами та працівниками та визначає загальні проблеми зі здоров'ям, які можна вирішити за допомогою спільних підходів, зосереджується на наданні медичної допомоги, інтеграції в суспільство постраждалих від війни, переселенців, ремонтом медичних закладів.

Список використаних джерел

1. Багінський А. В. Еволюція теорій врегулювання збройних конфліктів у другій половині ХХ сторіччя / Андрій Багінський // Вісник НТУУ «КПІ»: Політологія. Соціологія. Право. 2020. № 3 (47). С. 37-42.

Яцевський Ярослав Вікторович

студент, Київський національний університет культури і мистецтв

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ SMM-ТЕХНОЛОГІЙ ПОЛІТИЧНИМИ ПАРТІЯМИ ПІД ЧАС ПАРЛАМЕНТСЬКИХ ВИБОРІВ 2019 РОКУ В УКРАЇНІ

Тенденції останніх десяти років показали нам, що політичні партії в Україні не користуються особливою довірою людей, а тим паче під час виборчих кампаній. Однак такі інструменти, як соціальні мережі, та використання для них сучасних, трендових засобів SMM-технологій усе ж підвищують рівень довіри громадян і впливають на політичний процес в Україні.

Яскравим підтвердженням цьому є останні парламентські вибори 2019 року в Україні. Цей період став так званим переломним моментом для діяльності українських політичних партій у контексті їх PR, цифрової та комунікаційної роботи. Технології Social Media Marketing (SMM) стали новаторськими та інноваційними засобами для того, щоб залучити нову аудиторію, налагодити й провести ефективні комунікації та спілкування, донести думки, позиції, тези партій через платформи соціальних медіа. А також за їх допомогою переконати людей голосувати «за себе» та посилити рівень довіри й прихильності до свого кандидата, партії.

Метою цієї публікації є визначення особливостей використання SMM-технологій партіями під час виборів до Верховної Ради України у 2019 році.

У сучасних умовах вітчизняними дослідниками (наприклад, І. Динником, С. Фірсовою, Б. Вахулою, О. Гоцур, Ю. Данько, Т. Неприцькою, Г. Агафоновою) виділяються цікаві та важливі підходи щодо особливостей використання соціальних мереж як сучасних маркетингових технологій під час діяльності в політичній сфері. На нашу думку, соціальні медіа в контексті політичних партій під час виборчої кампанії, зокрема, крайніх виборів до Верховної Ради України 2019 року – справді відіграли дуже важливу роль і стали тією технологією, що, імовірно, буде активно застосовуватись і надалі.

Інстаграм, Фейсбук, Телеграм, Ютуб, Твіттер – це ті соціальні мережі, на які акцентували свою комунікаційну та виборчу роботи такі політичні партії, як, зокрема, «Слуга народу», ВО «Батьківщина» тощо. Аналіз і порівняння соціальних медіа цих партій і буде проведено в контексті майбутнього магістерського дослідження. І, як результат, буде надана оцінка ефективності використання техноло-

гій SMM-просування цими партіями. А також проведення опитування громадськості, чи справді соціальні мережі вплинули на «голос» виборців 2019 року та змінили думку, погляди, вибір українців.

Дослідники вважають, що використання SMM як технології передбачає постійну присутність у соціальних мережах і формування лояльності аудиторії. Основною діяльністю, що здійснює SMM, крім пошуку цільової аудиторії та її залучення, є управління соціальною групою, за допомогою якої формується думка і довіра аудиторії та надаються послуги з консультування. Також SMM формує систему зворотнього зв'язку з прихильниками політичного бренду завдяки можливості коментування постів, організації обговорення будь-якого питання, а також отримання підтримки щодо будь-яких ініціатив та інформації, що публікується [1]. Насамперед варто зрозуміти, що на сьогодні до кінця не досліджена тема саме SMM-технологій у політичній сфері. Але точно можемо підтвердити той факт, що залучення таких цифрових можливостей відіграє надзвичайно ефективну роль під час реалізації виборчого процесу. До прикладу, задля успіху на дострокових парламентських виборах 2019 року команда Зеленського перенесла політичну стратегію у розважальну площину. Так вони змогли охопити мільйони користувачів Інстаграм. «Слуга народу» показала, що політична інформація у стилі «лайфстайл» може дати значно більше за серйозні й «нудні» дописи у Facebook. Іноді вона може конвертувати «лайки» та підписників у реальні місця в парламенті. За дослідженнями ГО «Інтерньюз-Україна», середня кількість переглядів відео на сторінці в Інстаграм партії «Слуга народу» у першому періоді (01.05.2019 – 17.06.2019) – становило 513 тис., натомість у другому періоді (17.06.2019 – 15.07.2019) – 1,3 млн. переглядів. Освоєння соціальних медій та їх особливостей – один із вирішальних факторів політичного успіху сьогодні [2].

Проте, насправді, тенденції до переходу проведення виборчих кампаній, залучення та переконання аудиторії (електорату) через соціальні мережі та SMM-технології десятками років широко застосовуються в діяльності за кордоном.

Уже сьогодні учені, досліджуючи застосування SMM у політиці, звертають увагу на виборчі кампанії Президентів США Барака Обами, Дональда Трампа, Президента Франції Еммануеля Макрона. Президентські вибори в Україні 2019 року також виявили нові тренди – застосування потужностей діджиталу, зокрема можливостей таких соціальних мереж, як Ютуб, Інстаграм, Фейсбук, Твіттер, Телеграм. Інтерактивність та мультимедійність стали на бік того кандидата, який найефективніше скористався діджитал-технологіями [3].

Отже, особливості використання SMM-технологій політичними партіями під час парламентських виборів 2019 року в Україні є ефективним інструментом для використання у комунікаційному аспекті на виборах. Залишається працювати над удосконаленням та інноваційними діджитал-підходами для соціальних медіа.

Список використаних джерел

1. Фірсова С. Г., Слущька А. П. *Маркетинг в соціальних медіа як технологія політичного брендингу* // *Ефективна економіка*. 2021. №2. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=8653>.
2. ГО «Інтерньюз-Україна». *Як соцмережі впливають на політику в Україні: висновки дослідження*. – 2019. URL: <https://internews.ua/opportunity/social-network-research>.
3. Гоцур О. *Соціальні мережі та блоги як інструменти реалізації PR-кампанії* // *Вісник Львівського університету. Серія Журналістика*. 2021. №50. URL: <http://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/journalism/article/view/11110>

Науковий керівник: Кочубей Лариса Олександрівна, д. політ. н., проф., Київський національний університет культури і мистецтв.

РОЗДІЛ 4.

ІСТОРИЧНІ НАУКИ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ ОСВІТНІХ ПРОЦЕСІВ. АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРАВОВИХ НАУК В УКРАЇНІ ТА У СВІТІ: ОСВІТНІЙ ВИМІР

Азарх Ірина Степанівна

молодший науковий співробітник Інституту історії України НАН України

ДІЛЬНІСТЬ ДОПОМОГОВИХ КОМІТЕТІВ НА ТЕРИТОРІЇ ПОЛІССЯ 1941-1942 рр.

На окупованих поліських територіях внаслідок воєнних дій влітку 1941 року зазнав обширної руйнації житловий фонд. Значна кількість населення опинилася фактично у безвихідному становищі, залишившись без даху над головою. У зв'язку з цим до Костопільського лісництва з Луцького лісового відділу надійшло розпорядження про надання допомоги громадянам, у яких внаслідок обстрілів було знищено будинки. Отримавши посвідки від сільських чи міських управ, вони отримали можливість взяти необхідні для відбудови матеріали в кредит від 12 до 24 місяців [6, с. 2].

Однак найбільш суттєву допомогу потерпілим співвітчизникам, а також військовополоненим надавали громадські організації та небайдужі громадяни. Однією з таких організацій був щойно сформований Комітет зимової допомоги. Керівник цієї установи в Костополі Г.Рибак окреслив коло нужденних, турботою про яких потрібно було займатися перш за все: сироти, що не мали опіки, люди з каліцтвами, які не мали засобів на прожиття, бідні родини, які не могли вижити за рахунок мізерних, або й цілковитої відсутності доходів. Допомогу таким надавали грошима і необхідним одягом. Для отримання такої допомоги потрібно було знову ж таки звернутися до місцевої управи та Комітету за довідкою про те, що вони дійсно її потребують. Два рази в тиждень, у вівторок і суботу, в канцелярії Комітету приймали до розгляду подібні заяви [2, с. 2].

В Деражненському районі було зібрано на зиму поміч понад 2000 карбованців готівкою, значну кількість харчових продуктів, картоплі, жита та ін. Районні управи в свою чергу звернулися до всіх сільських управ з проханням надати підтримку бідним [4, с. 2].

У жовтні 1941 року в Деражному розпочала свою діяльність громадська організація «Жіноча служба України», що включала в себе гуманітарну, господарчу і культурно-освітню секції. Завдяки ініціативній групі цієї установи було відкрито дешеvu кухню для бідних, а також крамничку комісійних речей [2, с. 2].

Допомогові Комітети закликали громадян не відмовляти в продовольчих товарах чи коштах для тих, хто аж ніяк не міг без них обійтися: «Ми цим не збідніємо, а з миру про нитці, голому сорочка» [3, с. 1].

Крім цього, необхідну допомогу часто надавали приватні особи. Так, на весіллі у Короля Олександра з Деражно гості зібрали 172 карбованці на допомогу полоненим українцям, які служили в советській армії. На весіллі у Крушинського Левка зібрано з тією ж метою 286 крб. Гроші ці надіслали до Комітету допомоги полоненим у Рівному. Подбали про знедолених також працівники млина в Малих

Селищах. Великі пожертви на різні добродійні і культурні заходи надійшли від колядників з «Просвіти» з багатьох сіл Костопільщини [1, с. 2].

Звісно, не обійшлося і без скандальних ситуацій, коли замість допомоги нужденним влаштовували розподіл кращих речей серед свого кола знайомих [5, с.4]. Однак слід зазначити, що переважна більшість населення, що потребувала допомоги, здебільшого мала можливість її отримувати.

Список використаних джерел

1. *Життя округи. Костопільські вісті. № 4, 01.02.1942. С. 2.* 2. *Жінки працюють. Костопільські вісті. № 15, 26.10.1941. С. 2.* 3. *Розпорядження №16. Костопільські вісті. № 24, 28.12.1941. С. 1.* 4. *Хороші результати. Костопільські вісті. № 15, 26.10.1941. С. 2.* 5. *Цікаві порядки в Костополі. Костопільські вісті. № 13, 12.10.1941. С. 4.* 6. *Щось для жертв війни. Костопільські вісті. № 13, 12.10.1941. С. 2.*

Бондаренко Ірина Сергіївна

студентка, Харківський державний автомобільно-дорожній коледж

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ФАКТИЧНИХ ШЛЮБНИХ ВІДНОСИН ЗА СІМЕЙНИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ

Завдяки шлюбу виникає сім'я яка у свою чергу є чи не найважливішим соціальним інститутом у державі. Права як і обов'язки подружжя регулюються різними правовими нормами, так саме право на шлюб закріплене у ст. 51 Конституції України, але особливу увагу у цьому питанні необхідно віддати галузі сімейного законодавства, а саме Сімейному кодексу України, який врегульовує особисті немайнові і майнові правовідносини подружжя.

Сім'я як основний елемент суспільства була і залишається берегинею людських цінностей, культури та історичної спадкоємності поколінь, чинником стабільності і розвитку. Завдяки сім'ї міцніє і розвивається держава, зростає добробут народу!

Вперше Сімейний кодекс України був прийнятий 21 грудня 2002 року декілька разів до сьогоднішнього часу підлягався редакції, щоб узаконити права та обов'язки подружжя, визначити їх особисті немайнові та майнові права, обов'язки батьків та дітей, усиновлювачів та усиновлених, інших членів сім'ї та родичів. Регулювання сімейних відносин здійснюється державою з метою: зміцнення сім'ї як соціального інституту і як союзу конкретних осіб; утворення почуття обов'язку перед батьками, дітьми та іншими членами сім'ї; побудови сімейних відносин і почуття взаємної любові та поваги, взаємодопомоги і підтримки; забезпечення кожної дитини сімейним вихованням, можливістю духовного та фізичного розвитку [3,с.6].

Згідно зі ст..21 Сімейного кодексу України шлюбом є сімейний союз жінки та чоловіка, зареєстрований у органі державної реєстрації актів цивільного стану. Проживання однією сім'єю жінки та чоловіка без шлюбу не є підставою для виникнення у них прав та обов'язків подружжя [3,с.11], але зараз все більше родин проживають у цивільному шлюбі.

Колись під терміном «цивільний шлюб» розуміли сімейні відносини, не освячені таїнством вінчання, але зареєстровані в ЗАГСі. Сімейні спілки, в яких чоловіка та дружину поєднували виключно кохання й усний договір, називали «співжиттям», а дітей, народжених у такій спілці, - страшним словом «незаконнонароджений».

Ні для кого не секрет, що останнім часом дедалі більше пар живуть спільно, однією сім'єю без державної реєстрації шлюбу, в так званих «фактичних шлюбних» відносинах. Саме так юристи визначають сьогодні незареєстровані державою відносини між чоловіком і жінкою. Інколи ще використовується поняття «фактичний шлюб».

На сьогодні відносини між чоловіком і жінкою можна називати «фактичним шлюбом», коли, по-перше, пара проживає на одній території, по-друге, веде спільне господарство і, по-третє, не реєструє свої відносини в органах державної влади.

Хотілось також звернути увагу на те, що поняття «громадянський шлюб», яке досить широкого використовується і в суспільстві, не є синонімом вказаних вище термінів, оскільки розуміння зазначеного поняття як незареєстрованого шлюбу помилкове. Поняття «громадянський шлюб», навпаки, означає шлюб, оформлений в органах державної влади, проте без участі церкви.

Однак, хотілось би зупинитись насамперед, на юридичних проблемах так званих «фактичних шлюбних відносин», які існують і існували завжди. Відсутність чіткої системи правового регулювання відносин «фактичного шлюбу» автоматично виключає єдиний підхід судових органів до вирішення пов'язаних з ним спорів. Навіть прийнятий 10 січня 2002 року Сімейний кодекс України не дав конкретних відповідей на спірні питання. Так, стаття 74 Сімейного кодексу України хоч і не повною мірою, але все ж таки намагається прирівняти «фактичний шлюб» до зареєстрованого. Адже відсутність штампа в паспорті тепер не рятує ні від аліментів, ні від поділу майна, ні від інших «розлучних» красот життя. Інша річ, що перед тим, як взятися за майнові позови, спершу прийдеться довести свої сімейні відносини у суді. А у випадку з аліментами - факт батьківства.

Таким чином, погоджуючись на «фактичний шлюб», громадяни тим самим допускають певну невизначеність подальших відносин у юридичному розумінні, оскільки їх зміст становлять взаємні права та обов'язки. Останні ж перебувають під захистом закону лише в зареєстрованому шлюбі (частина друга статті 21 Сімейного кодексу України [3,с.11]), причому такого захисту вони не позбавляються навіть тоді, коли дружина й чоловік з поважних причин (навчання, робота, лікування, необхідність догляду за батьками, дітьми тощо) не проживають спільно.

Як правило, відносини в незареєстрованому шлюбі будуються виключно на почуттях та усному договорі. Фактичне спільне проживання не вважається шлюбом, а тривалість «фактичних шлюбних відносин» і характер подружніх зв'язків між їх учасниками (були вони серйозними чи випадковими) не мають правового значення.

Відповідно до частини першої статті 74 Сімейного кодексу України [3,с.24], якщо жінка та чоловік проживають однією сім'єю, але не перебувають у шлюбі між собою, майно, набуте ними за час спільного проживання, належить їм на праві спільної сумісної власності, якщо інше не встановлено письмовим договором між ними.

Проте, подружжя має право на поділ майна, придбаного ними за час шлюбу, яке буде підтверджуватися свідоцтвом про шлюб, а встановлення, з якого моменту почалися «фактичні шлюбні відносини» буде досить проблемним питанням, оскільки для підтвердження факту спільного проживання і ведення спільного господарства особам, що перебувають в незареєстрованому шлюбі потрібно буде звернутися до суду і надавати докази такого спільного проживання. Сімейний кодекс визначає, що для укладення одним із подружжя договорів, які потребують

нотаріального посвідчення і державної реєстрації, а також договорів стосовно цінного майна, згода другого з подружжя має бути подана письмово та має бути нотаріально засвідчена.

У випадку, коли фактичний союз не виправдав сподівань, і мирних шляхів поділу майна не знайдено, учаснику «фактичних шлюбних відносин» потрібно переконати суд у тому, що це майно є спільним. Для цього необхідно довести факт перебування у «фактичних шлюбних відносинах».

Найпростішим, але не завжди дієвим способом доказу є показання свідків. Так, аргументами можуть слугувати відомості про те, що один з учасників фактичних шлюбних відносин за період спільного проживання не мав достатніх коштів для придбання або покращення майна без залучення коштів іншого. Більшу доказову силу мають документи, які можуть підтвердити наявність заробітку чи іншого доходу, отримання кредиту в банку на ім'я одного або обох учасників «фактичного шлюбу», договори про позику, дарування грошей, або документи, що підтверджують витрати на спільне майно.

Досить поширеною також є така непроста ситуація, коли майно, придбане фактичним подружжям за спільні кошти, оформлюється на когось одного з них. Якщо при зареєстрованому шлюбі це не має юридичного значення, то за умов «фактичних шлюбних відносин» має, і досить велике. Так, майно, оформлене на одного з учасників вільних відносин, є виключно його майном. Друга сторона права на таке майно не має, доки не доведе, що воно є спільним.

Щоб уникнути такого становища все майно, що придбавається фактичним подружжям на спільні кошти, потрібно оформлювати «на двох» у спільну часткову власність. Так, наприклад, у договорі купівлі-продажу слід зазначати одразу двох покупців, тоді кожному з них належатиме відповідна частка майна. Якщо розмір часток у договорі не вказується, то на підставі частини першої статті 357 Цивільного кодексу України [4,с.356] вони вважаються рівними. Таким чином, право кожної сторони на частку спільно нажитого майна закріплюватиметься в документах (договорах, свідоцтвах про право власності тощо). У випадку спору додаткові докази навіть не вимагатимуться.

Проблеми можуть виникнути також і при визначенні строків, у межах яких учасник фактичних шлюбних відносин може звернутися до суду з вимогою про захист свого права або інтересу. По суті йдеться про відсутність чіткого визначення дати виникнення «фактичних шлюбних відносин», що в свою чергу породжує складності відносно процедури обчислення строків позовної давності.

Деякі труднощі з'являються при визначенні походження дитини, батьки якої не перебувають між собою в зареєстрованому шлюбі. Так, статтею 52 Конституції України [2,с.13] та статтею 142 Сімейного кодексу України [3,с.41] визначено, що діти рівні у своїх правах незалежно від походження, а також мають рівні права та обов'язки щодо батьків незалежно від того, чи перебували їхні батьки у шлюбі між собою.

Отже, від того, народжена дитина у шлюбі чи поза ним буде залежати тільки порядок реєстрації народження цієї дитини в державному органі реєстрації актів цивільного стану. Якщо дитина народилася у зареєстрованому шлюбі це питання вирішується набагато простіше, оскільки дружина записується матір'ю, а чоловік - батьком дитини.

Але, у випадку «фактичного шлюбу», походження дитини від матері визначається на підставі документа закладу охорони здоров'я про народження нею дитини, а походження дитини від батька може визначається: за заявою матері та

батька дитини; за заявою чоловіка, який вважає себе батьком дитини; за рішенням суду [3,с.37].

Однак, виходячи з аналізу згаданих статей, можна стверджувати, що законні чоловік і дружина мають матеріально підтримувати один одного незалежно від будь-яких обставин. У разі ж «фактичного шлюбу» законодавство вимагає, по-перше, щоб відносини між жінкою і чоловіком мали тривалий характер, а по-друге, визначає окремі умови, за яких може виникнути право на утримання. Так, на аліменти має право той з учасників «фактичних шлюбних відносин», хто став непрацездатним під час спільного проживання або якщо з нею (ним) проживає їхня дитина. Проте, надаючи жінці право на утримання під час вагітності, Сімейний кодекс, не містить механізму, як саме це право може реалізовуватися, оскільки, якщо з позовом до суду звернеться законна дружина, то батьком майбутньої дитини буде вважатися законний чоловік, а якщо звернеться жінка, яка не перебуває в зареєстрованому шлюбу, їх спочатку доведеться знову ж таки доводити факт спільного проживання з чоловіком, від якого вона хоче отримати аліменти.

Отже, зацікавленість держави у реєстрації шлюбу повинна виражатися в її можливості впливати на шлюбні відносини в такому напрямі, який був би корисний і необхідний для суспільства та окремої людини. Зокрема, така можливість є гарантом забезпечення їх стабільності, охорони прав та інтересів подружжя і їхніх дітей.

Список використаних джерел:

1. ЗУ «Про державну допомогу сім'ям з дітьми» Відомості Верховної Ради України (ВВР), 193, № 5. 2. Конституція України: станом на 25.10.2021р.: Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141. с.13. 3. Сімейний кодекс України: станом на 5 верес. 2021 р. – Харків: Право, 2021. с. 6-41. 4. Цивільний кодекс України: Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, № 40-44: ст. 357.

Данилюк Анастасія Віталіївна

викладач суспільних дисциплін,

ДПТНЗ «Дніпровське вище професійне училище будівництва»

ПРОБЛЕМА ЖІНОЧОЇ ОСВІТИ НА ПРИКЛАДІ КНЯЖАТ ГОЛОВНИХ УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ XVI – ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ XVII ст.

Друга половина XVI - перша половина XVII ст. обумовлена наявністю особливої соціальної верстви княжат головних та формуванням нових магнатських латифундій із власною соціальною та адміністративною структурою, культурним та освітнім спрямуванням. Звичайно, така особлива гілка української тогочасної еліти існувала і раніше зазначених хронологічних меж, але свого апогею культурно-освітнього розвитку досягла саме в цей період. Нам відомі такі представники княжат головних як Збараські, Вишневецькі, Острозькі, Чарторийські, Корецькі тощо. Питання стосовно саме жіночої освіти княжат головних не часто підіймається в українській історичній публіцистиці, що являє собою актуальну проблему в контексті гендерної освіти.

Представниця відомої династії княжат головних Збараських Маруша Загоровська в дитинстві отримала домашню освіту, як і більшість жінок даного княжого роду. Це ще раз підкреслює той факт, що в даний період жінкам цієї династії було важко і практично неможливо навчатися в відомих та престижних навчальних за-

кладах. Освіта в цей час, як правило, перетинається з релігією. У Маруші Загоровської (Збаражської) був конфлікт з Митрополитом Іпатієм Потієм, внаслідок чого княжній довелося визнати свою провину під натиском Митрополита, це означає, що жінкам важко було відстоювати свої права [4, с.61].

Чимало представниць княжат головних Збаразьких виховувалися у соціанській вірі батьків, зокрема мова буде йти про Ганну Збаразьку. Соціанська віра в цей час була представлена благочестивими школами, в яких навчалися юні дівчата. Зазвичай, ці дівчата не могли самостійно вирішувати власну долю і навчалися в цих школах під примусом батьків. Ганна Збаразька згодом перейшла до католицизму, а потім навідріз відмовилась виходити заміж, тим самим проявляла опір впливу чоловіків на долю українських жінок [3].

Дещо краще розвивається історія жіноцтва в освітньому контексті у представниць княжат головних Вишневецьких та Острозьких. Відома шляхтянка та аристократка Гризельда Вишневецька отримала освіту від найкращих професорів Замойської академії. Цей навчальний заклад був дуже престижний та відомий в певний період тим, що мав три факультети та давав можливість навчатися уніатам, православним, католикам та протестантам [2]. Окрім того, що Гризельда мала можливість отримати освіту в академії, так вона допомагала зберегти цей заклад в період його розпаду.

Найяскравішою представницею княжої династії Вишневецьких є Раїна Вишневецька. Окрім того, що вона вела боротьбу проти польського панування в період Люблінської унії, так Раїна засновувала школи, будувала монастирі та храми та проводила друкарську діяльність. Жінки, таким чином, допомагали іншим жінкам здобути освіту [5]. Відомі представниці княжат головних Вишневецьких та Острозьких славилися широкою благодійною та меценатською діяльністю, зокрема в галузі культури та освіти. Це зумовлюється тим, що дана діяльність була популярною серед жіноцтва того часу.

Українські аристократки засновували навчальні заклади, школи, храми, друкарні тощо, по-перше, з благородних мотивів, а по-друге, для підтвердження свого соціального, певною мірою елітного та сакрального статусу. Підіймаючи тему жіночої освіти другої половини XVI - першої половини XVII ст. неможливо оминати Гальшку Острозьку, так як ця княгиня представляла величний рід княжат Острозьких та була головною меценаткою в українську освіту серед інших жінок свого часу. Відома українська шляхтянка приклала свою руку до заснування Острозької академії, яка займає вагоме місце в історії українського народу [1, с.14].

Таким чином, представниці величних родів княжат головних займали вагоме місце в розвитку жіночої освіти та освіти в цілому. Проблема жіночої освіти полягала в тому, що в цей час на українських теренах панувала певна безграмотність серед деяких княгинь, які представляли великі династії української тогочасної еліти. Проте, завдяки вагомим меценатським внескам та прагненням жінок до розповсюдження освітніх процесів на наших землях був здійснений поштовх до розвитку української освіти в цілому. Це підтверджує заснування меценатками навчальних закладів, дівочих благочестивих шкіл, друкарень тощо. Можна сказати, що українські аристократки на рівні з чоловіками могли впливати на освіту в Україні другої половини XVI - першої половини XVII ст. Отож, українська жіноча освіта могла конкурувати з жіночою освітою в Європі того часу.

Список використаних джерел

1. Андрухов П. Жертва інтриг магнатських: [Княжна Гальшка] // Волинь в легендах і переказах. Упоряд. - Остріг, 1995. С. 13-15. 2. Боднарук В. Розвиток юридичної науки і освіти в Замойської академії (1594-1784 рр.). К., 2016. 241 с. 3. Войтович Л. Князівські династії Східної

Європи (кінець IX - початок XVI ст.): склад, суспільна і політична роль. Історико-генеалогічне дослідження. Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича, 2000. 649 с. 4. Довбищенко М. Реалії та міфи релігійного протистояння на Волині в кінці XVI - першій половині XVII ст. // Соціум. Альманах соціальної історії. Випуск 2. 2003 С. 57-82. 5. Князі Вишневецькі / [І. Чаманська, А. Литовченко, А. Мацук та ін.]. К.: Балтія-Друк, 2016. 319 с.

Гром'як Назар Романович

здобувач Інституту історії України НАН України

РОЗВИТОК ІНСТИТУТУ АРХЕОЛОГІЇ ПІД ЕГІДОЮ АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНИ

Однією із академічних установ історичного спрямування є Інститут археології, створений у травні 1938 р. постановою Президії АН УРСР шляхом реорганізації. Від початку існування науковий заклад складався з таких структурних підрозділів: сектор археології докласового суспільства, сектор скіфо-сарматської археології та античних колоній, сектор археології дофеодального та феодального періоду, лабораторія археологічної технології, заповідник «Ольвія», камеральна експедиційна лабораторія, фотолабораторія, бібліотека та архів [1].

Інститут археології був достатньо чисельною установою на початку своєї роботи. У 1940 р. штат його співробітників досягав 66 осіб. Основною сферою діяльності наукового складу інституту було проведення польових стаціонарних та розвідкових робіт з метою пошуку та дослідження археологічних пам'яток на українських землях, оброблення знахідок, аналізування отриманих результатів та публікування їх у фахових виданнях. Працювали дослідники у багатьох областях України і активно співпрацювали з музеями та університетами. Загалом працювало понад 30 експедицій [1].

З початком радянсько-німецької війни доля працівників Інституту археології склалася приблизно за тим же сценарієм, що і фахівців інших установ Академії наук – більшість з них звільнили, а сам інститут евакуювали до Уфи. Там було засновано Інститут суспільних наук з окремим відділом історії та археології, де і працювали історики та археологи над створенням нових історичних видань в роки війни.

Повернувшись з евакуації у 1944 р. фахівці інституту застали будівлю установи, так само як і деяке обладнання, у суттєво пошкодженому стані і витратили чимало зусиль та часу на їх ремонт. Того самого року змінилася і структура установи, до якої увійшло три відділи (археології первісного суспільства; відділ археології скіфських племен і античних міст; відділ археології слов'янських племен і міст Київської Русі), бібліотека, архів, лабораторія реставрації та консервації матеріалів, Ольвійський заповідник. Порівняно з довоєнним часом суттєво зменшився кадровий склад інституту. Крім того, спостерігався брак висококваліфікованих кадрів – в інституті не було жодного доктора наук і лише чотири кандидати. Посилення наукового штату установи відбулося з приєднанням того ж року до її складу львівського відділу. Загальна чисельність науковців наприкінці 1944 р. становила 22 особи, ще 10 працівників належало до науково-допоміжного персоналу. Очолював Інститут археології Л. Славін, а з 1945 р. П. Єфименко. У 1945 р. в інституті було утворено аспірантуру, що мало неабиякий вплив на подальше посилення кадрового складу. Станом на кінець 1940-х рр. в установі, без врахування персоналу львівського відділу, працювало вже 36-38 наукових співробітників [2].

Тісними були зв'язки інституту з вищими навчальними закладами, з якими нерідко проводилися спільні експедиції. Цікаво, що керівниками багатьох експедицій були не українські, а російські вчені, такі як Б. Рибак, Т. Пассек, Б. Граков

та ін. У вітчизняних археологів буцімто не вистачало для цього кваліфікації. Може й так, однак чи не було істинною причиною цього методичне знищення української інтелектуальної еліти, зокрема фахівців-археологів, ще у 1930-х рр. [3]. Наприклад, показовою у цьому контексті є доля В. Грінченка (1900-1948) Розпочавши трудову діяльність на ниві вітчизняної археології у 20-річному віці, 1928-1931 рр. він вже керував роботами 33 з 99 об'єктів експедиції Дніпрельстон і мав декілька особистих відкриттів. Однак у 1930 р. він дістає обвинувачення у «недостатній марксівській підготовці», у 1937 р. – у зловживанні повноваженнями, внаслідок чого втрачає роботу. Проте через рік йому вдається добитися від прокуратури зняття звинувачень і влаштуватися до Інституту археології АН УРСР завідувачем фондів. На жаль, справедливості вдалося досягти тільки на кілька місяців, адже того самого року вченого заарештовують за «контрреволюційну діяльність» та «антирадянщину» і відправляють на 5 років до виправно-трудових таборів. Після звільнення він ще деякий час працював Інституті археології, досліджував пам'ятки Полтавщини. Однак підірване здоров'я далося взнаки і у 1948 р. В. Грінченко помер від серцевого нападу [3].

Ще однією цікавою на наш погляд особливістю є те, що нині на офіційному сайті Інституту археології НАН України в рубриках, які висвітлюють історію установи, так само як і у солідному виданні «Інститут археології Національної академії наук України 1918–2014» [4], матеріали якого взяті за основу текстової частини вказаних рубрик, практично відсутні відомості про утиски та репресії щодо вітчизняних археологів за радянських часів. Таку позицію можна було б якось виправдати у виданнях, що побачили світ до 1991 р., адже часто від кількості правди на сторінках наукових студій залежало життя їхніх авторів. Однак зі здобуттям Україною незалежності ситуація кардинально змінилася і зараз для історика є справою честі продемонструвати істинний уклад минулої доби, в якому серед здобутків траплялися випадки немислимої жорстокості та несправедливості.

Список використаних джерел

1. Інститут археології АН УРСР, 1938–1943 рр. URL: <https://bit.ly/3dG3Hr9>. 2. Інститут археології, 1944–1949 рр. URL: <https://bit.ly/3wif7ri>. 3. Українські археологи в лежачих тоталітаризму. URL: <https://bit.ly/3jISFFI>. 4. Інститут археології Національної академії наук України. 1918–2014 / Гол. редактор П. П. Толочко . К.: ВД «АДЕФ–Україна», 2015. 668 с.

Іваник Микола Михайлович

к. і. н., доцент кафедри історії України, економічної теорії та права,
Національний лісотехнічний університет України, м. Львів

ЕКОЛОГІЧНИЙ ОСВІТНІЙ ПОТЕНЦІАЛ ІСТОРИЧНОЇ НАУКИ

Загострення глобальних екологічних проблем спонукає політичні еліти та наукове співтовариство до спільного пошуку шляхів їх подолання. Їх причини лежать у політичній, економічній та духовній сферах людської життєдіяльності, носять комплексний характер, що, відповідно, вимагає й комплексного підходу до їх вирішення. Світове співтовариство доклало й докладає чимало зусиль для виправлення ситуації. Низка міжнародних угод, природоохоронних програм, покликані змінити ситуацію на краще, проте реалії ринкової економіки все ще превалюють над необхідністю впровадження екологічних обмежень та слідуванню екологічним цінностям.

Важливу роль у вирішенні екологічних проблем відіграє освіта і наука, зокрема історична. Усвідомлення взаємозалежності людини та природи знайшло

своє відображення в ідеях сталого розвитку, що передбачає узгодження гармонізації екологічних, економічних і соціальних чинників розвитку людського соціуму. Реалізація ініціативи ООН Десятиліття освіти для сталого розвитку протягом 2005–2014 рр. дала поштовх початку реалізації програми екологізації освіти шляхом включення екологічної компоненти у навчальні курси. Україна не лише долучається до міжнародних природоохоронних угод та програм, але й пропонує власне бачення вирішення проблем. Прикладом може слугувати ідея Екологічної Конституції Землі.

У Національній доктрині розвитку освіти України у XXI ст., Концепції екологічної освіти, виховання особистості у дусі дбайливого ставлення до природи, формування екологічної свідомості, екологічно безпечної діяльності визнано одним із основних завдань. Таким чином посилення екологічного спрямування освіти є суспільною необхідністю, покликаною вирішити низку важливих проблем – гармонізації інтересів ринкової економіки з потребами охорони довкілля, посилення ролі екологічних цінностей у процесі прийняття рішень, моделі поведінки, способу споживання, формуванні екологічної компетентності майбутніх фахівців.

Екологізація як завдання вищої школи – відповідь на проблему, що полягає у недостатній готовності фахівців враховувати екологічні обмеження у процесі всіх видів діяльності через дію таких чинників: недостатності знань, котрі дають змогу гармонізувати діяльність з екологічними обмеженнями; недостатньої сформованості природоохоронних цінностей як внутрішніх мотивів поведінки суб'єкта; недостатніх вимог, що висувуються до суб'єктів стосовно способу діяльності, моделі споживання та поведінки. Процес екологізації вищої освіти загалом та історичної зокрема розглядається як інструмент усунення дії перших двох чинників.

Екологізація поєднується з іншою освітньою інновацією – компетентнісним підходом до проектування освітніх програм. Сутність екологізації вищої освіти полягає у зміні її змісту і методів навчання, внаслідок чого має формуватися екологічна компетентність в кожного випускника вищої школи. Це означає обізнаність випускника у питаннях гармонізації системи «природа-суспільство», його спроможність і готовність діяти згідно з екологічним імперативом, розв'язувати професійні завдання. У ширшому контексті її розглядають як невід'ємну складову компетентності у питаннях сталого (екологічно збалансованого) розвитку.

Основні шляхи екологізації змістовного компоненту освіти – внесення до навчальних планів навчальних дисциплін – модулів екологічного (природоохоронного) змісту і повніше розкриття екологічного потенціалу існуючих дисциплін [1]. Останній в умовах обмеженого навчального часу набуває особливо важливого значення як найдоступніший інструмент екологізації. Екологічний потенціал дисципліни – це можливості, котрі вона надає для формування екологічної компетентності. Розкриття екологічного потенціалу здійснюється через дозоване «вкраплення» знання про екологічні аспекти предмета вивчення в програму курсу та демонстрації визнання природоохоронних цінностей, пов'язаних з ним. Використання екологічного потенціалу дисциплін дає змогу забезпечити наскрізну екологічну підготовку впродовж усього періоду навчання.

Список використаних джерел

1. *Екологізація гуманітарної освіти: історія України, політологія, право. Посібник. – Вид. 2, перероб. і доп. / за ред. академіка НАН України, професора Ю.Ю. Туниці. Львів: Ліга-Прес, 2016. 308 с.*

МУЗЕЙ ІСТОРІЇ ПІВДЕННО-ЗАХІДНОЇ ЗАЛІЗНИЦІ ЯК НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ЦЕНТР ДЛЯ ШКОЛЯРІВ ТА СТУДЕНТІВ

Одним з найважливіших завдань, які стоять перед викладацьким складом Київської дитячої залізниці, є забезпечення високої якості викладання свого предмету і проведення виховної роботи направленої на підготовку освічених, моральних, конструктивних і практичних людей, які мають глибоке почуття відповідальності за долю Укрзалізниці і держави і їх соціально-економічне процвітання. Для мене, як для викладача предмету «Історія залізниць України та світу» і за сумісництвом головного зберігача фондів музею «Історії Південно-Західної залізниці» розташованої на території Київської дитячої залізниці великого значення в цьому питанні є залучення до проведення учбового процесу експонатів цього музею, які слугують в якості наочного посібника і сприяють закріпленню лекційного матеріалу на практиці.

Першим кроком в цій роботі під час проведення екскурсії в музеї була проведена агітація до вступу на безкоштовне навчання з видачею безкоштовного форменого одягу на Київську дитячу залізницю серед школярів київських міських і обласних шкіл. Все це підсилювалось наявністю в музеї діючого навчального рухомого макету Київської дитячої залізниці, світлин і особистих речей начальника Південно-Західної залізниці Петра Кривоноса, який в 1953 році особисто відкривав Київську дитячу залізницю і сам провів перший потяг [1]. Сприяли набору майбутніх учнів і вихованці Київської дитячої залізниці брати Данило Головатий (12 років) і Микола (8 років), Артем Нікулов (13 років) та Андрій Чубірко (12 років) які провели під моїм наглядом екскурсію для дітей і розповіли про своє цікаве навчання і поїзну практику на Київській дитячій залізниці [2]. Запис на безкоштовне навчання на Київську дитячу залізницю проводився безпосередньо в музеї. Ця процедура проходила наступним чином, один із батьків школяра заповнював типову заяву-анкету на спеціальному бланку з логотипом Укрзалізниці і Київської дитячої залізниці. Анкета містила особисті дані і мала фото учня. Ця анкета являється першим джерелом в майбутньому для створення книги по історії Київської дитячої залізниці, яку створюють самі вихованці. В редакційну колегію входять Олег Заблудовський (16 років) [3] і Артем Бойко, які застосовуючи архівні джерела фактично на 80% уже створили книгу «Історія Київської дитячої залізниці» [4]. Зараховувались на навчання і по двоє дітей із однієї родини, серед них Ірина і Гліб Требушні і діти квиткового касира Ольги Цихан брати Віктор і Максим. В якості експерименту на навчання був прийнятий і 6 річний Микита Бурлаков із залізничної династії [5].

При проведенні екскурсій у мене виникла ідея проведення лекцій на території музею і для учнів професійно-технічного училища ім. Кудряшова і Державного університету інфраструктури та технологій. Цю ідею підтримала доцент кафедри «Економіка, маркетинг та бізнес-адміністрування кандидат економічних наук, доцент, дійсний член Транспортної Академії України Вікторія Творинович, яка запропонувала підписати ти меморандум з цього питання з керівництвом Київської дитячої залізниці. Схвально до такої ідеї поставився і студент цього вишу Марк Черкашин [6].

Підбираючи на навчання на Київську дитячу залізницю дітей я віддавав перевагу вихідцям із залізничних династій. Серед них Єлизавета Лесик (11 років) на

основі сімейних архіву під моїм науковим керівництвом створила наукову статтю для біографічного довідника «Нагороди залізничників Південно-Західного округу залізниць і Південно-Західної залізниці» про машиніста-інструктора локомотивного депо Бендери Чикризова Євгена Петровича [7]. Павло Мартиненко (12 років) створив наукову статтю про залізничника Київського резерву провідників Мартиненка Миколи Прохоровича [8].

Перший урок розпочався із показу відеофільму і прослуховування гімну Київської дитячої залізниці, який надихав на навчання і прищеплював гордість бути вихованцем такого закладу і документальних фільмів про створення перших дитячих залізниць на території Радянського Союзу і зокрема України.

Для якісного проведення занять з предмету «Історія залізниць України та світу» я створив електронний підручник-матрицю, який складається з 12 томів. Кожен том присвячений конкретній залізничній професії і має вихідні дані на залізничника. Завдяки якому вихованці мають змогу самостійно його доповнювати своїми науковими статтями. Діти із родин династій залізничників це роблять безпосередньо через сімейний архів. Творчі завдання по доповненню підручника необхідною інформацією пропонуються в залежності від віку вихованця. Молодші вихованці черпають інформацію із сайту «Подвиг народу» в якому міститься нагородний лист і протоколи (акти) вручення нагород. Ці джерела несуть вихідну інформацію на особу. Вихованцям старшого віку пропонується пошук необхідної інформації в науковій бібліотеці і в архівних установах. Вагомими джерелами слугує і архів Київської дитячої залізниці кіно-фото документів.

Проведення уроку відбувається безпосередньо в самому музеї серед представлених артефактів і діючого навчального рухомого макету Київської дитячої залізниці. Все це підсилюється можливістю слухачів потримати в своїх руках ці цінні історичні артефакти, свідки тих героїчних подій, так би мовити своїми руками доторкнутися до живої історії. Завдяки музейним експонатам проводиться вивчення історії Південно-Західної залізниці за 150 річний період. Є джерела дослідження керівного і особового складу Південно-Західних залізниць за часів Російської Імперії, лютневої революції, громадянської війни. Південно-Західного округу залізниць і Південно-Західної залізниці за часів СРСР і Укрзалізниці і Південно-Західної залізниці за часів сучасної України. Календарно-тематичний план складається із основних розділів і тем: Роль залізничного транспорту в умовах війни. Відзнаки розрізнення залізничників. Методика проведення біографічних досліджень. Залізничні династії. Роль династії в розвитку залізниць. Найбільша династія залізничників родини Олійників. Музейна справа залізничного напрямку. Співпраця дорожніх архівів і музеїв в проведенні навчального процесу. Проведення екскурсійної роботи юними залізничниками. Проведення наукової роботи з експонатами музею, підшивками газет «Робітниче слово», кіно-фотодокументами і архівними справами. Створення наукових паспортів експонатів музею. Історія створення мережі дитячих залізниць. Розбудова дитячих залізниць України. Джерела дослідження історії Київської дитячої залізниці.

Таким чином можна зробити наступний висновок. Розвиток у підростаючого покоління здатності набуття знань шляхом дослідження та формування вмінь та навичок дослідницької діяльності являється основним в організації навчального процесу. Як відомо найбільш цінними і ефективними є знання, здобуті самостійно, шляхом творчого пошуку. Все це передбачає формування наукового світогляду, оволодіння методологією і методами дослідження і сприяє професійно оволодіти обраною спеціальністю.

Список використаних джерел

1. Експозиція музею «Історії Південно-Західної залізниці». 2. Класний журнал 2-го курсу навчання. 3. Класний журнал 3-го курсу навчання. 4. Рукопис книги «Історія Київської дитячої залізниці». 5. Анкети-заяви на вступ до Київської дитячої залізниці. 6. Побажання Марка Черкашина в книзі відгуків музею «Історії Південно-Західної залізниці». 7. Лазаренко В. Г. Біографічні дослідження на основі сімейного архіву//Матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції Дніпро, 2020. с.106-108. 8. Лазаренко В. Г. Укази Президії Верховної Ради СРСР і нагородні листи як вихідне джерело для біографічних досліджень //Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції Дніпро, 2021. с.130-131.

Назарова Каміла Файзеліївна

студентка, Харківський державний автомобільно-дорожній коледж

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ГАРМОНІЗАЦІЇ ТРУДОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ТА КРАЇН ЄС В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Сьогодні питання гармонізації законодавства в умовах функціонування Європейського Союзу – це тема, яку чи не найчастіше порушує юридична спільнота країн, що входять до цього Союзу. Не є винятком і питання гармонізації трудового законодавства. Потужні євроінтеграційні процеси, необхідність підвищення рівня захисту прав громадян, реалії часу та стрімкість цих перетворень у суспільному житті викликають потребу в продовженні реформування національного трудового законодавства. Розроблення дієвої правової моделі реалізації права на працю та адаптації національного трудового законодавства до законодавства Європейського Союзу потребує об'єднання зусиль насамперед фахівців у галузі трудового права і права соціального забезпечення та застосування науково виважених, аргументованих підходів у цьому напрямі [1, 45]. Що стосується України, то, на переконання дослідників у сфері трудового права, реалізація права на працю в умовах євроінтеграції України має сприйматися як інструмент та процес здійснення нашою державою стратегічних цілей і завдань національного, національно-економічного, громадсько-політичного розвитку.

Гармонізація, або зближення національного права розуміється як введення загальних засад правового регулювання в конкретних галузях суспільного життя при збереженні за державами більшого або меншого простору для власного правового регулювання. Гармонізація як більш м'який метод правової інтеграції протікає на основі зближення внутрішньодержавного права з якоюсь законодавчою моделлю, що дає змогу досить гнучко враховувати національні особливості. При цьому гармонізація не має на увазі однаковості трудового законодавства країн ЄС, навпаки, вона ґрунтується на зближенні законодавства цих країн [2, с.31].

Розглянемо деякі аспекти гармонізації трудового законодавства країн-членів ЄС (Німеччина, Франція, Чехія) та України. Багато законодавчих актів цих країн за характером юридичних рішень, які містяться в них, досить схожі, що пояснюється і історичними причинами, і соціальною потребою у прийнятті нормативно-правових актів. Зокрема, в актах, що входять до трудового законодавства цих країн, не важко виявити специфічні моменти, які відображають особливості соціально-економічного розвитку цих держав, що збагачують загальну правову доктрину і юридичну практику. Однак навіть при максимальній схожості положень національних законодавств країн-союзників говорити про повну (стовідсоткову) гармонізацію не доводиться, оскільки в цих актах є й відмінності, зумовлені особливостями національного розвитку, культурою, традиціями.

Механізм гармонізації національних законодавчих та інших нормативних правових актів в Україні раніше вже був розроблений, і частково робота за окремими напрямками сьогодні ведеться. До них належать: введення міжнародних договорів у національні правові системи; приведення чинних національних актів у відповідність до правових актів ЄС; вилучення окремих національних актів із системи чинного національного законодавства; правова інтерпретація типових проєктів законодавчих актів і рекомендацій щодо гармонізації законодавства з актами національного законодавства; заповнення правових прогалів національного законодавства шляхом прийняття нових правових актів на виконання чинних міжнародних договорів і рішень органів ЄС [4, с.155].

Серед найвідоміших міжнародно-правових актів виділимо такі: Загальна декларація прав людини; Конвенції і Рекомендації Міжнародної організації праці; Хартія співтовариства про основні соціальні права Працівників та інші.

Відзначаючи актуальні питання гармонізації в галузі трудового законодавства, маємо визнати, що основним напрямом гармонізації все-таки є відповідність національного трудового законодавства Основам трудового законодавства країн ЄС. Також для напрацювання проєкту Трудового кодексу України за приклад було взято Модельний Трудовий кодекс держав-учасниць, зокрема щодо розподілу його основних положень на «Загальні положення», «Індивідуальні трудові відносини», «Коллективні трудові відносини».

Текст Кодексу доповнений главами, у яких регламентовані особливості праці інвалідів та державних службовців. Докладніше розкрито розділ повноважень профспілок щодо захисту трудових прав працівників. Кодекс доповнено й новим розділом, у якому регламентовано положення щодо участі трудових колективів в управлінні підприємством, установою, організацією. Причому повноваження трудового колективу і його виборних органів регламентовані так, що в них не виникає непорозуміння з профспілками, у яких є достатній досвід щодо захисту трудових і соціальних прав працівників. Ради трудових колективів обираються і виконують свої захисні функції тільки за відсутності на підприємстві, установі, організації профспілкової організації. Отже, працівникам створено умови щодо захисту їхніх інтересів у будь-яких випадках Конституційно закріпивши намір розвиватись як соціальна держава, Україна взяла на себе обов'язок створити єдину орієнтаційну програму розвитку для національних правових норм, традицій, звичаїв та правової культури зокрема [6].

Таким чином, основні засади реалізації права на працю в умовах євроінтеграції України повинні виходити з: необхідності запобігання порушенням трудових прав працівників; забезпечення адекватності законодавчо визначених трудових прав та гарантій і можливостей їх реалізації. І серед таких базових засад може бути, по-перше, оптимальне збалансування захисної та виробничої функцій трудового права, за допомогою яких має бути забезпечена рівновага інтересів найманих працівників і роботодавців. Обидві функції в сучасних умовах спрямовані на забезпечення охорони прав та інтересів обох сторін трудового договору. Якщо захисна функція стосується охорони інтересів працівників, то виробнича – охорони інтересів роботодавців.

Список використаних джерел

1. *Європейський щоденник*. Київ: ТОВ «FGL Energy», 2009. С. 18.
2. *Середєва О.Г. Реалізація права на працю в умовах євроінтеграції України. Право та інновації: 2016. No 1 (13). С. 73.*
3. *Артёмов І.В. Український вимір європейської та євроатлантичної інтеграції: навч. посіб.: у 2 кн. Ужгород: Ліра, 2008. Кн. 1. С. 42.*
4. *Козловець М.А. Європейська інтеграція і національна ідентичність: український контекст. Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії. 2018. Вип. 35. С. 148-160.*
5. *Копійка В.В., Шинкаренко Т.І. Європейський Союз:*

заснування і етапи становлення: навч. посіб. для студ. вищ. навч.закл. Київ: Вид. дім «Ін Юре», 2011. С. 214. 6. Трудовий кодекс України. Проект (Електронний ресурс).

Науковий керівник: Коротич Тетяна Михайлівна,
Харківський державний автомобільно-дорожній коледж

Манойло Наталія Григорівна

к. філос. н., приватний нотаріус Київського міського нотаріального округу

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ В ФОРМУВАННІ НОТАРІАЛЬНО-ПРАВОВОЇ СВІДОМОСТІ ЛЮДИНИ І СУСПІЛЬСТВА

Анотація. У статті робиться спроба проаналізувати певні поняття законодавства України щодо здійснення нотаріальної діяльності. Література, присвячена нотаріату в цілому та діяльності нотаріусів, має певні суперечності, які можуть мати негативні наслідки у їх практичній діяльності. Це стосується деяких розбіжностей у тлумаченні науковцями положень Закону, адже законодавчі тексти не передбачають чіткого понятійного визначення, як це має місце у філософських текстах. Подібна ситуація ставить перед практикуючим нотаріусом нелегке завдання адекватного внутрішнього змісту понять, які без їх визначення сприймаються як терміни, вчинення на основі власного розуміння.

Зазначені проблеми в статті аналізуються на основі розробок авторитетних мислителів у сфері філософії, оскільки право є її органічною складовою частиною. Знайомство практикуючих юристів, особливо ж нотаріусів, до яких постійно звертаються за посвідченням своєї діяльності, своїх прав як фізичні, так і юридичні особи, сприяє поглибленню в суспільстві того рівня правовідносин, який може відповідати визначенню держави як демократично-правового інституту управління всією сукупністю прав і обов'язків людини і громадянина.

Ключові слова. Нотаріат, нотаріус, право, суб'єкт, відповідальність, юридичне значення, юридична вірогідність, людина, суспільство.

Постановка проблеми. Законодавчі акти використовують поняття, не даючи, як правило, їх чіткого й більш-менш однозначного визначення. Що вкрай важливо для сфери нотаріальної діяльності, яка має діяти виключно у відповідності до існуючого законодавства. Якщо такої чіткості й визначеності недостатньо, приймаються доповнення і зміни до законів, що суперечить самому визначенню закону – незмінність і усталеність на тривалий історичний час. Інакше складно розраховувати на формування в суспільстві поваги до закону. Так, навряд чи постійне внесення змін до Основного закону України, яким є Конституція, сприяє формуванню правових основ суспільства в цілому, людини зокрема.

Аналіз тексту Закону України «Про нотаріат», деяких праць фахівців, присвячених нотаріату та діяльності нотаріусів, показує, що є певні проблеми, над якими слід поміркувати.

Методологічною основою для обраної теми є підхід до понять не як до термінів, а до методів організації як пізнавального мислення, так і практичної діяльності людини, для якої вони є також і їх внутрішньою переконаністю, а не лише вірогідністю.

Тема статті – висвітлення проблемних питань, які постають при аналізі деяких положень законодавства «Про нотаріат».

Виклад основного матеріалу. Вже перша стаття Закону спонукає до філософсько-аналітичних роздумів щодо деяких термінів, які в ній містяться. Стверджується наступне: «Нотаріат в Україні – це система органів і посадових осіб, на які покладено обов'язок посвідчувати права, а також факти, що мають юридичне

значення, та вчиняти інші нотаріальні дії, передбачені цим Законом, з метою надання їм юридичної вірогідності» [5].

Знайомство з літературою, якої явно недостатньо і яка, в основному належить практикуючим юристам, а не філософам, які досліджують право як органічну частину філософії, дозволяє вважати, що є проблема як на теоретичному рівні, так і в практиці застосування. Навряд чи правильно в Законі апелювати словами «інші нотаріальні дії», навіть якщо вони «передбачені» ним. Адже це завжди широке поле для проявів суб'єктивності й суб'єктивізму. Не може пересічний громадянин довіряти, наприклад, судам, якщо з однієї й тієї ж справи різні суди приймають різні рішення, всі з яких «від імені України».

Спробуємо поміркувати над проблемою визначення змісту понять *юридичне значення та юридична вірогідність*.

Діалектика являє собою мистецтво оперування протилежними, але спорідненими єдиною основою поняттями. Якщо брати слово *вірогідність*, то йдеться про факти, які мають бути достовірними, *гідними віри*. Між тим сама віра не може бути надійною підставою для істинного судження про те, відбулась певна подія чи ні. Надіятись, сподіватись можна лише на те, що певні дії, події відбулись і це зафіксовано незаперечними свідченнями людей як *очевидців*. З іншого боку, людина в ситуації, що має для неї певне *значення*, може бути критерієм достовірності факту події, або ж не бути, попри всю їх очевидність. Навіть якщо факти зафіксовані певними технічними приладами, не зацікавлена особа буде їх або заперечувати, що часто трапляється й використовується якраз такими засобами нібито достовірного, але штучно змонтованого. Тобто, *значення має юридичний статус* залежно від мети учасників, задіяних в правовому полі відносин між учасниками.

Людина визначається як *ціле-покладальна істота*. Це означає, що ціль здійснення, вчинення якоїсь події, якогось факту, оскільки такий термін використаний у Законі, завжди випереджає саму дію, самий факт здійснення. Саме ціль, мета покладена перед процесом її реалізації. Але ціль, мета – це внутрішня душевна реальність, а не сама реальність. Коли вона стає реальністю, сама людина, не говорячи вже про інших людей як свідків реалізації, не завжди задоволена результатом. Отже, вона вірила в щось одне, а вийшло щось не зовсім очікуване. І це об'єктивно, адже в процесі здійснення намірів змінюється як їх зміст, так і способи здійснення. Крім того, на процес завжди впливають побічні чинники, яких не можна передбачити заздалегідь. То ж не можна вважати, що вірогідність тотожна достовірності, як це тлумачиться в популярній літературі.

Для сфери правовідносин вірогідність має насамперед *юридичне значення*. Оскільки юридичне тотожне справедливості, а розуміння справедливості у різних людей різне, постає проблема узгодження змісту поміж ними. Як і поміж тими, хто вирішує статус факту в якості юридичного. В нашому дослідженні це має вирішувати нотаріус, якому держава Законом надала такі права.

Посилаючись на думку Гегеля, згідно якої право є органічною частиною філософії, також міркував над зазначеною проблемою. При цьому виходив із того, що факти, які слід відносити до таких, які мають юридичну вірогідність та юридичне значення, слід розрізняти для освіченої людини й такої, яка оцінює їх на емпіричному рівні. Різниця в тому, що в першому випадку присутній елемент об'єктивності, а в другому, як ми щойно констатували, домінує суб'єктивність. Оцінка факту фахівцем має йти в такому напрямку, «щоб не випускати з виду природу доведення (курсив Гегеля – Н.М.), яке тут важливе... *Визначення розуму, яким є саме поняття права* (курсив мій – Н.М.) тобто пізнання його необхідності,

вимагає іншого методу, ніж доведення геометричної теореми. В останньому випадку фігура визначена розсудом, вже зроблена абстрактною і відповідно закону; в емпіричному ж змісті, яким є *факт*, матеріалом пізнання слугує дане чуттєве споглядання, чуттєва суб'єктивна достовірність, висловлення її і завірення в ній – на подібних висловлюваннях, свідченнях, обставинах і т. п., комбінуючи їх, складається умовивід» [3, с.261-262]. В даному разі про вивід юридичну відповідність події, що стала фактом.

Отже, при вирішенні відповідності факту, який має юридичне значення і юридичну вірогідність, суб'єкт прийняття рішень має, з одного боку, мати ледь не вроджене почуття справедливості, з іншого, мати почуття відповідальності за нього. Тут, відзначає Гегель, «належить набути *впевненість* (в російській мові це *уверенность* – Н.М.), а не істину і вищому смислі, яка, безумовно, носить вічний характер: ця впевненість – суб'єктивне переконання, совість, і питання полягає в тому, яку форму ця впевненість має отримати в суді» [3, с.262]. Суто геометричний підхід до людини вносить суворий вирок, якщо йдеться про якесь правопорушення. Навпаки, просвітлений філософським розумінням права, на чому, виділивши курсивом певне місце в посиланні, ми наголосили, вносить рішення на основі повної добровільної згоди відповідача із тими аргументами доведення провини, які наводить державна сторона процесу. Якщо ж провини не визнається, а рішення вноситься, то «тим самим наноситься збиток інтересам справедливості. Якщо ж визнати, що тільки суб'єктивна впевненість судді повинна мати силу, то також здійснюється жорстокість, оскільки людина при цьому вже не розглядається як носій свободи. Опосередкування полягає тут в тому, щоб висловлення про винуватість або невинуватість злодія йшло від душі злочинця – суд має бути *судом присяжних*» [3, с.263].

Звичайно, що нотаріуси у своїй практиці не зіштовхуються із злочинцями, тому не приймають таких каральних рішень, посвідчуючи лише те, що документ про певні факти відповідає дійсності. Проте кожен нотаріус отримує фах юриста, внутрішнім переконанням якого має бути постійне почуття того, що він вчинив не тільки по закону, але й по справедливості, з розумінням якого погоджується й клієнт. Приймаючи присягу, слід усвідомлювати, що присягаються не тільки й навіть не стільки закону, який може бути й несправедливим, а на вірність принципам справедливості. Якщо українську законодавчу діяльність Верховної Ради, то народні депутати, не маючи терпіння на прискіпливе обговорення, про що ми вже згадували з посиланням на безумовні авторитети мислителів, не дивно, що закони постійно змінюються якраз тому, що поспішають. Чому поспішають? – Тому що не готові до тривалого перебування в просторі правових понять, адже для цього потрібно бути готовим до «мук мислення» (Гегель). Адже закон, за визначенням, це щось незмінне, постійне, об'єктивне, константне, звідси Конституція. Натомість переважна більшість законів формулюється як «Закон України «Про внесення змін і доповнень до...». На такій непостійній основі не можна утворити суспільство, в якому б домінувало правове законодавство.

Слід також брати до уваги той очевидний факт, що закони суспільства приймають люди, більшість із яких не мають юридичної освіти. Це можна вважати головною причиною постійних змін і доповнень до вже прийнятих законів. Як і те, що багато поколінь людей не мали практики життя в демократично-правовій державі. Суспільства, в яких система права замінена системою привілеїв, формують відповідну ментальність, згідно якої править не народ як суверен, а привілейований прошарок. В радянську добу це був робітничий клас, від імені якого ні-

бито правила комуністична партія. Так закріплювалось станове право, що панувало при феодальному устрою, яке було замінене на партійне, адже насправді влада десятиліттями належала монополю правлячій партії. В сучасних умовах хворобою постійного виправлення нібито неправових актів, прийнятих за попереднього партійного складу Верховної Ради, страждають нові її скликання, адже більшість утворюють нові партії. До цього слід додати й те, що вирішальний вплив на партії мають олігархи, які її фінансують.

Розглядаючи феномен нотаріату, ми виходимо з того, що це та правова спільнота, яка при виконанні своїх різноманітних функцій у різних сферах суспільного життя не може виходити за межі, визначені діючими законами. Отже, є всі підстави вважати її однією з провідних структур, якій власне державні органи влади можуть надавати пріоритет у впливі на суспільство. Народні депутати в якості законодавців, будучи представниками або партій, або ж, якщо це представники певних округів, фактично не формують в собі загальнодержавний умонастрій. Їх публічні виступи в засобах масової інформації свідчать на користь такого умовиводу. І це також негативно впливає на правосвідомість суспільства – воно все більше хворіє на популізм.

Як боротись із цим фактом, який, ми в цьому *впевнені й переконані*, є потужним фактом суспільного життя, щодо якого потрібно вирішувати, чи має він адекватне праву юридичне значення та юридичну вірогідність. Так, відбулась Революція гідності, але чи це сприяло усвідомленню того, що таке свобода, честь і гідність, якщо в новому складі Верховної Ради її учасники в явній меншості. Отже, на стан суспільної правосвідомості це суттєво не вплинуло. Що й підтвердило правоту Г. Спенсера відносно того, що фундаментом суспільства є «певний настрій і спосіб мислення *всієї* общини» [7, с.267].

Спільнота нотаріату найбільшою мірою є такою, в якій спосіб якщо не мислення, то настрою на сприйняття правового статусу закону властивий всім її діючим особам. Підняти рівень мислення на той, який виводить на розуміння ціннісних основ людського буття і на методи їх впровадження, ця спільнота здатна. На користь цього той факт, що в неробочий час вони мають право на викладацьку діяльність. Саме в ній вони звільняються від обов'язку фіксувати те, що існує, і викладати своє бачення тих проблем, які діючі закони не вирішують. І це не буде порушенням присяги, адже у викладачів вищої школи інша присяга, а саме: виходячи з діалектики дійсного й можливого, розкривати можливе як таке, що має право на здійснення з позицій не партійних, не общинних, а загальносуспільних, загальнолюдських, з позицій наукової методології дослідження. Врешті, з позицій Абсолюту, але не Бога, а об'єктивних законів Буття. Їх об'єктивна чистота недосяжна, але прогрес і в змісті свідомості, і в змісті суспільства буде помітним. Адже в сфері сучасних технологій він помітний впродовж декількох років. Щодо змін у стані суспільної свідомості, то він стане помітним, якщо всіма можливими засобами впливу на неї формувати повагу не лише до науковців у сфері природознавства, але й народознавства як правознавства.

На якій підставі ми це поєднуємо? – На тій, що, пізнаючи закони природи, пізнаються також і закони людини. Адже попри відмінності поміж народами, зумовлені їх походженням із певного біогеоценозу, цінності у всіх спільні. Ті народи, державні керманічі яких усвідомлюють це, не просто сприяють закріпленню конституційного положення про пріоритет міжнародного права перед національним, але й виконують це. Не можна бажати бути членом цивілізованих народів, й не втілювати прискореними темпами через систему освіти у свідомість нових поколінь їх рекомендації.

Спробуємо дати визначення понять, які мають безпосереднє світоглядне й водночас методологічне спрямування діяльності правника загалом, нотаріуса зокрема. Юридичне значення – вмотивована об'єктивними знаннями про справедливість оцінка факту, яка задовольняє обидві сторони правового процесу.

З боку нотаріуса це задоволення від переконаності й впевненості, здобутих на основі постійного підтвердження ним відповідності своїй професійній кваліфікації. Бажано, щоб вона підсилювалась наявністю публікацій у фахових філософських виданнях, адже вони мають право на викладацьку діяльність у вищих закладах освіти.

З боку клієнта це задоволення не лише від самого факту посвідчення певного документа, але й переконаність у кваліфікації нотаріуса, якщо йдеться про відвідування з метою отримання правової консультації. Адже в такому разі у нього були певні сумніви, які йому вдалось подолати під впливом логіки аргументів нотаріуса. Якщо ж сумнівів не було, то задоволення в підтримці своїх власних міркувань про юридичне значення певного факту.

Юридична вірогідність – факт, що потенційно підлягає правовій оцінці на підставі підтвердження властивого йому юридичного значення, або ж, навпаки, не підлягає. Таке визначення враховує і значення терміна потенційно на протигагу актуально. В такій взаємодії можна говорити про вірогідність.

Наведені визначення, як видається, логічно впливають із наведених міркувань про статус віри і про право як мірило справедливості, яке має враховувати обидві сторони процесу, оскільки в будь-яких формах міжлюдської взаємодії вирішальне значення має гуманістичний вимір рішення як єдино значимий.

Можливо, що в саме тіло статті Закону такі визначення вносити й не потрібно. Але принаймні в преамбулі до будь-яких правових законів вони просто необхідні, оскільки вони «душа і субстанція» (Гегель) не лише пізнання, але й практичної дії тих, хто їх застосовує.

Приводом для філософських роздумів є також і визначення нотаріату відомим і авторитетним фахівцем із питань нотаріального права й нотаріальної діяльності загалом М. Дякович. Вона визначає нотаріат як «правовий інститут громадянського суспільства, носії якого – нотаріуси – уповноважені державою здійснювати й посвідчувати юридичні акти, надаючи їм публічної сили» [4, с.33]. Звернемо увагу: нотаріат – правовий інститут громадянського суспільства. Відразу ж постає питання: «Якою мірою це відповідає емпіричній дійсності?». На нашу думку такого визначення в тексті Закону немає. Глава 3 має назву «Приватна нотаріальна діяльність», в статтях якої визначення відсутнє [5].

Знайти міру відповідності декларацій емпіричній достовірності якраз і є завданням філософських роздумів. Чому саме філософських? – Тому що філософія являє собою духовно-практичний самопізнавальний спосіб відкриття людині логіки історії розвитку суспільства і, таким чином, логіки його (суспільства) пізнання. Також і логіки як методології втілення бажаних форм буття як людини-клієнта, так і самого нотаріуса.

Наведене визначення нотаріату, як видається, не зовсім коректне з позицій філософських. З одного боку, якщо нотаріат є правовим інститутом громадянського суспільства, то чому діяльність нотаріусів уповноважується державою? Тоді це визначення з позицій авторитарного розуміння держави, яка контролює всі громадянські структури та затверджує зміст і напрям їх діяльності. З іншого, воно відображає емпіричну дійсність, тому не сприяє тому, щоб громадські об'єднання мали статус громадянських, покликаних, будучи свідомими сутності республікансько-демократичної сутності держави, адже республіка – це справа народу як її

суб'єкта і верховного суверена. Саме так бачить філософія і, відповідно, філософський спосіб мислення філософів, вільних від партійної заангажованості своєї свідомості.

Стаття 5 Конституції України стверджує: «Україна є республікою. Носієм суверенітету і єдиним джерелом влади є народ. Народ здійснює владу безпосередньо і через органи державної влади та органи місцевого самоврядування. ...Ніхто не може узурпувати державну владу» [6].

Виділене курсивом якраз і означає, що влада здійснюється народом як носієм суверенітету безпосередньо і через державні інституції та створювані ним органи самоврядування. З цього випливає, що держава в особі органів виконавчої влади також не має права на її узурпацію. Якщо ж вона проголошує нотаріат інститутом громадянського суспільства, то саме вона зобов'язана надати належні можливості для того, аби він функціонував як інститут громадянського суспільства для підвищення ефективності свого впливу на державні органи, які є органами представницької, а не безпосередньої самоврядної організації суспільного буття людей. Лише в такому разі над сучасниками не буде тяжити кошмар принципів авторитарно-тоталітарної держави, не буде діяти принцип «мертвий хапає живих».

Дух життєтворчості, або ж життєтворчий, життєдайний дух і є дух демократично-правової республіканської організації життя людини і, відповідно, суспільства. Останнього в тому разі, коли структури само-організовані й самоврядні громадські об'єднання являються носіями мета-граничних істин. Адже що спонукає людину, яка відкрила в собі світ правових понять і їх світлоносну силу, яка не є державним службовцем, до об'єднання зі спорідненими душами, як не очищення буденної свідомості, з якої починають всі, до граничної у формі отримання знань у закладах вищої освіти і від неї до мета-граничної як суспільство-творчої, такої, яка використовує державні інститути як допоміжні, оскільки їм належать владні функції. Насамперед по відношенню до тих, хто до такого рівня розуміння духовно-діяльної суб'єктності не піднімається.

Згадана стаття Конституції надає статус суверенної суб'єктності народу. Але й тут є місце для філософських міркувань з приводу того, в якому випадку людина відповідає тому змісту, який має поняття народ. Гегель як представник об'єктивного ідеалізму не ідеалізував його та його пізнавальні здібності. Тому стверджував, що народ є таким прошарком в суспільстві, який не знає, чого він хоче. На рівні буденної свідомості, як і партійної, яка, сприймаючи його як потенційного виборця до державних владних структур, схильна тлумачити це як прояв зверхності по відношенню до, як звично говорити, простого народу. Насправді ж у наведеному посиланні йдеться про те, що буденна народна свідомість не знає того, чого вона хоче з тієї причини, що «знання того, чого хочеш, а тим більше того, чого хоче в собі і для себе суцільна воля, розум, є плід глибокого пізнання і проникнення, яке якраз і не є справа народу» [1]. Натомість вона знає, чого хоче її тілесна організація, її живий організм. А тому зупиняється на цих потребах, іронізуючи й посміюючись над тими, хто відкриває в собі вічне й нетлінне. Хліб насущний потрібно споживати щодня, отже, його слід постійно виробляти. Між тим одного разу відкривши вічне, проявом якого є Закон як суще в Бутті, постійно залишається з собою самим, не відриваючись при цьому від повсякденних життєвих турбот.

Видатний філософ, державний і громадський діяч, від творчості якого започатковується епоха Нової історії, Ф. Бекон своїм відкриттям двох шляхів пошуку істини звертається й до нас нинішніх. Не лише в Україні суцільних, але й в будь-якій іншій країні, яка має бажання стати розвиненою у всіх відношеннях державою.

Різниця між ними в тому, що перший шлях поспішає з узагальненнями, вважаючи отримані на підставі щоденного емпіричного досвіду аксіоми непорушними, ігноруючи його часову й просторову обмеженість. В цьому їх негативна інерційна дія на прогресивний поступ. Другий, не пропускаючи щонайменших частковостей, а ними в суспільстві є кожна людина, потребами якої не можна ігнорувати, веде до відкриття об'єктивних загальних аксіом. Оскільки суспільство в плані самопізнання його членів різноманітне, вихід має бути в тому, щоб напрям його розвитку визначали носії істин, узгоджуючи їх із рівнем потреб та інтересів більшості.

Звідси його пропозиція: здійснювати подібне узгодження наступним чином.

1. Розум не повинен перестрибувати від частковостей до віддалених загальних аксіом. 2. Потрібно здійснювати його сходження істинними сходинками, не оминаючи щонайменших узагальнень та враховуючи середні аксіоми, які також різнорівневі, оскільки структура суспільства різноманітна за цілями свого існування й можливістю їх здійснення, піднімаючись таким способом до загальних. 3. Без такого поєднання найвищі аксіоми виявляються умоглядними й недовірними, такими, в яких немає твердого опертя. 4. Натомість, середні аксіоми таке опертя мають, оскільки саме «від них залежать людські справи й долі. А над ними, нарешті, розташовані найбільш загальні аксіоми – не абстрактні, але правильно обмежені цими середніми аксіомами. Ось чому людському розуму потрібно надати не крила, а, швидше, свинець і тяжкості, щоб вони стримували всякий його стрибок і політ. Але цього, однак, до цього часу не зроблено. Коли ж це буде зроблено, то можна буде очікувати від них кращого» [2, с.63].

Не випадково, що саме в добу Нового часу й Просвітництва була сформульована максима, згідно якої громадська думка править світом. Для того, аби розум не випереджав її стан, правити має просвітлений монарх. Фактично ж правління почало здійснюватись освіченими представниками народу, обраними до органів державної влади, які, знаючи, чого він хоче, чого бажає, розвивали науку, яка б задовольняла і населення, і його просвітлений прошарок своїми здобутками.

Отже, проблема приналежності нотаріату до структур громадянського суспільства повинна знайти своє чітке законодавче вирішення. До цього слід додати й проблему суб'єктності державних і приватних нотаріусів. Так, М. Дякович зазначає, що державний нотаріус «не є самостійним суб'єктом правовідносин у сфері здійснення нотаріальної діяльності... і не несе самостійної відповідальності за її результати» [4, с.55]. Натомість «глибокий зміст і цілісна характеристика нотаріальної діяльності приватного нотаріуса – це законність та висока відповідальність» [4, с.56].

Дещо парадоксальна ситуація. Якщо нотаріальна державна контора є самостійним суб'єктом належної їй діяльності, то чому нотаріуси як її головні виконавці не є «самостійними суб'єктами». Очевидно, що вони відчують в собі такий суб'єктний потенціал, тому й прагнуть до приватної діяльності, яка вже тяжіє до того, щоб бути правовим інститутом громадянського суспільства. Проблемність і в тому, що шановний автор фактично відходить у своїй фундаментальній праці від визначення нотаріату, наведеного в Законі про нього. Адже наявне ототожнення визначення ним нотаріату загалом [4, с.33] і приватного нотаріату [4, с.56] як щодо обов'язків, так і щодо приналежності до правового інституту громадянського суспільства. Цілком очевидно, що в такій важливій справі, якою є справа побудови демократично-правової держави, не можна обійтись без поєднання зусиль науковців, ігноруючи статус філософії як «матері наук».

Висновки. 1. Суспільство в своєму поступальному розвитку, особливо ж те, яке намагається піднятися до рівня розвинених країн, зіштовхується з проблемою прискореного розвитку. Таке бажання властиве всім членам суспільства, проте освічена його частина повинна застерігати владні структури від невиправданого поспіху. Громадська думка завжди відстає від науково виваженої й підтвердженої часом, проте саме вона й підштовхує до прийняття поспішних рішень.

2. Справді, громадська думка править світом. Але щоб така її суб'єктивність була правовою, потрібно піднімати її науковий рівень, а не сліпо йти за її бажаннями. З цією метою слід надавати пріоритет не тільки й не стільки науково-технологічним навчально-освітнім закладам, а політико-правовим, в основі яких об'єктивне розуміння того, що являє собою держава як правовий інститут і громадянське суспільство. Тільки їх взаємодія як управлінських менеджерських, а не примусово-владних, структур здатне прискорити в розумних межах утвердження справедливості як основи права. Напрям подальших досліджень якраз і зумовлений наведеними висновками. Адже всім ще з античної доби відомий вислів про те, що ідеї, якщо ними оволоділи маси, стають безпосередньою, а не опосередкованою текстами наукових праць. То ж потрібно досліджувати способи подолання стереотипів буденної свідомості, наповнюючи її ідеями, які здатні змінити і людину, і суспільство. Для подолання інерції слід популяризувати не лише самі наукові досягнення, але насамперед їх творців.

Список використаних джерел

1. Антология мировой философии. В 4-х т. М., «Мысль», 1971. Т.3. 760 с. 2. Бэкон Ф. Новый органон. Сочинения в двух томах. Т.2. М., «Мысль», 1972. С.5-222. 3. Гегель Г.В.Ф. Философия права. М.: Мысль, 1990. 524 с. 4. Дякович М.М. Хрестоматія нотаріального права України: Навчальний посібник. К.: Істина, 2017. 440 с. 5. Закон України «Про нотаріат». 6. Конституція України від 28 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради України. 1996. №30. 7. Спенсер Г. Опытты научные, политические и философские. Мн.: Современ. Литератор, 1999. 1408 с.

Павлова Олена Сергіївна

*аспірант кафедри педагогіки, психології й освітнього менеджменту
ім. проф. Є. Петухова, Херсонський державний університет*

МЕТОДИКА КОЛЕКТИВНИХ ТВОРЧИХ СПРАВ У КОНТЕКСТІ ІСТОРИЧНОЇ РЕТРОСПЕКТИВИ

Модифікація освіти, глобалізація та трансформація соціокультурного простору сприяють утвердженню гуманних ідей у навчанні й вихованні. Також, демократизація освітньої ланки обумовлює впровадження системи взаємовідносин між вчителем та учнями, що базується на засадах педагогіки партнерства. Водночас світогляд і переконання дітей формуються, зокрема, у творчій діяльності учнівського колективу, що ґрунтовно репрезентовано у спадщині І.П. Іванова – доктора педагогічних наук, академіка, професора, педагога-новатора другої половини ХХ століття.

У праці «Воспитывать коллективистов» (1988) науковець підкреслює, що «спільна діяльність на радість і користь іншим людям створює і зміцнює цілісний колектив вихователів і вихованців, в якому кожен розкриває і розвиває краще в собі» [1, 363]. Теоретичні та практичні напрацювання вченого переконливо доводять, що «потрібно навчати дітей спільно думати, визнавати правоту іншого, з повагою вислуховувати чуже міркування, поєднувати свої інтереси із загальними, долати звичку діяти за шаблоном» [1, 388]. Отже, І.П. Іванов розглядав освітній процес крізь призму педагогіки партнерства, яка є основою його авторської методики «колективних творчих справ».

Коллективна творча справа – це конкретне втілення багатогранної суспільної турботи в єдності її трьох сторін: практичної, організаційної, виховної [1, 422].

Встановлено, що провідною детермінантою у творчій діяльності є виховання гуманних переконань, пізнавальної активності та формування всебічно розвинутої особистості. Актуальним у цьому аспекті є проблема «споживчо-егоїстичного» світогляду учнів, які орієнтовані на задоволення й користь власних потреб. В нашому дослідженні зазначимо, що завдяки інноваційній методиці І.П. Іванова втілювалося переосмислення морально-духовних цінностей дітей. Зокрема, у праці «Воспитывать коллективистов» (1988) визначений девіз учнівського колективу: «друзі живуть без «я»: всім на здивування один займенник «ми» [1, 422].

У науково-теоретичній площині І.П. Іванова розкриємо особливості методики «колективних творчих справ». По-перше КТС – це колективна діяльність, що обумовлена загальною суспільною турботою й передбачає планування, реалізацію й комунікацію на засадах гуманної педагогіки; По-друге КТС – це творча діяльність, в якій планування та результати визначеної роботи аналізують вчителі, батьки та учні. Зокрема, у спільній дискусії визначаються найкращі шляхи вирішення важливих практичних завдань. Звісно, ця діяльність не перетворюється на догму, не робиться за шаблоном, а завжди розкривається в нових варіантах, виявляє нові перспективи креативних ідей всіх учасників освітнього процесу.

Зазначимо, І.П. Іванов у праці «Воспитывать коллективистов» (1988) визначив етапи втілення «колективних творчих справ»:

I. етап – попередня робота вихователів (встановлюється роль КТС в житті колективу; визначаються конкретні виховні завдання, вибір діяльності кожного учня; обговорюється перспектива КТС в настановній бесіді зі школярами, що зумовлює створення учнівських мікроколективів);

II. етап – колективне планування (на загальних зборах вирішуються питання: для кого провести (на радість і корить кому)? Хто буде приймати участь? Коли краще провести творчу справу? тощо);

III. етап – колективна підготовка справи (кожен мікроколектив готує свій «добрий сюрприз», а старші школярі координують роботу і допомагають «по секрету» молодшим учням; долучаються батьки до організації творчої діяльності);

IV. етап – проведення КТС (реалізація «сюрпризів»: молодші учні приходять на урок до старших учнів на 15-20 хв. попередньо підготувавши для них загадки, вірші, сценки казок та ін; виконання школярами особистісних доручень, що орієнтовані на вирішення суспільних важливих завдань: «друзі малюків», «друзі природи», «друзі книг», «юні журналісти»; здійснення наукової експедиції, проведення свят тощо);

V. етап – колективне підведення підсумків КТС (в мікроколективах, а потім на загальних зборах аналізуються результати колективної творчої справи);

VI. етап – найближчі наслідки КТС (виконання рішень, які були прийняті на загальних зборах; вносяться зміни в мікроколективах щодо творчих доручень, обговорюється навчальна література, плануються майбутні колективні творчі справи) [1, 423].

Отже, І.П. Іванов обґрунтував аспекти оптимізації творчої діяльності й утвердження ідеї співробітництва, що передбачає взаємодію вчитель-учень-учень. Крім того, в контексті історичної ретроспективи наукові розвідки педагога-новатора висвітлюють пріоритетні концептуальні засади, які є актуальними в сучасному освітньому просторі. Звісно, наша стаття не розкриває всього комплексу питань, які пов'язані з реалізацією методики «колективних творчих справ». З огляду на це, зазначені освітні проблеми потребують подальшого вивчення.

Список використаних джерел

1. Педагогический поиск / Сост. И.Н. Баженова. Москва: Педагогика, 1988. 544 с.

Піскіжова Владислава Вадимівна

науковий співробітник, Інститут історії України НАН України

«ЕЛЛИНИ УКРАЇНИ» ЯК ДЖЕРЕЛО З ВИВЧЕННЯ СУЧАСНОЇ ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКИХ ГРЕКІВ

Важливим кроком на шляху реалізації статутних та програмних завдань діяльності Федерації грецьких товариств України (ФГТУ) – провідної громадської інституції грецької спільноти незалежної України, що утворилася 1995 р. в м. Маріуполі Донецької області з метою захисту національно-культурних інтересів її представників, стало заснування 1996 р. власного друкованого органу – газети «Эллины Украины». Вказане видання на сьогоднішній день належить до найінформативніших джерел з вивчення сучасної історії українських греків.

Незважаючи на те, що на початку своєї діяльності видання не мало належного матеріально-технічного забезпечення й постійного штату журналістів, редакції вдавалося зберігати стабільний наклад газети один раз на два місяці. Ситуація покращилася вже на початку 2000-х рр., а в 2001 р. видання отримало підписний індекс й увійшло до всеукраїнського каталогу періодичних видань [1, с. 160]. 2018 р. газета ввійшла до числа переможців ХІХ загальнонаціонального конкурсу «Українська мова – мова єднання» (м. Одеса). В дипломі переможця зазначено: «За професійність у висвітленні культурно-мистецького життя грецьких спільнот України, їх вклад у розбудову держави» [4].

Слід наголосити на тому, що впродовж усіх років функціонування видання завжди зберігало свою тематичну спрямованість, докладно висвітлюючи основні події національно-культурного життя грецької спільноти України: діяльність її організаційних структур, їхні здобутки та проблеми. В цьому контексті значний науковий інтерес становить інформативний масив, який можна почерпнути зі звітної документації ФГТУ, яка також регулярно оприлюднюється на шпальтах газети і насамперед – це звіти засідань Ради ФГТУ, рішення звітно-виборних з'їздів цієї організації тощо.

Сама ж ФГТУ позиціонує газету так: «Немає більше в країні інших видань, які б постійно, номер за номером, відображали найширший спектр життя грецької діаспори України, актуальні проблеми, спільний пошук шляхів їх вирішення, висвітлювали питання освіти, культури та спорту, розміщували статейні матеріали, присвячені життю греків у всьому світі» [6].

Близько двох десятиліть після заснування газети її беззмінним головним редактором був член Національної спілки журналістів України Анатолій Балджі (пом. 2017 р.). Нині обов'язки головного редактора видання виконує Вікторія Помазан, яка одночасно є керівником прес-служби ФГТУ [3]. Останніми роками газета видається щомісяця накладом близько 1500 примірників, що складає половину тиражу всіх періодичних видань грецької спільноти в Україні [2, с. 117].

Важливо зазначити, що в реєстраційному свідоцтві (КВ1851), виданому Міністерством юстиції України 13 березня 1996 р., йдеться про те, що газета друкується українською і російською мовами [7]. Дійсно, більшість накладів, що побачили світ з 1996 р. й до сьогодні, надруковано двома мовами. Новогрецькою мовою подавались матеріали лише в окремих випусках. У жовтні 2013 р. з'явився номер газети, в якому крім публікацій російською, українською та новогрецькою,

близько 10% інформації подано мовами надазовських греків – урумською та румейською. Зазначений випуск було підготовлено у межах виконання культурно-мистецької програми Міністерства освіти України під назвою «Видання газети Федерації грецьких товариств України «Елліни України» за жовтень 2013 р.» задля реалізації Європейської хартії регіональних мов або мов меншин і надруковано накладом 8 тис. примірників [6].

У цьому контексті слід зауважити, що не лише газета «Эллины Украины», а, власне, вся періодика грецької спільноти України, як, наприклад, газети «Хронос» (видання Маріупольського міського товариства греків), «Камбана» (видання Донецького товариства греків ім. Ф. Стамбулжи), «Одиссос» (видання Одеської обласної громади греків ім. Г. Маразлі) видаються або російською, або ж російською/українською мовами.

Така ситуація обумовлена значним рівнем зрусифікованості українських греків. Згідно з результатами Всеукраїнського перепису населення 2001 р. переважна їхня більшість заявила, що вважає своєю рідною мовою саме російську (88,5%), 6,4% – новогрецьку і 4,8% – українську. Водночас ці показники є типовими для східних регіонів України і греки в даному контексті не є виключенням. Можна припустити, що черговий Всеукраїнський перепис населення, проведення якого вкотре очікувалося 2020 р., але так і не відбулося, не виявить суттєвих зрушень у цьому питанні. На останок слід згадати про те, що саме поточного, 2021 р. газета «Эллины Украины» відзначає свій чвертьстолітній ювілей.

Список використаних джерел

1. Балабанов К., Пахоменко С. *Національно-культурне та громадське життя греків України у другій половині ХХ – на початку ХХІ ст.* Маріуполь, 2006. С. 160. 2. *Вісник Маріупольського державного університету серія: філософія, культурологія, соціологія.* Маріуполь, 2013. Вип. 6. С. 117. 3. Газете «Эллины Украины – 15 лет!». URL: pr.ua > news. 4. *Наша газета серед переможців конкурсу «Українська мова – мова єднання».* URL: <https://uagreeks.com> > archives. 5. *Підсумковий висновок виконання культурно-мистецької програми (реалізації проекту, заходу) – видання газети Федерації грецьких товариств України «Елліни України» за жовтень 2013 р.* URL: mincult.kmi.gov.ua > mincult_old > publish > article. 6. *Стартувала передплата на газету «Елліни України» на 2019 р.* URL: <https://uagreeks.com> > archives. 7. *Федерація грецьких товариств України.* URL: <https://clarity-project.info> > edr > external-info

Приходько Микола Миколайович

к. і. н., докторант кафедри Цивілізаційної історії та археології
Центрально-Східної Європи НПУ ім. М.П. Драгоманова

ДОСВІД ЗАПРОВАДЖЕННЯ ГРОМАДСЬКО-ОСВІТНІХ ОСЕРЕДКІВ НА ПОЛЬСЬКИХ ЗЕМЛЯХ НАПРИКІНЦІ ХІХ СТОЛІТТЯ - ПЕРШІЙ ЧВЕРТІ ХХ СТОЛІТТЯ

Наприкінці 19 століття в Королівстві польському більшість населення залишалася неписьменним. Так, станом на початок 1897 року неписьменні становили 69,5% населення Королівства. Порятунком від повного краху культури польське суспільство вбачало в таємній освіті, яка не була б підпорядкована проросійському освітньому простору тогочасної Польщі.

Подібні ідеї були втілені в життя польською громадою. Організовувалися заняття для дітей, виховувалась шкільна молодь шляхом самоосвіти, на вищому рівні велися лекції так званого «Летучого університету» (роки активної діяльності 1887-1905 рр.). Летучий університет, який діяв у Королівстві Польському з 1885 року до 1905 р. вийшов з підпілля і був офіційно зареєстрований як Товариство

наукових курсів (польськ. Towarzystwo Kursów Naukowych), яке у 1918 році було перетворено на Вільний польський університет [1].

Починалося все коли у 1882 році у Варшаві на конспіративних квартирах було започатковані підпільні курси для жінок, для яких навчання в офіційних вищих закладах на той час було недоступне [2].

Навчальний рік 1882/1883 рр. декільком групам слухачок проводили професори Юзеф Семашко, Станіслав Норблін, Петро Хмелевський та Владислав Смоленський [2]. У 1885 році ці жіночі курси були перетворені на підпільну школу, яка отримала неформальну назву «Летучий університет».

В 1885 одна зі слухачок Ядвіга Щавінська-Давидова написала загальну навчальну програму для розрізнених груп, об'єднавши їх в єдину структуру [2]. Була встановлена щомісячна плата за навчання (2-4 рублі), яка йшла на гонорари викладачам та організацію підпільної наукової бібліотеки. Навчання у Летучому університеті тривало до шести років і включало викладання чотирьох блоків наукових дисциплін: громадських, історично-філологічних, педагогічних та математично-природних предметів.

Вважається, що за час існування цього «Летучого університету» його закінчили близько п'яти тисяч осіб [3]. Найвідомішим випускником університету стала лауреат Нобелівської премії Марія Склодовська-Кюрі [4]. Іншими відомими студентами були Софія Налковська та Януш Корчак [5].

Також існував Народний таємний університет (*Tajny Uniwersytet Ludowy*) який охоплював своєю діяльністю ремісників і робітничу молодь; читацькі акції проводило Варшавське благодійне товариство (створене ще в 1821 р.), під прапором якого діяли дитячі школи, читалися лекції; Незважаючи на суворий нагляд міліції, було створено численні гуртки молодіжної самоосвіти. Оригінальним виданням був «Poradnik dla Samouków» («Poradnik dla Samouków»), що виходив з 1897 р. за редакцією С. Міхальського. Паралельно до розвитку власних польських навчальних центрів в часи революції 1905-1907 рр. відбувалися страйки і бойкоти державних шкіл у Польщі; Бойкот в різних формах тривав до 1914 року.

Велися дискусії щодо майбутньої концепції національної освіти. Були окреслені основні тенденції поглядів на цілі освіти. Ідею національної освіти, яка була пов'язана з релігійною освітою, представляли С. Прус-Щепановський, З. Балицький, Л. Заржецький. Різні концепції представили активісти, пов'язані з Спілкою польських учителів у Королівстві польському та Національною спілкою народних вчителів. Насамперед вони вимагали школи, доступної для всіх, безкоштовної та світської, з програмами, що враховують проблеми суспільства, нові досягнення науки та потреби економіки країни.

Дискусії, з'їзди та організовані курси об'єднали викладачів із 3-частин Польщі, розділених під імперіями. З початком Першої світової війни, в 1914 році активізувалася діяльність учительських організацій; були створені перші органи для координації організаційно-просвітницької діяльності: Педагогічна комісія 1914 р. у Варшаві, Центральна шкільна канцелярія 1915 р.

Список використаних джерел

1. Norman Davies, *God's Playground: A History of Poland*, Columbia University Press, 1982, ISBN 0-231-05352-5, Google Print, p. 235. 2. Peter Brock, John Stanley, Piotr J. Wróbel, *Nation And History*, University of Toronto Press, 2006, ISBN 0-8020-9036-2, Google Print, p. 7. 3. Margarita Diaz-Andreu, *Excavating Women: A History of Women in European Archaeology*, Routledge (UK), 1998, ISBN 0-415-15760-9 Google Print, p. 88. 4. Abraham Ascher, *The Revolution of 1905: A Short History*, Stanford University Press, 2004, ISBN 0-8047-5028-9 Google Print, p. 47. 5. Abraham Ascher, *The Revolution of 1905: A Short History*, Stanford University Press, 2004, ISBN 0-8047-5028-9 Google Print, p. 47.

**ІСТОРІЯ ЗАРОДЖЕННЯ ПАРАЛІМПІЙСЬКОГО РУХУ.
УЧАСТЬ УКРАЇНИ В ПАРАЛІМПІЙСЬКИХ ІГРАХ
(ЗА МАТЕРІАЛАМИ ЗБРАНЬ НАЦІОНАЛЬНОГО МУЗЕЮ
ІСТОРІЇ УКРАЇНИ)**

Цього року Паралімпійські ігри пройшли у Токіо і це вже вдруге за свою історію, оскільки місто приймало їх у 1964 році. У вересні 2013 року на 125-й сесії Міжнародного олімпійського комітету Токіо обрали містом-господарем літніх Олімпійських і Паралімпійських ігор 2020 року [9]. Через епідемію коронавірусу їх перенесли на 2021 рік. В іграх брали участь рекордні 4403 спортсмени зі 161 країни і регіону, розіграли 539 медалей у 22 видах спорту, а бадмінтон та тхеквондо дебютували. Національний олімпійський стадіон, розрахований на 68 тис осіб, був майже порожнім, оскільки лише VIP-персони могли бути присутніми на відкритті в якості запобіжного заходу проти поширення коронавірусу. Із девізом «Ваша підтримка – наша перемога!» 143 українських атлети змагалися в 15 видах спорту [8]. Ця літня Паралімпіада стала для України сьомою за часи незалежності. На Токійських іграх Україна посіла шосте місце у командному заліку і п'яте за кількістю нагород, отримавши 98 медалей: 24 золотих, 47 срібних і 37 бронзових. Атлети в 10 видах спорту отримали нагороди. Найбільше в категорії плавання – 43 медалі, та легка атлетика – 24. У стрільбі українці розділили перше місце з Китаєм за кількістю медалей – 6. Харків'янин Максим Кріпак став найтитолованішим спортсменом Паралімпіади-2020, вигравши сім медалей, п'ять з яких золоті [5].

Термін «Паралімпіада» спочатку складався із двох слів: «Para» пов'язане з терміном «paraplegia» (параліч обох нижніх кінцівок), бо у змаганнях брали участь люди з травмами хребта, та самого слова «олімпіада». Але з початком участі спортсменів з іншими фізичними обмеженнями значення назви «Паралімпіада» переосмислили. На офіційному сайті Паралімпійських ігор значення слова пояснюється як ігри, паралельні Олімпійським іграм і показує, як ці два рухи є пліч-о-пліч. Зародження Паралімпійських ігор відноситься до кінця 1940-х років. Спочатку спорт розглядався як засіб реабілітації людей з інвалідністю – жертв війни. У 1944 році лікаря нейрохірурга Людвіга Гуттмана, який спеціалізувався на лікуванні спинних травм, британський уряд призначив на посаду директора Сток-Мандевільської лікарні. Згодом на базі цієї установи в англійському місті Ейлсбері заснували центр з лікування спинних травм. 28 липня 1948 року він організує у Великобританії Сток-Мандевільські ігри, де в змаганнях зі стрільби з лука брали участь шістнадцять паралізованих чоловіків і жінок – колишніх військовослужбовців. Того ж дня відкрились Олімпійські ігри в Лондоні. Тому Гуттман вирішив проводити паралельно з Олімпійськими іграми міжнародних ігор параплегіків. Поступово ці ігри розширюють діапазон проведення і стають щорічним міжнародним фестивалем. У 1956 році лікар розробив хартію спортсменів-інвалідів, формує засади на яких розвивається спорт неповносправних людей. Для керівництва міжнародними іграми людей з інвалідністю створюється Міжнародна Сток-Мельдівська федерація спорту осіб з інвалідністю на візках, яка встановила тісні зв'язки з Міжнародним олімпійським комітетом (МОК) [6, с.7-8].

У 1956 році Міжнародна Сток-Мельдівська федерація разом з МОК вирішили проводити міжнародні ігри спортсменів з інвалідністю у рамках олімпійського руху. У вересні 1960 року у Римі провели перші, офіційно визнані, міжнародні

змагання осіб з інвалідністю [6, с.9]. Змагалось 360 паралізованих спортсменів на візках, які представляли 24 країни. Ігри проходили після завершення XVII Олімпіади, тому олімпійське селище і місця змагань не були пристосовані для інвалідних візків, тому військові волонтери допомагали пересуватися до місць змагань.

У 1964 році ігри для людей з інвалідністю відбулися у Токіо, саме в Японії Ігри вперше назвали «паралімпійськими». Тоді ж презентували Паралімпійський прапор, гімн і символ. Паралімпійські ігри у Торонто 1976 року вперше транслювались телебаченням, але лише на території Канади [6, с.13].

З метою зближення національних федерацій спортсменів з інвалідністю усього світу в 1982 році створюється Міжнародний координаційний комітет Всесвітньої організації спорту інвалідів. Тому Паралімпійські ігри 1984 року вперше провели централізовано під його контролем.

З 1992 року Паралімпійські ігри проводяться на тих аренах, що й Олімпійські, у 2001 році закріпили цю практику угодою між Міжнародним олімпійським комітетом та Міжнародним паралімпійським комітетом. Перші офіційні змагання із зимових видів спорту пройшли в Австрії у лютому 1948 року. 17 спортсменів з інвалідністю змагалися у лижних перегонах. Оскільки ця подія викликала великий інтерес, наступного року в Бедгастені відбувся чемпіонат Австрії з лижного спорту. 1974 року провели перший зимовий чемпіонат світу для неповносправних осіб у Гранд Борнанді (Франція). Перші зимові Паралімпійські ігри пройшли у Ерншельдсвік (Швеція) за участю 250 спортсменів із 14 країн. Програма змагань включала лижний і гірськолижний спорт. У зимові Паралімпійські ігри 1992 року пройшли в Альбервілі (Франція). Це вперше за історію проведення зимових Паралімпійських ігор, змагання відбулися у тому ж місці, де й Олімпійські [6, с.18-19].

У 1992 році зимові Олімпійські ігри востаннє проводилися в той же рік, що й Ігри Олімпіади. Міжнародний олімпійський комітет прийняв рішення у подальшому проводити літні та зимові Ігри Олімпіад, а відтак і Паралімпійські позачергово з інтервалом у 2 роки. Тому, VI Паралімпійські ігри проводилися за новими правилами 1994 року в Ліллекхамері (Норвегія) у якій взяли участь близько тисячі спортсменів з інвалідністю. На церемонії відкриття та закриття Ігор були присутні король і королева Норвегії [6, с.20].

Паралімпійський спорт в Україні розвивається з 1989 року, з часу створення перших фізкультурно-спортивних та оздоровчих клубів для людей з інвалідністю. На їх основі сформувалися чотири національні федерації спорту: Українська федерація спорту осіб з інвалідністю з ураженнями опорно-рухового апарату, Спортивна федерація глухих України, Спортивна федерація незрячих України, Українська спортивна федерація осіб з інвалідністю з порушеннями розумового і фізичного розвитку. Паралімпійським і дефлімпійським рухом в Україні займається Національний комітет спорту інвалідів України, він також виконує роль Національного паралімпійського комітету на міжнародному рівні, створює умови для занять фізичною культурою і спортом людей з інвалідністю та фізкультурно-спортивною реабілітацією, включаючи дітей з інвалідністю [1]. У 2011 році колекція Національного музею історії України поповнилася експонатами Національного комітету спорту інвалідів: значок із символікою, вимпел «Національний комітет спорту інвалідів України», фото Паралімпійської збірної України під час церемонії відкриття Зимових Паралімпійських ігор у Ванкувері 2010 року [2].

Комітет очолює Валерій Сущкевич. У грудні 2014 року його призначили уповноваженим Президента України з прав людей з інвалідністю одразу після запро-

вадження цієї посади 1 грудня 2014 року, яка передбачає нагляд за впровадженням ратифікованою Україною Конвенції ООН про права людей з інвалідністю [4]. У колекції Національного музею історії України зберігається особистий комплекс матеріалів Валерія Сушкевича, зокрема посвідчення делегата від України на Генеральній асамблеї інтернаціонального Паралімпійського комітету, що проходила 18-19 листопада 2005 року у Пекіні; футболка з написом «Сушкевич 55», подарована членами Паралімпійської збірної України Валерію Сушкевичу з нагоди 55 - річного ювілею [2].

Вперше українські спортсмени з інвалідністю виступили на Паралімпійських іграх у 1996 році й не пропустили жодної. На зимових Іграх команда України вперше змагалася 1998 року у кількості 12 атлетів, які завоювали 9 медалей: 3 золотих, 2 срібні та 4 бронзові.

На VIII Іграх 2002 року у Солт-Лейк-Сіті (США) національна паралімпійська збірна виборола 12 медалей: 6 срібних та 6 бронзових. Професійний рівень команди піднявся і молоді спортсмени Олена Юрковська, Юрій Костюк, Владислав Морозов показали високі результати.

Тріумфальний виступ на IX зимових Паралімпійських іграх 2006 року в Турині (Італія) приніс Україні 25 медалей: 7 золотих, 9 срібних та 9 бронзових, посівши третє місце за кількістю золотих і друге – у загальнокомандному заліку медалей [7]. На Іграх у Турині українська біатлоністка Олена Юрковська виборола 4 золоті, 1 срібну та 1 бронзову нагороди. За оцінками світових спортивних аналітиків Юрковська найяскравіше продемонструвала олімпійські та паралімпійські цінності у світовому спорті. Тому Міжнародний Олімпійський Комітет на урочистій церемонії в Олімпійському музеї в Лозанні (Швейцарія) спортсменці вручили відзнаку – «Sport Star Awards» («Спортивна зірка»). У квітні цього ж року Указом Президента України їй присвоєно звання Героя України із врученням ордену «Золота Зірка».

Олена народилась 27 вересня 1983 року в Коломиї Івано-Франківської області. У трирічному віці, після ускладнення від вітрянки, їй ампутували ноги. Але батьки не опустили руки, оскільки Олені було тяжко як фізично, так і морально. Переїхавши у Макарів Київської області з 1996 року вона розпочала заняття під керівництвом тренера волейболом сидячи, а згодом настільним тенісом.

У 1998 році вперше поїхала на чемпіонат України із волейболу сидячи та тенісу де їх команда зайняла III місце.

У 2000 році дівчина почала займатись зимовими видами спорту: біатлоном та лижними гонками. 2002 року Олена вперше бере участь у зимових Паралімпійських іграх, що проходили у Солт-Лейк-Сіті та завойовує відразу 4 медалі: 1 срібну та 3 бронзові. Дівчина швидко перелаштовується із зимових на літні види спорту і в складі паралімпійської збірної команди із сидячого волейболу посіла 5 місце на літніх Паралімпійських іграх в Афінах 2004 року. X зимові Паралімпійські ігри у Ванкувері 2010 року принесли Олені золоту медаль у дисципліні гонка переслідувань на дистанції 2,4 км (біатлон), 3 срібні та 1 бронзову нагороди. У 2011 році Олена Юрковська передала музею комплекс своїх матеріалів. Зокрема, подарувала майку з номером «4» у якій виступала на Паралімпійських іграх у Ванкувері 2010 року та фото із зображенням Олени на фініші під час проведення змагань з біатлону на лижних трасах Ванкувера. Окрему увагу заслуговує нагорода Національного Паралімпійського комітету Юрковської Олени, як кращому спортсмену 2007 року [2]. Свою Паралімпійську кар'єру Олена завершила завоюванням срібної та двох бронзових нагород на зимових Паралімпійських іграх 2014 року в Сочі.

На Х зимовий Паралімпійських іграх 2010 року українські спортсмени змагалися у трьох видах спорту: біатлоні, гірськолижному спорті, лижних гонках. У загальному заліку за кількістю медалей наша збірна розділила місце із командою Канади виборовши 19 медалей та стала п'ятою за кількістю золотих нагород. Саме у Ванкувері вперше в Паралімпіаді взяла участь біатлоністка, триразова чемпіонка зимових Ігор, майстер спорту міжнародного класу з лижних гонок, Заслужений майстер спорту України Олександра Кононова. У 2011 році на прохання музею Олександра передала комплекс матеріалів, пов'язаних з її виступом на Х цих Іграх. Зокрема, майку з номером «6» у якій вона змагалася, шапку та футболку у яких тренувалася [2]. За результатами виступу на Х Іграх Олександра Кононова отримала нагороду Міжнародного паралімпійського комітету в номінації «Найвдаліший дебют Паралімпіади».

На XI зимових Паралімпійських іграх у Сочі (Росія) у загальнокомандному заліку наша команда стала другою, здобувши 25 медалей та четвертою – за кількістю золотих нагород. Ці Ігри були важкими не лише у виборюванні нагород, а й, у першу чергу – відстоюванні миру у боротьбі проти агресора.

За роки незалежності Україна на літніх Паралімпійських іграх здобула 472 медалі: 149 золоті, 162 срібні, 161 бронзові. 27, 41, 44. На зимових Іграх 112 медалей: 27 золоті, 41 срібні, 44 бронзові. Сьогодні Паралімпійські ігри набувають популярності та зацікавленості світової громадськості.

Список використаних джерел

1. Історія. – [Електронний ресурс]: режим доступу: <https://paralympic.org.ua/ua/pro-nas/istoriya-pro-nas> (дата звернення 19.11.2021 року).
2. Національний музей історії України. Фонди. К. О. № 807. «Участь Національної збірної України у паралімпійських іграх 2010 р. у канадському Ванкувері».
3. Офіційний сайт Верховної Ради України (далі ВРУ) Указ Президента України від 3 квітня 2006 року №287/2006 Про присвоєння О. Юрковській звання Героя України. [Електронний ресурс]: режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/287/2006#Text> (дата звернення 21.11. 2021 року).
4. Офіційний сайт Верховної Ради України (далі ВРУ) Указ Президента України №321/2019 Про призначення В.Сушкевича Уповноваженим Президента України з прав людей з інвалідністю. – [Електронний ресурс]: режим доступу: <https://www.president.gov.ua/documents/3212019-27201> (дата звернення 22.11.2021 року).
5. Паралімпіада у Токіо завершилася: яке місце посіла Україна. – [Електронний ресурс]: режим доступу: <https://www.slovoudilo.ua/2021/09/05/novyna/suspilstvo/paralimpiada-tokio-zavershylasya-yake-misce-posila-ukrayina> (дата звернення 23.11.2021 року).
6. Римар Ольга Василівна. Спорт неповносправних: історія та сучасність. Львів, 2001. 56 с.
7. Україна в зимових Паралімпійських іграх. – [Електронний ресурс]: режим доступу: <https://paralympic.org.ua/ua/paralimpijskij-ruh/paralimpijski-zimovi-igri/istoriya> (дата звернення 22.11.2021 року).
8. У Токіо відкрилися Паралімпійські ігри. – [Електронний ресурс]: режим доступу: <https://www.pravda.com.ua/news/2021/08/24/7304871/> (дата звернення 23.11.2021 року).
9. XVI літні Паралімпійські ігри в Токіо 2020 року. – [Електронний ресурс]: режим доступу: <http://westsportcenter.com.ua/xvi-litni-paralimpiys-ki-ihry-v-tokio-2020-roku-2/> (дата звернення 23.11.2021 року)

Русанов Юрій Анатолійович

керівник Історико-археологічного музейного комплексу «Древній Любеч»

АКТУАЛІЗАЦІЯ ОБ'ЄДНАНОГО ДВОРЯНСЬКОГО ПРЕДСТАВНИЦТВА В КІНЦІ ХІХ – НА ПОЧАТКУ ХХ ст.

Незважаючи на те, що у Російській імперії дворянство вважалося і було головною соціально-політичною опорою влади, навіть більше, саме по собі виступало її уособленням фактично на всіх рівнях (від загальнодержавного до регіонального та місцевого), до кінця ХІХ ст. воно не мало власної корпоративної організації чи об'єднаного представництва. Практична доцільність у подібній структурі почала

помітно актуалізуватися у пореформений період прискореної модернізації, коли «швидкий потік народного життя невпинно коливав підвалини дворянського стану» [1, с. 204]. Це було потрібно для подолання заборони на обговорення загальнодержавних політичних питань, яка стосувалася губернських дворянських зібрань. Утім, до початку правління Миколи II відповідні наміри не мали практичного втілення в умовах збереження імператорської монополії на владу.

Ситуація почала змінюватися наприкінці 1890-х рр. Спочатку із 1896 р. було започатковано регулярне проведення нарад губернських предводителів дворянства, а вже у наступному 1897 р. – при Державній Раді створено Особливу нараду з питань дворянського стану. Завданням останньої стало обговорення потреб дворянства, адже «для блага Росії необхідно зберегти місце, яке воно до цього займало у її долі», вказав Микола II у відповідному рескрипті [2, с. 3]. На першому місці новоствореної Особливої наради стояло вдосконалення його установ і системи виховання юнацтва та розробка заходів «забезпечення матеріальних інтересів».

У цьому питанні члени Особливої наради зосередили свою увагу переважно на рекомендаціях щодо реформування губернських дворянських зібрань, зокрема започаткування щорічних звичайних дворянських зборів, та зміні процедури виборів губернського предводителя [2, с. 4-9]. Значно більше їх цікавило зміцнення власного економічного становища (зниження земельного оподаткування, звільнення від мит деяких імпортованих товарів, законодавче обмеження дроблення дворянських володінь і т. п.), а надання повноважень обговорювати державні справи розцінювалося як зазіхання на саму ідею самодержавства, тож консервативна позиція стала домінуючою. До того ж уряд намагався не допустити будь-який представницький вплив на формування політичного курсу.

Після засідання 24 листопада 1901 р. Особлива нарада з питань дворянського стану фактично припинила існування. Більша частина запропонованих цим колегіальним міжвідомчим органом пропозицій щодо закріплення державного значення дворянства «як місцевого служилого стану» на той час нібито вже було втілено, а решта впровадиться у найближче майбутнє [3, с. 1]. Дійсно, своєрідним підсумком діяльності Особливої наради став закон від 10 червня 1906 р., який деталізував і дещо розширив права губернських дворянських об'єднань у сфері судочинства та цивільних відносин, подання звернень до імператора; безпосередньо дворян – у сфері управління виморочними землями, участі у губернських та повітових зборах; їх предводителів та депутатів – щодо вирішення низки питань, які стосуються цієї привілейованої верстви тощо [4, с. 595-598].

У наступні кілька років ідея представницького об'єднання дворян на загальнодержавному рівні остаточно забюрократизувалася. 12 червня 1902 р. було створено Канцелярію міністра внутрішніх справ у справах дворянства на чолі із директором, дійсним статським радником М. Мордвиновим, яка пропрацювала до 1908 р. Щорічно на утримання її штату (8 осіб) витрачалося близько 24,5 тис. руб. [5, с. 169-170]. Канцелярія здебільшого відігравала посередницьку діловодну роль і займалася розглядом справ щодо дворянських виборів у регіонах, затвердженням виборних дворянських посад, питаннями успадкування майна і земель та ін. [6]. Кардинальні зміни практично у всіх сферах суспільного життя спричинила активізація революційного руху у період 1905-1907 рр. На фоні масової самоорганізації за політичними, професійними, соціальними та іншими ознаками дворянство Російської імперії також намагалося зайняти власну нішу і долучитися до обговорення поточної ситуації та шляхів подальшого розвитку держави. Щоправда, цей рух у переважній більшості вирізнявся відданістю імператорській владі,

самодержавній ідеї, традиційному становому поділу і, водночас, яскраво вираженому відстоюванню власних матеріальних інтересів.

Багато в чому необхідність створення єдиної станової організації була пов'язана із масовою популярністю ідеї примусового відчуження приватних земель великих власників як єдиного способу вирішення аграрного питання. Врешті-решт, весною 1906 р. було здійснено ключові практичні кроки: 20-23 квітня відбулося засідання Підготовчої комісії для організації з'їзду уповноважених від дворянських товариств, а 16-20 травня – Ради з організації з'їзду уповноважених дворянських зборів за участі понад 20 авторитетних губернських предводителів та державних діячів (О. Бобринський, В. Волконський, О. Нарішкін, М. Касаткін-Ростовський, П. Трубецький та ін.) [7, с. 8-11].

У роботі першої взяли участь і предводители дворянства Чернігівської губернії В. Голіцин та Санкт-Петербурзької – В. Гудович. Протоколи зафіксували їх присутність на засіданні 20 квітня. На першому засіданні 16 травня 1906 р. В. Гудович запропонував надати всім губернським предводителям дворянства право вирішального голосу на майбутньому з'їзді, однак не знайшов підтримки серед присутніх. Більшість із них визнала доцільним запрошення окремих авторитетних дворян, членів Державної ради від цього стану та всіх губернських і повітових предводителів (не враховуючи уповноважених від губернських дворянських зборів), але лише із правом дорадчого голосу [8, с. 180-182]. У подальшому, він також став учасником кількох з'їздів уповноважених та навіть претендував на обрання їх головою.

Рада з організації з'їзду уповноважених дворянських зборів розробила основні засади роботи майбутнього форуму. Було домовлено про, як мінімум, щорічне скликання (лише у 1906 р. відбулося два з'їзди), право на участь кожної губернії імперії без обмеження кількості делегатів (але під час прийняття рішення кожен регіон мав лише один голос), які обиралися на три роки. У якості виконавчого органу було визначено постійно діючу Раду з'їздів (далі – Постійна рада) (7 осіб, пізніше розширено до 12). Метою їх проведення мало стати «об'єднання дворянських товариств» (звідси і назва цього формату – *Об'єднане дворянство*) і «згуртування дворянства» для обговорення «питань загальнодержавного і дворянсько-станового інтересу» [8, с. 189-192].

Список використаних джерел

1. *Государственный совет. 1801–1901: [Крат. очерк деятельности за сто лет существования]: Сост. в Гос. Канцелярии. СПб.: Гос. тип., 1901. С. 204.*
2. Доклад и. д. Казанского губернского предводителя дворянства очередному собранию дворянства Казанской губернии о представленных Особому совещанию по делам дворянского сословия сведениях по требованию председателя Особого совещания статс-секретаря Дурново. Казань, 1898. С. 3.
3. Высочайшие рескрипты // *Правительственный вестник. № 1. 1 (14) января 1902 г. С. 1.*
4. ПСЗ РИ. Собр. 3-е. Т. XXII (1902). № 21641. Ч. I. СПб., 1904. С. 595-598.
5. Список чинов Министерства внутренних дел 1904 года, исправленный по 15 июня. СПб., 1904. Ч. I. С. 165-166; Список лиц, служащих по ведомству Министерства внутренних дел 1905 года, исправленный по 1 июня. СПб., 1905. Ч. I (Центральные учреждения). С. 169-170.
6. Всеподданейшие доклады по Канцелярии Министра по делам дворянства // *Российский государственный исторический архив (РГИА). Ф. 1284. Оп. 241. Д. 135. 1902–1908 гг. Л. 1-202.*
7. Снежков В. *Объединенное дворянство. Тамбов, [1909]. С. 1; Объединенное дворянство. Съезды уполномоченных губернских дворянских обществ. 1906–1916 гг. В 3 т. Отв. ред. В.В. Шелохаев. М., 2001. Т. 1. 1906-1908 гг. С. 8-11.*
8. *Труды первого съезда Уполномоченных Дворянских Обществ 29 губерний (второе издание). Журналы подготовительной Комиссии и Совета по организации Съезда. СПб.: Тип. М.А. Александрова, 1910. С. 180-182.*

ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ В ОСВІТНІХ УСТАНОВАХ ПІД ЧАС ОКУПАЦІЇ НАЦИСТСЬКОЮ НІМЕЧЧИНОЮ ХАРКІВЩИНИ В 1941-1943 рр.

Під час окупації військами гітлерівської Німеччини Харківщини в 1941-1943 рр., навчальний процес в освітніх установах Харкова і області регламентувався на I і II півріччя, в кінці кожного з яких керівники навчальних закладів були зобов'язані відзвітувати перед Відділом Освіти про закінчення першого або другого півріччя. У звіті має бути вказано:

1. Скільки учнів було на початку навчального року і в кінці першого півріччя;
2. Письмове пояснення про плинності учнів;
3. Відвідування учнями школи за перше півріччя в абсолютних числах і відсотках. Чи не відвідувало (подати кількісно зі списком прізвищ учнів і батьків): а) через хворобу; б) через відсутність взуття; в) одягу; г) без поважної причини;
4. Які вживалися заходи щодо поліпшення відвідуваності;
5. Виконання програми (письмове пояснення);
6. Успішності за класами в абсолютних числах і відсотках;
7. Надати відомості про кількість невстигаючих учнів окремо з предметів;
8. Якою мірою школа і вчителі забезпечені паливом;
9. У якому ремонті і придбання потребує школа до кінця навчального року, щоб на літо залишалось менше роботи» [1, арк.47].

Для учнів після закінчення першого півріччя були передбачені зимові перерви або канікули. З Розпорядження завідувача шкільним відділом Борівського району Токаренко завідувачу народної школи від 14 грудня 1942: «шкільний відділ Борівської Райадміністрації повідомляє, що канікули в школах починаються з 24.12.1942 р і закінчуються 10.01.1943 р» [1, арк.28]. Обов'язковим атрибутом зимової перерви було проведення в навчальних закладах новорічних свят. З розпорядження завідувача шкільним відділом Токаренко завідувачу Чержіцької неповної школи Борівського району від 15 грудня 1942: «Відділ освіти пропонує приступити до організаційних робіт, присвяченим святкуванню різдвяної ялинки, яке відбудеться 31.12.42 р Підготуйте виступи дитячої самодіяльності, вірші, пісні, танці. Організуйте збір ялинкових прикрас серед дітей (які після ялинки повернуть дітям), а також виготовлення саморобних іграшок. В даному випадку необхідно проявити якомога більше вашої ініціативи. За політичний зміст проведення ялинки відповідає зав. школою» [1, арк.49]. На проведення різдвяних свят керівники навчальних закладів можуть використовувати «необхідну кількість коштів» [1, арк.49].

Районними відділами освіти на Харківщині була встановлена тривалість уроків і перерв між ними, розклад дзвінків, час приходу педагогічних працівників у навчальних закладах міста та області. З наказу № 18 інспектора шкіл Боровського Відділу Освіти Токаренко від 23 жовтня 1942: «Виходячи з того, що деякі вчителі недобросовісно поставилися до своїх обов'язків (скорочують кількість уроків, уроки тривають менше 45 хв., Що мало місце в Н-Журавської школі (учитель Литвинова), Відділ Освіти наказує завідувачем школами придбати годинник для кожного приміщення і встановити наступний режим дня: початок I зміни - 8.00, кінець I зміни - 11.50; перерва між змінами - 40 хв.; початок II зміни - 12.30, кінець II зміни - 17.00. учитель повинен прийти в школу за 10 хв. до дзвінка, а черговий

учитель - за 20 хв.» [1, арк. 15]. У зв'язку з погодними умовами навчальний, виробничий процеси в навчальних закладах могли перериватися. З розпорядження тимчасово виконуючого обов'язки завідувача Боровським відділом освіти Везденева від 16 січня 1943 року: «Всім завідувачем школами. У зв'язку з сильними морозами, нижче 21 градуса С, школи можуть тимчасово призупинити навчання, але шкільні приміщення обов'язково опалювати» [1, арк. 21].

На сьогоднішній день, досить малодослідженою є тема даної роботи. Перспективність вбачаю у активній пошуковій роботі, з метою збору, систематизації інформації про особливості навчального процесу, під час окупації нацистською Німеччиною Харківщини в 1941-1943 рр.

Список використаних джерел

1. ДАХО. - Ф. Р. - 3285. - Оп.1. - Спр.1.

Халецький Микита Миколайович

студент, Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ФОРМУВАННЯ ДОКУМЕНТАЛЬНОГО ЗІБРАННЯ ІСТОРИЧНОГО ТОВАРИСТВА НЕСТОРА-ЛІТОПИСЦЯ (1890–1906 рр.)

Важливе місце у створенні наукових архівів і документальних колекцій другої половини ХІХ ст. поряд з іншими науково-історичними товариствами належить Історичному товариству Нестора-літописця (далі – ІТНЛ). «Умови, шляхи та методи формування документальних колекцій (архівів) наукових товариств відрізнялися від притаманних офіційним організаціям – археографічним та губернським архівним комісіям, що мали «предписания» «допускать немедленно и без препятствия» до відомчих архівів» [2]. Розгортання пошукової діяльності ставало можливим лише за допомоги з боку місцевої влади.

ІТНЛ окрему увагу приділяло формуванню власних документальних колекцій та наукових архівів. Слід зазначити, що утворення ІТНЛ документальних колекцій передбачалося Статутом Товариства. Так, для досягнення цілей товариства, окреслених у Статуті 1893 року, – підтримувати зв'язки між ученими-істориками, знайомити вчених Товариства зі статтями, призначеними для публікації, відкриттями, науковими висновками тощо – згідно з параграфом 6 Статуту Товариство могло створювати свої наукові колекції, бібліотеку, музей, збірки рукописів і т. ін. [13]. Документальні зібрання входили до складу бібліотеки Товариства. Наскільки непростою справою була організація власної бібліотеки та поповнення її документами дає можливість зрозуміти вивчення видання ІТНЛ «Чтения в историческом обществе Нестора Летописца». У таблиці 1 представлені дані, які характеризують зростання фонду бібліотеки Товариства. Дані за 1890 р. та 1891 р. подані на початок року; дані з 1894 р. до 1906 р. подані на 27 жовтня кожного року.

Таблиця 1. Поповнення фонду бібліотеки ІТНЛ (1890–1906 рр.) [3; 4; 5; 6; 7; 8; 9; 10; 11; 12].

Дата	Відділ друківаних видань		Відділ рукописів			
	Кількість назв	Кількість томів і брошур	Окремі документи до кінця ХVІІІ ст.	Фото рукописів	Рукописні книги до кінця ХVІІІ ст.	Рукописи ХІХ ст.
1890	381	781				

1891	484	903	9		1	
1894	1088	2220				
1895	1234	2305	11	2	6	
1896	1576	3199	2 зв'язки (11 окре- мих до- кументів включно)	2	11	7
1897	1868	4075	2 зв'язки	2	11	7
1898	1973	4490	2 зв'язки	2	11	7
1899	2074	4694	2 зв'язки	2	11	7
1900	2159	4884	2 зв'язки	2	11	7
1901	2297	5174	2 зв'язки	2	11	7
1902	2420	5434	2 зв'язки	2	11	7
1903	2562	5684	2 зв'язки	2	11	7
1905	2776	6217	2 зв'язки	2	15	7
1906	2880	6410	2 зв'язки	2	15	7

Дані, представлені в таблиці 1, свідчать про щорічне збільшення фонду друкованих видань. Однак воно відбувалося в основному за рахунок російських та закордонних наукових установ і товариств в обмін на видання ІТНЛ, а також завдяки приватним пожертвам як учасників Товариства, так і сторонніх осіб. Найбільше книжок жертвували бібліотеці О. М. Лазаревський, А. Ф. Лебединцев, Н. В. Плетньова й інші. Також книги надходили від Петербурзької Академії Наук, Московського Товариства Історії й Старовини, Російського Історичного Товариства, Імператорського Археологічного Товариства й інших, як російських, так і закордонних наукових установ та окремих осіб. Як зазначав М. М. Ясинський, секретар ІТНЛ у 1896–1903 рр., «Общество за все время своего существования лишено было возможности по недостатку материальных средств делать затраты на приобретение книг» [7]. Як засвідчують щорічні звіти, на потреби бібліотеки виділялися незначні кошти (наприклад, у 1891 р. – 78 р. 71 к., у 1896 р – 47 р. 80 к. на придбання полицок і палітурні роботи), а з 1898 р. виділення коштів припинилося.

Щодо власних видань ІТНЛ, їх аналіз видань засвідчує, що українознавча діяльність Товариства здійснювалась у таких напрямках: археографія, історія, археологія, філологія, культура. З 1890 р. видання у кожному збірнику документального матеріалу у спеціальній рубриці «Матеріали» було одним із принципів товариства [1].

Кількісне зростання Відділу рукописів, заснованого у 1890 р. при бібліотеці Товариства, відбувалося дуже поволі – його склад, як це видно зі звітів, роками лишався без змін. Початок створенню колекції рукописів поклали дев'ять окремих рукописних документів і рукописний збірник XVIII ст., переданий Товариству його членом професором О. В. Романовичем-Словатинським, а також рукопис Литовського статуту XVIII ст., отриманий від Н. В. Плетньової [3]. У 1901–1902 рр. до новоствореного Музею ІТНЛ надійшли нові надходження, серед яких невелика зв'язка документів і листів із сімейного архіву Гоголів, які пожертвувала сестра поета О. В. Головня через дійсного члена Товариства В. А. Чаговця [10]. Ці документи були передані до Відділу рукописів [11]. Дослідники зазначають, що рукописні колекції ІТНЛ містили матеріали відомого за публікаціями О.М. Лазаревського Сулиминського (Сулимовського) архіву; у 1903–1904 рр. Товариство дістало, як пожертву, один рукописний зшиток від В. М. Щербаківського [13].

Отже, можна підсумувати, що попри складні умови функціонування, брак коштів діячі Історичного товариства Нестора-літописця поряд з іншими напрямками діяльності приділяли увагу й формуванню документальних колекцій як важливого джерела історичних досліджень. Значною мірою успіхи в цій справі завдячували пожертвам приватних осіб, російських та зарубіжних наукових установ та організацій.

Список використаних джерел

1. Гомотюк О. Є. Історія українського народу в освітньо-науковому просторі другої половини XIX – початку XX ст. URL: http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/7337/1/stattya_2013_2.pdf (дата звернення: 02.11.2021).
2. Документальні колекції науково-історичних установ і товариств в Україні XIX – початку XX ст. // Нариси історії архівної справи в Україні / За заг. ред. І. Б. Матяш та К. І. Клімової. Київ : Видавн. дім «КМ Академія», 2002. С. 265-273.
3. Чтения в историческом обществе Нестора Летописца. Киев : Унив. Тип. Кн. 5 / Историчне товариство імені Нестора-Літописця. 1891 // Електронна бібліотека «Україніка». URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe?Z21ID=&I21DBN=UKRLIB&P21DBN=UKRLIB&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=online_book&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=FF=&S21STR=CHIONL05 (дата звернення : 21.11.2021).
4. Чтения в историческом обществе Нестора Летописца. Киев : Унив. Тип. Кн. 10. 1896 // Електронна бібліотека «Україніка». URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe?Z21ID=&I21DBN=UKRLIB&P21DBN=UKRLIB&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=online_book&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=FF=&S21STR=CHIONL10 (дата звернення : 21.11.2021).
5. Чтения в историческом обществе Нестора Летописца. Киев : Унив. Тип. Кн. 11. 1896 // Електронна бібліотека «Україніка». URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe?S21CNR=20&S21STN=1&S21REF=2&C21COM=S&I21DBN=UKRLIB&P21DBN=UKRLIB&S21All=%3C.%3EID%3DUKR0008803%3C.%3E&&S21FMT=fullwebr> (дата звернення : 21.11.2021).
6. Чтения в историческом обществе Нестора Летописца. Киев : Унив. Тип. Кн. 12. 1898 // Електронна бібліотека «Україніка». URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe?Z21ID=&I21DBN=UKRLIB&P21DBN=UKRLIB&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=online_book&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=FF=&S21STR=CHIONL12 (дата звернення : 21.11.2021).
7. Чтения в историческом обществе Нестора Летописца. Киев : Унив. Тип. Кн. 13. 1899 // Електронна бібліотека «Україніка». URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe?Z21ID=&I21DBN=UKRLIB&P21DBN=UKRLIB&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=online_book&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=FF=&S21STR=CHIONL14 (дата звернення : 21.11.2021).
8. Чтения в историческом обществе Нестора Летописца. - Киев : Унив. Тип. Кн. 14. 1900 // Електронна бібліотека «Україніка». URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe?Z21ID=&I21DBN=UKRLIB&P21DBN=UKRLIB&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=online_book&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=FF=&S21STR=CHIONL14 (дата звернення : 21.11.2021).
9. Чтения в историческом обществе Нестора Летописца. Киев : Унив. Тип. Кн. 15. 1901 // Електронна бібліотека «Україніка». URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe?S21CNR=20&S21STN=1&S21REF=2&C21COM=S&I21DBN=UKRLIB&P21DBN=UKRLIB&S21All=%3C.%3EID%3DUKR0008849%3C.%3E&&S21FMT=fullwebr> (дата звернення : 21.11.2021).
10. Чтения в историческом обществе Нестора Летописца. Киев : Унив. Тип. Кн. 17. 1903 // Електронна бібліотека «Україніка». URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe?Z21ID=&I21DBN=UKRLIB&P21DBN=UKRLIB&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=online_book&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=FF=&S21STR=CHIONL17 (дата звернення : 21.11.2021).
11. Чтения в историческом обществе Нестора Летописца. Киев : Унив. Тип. Кн. 18. 1904 // Електронна бібліотека «Україніка». URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe?Z21ID=&I21DBN=UKRLIB&P21DBN=UKRLIB&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=online_book&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=FF=&S21STR=CHIONL18 (дата звернення : 21.11.2021).
12. Чтения в историческом обществе Нестора Летописца. Киев : Унив. Тип. Кн. 20. 1907 // Електронна бібліотека «Україніка». URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe?Z21ID=&I21DBN=UKRLIB&P21DBN=UKRLIB&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=online_book&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=FF=&S21STR=CHIONL18 (дата звернення : 21.11.2021).

MT=online_book&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=FF=&S21STR=C
HIONL20 (дата звернення: 21.11.2021). 13. Наріжний С. *Історичне Товариство Нестора Лі-
тописця* в Києві. URL:
[https://shron1.chtyvo.org.ua/Narizhnyi_Symon/Istorychne_Tovarystvo_Nestora_Litopystsia_v_Kyiev
i.pdf](https://shron1.chtyvo.org.ua/Narizhnyi_Symon/Istorychne_Tovarystvo_Nestora_Litopystsia_v_Kyiev_i.pdf) (дата звернення : 02.11.2021).

Широколава Михайло Володимирович

*викладач кафедри історії та суспільно-економічних дисциплін,
Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»*

ПРОБЛЕМА НАДМІРНОЇ ПОЛІТИЗОВАНОСТІ ВІТЧИЗНЯНОЇ ІСТОРІЇ І ШЛЯХИ ЇЇ ПОДОЛАННЯ В СУЧАСНІЙ ІСТОРИЧНІЙ НАУЦІ

Дослідження і викладання історії України на сучасному етапі пов'язано з великою кількістю проблем. Серед головних проблем – необхідність наукового перегляду багатьох аспектів вітчизняної історії. Проте на заваді наукового підходу до переосмислення більшості подій та явищ національної історії стоїть крайня політизованість сучасного українського суспільства. В умовах гострої політичної боротьби кожна політична сила намагається використати певні історичні події, трактуючи їх так, як їм вигідно для отримання політичних дивідендів.

Проблема поглиблюється тим, що при викладанні історії України досить часто викладачі керуються власними політичними симпатіями чи антипатіями, відкидаючи принцип об'єктивності. Це призводить до викривлення і спотворення істини. Упереджене викладання історії несе у собі велику, за своїми наслідками, небезпеку. Здобувачі освіти, зустрічаючись з різними, часто протилежними, поглядами на одні і ті ж історичні події втрачають можливість правильно оцінити минуле своєї країни. Більше того, політична нетерпимість, характерна для представників старшого покоління, прищеплюється молоді. Крім того, молодь втрачає інтерес до минулого України.

Проблема політизації вітчизняної історії і процесу її викладання досі не знайшла наукового висвітлення з позицій політології, соціології, педагогіки і, власне, історії. Зустрічаються лише поодинокі згадки цього аспекту проблематики вітчизняної історії серед багатьох інших [3, с. 8, 19]. Тим не менш, дана проблема існує і не звертати на неї увагу неможливо. Відсутність фахового професіоналізму при висвітленні історичних питань є одним з аспектів крайньої політизації вданій сфері. Як зауважив П. Полянський в інтерв'ю «Радіо Свобода»: «... Коли ми безкінечно чуємо «історія», то в мене таке враження, що 100% населення України має спеціальну історичну освіту. Я роблю такий висновок тому, що кожен політик, який вважає себе неперевершеним фахівцем у всьому, дає відразу імперативне тлумачення тому чи іншому» [1]. Непрофесіоналізм учасників історичного дискурсу є одним з головних факторів спотворення його результатів.

Аудиторією академічної історії мають бути фахівці, викладачі та студенти. Проте даний підхід не означає відлучення громадськості від процесу дослідження минулого країни і її окремих регіонів. Відповідним полем для плідної взаємодії суспільства і науковців є сфера публічної історії, яка почала формуватися в Україні від 2014 року. На відміну від академічної історії завданням публічної історії є відповіді на запити суспільства, обговорення тем, що є актуальними для окремих регіонів. В сфері публічної історії хронологічні межі зміщені на сучасність, обмежуючись щонайбільше трьома поколіннями. Локальна історія сприймається з набагато меншим рівнем політизації питань, що розглядаються і є більш зрозумілою для мешканців окремого регіону, навіть для тих, хто в цілому не цікавиться історією [2].

В нових реаліях сьогодення необхідно змінити підходи до викладання історії у вищих навчальних закладах. Загально обов'язковим має стати принцип об'єктивності. При викладанні історії України викладач повинен глибоко і послідовно аргументувати матеріал, який отримують здобувачі освіти. Потрібно посилались на документи, нові публікації та інший фактичний матеріал. Необхідно рішуче відмовитись від використання історично застарілих матеріалів, оскільки не потребують доведення факти необ'єктивності, кон'юнктурності і фальсифікації у цих матеріалах.

Розвиток самостійного мислення є ще однією обов'язковою умовою викладання історії України на сучасному етапі розвитку держави і суспільства. Кожна людина усвідомлює відповідальність за свої дії. Відповідальність викладача історії надзвичайно велика і багатогранна. Він має відповідати перед суспільством, державою і майбутніми поколіннями. Тому кожен, хто обирає шлях викладача історії, має перш за все усвідомити – чи готовий він до такої відповідальності.

Список використаних джерел

1. <https://www.radiosvoboda.org/a/1997853.html>.
2. <http://www.historians.in.ua/index.php/en/intervyyu/2675-volodimir-sklokin-derzhava-tvorit-natsionalnu-pam-yat-ale-zabuvae-pro-riznomanittyu-spogadiv-regioniv>.
3. Лисенко О. Є. Деякі проблеми джерельного забезпечення досліджень історії України періоду Другої світової війни [Електронний ресурс] / О. Є. Лисенко // Статті та повідомлення. 2010. С. 7-22. Режим доступу до ресурсу: <https://archives.gov.ua/wp-content/uploads/2-6.pdf>.

РОЗДІЛ 5.

ФІЛОЛОГІЧНІ ДИСЦИПЛІНИ: ОСВІТНІЙ ПОТЕНЦІАЛ. КУЛЬТУРОЛОГІЯ, ДОКУМЕНТОЗНАВСТВО, ІНФОРМАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ТА СТАЛІЙ РОЗВИТОК

Осінська Марія Сергіївна

*к. філол. н., доцент кафедри іноземних мов,
Харківський національний університет міського господарства ім. О. М. Бекетова*

Білик Анжеліка Юріївна

*студентка III курсу, Харківський національний університет
міського господарства ім. О. М. Бекетова*

ПЕРЕКЛАД ДЛЯ БІЗНЕС-ТУРИЗМУ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Харківський національний університет міського господарства імені О. М. Бекетова – спеціалізований вищий навчальний заклад, який готує фахівців для всіх сфер міського господарства. У 2018 році було запроваджено нову освітню програму, що навчає письмових на усних перекладачів для комунального господарства. Основним роботодавцем і місцем для навчальної практики для випускників і студентів університету є Харківська міська рада разом з її управліннями та комунальними підприємствами. Харківська міська рада та її відділ туризму, який функціонує в рамках Департаменту міжнародного співробітництва, також є основним політичним органом у галузі розвитку туризму регіону. У 2012 році Харківська міська рада прийняла Програму позиціонування Харкова як місця для конгресу чи ділового туризму. У той час як обмеження щодо COVID-19 суттєво перешкодили всім іншим видам туризму, попит на міжнародні конференції та конгреси став ще вищим, оскільки ці заходи перемістилися в онлайн-середовище.

Але найактуальнішим питанням, яке потребує термінового покращення, є якість перекладу матеріалів конференції англійською мовою, а вона, на жаль, поки що залишає бажати кращого.

Серію перекладів для оргкомітетів бізнес-форуму зробили викладачі університету з перекладу англійською мовою, одна з них – тритомне видання [1;2;3] опубліковано для учасників Міжнародного економічного форуму у місті Харкові.

Кілька тез тексту надано для перекладу студентам II-III курсів в Харківському національному університеті міського господарства ім. О. М. Бекетова в рамках своєї перекладацької практики, результати були не дуже вдалі. Тексти було дуже важко читати як для носіїв мови, так і для інших іноземців, що розмовляють англійською. Ми визначили кілька тісно пов'язаних причин щодо цього.

Один із томів містив інформацію про економічну ситуацію, бізнес-потенціал та інвестиційну привабливість, тощо, районів Харківщини. Оригінальні матеріали подано дуже бюрократичною українською мовою, яку важко зрозуміти навіть носіям української мови, які не знайомі з бюрократичними кліше. Речення на пів сторінки не були незвичайними.

Таким чином, навіть студенти, які паралельно пройшли курс «Бізнес-адміністрування» або «Економіка» та мали загальні знання з теми, продемонстрували низьку якість перекладу. Не розуміючи суті повідомлення, вони застосували дослівний переклад, зберігши синтаксичну структуру бюрократичного українського речення.

Проаналізувавши процес перекладу, оригінальний текст і текст перекладу, ми виділили такі групи проблем при перекладі матеріалів для бізнес-форумів, організованих у великих промислових містах України та/або сільськогосподарських регіонах:

1) відмінність у загальному порядку представлення матеріалу в обсягах бізнес-форуму порівняно з західноєвропейськими, що вимагають певного перегляду оригінального тексту;

2) численні бюрократичні кліше;

3) надзвичайно довгі речення, іноді без зв'язності між підметом і присудком тощо.

Останнім часом місто та його вищі навчальні та наукові заклади стали домівкою для численних міжнародних конференцій, на яких висвітлюються дослідження, що проводяться на кордоні високих технологій та медицини, нанотехнологій та біомедичної інженерії, наприклад: Нанотехнології та біомедична інженерія (ICNBME-2019), Сучасні досягнення та перспективи клінічної лабораторної медицини в діагностиці захворювань у людей і тварин (17.03.2021), Інформаційні системи та технології в медицині (ISM-2018).

Після навчання студентів Харківського національного університету міського господарства ім. О. М. Бекетова, щоб подолати вищезазначені проблеми перекладу матеріалів міжнародних форумів, професори університету доручили студентам серію перекладів для американського партнера університету Aquyre Biosciences [4].

Переклади студентів вищезазначених матеріалів були перевірені як професорами університету, так і експертами Aquyre Biosciences. У зв'язку з цим виникла ідея розробки та впровадження спеціалізованого курсу з перекладу матеріалів бізнес-форуму з російської/української на англійську. Зараз курс розробляється на кафедрі іноземних мов Харківського національного університету міського господарства ім. О. М. Бекетова.

Список використаних джерел

1. *Investment Potential. Road Map. Kharkiv: Golden Pages, 2020. 105 p.* 2. *Investment Projects and Sites. – Kharkiv: Golden Pages, 2020. 39 p.* 3. *Exporting enterprises and their products. Kharkiv: Golden Pages, 2020. 34 p.* 4. *Aquyre Biosciences, 2021. lltech.co [Accesed 30 March 2021]. Available at: lltech.com*

Анна Тетяна Євгенівна

студентка, Київський національний університет культури і мистецтв

ВПЛИВ ІНТЕРНЕТ-ЖУРНАЛІСТИКИ НА ГРОМАДСЬКУ ДУМКУ В УКРАЇНІ У 2019-2020 рр.

У сучасному світі інтернет займає одну з важливих частин життя кожного українця. А разом із ним і онлайн журналістика. Згідно з дослідженням вчених Каліфорнійського університету в Сан-Дієго під керівництвом Роджера Бона, пересічна людина щодня сприймає 34 гігабайти інформації [1, с.1]. І значна її кількість безпосередньо впливає на її погляди і життя загалом. Таким чином інтернет-журналістика здатна змінювати погляди великої кількості людей, чи навіть формувати їх. І саме від редакторів онлайн-видань залежить, який це буде вплив – негативний чи позитивний. Особливу її важливість варто окреслити у період пандемії коронавірусу, коли ЗМІ почали поширювати значно більше інформації на медичну тему.

Говорячи про вплив інтернет-журналістики на громадську думку, необхідно чітко розмежовувати поняття інтернету і онлайнної журналістики. Адже за останні двадцять років серед людей стали сталими вислови «Як написали в інтернеті», «Я прочитав в інтернеті». Тобто часто суспільство сприймає саму Мережу як ЗМІ, хоча це хибна думка. Інтернет-ЗМІ можна вважати інформаційний сайт, що виконує функції засобів масової інформації і постійно оновлюється. Тобто онлайнна журналістика є лише невеликою частиною інтернету загалом.

За даними опитування компанії Research&Branding Group, на початку 2021 року 51% українців читали новини в інтернеті, тому мережеві ЗМІ більше впливають на думку людей, ніж телебачення та преса [2, с.3]. Як відомо, громадська думка - це сукупність уявлень, поглядів, очікувань і оцінок, яку має більшість чи хоча би велика частина населення. Саме тому зараз багато бізнесменів, олігархів, чи навіть депутатів намагаються просунути свої ідеї через інтернет-ЗМІ.

«Існує велика кількість невоєнних дій, які по своїй ефективності можуть порівнятися з кінетичними. І найбільш наближена до них по безлічі своїх функцій інформаційна зброя, вживання якої населення ніяк не відчуває. Інформація здається безпечною, вона не стріляє і не вибухає. Але це лише у фізичному просторі. В інформаційному та віртуальному просторах вона несе руйнування та непоправні наслідки», – зауважує експерт з інформаційної політики Г. Почепцов [3].

Одним із прикладів впливу на громадську думку є діяльність кандидатів у депутати під час виборів в Україні. За допомогою інтернет-ЗМІ вони намагаються запевнити виборців, що їхня кандидатура найкраща. У період виборів стрічки сайтів наповнюються політичними новинами, частина з яких є джинсою, яку зазвичай складно виокремити пересічному читачу. Також використовують і заборонені схеми: наклеп на конкурента, замовчування головних фактів та зосередження на другорядних. Це може призвести до хибної громадської думки про певного кандидата, і як наслідок – обрання на виборах не тієї людини.

Для боротьби з дезінформацією в Україні є низка ресурсів, які розкривають фейки та слідкують за дотриманням правил журналістики інших ЗМІ. Серед них: Stopfake, «Детектор медіа», їхній проєкт MediaSapiens та «МедіаДрайвер».

Ще одна сфера, де інтернет-журналістика має значний вплив – охорона здоров'я. З самого початку епідемії коронавірусу ЗМІ були основним джерелом інформації і водночас дезінформації про COVID-19. Тут, зокрема, велику роль зіграла інформаційна війна РФ проти України. У Центрі протидії дезінформації при РНБО України зазначали, що РФ проводить інформаційну спецоперацію в Україні, спрямовану на зменшення рівня вакцинації у країні. Росія за допомогою так званих ЗМІ поширює фейки про щеплення в Україні, тоді як своїх громадян усіма способами агітує вакцинуватися. До цього залучили і УПЦ МП, яка в Україні виступає проти вакцинації, а в РФ – заохочує робити щеплення [4].

Варто визнати, що Україна програла інформаційну кампанію щодо вакцинації. Українські ЗМІ не змогли протистояти фейкам, а в деяких випадках і самі їх поширювали, сподіваючись отримати більше переглядів. Водночас українська влада також не одразу почала ефективно комунікувати з суспільством та не стримала хвилю фейків.

Наслідком цього є масові акції протесту проти вакцинації в містах України та хибна громадська думка про щеплення. Згідно з дослідженням групи «Рейтинг», 71% українців вважають, що коронавірус – це штучно створений вірус. Серед них третина вважає, що SARS-CoV-2 створили в результаті наукового експерименту,

як бактеріологічну зброю – 27%, а для скорочення населення – 40%. Водночас 16% опитаних вірять, що коронавірус створили для заробітку, а ще 12% – для контролю над людьми [5]. Відповідно, через недовіру і страх вакцинації в Україні нижчий рівень щеплення, ніж у інших європейських країнах.

Таким чином можна стверджувати, що Україна провалила інформаційну кампанію щодо вакцинації. програє інформаційну війну інтернет-журналістика має значний вплив на громадську думку. Будь-які повідомлення журналістів матимуть свої наслідки, тому зараз працівникам ЗМІ треба як ніколи стежити за дотриманням правил журналістики. Якщо українські засоби масової інформації будуть дотримуватися позитивних, державотворчих наративів, принципів демократії, демонструвати читачам професіоналізм та завойовувати їхню довіру, то у майбутньому країну буде чекати успішний розвиток.

Список використаних джерел

R. Bohn, J. Short, *Measuring Consumer Information*, University of California, San Diego, 2018.
С.1 Також доступний у PDF: <https://ijoc.org/index.php/ijoc/article/viewFile/1566/743>. 2. Олексій Ляшенко, *Research & Branding Group, Соціальні мережі та месенджери в Україні*. Січень 2021.
С.3 Також доступний у PDF: https://rb.com.ua/wp-content/uploads/2021/02/socseti-i-messendzhery_2021_rus-1.pdf. 3. Георгій Почепцов, *Человеческое измерение гибридных и диффузных войн*, MediaSapiens, 2017. URL: <https://ms.detector.media/mediaanalitika/post/19961/2017-11-05-chelovecheskoe-izmereniye-gybridnykh-y-dyffuznykh-voyn/>. 4. Антивакцинна пропаганда – інформаційна кампанія проти України. Рада національної безпеки і оборони України Центр протидії дезінформації, 2021. Також доступний у PDF: <https://www.rnbo.gov.ua/files/2021/%D0%97%D0%B2%D1%96%D1%82%20%D0%A6%D0%9F%D0%94%D0%90%D0%BD%D1%82%D0%B8%D0%B2%D0%B0%D0%BA%D1%86%D0%B8%D0%BD%D0%BD%D0%B0%20%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%BF%D0%B0%D0%B3%D0%B0%D0%BD%D0%B4%D0%B0.pdf>. 5. Вакцинація в Україні: бар'єри і можливості / Соціологічна група «Рейтинг». (18-19 березня 2021). URL: https://ratinggroup.ua/research/ukraine/vakcynasiya_v_ukraine_barery_i_vozmozhnosti_18-19_marta_2021.html

Науковий керівник: Кочубей Лариса Олександрівна, д. політ. н., проф.,
Київський національний університет культури і мистецтв.

Agil Islamli

PhD Student, Sumgayit State University

INFLUENCE OF LANDSCAPE LYRICS OF NAZIM HIKMET ON AZERBAIJANI POETRY

«Nazim Hikmet, one of the greatest poets of Turkish mythology and world literature of XX century» (Anar), in his rich and multifaceted works, natural poems are distinguished with their poetic character. In the poet's lyrics, a figurative description of natural objects such as rain, trees, seas, mountains, etc. as well as various seasons of the year has such interesting features as expression of his feelings and thoughts. «Rain», «Caspian Sea», «Autumn», «The walnut tree», «In the snowy beech forest» and in other poems, the poetic description is united with the spiritual feelings of the lyrical «I». This unity expands the content and meaning of these poems, and poetic landscapes reflect the characteristic features of individual experiences of the author's inner world. If we pay attention to the poems «Caspian Sea», «Closed Sea» (1957), we can see the original details of these lines. «Army-army sparkling purple waves», «the wave is a mountain, the boat is a deer», «The boat rides a prancing horse!» and in other verses and expressions, the poet gives a natural description of the Caspian Sea and poeticizes the realistic description of the lyrical hero's connection with the sea. Man and the sea become the main images of this scene:

- Don't mind, what will happen?

What will happen, let rage black wind waters.

Born in the Caspian, the grave is the Caspian! [3, p.46]

Literary critic R.Aliyev, speaking about landscapes, noted that «...the images of plants, trees and planets already occupy an important place in the biblical texts» (4, p. 252) and show that these images, as a rule, serve to complete the image of man, his spiritual world. In the poem «Closed sea», the similarity between nature and human destiny, the tragedy of spiritual loneliness have its own philosophical essence. The author, «passing the Caspian Sea on a silky day», expresses with heart the fact that natural objects are sometimes doomed to loneliness:

It touched my heart, this way of pretending:

Which sea is closed like it,

Which sea is unaware of seas like it,

What sea is lonely like it?! [3, p.163]

It is impossible not to feel deep sorrow in these fragile verses. The artist, who was persecuted in his homeland, longed for his relatives in a foreign country, and spent eternity far from his homeland, seems to have written his destiny. No matter how majestic the Caspian Sea is, it is doomed to suffer the pain of idleness because it is alone. Both man and the poet are like the Caspian Sea. No matter how powerful and majestic it may seem, one has to endure the sufferings of spiritual loneliness. The moral-philosophical idea of the eight-line poem determines the artistic scale of N.Hikmet's artistic generalization and the individual features of his public thoughts.

The poet's famous poem «The walnut tree» is distinguished by its social content and the fragility of inner and spiritual feelings. The lyrical «I», the beloved man, who made endless love for his native Istanbul, embellished social injustice and pressure on him by the example of walnut tree, reflected the truth in the form of original verses:

I am a walnut tree in Gulhane Park,

Neither you are aware of this, nor the police [3, p.169].

It should be noted that this poem, written in 1957, had a strong impact on the 60s and later literary generation of Azerbaijani poetry, and interesting poetry samples were created under this influence. From this point of view, Allahverdi Mammadli's poem «Nazim Hikmet's walnut» is more typical. A.Mammadli stated in this poem that Nazim Hikmet was persecuted for his beliefs, subjected to torture and tortures in prisons in distressed and rebellious ways. People's writer Anar, appreciating N.Hikmet's faithfulness in his personality, writes: «Nazim Hikmet spent the best part of his life, fifteen years in Turkish prisons, for his faith, and after his release, he was threatened with assassination and death» [3, p.6].

In the poem «Nazim Hikmet's walnut» A.Mammadli raises his voice in protest against those who try to assassinate the proud life of the great poet:

Walnut that do not grow in Gulhane Park.

Does not say «My Istanbul!», does not say «My Turkey!».

Swore in lifetime and licked the poison,

Does not say, «I am a turku in mouth of a Turkish one» [1, p.17].

The aesthetic attitude towards nature in the poems of N.Hikmet, who loves nature and its fascinating beauties with an endless love, is also in harmony with the poet's humanistic feelings. The obvious manifestation of the spiritual richness of the lyrical «I» in his poems is often reflected in the expression of the moral-humanist attitude to nature. This can be considered as one of the characteristic features of N.Hikmet's landscape lyrics. It should be noted that this quality is also observed in the poetic works of V.Ibrahim, R.Yusifoglu, M.Yagub, I.Ismayilzade, M.Guner and other

representatives of Azerbaijani poetry of the 60s and 80s. For example, let's compare N. Hikmet's poem «Three Cypresses» with Rafiq Yusifoglu's poem «I planted you». The associations created by the poetic scene in the poem «Three Cypresses», the pleasant mood that the lyrical «I» feels from this scene, suddenly turn into a tragedy with the cruelty of those who ax the beauty. The lyrical hero, who could not remain indifferent to the tragic fate of the «Three Cypresses that illuminate a bloody axe», is also axed with him. The epiphoras developed at the end of the verses seem to draw the reader's attention, and the tragic images and cypresses are not overlooked even for a moment:

*There were three cypresses in front of my door,
three cypresses.*

*Roots on the Ground, Heads in Stars,
three cypresses.*

*Cypresses would swing in the winds,
three cypresses.*

*I was killed in my bed,
three cypresses.*

*From the roots of cypresses cut,
three cypresses.*

*Neither roots are on the ground,
Nor starts in the stars,,
three cypresses.*

*Cypresses are not swinging in the wind,
three cypresses [3, p.105].*

The contrast between the beginning and the ending of this poem, which expresses the step-by-step attitude to nature, recalls the moment when man does not distinguish himself from nature, — mythical time.

The same mood prevails in R. Yusifoglu's poem «I planted you». In the poem, as the willow tree with «sprouting eyes turning into leaves» grows, in the eyes of the lyrical protagonist, «the girls turn into a bloodless beauty drinking from grils spring». However, as in N.Hikmet's «Three Cypresses», in this poem, the heart-rending beauty is ruthlessly destroyed by the vices that destroy nature. The «tears flowing from the wound» of the willow tree planted by his own hand hurts the poet's heart, the revolt of nature and the lyrical «I» urges the reader to think, to love and protect natural beauties:

The willow was speaking with rebellion in its voice,

Few people know the language of silence?

The one killed the miserable willow today,

Will not raise a hand to a beauty tomorrow? [5,p.213]

The author's humanist thought «one who destroys nature also destroys humanity» sounds like a logical confirmation of the moral and philosophical idea of the poem.

As we have mentioned, in N.Hikmet's landscape poems the sea is raised to the level of an artistic image as an object of nature. In many of the poems dedicated to Nazim Hikmet, we can see the features of Nazim Hikmet's poetry in the poetic content of the image of the sea created by the literary generation of the 60s and 80s. These features are an expression of the sensitive attitude of Azerbaijani poets to Nazim's love and longing for the country. T.Abdin says «lucky to one runs this longing», as if reviving Nazim Hikmet's longing:

A longing beats in the waters,

A longing that spreads to the waters like fire.

The sea also changes color,

and so do the waters,

The opposite shore is a country [2, p.152].

In M.Aslan's poem «Nazim thirst» the sea and walnut tree are generalized as a poetic objects, artistic lines from N.Hikmet's tradition reflect certain moments of the great poet's hard life:

I saw I am the sea,

A face on that shore.

I am an axed walnut,

Look at my arm, gypsy [2, p.118].

The influence of motives such as longing for the homeland, the grief of close and native people, the call for spiritual freedom, the tragedy of loneliness and so on, deeply rooted in Nazim Hikmet's poetry, is very vividly felt in this poem.

N.Hikmet's poems of wisdom about nature the expression of humanistic feelings are distinguished by the richness of social shades. In Azerbaijani poetry, this influence is clearly seen in the works of a number of representatives of the literary generation of the 60s.

References

1. A.Mammadli. *A flower that opens in my heart. Baku, Youth, 1983.* 2. *I am going to Baku. N.Hikmat and Azerbaijan (compiled by R.Guliyev). Baku, Yazıçı, 1984.* 3. *N.Wisdom. Selected works. Baku, "East-West". 2009.* 4. *R.Aliyev. Theory of Literature. Baku, Translator, 2008.* 5. *R. Yusifoglu. On the snowy roads of love. Baku, ADPU publishing house, 2008.*

Власенко Наталія Іванівна

*к. філол. н., доцент кафедри зарубіжної літератури,
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара*

РОЗКРИТТЯ РОМАННОГО ДІАЛОГІЗМУ В ЕПОХУ ВІДРОДЖЕННЯ: ВІД ВИЯВЛЕННЯ ДІАЛОГІЧНОСТІ ТРАДИЦІЙНО-РИТОРИЧНОГО АРХІТЕКТУ РОМАНУ ДО ВСТАНОВЛЕННЯ ГРАНЕЙ РЕНЕСАНСНОЇ ДІАЛОГІКИ ПОЕТИЧНОГО ТВОРЕННЯ

Зміна рефлексивного осереддя авторського самоусвідомлення зі стилю на жанр, що відбувається на злеті Ренесансу [1; 4], призводить до такого сполучення - в інтенціях, спрямованих на довершене художньо-словесне ствердження індивідуального авторства, - його жанротворного і стилетворного вимірів, при якому модель стильового оформлення самобутнього митецького висловлювання розбудовується у матрицю індивідуалізації жанрової форми.

Епіцентр оновлення літературно-творчої інтенціональності традиціоналізму, здійснюваного при оформленні ренесансної художньої свідомості, утворюють лінії літературної практики епохи Відродження, прокладені в руслі становлення роману, і вектори теоретичної рефлексії романного жанру, інспірованої у власному започаткуванні ними. Основоположне для роману - означене при його започаткуванні в античній літературі - співвіднесення авторських ініціатив щодо формування романного жанру із риторичним концептом текстового «породження» («генезису») усвідомлювалось як цілком очевидне при середньовічному - увиразненому єднанню поезики і риторики при універсалізації «теорії трьох стилів» - виокремленні лінгвістично маркованого - оформленого у стихії романської (старофранцузької) мови - типу спочатку поетичної, потім і прозової оповіді, - *en roman*. Однак на ренесансній стадії становлення роману жанротворні інтенції, на-снажені модальною домінантою красномовства, відмежувалися від тих варіантів жанробудови, що втілилися в тематичних романних модифікаціях, в яких зовнішній пріоритет жанрово закріпленої тематики, усталеної як основний жанровий

критерій у риторико-поетологічному синтезі традиціоналізму, постає знаком внутрішнього зрівняння її із модальністю жанротворення. Відтак у добу Ренесансу саме у сферах романотворення та теоретизування щодо нього стверджується необмеженість жанрового потенціалу поетикальних трансформацій, що у власне романному контексті визначається основоположним для цього жанру - «уможливленим домінуванням модального архітекстуального виміру в риторичному висловлюванні і встановленим при його перетворенні - діалогічним співвіднесенням модальності і тематики» [3, с.19] і спрямовується на граничне художньо-естетичне розкриття діалогіки Відродження, при якому на теренах самовираження авторського «Я» виявляється і ресурс переінакшення «готового слова» риторики, наділеного монологічною смисловою усталеністю при формалізації її топосів.

Тож ренесансна траєкторія переходу романного жанру від його «першої» до «другої епохи» (П. О. Грінцер) визначилася спрямуванням жанрового арсеналу діалогізації, пов'язаного із свідомою комунікативно-діалогічною налаштованістю мовлення, первинною для риторичного архітексту, на перегляд самих принципів поетичного творення («пойесису»), покликаний подолати обмеженість співвідношення життєвої реальності і художньої дійсності, спричинену «монологізованим» інструментарієм її вербально-тематичного оформлення, сприйнятим поетикою традиціоналізму від риторики. І на лініях переосмислення романічної традиції, прокладених на континентально-європейських теренах Відродження, і на векторах відходу від неї, означених при формуванні англо-ренесансної романістики, очуднення тематичних - стверджених «високими» різновидами традиціоналістського роману - детермінант жанротворення, що супроводжувалося зміною його стильового виміру, відбулося при такому локально-історичному виявленні трансісторичної романотворної співвіднесеності модальності і тематики, яке забезпечувалося діалогічним розгортанням - до встановлення цього відношення - комунікативної настанови красномовства, заданої його архітекстуальною модальною домінантою. Наснажившись ренесансно-гуманістичною рецепцією античного риторичного вчення, що не лише виявила основоположну для нього топологію - логіку одиничного, але й узагальнила її як спосіб художньо-естетичного самовизначення «універсального індивіда» (Л. М. Баткін), який націлюється на возз'єднання реального й ідеального в людському житті [2], ренесансні експерименти у сфері романотворення, здійснені на Європейському континенті (Л. Пульчі, М. Боярдо, Л. Аріосто, Я. Саннадзаро, Ч. Мотемайор, Ф. Рабле, М. Сервантес), поновили в її межах дискурсивну позицію ритора в її опосередкованій - інспірованій сприйняттям жанрово закріпленої топіки, заданим «пам'яттю жанру» (М. М. Бахтін), - реактуалізації, а жанротворні ініціативи, виявлені і реалізовані в епоху Ренесансу на Британському архіпелазі (Дж. Лілі, Ф. Сідні, Р. Грін, Т. Лодж, Т. Делоні, Т. Неш), безпосередньо - через освоєння дискурсивно-риторичних форм - відтворили на шляху становлення роману модальність, основоположну для риторики.

Таке виявлення риторичних витоків романної діалогічності в художньо-словесній практиці Відродження ініціювало відсторонення теорії жанру, заснованої в ту ж історико-культурну добу («Роздуми про створення романів» (1554) Дж. Джиральді Чинціо, «Романи» (1554) Дж.-Б. Пінья) й орієнтованої на модальну домінанту процесу текстотворення, виділену риторикою, від його структуризації. У ході ренесансного усвідомлення модальності роману як настанови на поетикальне втілення світоглядно-естетичного принципу «єдності в розмаїтті», що встановився при ренесансно-гуманістичному діалогічному узагальненні риторичного концепту *varieta*, запровадженого в епоху античності для визначення

критерію побудови аргументації, стала теоретично сприйнятною ідея формування нарративу, змістова універсальність якого не вичерпується гранично формалізованою трьохетапною послідовністю творення тексту - «*inventio – dispositio – elocutio*», стверджуваною риторикою впродовж всього її історичного руху. Тим самим інспірувався відхід ранньої теоретичної рефлексії романного жанру, наснаженої естетизованими і діалогізованими законами дискурсивно-риторичного мислення, від самого «риторичного канону», обґрунтованого при античному теоретизуванні щодо красномовства - насамперед, в «Риторичі» (бл. 355 р. до н. е.) Аристотеля, покладеного літературно-теоретичною думкою середньовіччя в основу започаткованого нею - зокрема, в «Паризькій поетиці» (бл. 1220 - 1235) Іоанна Гарландського - риторико-поетологічного синтезу, відзначеного монологізацією риторично усталених топосів при зведенні їх до об'єктно орієнтованих схем митецького висловлювання, і відтвореного в нормативних поетологічних трактатах XVI ст., інспірованих гораціанством, перш за все - в «Поетичному мистецтві» (1527) М. - Дж. Віди вже як «формула» досягнення індивідуально-творчої довершеності словесного вираження [7], неминуче протиставленої в її одинично-неповторному персонально-суб'єктивному характері знеособленій досконалості «готового слова» традиціоналізму.

Знаменуючи рубікон самоспростування діалогізму Відродження, де зрушується співвіднесення вертикалі та горизонталі міжособистісних відносин, ствержене ним як основоположне для художньо-творчої самореалізації людини, виявлене сходження сфер жанротворення і стилетворення досягає кульмінації при становленні маньєризму – історичного типу художнього мислення, що оформлюється, насамперед, у пізньоренесансних романотворчих новаціях, теренах, орієнтується на доведення переваги «манери» над «природою» і втілюється у багатоскладній художній реальності, яка у своїй побудові дистанціюється від життєвої дійсності. У маньєристичному розгортанні довільно-індивідуальної – спрямованої на досягнення стильової самобутності – комбінації «готових» поетикальних і риторичних мікроформ словесного вираження в індивідуально визначене поєднання усталених складників жанрової організації наслідування *natura naturans* осмислюється як той літературно-творчий принцип, що у повноті його втілення, якою доводиться «справжність» авторської індивідуальності, відсторонюється від відтворення *natura naturata*, ствержуючи, натомість, причетність людської особистості в її культуротворчому саморозкритті до творення універсуму.

У дискурсивному полі творчого самовизначення людини, що задається мистецтвом манери, відхід автора, який усвідомлює себе наслідувачем самого Творця, від настанови наслідувати Його творіння інспірується пізньоренесансним, у континентально-європейському вимірі, нововідкриттям множинності способів співвіднесення ідеального та реального у людському житті, зведеної на початку Ренесансу і на підйомі цього культурного руху до різноманітності форм їх єднання. Прагнучи подолати новоусвідомлену антиномічність буття, маньєризм дистанціюється від розуміння раціональних засад художньо-словесної творчості, що сформувалося на обріях ренесансної діалогізації Аристотелевої концепції мімесису і Горацієвої теорії імітації [6], і відкриває виднокіл раціоналізації поетичного творення, де сам розум поета проголошується деміургічним началом поезії.

Генетично пов'язане із ренесансно-неоплатонічним осмисленням розумності людини як її особистісного осердя, яким забезпечується індивідуальне набуття чесноти, маньєристичне піднесення раціональності, в її індивідуально-митецькому проявленні, до всезагального літературно-творчого першоджерела надиха-

ється сприйняттям людської здатності творити як скерованої суб'єктивними першообразами створюваного, уподібненими складникам Божественного задуму. Тож при тому перегляді ренесансного художньо-естетичного виміру досягнення людською особою богоподібності, що здійснюється маньєризмом, в основу наслідування Творця покладається створення самих архі-форм художньої реальності, подібних Його ейдосам за статусом, але відмінних від них за змістом. Тип поетичного мімесису, відсторонений від митецької імітації, стверджується як основоположний для самоздійснення справжнього митця в «Захисті поезії» (бл.1583, вид. 1595) Ф. Сідні: «Поет наслідує ті ідеї, які створює, подібно Богу, своїм власним розумом» [5, с.48].

Самоусвідомленням автора, передусім романіста, як наслідувача-деміурга ініціюється перетворення – при формуванні ним індивідуальної «манери», що виходить за рамки стилетворення, – і канонічних жанрів, і довільно-індивідуалізованих - у ренесансних творчих експериментах - жанрових модифікацій. Так визначається форма маніфестації суб'єктивно-творчого волонтаризму, наснаженої маньєристичним співвіднесенням дихотомії «імітація/мімесис» із деміургією. Ресурс відчуження «готового слова» традиціоналізму в митецькому висловлюванні, який нарощується маньєризмом при виборі в якості зразків для наслідування авторських ідей-форм, створюваних у відстороненні від законів природи, передвіщає встановлення невизначеної множини зв'язків літератури із буттєвими смислами, перевершуючи потенціал її жанрово-стильових трансформацій, відкритий західноєвропейською літературною думкою XVI ст. у процесі погодження наслідувальних теорій художньої словесності. Однак саме на маньєристичній дистанції між її міметичним і деміургічним початками мистецтва слова, встановленій, передусім, ренесансними творчими ініціативами, висловленими і втіленими, щоб оновити романний жанр, відсторонивши його від романічної традиції, проблематизується сама настанова «мистецтва манери» на те, щоб «творити Рай на землі» (Т. Цуккарі): вона усвідомлюється як нездійсненна на векторах раціоналізованого художньо-естетичного саморозкриття людини, що віддаляються від ліній сполучення її духовного вдосконалення із інтелектуальним зростанням, означуючи «діалогічну безвихідь» (М.М.Бахтін), де повнота авторського самоствердження досягається шляхом виявлення, при випробовуванні героїв, нездоланих антиномій людської природи. Так формуються світоглядно-естетичні передумови для переорієнтації поетичного творення, найперше, у руслі формування роману, на зображення особистісного становлення, що визначає митецьку настанову, яка стає висхідною для жанрових різновидів, сформованих у Новий і Новітній час, щоб висловити «різні правди про світ» (М.М.Бахтін) і тим самим діалогічно сполучити естетичні принципи мімесису та деміургії.

Список використаних джерел

1. Андреев М. Л. *Итальянское Возрождение: от стиля к жанру // Историческая поэтика: типы и формы художественного сознания* - М., 1994. С.297-326.
2. Баткин Л.М. *Итальянское Возрождение: Проблемы и люди/ Л.М. Баткин. М.: РГГУ, 1995. 448 с.*
3. Власенко Н.І. *Риторичні витоки діалогічності роману: особливості проблематизації в жанровому метадискурсі // Від бароко до постмодернізму: збірник наукових праць, 2017. Вип. XXI. С.17-27.*
4. *Категории поэтики в смене литературных эпох / С. С. Аверинцев, М. Л. Андреев, М.Л. Гаспаров [и др.] //Историческая поэтика. Литературные эпохи и типы художественного сознания. М., 1994. С. 3-38.*
5. Сидни Ф. *Защита Поэзии /Ф.Сидни// Литературные манифесты западноевропейских классицистов [пер. с англ. Л.И. Володарская]. М.: Издательство МГУ. 1982. С.25.*
6. Davis W.R. *Idea and Act in Elizabethan Fiction / W.R.Davis Princeton, New Jersey: Princeton University Press, 1969. 301 p.*
7. Weinberg B. *A History of Literary Criticism in the Italian Renaissance: In 2 vol./ B. Weinberg - Chicago: University of Chicago Press, 1961. Vol. 2 1184 p.*

ФОРМУВАННЯ ЗАГАЛЬНИХ І ФАХОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ПРИ ВИКЛАДАННІ КУРСУ «ВСТУП ДО ФІЛОЛОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН» В УМОВАХ ЗМІШАНОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ

Тенденції націоналізації у сфері філологічної освіти початку ХХІ століття існують у ракурсі міждисциплінарної взаємодії мовознавчих теорій і літературознавчих концепцій. Філологічні дисципліни як репрезентант національного наукового інтелекту входять у міжкультурний інтелектуально-інформаційний простір. Вступ до філологічних дисциплін – це елементарний курс, який репрезентує науково-теоретичну й методичну основу для вивчення дисциплін філологічного циклу. Він містить доступний виклад найважливіших відомостей про мовознавство й літературознавство та покликаний ознайомити студентів з основною філологічною термінологією, методами філологічних досліджень, а отже, підготувати їх до засвоєння дисциплін літературознавчого та мовознавчого циклів в умовах змішаної форми навчання. Предметом вивчення курсу є філологія в усіх її аспектах і виявах. Міждисциплінарні зв'язки «Вступу до філологічних дисциплін» полягають у тому, що курс полегшує розуміння філологічних явищ і є пропедевтичним до вивчення всіх філологічних дисциплін.

Загальні компетентності виявляються у здатності бути критичним і самокритичним, що полягає в мотивованій самооцінці та налаштованості на постійне самовдосконалення й самостійне навчання; в освоєнні нових аспектів і галузей з використанням здобутих лінгвістичних і літературознавчих знань; плануванні своєї роботи й організації робочого часу для виконання навчального навантаження; у виробленні навичок наукових досліджень у галузі філології; знаходженні потрібних інформаційних джерел, в електронних каталогах бібліотек, а також використанні в професійній діяльності довідкової літератури, словників, бібліотечних баз, онлайн-ресурсів, навчальних е-курсів тощо; у навичках практичного застосування сучасних інформаційних технологій; застосовуванні отриманих під час навчання знань на практиці; адаптуванні до нових освітніх умов змішаного навчання й вирішенні навчальних і науково-дослідних завдань у нестандартних ситуаціях; у виборі й репрезентації доцільних підходів і форм діяльності з дотриманням визначеного часу (функція «таймкіпера») в умовах змішаної форми навчання.

Фахові компетентності з курсу передбачають: володіння сучасними світоглядно-методологічними підходами до студіювання відповідних філологічних явищ і процесів; знання термінологічного апарату філологічної науки в усній та письмовій формах, а також використання його як понятійного інструменту при репрезентації наукових положень; уміння орієнтуватися в різноманітних лінгвістичних концепціях і літературознавчих процесах, критично їх оцінювати та використовувати їхні здобутки у власних дослідженнях; здатність описувати, ідентифікувати, класифікувати мовні та літературні явища; здатність використовувати набуті знання та сучасні досягнення філологічної науки в професійній діяльності; здатність до наукової організації праці; здатність самостійно аналізувати наукові джерела, узагальнювати та критично оцінювати викладені в них теорії, робити висновки; здатність самостійно опановувати нові знання, критично оцінювати набутий досвід крізь призму новітніх досягнень філології.

Отже, при формуванні загальних і фахових компетентностей з курсу «Вступ до філологічних дисциплін» вагомим є здатність вирішувати завдання й проблеми

в галузі філологіі, скеровувати зусилля, поєднуючы результаты рiзних дослiджень, i адекватна рэпрэзентуваць свiй iнтелектуальны прадукт. Володiць сучаснымi канцэптуальнымi пiдходамi да методалагiчнай базы фiлолагiчнай освiты з врахуваннем асаблівасцей змiшанай фармы навчання i устаноў сучаснага суспiльства в умовах глбалiзацiі освiтняга працэсу.

Даўгала Вiкторыя Iгараўна

студэнтка спецыяльнасцi «Беларуская фiлагiя»
Беларускага дзяржаўнага ўнiверсiтэта

ЛIТАРАТУРНЫЯ НОРМЫ I IХ ПАРУШЭННI Ў ТЭКСТАХ БЕЛАРУСКIХ ГАЗЕТ I ЧАСОПIСАЎ

Моўныя памылкi, нават калi яны застаюцца незаўважнымi большай часткай аўдыторыi сродкаў масавай iнфармацыi, не толькi негатыўна ўплываюць на агульны адукацыйны ўзровень насельнiцтва, але i выклiкаюць «прывыканне» аўдыторыi да памылак. Няма сумненняў, што ключавое сэнсавае «пасланне» журыналiсцкага тэксту не можа быць належным чынам перададзена i засвоена ва ўмовах парушэння нормаў беларускай мовы.

Можна пачаць аналіз памылак у мове беларускiх СМI на прыкладзе iнтэрнэт-сайта газеты «Шахцёр», што выходзiць на Салiгоршчыне. Часопiс з'яўляецца двухмоўным, прычым рускамоўных артыкулаў значна больш. Мы абралi менавіту гэту газету, бо лiчым, што ў сталiчных сур'ёзных выданнях вельмi праблематычна выявiць памылкi, бо амаль ва ўсiх ёсць карэктары, задача якiх – апрацоўваць матэрыял перад тым, як ён будзе перададзены ў друкарню. Што да рэгіянальных выданняў, то, магчыма, не ва ўсiх ёсць сродкi наняць сабе рэдактараў, з-за чаго колькасць памылак больш высокая. Намi было прааналiзавана 6 артыкулаў, у якiх зафіксавана 13 памылак.

Слова, дзякуючы свайму лексiчнаму значэнню i сiнтасiчным сувязям, з'яўляецца сродкам камунiкацыi. Калi лексiчная норма парушана, то працэс маўленчых зносінаў ускладняецца. Адпаведна ўзнікаюць розныя тыпы памылак, якiя квалiфікуюцца як моўныя. Найчасцей сустракаюцца наступныя парушэннi.

1. Ужыванне слова з неўласцiвым значэннем праз няведанне яго нарматыўнай семантыкi, а таксама ў вынiку парушэння спалучальнасцi. У тэксце, дзе распавядаецца пра школьны кiрмаш, прысутнiчае наступнае выказванне: «*дзеткi адрываюцца*» [1]. Мы мяркуем, што такое выкарыстанне слова «*адрываюцца*» парушае не толькi лексiчныя нормы, але i нормы публiцыстычнага стылю. На наш погляд, дадзены выраз будзе перашкаджаць нармальнаму засваенню лiтаратурнай мовы.

2. Ужыванне русiзмаў i форм, характэрных для рускай мовы. Так, у артыкуле пра прафiлактычную працу на дарозе аўтары пiшуць «*не справiўся з кiраваннем аўтамабiлем «Volvo»*» [1], замест патрэбнага «*кiраваннем аўтамабiля*», чым парушаецца сiнтасiчная сувязь кiраванне. Некалькi памылак звязана з тым, што род назоўнікаў у беларускай i рускай мовах не супадае: «*дзякуй за чароўны сямейны свята*» [1] (праздник), «*на пэўным мове*» [1] (языке), «*з'язджаюць у турыстычныя паездкi i т.д.*» [1] (замест г.д.).

3. Няведанне правiлаў марфалагiі: «*мерапрыемства было прымеркавана тыднi*» [1] (замест «тыдню»), i «*бо тут надаюць увагу не толькi..., але i бяспекi...*» [1] (няправiльнае ўжыванне Д.скл. ж.р. адз.л.).

4. Няведанне правiлаў ужывання у/ў. Такое памылковае ўжыванне лiтар заўважаем у наступных словах: «*Ўваскрэсенне*», «*Ўшэсця*» [1], дзе пiшацца

вялікае Ё; у слове «шоў» [1] аўтары ставяць «ў», нягледзячы на тое, што гэта канец запазычанага слова. У выразях «завяршылася унебаўшэсцем» [1] і «масу уражанняў» [1] правіла «ў пішацца пасля галосных» проста ігнаруецца, а вось у словаформе «дзён ў» [1] наадварот, але таксама памылкова.

5. Адна памылка звязана з няправільным утварэннем сінтаксічнай сувязі кіраванне. Гэта выраз «аддае перавагу папяровы варыянт» [1].

Большасць памылак у газеце «Шахцёр» звязана менавіта з уплывам рускай мовы і няведаннем ужывання літар у/ў. Ва ўмовах функцыянавання дзвюх блізкароднасных моў інтэрферэнцыя стала пашыранай з'явай у рускамоўных беларускіх выданнях, праяўленне якой зніжае маўленчую культуру. Наяўнасць усіх гэтых памылак у тэксце перашкаджае адэкватнаму ўспрыманню інфармацыі. Чалавек, які будзе чытаць інтэрнэт-рэсурс (а такіх людзей, як сведчыць сучасная практыка, больш, чым «папяровых» чытачоў), увесь час будзе звяртаць увагу на памылкі і не зможа сканцэнтравана на атрыманні інфармацыі. Наяўнасць некаторых памылак можа выклікаць у чытачоў недавер да газеты.

Іншае выданне, якое было намі прааналізавана, – газета «Да новых перамог», што выходзіць на Ключчыне. Нягледзячы на тое, што назва беларускамоўная, большасць артыкулаў, змешчаных у ёй, напісаны па-руску. І толькі дзе-нідзе можна прачытаць матэрыял на беларускай мове. Так, намі былі прааналізаваны тры артыкулы, у якіх мы зафіксавалі 20 памылак.

Часцей за ўсё сустракаюцца наступныя іх тыпы.

1. Няправільнае ўтварэнне словазлучэнняў з сінтаксічнай сувяззю кіраванне. Адназначна нельга сказаць, што гэта памылка, але наступныя словазлучэнні больш характэрныя для сінтаксісу рускай мовы: «педагогі расказвалі аб сабе», «чытаць аб людзях», «пісалі аб сацыяльных работніках», «знаць аб сабе» [2]. На наш погляд, для беларускай мовы больш правільна было б напісаць «расказвалі пра сябе», «чытаць пра людзей», «пісалі пра сацыяльных работнікаў», «знаць пра сябе». Такі тып памылак узнікае па аналогіі з рускай мовай, бо выданне змяшчае пераважна рускамоўныя тэксты.

2. Памылковае ўжыванне слова «другі». У беларускай мове гэта слова з'яўляецца парадкавым лічэбнікам, а ў прааналізаваных публікацыях газеты яно мае значэнне «іншы». Такая з'ява кваліфікуецца як міжмоўная паранімія. Калі слова існуе ў абедзвюх мовах, але мае рознае значэнне ў кожнай з іх. Вось так і атрымліваецца, што ў беларускамоўных тэкстах бачым «калі зусім чужы чалавек становіцца бліжкім і дарагім – другое», «таксама другія знакамітыя мовазнаўцы», «разумеючым другіх» [2].

3. Трэці тып памылак назіраем ва ўжыванні ступеняў параўнання. Гэты тып памылак не звязаны з тым, што выданне пераважна рускамоўнае, бо ўплыў іншай мовы не назіраецца. Па-першае, гэта збытковае выкарыстанне ступені параўнання ў выразе «лічаць самым найлепшым класным» [2]. У гэтым выпадку было б правільным напісаць «самым лепшым» або «найлепшым». Па-другое, памылковае выкарыстанне ступені параўнання з займеннікам «самая» ў выразе «на самай справе» [2]. Правільным было б напісанне «на самой справе», а так выраз атрымлівае значэнне накшталт «вышэйшая ступень чагосьці».

4. Наступны тып – няправільнае ўтварэнне склонавых формаў. Гэтыя памылкі ўзнікаюць з-за ўплыву рускай мовы. Так, у артыкулах мы заўважаем «абмяркоўваць пэўныя пытанні з бацькамі і яшчэ многа што» [2] (замест патрэбнага «і яшчэ шмат чаго»), «а не па прадмету» [2] (замест правільнага варыянта «а не па прадмеце»).

5. Арфаграфічныя памылкі. Класіфікаваць іх асобна мы не лічым мэтазгодным, паколькі зафіксавана толькі па адным прыкладзе на правіла. Па-першае, напісанне прыстаўных зычных. Такую памылку назіраем у словаформе «за вакном» [2]. Па-другое, напісанне простых лічэбнікаў. Правіла парушаецца ў словазлучэнні «пасля дзвяці класаў» [2]. Па-трэцяе, правапіс о/а ў першай частцы складаных слоў: «даўгачаканы» [2]. Гэты тып памылак прасцей за ўсё будзе выправіць, бо трэба проста вывучыць або прачытаць правілы і правесці напісанне слоў.

6. Выкарыстанне русізмаў. У трох артыкулах намі быў заўважаны толькі адзін русізм: «прапанаваў пажаніцца» [2]. Улічваючы той факт, што выданне амаль цалкам рускамоўнае, такі маленькі працэнт русізмаў надае надзею.

7. Адрукоўкі. Гэты тып памылак самы крыўдны, бо няўважлівае напісанне і рэдагаванне можа прывесці да негатыўных наступстваў: матэрыял цяжка чытаць, можа знізіцца давер да выдання, інфармацыя не ўспрымаецца і ўвогуле можа быць не атрымана. Таму вельмі важна пільна сачыць за напісаннем слоў. Памылкі назіраем у наступных словах: «гонарыцца», «са сайго жыцця», «атрымаў пуцёку» [2].

У заключэнні яшчэ раз хочацца падкрэсліць важнасць і неабходнасць апрацоўкі тэкстаў, асабліва для мас-медыя. Менавіта гэтыя артыкулы павінны адлюстроўваць правільнае напісанне і ўжыванне слоў і быць прыкладам сапраўднай літаратурнай мовы. А колькасць парушэнняў не дазваляе гэтага зрабіць. Спадзяемся на тое, што беларускія сродкі масавай інфармацыі пачнуць больш пільна ставіцца да сваёй працы і не дапускаць такой колькасці парушэнняў. Трэба адзначыць, што падобныя праблемы сустракаюцца і ва ўкраінскіх сродках масавай інфармацыі, асабліва пасля рэформы правапісу 2019 года.

Спіс выкарыстаных крыніц

1. Часопіс «Шахцёр» [электронны рэсурс] – Рэжым доступу: <http://shahter.by/by/10-8/> - Дата доступу: 05.04.2021. 2. Часопіс «Да новых перамог» [электронны рэсурс] – Рэжым доступу: <http://www.kleck.by/> - Дата доступу: 11.05.2021.

Клімчук Ірина Сергіївна

студент, Київський національний університет культури і мистецтв

УНІВЕРСАЛІЗАЦІЯ ЖУРНАЛІСТЫКІ В КОНТЕКСТІ КРОСМЕДІА

Актыўны развіток індустрыі інтэрнэт-медіа спрыяе трансфармацыі традыцыйных жанраў журналістыкі у больш новітні. Такі змяні спрыяюць тому, што медіа пачынаюць функцыянаваць у мультимедыйнаму серадовішчы, а контент шырыцца на ўсіх магчымых платформах. Це атрымала назву «кросмедіа» [1, с.17-18]. Кросмедіацыя змяняе ўсталены падыхід да працэсу стварэння, збору та раз'яснення контэнт, што ў сваю чаргу спрычыняе трансфармацыі абав'язкаў сучаснага журналіста.

Кросмедіацыя журналістыкі вимагае стварэння кросмедыйнага контэнт. В сучасных умовах для разробкі такога контэнт відбуваюцца змяні ў рэдакцыйных працэсах, ключоваю фігураю якіх є сам журналіст. Це спрычыняе разшырэння та стварэння меж традыцыйных жанраў та стыляў у рэдакцыйнаму менеджменті.

Традыцыйно завданням журналіста була работа з тэкстамі, спецыялізацыя на радыё або на ТБ. Сучасны журналіст повинен значно разшырыць спектр сваіх умінь. Потрэбно маті навички монтування відеороликаў, абробкі фотграфій, стварэння візуаліваў та інфографікаў, фактчекінгу, аналізу велікага абсягу даных,

проведення розслідувань, верстки сюжетів, роботи з сайтом, ведення блогів, створення мультимедійного контенту. Саме універсалізація журналіста стає ключовим фактором при підготовці матеріалів, які поєднують аналітичність, яка притаманна газетній журналістиці, наочність та емоційність відеосюжетів та швидкість та інтерактивність інтернету.

Кросмедійний журналіст, повинен вміти поєднати інновації з традиційними засадами журналістики. Контент кросмедіа базується на традиційній журналістиці, проте розвиває її у кардинально нових проявах. Сторітелінг як одна з технологій кросмедіа має на основі текст та уміння кросмедійного журналіста вдало подати його. Таким чином, для кросмедійної журналістики ключовою фігурою лишається фахівець та його уміння, навички і техніки. Навіть у добу дигіталізації, журналістика створюється журналістами [5, с.324].

Популяризації набирає «кросмедійна співпраця», що можна трактувати як спільну діяльність співробітників, взаємодія яких була мінімізована через розділення на відділи.

В умовах традиційної журналістики представники традиційних ЗМІ не лише не взаємодіяли, а конкурували [2, с.297-300]. На сучасному етапі дедалі доцільнішим є створення команд різнопрофільних фахівців. Такі групи дозволяють створити максимально якісний та цікавий матеріал в сучасних умовах, адже межі між медіа зливаються завдяки інноваційним телекомунікаційним технологіям.

Такі всесвітньо відомі видання як Дейлі Телеграф (Daily Telegraph), Вол СтрітДжорнал (Wall Street Journal), Гардіан (Guardian), Манчестер Івнінг Ньюз (Manchester Evening News) є яскравим прикладом успішної реорганізації своїх видань на користь кросмедійної співпраці [3, с.159-166].

Ці трансформації спричинили певні виклики. Якщо раніше була одноосібна підготовка матеріалів, то нині робота у команді є складною в контексті розуміння специфіки інших медіа і здатність мислити «багатомедійно». Ці виклики можна вирішити шляхом додаткового навчання медійників, оснащенні новою технікою, та створення нових журналістських ролей [4, с.142-146]. Технічні питання, як і раніше, забезпечуватимуть вузькопрофільні спеціалісти. Але, тим не менше, функціональні обов'язки журналістів значно розширюються.

Пол Бредшоу виокремив такі нові ролі в сучасних журналістів: *редактор-агрегатор*, який замається збором інформації (агрегація), фільтрацією релевантного матеріалу (фільтрація), публікацією; *мобільний журналіст*, яких здійснює пошук пошук інформації за межами глобальної мережі; *журналіст-аналітик*, який аналізує дані та статистику; мультимедіа продюсер, що відповідає за весь інформаційний комплекс; *редактор-експерт* як навігатор галузевої спеціалізації; *редактор* [3, с.159-166].

Отже, журналіст дедалі частіше стає частиною кросмедійної редакції. Тому процес кросмедійності дедалі частіше співвідносять з універсалізацією сучасного журналіста.

Підбиваючи підсумки, сьогодні журналіст стає фільтратором безперервного інформаційного потоку. В обов'язки такого професіонала входить добирати та систематизувати різні форми даних (фото, відео, аудіо), що надходять з мережі Інтернет. Таким чином журналіст стає «універсалом», проте при збільшенні посадових обов'язків головними принципами журналіста стають оперативність і працездатність. Як правило, в цьому випадку якість роботи журналіста знижується, виникає ризик появи як граматичних, так і стилістичних помилок, неточностей, порушень етичних і моральних принципів. На наш погляд, керівникам ЗМІ необхідно враховувати, що універсальний журналіст повинен не

тількимати навички роботи вузьких фахівців суміжних професій (режисер, телевізійний оператор, графічний дизайнер), а й бути освіченою, високоінтелектуальною людиною зцілим комплексом етичних і моральних принципів.

Список використаних джерел

1. Городенко Л. ЗМІ і мережеві комунікації. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. 2014. № 21. С. 17-18. 2. Василик Л. Крос-медіа як тренд сучасної журналістики. Наукові записки Інституту журналістики. 2013. № 52. С. 297-300. 3. Зелінська А. Кросмедійна редакція як новий вид організації роботи сучасних ЗМІ. Кросмедіа: контент, технології, перспективи. 2017. С. 159-166. 4. Женченко М. Новітні редакторські професії в умовах конвергенції та мультимедіатизації ЗМІ. Наукові записки Інституту журналістики: збірник наукових праць. 2012. № 49. С. 142-146. 5. Крейт Р. Інтернет-журналістика: робота журналіста і редактора у нових ЗМІ. Пер. з англ. А. Іщенка: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2007. 324 с. 6. Perspectives on Multimedia: Communication, Media and Information Technology. Robert Burnett, Anna Brunstorm, Enders G. Nilsson. Wiley, England, 2004. P. 220.

Науковий керівник: Кочубей Лариса Олександрівна, д. політ. н., проф.,
Київський національний університет культури і мистецтв.

Гейбатова Нурлана Акиф кызы

PhD, Кафедра іностраних языков, Азербайджанский Университет языков

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ТРАНСФОРМАЦИЙ В ПРОЦЕССЕ ПЕРЕВОДА ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКОЙ ЛЕКСИКИ

В 80-ые годы 20-го столетия на страницах различных научных изданий развернулась широкая полемика о новой в то время отрасли языкознания- лингвистической теории перевода [1, с.179]. Развернутое определение термина мы находим в книге Л.С.Бархударова «Язык и перевод», «Достижение творческой эквивалентности (адекватности перевода), вопреки расхождению в формальных и семантических системах двух языков, требует от переводчика, навыков использования многочисленных и качественно разнообразных межъязыковых преобразований, таких как творческие трансформации, в частности для того чтобы текст перевода максимально передавал всю информацию, данную в исходном тексте, при строгом соблюдении норм ПЯ» [1, с. 190]. «Перевод рассматривается как некая трансформация, при которой сохраняется неизменным семантический инвариант, т.е. содержание оригинала, а формы его выражения – поверхностная структура – может подвергаться изменениям» [1, с. 6].

Несмотря на деление переводческих трансформаций на грамматические, лексические и стилистические, не всегда между ними удается проводить четкие границы, поскольку все упомянутые языковые явления рассматриваются с точки зрения их передачи в переводе. В процессе перевода общественно-политической лексики часто проблема адекватных соответствий между теми или иными языками относятся к практике переводческой деятельности [2, с. 14]. Переводческие трансформации необходимы именно тогда, когда невозможно использовать регулярные соответствия для определенных единиц оригинала в конкретном тексте перевода [5, с. 8].

Известно, что общественно-политическая лексика очень разнообразна и различия в смысловой структуре слова являются одной из основных причин, способствующие лексическим трансформациям. Ведь даже идентичные по значению слова или выражения, никогда полностью не совпадают. Чаще всего совпадает первый лексико-семантический вариант таких слов, их основное значение, а далее

идут различные лексико-семантические варианты. У одного слова может быть несколько лексических значений, отличных друг от друга. Поэтому переводчику приходится делать выбор [4, с. 109].

О лексико-грамматических трансформациях (антонимичный перевод, компенсация) можно отметить, то что при данном приеме переводчик прибегает к одновременным заменам лексических и грамматических единиц текста оригинала и переводимого текста без изменения смысла предложения или высказывания, например, *It remains to be done* может быть переведено как: *Это еще предстоит выполнить/ Это еще не выполнено*.

Очень часто именно вышеуказанный переводческий прием служит основой каламбура, шутки, игры слов. Прием компенсации является очень произвольным способ/приём перевода, когда переводчик позволяет себе восстанавливать и передавать утраченные или же опущенные при переводе оригинала элементы смысла через введение в текст перевода других единиц. Эти единицы могут вводиться не обязательно в том же самом порядке или в те же самые изначально принадлежавшие им места, например, при переводе с русского на английский сочетаний типа: *рационализаторское предложение* будет *Higher efficiency proposal*; или *трудовая вахта* будет переведено *Enhanced (higher) production drive* [3, с.225-230].

Таким образом, можно сделать вывод, что использование трансформаций при переводе всегда представляло значительную трудность для переводчиков, но несмотря на это наличие большого количества слов с широким и абстрактным значением, различие в значениях слов, сжатость выражения и.т.д все это способствует к применению трансформаций в процессе перевода.

Список использованных источников

1. Бархударов Л.С. К вопросу о поверхностной и глубинной структуре предложения. «Вопросы языкознания» М., 1973 г. 210 с. 2. Бибихин В.В. Проблемы определения перевода. Тетради переводчика. М. 1973 г. 112 с. 3. Терехова Е.В. Двусторонний перевод общественно-политических текстов (с элементами скорописи в английском языке): учеб. пособие / Е.В. Терехова. 2-е изд., стер. М. : Флинта, 2012. 320 с. 3. Ушакова Т.Н. Теоретические основания исследования // Слово в действии. Интеннт-анализ политического дискурса/Под ред. Т.Н. Ушаковой, Н.Д. Павловой. СПб: Алетейя, 2000. 4. Фирсов Б.М. История и социология: мосты и стены. Журнал социологии и социальной антропологии. 2003. № 3. С. 53-68.

Кочубей Миколай Саввович

доц., засл. худ. України, Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури

МУДРІСТЬ ТВОРЧОСТІ МИХАЙЛА ДЕРЕГУСА: ДОСВІД ДЛЯ СУЧАСНИКІВ

Творчість Михайла Гордійовича Дерегуса належить до числа тих сучасних українських художників, яка у своїй багатогранності визначає і створює образ всього мистецтва України. Різноманітність творчих уподобань художника, багатогранність та яскрава образність визначають творчість майстра.

Розпочинаючи свою діяльність з середини 30-х років ХХ ст. як художник-живописець, він зарекомендував себе як провідний український графік. Твори художника 30-х років – «Збирання яблук», «Колгоспне свято». «Відпочинок», «На річці. Пралі», «Драмгурток» позначені буянням молодого таланту, ясних прагнень як щодо тематики і змісту, так і щодо художньо-зображальних засобів. Формалістичні впливи у мистецтві у 30-х роках мали ще досить відчутний вплив. Але, на щастя, М.Дерегуса майже не торкнулися. Тоді ще молодий художник опановував таємниці мистецтва у непростих творчих пошуках і чисельних спробах.

Творчість М.Дерегуса відзначалася позитивною енергетикою, запалом, живописним темпераментом, колористичним хистом. Відоме захоплення М.Дерегусом у ті роки імпресіонізмом, зокрема творчістю Ренуара.

Із середини 30-х років художник починає працювати у галузі графічного мистецтва. Зокрема, М.Дерегус створює графічну серію «Катерина», за мотивами однойменної поеми Т.Шевченка та створює ілюстрації до «Енеїди» І.Котляревського. Митець уособлює трагічну долю Катерини з історичними образами української жінки, її трагічної долі.

Найбільший внесок художника в українське образотворче мистецтво переважно становлять твори у галузі графіки – станкової, офортної гравюри та книжкової ілюстрації (до творів Т.Шевченка, М.Вовчка, Л.Толстого).

За духом і змістом своєї творчості, М.Дерегус – художник яскраво національний, він поєднує національну форму з реалістичним змістом. Твори його пройняті духом патріотизмом і любов'ю до свого народу. Тема народу, простих людей, героїв козацької доби проходить через всю його творчість, надає їй образності та цілісності.

М.Дерегус завжди віддавав чимало уваги і сили портретному мистецтву. Значну увагу у своїй творчості художник приділяв образам видатних осіб минулого, що зумовлено його зацікавленістю історичною темою. Досить відомі портрети: Б.Хмельницького, Ш.Руставеллі, М.Заньковецької, Л.Дерегус тощо.

«Українські народні думи та пісні» - одна з вершин повоєнної творчості художника, співзвучна за поетичним ладом з народним епосом. Важливу роль відіграє зображення природи – середовища подвигу або трагедії. Як приклад – мотив протистояння у «Козаку Голоті», «Козаку-бандуристі», «Думі про Нечая», тяжіють до оповідальності, до звучання образу головного героя і його оточення.

М.Дерегус досягає найбільшого художнього узагальнення й величній епічності, з яскраво виявленою лірично-пісенною основою, що є властивою для українських народних дум і пісень.

Художник зворушливо, поетично змальовує образ старого бандуриста, який серед степу широкого, на могильному кургані співає свою останню пісню, заповідаючи її своєму народові, далеким просторам України, огорнутим бурхливими вітрами.

У «Думі про Марусю Богуславку» художник оспівує прекрасний патріотичний подвиг української жінки, яка допомогла козакам визволитися з тяжкої турецької неволі. Наскрізною лінією композиції виразно проглядається задушевна, лірична підоснова твору.

Моральна сила і благодійні героїчні вчинки Марусі є фундаментом всіх персонажів, задіяних у картині. З душевною теплотою оспівується і підноситься вірність своїм братам, своєму народу і батьківщині. Простежується гармонійна погодженість задуму, як ідейного центру твору, з його композиційним центром у особі Богуславки.

У композиції до офорту «Дума про втечу трьох братів з Азова» художник гостро засуджує найтяжчий злочин, зраду братерству, загальній народній справі заради особистого блага і порятунку. Художник за допомогою використання прийому контрастності силуетно зображує самотню беззахисну фігуру юнака у голому степу, який з відчаєм простягає руки навздогін братам. На тлі простора природи драматизм посилює чорна хмара. У цілому ж художник дотримується суто реалістичної форми рисунка, яка вмістила у собі нескінченний рух простору.

Захоплення М.Дерегусом творчістю М.Гоголя, звернення до його творів: спочатку ілюстрації до «Майської ночі» та «Ночі перед Різдвом», а потім до повної

збірки «Вечорів на хуторі поблизу Диканьки», змальованої з таким теплим, поетичним гумором, зараз видається настільки органічною, природньою, що без цих творів важко уявити доробок М.Дерегуса у сьогоденні. Улюблена художником техніка офорту з акватинтою, а також рисунка вугіллям з тушшю та білилами дозволила йому майстерно передати м'яку поетичну красу і принадність образів М.Гоголя, їхню задушевність і ліричну безпосередність. Ці твори демонструвалися на чисельних художніх виставках в Україні та за її межами.

Особливо М. Дерегусу вдалися ілюстрації до «Майської ночі», «Ночі проти Різдва». Картини чудової української природи, української ночі, різдвяних колядок, побутових сцен ярмарку, чудернацьких пригод тощо.

Творчість М.Дерегуса позначена мудрістю меседжів до сучасних поколінь про добро, патріотизм, контрастність цього світу та водночас реалістичність та патріотичність, до чого він прагнув у своїх творах.

Список використаних джерел

1. Врона І.В. Михайло Гордійович Дерегус: нарис про життя і творчість. Київ: Держ. вид-во образотворчого мистецтва і музичної літератури УРСР, 1958. 40 с. 2. Михайло Гордійович Дерегус: Альбом. Київ, 2005. 82 с.

Курченко Тетяна Євгенівна

*к.і.н., доц., доцент кафедри «Історії та документознавства»,
Національний авіаційний університет (Київ)*

ІНФОРМАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ТА ЗБЕРІГАННЯ ФОНДУ ЦІННИХ ТА РІДКІСНИХ ВИДАНЬ НАУКОВО-ТЕХНІЧНОЇ БІБЛІОТЕКИ НАЦІОНАЛЬНОГО АВІАЦІЙНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Інформаційні ресурси бібліотек є невід'ємною складовою інформаційних ресурсів суспільства. Вони склалися протягом століть і містять безцінні джерела інформації про усі сторони життя українського народу, про його історичний шлях, культуру, поступ наукового прогресу тощо. Серед книжкових колекцій українських бібліотек є такі, що складають золотий фонд української історико-культурної спадщини. Це – фонди цінних та рідкісних видань. Своєю тематикою і змістом вони віддзеркалюють розвиток знань у різних сферах суспільного життя та галузях науки. Фонди цінних та рідкісних видань викликають цікавість учених, користувачів, бібліотечних спеціалістів і потребують особливого захисту та умов доступу, в тому числі і за допомогою сучасних технологій.

До проблем формування, зберігання та використання книжкових колекцій фондів цінних та рідкісних видань бібліотек України в різні часи долучались відомі науковці в галузі бібліотечної справи та книгознавства, зокрема: М. Бігусяк, Ю. Горбань, Т. Долбенко, Н. Жирова, Я. Запаско, Я. Ісаєвич, Г. Ковальчук, Л. Костенко, С. Кулаков, С. Мізернюк та ін.

Створення відділів цінних та рідкісних видань і формування їх фондів в бібліотечних закладах України було започатковане з метою збереження цінних та особливо значущих документів історико-культурної спадщини нашої держави. Один із масивів рідкісних видань, які вивчаються науковцями і активно використовуються дослідниками, зберігається у Науково-технічній бібліотеці Національного авіаційного університету (далі – НТБ НАУ). Науково-технічна бібліотека НАУ є однією з найбільших бібліотек закладів вищої освіти (далі – ЗВО) м. Києва та найбільшою в галузі цивільної авіації України. Вона була створена у 1947 р. на базі факультетських бібліотек навчального закладу. Нині її фонди налічують більше 2 млн. видань з різних галузей знань, науки та культури. Фонд цінних та

рідкісних видань є частиною основного фонду НТБ НАУ. Він містить понад 900 примірників цінних та рідкісних видань, переважно авіаційної тематики. Серед них – унікальні книги з повітроплавання, видані у 1890-1925 рр., наукові праці М.Жуковського, література з проектування, експлуатації, ремонту літаків 30-40х років ХХ ст., енциклопедія Блокгауза і Ефрона 1890-1904 рр., художні твори кінця ХІХ ст. [1]. Формування фонду розпочалося у післявоєнні часи, практично з моменту створення бібліотеки. Фонд формувався за рахунок перегляду власних книжкових зібрань і виокремлення з нього найбільш цінних видань. Деякі екземпляри потрапили в бібліотеку ще з книжкової колекції авіаційного факультету Київського політехнічного інституту від якого в 1933 р. відокремився Київський авіаційний інститут і став самостійним навчальним авіаційним закладом. Видання, що входять до складу фонду, видані українською, російською, німецькою, англійською, французькою мовами і охоплюють період з 1897 р. до 70-х р. ХХ століття.

Інтелектуальний доступ до документів фонду здійснюється через електронну картотеку за допомогою автоматизованої бібліотечно-інформаційної системи. Крім електронного каталогу доступ до фонду цінних та рідкісних видань може бути здійснений за допомогою традиційного каталогу в паперовій формі, розміщеному на 1 поверсі бібліотеки. Отримати доступ до документів фонду можна через електронну мультимедійну бібліотеку цінних та рідкісних видань, розміщену на сайті НТБ НАУ в режимі 24/7. Переважна більшість книг із фонду цінних та рідкісних видань є оцифрованими. Вони представлені на сайті бібліотеки у форматі djvu та pdf. Доступ до цього електронного ресурсу надається лише зареєстрованим читачам бібліотечного закладу із складу працівників НАУ. Офлайн доступ до примірників фонду можливий через читальний зал бібліотеки під контролем бібліотечного працівника у спеціально відведеному місці. Умови доступу та роботи із книжковим фондом цінних та рідкісних видань викладені в документі «Правила користування Науково-технічною бібліотекою Національного авіаційного університету» 2011 р. [2]. Згідно з «Правилами» під час роботи з документами фонду цінних та рідкісних видань не дозволяється виносити їх за межі читального залу; брати документи вологими та брудними руками; швидко гортати сторінки видань та залишати багато закладок, оскільки це деформує блок книги; перегинати книгу вздовж корінця; загинати кути сторінок; копіювати матеріали фототехнікою із спалахом, та при допомозі копіювальних апаратів (сканер, ксерокс) та вдаватись до інших дій, що можуть нанести шкоди документам фонду. Бібліотекар в присутності читача має показати усі пошкодження документу: плями, розриви сторінок тощо. При поверненні книги відбувається повторна перевірка титульної сторінки видання з електронним бланком читацької вимоги. В разі пошкодження чи втрати цінного видання читач має відшкодувати страхову вартість книги. Одноразово читачеві може бути видано у користування не більше 1 документа з фонду цінних і рідкісних видань. Резервувати документ з цього фонду можна не більше ніж на 5 днів. Право на роботу із документами фонду цінних і рідкісних видань мають лише співробітники університету.

На жаль, зазначений фонд не має окремого приміщення для відокремленого зберігання. Цінні видання розміщено в одному із загальних фондосховищ. Для його зберігання виділені окремі стелажі, що перебувають в зоні візуального контролю бібліотекаря.

В 2018 році співробітниками НТБ НАУ було розроблено ретроспективний бібліографічний покажчик до частини фонду цінних та рідкісних видань. Перша частина цього видання містить інформацію про документи випущені в кінці ХІХ ст.

і до 1940 р. включно. Видання містить хронологічний, іменний, алфавітно-предметний покажчик та покажчик назв видань [3]. Нині колектив науковців бібліотеки працює над 2 частиною покажчика, що оприлюднить інформацію про літературу післявоєнної доби. Наявність такого видання суттєво поліпшує пошук необхідної інформації і забезпечує доступ читачів до цікавого і важливого інформаційного ресурсу.

Отже, питання формування, доступу та збереження фонду цінних та рідкісних видань в НТБ НАУ є безперечно важливою складовою проблеми формування інформаційного ресурсу українського суспільства, встановлення відповідної опіки над ним з боку держави.

Список використаних джерел

1. Про бібліотеку: Офіційний вебсайт Науково-технічної бібліотеки Національного авіаційного університету. URL:<http://www.lib.nau.edu.ua/about/> (дата звернення 13.11.2021).
2. Правила користування Науково-технічною бібліотекою Національного авіаційного університету: Офіційний сайт Науково-технічної бібліотеки Національного авіаційного університету. URL:<http://www.lib.nau.edu.ua/about/RulesNew.htm> (дата звернення 15.11.2021).
3. Цінні видання кінця XIX-початку XX ст. З фонду Науково-технічної бібліотеки Національного авіаційного університету. Ч.1. Авіація. Повітроплавання (1897-1940): ретроспективний бібліографічний покажчик / уклад.: О. П. Шкурко, М. Ф. Семенова, В. Ю. Вахнован; наук. ред. О. П. Шкурко, ред. перекл. О. М. Акмалдінова; НТБ НАУ. Київ, НАУ, 2018. 152 с.

Куц Олена Володимирівна

к. філол. н., доцент кафедри української мови,
Національний педагогічний університет імені М.П.Драгоманова

ФОРМУВАННЯ ФАХОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ У СТУДЕНТІВ-ФІЛОЛОГІВ У КУРСІ «УКРАЇНСЬКА ДІАЛЕКТОЛОГІЯ» В УМОВАХ ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ

Сучасні новації в освіті спрямовані на формування в студентів компетентностей, що дозволяють здійснювати безперервний професійний та особистісний розвиток протягом життя. В умовах змішаного навчання особливої уваги потребують фахові компетентності, оскільки зміни, що мають місце в організації навчального процесу, знаходять відображення в програмних результатах навчання, закріплені в освітній програмі підготовки фахівця певної галузі.

У лінгвістичній підготовці філолога курс «Українська діалектологія» відіграє значну роль, адже висвітлює діалектну мову як одну з систем національної мови, що зазнає диференціації відповідно до територіально-лінгвістичної природи діалектних явищ, передбачає комплексну характеристику наріч української мови, опис спільних і відмінних рис діалектних явищ на всіх мовних рівнях.

Фахові компетентності з курсу передбачають: здатність інтерпретувати й обґрунтовувати фонетичні, фонологічні, лексико-семантичні та граматичні явища в українській мові, установлювати зв'язки та відношення між однотипними та різнотипними мовними одиницями; здатність зіставляти факти, явища, що відбувалися й відбуваються в українській діалектній мові, з нормативними явищами літературної мови; здатність опанувати сучасну систему лінгвістичних, соціолінгвістичних та прагмалінгвістичних знань про структуру, закономірності і важливі явища мовної та міжмовної комунікації в сучасному інформаційному просторі; здатність здійснювати системний аналіз мовних одиниць різних рівнів, з'ясування взаємовідношень між ними в комунікативному аспекті.

Теоретичний і практичний матеріал спрямований на розпізнавання й пояснення природи діалектних явищ у співвідношенні з нормативними особливостями

сучасної української літературної мови. У студентів формують компетентність ідентифікувати діалектні явища в системі загальнонаціональної мови, пояснювати їх на всіх мовних рівнях. Знання основних відомостей з історії української діалектології та лінгвогеографії, засад української лінгвістичної географії, типів діалектних словників й атласів сприяють формуванню обізнаності філолога з діалектологічними словниками, зокрема й Атласом української мови. Завдання на аналіз авторських текстів з погляду вживання діалектизмів спрямовані на вироблення вміння й навичок аргументувати необхідність знання й можливість вживання діалекту мовцем у певних життєвих ситуаціях; захищати своє право на рідну мову. Завдання, що передбачають інтерпретування діалектних явищ на всіх мовних рівнях, формують навички до ідентифікування й характеристики носія того чи того діалекту. Використання інтернет-ресурсів і можливостей освітнього інформаційного середовища при змішаному навчанні передбачає динамічний характер навчально-педагогічної взаємодії викладача і студентів та врахування здатності філологів до самоосвіти за індивідуальною освітньою траєкторією та опору на особистісно-творчий потенціал.

Фахові компетентності з курсу «Українська діалектологія» знаходять виявлення в програмних результатах навчання, що відбивають інтегрований характер освітнього процесу, який зумовлений послідовним вивченням змісту курсу й паралельним опануванням змістів інших лінгвістичних курсів на принципах міждисциплінарної взаємодії.

Отже, формування фахових компетентностей з курсу «Українська діалектологія» передбачає структурно-логічне використання здобутих знань, умінь і навичок з інших лінгвістичних дисциплін для формування нових фахових компетентностей, можливість концентрації на вивченні певних аспектів функціонування діалектної мови, пізнання її цілісної системи, що зумовить у подальшому навчанні усвідомлення студентом-філологом сучасних наукових теорій і підходів до різноаспектності й цілісності мови в житті суспільства, поглибить пізнання комунікативних процесів й сприятиме виробленню комунікативної компетентності.

Онуфрієнко Галина Сергіївна

д. філософії у філологічних науках, доц., доцент кафедри українознавства та загальної мовної підготовки, Національний університет «Запорізька політехніка», м. Запоріжжя

Коваленко Єлизавета Віталіївна

Магістрантка, Національний університет «Запорізька політехніка», м. Запоріжжя

МОВНОКОМУНІКАТИВНА ПРАКТИКА В СУЧАСНОМУ ЄВРОПЕЙСЬКОМУ ПРОСТОРІ ЯК АКТУАЛЬНИЙ РЕСУРС НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ ДЛЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Сучасні європейські практики професійної комунікації та чинний стандарт компетентностей випускника українських ЗВО переконливо посвідчують, що мовнокомунікативний канон має бути комплексно засвоєний студентами ще під час здобуття ними бакалаврського (першого) рівня вищої освіти, а набуті компетентності для ефективної усної й писемної фахової комунікації поглиблені на другому освітньому (магістерському) рівні. Обдарована студентська молодь має й перспективу подальшого вдосконалення комунікативної культури на освітньо-науковому (аспірантському) рівні. Така цілісна, неперервна й динамічна освітня вертикаль забезпечуватиме головне – сталий розвиток особистості як у вітчизняних університетах, так і на європейському й світовому просторах, оскільки навчання та

стажування в країнах Європи і світу потребує від здобувачів впевненого користування міжнародними мовами (ММ).

Мультилінгвальність як панівна парадигма панорами світу потребує постійного контролю мовних процесів задля збереження мовного розмаїття світової спільноти та дотримання прав їхніх носіїв у сталому розвитку завдяки прогресивності мовної політики, передусім в інтеграційних процесах. Багатомовність стала однією з особливостей функціонування Європейського Союзу (ЄС) та умовою його політики. Комісар ЄС з мультилінгвізму покликаний забезпечувати за участю майже 15% усього персоналу Європейської Комісії реалізацію задекларованої мети мовної політики ЄС – збереження мовної різноманітності спільноти та сприяння тому, щоб громадяни ЄС опановували іноземні мови [1]. Основна роль наддержавних інституцій ЄС у цій сфері – це вироблення й удосконалення політики, якою ефективно забезпечується співпраця між державами-членами у сфері мовного будівництва. Політика підтримування самобутності, унікальності, різнобарвності мов реалізовується для громадян держав ЄС у створенні умов, які надають їм можливість вдосконалити знання і вміння з рідної/першої мови та вивчити не менше двох іноземних мов, аби підвищити свою конкурентоздатність на світовому ринку праці. Задекларована мовна політика реалізовується на трьох взаємопов'язаних напрямках: 1) заохочення у вивченні мов та підтримування лінгвальної різноманітності у суспільстві; 2) просування багатомовної економіки; 3) сприяння соціальній інтеграції через вдосконалення практичного знання мов.

За останніми даними офіційних досліджень, європейці активно використовують англійську (до 38 %), німецьку (до 15 %), французьку (до 14 %), російську (до 7 %), іспанську (до 5 %), італійську (до 3 %) мови. Однією з десяти найбільш використовуваних мов у Європі є українська. Серед країн ЄС, де найбільше навчальних закладів, у яких викладається українська мова, - Румунія. Мови, що є складними для вивчення через відсутність родинних зв'язків з індоєвропейською мовною сім'єю, традиційно опановуються слабо (напр., угро-фінські мови), хоча при цьому зростає практичний інтерес до окремих неіндоєвропейських мов: китайської, турецької, корейської.

Як універсальна цінність, ММ сприяють взаєморозумінню у міжкультурній комунікації, забезпечуючи сучасні стандарти і потреби освіти та фаху, оптимізуючи співробітництво в різних галузях і сферах задля сталого розвитку та в ім'я пріоритетів прогресу [3, с.312]. Практично впроваджувана політика багатомовності, розширюючи можливості громадян різних країн і на сучасному ринку праці, й у сферах вищої освіти, науки, техніки, спорту, мистецтва, професійного зростання, забезпечує і полегшує доступ до інформаційного ресурсу, до нових знань. З іншого боку, проблема лінгвістичної гармонізації в умовах євроінтеграції, збільшення соціальних функцій багатьох європейських мов на шляху до інтернаціоналізації вербальних ресурсів у мовній комунікації актуалізує і стимулює вирішення комплексу взаємопов'язаних у міжнародному масштабі питань щодо належної (відповідно до вимог часу і соціуму) мовнокомунікативної компетентності населення та обов'язкової засвоєності ним провідної в комунікаційно-інформаційному вимірі лексики, якою і є інтернаціональна на тлі інтенсивних процесів універсалізації та спеціалізації нових знань, глобалізації й інформатизації як провідних тенденцій XXI ст. Умотивовано високий комунікаційний потенціал має гібридна лексика (loan-blends) з міжнародними елементами, оптимізуючи міжкультурну комунікацію, яка має бути продуктивною в умовах інтеграційних процесів та їх перспектив [2, с.62-63]. Єдиний європейський простір підтримується взаємоскерованими процесами: розмаїттям та гармонізованим співіснуванням ММ.

Отже, прагнення до єдності в ім'я міжнародного прогресу імпульсує цілком перспективну й потужну тенденцію: багатомовність, знання ММ і міжнародної лексики допомагають комфортно пересуватися територіями 49 країн Єдиного простору вищої освіти (ЄПВО) з метою реалізації неперервної освіти в різних європейських університетах на спільних пріоритетах рівного доступу до механізмів співпраці, академічної доброчесності, мобільності, забезпечення інклюзивності, інноваційності, якості та цифровізації вищої освіти. Перспективи успішної мовної політики в умовах глобалізованого світу європейці цілком усвідомлюють, щодня переконаючись у повній придатності та ефективності парадигми гармонізованого співіснування на ЄПВО різних мов, якими забезпечується неперервна освіта для сталого розвитку.

Список використаних джерел

1. Document 01958R0001-20130701. Regulation No 1 determining the languages to be used by the European Economic Community. [Електронний ресурс]. Режим доступу: [https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/1958/1\(1\)/2013-07-01](https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/1958/1(1)/2013-07-01). 2. Онуфрієнко Г. С. Новотвори гібридної мовної природи як маркери продуктивності системи національної деривації в міжкультурній комунікації. Вісник Запорізького національного університету: Зб. наук. праць. Філологічні науки. Запоріжжя: ЗНУ, 2019. № 1. С. 61-66. 3. Онуфрієнко Г.С., Коваленко Є. В. Мови офіційних вербальних презентацій у Євросоюзі. Теорія та практика сучасної науки та освіти: матеріали Міжнар. наук. конф. 29-30 листопада 2019 р., м. Дніпро. Частина I./Наук. ред. О. Ю. Висоцький. Дніпро: СПД «Охотнік», 2019. С. 311- 312.

Пацан Василь Олексійович (Євлогій, архієпископ Новомосковський)

к. філос.н., доц., доцент кафедри суспільно-гуманітарних дисциплін,
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

ПЕРЕКЛАДАЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ФОРМА ДОЛУЧЕННЯ ДО НАРАТИВНОГО ВИРАЖЕННЯ ГРАНИЧНОГО КОМУНІКАТИВНОГО ДОСВІДУ: ШЛЯХИ ОСМИСЛЕННЯ В РЕНЕСАНСНІЙ «ФІЛОСОФІЇ ПЕРЕКЛАДУ»

В інтердискурсивному середовищі висловлення недовіри до «метанарацій культури» (Ж.-Ф.Ліотар), що ініціює вихід із «іманентного фрейму» (Ч.Тейлор) секуляризованого світобачення, де у «всіх доконечних поясненнях» (Б.П.Боун), сформульованих, щоб у дистанційованні від традиційно-раціоналістичних обґрунтувань трансцендентності буттєвого Першоначала, відповідальних за Його знеособлення, довести автономність людини як суб'єкта, забезпечену спроможністю її розуму осягнути «істинність об'єктного» (М.О.Можейко), стверджується надособовість суб'єктивності при висхідному обмеженні пізнавального простору часовою мірою людського життя, гранично досяжною для особи, - *saeculum* (лат.: «століття»), зрушення метадискурсивності особистісного самовизначення, знаменне для відсторонення його наприкінці ХХ - початку ХХІ ст. від «контексту секулярності» (Ч.Тейлор) шляхом проблематизації суб'єктної іманентності, пов'язується з визнанням, у дискурсах постмодерну, неможливості маніфестацій персональної ідентичності як єдності «Я», яка вивіряється здатністю сприйняти невідбутню множинність світоглядних позицій «Інших», на теренах зведення особисто-життєвих «історій» до одиничних виявів загальних - надособових - принципів буття і пізнання. Саме таким відстороненням самоусвідомлення особи, здійснюваного в «культурних координатах» сьогодення, встановлених у руслі осмислення його як реальності «після сучасності», від численних і далекосяжних - визначальних для прокладання трансісторичної магістралі раціо-

центризму - намагань об'єктивізувати першоформу суб'єкта як імперсональну когнітивну самототожність ініціюється той пошук радикально відмінного від неї критерію «справжності суб'єктного» (М.О.Можейко), що знаменується для посттрадиціоналістської свідомості нововідкриттям раціонально не опосередкованої - виявленої, передусім, у людському зверненні до Бога - комунікабельності як передкогнітивного осердя необ'єктивованої особистісності, яке залишається незбагненим при обмеженні міжособистісного спілкування його інтерсуб'єктивним виміром, але виражається у наративах, створених, щоб передати Абсолютно Особистісну Богоодкровенну істину й осягнутих традиціоналізмом як Богодухновенні.

Щоб відрефлектувати інтенцію, спрямовану на досягнення граничності комунікації, як маркер суб'єктивності, не підвладний об'єктивізації, постнекласична думка зосереджується на встановленні граней його раціоналізації, націленої на визначення інтерперсональних взаємин у планах самості та інаковості, й реконцептуалізує, щодо богословської традиції, безумовно-достовірні у безпосередньо-особистісному сприйнятті - наративні - форми самовираження особистості, залучені Священним Писанням для викладу її топології.

Започатковуючи постмодерністську рефлексію граничної комунікативної ситуації, Е.Левінас обгрунтовує «етику відповідальності» як першу - покликану стати «розмовою з Богом» - філософію на прокладеному ним горизонті рецепції наданого Біблією свідчення про створення людини та двох Христових заповідей любові, де встановлюється деонтична логіка, що забороняє вторгнення іманентного у трансцендентне як «зухвалість по відношенню до Божественного» [4], заперечуючи можливість безпосереднього богоспілкування на основі ствердження непізнаваності Абсолютної Трансцендентності як Безкінечності, й запроваджує імператив його опосередковування етично-відповідальним ставленням до «Іншого» як образу Божого, яке визнається способом саморозкриття «Я» як здатного любити, а відтак, – набувати богоподібності при вираженні власної суб'єктивності. При розробці, із застосуванням прийомів реконструкції, проекту «універсальної релігії», що встановить підвалини «рефлексивної віри» і тим самим подолає раціоналістичну розмежованість духовного й інтелектуального планів особистості, сприйняту і стверджену секуляризмом, Ж.Дерріда орієнтується на окреслені ним обрії інтерпретації старозавітної оповіді про Самонайменування Творця та новозавітних наративів про Божественне самоприниження Ісуса Христа, де при визнанні неосяжності імені Божого для людського розуму прагнення пізнати Спасителя відволікається від Його Слова і перетворюється на марну – у світлі сотеріологічної перспективи, відкритої Надприродним Одкровенням, – спробу почути невисловлений заклик до «Я» «дати місце «Іншому» [1], який би вичерпав суб'єктне становлення очікуванням саморуйнування.

При побудові «епістемології нового розуміння» П. Рікер зводить здійснення наміру спілкуватися з Богом до інтерпретаційної «оповідальної діяльності», що спрямовується на розкриття смислів символіки Священного в її наративних виявах, формотворчих для текстуальності Богодухновенної Книги, передбачає сприйняття її топосів крізь призму намагань їх інтерпретувати, які втілюються у текстах «Інших», створюваних, щоб долучитися до граничності спілкування, і становить основну форму самовираження «Я» у безнастанному «конфлікті інтерпретацій», визнаному свідченням нездійсненності настанови «знати про людину все» [7]. Обгрутовуючи «євхаристичну герменевтику», спрямовану на ствердження даності дару Божого і людської подяки як передумови його прийняття, Ж.-Л. Маріон пропонує відмовитися від «знеособлювальних» – запроваджених

«онтотеологією» (І.Кант) – визначень розумоосяжних Божественних властивостей [5] і звертається до євангельських характеристик Самосущої Особистості, насамперед, до концептів «дух» (Ін. 4:24) і «любов» (1Ін. 4:8), але, намагаючись поширити феноменологічний метод на сферу неявленого, щоб збагатити пізнавальний арсенал, необхідний для живого богоспілкування, переорієнтовується із осмислення топології персонального існування, викладеної Богодухновенними оповідями і визначальною для встановлення безпосередніх бого-людських стосунків, на розгляд видимих означників невидимого, створених «Іншими» і безумовно причетних до інтерсуб'єктного опосередковування взаємин тварного «Я» із Творцем.

Розгалужуючись у виборі методологічного інструментарію, залученого, щоб виявити міру розумоосяжності самої інтенціональності богоспілкування, та в означенні змістової конкретики її виявлення, всі ці вектори наближення до розуміння зверненості людини до Бога як головної передумови її особистісного саморозкриття сполучаються в узагальненні дискурсивної оформленості граничної комунікативної інтенції, що відволікає її від безпосередньо-зрозумілих біблійних топосів особистісності, зводячи, натомість, до суб'єктної і втілюваної, щоб виразити суб'єктивність, – залишитися собою – спрямованості на прийняття інаковості, яке раціоналістично опосередковується усвідомленням її як непізнаваної, а значить, – відстороненої від особистісності, осяжної у «самопереживанні».

Усвідомлюване як обов'язкова умова постсекулярного возз'єднання раціональності та духовності, подолання виявленої звуженості ракурсу бачення співвіднесеності горизонталі комунікації з її вертикаллю передбачає і визначення тієї конфігурації їх сходження, що встановилась у добу традиціоналізму на лініях реалізації основоположної настанови міжмовного спілкування – наміру «передати Слово Боже людськими мовами» (Ю.Найда), де безпосереднє долучення особи до Передвічно-істинного забезпечується перекладацьким опосередковуванням нарративного вираження граничності міжособистісних відносин. Важливим кроком на шляху реалізації цієї дослідницької ініціативи є і комплексна – забезпечена діалогічним співвіднесенням історико-богословських, історико-філософських та літературознавчих методів – реконструкція моделей іншомовного відтворення нарративу, які сформувалися в епоху Відродження, щоб висловити Богоодкровенну істину народними мовами і набули обґрунтування на ренесансній траєкторії рефлексії літературно-перекладацької діяльності, де теоретизування щодо перекладу, що сприймався і визначався, передусім, як форма літературно-творчої практики, відзначена власними матрицями маніфестації митця, було включене у сферу філософствування, куди рефлексивно-традиціоналістська свідомість відносила літературну теорію загалом.

На злеті Ренесансу і в континентальній Європі, і в Англії теоретична думка, зосереджена на осягненні принципів та прийомів літературно-перекладацької творчості, переростає у «філософію перекладу», набуваючи такого термінологічного визначення у передмовах перекладачів, долучених до текстів Богодухновенної Книги, відтворених ними, і надихаючись ініціативою звернення до джерел, яка в її багатозначності була висловлена завдяки використанню перекладацького конструкту *ad fontes*, взятого із *Biblia Sacra Vulgata* блаженного Ієроніма Стридонського («*Quemadmodum desiderat cervus ad fontes aquarum, ita desiderat anima mea ad te, Deus*» (Ps.41:2) - «Як лине той олень до водних потоків, так лине до Тебе, о Боже, душа моя» (Пс.41:2)), і стала висхідною для ренесансного гуманізму. Саме цим закликком, що виявив біблійне підґрунтя гуманістичного розуміння ідеалу

єдності «чесноти і вченості» (*virtus atque doctrina*), культурний рух, який ініціював перехід від традиціоналізму до історизму, спрямувався на поновлення первинної, втраченої в результаті гріхопадіння, довершеності людини - «вінця творіння» у секулярному просторі й часі її земного життя.

Інспіроване на зорі Відродження Данте Аліг'єрі при переосмисленні, на підґрунті християнської антропології, закладеному Святими Отцями наприкінці античності - початку середньовіччя, античного концепту *humanitas* – «людяність», сформованого у відстороненні від Божественного Одкровення Ціцероном, щоб охопити повноту людської природи, таке рефлексивне наближення тварної особи в її самовизначенні до задуму Творця щодо неї ознаменувалося новоусвідомленням відкритої Словом Божим невіддільності і духовного вдосконалення, й інтелектуального зростання від міжособистісного спілкування, що була прихована у західній гілці християнства при розмежуванні «істини знання» й «істини віри», здійсненому в Середні віки схоластиком у руслі обґрунтування доктрини католицизму.

Зосередившись на визначенні естетичного виміру інтерсуб'єктної горизонталі комунікації, ранньоренесансна *Studia humanitatis*, наснажена дантівським баченням поетичного творення як способу подолання обмеженості ресурсу раціонального пізнання, визнала головним осередком становлення досконалої людини - *uomo completo* художню словесність, а основним модусом особистісного саморозкриття в ній - формування самобутніх «образів істинного», охоплюваного в цілому лише художньо-словесною творчістю, в ході наслідування, у народномовних творах, зразків поезії і прози Давньої Греції і Риму, яке ініціювалося «першим гуманістом» Франческо Петраркою, надихалося сприйняттям естетично виражених світоглядних позицій поетів і риторів античності, не долучених до благої вісті про Христа, як співвіднесених із християнськими цінностями, передбачало оволодіння і древніми мовами, і мистецтвом перекладу, і несло в собі потенціал переростання у власне змагання з обраними античними взірцями.

Прокладаючи власний шлях «до витоків», гуманізм у своєму подальшому - знаменному для «високого» Відродження - оформленні переорієнтувався, насамперед, завдяки зусиллям Еразма Роттердамського та його послідовників-англійців Джона Колета і Томаса Лінакра, на вертикаль богоспілкування, на якій набувається граничний комунікативний досвід, основоположний для богопізнання і самопізнання людської особи, й означив площину інтелектуально-творчої самореалізації «Я», де володіння словом, засноване на вивченні не лише латинської і давньогрецької мов, але і давньоєврейської мови та на опануванні арсеналу художнього висловлювання, виробленого поетикою і риторикою античності, спрямовується на забезпечення персонального доступу «Інших», сприйнятих як ближні, до Божественного Одкровення через віднайдення індивідуального шляху її реконструктивно-нарративного вираження в ході перекладання Біблії [6].

Саме діапазоном ренесансно-гуманістичної рефлексії джерел *humanitas* визначилися грані співвіднесення духовності і раціональності в її руслі. З одного боку, на лініях наближення *ad fontes*, прокладених *Studia humanitatis*, відбулося новоусвідомлення перспективи інтелектуального зростання людини, заснованого на її духовному вдосконаленні, ініційованому визнанням теоцентричності міжособистісних відносин, - того шляху зцілення гріховно спотвореного людського розуму, що був відкритий античній - віддаленій від Богоодкровенної Істини - філософській думці християнством і ствердився в його східній традиції. З другого боку, осмисливши прагнення філософії античності пізнати істинне і намагання

риторики тієї доби аргументувати істинність висловлюваного як спроби долучитися до буттєвого Першоначала, неосяжного без Надприродного Одкровення, ренесансний гуманізм сприйняв сформоване ними при визначенні «людяності» розуміння пізнавальної діяльності як способу набуття моральних чеснот і трансформував, на виявлених ним векторах руху «до джерел», це бачення потенціалу раціонального мислення у ствердження достатності ресурсу самого *ratio*, долученого до біблійного свідчення про створення людини за образом і подобою Божою, для того, щоб людська особистість, яка прагне до довершеності, могла вдосконалюватися не лише інтелектуально, а і духовно, що створило ґрунт для раціоцентризму й антропоцентризму. Оформивши «контрапункт» діалогіки Ренесансу, така співвіднесеність теоцентричних і антропоцентричних орієнтацій самоусвідомлення людини задала магістральну тенденцію світоглядних трансформацій, розпочатих у добу традиціоналізму і визначальних для становлення посттрадиціоналістської свідомості, - відсторонення раціональності від Першоджерела духовності, яке відбулося при раціоналістичному відволіканні і самопізнання, і богопізнання від живого богоспілкування, що призвело до знеособлення і «Я» й «Іншого», і самої Першооснови буття, а надалі - і до надання автономного буттєвого статусу людському розуму, секуляристично відмежованому від власних духовних витоків.

Водночас конфігурація культурного переходу, провіщена траєкторією ренесансно-гуманістичного «повернення до витоків», стала активним фоном для Реформації, націленої на те, щоб поновити міжособистісні стосунки людини і Творця, обмежені і схоластичною раціоналізацією пояснення християнської догматики, і самим устроєм Римо-католицької Церкви. Означений досвідами долучення людської особи до Слова Божого, переданого мовами пророків та апостолів, напрям гуманістичного наближення *ad fontes*, наснажений прагненням «глибинного прочитання» Біблії, у полемічній співвіднесеності зі *Studia divinitatis* інспірував новоусвідомлення потреби особистісного доступу людини до Священного Писання і Священного Передання, а відтак, - і поновлення інтенціональності багатомовного висловлення Передвічно-істинного після століть її замовчування католицизмом, яке було порушене одним із попередників Церковної реформи в Англії - Джоном Вікліффом, католицьким священником, богословом, професором Оксфордського університету й ініціатором та основним виконавцем першого повного перекладу Богодухновенної Книги на англійську мову, що був здійснений у 1382 році з латиномовної *Vulgata Versio* блаженного Ієроніма Стридонського.

Нововиявлення інтенціональної співвіднесеності перекладання із граничністю комунікації, яке відбулось у рефлексивному полі гуманізму Відродження, ініціювалося критичним коментарем Ієронімового перекладацького відтворення біблійних наративів, що був наданий у середині XVI ст. Лоренцо Валлою на основі порівняльного аналізу латинського викладу Нового Завіту, канонізованого Римо-католицькою Церквою, та його доступних грецьких рукописних текстів, а Еразма Роттердамського спонукав до вивчення грекомовних Новозавітних манускриптів та творінь Святих Отців із застосуванням філологічних методів, вироблених *Studia humanitatis*. Наснажившись прикладом католицького священника і гуманіста, визнаного і в рідній для нього Італії, і за її межами знавцем давніх мов і авторитетним перекладачем античної літератури, священнослужитель Римо-католицької Церкви, уславлений як найвидатніший з-поміж фундаторів північноєвропейської ренесансно-гуманістичної думки, реконструював грецький текст Нового Завіту на основі візантійських рукописів XII ст., й, орієнтуючись на нього, відредагував латинський переклад Новозавітного наративу, включений у *Biblia*

Sacra Vulgata. Ознаменувавши початок виявлення і втілення, на теренах Ренесансу, інтенцій на передавання Богоодкровенної Істини людськими мовами, ця унікальна - націлена і на поновлення оригіналу, і на вдосконалення його перекладацького відтворення - реконструктивна робота, виконана Еразмом Роттердамським, набула текстуального оформлення, яке ґрунтувалося на порядковому співвіднесенні, при детальному коментуванні, відредагованого перекладеного тексту із реконструйованим текстом-джерелом, і було покликане засвідчити і повноту збереження грекомовної текстуальності Нового Завіту в історії християнства, і точність латиномовного - визначального для його західної традиції - викладу Новозавітного Одкровення.

Метатекстуальною маніфестацією Еразмового задуму, втіленого у двомовному - греко-латинському - тексті, стали його первинна, заявлена при першому (1516) виданні, назва - *Novum Instrumentum omne* («Все Нове Вчення») - та її трансформація в заголовок *Novum Testamentum omne* («Весь Новий Завіт»), наданий при другому (1519) і збережений у всіх наступних - третьому (1522), четвертому (1527) та п'ятому (1535) виданнях, здійснених за редакцією самого «князя гуманістів» Заходу і Півночі Європи. Свій шлях до поставленої мети Еразм Роттердамський означив у низці послань, де при висловленні прагнення поновити оригінальну текстуальність грекомовного новозавітного наративу в ході подолання похибок та спотворень «напівучених і напівсонних переписувачів» (*тут і далі переклад мій - В. П.*) [2, с.253] виявив орієнтацію і на критерії «правдивості» та «вірогідності», обґрунтовані топологічною естетикою античності і відображені і в його власній риторичній концепції, викладеній у трактаті «Копія: основи рясного стилю» (*De Utraque Verborum ac Rerum Copia*, 1512), а при виказуванні намагання надати точний - вивірений справжністю тексту-джерела - латинський переклад Нового Завіту через коригування його перекладеного тексту, включеного у *Vulgata Versio*, діалогічно співвідніс стверджену блаженним Ієронімом модель міжмовної комунікації «речення-за-реченням» («фігура-за-фігурою») із відкинутою ним матрицею перекладання «слово-за-словом». Але означенням залучених раціонально обґрунтованих естетичних індикаторів «істинності» наративів та встановленням діалогіки сполучення традиційно-раціоналістичних підходів до їх іншомовного відтворення Еразмове «епістолярне» самовизначення у сфері інтерлінгвальної комунікативно-діалогічної взаємодії, спрямованої на забезпечення особистісного долучення до Передвічно-істинного, не було вичерпане: особистим досвідом фундатор християнського гуманізму засвідчив, що перекладацька діяльність, покликана передати Надприродну Богоодкровенну істину природними мовами, ґрунтується на синергії зусиль людини і Божої допомоги: «Мій розум настільки схвильований думкою про виправлення Ієронімового тексту, що я здаюся самому собі натхненним Богом» [2, с.253].

Таким поверненням до греко-латинської двомовності висловлення Новозавітного Одкровення, яка сформувалась у древній, ще єдиній - Східній і Західній Церкві, Еразм Роттердамський заклав підґрунтя ініціативи перекладання Богодуховенної Книги з мов пророків та апостолів на національні мови, виголосивши її у вступному слові до *Novum Instrumentum omne* і ствердивши у передмовах до всіх видань *Novum Testamentum omne*: «Я категорично не погоджуюся з тими, хто не бажає, щоб Священне Писання, перекладене на народні мови, читалося неосвіченими людьми, наче Христос викладав таке складне вчення, що ледве розуміється декількома богословами, або наче сила християнської релігії полягає в людському невігластві щодо неї. Таємниці королів, можливо, приховуються краще, але Христос хоче, щоб його таємниці були настільки оприлюднені, наскільки це можливо.

Я б хотів, щоб навіть жінки найнижчого походження читали Євангелія і Послання апостола Павла. І я б хотів, щоб вони були перекладені на всі мови, щоб їх могли читати і розуміти не лише шотландці та ірландці, але й турки та сарацини» [3].

Еразмова конфігурація осмислення причетності людини до Бога, відкритої у граничності спілкування, виявленої біблійними наративами, передбачала «глибинне прочитання» текстів Священного Писання на оригінальних мовах і їх переклад на різні мови у співвіднесенні із вивченням Священного Передання і свято-отецьких творів і при усвідомленні синергетичного характеру міжмовної комунікації, націленої на те, щоб забезпечити доступ людської особи до безумовної Прауди Слова Божого, висловленої схоластиком у метанаративно-обмеженій формі, заснованій на раціоналістичному відстороненні самопізнання і богопізнання від живого богоспілкування. Але новація, запроваджена, щоб зміцнити позиції католицизму нововідкриттям «живого образу» Христового розуму, створила ґрунт для перекладацької діяльності, покликаної підтримати Реформацію і відповідальною за раціоналізацію міжособистісної комунікативно-діалогічної взаємодії, спрямованої на багатомовне висловлення Богоодкровенної Істини та ствердження принципу *Solo Scriptum*.

На перетині векторів ренесансно-гуманістичного руху *ad fontes* і ліній реформаторського наближення «до джерел» виявилась і траєкторія того відмежування зображально-виражального інструментарію літературної творчості від фікціональності художньої дійсності, яке, зрушивши і поетичні, і риторичні індикатори «правди» і «правдоподібності», встановлені традиціоналізмом, стало визначальним для оформлення і здійснення ренесансних інтенцій на іншомовне відтворення безумовно-правдивих Богодухновенних оповідей.

Список використаних джерел

1. Derrida J. *Faith and Knowledge. The Two Sources of 'Religion' at the Limits of Reason Alone/ J. Derrida// Acts of Religion [Translated by G. Anidjar]. New York and London: Routledge, 2002. P.27-56.*
2. Erasmus Desiderius. *Collected Works of Erasmus/ Erasmus Desiderius. Vol.2: Letters 142 to 445, 1501 – 1514 [tr. by R.A.B. Mynors and D.F.S. Thomson, annotated by James K. McCornical]. Toronto: University of Toronto Press, 1976. 438 p.*
3. Erasmus Desiderius. *Novum Testamentum omne/ Erasmus Desiderius. Basel, 1519.*
4. Levinas E. *Totalite et infini: essai sur l'exteriorité/ E. Lévinas. Paris: Le Livre de Poche, 1990. 346 p.*
5. Marion J. - L. *God without Being/ J. - L. Marion. Chicago – London: The University of Chicago Press, 1991. 344 p.*
6. Patsan V. O. *(Archbishop Eulogius of Novomoskovsk) The Elizabethan Bible Versions at the Background of the Traditionalist Theory of Translation/ V. O. Patsan (Archbishop Eulogius of Novomoskovsk)// Від бароко до постмодернізму. Дніпро: «Ліра», 2017. Bun.XXI. С. 25-37.*
7. Ricoeur P. *The Conflict of Interpretations: Essays in Hermeneutics/ P. Ricoeur. Northwestern University Press: Evanstone, 1974. 512 p.*

Мітягіна Світлана Сергіївна

методист науково-методичного центру організації наукової роботи та моніторингових досліджень, Хмельницький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти

РЕВІЗІЯ ІНТЕРПРЕТАЦІЙ ХУДОЖНІХ ТВОРІВ ЯК НАПРЯМОК САМООСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ЛІТЕРАТУРИ (НА ПРИКЛАДІ ТВОРЧОСТІ Е. ВОЙНИЧ)

Чи не найбільший вплив на учнів, на розвиток їхнього світогляду, світосприйняття, формування адекватного ставлення до дійсності, до себе і світу традиційно здійснюють вчителі літератури. Зокрема ідеться про широкі можливості для формування й розвитку в учнів ціннісно-сміслових, полікультурних та моральних освітніх компетентностей.

Реалізація принципу «освіта упродовж життя» вимагає від педагогічних працівників закладів загальної середньої освіти системної поліаспектної роботи над розвитком власних професійних та особистісних компетентностей. Лише вчитель, котрий здатен систематично працювати над власним зростанням, може в процесі викладання навчального предмету сприяти гармонійному формуванню здобувачів освіти з урахуванням специфічних вимог сучасного світу.

Одним із важливих напрямків самоосвітньої діяльності вчителів зарубіжної (світової) літератури є ревізія традиційних інтерпретацій літературних творів. Означена діяльність передбачає, з-поміж іншого:

- регулярне ознайомлення з результатами останніх досліджень у царині літературознавства;

- аналіз нових фактів та порівняння їх з раніше відомими;

- перегляд підходів до тлумачення того чи іншого твору з урахуванням даних, що забезпечуються зусиллями сучасної філологічної науки.

Насамперед ідеться про відмову від ідеологічних напруг при інтерпретації творів світової літератури, які набули популярності за часів радянської влади. Цензура того часу та специфічний ідеологічний підхід до тлумачення тих чи інших доробків спричинили суттєве викривлення сприйняття широким колом читачів закладених у них ідей. Відповідно, залишилися нерозкритими оригінальні задуми авторів цих творів. Необхідно наголосити, що перегляд інтерпретації не лише окремих творів, а й творчості певних письменників у цілому може становити неабиякий інтерес для науковців та вчителів літератури.

Одним із всесвітньо відомих авторів, чия творчість, як і висвітлення життєвого шляху, довгий час підлягала ідеологічним викривленням, є британська письменниця Е. Войнич. Її головним доробком вважається роман «Овід», який свого часу набув унікального рівня популярності. На жаль, широкому колу читачів не відомо, що до творчого спадку письменниці належать і інші твори, а сама Е. Войнич була не лише літератором, а й успішним перекладачем, громадським діячем, композитором.

Недостатньо вивченим аспектом дослідження літературної творчості Е. Войнич залишається вплив, який вона здійснила на письменників першої половини ХХ ст. Між тим, цей вплив яскраво простежується, зокрема, у творах авторів, котрі увійшли до кола визнаних класиків всесвітньої літератури (до прикладу, Дж. Лондона, М. Гумільова). Отже, останні дослідження доводять, що роль Е. Войнич як літератора виявляється більш вагомою та значущою, ніж вважалося раніше. Ключові ідеї, які Е. Войнич розкривала у своїх літературних творах, значно відрізняються від тієї інтерпретації, яка традиційно панувала в літературознавстві донедавна. Так, зокрема, письменниця не виступала пропагандистом атеїзму, як це вважалося довгі роки, а в її творчості пріоритетним є переконання в абсолютній цінності свободи – як особистісної, так і національної.

Особливу актуальність дослідження життєвого та творчого шляху Е. Войнич має становити для українських науковців, адже її громадська діяльність упродовж довгого часу була тісно пов'язана з Україною. Участь Е. Войнич в українському національно-визвольному русі кінця ХІХ ст. досі недостатньо вивчена та не дістала належної оцінки. Її перекладацька діяльність зробила неабиякий внесок у популяризацію української культури в англomовному світі. Зокрема ідеться про знайомство європейського читача з творчістю Т. Шевченка. Хоча фахівцями переклади Е. Войнич його віршів визнано одними з найуспішніших, поціновувачі її літературних творів, як, на жаль, і вчителі літератури, мало або взагалі не обізнані з цим аспектом діяльності видатної британки.

Отже, дослідження життєвого та творчого шляху Е. Войнич має сприяти очищенню інформації, що доступна широкому колу читачів, від викривлень та некоректних тлумачень. Водночас воно сприятиме вивченню зв'язків видатної британки з Україною, її ролі в процесі популяризації української культури в англомовному світі, а також розкриттю художнього відображення її досвіду діяльності в українському національно-визвольному русі в літературній творчості. Усе означене може становити інтерес для вчителів літератури, котрі прагнуть розширювати власний кругозір та працюють над своїм професійним розвитком.

Пітель Василь Іванович

к. філол.н., доцент кафедри української мови,
ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»

Антоняк Віталія Володимирівна

магістр, ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»

МЕТАФОРА ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ОБРАЗНОСТІ В ХУДОЖНЬОМУ ТЕКСТІ БОГДАНА ТОМЕНЧУКА

Образність як мовна реалізація концепту з потужним «виражально-зображальним ефектом, побудованим на метафоричних..., рідше метонімічних... та інших асоціаціях» [2, с. 423] властива поетичному тексту, оскільки він характеризується безлімітними асоціативними зв'язками з екстралінгвальною дійсністю, високою метафоричністю, вертикальним контекстом (парадигматичними відношення в лексико-семантичній структурі текстової канви, яка компактна за формою, але відкрита за змістом).

Більшість учених називає образність домінантним будівельним матеріалом креативного художнього мислення, «яка забезпечує живу наочність, тілесну змодельованість денотата художнього слова і як наслідок – чіткість і силу враження від нього» [1, с. 305]. У лінгвістиці визначають два типи образності – тропеїчну і нетропеїчну. Ми вважаємо, що власне тропеїчна образність – домінантна поетичного тексту, тому мета дослідження – вивчення тропеїчного потенціалу поетичної текстової канви, зокрема метафоричного, який потужно представлений в ідіостилі Богдана Томенчука.

Процес метафоризації реальності в художньому (а зокрема поетичному!) тексті характеризується індивідуально-авторським світовідчуттям, асоціативно-образним умінням перенести ознаку з одного предмета чи явища на інший.

У поетичному тексті Богдана Томенчука метафоричність як ключовий засіб посилення образності й виразності мовлення моделюється за двома частиномовними типами – іменниковим та дієслівним. Тобто в досліджуваній поетичній канві частотними й образно розгорнутими є два види метафор: генітивні – «двочленні конструкції з родовим відмінком» [2, с. 221] та дієслівні – метафоричні конструкції зі структурною формулою «іменник + діслово».

Слід зазначити, що в поетичному тексті Богдана Томенчука ці типові моделі можуть ускладнюватися додатковими компонентами, набувати оксиморонного змісту, що й додає асоціативного-образного напластування тропеїчній одиниці.

Наприклад: іменник + іменник (генітивна метафора): *Ми раптом переходимо на ти / Під музику почутого мовчання* [2];

До святості наших пречистих гріхів [1];

Без тебе всі ікони як плакати [2].

Як бачимо, генітивні метафори часто ускладнені епітетом чи порівнянням, яке додає оксиморонності (*почуте мовчання, пречисті гріхи, ікони як плакати*) що

якісно впливає на образність тексту, експресивізує його, ілюструючи новий образ, сформований завдяки контрастності асоціативних ліній, активованих метафоричним конструктором.

Частотною в досліджуваному художньому тексті є дієслівна метафора – «іменник (чи субстантив) + дієслово»:

хтось пише білу музику із пауз [2];

світи й помістились тобі на долоні [1];

І в мого часу зупинився час – / То без претензій до осі земної [2].

На нашу думку, дієслівні метафори динамізують образність художнього тексту, роблять її «рухомою». Зазвичай такі метафори є розгорнутими, поширеними в тексті асоціативно. Тому вони й забезпечують його когезійність.

Отже, генітивні й дієслівні метафори є конститутивним елементом образності поетичного тексту Богдана Томенчука.

Список використаних джерел

1. Никитин М.В. Курс лингвистической семантики. СПб.: НЦПД, 1996. С. 305. 2. Українська мова. Енциклопедія. Редкол.: Русанівський В.М., Тараненко О.О. (співголови), М.П. Зяблюк та ін. К.: «Укр. енцикл.», 2007. 752 с. 3. Томенчук Богдан. Жінка з одного вірша: поезія. Брустурів: Дискурсус, 2018. 84 с. 4. Томенчук Богдан. Дві джезви: поезія Брустурів: Дискурсус, 2019. 224 с.

Поглод Ганна Якимівна

асистент кафедри іноземних мов і перекладу,
Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаніка

ПРИНЦИПИ ВИХОВАННЯ В НОВЕЛІ М.СЕРВАНТЕСА «ЦИГАНОЧКА»

У статті викладено і систематизовано деталі життя і виховання у циганському середовищі. Для письменника писати про цей етнос означало ввести в літературу культуру, яка була замовчувана історією, засуджена людьми та суспільством.

У цьому творі М.Сервантес виділяє три аспекти виховного характеру: рівність у відмінностях, поєднання інтересів і принципів в педагогіці, афективність, що є основою педагогічного виховання циган [2]. Автор починає розповідь констатацією факту про відсутність чіткого розмежування між чоловіком і жінкою. За його словами, вони дуже схожі: «*ragese que los gitanos y gitanas...*» (здається, що циган і циганка...) [1, с.31], оскільки їх об'єднує походження, вчинки і призна-чення: «*nacen de padres ladrones,críanse con ladrones, estudian para ladrones,... y la gana de hurtar y el hurtar no se quitan sino con la muerte*»(народжуються від батьків злодіїв, виростають з злодіями, вчаться на злодіїв, бажання вкрасти і крадіжки їх не покидають до смерті) [1, с.31].

На початку новели письменник говорить про життєві труднощі циганської спільноти. Як ніхто інший, вони терплять примхи природи: жару, вітер і холод. Цьому народові не потрібні ані урядові структури, ані територія. Їх об'єднують культурні цінності і в цьому полягає основна відмінність від інших народів. Осць як це подано у творі: «*Los ingenios de las gitanas van por otro norte que las demás gentes; siempre se adelantan a sus aos; no hay gitano necio, ni gitana lerda; que como el sustentar su vida consiste en ser agudos,astutos y embusteros,despabilan el ingenio a cada paso...*» (Розумні циганки йдуть іншою дорогою, ніж всі інші люди, завжди випереджають свої роки; немає цигана дурного, ні циганки тупої; наше життя полягає в хитрощах, спритнощах, брехні, кмітливості на кожному кроці) [1, с.43-44]. Осць як говорить героїня про своїх товаришок: «*Ven estas muchas mis compañeros, que están callando y parecen bobas? No hay muchacha de doce que no sepa lo que de veinte y cinco,porque tienen por maestros y preceptores al diablo..., que les enseña en*

una hora lo que habían de aprender en un año» (Бачиш цих дівчат, моїх товаришок, які мовчать, і здаються дурні? Немає дівчини дванадцяти років, щоб вона не знала те, що двадцятип'ятирічна, тому що вони мають вчителів і наставників до чорта, які їх навчають за годину те, що інші вчать за один рік) [1, с.44]. М.Сервантес був людиною своєї епохи і показав жінок через призму переконань тодішнього соціального кодексу.

Другим за важливістю аспектом у системі виховання є поєднання інтересів і принципів. У циганській спільноті вчать завжди, ця школа постійно відкрита, гнучка, у ній немає дискримінації, там всі здобувають знання і навички. У розмовах набувається велика мудрість. Коли з'являється можливість ввести нову особу, навіть знатного роду, в циганську громаду, тоді розгортаються всі педагогічні методи, щоб передати їхню ідентичність. Тут укладається угода між вчителем і учнем. Ось як говорить досвідчений циган до закоханого юнака: «... aquí te industriaremos de manera que salgas un águila en el oficio; (тут тебе навчимо так, що ти будеш орлом в своїй справі) [1, с.74]. На що учень відповідає: « porque me parece que he de acertar a ser ladrón si antes no proceden muchas lecciones» (мені здається, що я не стану добрим злодієм, якщо не засвою багато уроків) [1, с.74]. Проте циган заперечує: «...habéis de cursar dos años en nuestras escuelas» (впродовж двох років навчання в нашій школі) [1, с.53], це програма діяльності і спільної праці: «somos gente que vivimos por nuestra industria y pico» (ми є люди, що живуть з власного промислу і все) [1, с.72]. Далі: «Todo esto os he dicho, generoso mancebo, porque no ignoréis la vida a que habéis venido y el trado que habéis de profesar» (Все це я вам сказав, благородний учню, щоб ви не погорджували життям, до якого прийшли і поведінку, яку ви визнали) [1, с. 72]. Поважайте науку громади: «...tenemos muchas habilidades que feliz fin nos prometen» (ми маємо багато навичок, котрі нам приносять щасливий кінець) [1, с. 71].

Головною особою у вихованні дівчинки є стара циганка, бабуся, котра вико-ристовує багато технік впродовж її дитинства, поки дівчинка не стала найкращою танцівницею і не відчула себе циганкою. Праця в спільноті, пошук найкращого місця для роботи – це головні принципи циганської педагогіки. Особливі зусилля і старання вони прикладають до танців: «con una danza en que iban ocho gitanas, cuatro ancianas y cuatro muchachas, y un gitano, gran bailarín, que las guiaba» (вісім циганок іде в танець: чотири старих і чотири молодих циганки і веде їх циган, найкращий танцівник) [1, с. 32].

Сім'я в циганській культурі – це особлива інституція, де зароджуються моральні і релігійні принципи. Дівчиця повинна бути чесна, непідкупна, скромна, не-займана, що є основою циганської сім'ї. Непідкупність і чистота понад усе. Ось як молода циганка домовляється з поетом, щоб він для неї написав романси. Вона пропонує йому роботу: «...señor, que no me deje de dar los romances... que sean honestos» (сеньйор, дай мені романси, але пристойні) [1, с.39] і далі говорить: «...y si quiere que se los pague, concertémonos por docenas, y docenas cantada, y docena pagada;...y más, que el romance que no saliere bueno y honesto, no ha de entrar en cuenta» (якщо хочеш, домовляємося за дванадцять, дванадцять заспівала і їх оплатила,...і якщо романси непристойні чи не гарні, не рахую їх) [1, с. 40].

У новелі М.Сервантес чітко виділяє повагу і покору до старших, які мають визнаний авторитет між людьми. У творі це – бабуся, яка керує внучкою у житті, слідує за її мовою, кажучи: «...no hables más; que has hablado mucho» (не говори більше, ти вже сказала багато) [1, с. 49] і це стримує внучку. Щоб заговорити до юнака, дівчина просить: «Perdóneme, abuela, de que me tome licencia para responder a este tan enamorado señor. Responde lo que quires, nieta-respondió la vieja (Вибач

мені, бабусю, дай мені дозвіл, щоб відповісти цьому сеньйорові закоханому. Відповідай йому, що хочеш, внучко, відповіла стара) [1, с. 52]. Кожного разу вставляє своє владне слово бабуся: «Nieta,acaba, que es tarde y hay mucho que hacer y más que decir» (Внучко, закінчуй, вже пізно і ще треба зробити більш, ніж говорити) [1, с. 63]. Коли юнак іншої крові хоче одружитися з молодого циганкою, тоді старійшна громади говорить з ним про норми виховання, принципи, життєві цінності, такі як вірність, повага, дисципліна, покора старшим, обов'язковість, захист честі, співпраця з усіма членами родини.

Третьою і не менш важливою рисою є афективність як основа педагогічного виховання циган. Афективність має особливе значення у формуванні особистості в циганському світі. Емоційність є тим фільтром, який полегшує виховання. Коли благородна особа, представник іншої культури входить в їх спільноту, він повинен пройти непростий і невідомий шлях, щоб набути циганської ідентичності. Знайомиться з життям нової сім'ї, годиться з строгими нормами виховання і вчиться в «циганській школі» з першого дня. Як про це говорить сам юнак: «pues, de esta industria, en menos de un mes traje ms provecho a la compra que trajeron cuatro de los másestirados ladrones de ella» (не минуло ще й місяць часу з тої науки, як я приніс більше доходу, ніж чотири високомірні їхні злодії) [1, с. 78], і далі: «la experiencia me ha mostrado adónde se extiende la poderosa fuerza de amor y las transformaciones que hace hacer a los que coge debajo de su jurisdicción y mando (досвід мені показав, де шириться сила любові, які переміни відбуваються з тими, котрих бере під свою владу і керування) [1, с. 84].

Отже, новела М.Сервантеса «Циганочка» (Gitanilla) є цінним джерелом пізнання способу життя циганської етнічної групи. Це унікальна розвідка про соціологічний устрій циганської спільноти та історія кодексу основних принципів виховання.

Список використаних джерел

1. M.de Cervantes Saavedra *Novelas ejemplares* Editorial «PROGRESO Moscu,1976. 2. Carmen Labrador Herraiz,Ángela del Valle López :» *CERVANTES Y LA EDUCACIÓN.*» *Unas notas en «Las Novelas ejemplares»* Електронний ресурс[форма доступу: *Papeles Salamantinas de Educación*, №6,2006 p.27-50]. 3. *DICCIONARIO ESPAÑOL -RÚSO* Editorial «Russki yasik» 1988.

Слуцький Ярослав Сергійович

викладач, Донбаський державний коледж технологій та управління,
докторант, ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА МІЖОСОБИСТІСНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ ПОЛКУЛЬТУРНОЇ ОСВІТИ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ У ЗВО США

Соціально-педагогічний супровід іноземних студентів є фундаментальною основою ефективності процесу інтернаціоналізації закладу освіти (т.зв. «інтернаціоналізації кампусу»). Під час роботи з іноземними студентами, окрім різних підходів та методів, що забезпечують підтримку необхідного адаптаційного рівня, використовуються також технології полікультурної освіти. Однією з таких технологій ми можемо виділити *міжособистісну*, що спрямована на формування навичок міжкультурної взаємодії між консультантом (викладачем) та студентами, а також безпосередньо між студентами, що вимагає застосування, при цьому, існуючих культурних особливостей та відмінностей.

Необхідно також враховувати, що якщо ми говоримо про навчання у Сполучених Штатах, важливо розглянути такий фактор, як наявність мультикультур-

ного суспільства. Це передбачає, що велика кількість культур є присутніми в академічній сфері студентського та викладацького простору. Тому, консультативному центру навчального закладу необхідно звертати увагу на те, з поведінковими принципами якої культури конкретної особистості необхідно працювати.

Варто відзначити, що процес міжкультурної адаптації є багатограним, його теоретичну модель можна розділити на дві складові: макрорівень та мікрорівень. Концепція макрорівня являє собою визначення адаптації як групового феномена та зосереджує увагу на акультурації кількох індивідів (групи) у рамках ціннісних характеристик або способу життя приймаючої культури [2]. У свою чергу, К. Уорд (C. Ward) та У. Сірл (W. Searle) [4] розглядали складову мікрорівня, в якій основний акцент був спрямований на міжособистісний та внутрішньоособистісний досвід. Слід зазначити, що міжособистісний досвід характеризується здатністю індивіда взаємодіяти з представниками іншої культури. Даний тип досвіду може сформуватися за кількох обставин, як от: розвитку у особистості необхідного набору компетенцій, що дозволяють отримати різнопланові знання, вміння та навички для міжкультурного контакту; формування в неактивному режимі шаблонів мовного та соціокультурного плану, які при необхідності взаємодії з певною культурою або її представником будуть активізовані та використані в практичному плані; наявності досвіду практичного плану (володіючи достатньою кількістю шаблонів, однак тільки в теоретичному форматі, тобто тривалий час не застосовуючи їх, особистість може позбавлятися певних навичок. Тому, важливим є періодичне практичне застосування таких шаблонів, іншими словами, їх регулярна активізація, для забезпечення стійкості комунікативної та соціокультурної пам'яті. Таким чином, часті процеси взаємодії з іншими культурами, що цілком можливо при наявності багатокультурного суспільства, сприятимуть підтриманню міжособистісного досвіду на необхідному, для ефективного контакту з представниками іншої культури, рівні).

Що стосується внутрішньоособистісного досвіду, він визначається наявністю у індивіда сформованої теоретично спрямованої соціокультурної бази, а також здатності адаптуватися до культурних, мовних та інших змін, які є наслідком трансформації культурного середовища. Таким чином, можна говорити про те, що даний тип досвіду є більшою мірою психологічним, у межах якого особа може адекватно реагувати на зміну навколишнього оточення через наявність психологічної пам'яті щодо попередніх подоланнях такого роду ситуацій.

У результаті, практично-спрямовані заходи міжособистісної технології полікультурної освіти, а також властиві їй складові макро- та мікрорівня ми можемо простежити, наприклад в діяльності семінару, що організовується Офісом з надання послуг міжнародним студентам та науковцям з питань соціокультурної та академічної орієнтації (ISSS Orientation Workshop) [3] на базі Технологічного інституту Флориди (Florida Institute of Technology) (м. Мельбурн, штат Флориди).

У межах цього семінару важливу роль відіграє Центр академічної підтримки (Academic Support Center Services), що діє у структурі навчального закладу. Так, його діяльність полягає в наданні такої послуги, як «Репетиторство» (*Peer tutoring*) [3], що передбачає надання допомоги одних студентів іншим з багатьох курсів та предметів у процесі проведення індивідуальних занять або групових сесій. Необхідно звернути увагу на те, що в даному випадку мова йде не про стандартне репетиторство, коли викладач проводить індивідуальне заняття з особистістю. У цьому випадку, використовується форма репетиторства, в якій у якості і викладача, і «особистості» виступають студенти. Слід зазначити, що такого роду заняття також є частиною адаптаційного процесу, тому що цей формат передбачає

проведення міжособистісного контакту, що сприяє активізації та застосуванню в практичній площині культурних шаблонів. Так, наприклад, Л. Сідун стверджувала, що «діалогова робота дозволяє студентам вчитися один в одного, бачити поточні проблеми, піднімати питання, вирішувати міжгрупові конфлікти» [1, с.232]. Отже, форма репетиторства, в основі якої є саме діалогічне спілкування, сприяє подоланню міжкультурних протиріч та формуванню у студентів нових культурних шаблонів.

Необхідно відзначити, що у якості викладача більш ефективним є залучення студента з ідентичної або близької культурної сфери. Таким чином, залучення до процесу «репетиторства» студентів позитивно впливає на якісний розвиток здібностей щодо проведення міжособистісної та міжкультурної взаємодії. Тому, такий вид «репетиторства» можна охарактеризувати у якості одного із способів, які можуть бути застосовані в адаптації особистості.

Отже, міжособистісна технологія полікультурної освіти характеризується здатністю іноземних студентів взаємодіяти з представниками країни, що приймає, незалежно від наявності культурних відмінностей, упереджень тощо. Розглянутий практичний захід Технологічного інституту Флориди демонструє, що діалогічне спілкування між представниками різних культурних груп, у межах якого студент країни, що приймає виступає помічником і «репетитором», спрямоване на зниження міжкультурних флуктуацій і, відповідно, забезпечення позитивного полікультурного клімату в закладі вищої освіти.

Список використаних джерел

1. Сідун Л. Ю. Полікультурна освіта в університетах США. Вісник ЛНУ ім. Т. Шевченка. 2012. № 19. Ч. III. С. 228-234.
2. Kim Y. *Becoming intercultural: An integrative theory of communication and cross-cultural adaptation*. Thousand Oaks, CA: Sage, 2001. 336 p.
3. *New International Students at Florida Tech Welcome! ISSS Orientation Workshop*. Florida: Florida Institute of Technology, 2018. URL: <https://www.fit.edu/media/site-specific/wwwfitedu/iss/documents/workshops/ISSS-Fall-2018-Welcome-Presentation.pdf> (дата звернення: 24.06.2020).
4. Ward C., Searle W. *The impact of value discrepancies and cultural identity on psychological and sociocultural adjustment of sojourners*. *International Journal of Intercultural Relations*. 1991. Vol. 15. P. 209-225.

Проніна Ганна Михайлівна

к. філол. н., доцент кафедри перекладу та іноземних мов
ННІ промислових та бізнес технологій
Українського державного університету науки і технологій

ЛІНГВІСТИЧНИЙ ДОСВІД ДОСЛІДЖЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЗАГАДКИ

Українська народна загадка структурно становить собою єдність образної або описової частини (найчастіше питання) і відгадки (відповіді), або денотата.

У свою чергу образна частина загадки містить у собі певний елемент, який виражається через метафоричний образ і слугує опорним компонентом. У загадках, виражених односкладними реченнями, опорними компонентами слугують дієслова. Дієслово-присудок як вияв опорного компонента у структурі сучасної української загадки наявне також у неповних еліптичних реченнях з еліпсом підмета. Опорними компонентами у структурі української загадки виступають також числівники, займенники, прикметники-субстантиви. Проте найчастіше опорними компонентами є іменники на позначення суспільних та побутових реалій.

Серед сполучників сурядності найбільш регулярний вияв має сполучник *a* на позначення зіставних та протиставних відношень. Єднальні сполучники *і, та, ні...ні* та розділові сполучники у структурі загадки є нечастотними. Сполучники

підрядності *бо, як, коли, хоч, аж* та членовані сполучники *чим...тим, що...то* не мають регулярного вияву у текстових масивах загадки.

Найбільш регулярним виявом характеризуються сполучник і сполучне слово *що*. Інколи опорними компонентами можуть виступати співвідносні елементи типу *яке...таке, скільки...стільки, куди...туди*.

Найтипівішими зразками вираження образної частини загадки виступають односкладні речення – повні та неповні, двоскладні – повні та неповні, ускладнені, моносуб'єктні структури, речення складносурядні, складнопідрядні, складні безсполучникові (асиндетонічні) речення, складні синтаксичні конструкції, складне синтаксичне ціле (надфразна єдність) та речення з прямим мовленням, серед яких найчастотнішим виявом характеризуються складносурядні (23,3%) та складні безсполучникові речення (20,4%).

Крім того, існує певна корелятивність між складносурядним, складнопідрядним та безсполучниковим типами синтаксичного зв'язку і різновидом семантичних відношень у текстовій структурі української загадки. Сурядні семантико-синтаксичні відношення у внутрішній структурі загадки представлені такими різновидами, як єднальні, розділові, протиставні та зіставні.

Щодо нерозчленованих складнопідрядних речень прислівного типу як вияву загадки, то вони є виразниками таких семантичних відношень між предикативними частинами (при цьому підрядна частина зазвичай є постпозиційною щодо головної), як з'ясувально-об'єктні та присубстантивно-атрибутивні.

Відповідно нерозчленовані складнопідрядні речення займенниково-співвідносного типу як вияв загадки охоплюють наступні семантичні відносини між предикативними частинами: а) субстанційна семантика; б) ад'єктивна семантика; в) адвербіально-локативна семантика; г) означально-імплікована семантика.

Аналіз детермінантних розчленованих складнопідрядних речень у текстовій структурі загадки дозволив виокремити такі типи семантичних відношень між головною та підрядною частинами, як: а) обставинні відношення умовної семантики; б) обставинні відношення допустової семантики; в) обставинні відношення темпоральної семантики; г) обставинні відношення з семантичним значенням мети; ґ) обставинні відношення причинової семантики; д) відношення відповідності (зіставні). При аналізі складних безсполучникових речень в інформативно-комунікативному плані у складі текстових масивів загадки було виявлено наступні типи смислових відношень між їхніми частинами: а) поширювально-приєднувальні; б) зіставні; в) пояснювальні; г) умовно-наслідкові; ґ) причиново-наслідкові; д) перелічувальні; е) допусту; є) мети; ж) з'ясування; з) часу.

Список використаних джерел

1. Загнітко А.П. *Теоретична граматики української мови: Синтаксис: Монографія*. Донецьк: ДонНУ, 2001. 662 с. 2. Загнітко А.П. *Типологія українських складних синтаксичних конструкцій // Лінгв. студії: Зб. наук. праць. Випуск 13 / Упор. Анатолій Загнітко (наук. ред.) та ін. Донецьк: ДонНУ, 2005. 408 с.*

Синишина Юлія Анатоліївна

*викладач кафедри полікультурної освіти та перекладу,
Ужгородський національний університет*

MODERN METHODS OF LITERARY TRANSLATION

The article analyzes the main aspects of literary translation as an instrument of cultural development of the world, extension of collective memory of mankind, the factor of its culture and it's defined modern methods of literary translation while saving the

form, content, structure and aesthetic effect of the original text, fulfilling the main task of translation work in the national identity of the original work.

Literary translation is a translation of literary works and literary texts, interaction and mutual influence of cultures, which include original text and translation itself. This impact comes not only to the linguistic interaction, it covers all aspects of life, reflects the work of art in particular national colour [4,p.6]. The theoretical basis of such translation is a translation of literary theory that aims at solving historical and literary problems. Works of fiction are opposed to all other linguistic works because dominant communicative function is artistic and aesthetic [4,p.15-16]. The main goal of any work of this type is to reach a certain aesthetic effect, the creation of the image. This focus distinguishes literary language from all other types of speech communication, informative content which is primary, independent.

Translational transformations can be lexical, grammatical and complex (lexical-grammatical) - it all depends on the nature of units of the original text. To the lexical transformations belong:

transliteration; transcription; calque; concretization; generalization; addition.

Lexical transformations are used in order to solve such problems as:

temporal-distance transmission of text and individual style of the author. Transliteration is the practice of converting a text from one writing system into another, often in a systematic way. Transliteration represents the sound, rather than the meaning (translation, of a word in a language written using different characters. [1,p.185] It is a more or less inexact process, as the sounds and phonemes of one language are often only similar, not identical, to the sounds of another, or may be absent.

In Ukrainian language exist words that are borrowed from English: круз (cruise), мотель (motel), клуб (club) Proper names: Вашингтон (Washington), Техас (Texas), Лондон (London).

Transcription – is the systematic representation of spoken language (or: speech) in written form. Transcription should not be confused with translation, which means representing the meaning of a source language text in a target language or with transliteration which means representing a text from one writing system in another writing system (e.g. transliterating a text in Cyrillic script into Latin script).[3,p.126]

Calque is way of transliteration when associative meaning and structural model of a word or phrase are borrowed. Borrowings as a literal translation of foreign words or expressions are called calking. While calking the components of the borrowed word or a phrase are translated separately:

German noun Vaterland is translated by parts in English gave such calking as Fatherland; *pale-face* «блідоліцій», *pipe of peace* трубка миру.

Concretization is used when something in the TL (target language is usually expressed using concepts with narrower meaning or when preserving the original concepts with broader meaning would result in an awkward translation:

There were pictures on all the walls and there was a vase with flowers on the table.
– На усіх стінах кімнати висіли картини, а на столі стояла ваза з квітами.

Generalization is used when something in the TL is usually expressed using concepts with broader meaning or when preserving the original concepts with narrower meaning would result in an awkward translation:

She ordered a daiquiri. (= a sweet alcoholic drink made of rum and fruit juice -
Вона заказала коктейль.

Addition is one of the method of transformation which is used in order to adapt the information for the reader.

«*So what? I said. Cold as hell.*» [2,p.68] – «Ну то що ж? – питаю я льодяним ГОЛОСОМ.»

To the grammatical transformations belong:
change of grammatical forms and omission.

Lexical transformations are used in order to solve such problems as:

transmission of individual style of the author and character and transmission of the atmosphere of the definite period of time.

Grammatical transformations are changes of the structures in the sentences and different reorganizations as morphological so syntactical ones. [4,p.48] Grammatical transformations are caused by various reasons – as purely grammatical so lexical nature, though primary role play grammatical factors, i.e. differences in languages.

Article often requires a meaningful expression in the translation and Ukrainian sentences would be incomplete and inaccurate without it because denotative meaning of article is semantically and it builds an essential part of whole semantic content of the sentence.

«*Yet Gerbert had not an enemy on earth.*» [2,p.298] – «Однак у Герберта не було жодного ворога на світі.»

Change of grammatical forms:

«*«He don't want to go with Mr. Brian, ...» – said Anny»*

Omission means dropping a word or words from the ST (source text) while translating. This procedure can be the outcome of the cultural clashes that exist between the SL (source language) and the TL (target language).

So I paid my check and all. I left the bar and went out where the telephone were. – Я розрахувався й пішов до автоматів.

To the complex (lexical-grammatical) transformations belong:
antonymic translation;
compensation.

Complex (lexical-grammatical) transformations are used in order to solve such problems as: transmission of the individual style of the character and temporal-distance transmission of the text.

Antonymic translation involves translating a phrase or clause containing a negation using a phrase or clause that does not contain a negation or vice versa:

I don't think you're right. - Я думаю, що ви не праві.

Compensation is a translation procedure whereby the translator solves the problem of aspects of the source text that cannot take the same form in the target language by replacing these aspects with other elements or forms in the source text.

«*Why don't you write a good thrilling detective story?*» she asked. «*Me?*» exclaimed Mrs Albert Forrester. [2,p.432] – А чому б вам не написати детективного роману, такого, щоб дух захопило? - Що? - закричала міссіс Форрестер...

Summing up, it should be noted that in matters of translation of literature of English literary language into Ukrainian there is a problem to preserve an authentic colour of the text which can be solved by using modern methods of literary translation. Given this problem, the feasibility of studying this topic remains relevant and requires further study.

References

1. Jespersen, O. *Growth and Structure of the English Language* / O. Jespersen. pub.9: Oxford, 1948. 231 p.
2. Jonker, J. *Taking a chance on love* / J. Jonker. London: Hodder Headline, 2006. 501 p.
3. Mesthrie, Rajend. *World Englishes. The study of New Linguistic Varieties* / Rajend Mesthrie, Rakesh M. Bhatt. Cambridge University Press, 2008. 307 p.
4. Wrenn, C. L. *The English Language* / C.L. Wrenn. London: 1949. 78 p.

Стефурак Роксолана Іванівна

к. філол. н., доц., доцент кафедри української мови,
ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»

Бирчак Вікторія Василівна

магістр, ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»

КЛЮЧОВЕ СЛОВО ЯК ЕТНОЕЙДЕМА ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ ВАСИЛЯ СТЕФАНИКА

Сьогодні вкрай важливими є питання, пов'язані з лінгвоаналізом тексту як художнього моноліту певної лінгвокультурної системи, у якому провідну роль відіграють ключові слова (КС) – ті «мовні одиниці-синкрети, які виражають значення не лише знакового типу, але й імплікаційні, акумулюють інформацію, маніфестовану денотативно-когнітивним, комунікативно-прагматичним вимірами тексту» [2, с.111].

Маючи визначені семантичні параметри і, здавалось би, константне значення (в лінгвокультурній спільноті українців), у художньому тексті лейтмотивні лексеми стають ментально символізованими, конотативно організованими та відкритими до валентності полісемами. Така смислова домінанта не лише згущує в собі семантику всього тексту, а й стає креативно перспективним мислеобразом, який можна по-новому декодувати читачеві в міру власного мовного світовідчуття, фонових знань, естетичного ідеалу.

Ключове слово є етноейдемою – ідіоетнічним смисловим ключем, який скріплює різнотипні пласти тексту (часто й полярні), «прояснює» авторський задум, ілюструє конотацію ментальності народу, є базою образотвірної концепції автора.

Ключове слово як наскрізний образ не обов'язково частотне, «воно (за своєю семантичною структурою) не завжди безпосередньо пов'язане із заголовком – текстотвірною одиницею, заданою автором як важливий смислотвірний орієнтир, проспективний маркер, що сприяє опрідметненню задуму автора. КС завжди пов'язане з розумінням прочитаного, його осмисленням. Це своєрідна ідейно-тематична, когнітивна, комунікативно-прагматична «версія» тексту, акумульована в мовній одиниці й дешифрована читачем залежно від його досвіду, знань культури, звичаїв народу, мовної компетенції, розуміння сітки модальних відношень, що формуються в художньому тексті на різних рівнях смислотворення» [2, с.112].

Етноейдемами (національно-образними концептами) в новелістиці Василя Стефаника, на нашу думку, є номени *світ*, *світло*, *свічка*, оскільки вони – домінанти у фразеологічних конструкціях (а стійкі мовні одиниці завжди ментально марковані!), формують з іншими лексемами антиномії, часто мають текстуальні синоніми, усталені й оказіональні означення (епітети), крім того, вони зазвичай включені в різнотипні тропеїчні структури досліджуваного художнього тексту. Це дозволяє резюмувати, що етноейдеми виконують конститутивну функцію в художній канві Василя Стефаника.

Лексеми *світ*, *світло*, *свічка* різні за лексико-семантичними аріантами, проте споріднені внутрішньою формою – асоціативно-образною ознакою, що лягла в основу найменування (сема *світло*): *свічка* – «та, що світить», *світло* – «те, що світить», *світ* – «той, що світить».

Тлумачний словник так подає омонімічні лексеми: «*світ* 1... розм. Те саме, що і світло... Час перед сходом сонця; світанок...»; «*світ* 2 1. Сукупність усіх форм матерії, як єдине ціле; всесвіт... 2. Окрема частина всесвіту». 3. Земна куля,

Земля з усім, що на ній є // Усе живе; все навколишнє; все, що оточує людину. // Оточення – суспільство, люди» [1, с. 1108].

У досліджуваному тексті маємо локалізацію таких їх лексико-семантичних варіантів:

... мають розум, не бійси, молоді, світом бували [3, «MORITURI», 173]; *I дід здохнув собі руки вгору й кликав ними до цілого світа* [3, «Сини», 166]; *де що є на світі згадав* [3, «Катруся», с. 34]; *Так баную за тим горбом... Коби-м міг, та й би-м го в пазуху сховав, та й взяв з собов у світ* [3, «Камінний хрест», 55].

В узусі українців і в текстах Василя Стефаника лексема *світ* валентна з означенням *білий*. Слово *світло* тлумачиться як «1. Промениста енергія, що випромінюється яким-небудь тілом, сприймається зором, робить видимим навколишнє» [1, 1108]. Словникова інформація підсилює тезу, що внутрішньоформний образ слова *світ* – «той, що світить», є світлим, святим, білим (видимим).

Таким чином, у художньому тексті Василя Стефаника лексеми *світ*, *свічка* і *світло*, споріднені семою *світити*, є ключовими, образно насаженими, тропейзованими, ментально конотованими етноейдемами.

Список використаних джерел

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел]. К.: Ірпінь: ВТФ «Перун», 2001. 1440 с. 2. Вервес Г. Д. Владислав Оркан і Василь Стефаник / Г. Д. Вервес // Владислав Оркан і українська література. К., 1982. С. 79-80. 3. Голянич М. І. Ключове слово як смислотвірний атрактор у художньому тексті (на матеріалі новели В. Стефаника «З міста йдучи») // Вісник Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника. Філологія. Вип. 34- 35. Івано-Франківськ: ЦІТ, 2012. С. 111-115. 4. Стефаник В. С. Катруся: Вибрані твори / Передм., приміт. та упорядкування В. В. Яременка; Худож. М. Г. Попович / Василь Стефаник. К.: Веселка, 1981. 335 с.

Suima Irina Pavlivna

candidate of philological sciences, associate professor of department of translation and linguistic training of foreigners, Oles Honchar Dnipro national university

USAGE OF INTERNET RECOURSES IN THE PROCESS OF TEACHING ENGLISH

All innovations became a great discovery in the sphere of computer technologies, but one of the most revolutionary achievements of last decades, which influenced considerably on educational process all over the world, is creation of Internet. Usage of cyberspace for teaching purposes is absolutely new trend of didactics and methodology. These changes touch all areas of teaching process: from choice of means and style of work to change of requirements of knowledge's level. Main purpose of learning foreign language in high school is formation of communicative ability; all other aims are put into effect during the process of carrying out that mean purpose.

Approach implies teaching communication and formation ability to cross-cultural interaction and it's a base of Internet. It doesn't have any sense without communication, because Internet is an international society, which lives only by electronic communication of millions of people. When we enter Internet on the lesson of foreign language, we create a model of real communication that provides true language environment, and students find themselves in real true-to-life situations. They are involved in solution of important and interesting tasks, students are taught spontaneously and it helps them to create unusual statements, which differ from clichés of usage Internet-recourses, are enormous. Global net creates all conditions for getting any necessary information: country-specific material, news of youth's life, articles from newspapers and magazines, pos-

sible to solve a lot of didactic tasks during the lessons of English with the help of Internet: to form skills of reading, using materials of Internet; to improve skills of writing; enrich vocabulary of students; to form steady motivation to learning foreign languages, students can take part in testing, quizzes, competitions which can be found in Internet. Also they can communicate with people of the same age from other countries and participate in chats and video conferences, computer is loyal to variety of students' answers: it doesn't accompany their work with eulogistic comments or criticism and this fact creates favorable psychological atmosphere on a lesson [1; 2].

We should remember mastering of communicative ability is impossible without practice of communication, and usage of Internet-recourses on the lesson of foreign language is irreplaceable in this sense: virtual environment of Internet allows to go out of boards of time and place, giving users an ability of authentic communication with real interlocutors. However, we shouldn't forget, that Internet is just educational supplement and in order to reach better results we should integrate it correctly in the process of lesson can be very helpful for other purposes of teaching too. For example, let us observe use of Internet in the site of company Lucent Technologies and its department Bell Labs allow listening to pronunciation of any phrase in foreign language. Here can be found speech synthesizer, which turns printed text into sound. It means, that we can post-synch any phrase from the textbook or any other teaching material. On-line textbooks are most suitable for these purposes. Also all data can be saved and there will be no need to use Internet in order to listen to the text again

Such way of activity during the lesson of foreign language suits for students, since it includes the great volume of reading and art of interpretation, fluent speaking.

Internet can be and must be used not only passively but actively too. Students can try themselves not only in the role of consumers of information but also they can provide it. For example, site THE YOUNG VOICES OF THE WORLD [3]. It's an open forum, which presents something like publishing house where everybody may publish his\her works. All works are provided with e-mail of their «creators» in order feedback can be possible. Authors mark great opportunities of Internet, especially its possibility to create bilingual internet pages. It can provide optimal results of Internet's integration in the educational process for both sides who participate in this «creation». Here are some possible themes for such cooperation: review of books, articles, TV-programs, quotations, proverbs, anecdotes, receipts, sport, culture and customs, school etc., pupils find it interesting to create their own internet pages.

Also communication in virtual reality is carried out by use of E-mail, which can be used on the lessons of foreign language. For example we can offer to find pen-friends all over the world. It's a universal solution, because it's possible to do in any age and having any level of foreign language knowledge. Such communication isn't only training writing. With the help of letters, students can learn culture of the country. Besides, it should be mentioned, that E-mail has a lot of advantages over ordinary letters: it's quicker, more convenient and cheaper.

They give rather good opportunities to discuss actual problems or share interesting information. It leads to more responsible attitude to learning English. Vocabulary of students includes more and more words, their linguistic competence improves and surely, students are motivated during the process of teaching. In order to get better results, let us pay attention to some problems, which we can be faced with during such way of teaching. Teachers, who already use E-mail on the lessons of foreign languages, are not satisfied with content of exchange of letters. For the first time, students are very interested in communication with their friends from all over the world, but this interest goes away quite quickly and they find themselves in awkward situation because they

don't know what to write further. In order to prevent this problem and disappointment of students, it's necessary to connect this activity with process of teaching. For example, we can offer to ask their pen-friend some questions which touch one theme, and then to make a report, based on their letters.

Let us consider one more mean which is also referred to the newest technologies, used in the process of teaching foreign language. The main types of work which can be used during lessons of English are divided into 2 groups: usage of educational computer programs on CD and creation of programs by a teacher and their further usage during lessons of explanation of material or control of students' knowledge. Students learn English in the form of play, it is one of the best principals of educational system. Diversity of multimedia games favours expansion of vocabulary, familiarizes with grammar of English, teaches to understand speech of native speakers and write correctly, allows to listen to speech in English adapting it to own level of every student. Also, possibility to change speed of auding allows to cut phrases into words. Thanks to it, students can suit pronunciation and writing of English words. Usage of microphone and automatic control of pronunciation allow to correct phonetic skills. Program has its own tasks, and willing to solve these tasks creates positive students' motivation. These programs can be used on different stages of teaching process because you can find there tasks of different levels of language understanding.

References

1. Грішнова О. Розвиток вищої освіти в Україні: тенденції, проблеми та шляхи їх вирішення. *Вища школа*. 2001. № 2-3. С. 22-33.
2. *Communication in the modern languages classroom* / by Joe Sheils. Strasbourg: Council of Europe Press. 1993. 235 p.
3. Pope C., & Golub J. *Preparing tomorrow's English language arts teachers today: Principles and practices for infusing technology. Contemporary Issues in Technology and Teacher Education*. URL: citejournal.org/vol1/iss1/currentissues/english/article1.htm

Tokun Inna Ivanivna

teacher, Dnipro State Medical University

Rezunova Valeriia Valeriivna

teacher, Dnipro State Medical University

TEACHING ENGLISH FOR MEDICAL PURPOSES

English is known to be the official language of many international conferences and professional publications dedicated to the issues of Medicine and Healthcare. Besides, there is a growing trend for medical specialists to practice in countries where knowledge of English is required. Consequently, mastering professional English is an essential prerequisite for a successful medical career.

The peculiarity of teaching English at the university is that the language needs of students are determined not only by their future professional activities, but also by current academic tasks. This means that English is integrated into the subject area of students' learning activities, i.e. learning combines their specialty with learning English. This combination has a significant motivating effect, as students can apply what they learn in English lessons, in the study of professional disciplines, and vice versa, knowledge of a special subject has a positive effect on the ability to master English.

Another characteristic of teaching medical English is that pertinent learning materials not only fully reflect the content of the corresponding academic discipline (are content-based), but also meet the main principle of professionally oriented language - to be "task-based". This means that all the work of a student with a certain volume of

the English language material, all types of speech activity performed - reading, speaking, listening and writing - have to be determined by a specific practical (professional) task.

For example, to make a presentation on a certain subject, a student must first prepare it in writing, which, in turn, becomes possible only after reading the relevant literature, including in English. In addition, the speech itself requires the student to have oral skills - both productive and receptive (to understand possible questions on the topic). Obviously, teaching materials should take into account the needs of students, which is impossible without a sufficiently complete reflection of the content of the specialty.

At the same time, the individual's mastery of English for professional communication presupposes that he/she has a certain basic level of proficiency in lexical and grammatical skills of this language, which, unfortunately, not all secondary school graduates can boast of. Therefore, a university teacher is forced to first eliminate the gaps in general students' skills, and only then teach Medical English.

In 2019-2020, the group of teachers of the language training department (DSMU) started to develop a content-based and task-based syllabus for a 140-hour course of medical English, namely, we designed the programs for two different specializations - Medicine and Dentistry. In order to reduce the gaps in students' knowledge and be able to work effectively with them, we created two target groups - a pre-intermediate and an intermediate one; each group had about 30 students for each specialization.

After forming the groups, we set some realistic goals for all English lessons. For instance, among the objectives in the intermediate group was preparing students for the examination of the patient, for writing a case-report and for oral presentation of information in English. In other words, we tried to create some real-life situations where English was used, focusing on a special set of vocabulary.

During the creation of the system of exercises aimed at achieving the goals set, attention was paid not only to the means of solving professionally-oriented tasks, but also to the development of pertinent speech skills. In other words, the performance of each professionally-oriented task is necessarily preceded by work with language material intended for removing certain language difficulties; so that at the stage of solving a professionally-oriented task the load associated with information processing is considerably reduced, thus allowing students to focus on the task content and ways to solve it.

Among the teaching methods we used there were:

- introducing medical terminology with emphasis on pronunciation,
- developing language skills by means of relevant lexical/grammar exercises;
- simulating communication in pairs and small groups (e.g. a doctor with a patient, a doctor and a nurse with a patient, etc.);
- developing students' reading and listening comprehension skills, as well as their ability to search, arrange and present information obtained;
- teaching students academic writing in the medical field, preparing them for future participation in medical conferences, research projects etc. When selecting topics for real-life oral communication (e.g. doctors-nurses- patients), we used the existing qualification characteristics of specialties, as well as consulted with leading teachers of the relevant special departments of the university. Authentic texts were selected and systems of exercises were developed that would provide the solution of one or another professionally-oriented task (taking a medical history, referring a patient to another doctor, establishing a diagnosis, explaining a case, giving instructions, calling in specialists, etc.).

Students were asked to imagine a suggested situation (or were given a case) and to accomplish a certain task: to produce a conversation between a doctor/nurse and a patient, to fill in a case report based on the information obtained from the patient and objective examination, to establish a diagnosis, to write a referral letter, etc. These tasks were simplified for the pre-intermediate groups in the 2nd year of study, in the sense that the students were asked to produce less content in the same amount of time, but on the same real-life situations and texts, medical sheets etc.

In the pre-intermediate group, we focused on General English teaching during the 1st year, in order to develop the students' ability to use the language of everyday talk, to understand a written text and to improve their listening comprehension skill. During the 2nd year, we aimed at enhancing their ability to communicate in a medical environment.

Since medical communication is characterized by unambiguousness and precision, students must be competent in using and understanding its typical linguistic phenomena, such as: *Medical terminology*

Though it mostly derives from Latin or Greek, the scientific development and discoveries lead to the appearance of new medical terms.

Verb tenses:

Present Simple is frequently used to describe processes, functions, mechanisms, diseases, as well as when asking a patient about his/her habits, symptoms, etc.;

Past Tense is commonly used when taking a patient's past history (asking a patient about his/her childhood/adult diseases, previous hospitalizations, the onset of a symptom, etc.);

Present Perfect and Present Perfect Continuous are normally used to clarify the duration of present symptoms and complaints;

Passive Voice: it is frequently used to describe the impersonal character of the situation or process when its actor(s) is unknown or unimportant;

Modal verbs: they are often used to express one's personal judgment, primarily possibility/probability certainty or uncertainty that the situation/process will happen.

Nouns with irregular plural forms: Generally, these are nouns of Latin and Greek origin (fungus - fungi, bacterium - bacteria, criterion - criteria, etc.). *Word formation:* many adjectives and verbs are derived from Greek or Latin as well - by means of suffixes and prefixes. The suffixes most commonly used to indicate disease are -itis (inflammation), -oma (tumor); and -osis (a condition, usually morbid).

Abbreviations: since some abbreviations can signify different terms (e.g. AA could stand for 'aortic arch' or 'amino acid'), students must be aware of such distinctions and be able to use them.

To develop students' language skills, we used such techniques as labeling pictures, matching (e.g. terms and definitions), categorizing (e.g. diseases, symptoms), gap filling, mind mapping, word searching (including finding synonyms, antonyms etc.).

To summarize, we have to admit that: 1) teaching/learning English for medical purposes requires taking into account the level of students' language proficiency with subsequent dividing them into groups according to the level; 2) the teaching/learning process must be based on the analysis of the students' needs, with the designing of the pertinent course; 3) when creating the syllabus, it is important to work closely with the medical experts of the university. Obviously, not only English teachers, but also teachers of special departments have to stimulate students' need to master a foreign language. Such coordination of efforts will have a beneficial effect both on the success of students' learning medical English and their mastery of professional knowledge.

Osinska Maria

*associate Professor of Foreign Languages Department,
O.M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv*

Fesenko Alina

4th year student, O.M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv

COMMUNITY INTERPRETING AS A SPECIAL KIND OF TRANSLATION

Although, community interpreting (CI) as science has only existed for about 30 years and is considered a new area of research, the importance of it cannot be diminished.

Despite the fact, that a wide application of CI goes back to time immemorial, the first significant works in this field appeared in the late 1980s. The concept of CI has been addressed by a number of different authors, such as B. Downing & K. H. Tillery, C. Wadensjö, F. Pöchhacker, N. Grbic & S. Pöllabauer, S. Hale, and many other scholars who were researching more specific branches of community interpreting. However, this field remains poorly researched, and the main reason of our work is to engage Ukrainian researchers to start working on his theme.

CI has particular relevance now, at the time of globalization, when people around the world desire to achieve access to a better quality of life, obtain new experiences and migrate abroad even without the target language knowledge.

In order to understand the subject of our research let us first define the terms «Interpreting» and «Community Interpreting». According to Pöchhacker, «Interpreting is a form of Translation in which a first and final rendition in another language is produced based on a one-time presentation of an utterance in a source language» [3,c.11].

Hale defines CI simply as ‘the type of interpreting that takes place within one country’s community, and within residents of that country [5,c.30].

At the same time, the announcement of Interpreting in the Community: First International Conference on Interpreting in Legal, Health and Social Services Settings, which was held in Ontario, Canada in June 1995, consists of such a definition «Community Interpreting enables people who are not fluent speakers of the official language(s) of the country to communicate with the providers of public services to facilitate full and equal access to legal, health, education, government, and social services.» [6,c.8].

Thus, CI is a field of central interest to those involved in ensuring access to public services. It is an extremely complex activity that encompasses the human, ethical, commercial, and political fields. A lot of people are unaware of the significance of CI for those who depend on it for their safety or well-being. The quality of CI provision is a clear indicator of how society views and responds to the realities of a multilingual global community.

That is why, for professional community interpreters it is mandatory to interpret the speakers’ speech faithfully, without omitting any utterances, even those which include offensive, profane or vulgar language. In order to accomplish it, interpreters need to be multilaterally competent, so as to understand the intention and effect of any phrase in the source language and be able to appropriately render it into the target language. Having interpreted the doctor’s speech not fully enough during the operation, an interpreter may endanger the life of the person. Omitting any word which can bear the hidden sense might cause the imprisonment of innocent refugees. The list of consequences of the interpreter’s mistake and even unintentional ignorance of phrases may seem endless. Moreover, interpreters should thoroughly choose appropriate strategies in accordance with the setting. Therefore, the main aim of our research is to draw public attention to

the CI in Ukraine, its significance, and no less importantly on the lack of qualified specialists.

Indeed, Gile notes that the level of education of community interpreters is still low. In his opinion, one of the reasons for this is the lack of training of scholars who would be engaged in research.

Список використаних джерел

1. Gile Daniel Chapter 1. *Translation Research versus Interpreting Research: Kinship, Differences and Prospects for Partnership. Translation Research and Interpreting Research: Traditions, Gaps and Synergies*, edited by Christina Schäffner / Daniel Gile. Bristol: Blue Ridge Summit: Multilingual Matters, 2004. P.10-34. 2. Pöchhacker F. *Getting Organized: The evolution of community interpreting* / F. Pöchhacker // *Interpreting* 4. 1999. №1. P. 125-140. 3. Pöchhacker F. *Introducing Interpreting Studies* / F. Pöchhacker. London: Routledge, 2004. 4. Osinska Maria. *Community Interpreting Settings Classification* / Maria Osinska // *Scientific Research Priorities – 2018: theoretical and practical value: Proceedings of the III International Scientific and Practical Conference, Nowy Sacz, Poland, 27th-30th November 2018 / Wyższa Szkoła Biznesu National-Louis University, 2018. P. 153-155.* 5. S. Hale. *Community Interpreting* / S. Hale - Hampshire: Palgrave Macmillan, Basingstoke, UK, 2007. 6. *The critical link: Interpreters in the community* / S. Carr, R. Roberts, A. Dufour, D. Steyn. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Publishing, 1997. 7. Яна Нестеренко. *Переклад для потреби громади // A Person as a Subject of Intercultural Communication: Modern Tendencies in Philology, Translation and Teaching Foreign Languages: Proceedings of the XII International Student Scientific and Practical Conference, Kyiv, March 12, 2020 / National Technical University of Ukraine «Ihor Sikorsky Kyiv Polytechnical Institute». Kyiv: NTUU «ISKPI», 2020. P. 292-293.*

Приплюцька Ганна Василівна

викладач німецької мови, Рогатинський аграрний фаховий коледж

ВИКОРИСТАННЯ ПЛАТФОРМИ MOODLE В ПРОЦЕСІ ВИКЛАДАННЯ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ

У ХХІ сторіччі неграмотні не ті, хто не вміє читати і писати, а ті, хто не вміє вчитися. Розвиток інформаційних технологій впливає на всі сфери життя, зокрема й на освіту. Дистанційне навчання стає все більш популярним, оскільки дозволяє молодим людям здобути освіту, навіть перебуваючи далеко від навчального закладу. В наш час вже всі навчальні заклади активно розробляють та впроваджують систему дистанційного навчання. Замінити живе спілкування у навчальному процесі надзвичайно важко, однак дистанційне навчання – це нові можливості для самореалізації та прояву креативності як з боку викладацького складу, так і зі сторони студентів.

На сьогоднішній день дистанційне навчання іноземних мов є дуже поширеним в Україні. Дистанційна форма може успішно застосовуватися при вивченні німецької мови студентами на будь-якому етапі навчання. Ефективність такого навчання залежить, насамперед, від якості методичного наповнення, що супроводжує кожне заняття. Методичні матеріали для дистанційного вивчення повинні бути спрямовані на самостійний розвиток іншомовної комунікативної компетенції студентів, набуття та тренування всіх необхідних лінгвістичних навичок, забезпечувати необхідні умови для засвоєння нового мовного матеріалу з подальшим практичним використанням, спонукати до активного творчого пошуку.

Сьогодні існують різноманітні універсальні навчальні платформи, які дозволяють викладачу створити та розмістити в мережі Інтернет електронні засоби навчання з іноземної мови: Прометей, Lotus Learning Space, Moodle, WebСТ та ін. З-поміж інших, навчальна платформа Moodle вирізняється:

- адаптивністю (містить засоби, які постійно розвиваються без перебудови системи, та методи, що забезпечують індивідуалізацію навчання);

- довгостроковістю (навчальна платформа відповідає вимогам щодо інформаційних технологій в освіті і надає можливість вносити зміни до дистанційних курсів без перепрограмування);

- доступністю (є можливість працювати дистанційно незалежно від місця та часу, головною умовою є підключення до мережі Інтернет);

- економністю (це безкоштовний, відкритий ресурс).

З точки зору навчання німецької мови платформа Moodle має достатньо можливостей для ефективної організації процесу дистанційного навчання: засоби самонавчання, оцінювання навчальних досягнень, комунікації.

Розглянемо, яким чином організовано процес навчання та контролю знань на платформі Moodle. Після попереднього етапу, який включає отримання паролю та доступу до курсу, студент приступає до безпосереднього опрацювання матеріалу: вивчає нову тему (вкладені файли у форматах PDF, DOC, DOCX), знайомиться з додатковими матеріалами до неї (вкладений файл pptx. чи гіперпосилання на ресурс в мережі Internet) та виконує завдання до поданої теми (вкладений файл у форматі Word).

Враховуючи специфіку викладання німецької мови, в кожній темі розміщують посилання на Інтернет ресурси (тематичні відеоматеріали, лексика, діалоги, фільми, граматичні тренажери), що дозволяє студентам повністю зануритись в освітнє середовище, створює умови, максимально наближені до реального спілкування німецькою мовою.

Тестовий контроль. Комп'ютерні тести і тестові завдання можуть застосовуватися для здійснення різних видів контролю і оцінки знань. Для тестового контролю знань розроблені тематичні та підсумкові тести, основна мета яких – визначити рівень володіння німецькою мовою на певному етапі.

Правильність виконання тестів студент може перевірити самостійно (за допомогою спеціальної опції системи) і отримати відповідний бал. Якщо студента не влаштовує результат, він має можливість виконати це завдання ще раз (кількість спроб обмежена) і отримати кращу оцінку. Комп'ютерні тести сприймаються студентами позитивно, оскільки перевірка результатів відбувається автоматично системою дистанційного навчання, а отже, виключається вплив людського фактора. Окрім цього, як виявилось, такі тести сприяють кращому засвоєнню матеріалу, оскільки у подальшому студенти легко відтворюють приклади з них. До того ж вони отримують оцінку одразу по завершенні тесту, що також сприяє кращому сприйняттю таких тестів на емоційному рівні, можуть проаналізувати процес виконання тесту щодо допущених ними помилок чи затраченого часу на виконання роботи. Зазначені елементи дистанційного навчання значно полегшують контроль навчальної діяльності студентів викладачем, оскільки дозволяють відстежити роботу кожного студента окремо, а також стимулювати студентів працювати ефективніше. При цьому значною мірою економиться час викладача за рахунок автоматичної перевірки.

Платформа Moodle створює та зберігає дані про кожного студента: усі виконані ним завдання, оцінки та коментарі викладача, повідомлення у форумі. Система дозволяє контролювати активність студентів, час, який вони витратили на роботу з навчальним матеріалом, а також оперативно інформувати всіх учасників курсу або окремі групи про поточні події: не потрібно писати кожному студенту про нове завдання, група отримує повідомлення автоматично.

Дистанційний курс «Німецька мова» на платформі Moodle відповідає таким вимогам: має чітку структуру; сприяє розвитку всіх видів мовленнєвої діяльності студентів; містить фахові тексти; відповідає професійним потребам студентів;

узгоджений з навчальною та робочою програмами. Серед переваг дистанційного курсу було визначено: доступність навчальних матеріалів у будь-який час; об'єктивність оцінки знань завдяки незалежності від викладача; швидкий зв'язок з викладачем задля з'ясування питань, які виникають при вивченні тої чи іншої теми через форум, чат, особисті повідомлення; можливість індивідуально планувати своє навчання та чіткий календар виконання робочої програми.

Можливості платформи Moodle дозволяють зробити дистанційний курс інтерактивним, що сприяє розвитку творчих здібностей студентів, індивідуалізації та інтенсифікації навчання. Спостерігаючи за здобутками та ентузіазмом своїх студентів, відзначаю, що якість навчання не знизилася, а в деяких випадках навіть зросла. Адже робота на платформі Moodle підвищує самосвідомість студентів та допомагає їм навчатися самостійно, дає можливість демонструвати автентичні джерела (фрагменти художніх фільмів, телепередач, діалоги, навчальні відеоролики), створювати креативні та цікаві завдання, що в свою чергу сприяє зростанню інтересу до вивчення німецької мови, веде до ефективного засвоєння знань та підвищує мотивацію студентів до навчання.

Список використаних джерел

1. Дистанційне навчання в глобалізованому світі. [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://knute.edu.ua/file/MjExMzA=/196384ea83ea51e56abcf365040b38a.pdf>. 2. Організація дистанційного навчання в Moodle - Освіта.UA. [Електронний ресурс] - Режим доступу: https://osvita.ua/vnz/high_school/72285/. 3. Що таке Moodle. [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://moodle.org/mod/page/view.php?id=8174>

Шевців Галина Михайлівна

к. філол. н., доцент кафедри практики німецької мови,
Дрогобицький державний педагогічний університет ім. Івана Франка

ЖИТТЄВИЙ ЕПІЗОД І ЙОГО (АВТО)БІОГРАФІЧНА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ

У «Поезії і правді» Й.-В. Гете спогади про Гердера включені в контекст авторських рефлексій про відомих німецьких літераторів (Ф. Гагедорн, К. Вайсе, Ф. Клопшток). Про себе тодішнього Гете пише: «Діяльність цих мужів була в розквіті, коли і ми, молоді люди, розпочали свою діяльність, і я вже був на шляху до того, щоб з моїми молодшими друзями, і навіть із старшими, віддатися простодушності, потуранню, взаємному догоджанню і добродійності» [2, с. 433] (*тут і надалі переклад з німецької мій, Г. Шевців*). Говорити про об'єктивність такого сприйняття є мало доцільним, оскільки все, що стосується Гете, знаходило схвалення в цьому мистецькому оточенні. Письменник розумів, що таке сприйняття його ідей було даниною традиції, обов'язком світської публіки.

Розглядуване нами знайомство на початку вересня 1770 року в Стразбурзі Гете називає значною подією з серйозними наслідками. В епізоді першої зустрічі він описує зовнішність Гердера надто детально, якщо враховувати випадковість цієї події: «Це щастя випало мені випадково й неждано» [2, с. 434]. Прискіпливе змалювання портрету Гердера не може бути ознакою особливого ставлення до цієї людини. На сторінках «Поезії і правди» ми зустрічаємо немало детальних описів та розгорнутих словесних портретів.

Гердер цікавиться особою невідомого молодого літератора: «За допомогою різноманітних запитань він намагався зрозуміти, хто я» [2, с.435]. У ході спілкування Гете відкриває у Гердера й негативні риси характеру, зумовлені його духом протиріччя [2, с. 436]. Переміни в настроях і поведінці Гердера Гете пояснював

його тяжкою хворобою очей. Однак широкі знання та погляди Гердера переважили, і з почуттям симпатії Гете зізнається: «Вплив цього добродушного крикуна на мене був великим та значним» [2, с. 37]. Своєю непередбачуваністю стосунки з Гердером викликали непідкупний інтерес в Гете. Вони були інакшими, оскільки Гете не чув до того часу жодних заперечень чи критики у свій бік. Він визнає, що в цей час втратив контроль над тодішньою ситуацією в німецькій літературі. «Завдяки Гердеру я раптом познайомився зі всіма найновішими ідеями, зі всіма напрямками, які з цих ідей випливали» [2, с. 438].

У «Поезії і правді» Гете наводить два епізоди колючих насмішок Гердера над ним, але як стверджує сам Гете, вони були зумовлені його ж власними промахами. Гердер зухвало насміхається з того, що Гете через брак часу не читав привезених ним з дому книг, які були акуратно виставлені на полиці його кімнати [2, с. 439].

Закид стосовно книг Гете сприймав як належне, оскільки на читання часу в нього не знаходилося, але гра слів стосовно його прізвища була сприйнята з великою образою. Справедливі докори Гердера йшли на користь Гете, і кожен день такого спілкування був для Гете повчальним. «Я жадібно ковтав все це і чим більше я сприймав, тим щедрішим ставав Гердер, і ми разом проводили цікаві години» [2, с. 441]. Активне спілкування з Гердером Гете називає у «Поезії і правді» «кількома тижнями нашого спільного життя» [2, с. 441]. Звичка Гердера випробовувати терпіння Гете завадила розвитку цих стосунків: «Незабаром стосунки погіршилися» [2, с. 442].

Включення в контекст розповіді про хворобу очей Гердера елементу ще одного опису його зовнішності («значне та красиве обличчя» [2, с. 442]) дає підстави висловити думку, що спогади про Гердера були для Гете приємними, і що своєму читачеві Гете прагнув передати привабливий та великодушний образ цієї важливої в його житті людини. Підкреслене хронологічне співпадіння погіршення стосунків та невдалої тяжкої операції є виправданням зі сторони Гете погіршенню їхніх стосунків. Роздуми про вдячність та невдячність завершуються так: «Гердер отруював собі та іншим світлі дні, оскільки не зумів силою духу здолати понуре роздратування, яке неминуче заволоділо ним ще змолоду» [2, с. 444]. Гете зізнається, що з часом, через розходження в думках, перестав звіряти Гердерові свої захоплення та інтереси.

Спогади про Гердера не обмежені в «Поезії і правді» однією книгою. Згодом Гете сам зізнається в тому, що Гердер зумів показати йому справжнє обличчя тодішньої німецької літератури. Гердер був настільки критичним, що Гете навіть і засумнівався у власних силах та здібностях. Однак спогади про Гердера завжди сповнені почуття вдячності [2, с. 487]. Після зустрічі з Гердером Гете зміг критично глянути на свою творчість. Та й знайомству з Мерком, який також мав немалый вплив на його життя, Гете завдячував тому ж Гердеру. Згадуючи в дванадцятій книзі «Поезії і правди» своє листування з Гердером, Гете зауважує, що стиль їхнього спілкування завжди був незмінним. Це листування не було спокійним, оскільки Гердер вперто продовжував дразнити Гете. У тринадцятій книзі «Поезії і правди» Гете, розповідаючи про знайомство з Ю. Мезером зауважує, що це знайомство відбулося за підказки Гердера, який завжди був в курсі всіх значних подій та тогочасних явищ.

Стосунки та взаємовплив цих відомих постатей німецької літератури відображені не лише в «Поезії і правді» Гете. По-своєму коментуючи знайомство та дружбу Гете й Гердера, німецькі дослідники їхньої творчості відзначають цей момент в житті Гете як подію, що мала неабиякий вплив на формування генія Гете. Біог-

рафічні коментарі багато в чому подібні між собою, але кожен біограф намагається по-своєму передати цей період життя Гете, приділяючи йому більше чи менше уваги.

К.О. Конрад присвячує стосункам Гете з Гердером розділ «Зустріч з Гердером». Він спростовує прийняті в німецькому літературознавстві точки зору на стосунки двох видатних людей. Відсутність очевидців та документальних свідчень цих зв'язків викликає сумніви в достовірності розповідей [1, с. 131]. Картину стосунків Гете з Гердером К.О. Конрад встановлює на основі наявних доказів, а не різноманітних легенд та припущень. Спогади Гете про Гердера К.О. Конрад називає хвалебними відгуками, в заперечення яких він може представити хіба що перипетії напружених стосунків між цими двома людьми. Він авторитетно заявляє, що документи цього періоду відсутні. Гете в «Поезії і правді» пише: «Наше товариство, дізнавшись про його приїзд, загорілося бажанням познайомитися з ним» [3, с. 434]. К.О. Конрад запитує, наскільки знайомим був Гердер членам стразбурзького гуртка, більше схилившись до думки, що ім'я Гердера тут було відоме через суперечки, що велися тоді навколо його ідей. Про Гете К.О. Конрад говорить конкретно: «Гёте, во всяком случае, ничего печатного, принадлежащего „знаменитому гостю» не знал» [4, с. 133]. Сам Гете не говорить про те, чи ще хтось із його друзів зустрівся з Гердером, чи це їхнє бажання залишилося нездійсненим.

Хоч К.О. Конрад є противником різних припущень, він також звернувся до них при відсутності документів [1, с. 135]. Цікавим виявляється зауваження К.О. Конрада щодо методичності Гердера, про яку Гете пише: «Якби Гердер був більш методичним, він би залишився для мене безцінним керівником формування моєї особистості» [2, с. 441]. Власне ширяння думок Гердера, не об'єднаних в певну систему, було корисним для Гете. К.О. Конрад наголошує, як важко було розмовляти з Гердером через певні риси його характеру, підкреслюючи, що стосунки між цими людьми були досить напруженими.

Про стосунки Гете й Гердера йдеться також у вступній статті до книги «Гете» під редакцією Г. Геердса. «Гете знайшов у Стразбурзі друга, який мав на нього величезний вплив: Йоганна Готфріда Гердера» [3, с. 36]. Дослідник задається питанням про те, чим Гердер притягував Гете. У цій статті також йдеться про невблаганність Гердера-вихователя. Подальша розповідь не містить протиріч чи сумнівів щодо зображеного в «Поезії і правді».

Г. Райнос в короткій біографії Гете в контексті розповіді про перебування Гете в Стразбурзі називає зустріч Гете з Гердером вирішальною, посилаючись при цьому на самого Гете [4, с. 460]. Гердер вимагав виразності мови, надавав перевагу оригінальності над наслідуванням. Гердер сприяв поверненню до національної традиції. Райнос підкреслює, що до зустрічі з Гердером Гете віддавав перевагу іншим захопленням (медицина, архітектура). Вірші Гете лейпцігського періоду німецький дослідник називає доказом лише таланту Гете, а не його генія. Зустріч з Гердером пробудила в Гете пристрасть та творчу фантазію. Крім цього, Г. Райнос підкреслює заслугу Гердера в розвитку поетичної мови Гете. Тепер Гете віддає перевагу народним пісням та баладам, Біблії та творам Гомера, старим народним книгам, Шекспіру.

У вступі до німецького п'ятитомного видання творів Гердера, акцентується момент першої зустрічі Гете й Гердера, цитується «Поезія і правди». Дослідниця припускає, що з усього оточення Гете чи не найбільше дісталася від критичної педагогіки та сарказму Гердера. У березні 1773 року, перебуваючи у Бюкенбюрзі, Гердер пише Гете листа у формі байки з особливо іронічною присвятою Панові доктору Гете, патрицію, громадянину, повелителю і т.д. [5, с. 7-9]. Це не єдиний

поетичний твір такого характеру, якими в цей час обмінювалися між собою Гердер, Гете й Мерк. Ця іронічна байка критикувала діяльність Гете, Мерка та їхнє оточення. З кореспонденції Гердера з Кароліною Флаксланд, яка також згадана у цій байці, читач розуміє, кого змалював Гердер в образі сокола. Ця байка Гете не сподобалася, але це не збентежило її автора. Гете зображений як пістрявий дятел, що прилетів з Франкфурта на Майні [5, с. 7]. Надалі дятел видряпується по дереві і з хитрощами триумфально добирається до пораненого сокола, чий образ викликає глибоке співчуття й симпатію. Є тут ще одна деталь, яка дає підстави вважати, що саме себе бачив Гердер в образі сокола. Це натяк на тяжку хворобу очей, описану в «Поезії і правді»: [5, с. 8]. Дятел зневажливо насміхається із слабості сокола. На завершення байки до сокола знову прибуває молодеча кров, і в лице йому дує свіжий вітер. А красивий дятел губиться невідомо де [5, с.9].

Такими є культурно-історичні коментарі до епізоду зустрічі Гете й Гердера на сторінках «Поезії і правди» в інтерпретаціях німецьких дослідників творчості Гете. У 1791 році Г. Мюллер випустив перший том «Сповідей знаменитих людей». У вступному слові до цього видання Гердер спонукав Г. Мюллера до подальшого збору таких свідчень та зізнань. Гете приєднався до Гердера; в можливості порівняння автобіографій, написаних в різні часи, Гете вбачав передумову вивчення визвольної історії людства. Такою автобіографією у задумі була його «Поезія і правда».

Список використаних джерел

1. Конради К.О. Гете. Жизнь и творчество. Половина жизни. Москва : Радуга, 1987. Т. 1. 592с. Goethe J.W. Aus meinem Leben. Dichtung und Wahrheit. Aufbau-Verlag Berlin und Weimar. 1967. Band 13. 1050 S. 3. Geerds H.J. Einleitung. Goethe. Aufbau-Verlag Berlin und Weimar, 1975. XXVII-LXXII. 4. Reinolf H. Goethes Leben. Die Bibliothek deutscher Klassik. Carl Hanser Verlag München Wien, 1982. Band 12. S. 449-477. 5. Herder J.G. Werke in 5 Bänden. B. I. Aufbau-Verlag Berlin und Weimar, 1982. S. XXIV-XXV.

Прутчикова Валентина Василівна

к. філол. н., доц., завідувачка кафедри перекладу та іноземних мов,
Український державний університет науки і технологій

ТРАНСКРЕАЦІЯ ЯК ВИД ПЕРЕКЛАДАЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

За останні десятиріччя внаслідок активізації міжнародної співпраці країн світу та глобалізації світової економіки перекладацька сфера стикається з новими вимогами. Сьогодні сформувалась так звана лінгвістична індустрія. Дослідження особливостей перекладацького аспекту як її складової відносяться до міждисциплінарних на перетині перекладознавства, кроскультурного маркетингу, інформаційних технологій, контрастивних культурологічних розвідок тощо.

Особливої актуальності набуває дослідження особливостей транскреації як нового трансляційного інструменту презентації ринкового продукту [1; 5], що і визначило мету даної статті.

В даному аспекті перед усім постає питання співвідношення понять «переклад», «локалізація», «транскреація», яке після низки досліджень (Dohler 1997; Donoso 2002; Scholand 2002; Arevalillo 2004) ще не отримало однозначного тлумачення. Так, переклад вважається одним із компонентів локалізації, яка крім перекладу текстів включає додаткові операції як управління проектом, розробка ПО, використання настільних видавничих систем тощо [8].

На думку Хімене-Креспо М.А., дослідження в області локалізації можуть бути легко концептуалізовані як підрозділ перекладознавства, що розвивається на стику з новими напрямками досліджень, такими як управління інформацією або

інтернаціональні стратегії бізнесу [9, с. 139]. Зважаючи на це, ми використовуємо термін «мовна локалізація», підкреслюючи тим самим актуальність перекладацького аспекту.

Мовна локалізація є різновидом перекладацької діяльності, спрямованої на лінгвістичну та соціокультурну адаптацію тексту до картини світу іншомовного адресата. Моделі перекладу, які акцентують увагу на передачі культурологічних аспектів тексту, корелюють з концепцією Л.В. Кушніної [2] про перекладацький простір та теорію гармонізації. При мовній локалізації у сенсі культурної адаптації важливими є, з одного боку, адекватна передача змісту тексту, а з іншого – врахування фонових знань адресата щодо адекватного сприйняття ним замислу автора тексту.

І.К. Сіткарьова [4] розглядає перекладацьку адаптацію як діапазон стратегій у свідомості перекладача відносно взаємодії з інтерпретованим знаком, основними локусами якого виступають адаптивність, як спрямованість перекладу на культуру-рецептор, і резистивність як орієнтація перекладу на культуру-джерело. Цей діапазон формується у свідомості перекладача у вигляді набору перекладацьких рішень, з яких він обирає найбільш адекватні для конкретних умов міжкультурної взаємодії.

Поняття «*транскреація*», яке є відносно новим для сфери перекладу, виникло із об'єднання двох понять «translation» і «creation», що можна тлумачити як «творчий (креативний) переклад» [7]. Терміни, значення яких вважаються дещо аналогічними транскреації, це такі як «переклад у вільному стилі», «маркетинговий переклад», «інтернаціоналізація», «культурна адаптація», «крос-ринковий копірайтинг», «міжнародна адаптація», оскільки цільові завдання кожного з них аналогічні – визначення ключового смислового та функціонального навантаження повідомлення і адекватне відтворення його іншими мовою або діалектом.

Транскреація - це процес створення по суті авторського тексту іншою мовою через переосмислення, творчий підхід, оновлене віддзеркалення певної текстової ситуації, її творче відтворення, що вимагає глибоких знань іншої мови, врахування соціокультурних особливостей адресата, його середовища та специфіки ситуативної тематики [1].

Транскреація відрізняється від перекладу тим, що вона охоплює більший діапазон смислових, соціоситуативних і культурологічних факторів ніж переклад, і її головним завданням є забезпечення успішного просування певного продукту на ринок та задоволення потреб споживача з урахуванням його картини світу, фонових знань і специфічних для актуального лінгвотопу і хронотопу запитів і настроїв.

Транскреація передбачає урахування культурних традицій цільової країни, особливостей локального ринку, інформаційної та споживчої поведінки цільової публіки, іміджу фірми та продукту, концепції маркетингу, емоційної складової оригінального тексту.

Перекладач, який займається транскреацією, виконує роль маркетолога, копірайтера, PR- і SEO-фахівця (наприклад, при перекладі сайту) або ж тісно співпрацює з такими фахівцями.

Адаптація тексту при транскреації здійснюється на мовному, смисловому і функціональному рівнях, а саме: адаптуються стиль, тональність, діалектні особливості, усталені вирази та фразеологізми, специфічна фахова лексика тощо. Окрім того важливою частиною процесу адаптації є також візуальні коди, такі як кольорове оформлення продукту, малюнки тощо.

Сьогодні у зв'язку з процесами постійного розширення глобального ринку та необхідністю маркетингової інтернаціоналізації продукції, що розміщується на ньому, транскреція, як перекладацький та маркетинговий інструменти, успішно застосовується у великих міжнародних корпораціях, таких як наприклад, BMW, McDonald's, Dell та інші, а також на підприємствах середнього бізнесу.

Так McDonald's адаптує свої слогани і меню до умов кожної країни, де працює. Наприклад, в Індії, де половина населення вегетаріанці, замість бургерів з яловичини або свинини, вони пропонуються з курячого м'яса і створюється адаптоване меню.

«Mitsubishi Pajero в іспаномовних країнах продається під назвою Mitsubishi Montero, тому що Pajero є грубим сленговим звертанням до людей з нетрадиційною орієнтацією.

Слоган компанії Snickers «Реально ситний батончик!» адаптували як «Не то рмози, снікерсни!». А Marvel Comics і Gotham Entertainment Group адаптували комікс про Людину-павука до індійського ринку, де ім'я героя - Павітр Прабхакар, який бореться з демоном Рахшаса на фоні Тадж-Махалу. Цей комікс став першою транскрецією, коли образи було створено спеціально для індійської аудиторії.

Прикладом нового напрямку інтернаціоналізації продукту для світового ринку з елементами транскреції можна назвати адаптований у вигляді серії графічних коміксів-новел (оповідань у малюнках) сучасний бестселер про історію людства «Sapiens» професора Єрусалимського Єврейського університету Юваля Ноя Харарі. Така адаптація була створена у співавторстві Юваля Харарі та відомих графіків-ілюстраторів коміксів Девідом Вандермеуленом і Деніелом Касанаве, що свідчить про те, що розвиток транскреції як одного із інструментів творчої адаптації тексту відбувається на перетині різних сфер та відкриває цікаві перспективи для дослідження.

Отже, перекладачі, які спеціалізуються на транскреції, повинні ідеально володіти як вихідною так і цільовою мовою тексту, останньою бажано як рідною. Окрім цього транскреатор повинен мати відмінні навички творчого письма, бути обізнаним у актуальних маркетингових ноу-хау цільової країни, знати специфіку певного локального ринку, а також дані моніторингу запитів покупців щодо продукції, яка просувається на ринок.

Список використаних джерел

1. Демидова Т. Как переводит не слова, а смыслы? URL: <https://apriori-ltd.ru/kak-perevodit-ne-slova-a-smysly> (Дата обращения : 14.11.2021).
2. Кушнина Л.В. Основные принципы синергетики перевода. Вестник Удмуртского университета. Серия 5 «История и филология». Выпуск 4. 2011. С. 173-177.
3. Пять ключевых различий между транскреацией и переводом. Task Force. URL: https://taskforce.ua/5_klyuchevyh_razlichiy_mezhdu_transkreaciyey_i_perevodom (Дата обращения : 14.11.2021).
4. Ситкарева И.К. Лакуны в художественном тексте: лингвокультурологическое исследование. М.: Пермь, 2001. 54 с.
5. Транскреация – творческий перевод и копирайтинг: в чем отличие. Task Force. URL: <https://taskforce.ua/transkreacija-tvorcheskij-perevod-i-kopirajting> (Дата обращения : 14.11.2021).
6. Числова И. Ключевые различия между транскреацией и переводом текста URL: <https://www.primavista.ru/blog/2019/11/14/klyuchevyie-razlichiya-mezhdu-transkreaciyey-i-perevodom-teksta> (Дата обращения: 14.11.2021).
7. Broszinsky-Schwabe Edith. Interkulturelle Kommunikation – Missverständnisse und Verständigung. VS Verlag für Sozialwissenschaften, Springer Fachmedien Wiesbaden GmbH, Wiesbaden. 2011. 244 S.
8. Costales, A.F. Translation 2.0. The localization of institutional websites under the scope of functionalist approaches. Translation and the (Trans)formation of Identities, Selected Papers of the CETRA. Research Seminar in Translation Studies. 2008. URL: <https://www.arts.kuleuven.be/cetra/papers/files/fernandez-costales.pdf> (Access date : 29.09.2019).
9. Jimenez-Crespo M.A. Translation and Web Localization. Abingdon: Routledge, 2013. 256 p

МЕДІАОСВІТА У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ ДОКУМЕНТОЗНАВЦІВ ТА ІНФОРМАЦІЙНИХ АНАЛІТИКІВ

В наш час відбувається суттєве прискорення науково-технічного прогресу, яке призводить до постійного значного збільшення обсягів інформаційного та документного забезпечення. А це, в свою чергу, обумовило підвищення потреби у професійних фахівцях, здатних забезпечити всебічну наукову обробку документної інформації. Такими фахівцями є документознавці та інформаційні аналітики – представники новітньої поліфункціональної кваліфікації. В умовах руху до єдиного інформаційного простору майбутній фахівець з даного напрямку під час навчання у вищому навчальному закладі має опанувати вміння професійно управляти інформацією та здійснювати всі види інформаційної-аналітичної діяльності. У сучасних умовах підготовка документознавців та інформаційних аналітиків не може обмежитися тільки механічним засвоєнням певної суми фундаментальних знань, а повинна забезпечити у стінах вищої школи формування важливих комунікативних та інформаційних умінь, які допоможуть здобувачам вищої освіти адаптуватися в майбутньому у світі комунікацій та знайти вирішення різних професійних та життєвих проблем упродовж життя. Сучасна наука розглядає комунікативні знання як компоненти складніших утворень (інформаційно-комунікативної та ко-мунікативної компетенцій), а володіння здібностями, знаннями та навичками, тобто компетентність особистості – як результат [4]. Для формування комунікативних умінь документознавців та інформаційних аналітиків дуже важливим та актуальним є використання різноманітних можливостей новітніх технологій, зокрема і медіа освітніх. Значення медіаосвіти в сучасних умовах набуває особливої гостроти.

Медіаосвіта – це процес навчання і самонавчання особистості за посередництва засобів масової інформації/комунікації. Цей процес сприяє формуванню медіа компетентності як фахівців, так й широкої аудиторії, результатом здійснення її постає медіа грамотність. Сьогодні медіа освіта вже досить розвинута у багатьох країнах світу. Особливо інноваційними в цьому відношенні виступають Ні-меччина, Велика Британія, США, Канада. Важливість медіа освіти на міжнародному рівні вперше було зафіксовано у Грюнвальдській Декларації 1982 р. [3]. Проблеми медіа освіти починаючи з 1997 р. постійно були предметом наукових дискусій найвищого рівня на численних міжнародних конференціях. Метою медіа освіти виступають завдання якнайповніше скористатися освітнім та технічно-ко-мунікаційним потенціалом сучасних засобів масової комунікації. На думку спеціалістів ЮНЕСКО медіаосвіта є окремим напрямом освіти і вона має надавати знання щодо того, як: 1) аналізувати, критично осмислювати і створювати медіа-тексти; 2) визначати джерела медіатекстів, їхні політичні, соціальні, комерційні, культурні інтереси й контекст; 3) інтерпретувати медіатексти й цінності, що несуть в собі медіа; 4) добирати відповідні медіа для створення та розповсюдження власних медіатекстів і залучення зацікавленої в них аудиторії; 5) уможливити вільний доступ до медіа для споживання та виробництва власної медіа продукції [2, с.9].

Сьогодні медіаосвіту розглядають як процес розвитку і саморозвитку особистості за допомогою ЗМІ, набуття медіа грамотності. На думку науковця О.К. Яни-

шин, це також й цілеспрямовані й систематизовані дії, призначені для задоволення освітніх потреб; це і сукупність системних дій суб'єктів медіа освітньої діяльності, спрямованих на засвоєння нових знань у галузі медіа, розвиток умінь сприймати, оцінювати, аналізувати медіа тексти, взаємодіяти з каналами масової комунікації, займатися медіа творчістю [4].

В Україні відповідно до нової редакції «Концепції впровадження медіаосвіти в Україні» (на 2010-2025 рр.), яка була погоджена постановою президії Національної академії педагогічних наук України 21.04.2016 р.) медіаосвіта - це «частина освітнього процесу, спрямована на формування в суспільстві медіакультури, під-готовку особистості до безпечної та ефективної взаємодії з сучасною системою мас-медіа, як традиційними (друковані видання, радіо, кіно, телебачення), так і новітніми (комп'ютерне опосередковане спілкування, інтернет, мобільна телефонія) масмедіа» [1].

Засоби масової інформації в цілому та медіатексти як їх частина – це великий інформаційний масив, що підлягає аналітико-синтетичній переробці для забезпечення інформаційних потреб замовника, документи певного виду й структури, подані через реальну систему комунікацій. Для майбутніх документознавців та інформаційних аналітиків важливо розуміти, що мас-медіа є діалектичною єдністю джерела інформації та певних технологій і способів її подання, знати специфіку засобів масової інформації, опанувати методику відокремлення фактів від оцінок, тобто мати добре сформовані комунікативні вміння та бути медіаграмотними. Комунікативні вміння – це комплекс дій, потрібних для розуміння, опрацювання, передавання і зберігання інформації та забезпечення ефективного здійснення усіх видів міжособистісної та соціальної комунікації.

З позицій документознавства, всі мас-медіа містять значні масиви інформації різноманітного спрямування. Вони організовані в певні інформаційна потоки і будь-який медіа текст може вважатися документом, що має свій вид та структуру та передається через реальну систему комунікацій. Тому здобувачі вищої освіти повинні навчитися виявляти маніпулятивний контент медіа; здійснювати аргументований критичний огляд аудіовізуальної та друкованої інформації; оцінювати зміст, форму і стиль різних видів інформації; застосовувати раціональні методи пошуку, відбору, систематизації та використання інформації; здійснювати перевірку та класифікацію джерел інформації; в професійній діяльності використовувати сучасні комп'ютерні програми навчання, навчальні ресурси мережі Інтернет; використовувати аудіовізуальну інформацію для сприйняття світу та взаємодії з соціумом; орієнтуватися в сучасному медіа просторі, розуміти основні принципи функціонування різних видів масової інформації, усвідомлювати можливі негативні тенденції, що створюють ЗМІ, володіти принципами, засобами, методами збору, систематизації, узагальнення і використання аудіовізуальної та друкованої інформації та в цілому чітко уявляти як позитивні, так і негативні наслідки застосування медіа технологій навчання.

Список використаних джерел

1. Концепція впровадження медіаосвіти в Україні (нова редакція). URL: <https://ms.detector.media/mediaosvita/post/16501/2016-04-27-kontseptsiya-vprovadzhennya-mediaosvity-v-ukraini-nova-redaktsiya/>
2. Медіаосвіта та медіаграмотність: підручник / Ред.-упор. В. Ф. Іванов. О. В. Волошенко: За науковою редакцією В. В. Різвна. Київ: Центр вільної преси, 2012. 352 с.
3. Онкович Г.В. Медіаосвіта в Україні: сучасний стан і перспективи розвитку. URL: <https://refdb.ru/look/2133979.html>
4. Янишин О.К. Формування комунікативних умінь майбутніх документознавців засобами медіа освітніх технологій. Автореф. дис.... канд. пед. наук. Київ. 2012. URL: <https://refdb.ru/look/2762412-pall.html>

Янишин Ольга Каролівна

к. пед. н., доцент кафедри філології та перекладу,
Івано-Франківський національний технічний університету нафти і газу

Дворжак Анастасія Петрівна

студентка IV курсу,
Івано-Франківський національний технічний університету нафти і газу

ОСВІТНІ МОЖЛИВОСТІ ЗІСТАВНОЇ ЛІНГВІСТИКИ У ФАХОВІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ПЕРЕКЛАДАЧІВ

Зв'язок лінгвістики та освіти прослідковують з часів давніх цивілізацій [5]. Лінгвістика, як наука, тісно пов'язана з іншими галузями людського знання та практичною діяльністю, зокрема з освітою. Очевидно, що лінгвістика - це не тільки мова, але основа комунікації, система знань про структуру мови та значення її окремих елементів, про еволюцію та історичну перспективу кожної мови в загальному мовознавчому контексті. Що ж до іноземних мов, то вивчення будь-якої з них, окрім опанування розмовними вміннями, надає багатий матеріал для формування міжкультурної компетентності та навичок міжкультурної комунікації.

Аналіз досліджень і публікацій свідчить, що сучасні науковці, підкреслюючи важливість взаємодії між лінгвістикою та освітою, акцентують на доцільності застосування зіставного (*порівняльного/ contractive analysis*) аналізу у викладанні (для попередження поширених помилок під час вивчення іноземної мови, незалежно від рідної мови студента) та вивченні (студент може обирати спосіб навчання або виправити помилки завдяки кращій поінформованості про відмінності у мовах) [4-6].

Мета нашої роботи – схарактеризувати можливості навчальної дисципліни «Зіставна лінгвістика» як складової освітньо-професійної підготовки майбутніх перекладачів.

Виклад основного матеріалу. Для здійснення професійної діяльності майбутньому перекладачеві необхідно опанувати зіставний аналіз. Під зіставним аналізом у філології розуміють системне порівняння двох чи більше мов, що має на меті описати їхні спільні та відмінні риси. Зіставним аналізом часто послуговуються для практичних педагогічних цілей. Завдяки йому вдається створити кращі навчально-методичні матеріали та зрозуміти не іноземну та рідну мови. Значення зіставного аналізу сягає поза межі окремої мови та уможливорює виокремлення мовних універсалій [5, с. 9-10].

Щодо практичної освітньої мети, то зіставний аналіз обмежується порівнянням рідної та іноземних мов і ставить такі цілі: 1) описати та порівняти дві мови, встановити в них спільне та відмінне; 2) передбачити труднощі у вивченні окремих явищ; 3) використати результати аналізу для розроблення та покращення навчальних і методичних матеріалів.

Наукова робота студентів із навчальної дисципліни «Зіставна лінгвістика» надає можливість на практиці застосувати отримані знання та навички, покращити когнітивні вміння студентів завдяки проведенню мислинневих операцій аналізу, порівняння, синтезу, виявлення ізоморфних та аломорфних характеристик, виокремлення характерних рис та особливостей, формулювання висновків.

Нашу увагу привернула одна з найменш досліджених, та водночас, найцікавіших лінгвістичних категорій – фазовість, яка дозволяє простежити етапи тієї чи іншої події від її початку до завершення, процес її розвитку, результат. Актуальність обраної теми зумовлена тим, що наразі вітчизняній лінгвістиці бракує

досліджень категорії фазовості, функціонування фазових слів в українській мові та порівняння їх з особливостями функціонування фазових слів в англійській мові.

У роботі, фазовість розуміємо як вказівку на одну з трьох логічно можливих часових фаз ситуації: початок, продовження, кінець. Відповідно до фази дії, яку вони позначають, фазові слова розподілені на три підгрупи: 1) слова зі значенням початкової фази; 2) слова зі значенням серединної фази; 3) слова зі значенням кінцевої фази [1, с. 78-87].

У рамках дослідження, проаналізовано вживання фазових лексичних одиниць в англійській та українській мовах на матеріалі книг М. Gladwell «Outlier: The Story Of Success» [3] та Ю. Сорока «100 Важливих постатей України» [2], які описують тривалі періоди та окремі події у житті визначних осіб, що дозволяє простежити реалізацію явища фазовості шляхом виокремлення лексичних одиниць.

На основі сформованого корпусу з прикладів вживання фазових слів в англійській та українській мовах, отримано кількісні та якісні результати. Підтверджено, що вираження фаз перебігу процесу в часі є мовною універсалією. Встановлено, що в обох мовах лексичні засоби вираження фазовості представлені широким колом лексичних засобів: іменниками; прикметниками; прислівниками; дієсловами, найбільш вживаними серед яких є дієслова (*start, begin, continue keep, go on, stop, finish, end; починати, розпочинати, продовжувати, закінчувати, завершувати*); іменники (*start, beginning, origin, middle, end, final, result; початок, походження, заснування, запуск, старт, середина, розвиток, кінець, завершення, фінал*); прикметники (*starting, middle, medieval, median, final, late; початковий, середній, подальший, фінальний, останній*) та прислівники (*at first, then, latley; вперше, згодом, остаточно*). В англійській мові виявлено більше варіацій фазових дієслів. Різняться показники частотності вживання окремих частин мови в обох мовах.

Висновок. Філологічні дисципліни мають значний загальноосвітній потенціал. Сьогодні використання здобутків лінгвістичних наук в освіті набуває дедалі більше вираженого міждисциплінарного характеру. Взаємодія між лінгвістикою та освітою відбувається в процесі вивчення окремих філологічних дисциплін та здійснення наукової роботи студентів. Зокрема наукова робота студентів із навчальної дисципліни «Зіставна лінгвістика» надає можливість на практиці застосувати отримані знання та навички, здійснити зіставний аналіз мовних явищ у рідній та іноземній мові. Це не тільки забезпечує поглиблення знання певних лінгвістичних тем, але й сприяє становленню цілісного філологічного кругозору майбутніх перекладачів, інтегрує знання здобуті в різних циклах навчальних дисциплін та забезпечує міжпредметні зв'язки, сприяє синтезу ключових та професійних компетентностей в межах освітньо-професійної програми.

Наступним етапом дослідження бачимо розробляння методичних матеріалів на основі укладеного корпусу прикладів. Проведення цього етапу роботи плануємо після вивчення методики викладання іноземної мови.

Список використаних джерел

1. Бондарко А. В. Принципы функциональной грамматики и вопросы аспектологии. Л. : Наука, 1983. 208 с.
2. Сорока Ю. 100 важливих постатей України. Харків: Фоліо, 2019. 208 с.
3. Gladwell, M. *Outlier: The Story Of Success*. U.S.A.: Hachette Book Group, Inc., 2008. 324 p.
4. Fries, C. C. *Teaching and learning English as a foreign language / Charles Fries*. Ann Arbor, MI: University of Michigan Press, 1945.
5. Johansson, S. *Contrastive Analysis and Learner Language: A Corpus-based Approach*. Oslo: University of Oslo, 2008. URL: <https://bit.ly/3ruOyKz> (дата звернення: 19.11.2021).
6. Lado, R. 1957. *Linguistics Across Cultures: Applied linguistics for language teachers*. Ann Arbor: University of Michigan Press, 1957. 141 p.

Романишин Юлія Любомирівна

*к. пед. н., доц., доцент кафедри документознавства та інформаційної діяльності,
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу*

Янишин Степан Ігорович

студент IV курсу, Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

ДОРОЖНЯ КАРТА ЕФЕКТИВНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ УПРАВЛІННЯ ДОКУМЕНТАЦІЄЮ: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД

Сьогодні вітчизняні державні та громадські організації відчувають гостру потребу підвищити ефективність власних систем управління документацією, гармонізувавши їх з європейською практикою. Ефективним засобом уведення інновацій та забезпечення стабільності вважають дорожні карти, методологія укладання яких ще донедавна була мало поширена в Україні, попри те, що дорожні карти не вважають нововведенням і є випробуваним інструментом управління технологіями та інноваціями [2]. Складання таких комплексів недоступне пересічній вітчизняній організації, бо вимагає значних капіталовкладень, залучення широкого кола науковців та експертів. Але вони можуть скористатися міжнародним досвідом і опанувати напрацьовані методики планування й розроблення ефективних програм управління документацією.

Мета нашої роботи – ознайомити вітчизняну наукову та документознавчу спільноту з комплексною розробкою покрокового сценарію організації ефективного управління документацією (дорожньою картою), запропонованою архівними установами Групи Світового банку.

Аналіз досліджень і публікацій [2-3] свідчить, що на сьогодні учені не дійшли консенсусу щодо змісту концепції (технологічної) дорожньої карти, проте у широкому розумінні її можна розглядати як аналітичний інструмент для прогнозування, аналізу та візуалізації потенційних розробок продуктів, послуг і технологій, що зазвичай застосовується в контексті стратегічного управління технологіями та інноваційною діяльністю. Головною метою дорожньої карти – виявити, об'єднати, структурувати та оцінити експертні знання для прогнозування певного процесу [3]. Отже, дорожня карта – це покроковий сценарій розвитку об'єкта управління, у якому зображена хронологічна послідовність стратегічно значущих для розвитку цього об'єкта подій та описаний їх зміст, цілі та заплановані результати.

Група Світового банку (World Bank Group) – це група міжнародних організацій, яка об'єднує п'ять установ і сприяє економічному й соціальному розвитку найменш розвинених країн-членів ООН, надаючи їм фінансову та консультативну допомогу. Завдяки відкриттю зібраних ГСБ даних і знань про економіки та складнощі розвитку країн-членів ООН вдається сформувати чіткішу картину їхнього розвитку та впроваджувати інновації. ГСБ вільно обмінюється інформацією про свою власну діяльність [1]. Прийнята в ГСБ Програма Відкритого розвитку спрямована на модернізацію та забезпечення пошуку й вільного безплатного доступу до інформації та даних, заохочує зворотний зв'язок і обмін інформацією, зокрема в рамках Ініціативи відкритих даних і Репозиторію відкритих знань. Практичним внеском у виконання програми стала Дорожня карта управління документацією (далі – ДКУД), розроблена працівниками архівів та фахівцями з управління документацією ГСБ, які несуть відповідальність за документацію та інформацію ГСБ, надають громадськості доступ до її архівних володінь та є ос-

новними виконавцями політики ГСБ щодо доступу до інформації, конфіденційності даних, інформаційної безпеки тощо [4]. Мета ДКУД – сприяти урядам та організаціям державного сектора у плануванні та розроблянні ефективних програм управління документацією. ДКУД акцентує на важливості управління документацією, підзвітності, прозорості та ефективності, які мають ключове значення для забезпечення належного управління й зміцнення державних установ, надання високоякісних послуг та підтримки громадян.

Оприлюднена у 2020 році ДКУД надала доступ до даних, знань та наукових досліджень ГСБ, застосувавши різноманітні інструменти, програми та підходи, які схарактеризуємо далі. ДКУД складається з восьми частин. Перша частина, вступ, знайомить із метою та структурою ДКУД, її цільовою аудиторією та пропозиціями щодо застосування. У другій частині перелічені сім кінцевих пунктів (цілей) дорожньої карти, без досягнення яких неможливо налаштувати ефективне управління документацією. Третя частина характеризує основні принципи та прийоми управління документацією, які є концептуальною основою інструментарію оцінювання управління документацією.

У четвертій частині детально описаний набір інструментів оцінювання, які допомагають здійснити самоаналіз та встановити переваги та недоліки практикованих методів управління документацією окремої організації, визначити необхідні зміни та стратегію покращення планування і вдосконалення окремих операцій з документами, спланувати та розробити ефективну програму управління документацією на тривалий час.

П'ята частина – це контрольний список для оцінювання досягнутого організацією прогресу у русі до різних кінцевих пунктів карти загалом і на кожному проміжному етапі зокрема. Список результатів (документних продуктів), які організація може розробити на підтримку покращення в операціях з управління документацією, розміщений у шостій частині. Далі укладений список ресурсів із прикладами передової практики та рекомендаціями з планування. Насамкінець подано глосарій ключових термінів, якими послуговується ДКУД.

Висновки. Вибір Групи Світового банку підходу «дорожня карта» для оприлюднення власного досвіду і наукових та експертних напрацювань є доречним і охоплює послідовність ефективного планування цілей. стала Дорожня карта управління документацією Групи Світового банку – це автономний ресурс, який поєднує навчальну інформацію та рекомендації, пояснення термінів та понять, набір інструментів для оцінювання та ресурсні матеріали. Документ дає змогу окремій організації оцінити власні потреби в управлінні документацією, визначити пріоритетні напрямки для дії та оцінити досягнутий прогрес. Попри те, що ця дорожня картка корисна для будь-якого типу організації, оскільки ефективно та підзвітне управління документацією є важливим для усіх аспектів суспільного та приватного життя.

Список використаних джерел

1. Група Світового банку // *Юридична енциклопедія: [у 6 т.] / ред. Ю. Шемшученко [та ін.]. К.: Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 1998. Т. 1: А-Г. 672 с. URL: <http://cyclor.com.ua/content/view/1027/58/1/6/#12701> (дата звернення: 09.11.2021).*
2. Литвинчук І. Л. *Дорожня карта вирішення проблеми академічного плагіату / І. Л. Литвинчук // Ефективна економіка. 2014. № 8. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3229> (дата звернення: 09.11.2021).*
3. Kleine, O. and Braun, A. (2014), *Documentation of the roadmapping methodology and overview of the roadmapping documents, RockEU – Robotics Coordination Action for Europe, Deliverable D1.1.1. URL: https://www.eu-robotics.net/cms/upload/downloads/Rockeu1/RockEU_Deliverable_D1.1.1.pdf.*
4. *WBG Records Management Roadmap. Washington, D.C.: World Bank Group, 2020. URL: www.worldbank.org/en/archive/aboutus/records-management-roadmap (Accessed 10.11.2021).*

РОЗДІЛ 6.

ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ ТА СТАЛИЙ РОЗВИТОК. СОЦІОЛОГІЯ ТА СОЦІАЛЬНА РОБОТА В КОНТЕКСТІ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ. ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА В КОНТЕКСТІ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ

Elvin Ajdarli

PhD Student, Azerbaijan Technical University

СОВРЕМЕННЫЕ МЕТОДЫ ОЦЕНКИ И УПРАВЛЕНИЯ УСТОЙЧИВОСТЬЮ И ЭФФЕКТИВНОСТЬЮ РАБОТЫ СТРОИТЕЛЬНОГО ПРЕДПРИЯТИЯ

В условиях государственной монополизации гарантом надёжности было само государство. В условиях рыночного ведения хозяйства предприятие становится самостоятельным в своих действиях с ответственностью за их результаты, а стимулирующие функции берёт на себя рыночная экономика. В этих условиях предпринимателям приходится выбирать не только пути повышения экономической эффективности, но и решать комплекс задач, обеспечивающих устойчивость работы, в т.ч. это актуально и для строительных предприятий. Очень активно проблема надёжности и устойчивости предприятий разрабатывается за рубежом (в США, Японии, странах Западной Европы). В качестве примера можно привести работу американских ученых Р. Хизрича и М. Питерса, где изучаются мотивы слияния предприятий, а именно: требования выживания, защита от ухудшения ситуации на рынке, преимуществ низких затрат у конкурента, новизны продукции у других, нежелательного поглощения, диверсификации, приобретения выгод в положении на рынке, технологических преимуществ, финансовой мощи, менеджерских талантов. Всё это напрямую, на наш взгляд, относится к вопросам устойчивости предприятий.

В условиях рынка проблема соотношения экономической устойчивости и эффективности деятельности строительных предприятий не только не ослабевает, но усиливается. Это обусловлено конкурентной борьбой. В работах отечественных и зарубежных авторов по управлению рассматриваются различные подходы к оценке устойчивости коммерческих предприятий. Каждый из видов устойчивости характеризуется целым рядом показателей. Показатели финансовой устойчивости предприятия общеизвестны и разработаны в трудах А.Д. Шеремета, В.В. Ковалева и ряда других отечественных и зарубежных авторов. Согласно данным отчётности для характеристики финансовой устойчивости можно рассчитать более сотни различных показателей, что достаточно трудоёмко и не позволяет быстро в полной мере оценить динамику предприятия и занимаемое им место среди конкурентов.

В исследовании А.Э. Сулейманкадиевой разработана многоуровневая система оценки стабильности (то есть устойчивости) предприятия, в которой все показатели стабильности делятся на несколько уровней – частные, сводные, обобщающие и единый комплексный показатель. Последний показатель определяется через коэффициенты весомости соответствующих обобщающих показателей, которые, в свою очередь, через коэффициенты весомости сводных показателей и так

далее. По нашему мнению, этот метод является слишком сложным, связан с экспертными оценками и вряд ли применим в практике работы предприятий. В работе К. Кобера⁹ предлагается экономико-математическая имитационная модель в рамках анализа, и для определения текущего уровня экономической устойчивости рекомендуется матричный метод построения поля экономической устойчивости. Анализ литературных источников позволил выявить и ряд других вариантов решения этого вопроса. Однако можно отметить, что в экономической науке пока не существует единого сложившегося методического подхода к определению показателей, характеризующих эталонный уровень устойчивости предприятий в условиях переходной экономики. На наш взгляд, это наиболее слабое место всех теоретических работ. Большинство ученых-экономистов предлагает делать определённые выводы об устойчивости того или иного предприятия путём сопоставления расчётных величин показателей с аналогичными показателями по родственным предприятиям, с эталонными (нормативными) значениями или со среднеотраслевыми показателями. По нашему мнению, этот путь бесперспективен, так как установление нормативных значений в условиях неопределённости внешней и внутренней среды невозможно, а сравнение по аналогичным показателям по родственным фирмам или со среднеотраслевыми показателями не может быть проведено, поскольку финансовая и статистическая отчётность не публикуется. Поэтому в качестве меры границ экономической устойчивости предприятия должны выступать его динамические характеристики, которые описывают изменение соответствующих показателей во времени и отражают состояние его развития. На основе опыта и исследований отечественных и зарубежных учёных-экономистов в области решения данной проблемы нами сделана попытка создать новую методику комплексной оценки и обеспечения экономической устойчивости, базирующуюся на динамике нормативного ряда показателей, характеризующих эффективный режим работы строительного предприятия. Материал новой методики явится предметом ближайших публикаций.

Hasanov Matin Jeyhun

PhD Student, Azerbaijan State University of Economics

DEVELOPMENT OF FINANCIAL MANAGEMENT IN BANKS IN CONDITIONS OF EXPANSION OF DIGITAL PAYMENTS

When studying the process of digitalization in the banking sector of Azerbaijan, technological development, which has reached unprecedented speeds in the XXI century, has further complicated economic processes, and this technological development, which has reduced the world, has made it impossible to retreat in economic governance. In this regard, the rapid development of the banking sector in particular is about to reveal a new and completely different economic structure. Geographical markets are disappearing, and even money is becoming a virtual means of payment rather than a physical entity. As a result, the process of state regulation of the exchange rate in central economic governments based on the control of money is developing in the direction of disappearance. Just as the discovery of money was a turning point in human history, it is such a revolutionary development in the absence of physical money and the abolition of control over the money supply. This trend is expected to remove political and economic boundaries.

Traditionally, since the beginning of banking, customer service has been carried out mainly through physical contact in bank branches. Telephone banking, terminal banking, internet banking, television banking and mobile banking have emerged in the

active development of remote banking services, covering payments and transfers from one individual to another. However, digital banking is no longer just digital communication channels with one customer, but digital products that meet the needs of customers around the clock.

Electronic payments are widespread with the development of e-commerce and Internet banking. Plastic cards have traditionally been the main means of payment in e-commerce. The latest payment instruments, in addition to ensuring customer satisfaction, have strengthened security measures against possible intrusions by online fraudsters. The relevance of the research topic is to objectively determine the level of development of information technology in the conduct of payment procedures in the banking sector in the current situation and the emergence of new methods and mechanisms. Currently, with the development of electronic payment systems, there is a high activity of credit institutions to reduce paper technology. This process is typical: an increase in the issuance of plastic cards, an increase in turnover and balance in card accounts, The expansion of services using bank cards is typical for this process. During the development of the plastic market, various types of plastic cards are being created, which differ in their purpose and technical characteristics. Transactions with bank plastic cards open new prospects for financial services to customers of local banks.

The following measures are proposed for the effective operation of digital banking:

1) With the data obtained, banks should accelerate their activities to improve the quality of services in this area, with the forecast that the use of Internet banking will increase in the coming years.

2) Banks need to increase their investment in information technology and improve their websites in terms of security and convenience.

3) Banks should inform their customers more about internet banking, help raise awareness and strengthen their work by taking promotional measures.

4) Systematic meetings should be organized where all banks can discuss international experience in digital banking, security systems and legal regulations.

6) To ensure the convenient use of digital banking applications by a wider audience, all geographical regions of the country must be provided with the necessary digital technology infrastructure.

7) It is important to improve and develop the infrastructure of banks in order to present the applications of banks in the field of digital banking to the wider public.

8) Organizing computer literacy trainings, especially for certain age groups, using the opportunities of the state and informing people about internet and mobile applications within these trainings will also help to spread mobile banking applications.

9) It is important to organize publicity announcements and propaganda campaigns to ensure that citizens use e-Government applications more and to make citizens accept the need for e-Government applications. Banks' ability to provide customers with an encrypted and secure e-government connection could increase the number of customers.

Ayaz Tagiyev Rahim

doctoral student, Azerbaijan State University of Economics

AGROBUSINESS DEVELOPMENT ORGANIZATIONAL PROBLEMS

In a market economy, the development of the agrarian sector and agriculture, as well as the formation and improvement of agrarian marketing policy to ensure sustainable competition of products in domestic and foreign markets are of particular economic importance. In developed countries, the development of agrarian marketing policy and agriculture within this policy has also shown itself. However, it should be

noted that since the formation of agrarian policy and the development of the private sector in our country, state programs for the development of agriculture have been implemented, many laws and legal documents have been adopted. According to our research, There were many problems in the development of agriculture and there were serious obstacles in the development of various forms of economy. Thus, agricultural producers cannot sell their products in the markets at the price they want or at a price that satisfies them. As a result, their income does not meet their needs and requirements. This results in a loss of interest and interest in the field. This is due to the lack of information for producers in this area and the lack of marketing policy in the agricultural sector. Choosing the right product for agricultural production, determining the place of sale of the selected product and its price,

In a market economy, food security and food security have become one of the main tasks of the state. The state performs this function through the formation and implementation of agrarian policy. Each state forms a specific agrarian policy depending on its geographical and climatic conditions. The main goal of the state is to fully provide the population with local food products and to protect the interests of local producers. In this case, the state's agrarian policy is aimed at fulfilling the following tasks: legal support, support for the sustainability of income of producers, logistics with infrastructure, scientific, information and personnel support, support for foreign economic activity.

State financial assistance to the agribusiness system is provided in the form of preferential loans, subsidies, compensation, grants, loan guarantees, leasing, and the application of incentives to financial institutions that provide services to entrepreneurs. Problems with product sales are also explained by poor sales organization. One of the reasons for this is the poor development of market infrastructure. Lack of development of the procurement system, high cost of transportation, processing and marketing operations have also led to an increase in transaction costs.

Research also shows that today, in a market economy, one of the most important conditions is the adaptation of farm activities to market principles. Although marketing services have a very high economic efficiency in the agricultural sector, especially in agriculture, they are not currently used in the agricultural sector, including agriculture.

In the agribusiness system, many concessions have been made to increase production and ensure business development, and tax debts of those engaged in agricultural production have been written off. In the modern agribusiness system, this structural policy is a set of measures to support agriculture that are not directly related to the increase in farmers' incomes. One of the main directions of structural policy is to support scientific, industrial and social infrastructure. The most important problem of agrarian scientific infrastructure is the lack of information dissemination system, which is why the technology with relatively weak scientific capacity is used in production. State support for the establishment of farms,

Research shows that there are many problems in the agribusiness system, and the following are examples:

- traditionally accumulated practical experience overrides theory and acts on the basis of such experience;
- the existence of a monopoly in the markets and management in this way;
- Lack of professional marketers in various fields and the lack of a regulatory mechanism for this activity;
- whether the product produced meets the demand and is important for export;
- Lack of financial provision and incentive methods in marketing services in the agricultural sector;
- problems about lack of market information in producers;

- problems related to product storage;
- problems related to product processing;
- problems related to product packaging;
- Problems related to the operation of the sales channel with the provision of products and the organization of sales;

The solution to some of the above problems of the agribusiness system is possible through the organization of cooperatives, cooperation, as in countries with better market economies. For example, a significant part of the problems in the storage, processing and packaging of agricultural products can be overcome by combining the efforts and efforts of producers through the formation of cooperatives or various associations.

Астахов Володимир Антонович

*к. пед. н., доцент кафедри водних видів спорту
Придніпровської державної академії фізичної культури і спорту*

Лашко Володимир Пантелійович

*доцент кафедри водних видів спорту
Придніпровської державної академії фізичної культури і спорту*

Скрипченко Ірина Тарасівна

*к. фіз. виховання, доц., зав. каф. фізичного виховання та тактико-спеціальної підготовки
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*

ВПЛИВ ПЛАВАННЯ НА ФОРМУВАННЯ ПОСТАВИ У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

У статті розглянуті чинники розвинення неправильної постави у дітей молодшого шкільного віку та особливості і методики використання плавання як засобу корекції порушень розвитку рухового апарату. Описані методи дослідження та характеристики таких порушень та оздоровчі дії при виконанні вправ у воді. Приводяться комплекси вправ, що націлені на профілактику та усунення чинників та симптомів порушень. [1;3;4]

Останнім часом все більш зростає занепокоєність ортопедів, педіатрів та фахівців з фізичної культури і ЛФК з приводу збільшення кількості порушень постави та захворювань хребта серед дітей молодшого шкільного віку. У сучасному суспільстві, тотальна комп'ютеризація життєдіяльності людини, приводить до зниження фізичної активності, що перш за все, негативно впливає на формування дитячого організму.

Вплив малорухомого способу життя та недостатньо ефективна організація активного відпочинку з використанням дозованого фізичного навантаження, приводить до негативних змін у роботі більшості органів та систем дитячого організму. Наукові дослідження свідчать, що в такому разі, у дитини спостережується зниження кровообігу, порушення обмінних процесів, що, в свого чергу сприяє недостатньому розвитку м'язових тканин, слабкість суглобів, і, в решті решт, скривленню хребта і порушенням розвитку постави.[2;5]

Завдання дослідження:

1. Розробити комплекс вправ для корекції та формування правильної постави на основі використання елементів оздоровчого (спортивного) плавання та визначити його ефективність.

Результати дослідження та їх обговорення. В експерименті приймало участь 40 дітей 6-7 років (26 хлопчиків та 14 дівчаток). Діти були поділені на дві

групи по 20 спортсменів в кожній КГ=20 (12 хлопчиків, 8 дівчаток) та ЕГ=20 (14 хлопчиків, 6 дівчаток).

Контрольна група займалася за загальноприйнятою методикою відповідно до програми для ДЮСШ для груп початкової підготовки, експериментальна група - за загальноприйнятою методикою з використанням запропонованого комплексу для корекції постави.

На другому етапі попереднього педагогічного експерименту по навчанню плаванню й корекції порушень постави були підібрані вправи ЗФП у воді - близько 30, які сприяють навчанню плаванню, фізичному розвитку, фізичній підготовленості й корекції, наявних порушень постави.

У підготовці експериментальної групи було запропоновано використання засобів загальної фізичної підготовки у воді, між паузами відпочинку, а також продовжено навчання основним способам плавання.

Після експерименту кількість дітей з нормальною поставою збільшилася у ЕГ на 14,8%, а у КГ лише на 4,7%; у показниках асиметрія плечей, сутулість та сколіоз у КГ кількість дітей зменшилася на 4,8%, 1,7% та 0,5% відповідно. У дітей з контрольної групи у тих самих показниках спостерігалася подібна тенденція: так кількість дітей з асиметрією плечей зменшилося на 1,1%, з сутулістю - на 1,5%, з сколіозом на 0,3% відповідно.

Великі розбіжності у дітей з контрольної та експериментальної групи спостерігалось у змішаних порушеннях постави: так у дітей з КГ кількість школярів з подібними порушеннями зменшилася на 1,8%, а в ЕГ на 7,8% відповідно.

Таким чином, провівши дослідження, можна зробити висновок, що використання запропонованих комплексів є ефективним.

Висновки

1. У всіх юних плавців 13-14 років, які мають другий та перший спортивний розряди, а також у кандидатів в майстри спорту, є сколіотична постава. Про це свідчили від 3 до 7 соматоскопічних ознак з 13, використаних у карті рейтингу постави.

2. Найбільш високий рейтинг постави реєструється у юних плавців, які спеціалізуються у брасі. Він достовірно вище рейтинга постави при спеціалізації у плаванні кролем на спині, а також у плаванні дельфіном, де він достовірно не відрізняється.

3. Статична витривалість м'язів спини у юних плавців зі сколіотичною поставою, які відвідують спортивні тренування в секції плавання, статистично достовірно підвищується тільки за умови додаткового застосування коригуючого плавання і коригуючої гімнастики. При раціональному методичному підході гнучкість хребта у них не змінюється, що попереджує його гіпермобільність.

Список використаних джерел

1. Астахов В. А. Лашко В. П., *Теорія і методика оздоровчого плавання. Навчально-методичний посібник.* Дніпро: «ПФ Стандарт – Сервіс». 2020. 170 с. 2. Круцевіч Т.Ю., Ангелова Н.Є, Кривчикова О.Д. *Теорія та методика фізичного виховання: Т2. Методика фізичного виховання різних груп населення. Підручник для студентів вищих навчальних закладів фізичного виховання і спорту К.* «Олімп література» 2018р 448 с. 3. Новикова Н. Н. *Ефективність комплексу навчальних занять з аквааеробіки як засобу оздоровлення студентів.* Вісник ТГУ. 2014. № 2. С. 60-67. 4. Радужний А. В. *Гідроаеробіка (вправи у воді) / А.В. Радужний. К., 2015. 146 с.* 5. Сидорко О. Ю. *Основні завдання, методи та засоби початкового навчання плаванню. Методичні рекомендації.* Львів. 2014. 17 с.

ДО ПИТАННЯ РОЗРОБЛЕННЯ КОНЦЕПЦІЇ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ З ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ТРЕНЕРІВ ТА ІНШИХ ФАХІВЦІВ У СФЕРІ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ

Згідно Положення підвищення кваліфікації тренерів та інших фахівців сфери фізичної культури і спорту [1] навчання може здійснюватися у вищих навчальних закладах освіти. Це зумовило необхідність проведення моніторингу потреб у підвищенні кваліфікації серед роботодавців, тренерів з виду спорту, випускників [2], які засвідчили необхідність створити умови в освітньому процесі Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка для вдосконалення професійних компетентностей фахівців заявленої спеціальності.

У статті представимо наше бачення концепції освітньої діяльності з підвищення кваліфікації тренерів та інших фахівців у сфері фізичної культури і спорту в умовах закладу вищої освіти.

Концепція освітньої діяльності з підвищення кваліфікації тренерів (тренерів-викладачів) та інших фахівців у сфері фізичної культури і спорту за спеціальністю 017 Фізична культура і спорт галузі знань 01 Освіта/Педагогіка у сфері післядипломної освіти для осіб з вищою освітою (далі – Концепція) визначає цілі та завдання щодо забезпечення безперервного професійного розвитку та підвищення рівня професійної компетентності тренерів (тренерів-викладачів) закладів фізичної культури і спорту, інших фахівців сфери фізичної культури і спорту, які працюють у закладах фізичної культури і спорту.

Концепція ґрунтується на положеннях Конституції України (1996 р.), Законах України «Про освіту» (2017 р.), «Про вищу освіту» (2014 р.), «Про фізичну культуру і спорт» (1994 р.), Національної доктрини розвитку освіти України у XXI столітті (2002 р.), Положенні про підвищення кваліфікації тренерів (тренерів-викладачів) та інших фахівців у сфері фізичної культури і спорту (2016 р.) (далі – Положення), Постанові Кабінету Міністрів України «Про затвердження Стратегії розвитку фізичної культури і спорту на період до 2028 року» (2020 р.) з метою вдосконалення знань, вмінь тренерів (тренерів-викладачів) та інших фахівців у сфері фізичної культури і спорту, необхідних для ефективного здійснення професійної діяльності.

Орієнтовний перелік спеціалізацій та освітніх програм – Програма підвищення кваліфікації тренерів (тренерів-викладачів) та фахівців у сфері фізичної культури і спорту за спеціальністю 017 Фізична культура і спорт галузі знань 01 Освіта/Педагогіка (далі – Програма).

Метою Програми є розвиток професійних компетентностей тренера та фахівців, що полягають в оновленні та вдосконаленні їхнього освітнього рівня та професійної підготовки шляхом поглиблення і розширення спеціальних знань, вмінь, необхідних для ефективного виконання ними посадових (функціональних) обов'язків з урахуванням перспектив їх професійного зростання в межах спеціальності.

Професійні стандарти, на дотримання яких планується спрямувати навчання - проектною групою Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка розроблено Програму, яка складена на ос-

нові кваліфікаційних характеристик професій працівників сфери фізичної культури і спорту, Стандарту вищої освіти України: перший (бакалаврський) рівень вищої освіти, галузь знань 01 Освіта/Педагогіка, спеціальність 017 Фізична культура і спорт [4], Стандарту вищої освіти України: другий (магістерський) рівень вищої освіти галузь знань 01 Освіта/Педагогіка, спеціальність 017 Фізична культура і спорт [3].

Концепція у межах Програми враховує передбачену Положенням необхідність вирішити низку основних завдань, а саме: оволодіння, оновлення та поглиблення спеціальних фахових, викладацьких, психологічних, науково-методичних, управлінських, правових, соціально-гуманітарних знань, вивчення вітчизняного та зарубіжного досвіду у сфері фізичної культури і спорту, що сприятиме якісному виконанню фахівцями своїх посадових обов'язків.

Реалізація Концепції передбачає: досягнення високої якості підготовки тренерів і фахівців у сфері фізичної культури і спорту на основі гнучкого і мобільного забезпечення Програми; заохочення здобувача до змістовного та актуального опанування знань, вмінь, необхідних для ефективного виконання ними посадових обов'язків; впровадження в освітній процес сучасних тенденцій щодо організації і проведення курсів підвищення кваліфікації з використанням вітчизняного та закордонного досвіду у сфері фізичної культури і спорту.

Список використаних джерел

1. Наказ Міністерства молоді та спорту України від 13.09.2016 № 3520 «Про затвердження Положення про підвищення кваліфікації тренерів (тренерів-викладачів) та інших фахівців у сфері фізичної культури і спорту» [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://dsmsu.gov.ua/media/2016/11/08/2/nm_3520.PDF. 2. Підвищення кваліфікації в ЦДПУ ім. В.Винниченка. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://surl.li/arodq>. 3. Стандарт вищої освіти: другий (магістерський) рівень вищої освіти, галузь знань 01 Освіта / Педагогіка, спеціальність 017 Фізична культура і спорт. Затверджений Наказом Міністерства освіти і науки України від 11 травня 2021 року № 516. 11 с. 4. Стандарт вищої освіти: перший (бакалаврський) рівень вищої освіти, галузь знань 01 Освіта / Педагогіка, спеціальність 017 Фізична культура і спорт. Затверджений Наказом Міністерства освіти і науки України від 24 квітня 2019 року № 567. 11 с.

Бондаренко Ірина Сергіївна

студентка, Харківський державний автомобільно-дорожній коледж

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПРИВАТИЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОГО ЖИТЛОВОГО ФОНДУ В УКРАЇНІ

Порядок здійснення приватизації державного житла в Україні закріплюється Законом України «Про приватизацію державного житлового фонду» від 19 червня 1992 р. Законодавство про приватизацію житла визначає право громадян України приватизувати займане ними житло один раз. Передбачається також, що кожен громадянин України, у разі коли частка житла, яка приватизується, менша за встановлену норму, одержить компенсацію у вигляді житлових чеків. Закон закріплює поняття приватизації, об'єкти та способи приватизації, поняття житлових чеків і порядок розрахунків за приватизоване житло. У законі також урегульовані права і обов'язки наймачів і власників, проведення приватизації і оформлення права власності, використання одержаних коштів, утримання приватизованих квартир, сплати податку на житло та соціальний захист населення при приватизації.

Найбільш проблемними питаннями, з якими стикається особа при приватизації житла, є питання, які пов'язані з:

- дотриманням необхідних умов для реалізації права на приватизацію квартири у багатоквартирному будинку, одноквартирного будинку, житлового приміщення у гуртожитку, кімнати у квартирах та одноквартирних будинках, де мешкають двоє і більше наймачів;

- дотриманням вимог законодавства при організації проведення приватизації та оформленні права власності (зокрема, порядок реалізації права на приватизацію житла в порядку спадкування);

- дотриманням вимог законодавства щодо підстав відмови у проведенні приватизації житла;

- повторним використання залишків житлових чеків для здійснення безоплатної приватизації державного житлового фонду;

- вирішенням спірних питань, пов'язаних із особливостями правового статусу допоміжних приміщень у багатоквартирному житловому будинку та житлових приміщень у гуртожитку.

До проблемного питання слід також віднести:

- приватизацію житлового приміщення за неповнолітніми особами, коли батьки встановлюють необхідність приватизації для дітей, однак діти після досягнення повноліття оскаржують приватизацію;

- приватизацію під час безвісно відсутньої особи, у випадку, якщо особу визнано безвісно відсутньою, однак рішення суду про визнання такої особи, що втратило право користування приміщенням відсутнє, чи можливо скасовувати приватизацію після скасування рішення суду про визнання особи безвісно відсутньою?

- підсудність та юрисдикція розгляду справ, пов'язаних з приватизацією житла;

- склад сторін у даній категорії справ.

Висновки. Після огляду практики місцевих судів м. Харкова і Харківської області та Харківського апеляційного суду по розгляду спорів стосовно приватизації державного житлового фонду слід зазначити, що дана категорія спорів не є досить розповсюдженою. У більшості випадків позовні вимоги судами задовольнялись, хоча інколи мали місце сумніви стосовно правильного суб'єктного складу сторін у справі або стосовно можливості застосування способу захисту права визначеного позивачем. У вказаній категорії спорів існує велика кількість проблемних питань. Дані проблеми викликані недостатністю регулювання вказаної категорії спорів діючим законодавством, що дає можливість різного тлумачення одних і тих самих норм права.

Дослідивши питання щодо приватизації житла слід зазначити, що для повноцінного функціонування норм Закону України від 04 вересня 2008 року № 500-VI «Про забезпечення реалізації житлових прав мешканців гуртожитків» необхідно привести у відповідність до його положень чинне житлове законодавство. Зокрема, потребує удосконалення чинний ЖК УРСР, адже цей нормативний акт було прийнято значно раніше, та наявні на теперішній час суспільні відносини у зазначеній сфері суттєво трансформувалися, внаслідок чого виникли певні правові колізії та суперечності при застосуванні норм згаданого кодексу.

Потребують роз'яснення та викладення в правових позиціях Верховного Суду щодо юрисдикції розгляду справ зазначеної категорії, поширення в часі дії норм Закон України від 04 вересня 2008 року № 500-VI «Про забезпечення реалізації житлових прав мешканців гуртожитків», визначення поняття законності проживання громадян у гуртожитках та, відповідно, наявності підстав для задоволення позовів про виселення та інше.

Список використаних джерел

1. Житловий кодекс УРСР. 2. Цивільний Кодекс України. 3. Закон України від 19 червня 1992 року. № 2482-ХІІ «Про приватизацію державного житлового фонду». 4. Закон України від 04 вересня 2008 року № 500-VI «Про забезпечення реалізації житлових прав мешканців гуртожитків». 5. Закон України від 03 березня 1998 року № 147/98-ВР «Про передачу об'єктів права державної та комунальної власності» (Закон № 147/98-ВР). 6. Закон України від 11 грудня 2003 року № 1382-IV «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні» (Закон № 1382-IV). 7. Примірне положення про гуртожитки. 8. Типове положення про соціальний гуртожиток для осіб, які потребують соціального захисту, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 30 травня 2007 року № 783. 9. Наказ Міністерства з питань житлово-комунального господарства України від 16 грудня 2009 року № 396 «Про затвердження Положення про порядок передачі квартир (будинків), жилих приміщень у гуртожитках у власність громадян». 10. Правила користування приміщеннями житлових будинків і гуртожитків, затверджені постановою Кабінету Міністрів України від 08 жовтня 1992 року № 572 (в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 14 січня 2009 року № 5). 11. Правила обліку громадян, які потребують поліпшення житлових умов, і надання їм жилих приміщень в Українській РСР, затверджені постановою Ради Міністрів УРСР від 11 грудня 1984 року № 470 та інших. 12. Порядок передачі квартир (будинків), жилих приміщень у гуртожитках у власність громадян, затверджене наказом Міністерства з питань житлово-комунального господарства України № 396 від 16.12.2009 р.

Бричук Марія Степанівна

к. географ. н., доцент кафедри теорії і методики фізичного виховання

Дедух Марина Олександрівна

д.-р філософії, викладач кафедри теорії і методики фізичного виховання, Національний університет фізичного виховання і спорту України, м. Київ

АНАЛІЗ ФАХОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ

Спеціаліст галузі фізичної культури і спорту повинен теоретично володіти та вміти практично реалізовувати фахові компетентності своєї спеціалізації, бути здатним до самоосвіти та самопізнання, критично мислити, удосконалювати свої вміння і навички за допомогою новітніх, інтерактивних технологій та застосовувати їх в діяльності викладача фізичного виховання. Тому важливим є проаналізувати наскільки випускники бакалаври та магістри спеціальностей 014.11 Середня освіта (Фізична культура) та 017 Фізична культура та спорт (Фізичне виховання в освітній і виробничій сфері) готові до реалізації фахових компетентностей в майбутній професійній діяльності. Дослідження проводилося на базі Національного університету фізичного виховання і спорту України (НУФВСУ) серед студентів 4 курсу (випускники-бакалаври) та 2 курсу (випускники-магістри) факультету здоров'я, фізичного виховання і туризму. Загальна кількість опитаних – 34 респонденти.

Згідно Закону України «Про вищу освіту» (2014) компетентність - здатність особи успішно соціалізуватися, навчатися, провадити професійну діяльність, яка виникає на основі динамічної комбінації знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей [1]. Поряд з тим, поняття компетентності розглядається науковцями різнопланово, а саме як: поінформованість, обізнаність, авторитетність; інтегрована (загальна) здатність особистості успішно (кваліфіковано) здійснювати діяльність; готовність до діяльності; особистісна якість (сукупність якостей); володіння людиною відповідною компетенцією; інтегральна властивість особистості; поєднання знань, умінь і навичок,

норм, емоційно-ціннісного ставлення та рефлексії; результативно-діяльнісна характеристика освіти; освітні результати тощо. Неодмінними компонентами компетентності визначаються знання, уміння, навички, досвід, особистісні цінності й ставлення до діяльності в певній галузі [2].

Загалом весь спектр програмних компетентностей, що включає загальні та фахові компетентності, містить відповідна освітньо-професійна програма [3,4]. Нами було досліджено, що студенти-випускники НУФВСУ ознайомлені з освітньо-професійною програмою, розбираються в поняттях загальні та фахові компетентності, розуміють їх значення та необхідність реалізовувати їх у професійній діяльності. 82% респондентів відповіли «так» та 18 % «частково» на питання «Чи знайомі Ви з освітньо-професійною програмою Вашої спеціальності?».

При визначенні загальних компетентностей майбутнього викладача фізичної культури найбільше студентів обрали пункти «вміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми» та «здатність мотивувати людей та рухатися до спільної мети» 61,8 % (відповідно 21 респондент); «здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел» - 58,8% (20); «здатність генерувати нові ідеї (креативність)» - 55,9% (19); «здатність до адаптації та дії в новій ситуації», «здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями» та «здатність працювати в команді» по 52, 9% (18); «здатність планувати та управляти часом» - 44,1 (15).

При визначенні фахових компетентностей обрані наступні варіанти відповідей: викладач фізичної культури повинен володіти «здатністю до самоосвіти, самовдосконалення та саморефлексії для успішної професіоналізації у сфері фізичної культури і спорту» – 67,6 % (23 студенти) та «здатністю до критичного аналізу своєї педагогічної діяльності» – 61,8 % (21); «здатністю використовувати сучасні фізкультурно-оздоровчі технології у фізичному вихованні дітей», «здатністю організовувати спортивно-масову та фізкультурно-оздоровчу освіту в закладах загальної середньої освіти» та «здатністю самостійно проводити навчальні заняття з дітьми шкільного віку, проводити спортивно-масову, організаційну та навчально-методичну роботу в закладах освіти, фітнесу та рекреації» становить 58,8 % (відповіли по 20 респондентів); «здатності використовувати компетентнісний підхід у фізичному вихованні закладів загальної середньої освіти» – 14, 7 % (14).

Дослідження показників професійної спрямованості у майбутніх викладачів фізичного виховання подані на рис.1.

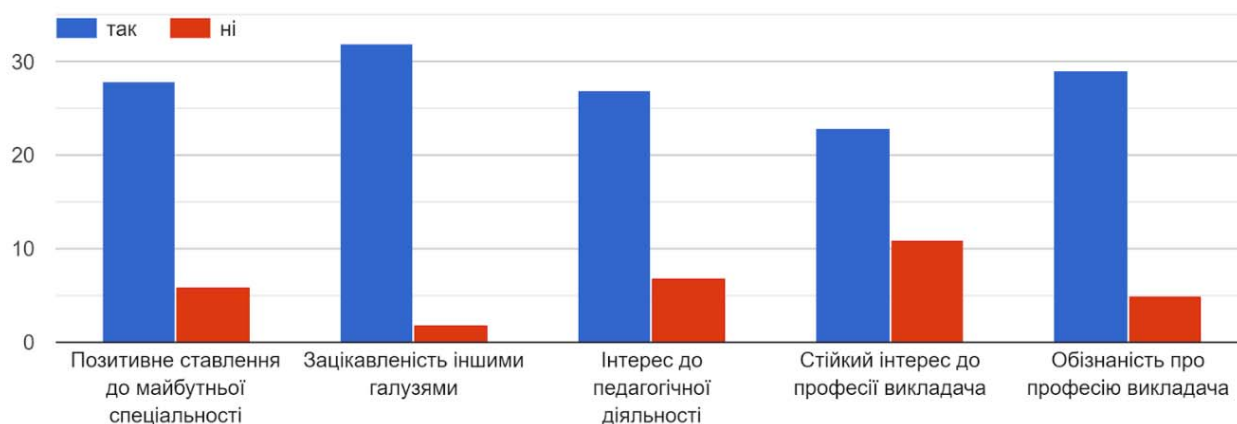

Рис.1. Показники професійної спрямованості у майбутніх викладачів фізичного виховання

Також було досліджено визначення задоволеності майбутніх учителів своєю професією (за Н.Журиним та Є.Ільїним) (табл.1).

**Задоволеність майбутніх учителів своєю професією
(за Н.Журиним та Є.Ільїним)**

№ з/п	Чи задоволені Ви.....	Так	Не знаю	Ні
1	Вашою майбутньою професією	26	6	2
2	Досягнутими результатами у навчанні	25	8	1
3	Взаєминами з адміністрацією школи (де проходили педагогічну практику)	22	11	1
4	Взаєминами з колегами (вчителів фізкультури базової школи де проходили практику)	22	11	1
5	Взаєминами з учнями шкільного віку	24	9	1
6	Взаєминами з батьками учнів шкільного віку	23	10	1
7	Ставленням учнів шкільного віку до вашого предмета	18	11	5
8	Ставленням до вашого предмета педагогічного колективу школи, де проходили практику	23	11	0
9	Ставленням батьків учнів до оздоровчої роботи в цілому	19	12	3
10	Своєю готовністю до майбутньої професійної діяльності в цілому	27	6	1
11	Своєю методичною підготовкою	25	8	1
12	Своєю теоретичною підготовкою	25	8	1
13	Своєю підготовкою до оздоровчої роботи у школі	28	4	2
14	Знаннями навчальної програми у школі з фізичного виховання	27	4	3
15	Матеріальною базою школи (де проходили педагогічну практику)	18	13	3
16	Чи хотів би працювати в школі	18	8	8
17	Заробітною платнею вчителя.	5	3	26

Таким чином, фахова компетентність характеризується постійним прагненням до вдосконалення, набуття нових знань та умінь, збагачення практичної діяльності. Важливою складовою компетентності є готовність до постійного підвищення своєї кваліфікації, професійного розвитку. Тому підвищення компетентності педагога - необхідна умова підвищення якості як педагогічного процесу, так і освіти в цілому. Можна зробити висновки про те, що в цілому майбутні викладачі фізичного виховання готові до розв'язання складних задач та проблем з використанням сучасних технологій, критичного мислення, прагнуть до самоосвіти у галузі фізичного виховання та спорту. Вони мають стійкий інтерес до професії викладача, більшість респондентів задоволені своєю майбутньою професією, рівнем теоретичної та практичної підготовки, підготовлені до проведення оздоровчих та рекреаційних занять, ставленням до предмету батьків, учнів та колективу школи (в якій студенти проходили педагогічну практику), проте не задоволені рівнем заробітної плати, що, на жаль, може стати вирішальним у виборі майбутнього місця роботи. Потребує уточнення та роз'яснення майбутнім викладачам суті компетентнісного підходу у фізичному вихованні закладів загальної середньої освіти як такого, що направлений на систематичну роботу викладача, направлену на розвиток предметних, загальногалузевих (міжпредметних) і ключових компетентностей, які у своїй єдності дозволяють учням ефективно вирішувати проблеми збереження, підтримання та відновлення здоров'я людини.

Список використаних джерел

1. Закон України Про вищу освіту [Електронний ресурс] // Верховна Рада України: [офіційний веб портал]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Textвільний> – На-

зва з екрану. 2. Марущак О.М. *Поняття компетентності у педагогічній діяльності* / О. М. Марущак // *Креативна педагогіка: [наук.-метод. журнал]* / Академія міжнародного співробітництва з креативної педагогіки «Полісся». Житомир, 2016. Вип. 11. С. 97-108. 3. Про затвердження стандарту вищої освіти за спеціальністю 017 «Фізична культура і спорт» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти: Наказ МОН України від 24.04.2019 р. №567. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishchaosvita/zatverdzeni%20standarty/2019/04/25/017-fizichna-kultura-i-sportbakalavr.pdf>. 4. <https://uni-sport.edu.ua/content/osvitni-programy>

Кулиба Валерія Владиславівна

здобувач вищої освіти II курсу, Університет імені Альфреда Нобеля, м.Дніпро

ЕКОНОМІЧНЕ ЗРОСТАННЯ І СТАЛИЙ РОЗВИТОК

Актуальність. Економічне зростання є однією з ключових характеристик економічного розвитку у макроекономіці. Актуальність дослідження даного питання обумовлюється все більшим переходом низки країн до сталого розвитку в усіх сферах суспільної життєдіяльності та визначення економічного зростання як однієї з головних цілей макроекономіки у будь-якій країні.

Почнемо з головних дефініцій даної роботи. Економічне зростання - це кількісна характеристика змін параметрів економічної системи: збільшення ВВП, обсягів споживання, сукупного попиту, робочої сили, населення, капіталу, інвестицій тощо, які, як правило, сприяють соціально-економічному розвитку [1, с.138]. Показником економічного зростання є збільшення ВВП або національного доходу в абсолютних величинах за певний часовий проміжок. Сталий розвиток – це розвиток, який задовольняє потреби нинішнього покоління без шкоди для можливості майбутніх поколінь задовольняти свої власні потреби. Це визначення сформулювала у своїй доповіді Комісія Брундтланд [2, с. 284]. Економічне зростання можна поділити на позитивне та негативне. Позитивним воно вважається коли порівняні показники ВВП за певний період перевищують рівень у базисному році, негативним – якщо спостерігається спад обсягів виробництва і відповідно споживання. Також виокремлюють екстенсивне та інтенсивне економічне зростання. Зростання екстенсивним шляхом зумовлене збільшенням рівня залучення до процесу виробництва ресурсів. Інтенсивне ж здійснюється шляхом зростання ефективності використаних ресурсів. Після основної теорії ми можемо сформулювати наступне поняття: Стале економічне зростання (sustainable economic growth) - це одна з основних цілей макроекономічної політики, досягнення якої забезпечує випереджальний ріст реального обсягу продукції (ВВП) у порівнянні з ростом населення для підвищення життєвого рівня, не виходячи за межі господарської ємності екосистем [3, с. 113]. Основною ціллю сталого розвитку є збереження ресурсів для наступних поколінь одночасно із найбільш раціональним задоволенням власних потреб. Досягнення цієї мети у рамках економічного зростання потребує структурної перебудови економіки країн, яка полягає у переорієнтації основних фінансових, трудових та матеріальних ресурсів у першу чергу на екологічно безпечні, ресурсозберігаючі, енергоефективні галузі тощо. Таким чином виявляється зв'язок сталого економічного розвитку із економічним зростанням: перше забезпечується за рахунок другого. Ефективне використання природних ресурсів і частковий перехід до відновлюваних, дають можливість підтримувати економічне зростання в довготривалій перспективі.

Економічний розвиток та зростання ВВП зумовлені факторами виробництва. В класичній економіці основними факторами є: трудові ресурси, природні ресурси та капітал. З розвитком економічної думки сформувалися нові фактори: ресурси управління та науки. Ресурси управління - це кількість управлінських кадрів,

їхній професійний рівень, досвід роботи, здатність до адаптації в нових умовах господарювання. Інноваційні ресурси прямо пов'язані з науково-технічним прогресом, що поєднує усі ланки і стадії життєвого циклу товару: від фундаментальних досліджень через дослідно-конструкторські розробки до його виробничого застосування [4, с. 275]. Економічно розвинуті країни спеціалізуються на виробництві кінцевої продукції, країни, що розвиваються – на постачанні сировини та продовольства. Спостерігається економічна нерівність країн, поступове виснаження природних ресурсів і внаслідок – загострення екологічних проблем. Це в свою чергу негативно впливає на соціальні відносини та економічну структуру. Тому виникає необхідність переходу до економіки сталого розвитку. В сучасних умовах зростаючої конкуренції та досить високих показників економічної діяльності це здійснити складно. Водночас перехід до економіки сфери послуг та нематеріальних фінансових потоків більшої частини країн призведе до руху вперед дематеріальна діяльність, інформація та знання. В основу концепції сталого розвитку покладено збереження людського та природного капіталу. Традиційна економіка робить акцент на збереженні створеного людиною капіталу, неокласична економічна теорія вважає цей капітал майже ідеальною заміною природного капіталу. У сталому розвитку існує необхідність збільшення як природного, так і створеного людиною капіталу, також концепція включає в себе можливість заміни частини природних ресурсів на ті, що створені людиною. Попередня ситуація була визначена як «слабка стійкість». Слабка вона в тому, що підґрунтям є припущення про взаємозамінність капіталу. Слабка стійкість - це незменшення в часі загальної суми природного та створеного людиною капіталу за умови, що створений людиною капітал може виступати майже ідеальним замінником природного [5, с. 69]. «Сильна стійкість» заснована на збереженні обох видів капіталу, які не є взаємозамінними, а є взаємодоповнюючими один одного. Сильна стійкість - це незменшення в часі як створеного людиною, так і природного капіталу, оскільки ці види капіталу взаємодоповнюють один одного [5, с. 70].

Можливість заміни природного капіталу не безмежна. Багато функцій природних не можуть бути замінені. Тому виникає концепція критичного природного капіталу. До нього належать ті природні блага, які не можуть бути нічим замінені (наприклад ландшафти, озоновий шар тощо), це той капітал, який має бути збережений за будь-яких етапів економічного зростання та розвитку. Задля досягнення збалансованості між суспільством і природними ресурсами потрібним є введення моделей стабільності екологічної ситуації. Відвернути глобальну екологічну катастрофу можливо за таких умов: 1) докорінного перетворення технологічного способу виробництва і переходу на цій основі до інтенсивного способу відтворення, зміни типу відтворювальних пропорцій у напрямі переважання у сукупному суспільному продукті частки споживчих благ; 2) істотної зміни принципів і характеру розподілу життєвих благ між регіонами, спільнотами, соціальними групами; 3) подолання антропоцентризму, який набув характеру культу споживання; 4) розробки методів цивілізованого упорядкування зростання чисельності населення [6, с. 97].

Для моніторингу досягнення балансу між економічним зростанням та сталим розвитком існують індикатори сталого розвитку. Індикатори сталого розвитку (лат. indicator - показник) - це певні, доступні для спостереження та вимірювання, характеристики, нормативи і умови, які дозволяють робити висновки про стан та зміни сталого розвитку. Система, якою нині користується більшість країн, була розроблена в ЄС. Їх головними критеріями є гнучкість, стабільність, компактність, які балансують між головними пріоритетами та інтересами країн [7, с. 5].

Висновок. Все більше країн переходять до сталого розвитку. Розглянуть у цій роботі основи взаємодії економічного зростання та сталого розвитку разом з реалізацією низки економічних реформ значно зменшить споживання природних ресурсів та задовольнить потреби сучасного суспільства без шкоди для майбутніх поколінь.

Список використаних джерел

1. Нуреев Р. Теории развития: кейнсианские модели становления рыночной экономики // Вопросы экономики. 2000. №4. С. 137-156. 2. Butlin, John (1989-04-01). Our common future. By World commission on environment and development. (London, Oxford University Press, 1987, pp.383 £5.95.). Journal of International Development (en) 1 (2). 3. Зндрес А. Экономика окружающей среды: Введение / Перевод с нем. С.И. Дорогунцова, Б.И. Данилишина. К.: Либідь, 1995. 143 с. 4. Человеческое развитие: новое измерение социально-экономического прогресса. Учебное пособие под общей редакцией проф. В.П. Колесова (экономический факультет МГУ), 2-е издание, дополненное и переработанное. М.: Права человека, 2008. 636 с. 5. Daly Herman, Cobb John. 1994. For the Common Good. Boston: Beacon Press. 72 p. 6. Pigov A. The Stationary State. London, "Macmillan", 1935. 125 p. 7. Coase R. The Problem of Social Chois, Jovrnal of Law and Economics, vol. 3, 1960. 10. United Nations. Indicators of Sustainable Development: Framework and Methodologies, United Nations Sales Publication No. E. 96. II. A. 16 (New York, August 1996).

*Науковий керівник: Ключник Р. М., к. політ. н., доц.,
доцент кафедри глобальної економіки Університету імені Альфреда Нобеля*

Лаврова Лариса Василівна

*к. філос. н., доц., завідувач кафедри виховання та культури здоров'я
КЗВО «Дніпровська академія неперервної освіти» ДОР»*

Андрущенко Тетяна Георгіївна

КЗВО «Дніпровська академія неперервної освіти» ДОР»

ОСВІТА ДЛЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЯК ЦІННІСНА ОСНОВА РОЗВИТКУ КУЛЬТУРИ ЗДОРОВ'Я ТА ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Одним з аспектів становлення освіти для сталого розвитку є упровадження ідеології здоров'я. В Україні як демократичній державі всі соціально-економічні реформи, проведені останнім часом, спрямовані на підвищення умов і рівня життя населення, у тому числі такої його якісно-інтегральної характеристики, як можливість прожити довге життя, зберігаючи гарне здоров'я. Потрібно відзначити, що сьогодні існує законодавча база, що дає підстави на правовому, методологічному, організаційному рівнях формувати культуру здоров'я як громадянина України, так і країни в цілому. Разом з тим, варто вказати, що визнання цінності й значимості здоров'я ще не означає існування ідеології здоров'я. Якщо ця ідея не пронизує всі галузі життєдіяльності суспільства, то в нього немає потреби в здоров'ї як важливої екзистенціальної цінності.

Окремо слід сказати про роль освітньої діяльності у формуванні фізичної культури як складової культури здоров'я загалом. Цей традиційний аспект освітнього процесу і на сьогодні розглядається як базова основа формування культури здоров'я, хоча і в значно ускладненому у порівнянні з класичними уявленнями вигляді. Ні до однієї області людської діяльності прояв певної системи культурних цінностей, не має такого безпосереднього етимологічного відношення, як до сфери культивування фізичних якостей людини, її тіла, плоті, яка перетворюється в цьому контексті із природної матерії в носія атрибутів культури людської цивілізації. Звідси, фізична культура як ціннісний аспект освітньої діяль-

ності може бути інтерпретована як сукупність соціально схвалених цінностей, реалізованих через забезпечення необхідних передумов і умов для формування потреби й зацікавленості особистості у забезпеченні власного фізичного здоров'я у єдності з іншими його видами. Сьогодні фізична культура як напрям освітньої діяльності спирається на достатньо розвинуту аксіологію людського тіла, тобто поняття людського тіла як цінності. Новітня епоха постмодерну створює нову доктрину «тіло як цінність», людська тілесність не просто є присутньою у світі, а приєднує себе до світу й у певному сенсі творить його.

У відповідності з такою концепцією фізична культура, основний напрямок якої - збереження й зміцнення здоров'я, насамперед, повинна розвиватися як культурологічна концепція тіла й процесу його формування. Однак протягом десятиліть до цього часу основні зусилля освітньої системи у нашій країні у царині розвитку фізичної культури концентруються на медико-освітніх питаннях фізичного виховання у відриві від ціннісно-значеннєвого, культурологічного й духовно-морального осмислення людини. Проведений контент-аналіз освітніх програм по фізичній культурі показав, що в них відсутня чітка система формування орієнтації й установок на культуру здоров'я, відчувається гостра нестача методичних розробок і професійно підготовлених педагогів для реалізації принципів формування культури здоров'я. Таке становище приводить не тільки до відсутності мотивації до сприйняття здоров'я як цінності, але й до соматизації людини, зведення в абсолют її «мускульно-м'язових» характеристик.

Ця ситуація по суті закріплюється існуючою практикою освіти та виховання. Хоча в освітніх закладах існує чимало предметів, орієнтованих на вивчення тих чи інших аспектів культури здоров'я, їх викладання носить фрагментарно-інформаційний характер і не дає цілісних уявлень цілісних про культуру здоров'я й здоровий спосіб життя. На всіх етапах освіти у підростаючого покоління не формується мотивація на збереження й удосконалювання здоров'я, бажання й прагнення бути здоровішим у молоді не виховується. До наслідків такої ситуації слід віднести поглиблення проблем здоров'я, й ріст девіацій поведінки.

Вихід з існуючої ситуації бачиться передусім у поєднанні модернізації освітнього процесу в галузі фізичної культури зі зростанням ролі духовної культури як складової освітньої діяльності. Проблеми у формуванні духовної складової культури здоров'я мало чим відрізняються від аналогічних проблем культури фізичної. Хоча морально-ціннісне орієнтування людини в практичній діяльності та соціальному бутті загалом є одним з головних завдань системи освіти, остання не відповідає актуальним вимогам підвищення рівня духовної культури, у тому числі і тієї її складової, яка має відношення до культури здоров'я. У підсумку формується людина, для якої духовно-моральна сфера виявляється другорядною, а за таких умов навіть добре сформована мотивація до фізичної культури не дає результату, оскільки тілесне здоров'я, перетворене в самоціль, перетворюється в індивідуалістичний культ.

Аналіз оздоровчих стратегій, застосовуваних у системі освіти, показує, що у більшості випадків прийняття моделі здоров'я, що включає духовно-моральний компонент у якості теоретичної й методологічної основи, тільки декларується. У якості основи звичайно використовується модель фізичної чи в кращому випадку – психофізичної культури, що веде до неможливості ефективного управління здоров'ям внаслідок відсутності адекватної системи ціннісного цілепокладання як освітньої діяльності, так і сформованого на її основі способу життя. Коли фізичне виховання замкнене лише на розвиток рухової активності й не впливає на

психічний і духовний розвиток, то воно може формувати асоціальну поведінку й егоїстичні прагнення особистості.

Формування морально-духовного здоров'я відбувається і як процес морального виховання і як процес формування духовності особистості. Загалом мова йде про освітній процес становлення, розвитку і якісного перетворення морально-духовної свідомості особистості, що здійснюється під впливом усієї сукупності освітньо-соціальних чинників, що соціалізують особистість. Суть цього процесу полягає в тому, що духовно-моральні імперативи культури здоров'я, що є загальноновизнаними у суспільстві стають внутрішнім придбанням особистості, перетворюються в її суб'єктивні критерії оцінки і самооцінки.

Освітній процес формування морально-духовного здоров'я особистості має стати альтернативою стихійним соціальним впливам, часто негативним в силу відсутності адекватного рівня культури здоров'я українського суспільства. У межах сучасного способу життя суспільні норми стосовно культури здоров'я на рівні стихійного впливу часто викликають негативні результати. Цілеспрямована освітня діяльність щодо формування морально-духовного аспекту культури здоров'я дає можливість реалізувати ідеологію здоров'я як основу ціннісних орієнтирів суспільства та поступово змінити соціальну і особистісну свідомість у цій царині. Варто відзначити, що об'єднуючим і стабілізуючим фактором для підпорядкування цілеспрямованому освітньому впливу стихійних складових має служити спосіб життя індивіда. Зокрема, здоровий спосіб життя здатний підтримувати процес формування морально-духовної культури здоров'я суспільства і забезпечувати відповідне наповнення моделі життя конкретної особистості. Саме через здоровий спосіб життя культура здоров'я і в цьому випадку забезпечує формування базових здоров'язберігаючих цінностей у сучасному суспільстві - життєздатності, життєспроможності, самозбереження, здоров'я людини, які є складовими освіти для сталого розвитку.

Лисенко Галина Іванівна

к. і. н., доц., доцент кафедри українознавства, документознавства та інформаційної діяльності

Волкова Світлана Петрівна

ст. викладач каф. українознавства, документознавства та інформаційної діяльності, Придніпровська державна академія будівництва та архітектури

СТВОРЕННЯ УМОВ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА У ДВНЗ «ПРИДНІПРОВСЬКА ДЕРЖАВНА АКАДЕМІЯ БУДІВНИЦТВА ТА АРХІТЕКТУРИ»

Сучасна пандемія всіх учить більш прискіпливо ставитися до свого здоров'я та спостерігати за станом інших і за потреби їх підтримати. Здоров'я людини виступає не тільки як медико-біологічна, соціально-економічна чи культурологічна категорія, але ще як психолого-педагогічна. Невід'ємною складовою особистісно-орієнтованої гуманістичної моделі освіти є педагогіка співробітництва й педагогіка здоров'я, які мають на меті всебічний розвиток молоді та забезпечення її інтелектуальних, фізичних і моральних потреб. Одним із важливих завдань педагогіки здоров'я щодо вищої школи є ефективне запровадження високої культури у взаєминах між викладачами та студентами як визначального фактору формування і розвитку позитивних емоцій [1]. Основу здоров'язберігаючої педагогіки становлять здоров'язберігаючі технології, як обов'язковий елемент будь-якої педагогічної технології, який показує, наскільки при реалізації поставленої мети навчання

та виховання вирішується завдання збереження здоров'я основних суб'єктів освітнього процесу – студентів і викладачів [3].

Під здоров'язберігаючими технологіями вчені пропонують розуміти сприятливі умови навчання студентів у закладі вищої освіти (відсутність стресових ситуацій, адекватність вимог, методик навчання та виховання); оптимальну організацію навчального процесу (відповідно до вікових, статевих, індивідуальних особливостей та гігієнічних норм); повноцінний та раціонально організований руховий режим [2].

У зв'язку з поширення гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-Cov-2 змінюються умови роботи викладачів та навчання студентів, оскільки вони спрямовані на запобігання виникненню та поширенню коронавірусної хвороби. В умовах пандемії навчання найчастіше відбувається з використанням технологій дистанційного навчання, що потребує постійного удосконалення професійних компетентностей щодо забезпечення здоров'язберігаючої поведінки у цифровому просторі. Спілкування у віртуальному просторі має свої особливості. Інформаційно-інноваційні технології є важливим інструментом у житті сучасних здобувачів освіти, їх соціалізації, особистісної і професійної самореалізації. Безвідповідальне використання сучасних технологій містить ризики для здоров'я й розвитку студентів, що може призвести до порушення сну, фізичної шкоди тощо. Оптимальне впровадження здоров'язберігаючих технологій у навчальний процес закладу вищої освіти є ефективним за умови дотримання таких важливих дидактичних умов, як 1) забезпечення високого рівня предметної компетентності викладачів у поєднанні із застосуванням здоров'язберігаючих технологій; 2) створення психолого-педагогічної мотивації суб'єктів навчання (студентів та викладачів) до впровадження здоров'язберігаючих технологій [2]. Тому у процесі навчання та виховання необхідно враховувати інтелектуальні, мотиваційні, емоційні особливості студентів; забезпечувати морально-психологічний клімат у групі; вчити оптимально досягати результатів, за мінімальні витрати часу і сил; навчити вчитися не шкодити не тільки іншим, а й собі.

Аналіз різноманітних досліджень доводить, що завдяки впровадженню технологій збереження й укріплення здоров'я в освітній процес життя студентів поступово змінюється в бік дотримання здорового способу життя. Зокрема, спостереження за студентами на заняттях та в позааудиторний час показали, що здоров'язберігаючі технології створюють сприятливі умови для підвищення мотивації студентів, встановлення позитивного контакту між викладачем та здобувачем.

Студенти та викладачі академії ще в квітні-травні 2019 р. активно брали участь та перемогли в пілотній програмі Healthy Challenge, що реалізовувалася Центром «Розвиток КСВ» та Фондом ООН у галузі народонаселення з метою популяризувати здоровий спосіб життя серед молоді. Програма включала змагання із міні-проектів та активностей на теми здорового способу життя, які відповідали за раціональне харчування, репродуктивне здоров'я, фізичну активність та ментальне здоров'я. Під час проекту було проведено більше 20 фізичних активностей – спортивних змагань; 15 – зі здорового харчування, 12 – з репродуктивного здоров'я та більше 25 – з ментального здоров'я. Запущено більше десяти цікавих флешмобів, починаючи від флешмоба, заявленого ректором М. Савицьким «А Вам слабо?», коли викладачі та студенти, за прикладом ректора, сідали на шпагат, демонструючи свою гнучкість. Підтримку викладачів та студентів отримав й флешмоб від проректора В. Данішевського «Марафон з ПДАБА. Забіг Тунельною балкою». А далі були: «Хелсі челендж – вибір ПДАБА», «Крокую з ПДАБА», «Водний баланс з ПДАБА», «Корисний

сніданок з ПДАБА», «Вишиванка з ПДАБА», «Читаю з ПДАБА», «Релакс з ПДАБА», «Здорове покоління ПДАБА» та ін. [4].

У рамках тижня ментального здоров'я експерти кафедри українознавства, документознавства та інформаційної діяльності зі студентами проводили круглий стіл «Чисте слово – здорова нація», на якому обговорювалися важливі теми: «Особливості походження пейоративної лексики»; «Дослідження нецензурної лексики в науковій літературі»; «Лайливі слова змінюють гени»; «Соціально-психологічний портрет лайки»; «Лайлива лексика як інструмент до самоліквідації»; «Лайливі слова – це хвороба чи мода?». Щороку у жовтні відзначають Всесвітній день ментального здоров'я й Психологічна служба ПДАБА долучається до святкувань і проводить заходи, що спрямовані забезпечувати емоційне, духовне й соціальне благополуччя серед студентства. В рамках Олімпійського тижня 14-16 вересня 2020 р. в ПДАБА було реалізовано Всеукраїнський проєкт Національного олімпійського комітету України серед дітей та молоді «Олімпійський урок #BeActive».

Під час вивчення теми «Здоров'я населення» з курсу «Демографія» відзначаємо, що здоров'я суспільства залежить від здоров'я індивіда: треба вміти дбати про себе й відповідно один про одного – вміти зберігати та поповнювати власний ресурс та вчитися бути собі добрим другом. Здоров'я людини визначають складові її світосприйняття: цінності та світогляд, спосіб життя та ставлення до умов проживання, до природи й до себе, стосунки з іншими людьми та самореалізація в суспільстві, пошук нової інформації, знань та застосування їх. Також у Придніпровській державній академії будівництва та архітектури активно впроваджуються практики соціально-емоційного та етичного навчання, які ґрунтуються на трьох вимірах знань та компетенцій: усвідомлення, залучення та співпереживання. Студентів навчають Т.Р.І.С.К. навичкам: довірі, повазі, незалежності, співпраці, доброти – вчитися зберігати спокій, рівновагу та найкращі людські якості.

Отже, в умовах організації онлайн-навчання викладачам слід більше виявляти свої соціально-педагогічні якості з метою допомоги студентам опанувати навчальний матеріал самостійно й успішно здати заліково-екзаменаційну сесію в дистанційному режимі. Необхідно вчити цінувати речі, які раніше сприймали як належні та підтримувати тих, хто цього потребує в нових умовах. Важливо проживати нові виклики, отримуючи досвід. Аналізувати свої базові цінності, розуміти, приймати й коригувати їх та свою діяльність по відношенню до них. Необхідно створювати таку атмосферу в студентському середовищі, так надавати потрібну допомогу, впливати на дії і психіку, щоб у студентів формувалися потрібні в першу чергу їм особистісні якості й властивості: об'єктивна самооцінка, уміння ладити з оточуючими, почуття відповідальності й обов'язку, порядність, свідоме ставлення до навчання, позитивні емоції, тобто всіляко реалізовувати на практиці актуальну в наш стресовий час педагогіку здоров'я.

Список використаних джерел

1. Гладуш В.А. *Культура взаємин суб'єктів педагогічного процесу як актуальна проблема педагогіки здоров'я*. Вісник ПДАБА. 2014. №12. С. 13-15.
2. Гриньова М.В., Дудка І.А. *До питання про значення здоров'язберігаючого середовища у вищому навчальному закладі* URL: <https://www.cuspu.edu.ua/ua/2014-rik/3-mizhnarodna-internet-konferentsiia-2015/seksiia-3/3580-do-pytannya-pro-znachennya-zdorov-yazberihayuchoho-seredovyshcha-u-vyshchomu-navchalnomu-zakladi>.
3. Переворська О.І. *Здоров'язберігаючі технології в освітньому процесі вищого навчального закладу*. Вісник Університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія». Педагогічні науки. 2018. № 2 (16). С. 85-90.
4. *Урочисте закриття пілотного проєкту Healthy Challenge 2019 «Молодіжна ініціатива за здоровий спосіб життя» у ДВНЗ ПДАБА* URL: <https://pgasa.dp.ua/news/urochyste-zakryttya-pilotnogo-proektu-healthy-challenge-2019-molodizhna-initsiatyva-za-zdorovyj-sposib-zhyttya-u-dvnz-pdaba/>

Савченко Вікторія Анатоліївна

к. пед. н., доц., доцент кафедри виховання та культури здоров'я

Світлич Світлана Анатоліївна

к. пед. н., доц., доцент кафедри виховання та культури здоров'я

Куций Андрій Миколайович

*к. філос. н., доц., доцент кафедри виховання та культури здоров'я
КЗВО «Дніпровська академія неперервної освіти» ДОР»*

ЗДОРОВИЙ СПОСІБ ЖИТТЯ ЯК ЦІННІСНИЙ ОРІЄНТИР ОСВІТИ ДЛЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Орієнтація на здоровий спосіб життя і здоров'я як вітальну цінність буття регулює й направляє діяльність як окремої людини (здоровий стиль життя, самоактуалізація), так і соціальних структур. Ціннісний аспект здорового способу життя визначається його синтетичними якостями поєднання способу життя й здоров'я. У якості такого синтезу він відображає цілісність природи людини як біологічної, духовно-психічної та соціальної істоти в єдності із соціальним і природним середовищем. У здоровому способі життя всі якості людини реалізуються в єдності й оптимальній взаємодії. Спосіб життя від буття відрізняється тим, що розуміння життя входить як основна складова частина в людську життєдіяльність і являє собою, насамперед, певну ціннісно-світоглядну, доцільну впорядкованість життя, актуалізацію, сформовану умовами конкретної культурно-історичної ситуації. Виходячи з таких міркувань спосіб життя включає у якості своєї ціннісної основи спосіб буття, сформований на основі взаємовідношення між буттям (життям) і свідомістю про нього, а також спосіб діяльності людини, який обумовлений системою культурно-історичних факторів, що включає не лише умови життя особистості, а й її ціннісно-світоглядні установки.

Сфера цінностей людини утворює собою особливу культурно-історичну реальність. Спосіб її існування задається культурою, суспільством, історією. Можна відзначити, що цінність здоров'я і здорового способу життя виступає як єдність суб'єктивного і об'єктивного, особистого і суспільного, біологічного і соціального. Іншими словами, цінність поняття здорового способу життя можна визначити як суб'єктивну об'єктивність. Цінності виявляють значимість факторів, у тій мірі, у якій вони виступають як складові людського життя, як умови існування й розвитку індивіда у рамках конкретного суспільства. У проблематику цінності входить оцінка, проблема доцільності у контексті цілепокладання способів діяльності, вибір, переоцінка, коригування цінностей, складання і упорядкування системи цінностей. На рівні особистості все це є фундаментальними характеристиками аксіологічної свідомості. Здоровий спосіб життя – спосіб свідомості, як і спосіб існування соціальної та особистісної суб'єктивності. У його межах відбувається трансформація соціальної свідомості щодо значущості здоров'я на рівень індивідуальної свідомості. Загалом цінності - це основа свідомої життєдіяльності, і ціннісний підхід можна вважати способом розкриття природи людини. Здоровий спосіб життя у ціннісному вимірі можна вважати одним з основних показників адекватності системи суспільних та індивідуальних цінностей людській природі.

В основі формування потреб людини до ведення здорового способу життя лежить прагнення особистості до самовдосконалювання за рахунок досягнення якостей і чеснот, що мають соціально-значимі для конкретної особистості риси. Прагнення до досконалості сприяє перетворенню пасивної орієнтації в активну творчу діяльність. Здоровий спосіб життя як цінність - це не тільки відображення умов

життя у межах даного соціуму, але одночасно прояв і результат творчої діяльності людей. У цьому плані можна сказати, що здоровий спосіб життя людей є відображенням їх самих як індивідів, особистостей, проекція їхнього духовного світу.

Розгляд здорового способу життя як цінності у контексті проблематики освіти для сталого розвитку концентрується на двох основних проблемах. Перша з них указує на суб'єктивний характер самих цінностей і їх нерозривний зв'язок з потребами особистості й суспільства в цілому, друга – на розуміння цінностей як функціонального буття речей і відносин, які визначаються їхньою соціальною значимістю. Особливо слід звернути увагу на взаємопереплетення цих проблем у освітньому процесі, де відбувається інтеріоризація соціальних цінностей здоров'я на рівні особистісної свідомості. З цим пов'язано чимало філософсько-освітніх проблем стосовно розробки методології формування здорового способу життя. Наприклад, в освітній діяльності формування стійких цінностей здоров'я особистості необхідно системно пов'язати із глибинними світоглядними принципами, які значною мірою спираються на традиції суспільства, що виконують роль всеосяжного неформального вихователя. Саме фундаментальні життєві цінності, традиційні для суспільства, спонукають людину до активних дій стосовно власного здоров'я, і без опори на них у освітньому процесі сформувані цінності здорового способу життя практично неможливо.

При аналізі ціннісних аспектів здорового способу життя цілком правомірно буде розгляд ставлення до нього як до сформованої в особистості потреби й одночасно засобу для задоволення потреб особистості й суспільства в цілому. Звідси потрібно помітити, що для реалізації потреби в здоровому способі життя необхідні, насамперед, відповідні ціннісні орієнтації суспільства та особистості, які є результатом освітньої діяльності. Система освіти відіграє також ключову роль у формуванні ціннісного ставлення до матеріально-організаційних факторів забезпечення здорового способу життя, і в багатьох випадках забезпечує їх надання. При цьому всі ці компоненти виступають цінностями як умовами для реалізації більш високих і соціально значимих цінностей, що втілюються в діяльності суспільства й особистості. До суспільних цінностей здорового способу життя ми відносимо накопичені людством спеціальні знання, технології освітньо-виховного впливу, методики оздоровлення, визнані у суспільстві зразки діяльності у царині здорового способу життя тощо. Власне, це все, що створено суспільством на соціокультурному рівні для заохочення та організації здорового способу життя. При цьому цінностями здорового способу життя є не лише орієнтири чи мотиви діяльності, а й знання та навички як його інтелектуальна основа. Наукові досягнення у царині змісту та методів реалізації здорового способу життя, включаючи відповідні освітні методології та технології, визначають ресурсно-когнітивну базу можливостей його реалізації у тому чи іншому соціумі.

Проте все ж у межах ціннісного аналізу більш важливим є той аспект соціальних цінностей здорового способу життя, який визначає його значимість серед інших соціальних явищ. Сформованість суспільної свідомості щодо значущості здорового способу життя, яка проявляється у відповідній нормативно-правовій базі та державних програмах підтримки, включаючи і державні освітні програми, є основним показником, що характеризує місце цінностей здорового способу життя в даному соціумі. У теж час за цим же показником можна значною мірою судити про розвиток культури здоров'я та культури країни в цілому.

У цілому ціннісні орієнтації, сформовані в процесі освітньої діяльності щодо формування здорового способу життя, є механізмом процесу соціалізації, висту-

пають визначальним фактором, що задають спрямованість процесу розвитку особистості. Саме цим визначається їх значущість для становлення освіти для сталого розвитку через формування притаманних їй цінностей в освітньому процесі. Адже саме цей аспект виховання та навчання відіграє найбільшу роль щодо особистісного самовизначення й розвитку особистості.

Маленюк Тетяна Володимирівна

к. н. фіз. вих. та спорту, доц., доцент кафедри теорії та методики олімпійського і професійного спорту

Центральноукраїнського державного педагогічного університету ім. В. Винниченка

Левицька Юлія Михайлівна

магістрантка,

Центральноукраїнського державного педагогічного університету ім. В. Винниченка

СПЕЦІАЛЬНА ФІЗИЧНА ПІДГОТОВКА У ХУДОЖНІЙ ГІМНАСТИЦІ (ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ)

Художня гімнастика – складнокоординаційний вид спорту, у якому гімнастки повинні виконувати технічно складні вправи на високому рівні. Техніка фізичних вправ висуває підвищені вимоги до рівня фізичної підготовленості гімнасток [6].

Для досягнення спортивної майстерності гімнастки повинні приділяти особливу увагу розвитку наступних фізичних якостей: сила, гнучкість, витривалість, координація і швидкість [5].

У художній гімнастиці фахівці виділяють ще один різновид фізичних якостей – стрибучість. В.А. Ленишин [6] розглядає стрибучість як одну з форм прояву вибухової сили. Стрибучість – здатність до прояву зусиль максимальної потужності у найкоротший проміжок часу, результатом якої є подолання сили земного тяжіння і перехід на деякий час у безопорне положення [11].

У художній гімнастиці особливу увагу необхідно приділяти гнучкості. Термін «гнучкість» дає змогу оцінити сумарну рухливість у суглобах усього тіла. Термін «рухливість у суглобах» використовують для оцінки рухливості у конкретному суглобі (Ф.Л. Доленко, 1984). У статті М.Дж. Алтер [1] називає наступні види гнучкості: статичну (визначає діапазон руху суглоба без акценту на швидкість); балістичну (характеризується маховими і ритмічними рухами), динамічну (пов'язана із здатністю використовувати діапазон руху суглобу під час рухової активності зі звичайною або високою швидкістю).

Водночас, науковці [5; 10] виділяють два види гнучкості: пасивну і активну. Активна гнучкість – здатність до максимально можливої амплітуди руху у певному суглобі за рахунок сили власних м'язів. Пасивна гнучкість – здатність до досягнення найвищого рівня рухливості у суглобах під дією зовнішніх сил.

Важливим компонентом якісного виконання рухів у художній гімнастиці є відповідний рівень гнучкості. Економне, вільне, технічне виконання рухів у гімнастиці, вимагає від спортсменок максимальної, анатомічно можливої рухливості в усіх суглобах.

Фахівці [3; 5; 11] наголошують на важливості розвитку рухливості грудного відділу хребта, плечового і кульшового суглобів, тому що це сприяє технічно правильному виконанню елементів гімнастками.

Гнучкість потрібна гімнасткам при виконанні хвилеподібних, акробатичних рухів, елементів рівноваги, поворотів, для прийняття пози у польоті під час виконання стрибків (Л.А. Юсупова, 1983).

Як зазначають фахівці [7; 10], оптимальний рівень розвитку гнучкості у гімнастиці художній впливає на якісне та ефективне виконання змагальної композиції; дозволяє спортсменкам показати легке і плавне виконання елементів, а також демонструвати високу координацію і загальну свободу рухів. Оптимальний розвиток гнучкості сприяє розвитку виразності рухів, пластичності і удосконаленню техніки. У художній гімнастиці швидкісні здібності проявляються у швидкій зміні темпу і ритму рухів, напруженні і розслабленні м'язів, у виконанні рухів з максимальною швидкістю, в умінні регулювати швидкість рухів різну для окремих ланок, відповідно до темпу і ритму музичного супроводу (В.В. Кузнецов, 1970).

На думку В.А. Ленишиної [6], у групових вправах під час виконання перекидок і взаємодій, своєчасність і відповідність реагування на різноманітні ситуації залежить від розвитку швидкісних здібностей гімнасток.

Науковці Є.А. Пирожкова і Л.А. Карпенко [9] вважають інтегральним показником спеціальної витривалості гімнасток композиційну і координаційну витривалість, що характеризує ефективне виконання рівноваги, стрибків, поворотів, акробатичних рухів тощо. Виконання перелічених вправ обумовлено оптимальним збалансованим розвитком швидкісно-силових і координаційних здібностей гімнасток. Крім того, у заключній частині композиції в умовах змагань у гімнасток збільшується кількість помилок, що свідчить про недостатній рівень розвитку у них спеціальної витривалості.

Як зазначають фахівці [10; 11], у художній гімнастиці необхідно розвивати максимально можливий рівень розвитку координаційних здібностей, тому що він лімітує успішність змагальної діяльності. Високі вимоги висуваються до розвитку здібності до диференціювання параметрів рухів, здатності до орієнтації у просторі, здатності до ритму; здатності до рівноваги, вестибулярна стійкість, координованість рухів, здатність до реагування [8]. Науковці Л.Я. Аркаєв і Н.Г. Сучилин [2] стверджують, що всі рухи гімнасток повинні бути скоординованими між собою у часі і просторі, виконуватися точно і своєчасно у незвичних положеннях.

У дисертації В.Є. Горохова [4] зазначає, що у гімнасток високої кваліфікації особливу увагу слід приділяти наступним видам координаційних здібностей: рівновага, диференціація просторових і динамічних параметрів рухів.

У науково-методичній літературі сформульовані основні принципи спеціальної фізичної підготовки у художній гімнастиці (Є.В. Бирюк, Н.А. Овчинникова, 1991):

- 1) оптимальний і збалансований розвиток фізичних якостей;
- 2) використання засобів, які подібні за структурою до основних вправ художньої гімнастики;
- 3) випередження розвитку фізичних якостей відносно технічної підготовки.

Крім того, розроблена модель, у якій розкрито значення рівня розвитку фізичних якостей (по мірі значимості) для досягнення високих результатів у художній гімнастиці: 1) спритність; 2) гнучкість; 3) м'язове відчуття; 4) стрибучість; 5) координаційні здібності; 6) пластичність; 7) швидкість реакції; 8) статична рівновага; 9) загальна витривалість; 10) бистрість; 11) вибухова сила; 12) максимальна сила; 13) баланс; 14) статична сила (Т.С. Лисицька, 1982).

Таким чином, у художній гімнастиці висуваються підвищені вимоги до рівня спеціальної фізичної підготовленості спортсменок, адже техніка фізичних вправ постійно оновлюється і удосконалюється.

Список використаних джерел

1. Алтер Майкл Дж. Наука о гибкости. Киев : Олимпийская литература, 2001. 420 с. 2. Аркаев Л. Я., Сучилин Н. Г. Как готовить чемпионов. Москва : Физкультура и спорт, 2004. 328 с. 3. Бе-

локопытова Ж. А., Сай Н. Л. Теоретико-методические основы спортивного отбора в спортивных видах гимнастики : учеб.-метод. пособие. Петрозаводск, 2004. 90 с. 4. Горохова В. Е. Специальная физическая подготовка гимнасток к выполнению серий из элементов повышенной трудности : автореф. дис. на соискание науч. степени канд. пед. наук : 13.00.04. Москва, 2002. 20 с. 5. Карпенко Л. А. Теория и методика физической подготовки в художественной и эстетической гимнастике : учеб. пособ. / под общ. ред. Л. А. Карпенко, О. Г. Румба. Москва: Советский спорт, 2014. 264 с. 6. Ленишин В. А. Удосконалення спеціальної фізичної підготовки у групових вправах художньої гімнастики на етапі спеціалізованої базової підготовки: дис. ...канд. наук з фіз. вих. та спорту: 24.00.01. Львів, 2016. URL: http://repository.ldufk.edu.ua/bitstream/34606048/6151/1/Lenyshyn_V_A.pdf (дата звернення: 01.11.2021). 7. Менхин Ю. В. Физическая подготовка в гимнастике. Москва : Физкультура и спорт, 1997. С. 39-40. 8. Павлова Е. В. Совершенствование системы спортивного отбора у художественной гимнастике на основе показателей развития координационных способностей : автореф. дис. на соискание науч. степени канд. пед. наук: 13.00.04. Сургут, 2008. 20 с. 9. Пирожкова Е. А., Карпенко Л. А. Классификация видов и оценка специальной выносливости в групповых видах гимнастики. Современная гимнастика : материалы VI Междунар. науч.-практ. конф. Санкт-Петербург, 2011. С. 85-89. 10. Руда І. Є. Профілактика травм та порушень опорно-рухового апарату в художній гімнастиці з використанням програми оптимального розвитку гнучкості : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з фіз. вих. та спорту: 24.00.01. Львів, 2012. 20 с. 11. Художественная гимнастика / под общ. ред. Л.А. Карпенко. Москва: Всероссийская федерация художественной гимнастики, СПГАФК им. Лесгафта, 2003. 382.

Lykhatska Anhelina

Student, Alfred Nobel University

COMBINATION OF REGULATORY ACTIONS OF THE STATE IN THE ECONOMIC SPHERE AND IN THE SPHERE OF THE ENVIRONMENT

It is now accepted in the economic literature that regulation is necessary for the good functioning of the economy or its constituent parts. There are three types of regulation of economic systems: market self-regulation, state and mixed regulation. Government regulation of the economy is any activity of the state, which helps to obtain the conditions and stabilize reproduction for the normal development of the economy. Government regulation is a small part of a country's participation in the economy, aiming to influence the distribution of income and resources, the welfare of its citizens, and the pace of its economic development. Market self-regulation of the economy is considered the process of shaping economic development by market methods. The process of forming proportions of economic development by market and administrative methods is considered a mixed economy regulation. Some schools of economics believe that market self-regulation of the economy is the best, it determines the proportions of economic development, as well as the correspondence between the structure of the total product and total needs.

By regulating economic systems, a country can solve problems related to the environment. Exceeding of the corresponding indicators is indicated all over the world, and certain factors contribute to this, such as: anthropogenic and anthropogenic. Each year, 1.7 million children under the age of five die as a result of exposure to man-made pollution, a quarter of all deaths among children worldwide. To a large extent, this situation is caused by anthropogenic factors, that is, pollution of the environment by enterprises, mainly mining, metallurgical, chemical industry and the energy sector [1].

Our country has the highest rate of plowed land, deforestation and water use in Europe. Of a population of about 10 million, about one-third of all of Ukraine is in a nagging state of the environment. Every day substances with impurities get into the air, the emission density of which is about 130 kilograms per Ukrainian, which is several

times higher than the data reported in other countries of the world. Recently, the pollution of water bodies is increasing, and the possibility of self-purification is not complied with. Therefore, the volume of natural runoff in a number of areas exceeds the volume of discharge of dirty water bodies. This occurs by compounds such as: sulfates, petroleum products, heavy metal compounds, phenol and nitrogen [2].

Currently, the legal act that marks the policy of the country and the environmental plan is the Order of the Verkhovna Rada of Ukraine from March 5, 1998 No. 188/98-VR "On the Main directions of state policy of Ukraine in the field of environmental protection, environmental safety, and use of natural resources". To the present day, the number of provisions in this document that are noteworthy have not lost their usefulness, but in general the law is considered inaccurate, since a long period has passed from adoption to the present day. During this time, there have been significant changes that relate to the international level and pointed to the development of environmental strategies, while in Ukraine important changes have taken place in the direction of economic activity. Some points of the Plan of the State Environmental Policy of Ukraine until 2021, developed for the development of globalization of the economy and the process of growth of market relations, have been implemented. This was the impetus for the regulation of state actions in the economic sphere and in the field of the environment [3;4].

The principles on which environmental policy is based:

- cooperation, partnership, and the involvement of all stakeholders in policy implementation, emphasizing that only by solutions urgent difficulties together can environmental policy be successfully implemented;
- consolidation of environmental conservation and the expedient ownership of natural reserves in sectoral policy at the same level as economic and social goals;
- "polluter and user pay full price," which concludes that impulses are introduced for the polluter to reduce the development of negative impacts on the environment and the absolute responsibility of the user for the state of the natural reserves assigned to him in the use, as well as the mitigation of the impact of his actions on the state of this environment;
- predicting environmental risks based on the results of environmental surveillance, which is subordinate to the state as an apparatus of political power and the conduct of state environmental surveillance;
- identity of the three components of state growth (economic, environmental, social), which entails adapting to the benefits of sustainable development, weighing the environmental consequences in the process of economic decision-making;
- environmental responsibility, requiring the introduction of liability for any violations of environmental legislation [5].

Based on the general position and based on all the previously listed facts, we can boldly say that at present there is no improvement and stabilization of the condition of the environment to a safe level for the life activities of the population. This is what happens because of the lack of a strong environmental management system and the slow introduction of modernization of technological power. As the national economy strengthens, certain organizational changes often take place that encourage increased development of pollution and ensure that past, inefficient approaches to the exploitation of natural and energy sources are restored.

References

1. Government Portal. Environmental Policy. [online] Available at: <<https://www.kmu.gov.ua/en/re-formi/ekonomichne-zrostantnya/ekologichna-polityka>> [Accessed 27 October 2021].
2. UN News. En-

vironment. [online] Available at: <<https://news.un.org/en/>> [Accessed 27 October 2021]. 3. Principles of environmental law. [online] Available at: <<https://www.britannica.com/topic/environmental-law/Principles-of-environmental-law>> [Accessed 27 October 2021]. 4. Economic planning. [online] Available at: <<https://www.britannica.com/topic/environmental-law/Principles-of-environmental-law>> [Accessed 27 October 2021]. 5. Environment policy: general principles and basic framework. [online] Available at: <<https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/71/environment-policy-general-principles-and-basic-framework#:~:text=European%20environment%20policy%20rests%20on,all%20areas%20of%20environment%20policy>> [Accessed 27 October 2021].

Scientific supervision by R.M. Kliuchnyk, PhD in Political Science, Associate Professor

Смотрова Наталія Григорівна

*викладач кафедри мікробіології, вірусології, імунології та епідеміології
Дніпровського державного медичного університету*

Безуб Дар'я Володимирівна

студент Дніпровського державного медичного університету

МЕТОДИ ГЕННОЇ ТЕРАПІЇ ТА ЇХ РОЛЬ У ПІДВИЩЕННІ БЕЗПЕКИ ТА ЯКОСТІ ЖИТТЯ ЛЮДИНИ

На сьогоднішній день проблема лікування генетичних захворювань стає дедалі актуальнішою на тлі демографічної кризи і, отже, дефіциту трудових ресурсів у багатьох країнах світу. Одним із методів, які пропонують вчені, є терапія, заснована на принципі заміщення або відновлення пошкодженого гена, зокрема за допомогою терапевтичного вектора. Отримавши копію гена, клітина отримує й можливість використовувати його для синтезу необхідних білків. Для перенесення самих генів використовують деякі віруси після їх нейтралізації. Це аденовіруси, аденоасоційовані віруси (ААВ) та лентивіруси (Cooney R., Hynes S. O., Sharif F.). Нейтралізований вірус попередньо повинен бути створений в лабораторних умовах шляхом видалення внутрішнього вмісту вірусної частки з отриманням порожньої білкової оболонки. Такі «транспортні засоби» з вміщеним у них геном, що функціонує, називаються терапевтичним вектором. Нормально функціонуючий ген переноситься всередину «транспортного засобу» і велика кількість «транспортних засобів» вводиться в організм шляхом внутрішньовенної інфузії (Е.Р. Немцова, О.А. Безбородова, Р.И. Якубовская, А.Д. Капрін). Терапевтичний вектор цілеспрямовано доставляє нормально функціонуючий ген клітин тканини, для яких він призначений.

Ще одним способом «вставки» генів є використання ліпосом - мікроскопічних «мішочків», що містять ДНК, які всмоктуються клітинами людини, доставляючи таким чином свою ДНК в ядро клітини (А.К. Гулевський, Є.С. Абакумова, І.І. Щенявський).

Недоліком методу є те, що при введенні вірусу в організмі пацієнта може виникнути реакція на нього, аналогічна реакції проникнення збудника будь-якої інфекції. Крім того, нова нормальна ДНК може «загубитися» або в неї не вийде впроваджуватися в нові клітини через деякий час, що призведе до рецидиву генетичного захворювання. Згодом у пацієнта можуть виробитись антитіла до вірусу, що викликають реакцію, аналогічну реакції відторгнення пересаженого органу. У разі застосування ліпосом нові гени також можуть не всмоктуватися клітинами або просто губитися.

Методи генної терапії застосовуються у тих випадках, коли захворювання пов'язане з одним або декількома змінами лише в одному з генів. Якщо захворювання пов'язане зі змінами в кількох генах, використання такої терапії є менш ефективним і успішний результат малоімовірний.

Сьогодні генотерапія широко використовується у США та Європі. В основному такий метод лікування застосовується в онкології (Ajith T.A) (понад 60% проектів). Метод заснований на модифікації пухлинних клітин, після якої організм людини починає розпізнавати їх як чужорідні та знищувати. Приблизно по 15% проектів припадає на генну терапію інфекційних (СНІД, гепатит В, туберкульоз) та моногенних захворювань (муковісцидоз, сімейна гіперхолестеринемія, мукополісахаридози, гемофілія А та ін.). Українські науковці вивчають лікувальний потенціал методів генної терапії, у першу чергу, для лікування цукрового діабету (Тодорова О.К., Гулько Т.П., Кордюм В.А., Тронько М.Д.).

Наукові відкриття у сфері генотерапії дозволяють значно покращити якість життя людей із генетичними захворюваннями. Вони не вимагають періодичного вживання, на відміну від хімічно синтезованих препаратів, а також діють виключно на причину захворювання (немає побічного ефекту з боку інших органів та систем). У разі успішного лікування генна терапія забезпечує довготривалий ефект, починається одужання через відновлення функції пошкодженого гена. На відміну від традиційних методів лікування, така терапія спрямована на усунення першопричини захворювання, а не її симптомів. Дослідження у цій галузі є перспективними та обіцяють у майбутньому появу принципово нових підходів у лікуванні багатьох захворювань.

Рілов Олександр Леонідович

викладач фізичного виховання, Прилуцький фаховий медичний коледж

ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ФОРМИ ПОЗААУДИТОРНОЇ РОБОТИ З ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ

Позааудиторна робота здійснюється згідно з планом спортивно-масової роботи коледжу. Керівництво роботою колективу фізичної культури, гуртків, секцій покладається на викладачів фізичного виховання. У гурток чи секцію студенти вступають добровільно, для цього достатньо усної заяви. На загальних зборах членів колективу обирається рада, яка організовує й проводить всю роботу за планом, затвердженим директором закладу [2, с.111].

У всіх групах обираються фізкультурні організатори. Вони працюють під керівництвом кураторів, організовуючи студентів для участі в різних фізкультурно-масових і спортивних заходах, що проводяться в закладі. Для проведення практичної роботи зі студентами організовуються секції з: футболу, волейболу, настільного тенісу, туризму. Основою занять секцій є навчальна програма. У період підготовки до змагань створюються команди. Кількість учасників залежить від умов змагань. Учасники команд не припиняють занять у секції. Крім того, з учасниками команд можуть проводитися додаткові заняття (тренування), які проводяться один-два рази на тиждень, у вільний від основних занять час, за розкладом, затвердженим директором коледжу. У кожній секції обираються старости, а в командах – капітани. Старости й капітани нагадують студентам про заняття, слідкують за відвідуваністю, допомагають раді колективу в роботі [2, с.113].

Окрім організації практичних занять колектив фізичної культури разом з викладачами залучає студентів до роботи з облаштування спортивного майданчика, спортивної зали; організовує виготовлення найпростішого інвентарю; проводить спортивні змагання, фізкультурні свята, екологічні акції, велопробіги, туристичні походи, допомагає в пропаганді фізичної культури й спорту серед молоді.

Члени колективу, що показують хороші результати в заняттях фізкультурою, змаганнях і поєднують це з високою успішністю в навчанні й зразкової дисципліною, заохочуються директором коледжу.

Велике освітнє й виховне значення мають екскурсії та походи, оскільки студенти знайомляться з природою, рідним краєм і його визначними пам'ятками. Ці заходи сприяють удосконаленню навичок у ходьбі, бігу, загартовують організм і зміцнюють здоров'я юнаків і дівчат, сприяють набуттю навичок самообслуговування, поведінки та орієнтування на місцевості тощо [1, с.13]. Неоціненну роль вони відіграють у створенні й зміцненні студентського колективу, у вихованні почуття дружби, колективізму, комунікації. Екскурсії та походи найчастіше проводяться пішки, інколи – у вигляді велопробігів.

Екскурсії мають певні освітні цілі й проводяться по заздалегідь визначеній тематиці. Наприклад: «Вивчаємо історичну зону міста», «Святині Прилук», «Знайомимосся з краєзнавчим музеєм» тощо. У походах на відміну від екскурсій поєднуються виконання освітніх завдань з умовами похідного життя (розбивка табору, приготування їжі, подолання перешкод тощо). Кожен із цих заходів ретельно готується, докладно розробляється план проведення. У плані передбачаються завдання походу, маршрут, місця нетривалого й тривалого відпочинку, заняття, ігри, змагання на привалі, інвентар, особисте до колективне спорядження учасників. Про майбутній похід студенти попереджаються заздалегідь. Керівник походу (викладач) вивчає склад учасників та стан здоров'я студентів, щоб вирішити питання про допуск їх до участі у запланованому заході. Необхідно також добре знати й фізичну підготовленість студентів. Від цього залежить вибір маршруту та швидкість руху групи.

Запорукою успішного проведення заходу є дисципліна учасників та дотримання ними встановлених правил і режиму походу, а також чітке виконання доручень. Керівник походу завчасно проводить з учасниками роз'яснювальну роботу, а під час проведення вимагає обов'язкового виконання встановленого порядку. При підготовці походу викладачу необхідно заздалегідь виділити помічників, які організують студентів, підбирають необхідний інвентар та спорядження, перевіряють підготовку учасників, готуються самі й допомагають іншим у проведенні ігор, змагань, екологічних акцій. Під час походів можна проводити змагання з туризму, зокрема «Орієнтування на місцевості», «Подолання смуги перешкод».

Вагоме місце в позаурочній спортивно-масовій роботі посідає велотуризм. Що потрібно для того, що зайнятися цим видом діяльності? Насправді, небагато. Не потрібно дуже дорогого спорядження. Якщо ви плануєте просто кататися по місту, або не на дуже великі дистанції, цілком вистачить спортивного чи шосейного велосипеда. Можна навіть придбати вживаний, але головне, щоб він був у хорошому стані. Потім потрібно подбати про засоби захисту. Це шолом і наколінники. Дехто обходиться і без них, але краще не ризикувати. Хоча б шолом має бути обов'язково. Також потрібно мати спеціальний спортивний одяг. Не купуйте синтетичну або повністю натуральну тканину. В синтетичному одязі буде дуже жарко і незручно, а натуральна швидко поглинає піт. Це не зручно й збільшується загальна його вага. Є професійний одяг для велосипедистів, який зазвичай виготовляється зі спеціальних матеріалів. Також знадобиться невеликий набір інструментів на випадок проколу колеса, запасна камера. Візьміть із собою й аптечку. Це бинт, перекис водню, медичний пластир, гумовий джгут та набір пігулок. Невеликий рушник та гігієнічний набір вам також не завадить. Для одnodенної поїздки знадобиться їжа та вода. Найкраще брати фрукти або сухофрукти. Після них

менше хочеться пити й вони «легші» для травлення при навантаженні. А найголовніше у велопробігах – це дружній колектив і команда однопумців [3].

Пропонуємо орієнтовний список маршрутів по Прилуччині для одноденних походів:

Прилуки – Дідівці – Прилуки (з відвідуванням музею Костомарова);

Прилуки – Густиня – Прилуки (з відвідуванням Густинського монастиря);

Прилуки – Боршна – Прилуки (панорамний огляд Прилуцького краю);

Прилуки – урочище «Берізка» – Прилуки (проведення туристичних змагань);

Прилуки – Качанівка – Прилуки (з відвідуванням національного історико-культурного заповідника) «Качанівка»;

Прилуки – Скиринці – Прилуки (з відвідуванням Сокиринського архітектурно-паркового комплексу);

Прилуки – урочище «Джерельне» – Прилуки (вивчення заплави Удаю);

Спортивні змагання є однією з найбільш цікавих, захоплюючих форм позааудиторної роботи з фізичного виховання серед студентів. Вони сприяють залученню молоді до систематичних занять фізичними вправами вдома й у колективі фізкультури, підвищують фізичну підготовленість студентів, згуртовують колектив.

Змагання, як і інші види позааудиторної роботи, включаються в план спортивно-масової роботи закладу, загальний річний план роботи коледжу. На початку навчального року визначаються терміни проведення, положення про змагання де, зазначаються цілі та завдання, керівництво, час і місце проведення, учасники, програма, умови проведення, порядок нагородження кращих учасників команд, форма заявки й терміни її подання.

Педагогічно доцільно організоване змагання має відповідати таким вимогам:

- знання студентами його умов і регулярне підведення підсумків, гласність змагання;

- наочне оформлення його процесу й результатів;

- матеріальне й моральне заохочення.

Традиційно в закладі в рамках спартакіади коледжу проводяться змагання з з волейболу, настільного тенісу, бадмінтону, шашок.

До Дня козацтва, Дня збройних сил України проводяться змагання з військово-прикладних видів спорту «Вперед, соколята», «Козацькі розваги». Традиційними стали товариські зустрічі з волейболу та настільного тенісу між командами студентів та викладачів.

Студенти закладу беруть участь у міській спартакіаді серед вищих навчальних закладів. Колектив фізкультури коледжу виховав переможців і призерів міських змагань з футболу, настільного тенісу, волейболу, легкої атлетики, комплексних змагань «Козацький гарт», змагань з туризму, традиційних легкоатлетичних пробігів та естафет. Великою популярністю серед студентської молоді користуються заняття зі спортивного орієнтування на базі парку ЦТДЮ, в урочищі «Івушка». Для цього є відповідний інвентар та розроблені топографічні карти керівниками секції туризму. Традиційними для коледжу стали дні здоров'я, які проводяться на початку та в кінці навчального року. Колектив фізкультури закладу активно долучається до цього заходу: організовує спортивні конкурси, змагання.

Список використаних джерел

Методичні рекомендації до виконання курсових робіт для студентів факультету фізичного виховання / Підготувала доцент, кандидат біологічних наук Т.М. Чіженок. Запоріжжя, ЗДУ, 2003. 27 с. 2. Шиян Б.М. Методика фізичного виховання школярів. Л.: Видавництво «Світ», 1993. 183 с. 3. https://uk.wikipedia.org/wiki/Велосипедний_туризм

ФІЗИЧНИЙ РОЗВИТОК ДІТЕЙ ТА ПІДЛІТКІВ У ПОЗАШКІЛЬНОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

Однією з найактуальніших проблем сьогодення в Україні є збереження здоров'я підростаючого покоління. Водночас, доводиться констатувати, що незважаючи на значну увагу з боку суспільства здоров'я дітей та підлітків постійно погіршується. Кількість здорових дітей в Україні, коливається від 4 до 8 %, з них 36% учнів загальноосвітніх шкіл мають низький рівень фізичного здоров'я, 34% - нижче середнього, 23% - середній, 7% - вище середнього, і лише 1% - високий, і ця тенденція за останні роки веде до погіршення стану здоров'я школярів усіх вікових груп [12, 13].

У зв'язку з цим актуалізується завдання пошуку ефективних навчальних технологій, в яких збереження здоров'я учнів є пріоритетним завданням навчально-виховного процесу, є програма: «Національна доктрина розвитку освіти» пріоритетним завданням якої є виховання людини в дусі відповідального ставлення до власного здоров'я і здоров'я оточуючих як до найвищої індивідуальної і суспільної цінності [8, 17]. Закон України «Про загальну середню освіту», «Про позашкільну освіту» спрямовує на формування особистості учня, розвиток його здібностей і обдарувань, забезпечення повноцінного фізичного розвитку й зміцнення здоров'я [10].

Вирішенню проблеми збереження здоров'я присвячено праці сучасних науковців (І. Волкова, А. Герасімова, В. Єфімова, О. Іонова, Г. Слободяник) [18,19], здоров'язберігаючим технологіям у підготовці майбутніх фахівців (М. Зоріна, Г. Остапенко), у цих працях, багато уваги приділено механізмам впровадження здоров'язберігаючих технологій у навчальний процес позашкільних та загальносередніх навчальних закладів.

Метою статті є обґрунтування змісту поняття «здоров'язберігаючі технології» та його значення для системи освіти.

На сучасному етапі розвитку освіти все частіше запроваджується технологічний підхід, який відрізняється своїми якісними характеристиками (гарантованістю кінцевого результату і проектуванням майбутнього навчального процесу). За визначенням (ЮНЕСКО) технологія - це, перш за все, системний метод створення, застосування знань з урахуванням технологічних і людських ресурсів та їх взаємовпливу, що має на меті оптимізацію форм освіти. В той же час педагогічна технологія за визначенням тієї ж організації це - системний метод створення, застосування і визначення всього процесу викладання і засвоєння знань з обліком технічних і людських ресурсів і їхньої взаємодії, що ставить своєю задачею оптимізацію форм освіти [9, 16]. Зазначимо, що терміни «педагогічна технологія» і «освітня технологія» досить часто використовуються у педагогічній літературі. У визначенні методологічного підходу до розуміння поняття «освітня технологія» слід виходити з того, що освіта є результатом навчання і виховання, у процесі яких відбувається розвиток особистості та її соціалізація, тому поняття «освітня технологія», відображає взаємодію і взаємозумовленість освітнього середовища і є більш ширшим розумінням. Педагогічна технологія реалізуються безпосередньо у педагогічній взаємодії педагога зі здобувачами освіти та гуртківцями, яка характеризується взаємопов'язаними процесами навчання, виховання й розвитку.

Досліджуючи класифікацію освітніх технологій: організаційно-педагогічні

технології, (що визначають структуру навчально-виховного процесу, який запобігає перевтомі, гіподинамії та інших дезадаптаційних станів); психолого-педагогічні технології, (які пов'язані з безпосередньою роботою педагога з дітьми та підлітками, сюди ж відноситься і психолого-педагогічний супровід всіх елементів освітнього процесу); навчально-виховні технології, (що включають програми з навчання турботи про своє здоров'я і формуванню культури здоров'я здобувачів освіти), все частіше спостерігається вирізнення нової групи «здоров'язберігаючі технології». Значення здоров'язберігаючих технологій найбільш вагоме серед усіх відомих освітніх технологій за ступенем впливу на здоров'я дітей. Основною ознакою яких - використання психолого-педагогічних прийомів, методів, підходів до вирішення поставлених завдань.

Аналізуючи визначення поняття «здоров'язбережувальна технологія» А. Герасімова та В. Єфімова [1, 5] зробили висновок, що однозначне тлумачення терміну відсутнє. Натомість існуючий перелік визначень надзвичайно широкий, розглянемо декілька підходів до визначення даного поняття, поданих у виданнях останніх років. Усі підходи об'єднують декілька напрямів, де здоров'язбережувальна технологія розглядається:

- як маркер якісної характеристики освітніх технологій, показник її спрямованості на здоров'язбереження; як сукупність тих принципів, прийомів, методів педагогічної роботи, які, доповнюючи традиційні технології навчання і виховання, наділяють їх ознакою здоров'язбереження;

- як технології навчання здоров'ю, які об'єднують формування культури здоров'я, здорового способу життя, валеологічну і гігієнічну освіту та інше;

- як сукупність оздоровчо-фізкультурних заходів;

- як урахування вікових та психофізіологічних особливостей школярів;

- як формування сприятливого освітнього середовища: як лікувально-профілактичні [4].

Тлумачення здоров'язбережувальних технологій як освітянського феномену та сучасних підходів до визначення педагогічних технологій взагалі, поняття «здоров'язбережувальні технології» потрібне розглядати як частину педагогічної науки, яка вивчає і розробляє цілі, зміст і методи навчання здоровому способу життя, яка спрямована на вирішення питань здоров'язбереження у системі освіти; як спосіб організації, модель учбового процесу, яка гарантує збереження здоров'я всіх суб'єктів навчального процесу; як інструментарій освітнього процесу, як система вказівок, які повинні забезпечити ефективність і результативність навчання разом із збереженням здоров'я здобувачів освіти.

Узагальнивши погляди науковців на сутність здоров'язбереження, О. Іонова [7, 14] визначає здоров'язбереження в педагогічному аспекті як процес навчання й виховання, що не наносить прямої або опосередкованої шкоди здоров'ю учнів, створює безпечні та комфортні умови перебування дітей у школі, забезпечує індивідуальну освітню траєкторію дитини, запобігання стресів, перевантаження, втоми вихованців і тим самим сприяє збереженню й зміцненню здоров'я школярів. З огляду на це «здоров'язберігаючі технології» трактує як сукупність засобів, методів, форм, прийомів організації, проведення, управління навчально-виховного процесу, спрямовані на забезпечення ефективності здоров'язбереження учнів.

Як зазначає І. Волкова [2, 15] поняття «здоров'язберігаючі технології» об'єднують в собі всі напрями діяльності освітнього закладу щодо формування, збереження та зміцнення здоров'я учнів. Однак поняття «здоров'язберігаюча» можна

віднести до будь-якої педагогічної технології, яка в процесі реалізації створює необхідні умови для збереження здоров'я суб'єктів освітнього процесу - учнів та вчителів, головне, що будь-яка педагогічна технологія має бути здоров'язберігаючою.

Здоров'язбереження повинно бути якісною характеристикою будь-якої освітньої технології та згідно логіки й методології сучасних підходів до технологізації навчання, проблеми здоров'язбереження учнів слід вирішувати у конкретних навчальних технологіях, які зберігають здоров'я та спрямовані на його покращення. Для цього потрібно розробляти й впроваджувати ефективні здоров'язберігаючі технології в яких збереження та покращення здоров'я є пріоритетним завданням.

Під змістом здоров'язберігаючих технологій Т. Бойченко [1, 2] пропонує розуміти:

- сприятливі умови навчання дитини в школі (відсутність стресових ситуацій, адекватність вимог, методик навчання та виховання);
- оптимальну організацію навчального процесу (відповідно до вікових, статевих, індивідуальних особливостей та гігієнічних норм);
- повноцінний та раціонально організований руховий режим.

На думку Т. Бойченка сутність здоров'язберігаючих та здоров'яформуючих технологій постає в комплексній оцінці умов виховання і навчання, які по показникам моніторингу індивідуального розвитку, прогнозували можливі зміни здоров'я і потім були проведені відповідні психолого-педагогічні, корегувальні та реабілітаційні заходи з метою забезпечення успішності навчальної діяльності та її мінімальної фізіологічної «вартості», поліпшення якості життя здобувачів освіти.

Розглядаючи класифікацію існуючих технологій здоров'язбереження О. Ващенко [3, 4, 15] виокремлює такі типи:

- здоров'язберігаючі - технології, що створюють безпечні умови для перебування, навчання та праці в школі та ті, що вирішують завдання раціональної організації виховного процесу (з урахуванням вікових, статевих, індивідуальних особливостей та гігієнічних норм), відповідність навчального та фізичного навантажень можливостям дитини;

- оздоровчі - технології, спрямовані на вирішення завдань зміцнення фізичного здоров'я учнів, підвищення потенціалу (ресурсів) здоров'я: фізична підготовка, фізіотерапія, аромотерапія, загартування, гімнастика, масаж, фітотерапія, музична терапія;

- технології навчання здоров'ю - гігієнічне навчання, формування життєвих навичок (керування емоціями, вирішення конфліктів тощо), профілактика травматизму та зловживання психоактивними речовинами, правильному статевому вихованню. Ці технології реалізуються завдяки включенню відповідних тем до предметів загально-навчального циклу, введення до варіативної частини навчального плану нових предметів, організації факультативного навчання та додаткової позашкільної освіти;

- виховання культури здоров'я - виховання в учнів особистішних якостей, які сприяють збереженню та зміцненню здоров'я, формуванню уявлень про здоров'я як цінність, посиленню мотивації на ведення здорового способу життя, підвищенню відповідальності за особисте здоров'я, здоров'я родини [6, 10].

Проаналізувавши дану класифікацію типів технологій здоров'язбереження та їх зміст, вважаю, що здоров'язберігаючі технології є найбільш ширшими і включають в себе: оздоровчі технології, навчання здоров'ю та виховання культури здо-

ров'я. Оскільки вони є складовими збереження здоров'я та спрямовані у всіх напрямках діяльності загальноосвітнього закладу з формування й зміцнення здоров'я школярів.

Виступаючи знярядям в освітньому процесі «здоров'язберігаючі технології» об'єднують в собі педагогічні технології навчання, які створені на:

- соціальній моделі здоров'я;
- індивідуалізації навчання і виховання;
- диференціації учнів згідно до вікових, психологічних та психофізіологічних особливостей, особистіших потреб та інтересів;
- інноваційних методах і формах навчання, сприятливих до збереження здоров'я кожної дитини; створенні емоційно та гігієнічно сприятливого середовища;
- формуванні у школярів поведінки та навичок, які сприяють збереженню здоров'я [4, 11].

Зазначимо, що створення і реалізація здоров'язберігаючих технологій - важлива соціально-педагогічна проблема. Її вирішення зачіпає нагальні питання суспільства та системи освіти, оскільки в сучасних умовах особливого значення набувають проблеми зміцнення й формування здоров'я учнів, орієнтації учнів на ведення здорового способу життя. Таким чином узагальнюючи дослідження різних авторів з даного питання на нашу думку «здоров'язберігаюча технологія» це - сукупність засобів, методів, форм, методичних прийомів організації, проведення і управління навчально-виховним процесом, що спрямовані на збереження, формування та зміцнення здоров'я учнів.

Підводячи підсумок вище сказаного можна зробити наступні висновки.

1. На сучасному етапі розвитку освіти все частіше запроваджується технологічний підхід, який різниться своїми якісними характеристиками (гарантовані кінцевого результату і проектуванням майбутнього навчального процесу).

2. Значення здоров'язберігаючих технологій найбільш вагоме серед усіх відомих освітніх технологій за ступенем впливу на здоров'я дітей.

3. Поняття «здоров'язбережувальні технології» потрібне розглядати як частину педагогічної науки, яка вивчає і розробляє цілі, зміст і методи навчання здоровому способу життя.

4. «Здоров'язберігаюча технологія» це - сукупність засобів, методів, форм, методичних прийомів організації, проведення і управління навчально-виховним процесом, що спрямовані на збереження, формування та зміцнення здоров'я учнів.

Перспективи подальших розвідок є визначення сутності й складових здоров'я та здоров'язберігаючих технологій на сучасному етапі розвитку освіти і науки.

Список використаних джерел

1. *Базілевич А.М., Слободяник Г.І., Овсянников Д.О., Шаповал О.М.. Корируюча гімнастика та оздоровча гімнастика (східні оздоровчі системи) в гуртковій роботі ДООЦ Оболонського району міста Києва. //Мат. III Всеукраїнської наук. - практ. конф.: «Філософія, теорія та практика випереджаючої освіти для сталого розвитку». Част. I. Дніпро, - 2018. С.248-249.*
2. *Бойченко Т. Валеологія - мистецтво бути здоровим [Текст] / Т. Бойченко //Здоров'я та фізична культура. 2005. №2. С. 1-4.*
3. *Ващенко О. Готовність вчителя до використання здоров'язберігаючих технологій у навчально-виховному процесі [Текст] / О.Ващенко, С Свиріденко //Здоров'я та фізична культура. 2006. №8. С. 1-6.*
4. *Волкова І.В. Поняття «здоров'язберігаючі технології» та їх класифікації [Електронний ресурс] / І.В.Волкова - Режим доступу: <<http://edu-post-diploma.kharkov.ua>>. - Загол. з екрану. - Мова укр.*
5. *Гуменюк С.В. Здоров'язберігаючі технології в системі освіти. //«Педагогіка, соціальна робота». Вісник Ужгородського національного університету. № 26. 2018. С.55-57.*
6. *Єфімова В.М. Здоров'язбережувальні технології у контексті педагогічних досліджень [Електронний ресурс] / В. М.Єфімова - Режим доступу: <[http:// www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/ppmb/texts/2010_1/10yvncpi.pdf](http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/ppmb/texts/2010_1/10yvncpi.pdf)>. - Загол. з екрану. - Мова укр.*
7. *Зоріна О. М. Здоров'язберігаючі технології в підготовці майбутнього фа-*

хівця [Електронний ресурс] / О. М. Зоріна - Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/pipo/2011_30-31/11zmotfs.pdf>. - Загол. з екрану. - Мова укр. 8.Іонова О. М. Здоров'язбереження особистості як психолого-педагогічна проблема [Електронний ресурс] / О. М.Іонова - Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/ppmb/texts/2009-01/09iotpprr.pdf>. - Загол. з екрану. - Мова укр. 9.Національна доктрина розвитку освіти [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/347/2002>>. - Загол. з екрану. - Мова укр. 10.Овсянников Д.О., Слободяник Г.І., Нікітюк О.В., Слободяник І.О. Аналіз, узагальнення та оформлення результатів передового досвіду у позашкільному закладі. //Міжнар. наук. - практ. конф.: «Пріоритети сучасної освіти». Міжнародний центр наукових досліджень. К., 2017. С.34-35. 11.Педагогічні технології навчання [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://socgum.mdpu.org.ua/index.php?option=com_mtree&task=viewlink&link_id=2592&Itemid=0>. - Загол. з екрану. - Мова укр. 12.Про загальну середню освіту [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/651-14>>. - Загол. з екрану. - Мова укр. 13.Слободяник Г.І. Ми обираємо здоровий спосіб життя для нашої дитини. //Мат. III Всеукраїнської наук. - практ. конф.: «Філософія, теорія та практика випереджаючої освіти для сталого розвитку». Част. I. Дніпро. 2018. С. 264-266. 14.Слободяник Г.І. Методичне забезпечення в практиці здоров'язберігаючого та виховного простору позашкільної установи на прикладі ДООЦ міста Києва. //Мат. XVIII Міжнар. наук. конф., пам'яті засновника і керівника Поканевича Валерія Володимировича: «Новітні чинники формування особистості майбутніх фахівців системи охорони здоров'я». К. 2018. С.157-158. 15.Слободяник Г.І. Сучасні умови роботи, виховання та оздоровлення у позашкільному навчальному закладі на прикладі Дитячого оздоровчо-екологічного центру міста Києва. //Мат. XVIII Міжнар. наук. конф., пам'яті засновника і керівника Поканевича Валерія Володимировича: «Новітні чинники формування особистості майбутніх фахівців системи охорони здоров'я». К. 2018. С.158-160. 16.Слободяник Г.І. Зміцнення та збереження повноцінного здоров'я дитини. //Мат. II Всеукр. наук. - практ. конф.: «Неперервна освіта для сталого розвитку: філософсько-теоретичні контексти та педагогічна практика». Дніпро. 2019. С. 287-289. 17.Слободяник Г.І. Інновації, компетентність, якість освіти та зміст позашкільної освіти у виховному просторі Дитячого оздоровчо-екологічного центру Оболонського району міста Києва. //Зб. тез наук. робіт Міжнар. наук.- практ. конф.: «Сучасні досягнення вітчизняних вчених в галузі педагогічних та психологічних наук». Секція 6: Теорія і методика виховання. К. 2021. С. 115-118. 18.Слободяник Г.І. Свідомство FB973796. Реалізація та моніторинг програми: «Виховний простір позашкільного навчального закладу, як важливий чинник соціалізації дітей та молоді». (Герасімова А.С.). Проект «Всеосвіта», 20.04.2021 р. 19.Слободяник Г.І. Доповідь на II наук.-практ. конф. з між нар. участю «Здоров'я дітей - інвестиція у майбутнє», присв'ячений Міжнародному Дню захисту дітей та пам'яті професорів Антуна Лісеця і Анатолія Чуприкова, 01 червня 2021 року: «Здоров'язберігаючі технології та фізичний розвиток дітей та підлітків у позашкільному закладі». К. 2021. С.4.

Смотрова Наталія Григорівна

викладач кафедри мікробіології, вірусології, імунології та епідеміології
Дніпровського державного медичного університету

Несміян Владислав Сергійович

студент Дніпровського державного медичного університету

Громов Максим Олександрович

студент Дніпровського державного медичного університету

ВПЛИВ МІКРОФЛОРИ ШЛУНКОВО-КИШКОВОГО ТРАКТУ НА ЗАГАЛЬНИЙ СТАН ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ

Людина як макроорганізм є носієм численних бактерій, що загалом формують мікрофлору (мікробіоту). Тіло людини складається приблизно з 10^{13} клітин, при цьому є домом для близько 10^{14} бактерій [1]. Ці мікроорганізми виконують низку функцій, необхідних для підтримання гомеостазу людського організму. Порухення роботи нормальної мікрофлори невідворотньо несе за собою порушення здоров'я господаря. Вважалось, що комплекс мікробіоти шлунково-кишкового тракту (ШКТ) представлений від 500 до 1000 філотипами бактерій [2], але дослідження 21-го сторіччя показують, що це число ближче до 35000 [3]. За останні

десятиріччя роль мікробіоти у стані здоров'я людини стає все більш визнаною, а проблеми, що виникають через її порушення - більш очевидними. Через актуальність цієї теми у сучасній медицині ми вирішили розглянути її у цій статті. Ми сконцентруємось на мікрофлорі шлунка та кишківника, їх функціях, ролі у підтриманні здоров'я організму, процесі формування нормальної мікрофлори, її патологіях та методах їх лікування.

Вкриваючи слизові оболонки органів ШКТ, мікробні популяції утворюють колонії, створюючи біоплівку [4]. Ця структура відрізняється за фенотиповим складом в залежності від органу, та у різних відділах ШКТ біоплівка виконує різні функції. Крім того, кожній людині притаманний свій мікробіологічний фенотип.

Довго вважалося, що шлунок, як орган з високою кислотністю, не має мікробіоти, але тепер ми знаємо, що мікрофлора шлунка представлена сотнями видів мікроорганізмів. Основною їх функцією для людини є захист слизової оболонки від патогенних бактерій (зокрема від дуже розповсюдженої *Helicobacter pylori*) [5].

Кишківник є найбільш населеним бактеріями органом людського тіла. В залежності від відділу, один мілілітр кишкового матеріалу містить від 10^3 до 10^{11} бактеріальних клітин [6]. Функції кишкової мікрофлори можна розділити на три основні категорії. Перша з них - захист від потенційних патогенів, що здійснюється конкуруванням за поживні речовини та утворенням факторів, шкідливих для інших бактерій [7;8]. По-друге, мікробіота індукує утворення імуноглобуліну А та цитокінів, стимулюючи функції імунної системи [2;6].

Третя важлива низка функцій мікробіоти кішківника - метаболізм та синтез поживних речовин. Бактерії виробляють амінокислоти та жирні кислоти, вітаміни К, В7 і В9 [6]. Показано, що бактерії беруть участь у детоксикації ксенобіотиків та активації сполук, корисних для здоров'я людини (наприклад, поліфенолів) [7].

Крім вищезгаданих функцій, мікрофлора бере певну участь у багатьох процесах ШКТ, таких, як підтримання температури кишківнику, забезпечення органів ШКТ енергією, підтримка оптимального рН, забезпечення епітелію субстратами глюконеогенезу та ліпогенезу.

Через багатство функцій мікрофлори ШКТ її порушення призводять до низки різноманітних захворювань. Показано, що порушення мікробіоти пов'язані з метаболічними захворюваннями, як ожиріння та діабет, алергічними захворюваннями, захворюваннями нервово-психічного розвитку [9]. Дисбіоз ШКТ може стати причиною запальних захворювань кишківника [10], синдрому подразненої кишки, гастритів, виразкових хвороб шлунка та дванадцятипалої кишки.

Виділення, ідентифікація та підрахунок переважної більшості мікроорганізмів шлунково-кишкового тракту за допомогою звичайних культуральних методів є складним завданням. Тому зараз використовують високопродуктивну технологію секвенування генів, що складається з двох основних етапів: (1) секвенування бактеріального гена на основі 16S рРНК; та (2) біоінформатичний аналіз.

Метаболоміка – це ще одна сфера досліджень мікробіоти кишечника, що оцінює молекули, пов'язані із взаємодією метаболізму хазяїна та бактерії.

Зведені дані мікробіоти кишечника та метаболізму в даний час є найпотужнішим доказом, який може продемонструвати найтісніший зв'язок зі здоров'ям та хворобливими станами.

Існує багато чинників, що впливають на стан звичайної мікробіоти кишечника, і це продовжується динамічно протягом усього життя людини. Мікробіота кишечника в основному перебуває в стабільному стані з 3-го до 7-го десятиліття

життя, незважаючи на те, що пропорції мікроорганізмів підлягають певним змінам [11].

Для початкового формування мікрофлори має велике значення спосіб пологів. Кишечник немовлят, народжених вагінально, спочатку колонізований організмами з материнської піхви, а під час кесаревого розтину переважає флора шкіри матері [12]. Початкове середовище мікробіоти кишечника немовляти після первинної інокуляції виглядає нестабільним і позбавленим різноманітності; але з часом стабілізується, диверсифікується і набуває 40-60% схожості з мікробіотою дорослої людини до 3-річного віку [13].

Найпершим впливом на мікробіоту є раннє харчування, *тобто* грудне молоко та штучне годування. Кілька досліджень продемонстрували значні відмінності в мікробному складі кишківника між немовлятами на грудному і штучному вигодовуванні [14].

Дієта залишається визначальним фактором у формуванні складу, різноманітності та багатства мікрофлори і у дорослому віці. Загалом, споживання дієти, багаті фруктами, овочами та клітковиною, пов'язане з більшим багатством і різноманітністю мікробіоти кишечника [15]. Кілька досліджень показали, що в мікробіоті кишківника існують значні географічні та сезонні коливання, ці відмінності також пов'язані з різницею в харчових схемах [16]. Численні дослідження демонструють, що застосування антибіотиків також має ряд короткострокових і довгострокових наслідків для екології нормальної мікробіоти кишківника [17]. Основні зміни мікробіоти кишечника у відповідь на антибіотики включають зменшення таксономічного різноманіття та стійкість змін у значної частини людей. Було показано, що ефект навіть від короткочасного застосування (7 д) антибіотиків широкого спектру дії з переважаючим анаеробним покриттям може тривати до 2 років із стійким невідновленням різноманітності *Bacteroides* [18].

Для корекції основних порушень мікрофлори кишківника були розроблені спеціальні препарати такі як пробіотики, пребіотики та їхні комплекси симбіотики. Їх використовують для лікування захворювань людей, наприклад, запальні захворювання кишківника та діареї, пов'язані з прийомом антибіотиків. Вони мають антагоністичну активність щодо широкого спектру патогенних і умовно-патогенних мікроорганізмів, здійснюють коригуючий вплив на біоценоз та стимулюють репаративні процеси в кишечнику.

Наукові роботи останніх років суттєво поліпшили розуміння функцій нормальної мікрофлори. Була наочно показана важливість мікробіоти для функціонування організму. З подальшим розвитком цього наукового напрямку можливі прийняття нових підходів до лікування хвороб, спричинених дисбіозом, а також виявлення нових взаємовідносин організму та мікрофлори; ми можемо також очікувати, що «корисні» бактерії, які входять до складу мікрофлори будуть використовуватися для лікування розладів здоров'я напряду не пов'язаних з шлунково-кишковим трактом.

Список використаних джерел

1. Charles Patrick Davis . *Medical Microbiology*. 4th edition. 2. *A dynamic partnership: Celebrating our gut flora.* // *Divisions of Infectious Diseases and Gastroenterology, Department of Medicine, Johns Hopkins University School of Medicine, Baltimore, MD 21205, USA*
3. *Molecular-phylogenetic characterization of microbial community imbalances in human inflammatory bowel diseases* // Daniel N. Frank, Allison L. St. Amand, Robert A. Feldman, † Edgar C. Boedeker, Noam Harpaz, and Norman R. Pace
4. Шуробоков В.П. та ін. *Медична мікробіологія, вірусологія та імунологія*
5. *The human gastric microbiota: Is it time to rethink the pathogenesis of stomach diseases?* // Gerardo Nardone, Debora Compare, *United European Gastroenterol J.*
6. Jawetz, Melnick, & Adelberg's - *Medical Microbiology*, 26th edition
7. S. M. Jandhyala, R. Talukdar, C. Subramanyam, H. Vuyyuru, M. Sasikala, and D. Nageshwar Reddy, «*Role of the normal gut microbiota,*» *World Journal of Gastroenterology*, vol. 21, no. 29, pp. 8787-8803, 2015.
8. D. G. Souza, A. T. Vieira et al., «*The essential role of the*

intestinal microbiota in facilitating acute inflammatory responses.» *Journal of Immunology*, vol. 173, no. 6, pp. 4137-4146, 2004. 9. Bisgaard H, Li N, Bonnelykke K, Chawes BL, Skov T, Paludan-Müller G, Stokholm J, Smith B, Krogfelt KA. Reduced diversity of the intestinal microbiota during infancy is associated with increased risk of allergic disease at school age. *J Allergy Clin Immunol.* 2011;646-652.e1-5. 10. Sekirov I, Russell SL, Antunes LC, Finlay BB. Gut microbiota in health and disease. *Physiol Rev.* 2010;90:859-904. 11. Mariat D, Firmesse O, Levenez F, Guimarães V, Sokol H, Doré J, Corthier G, Furet JP. The Bacteroidetes ratio of the human microbiota changes with age. *BMC Microbiol.* 2009;9:123. 12. Mackie RI, Sghir A, Gaskins HR. Developmental microbial ecology of the neonatal gastrointestinal tract. *Am J Clin Nutr.* 1999;69:1035S-1045S. 13. Yatsunenko T, Rey FE, Manary MJ, Trehan I, Dominguez-Bello MG, Contreras M, Magris M, Hidalgo G, Baldassano RN, Anokhin AP, et al. Human gut microbiome viewed across age and geography. *Nature.* 2012;486:222-227. 14. Albenberg LG, Wu GD. Diet and the intestinal microbiome: associations, functions, and implications for health and disease. *Gastroenterology.* 2014;146:1564-1572. 15. Walker AW, Ince J, Duncan SH, Webster LM, Holtrop G, Ze X, Brown D, Stares MD, Scott P, Bergerat A, et al. Dominant and diet-responsive groups of bacteria within the human colonic microbiota. *ISME J.* 2011;5:220-230. 16. De Filippo C, Cavalieri D, Di Paola M, Ramazzotti M, Poullet JB, Massart S, Collini S, Pieraccini G, Lionetti P. Impact of diet in shaping gut microbiota revealed by a comparative study in children from Europe and rural Africa. *Proc Natl Acad Sci USA.* 2010;107:14691-14696. 17. Ng KM, Ferreyra JA, Higginbottom SK, Lynch JB, Kashyap PC, Gopinath S, Naidu N, Choudhury B, Weimer BC, Monack DM, et al. Microbiota-liberated host sugars facilitate post-antibiotic expansion of enteric pathogens. *Nature.* 2013;502:96-99. 18. Jernberg C, Löfmark S, Edlund C, Jansson JK. Long-term ecological impacts of antibiotic administration on the human intestinal microbiota. *ISME J.* 2007;1:56-66.

Собко Сергій Григорович

к. пед. н., доцент кафедри фізичного виховання і рекреаційно-оздоровчої роботи
Центральноукраїнського державного педагогічного університету ім. В. Винниченка

Собко Наталія Григорівна

к. наук з фіз. вих., доцент каф. теорії та методики олімпійського і професійного спорту
Центральноукраїнського державного педагогічного університету ім. В. Винниченка

ВЕКТОР АКТИВНОСТІ У ФОРМУВАННІ СВІТОГЛЯДУ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ТА СПОРТУ

Сьогодні вища школа покликана допомогти молодій людині віднайти свій зміст у житті, створивши для цього об'єктивне підґрунтя – повноцінні умови для її гармонійного розвитку. Підсумком модернізації вищої професійної освіти повинно стати визнання її багатофункціональності в розвитку фізичних, інтелектуальних, естетичних та психологічних якостей [3]. Відсутність уніфікованого проектування змісту підготовки фахівців з фізичної культури та спорту актуалізує проблему пошуку і активізації внутрішніх витоків їх особистісного розвитку.

Таким витоком є активність, найбільш вдале визначення якої, на нашу думку, наводить К.А. Абульханова-Славська [1], визначаючи активність як особистісний рівень, спосіб і якість задоволення вищих цінностей, потреб особистості, котра шукає, створює або перетворює умови їх задоволення згідно з позицією особистості, її цінностями й вимогами до неї.

Активність особистості у процесі взаємодії із середовищем означає, що будь-який вплив людини на середовище реалізується, по-перше, через її зовнішню предметну діяльність, по-друге, потребує прийняття певного рішення, і таким чином, містить у собі процес цілепокладання, побудову стратегічної програми діяльності, що є світоглядним вибором особистості [4].

Як зазначає Б.Б. Буяк: «Щоб студент став професіоналом, йому необхідно вийти з простору теоретичних знань у простір практичної діяльності й одночасно активного формування життєвих сенсів. Знання і методи діяльності потрібно поєднати в органічну цілісність, системоутворюючим чинником якої є ключові світоглядні цінності» [2, с.14].

Зміст знань перетворюється у світогляд лише тоді, коли набуває характер переконання, повної впевненості людини у своїх ідеях. Тому переконання можна визначити як функціональну одиницю світогляду. Вони займають центральне місце у світоглядній системі особистості [4]. Щоб знання перетворювались у переконання, у світогляд, вони повинні бути зрозумілі. Перетворення знань у переконання, у свою чергу, означає поєднання знань з емоціями, які виникають у процесі загально-практичної діяльності людини.

Майбутні фахівці фізичної культури та спорту, в силу специфіки навчально-тренувальної діяльності, постійно перебувають у вирі емоційної насиченості. Приймаючи активну участь у творенні себе як особистості, як майбутнього професіонала, вони спрямовують свої мотиваційні інтенції на активне ставлення до фізичної культури і спорту не тільки у процесі навчання й тренування, але і у всіх сферах життєдіяльності. Цьому сприяє не тільки сформована життєва потреба у заняттях фізичними вправами, спортом, туризмом, але і певне усвідомлення значущості обраної професії, де пріоритетними виступають наступні показники: фізичне вдосконалення особистості, що зумовлює розвиток її психофізіологічних і фізичних можливостей як фундаменту активно перетворюючої діяльності; вміння і навички, необхідні і достатні для цього; діяльнісна сутність фізичної культури, яка проявляється у широкому діапазоні фізкультурно-спортивної активності, саморозвитку, самовихованні, вдосконаленні педагогічної діяльності і досягненні у ній високих результатів.

Під час навчання у ВЗО, майбутні фахівці галузі фізичної культури та спорту проходять етап світоглядних пошуків, набуваючи власних життєвих позицій і принципів, формуючи і поповнюючи систему світоглядних ідей.

Світогляд так або інакше формується у кожної людини, і хоча цей процес здійснюється у певних соціальних умовах і суттєво визначається ними, світогляд – це індивідуальне багатство людини, літопис розвитку її свідомості і самосвідомості, духовного світу, процес глибоко особистісний і унікальний [4]. Тому, головним принципом сьогодення в університетській освіті та формуванні світоглядної складової сучасного студентства має стати не енциклопедичність і не спеціалізація, а, насамперед, індивідуалізація [2].

Список використаних джерел

1. Абульханова-Славская К. А. *Активность и сознание личности как субъекта деятельности. // Психология личности в социалистическом обществе: Активность и развитие личности. Москва: Наука, 1989. С. 110-134.*
2. Буяк Б.Б. *світоглядна складова розвитку студентства в контексті формування молодіжного середовища. Вісник НТУУ КІП. Філософія. Психологія. Педагогіка. 2012. Випуск 1. С.11-16. – URL: <https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/8395/1/02.pdf>. (дата звернення: 26.10.2021).*
3. Єрмоленко О.В. *Теоретико-методичні аспекти формування професійно-спеціалізованих компетенцій в процесі підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту. // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. 2020. Випуск 3 К (123) 20. С. 157-160.*
4. Соболева Н.И. *Мировоззрение и жизненный выбор личности. Киев: Наук. думка, 1989. 124 с. 2003. 184 с.*

Цифрак Олександр Васильович

студент Дніпровського державного медичного університету

ПОЛІОМІЄЛІТ: ПРОФІЛАКТИКА ІНФІКУВАННЯ ТА ПОШИРЕННЯ

Поліомієліт (дитячий параліч) – вірусне інфекційне захворювання з аліментарним шляхом передачі, що призводить до розвитку ураження нервової системи і паралічу різних груп м'язів. Зараження вірусами відбувається переважно в дитячому віці. На сьогоднішній день, завдяки вакцинації, захворюваність поліомієлітом вдалося звести до мінімуму.

Джерелом інфекції поліомієліту є тільки людина (антропонозна інфекція) – хворий (у тому числі і безсимптомними формами) та вірусноносії. У зовнішнє середовище вірус виділяється з випорожненнями людини або слиною на початкових етапах розвитку захворювання. Він може довго зберігатися у ґрунті і воді. Зараження відбувається декількома шляхами:

Повітряно-крапельний шлях – реалізується при вдиханні повітря з завислими в ньому вірусами.

Аліментарний шлях передачі – зараження відбувається при вживанні в їжу забруднених продуктів харчування.

Контактно-побутовий шлях можливий при використанні одного посуду для приймання їжі різними людьми.

Водний шлях – вірус потрапляє в організм з водою.

До захворювання на поліомієліт найбільшою мірою сприйнятливі діти у віці від 3 місяців до 2 років, у яких ще недостатньо сформований імунітет. Найбільший рівень захворюваності на поліомієліт зберігається в країнах з жарким вологим кліматом (країни Південно-східної Азії, Африки, Індія, Вірменія, Азербайджан, Болгарія, Туреччина). Для поліомієліту характерна сезонність зі збільшенням рівня захворюваності у весняно-літній період. Після перенесеної інфекції залишається стійкий специфічний імунітет.

Ефективності профілактики поліомієліту можна домогтися лише використовуючи поєднання санітарно-гігієнічних заходів і активної імунізації. Всі випадки поліомієліту, навіть за умови легкого перебігу його клінічної симптоматики обов'язково повинні бути зареєстровані в єдиному реєстрі інфекційних захворювань, схильних до епідемічного розповсюдження. Слід враховувати, що будь-яка спорадична спалах поліомієліту може провокувати розвиток епідемії, так як поширення вірусу серед людей відбувається дуже швидко, а вірус-збудник може тривалий час зберігати патогенні властивості щодо людського організму.

Метою санітарно-гігієнічних заходів є запобігання можливого поширення поліомієліту, і полягають в негайній госпіталізації хворих осіб в спеціалізовані інфекційні відділення з дотриманням карантинних заходів 40 діб. Пацієнту обов'язково повинен бути виділений індивідуальний комплект посуду, одягу і предметів особистого вжитку, які слід регулярно дезінфікувати. У ситуації, коли дитина мала тісний контакт з людиною, хворою на поліомієліт, необхідно обмежити його відвідування дитячих установ, а також організованих колективів на період 20 діб.

Жива вакцина від поліомієліту для перорального прийому широка в застосуванні завдяки легкості у використанні і ефективності розвитку специфічних протиполіомієлітних імунних реакцій. Вакцинація здійснюється триразово. Нещеплена дитина від поліомієліту ризикує захворіти важким інфекційним захворюванням, що має виражені негативні наслідки, що зберігаються протягом усього життя.

Список використаних джерел

1. Глобальна ініціатива по ліквідації поліомієліту: *Мат-ли наук.-практ. конф. від 22.06.2010р, м. Полтава. Полтава, 2010. 25 с.* 2. Задорожна В.І. Глобальна ліквідація поліомієліту: *успіхи та проблеми / В.І. Задорожна, В.І. Бондаренко // Сучасні інфекції. 2003. № 2. С. 12-18.* 3. Крамарев С.О. *Інфекційні хвороби у дітей (клінічні лекції). К.: Моріон, 2006. 479 с.* 4. Ходак Л.А. Використання внутрішньовенних імуноглобулінів при нейроінфекціях у дітей //Л.А. Ходак, О.О. Іжевська, О.В. Кніженко // *Клінічна імунологія. Алергологія. Інфектологія. 2008. № 6-8. С. 28-29.* 5. Ходак Л.А. *Інфекційні полінейропатії в дітей //Л.А. Ходак, Т.І. Навет: Метод. рекомендації. Харків, 2010. 26 с.* 6. Богадельников И.В. *Дифференциальный диагноз инфекционных болезней у детей //И.В. Богадельников. Симферополь, 2009. 689 с.*

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ СПОРТСМЕНІВ З ІНВАЛІДНІСТЮ В УКРАЇНІ

Зміна політичного строю в Україні в 90-і рр. ХХ ст. внесла серйозні перетворення по відношенню суспільства до інвалідів. Однак недостатній розвиток фізичної культури та спорту серед інвалідів в Україні залишався. Пояснюється це низкою причин: по-перше, ставленням до інвалідів у суспільстві та відсутністю соціально-економічних умов для вирішення даної проблеми; по-друге, нерозумінням багатьма державними, політичними і громадськими діячами України, і, в першу чергу, керівниками спортивних організацій, важливості вирішення цієї проблеми; по-третє, повною відсутністю елементарних умов для залучення інвалідів до занять фізичною культурою та спортом, перш за все, можливості самостійного пересування в громадському транспорті, невирішеністю проблем в місті і дорожньому будівництві, відсутність спеціалізованих або адаптованих спортивних споруд, обладнання та інвентарю тощо; по-четверте, зайвої захопленості спортивних організацій досягненням високих спортивних результатів, участю в спортивних змаганнях, тобто «спортизації» цієї роботи на перешкоду її фізкультурно-оздоровчої спрямованості; по-п'яте, низькою мотивацією у самих інвалідів до занять фізичною культурою і спортом.

В останнє десятиріччя на державному рівні неодноразово приймалися платформи, покликані захистити інтереси спортсменів з інвалідністю, адже вони склалися таким чином, щоб опікуватися інвалідів та сприяти їхньої залежності та ізоляції замість того, що б сприяти самостійності та інтеграції в суспільство. Зрозуміло, що економічна криза погіршувала становище інвалідів в країні. Однак, навіть незалежно від фінансового та економічного стану України в 1991-2014 рр., більшості спортсменам-інвалідам доводилося долати безліч фізичних та психологічних бар'єрів, щоб включитися в активне життя суспільства. Іноді їм доводилося стикатися з тією чи іншою формою дискримінації: з неможливістю пересування, отримання освіти і роботи, заняттями спортом та т. ін. На нашу думку, саме паралімпійський спорт в Україні після 1991 р. створив необхідні психологічні установки, які були потрібні для успішного воз'єднання інваліда з суспільством та участі в корисній праці, – все це є фактором оздоровлення та формування здорового способу життя.

Ставлення до людей з обмеженими можливостями є індикатором розвиненості суспільної свідомості, оскільки процес соціальної реабілітації інваліда та його інтеграції в суспільство – це процес взаємодії особистості і суспільства. Сутність соціальної інтеграції полягає в тому, що в процесі неї людина формується, як член того суспільства, до якого вона належить, як особистість, яка вміє виявляти незалежність від хвороби і обставин, зробити при необхідності свій життєвий вибір, цілком співвідноситься з її власними, а не заданими і що їх диктують ззовні намірами, мотивами, установками.

Не розроблений ані за кордоном, ані в нашій країні такий важливий аспект соціального захисту спортсменів з інвалідністю, як використання потенціалу фізичної культури в повсякденному житті після завершення спортивної кар'єри. Ця проблема, так само як і питання впливу управлінських структур на успішність професійної діяльності та забезпечення сімейного благополуччя, навіть в загальному плані, ще тільки почала досліджуватися [1].

Розробка, впровадження та практичне використання освітніх стандартів з адаптивної фізичної культури знаменує собою початок в Україні нового етапу використання фізичних вправ в роботі з інвалідами, особами з обмеженими можливостями здоров'я, з учнями та студентами спеціальних медичних груп та іншими категоріями осіб з відхиленнями в стані здоров'я.

Справа в тому, що, на відміну від світової практики, в Україні фізичні вправи стосовно названої категорії громадян використовувалися в переважній більшості випадків в якості засобів та методів лікування та реабілітації [2].

Історичний огляд становлення ідей паролімпізму в Україні дозволяє констатувати, що з моменту введення в систему вищої освіти нової спеціальності, а пізніше – напряду підготовки кадрів «Фізична культура для осіб з відхиленнями в стані здоров'я (адаптивна фізична культура)», відбулася корінна зміна ставлення суспільства до осіб з інвалідністю, поступове прийняття ним особистісно-орієнтованої гуманістичної концепції, поширенням на інвалідів ідей олімпізму, які в даному випадку набувають назву «паролімпізму». У науковому та освітньому середовищі все більш чітко усвідомлювалася реальна роль паролімпізму в житті людей з обмеженими можливостями здоров'я та інвалідністю, реабілітаційний, виховний, соціалізуючий потенціал даного виду соціальної практики, його можливості в підвищенні рівня якості життя даної категорії наших громадян.

Основні причини, які гальмували розвиток паролімпійського спорту в Україні в 1991-2014 рр.: відсутність єдиної концепції та державної стратегії розвитку паролімпійського спорту, необхідність суттєвого доопрацювання нормативно-правової бази спорту осіб з інвалідністю; відсутність чіткої системи державної пропаганди та популяризації фізичної культури та спорту, насамперед, серед інвалідів, що значно ускладнювало залучення осіб з обмеженими можливостями здоров'я в заняття фізичними вправами і спортом; недостатній рівень фінансування системи спорту осіб з інвалідністю; гострий дефіцит кваліфікованих кадрів, здатних забезпечити не тільки педагогічний, а й медичний, психологічний супровід занять з представниками різних нозологічних груп, брак фахівців, що володіли організаторськими здібностями, вміли вибудувати навчально-тренувальний процес і проводили спортивні змагання та заходи; відсутність налагодженої системи підвищення кваліфікації та обміну досвідом фахівців в області паролімпійського спорту; недостатня розробленість теорії та методики адаптивного спорту (мова тут йде не про накопичення та об'єднання знань з фізичної культури, спорту, медицини, корекційної педагогіки, а про створення, по суті, нового знання, що являло собою результат взаємопроникнення знань кожної з названих наук і дисциплін); недостатня розвиненість інфраструктури інваспорту: більшість спортивних споруд, в яких здійснювали підготовку до змагань люди з обмеженими можливостями здоров'я, не відповідали сучасним вимогам. Підбиваючи підсумки стану проблеми соціального захисту паролімпійського спорту в Україні в 1991-2014 рр., можна констатувати, що багато аспектів соціального захисту в теоретичному та практичному плані досліджені недостатньо щодо окремих соціально-професійних груп суспільства. Що ж стосується соціологічних досліджень організації соціального захисту спортсменів з інвалідністю протягом усієї спортивної кар'єри, а та-кож по її завершенні, подібні дослідження не проводилися.

Список використаних джерел

1. Винник В.А., Пономарчук В.А. Роль состояния здоровья и физического статуса в реализации жизненных планов человека. // Массовая физическая культура и спорт в борьбе за здоровый образ жизни советских людей. Минск, 1987.
2. Курдыбайло С.Ф., Евсеев С.П., Герасимова Г.В. Врачебный контроль в адаптивной физической культуре: учеб. пособие. Москва: Сов. спорт.

РОЗДІЛ 7.

ПРОФЕСІЙНІ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛЯ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ. ГЕНДЕРНА ОСВІТА В КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ ОСВІТНІХ ПРОЦЕСІВ. НЕПЕРЕРВНА ОСВІТА ДЛЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ: ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА. ГРОМАДЯНСЬКІ ІНІЦІАТИВИ В ІНТЕРЕСАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Великодна Євгенія Миколаївна

к. філос. н., доц., доцент кафедри управління інформаційно-освітніми проектами

Гірліна Наталія Юріївна

к. філос. н., заступник директора навчально-наукового інституту педагогіки

Долгова Юлія Василівна

*методист навчально-методичного центру забезпечення якості освіти,
КЗВО «Дніпровська академія неперервної освіти» Дніпропетровської обласної ради»*

ПІДВИЩЕННЯ ПРОФЕСІЙНОГО РІВНЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ В УМОВАХ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

Сучасний етап розвитку інформаційного суспільства зумовлює зміни підходів до професійного розвитку особистості. В економічно нестабільному світі, в умовах потреби поліфункціональної діяльності, і кожна людина має самореалізовуватися, насамперед професійно, щоб якісно та ефективно діяти, бути конкурентоздатною та успішною. В умовах реформування освітньої галузі, впровадженням основних засад Концепції Нової української школи, де ключовими компонентами є те, що вчитель має бути умотивований, який має свободу творчості й розвивається професійно, те, що в реформах вчитель є «найбільш визначним носієм змін» та є суб'єктом і об'єктом впровадження цих реформ, постає питання якісного підходу до підвищення кваліфікації педагогічних працівників. Тому зараз активно розробляються нові підходи і, відповідно, стратегії, способи і форми організації, зміст того, що потрібно засвоїти для професійного становлення й розвитку особистості педагога [3].

Проблема професійного розвитку особистості педагога саме з позицій компетентнісного підходу на сьогодні залишається дуже актуальною і викликає ряд труднощів на різних етапах її вирішення. Розвиток ключових компетентностей стосується не тільки питань змісту освіти, але й зачіпає соціальну сферу суспільства, яка передбачає формування в молодого покоління певних навичок для життя та діяльності. Саме компетентності розв'язують життєво важливі проблеми, оскільки дозволяють оперувати здобутими у школі знаннями та надають можливість застосовувати їх упродовж всього життя [2].

У Концепції Нової української школи визначено соціальне замовлення: компетенцізація освіти шляхом реалізації компетентнісного підходу, орієнтація її на результат у формі розвинутих ключових компетентностей учнів, структури їхніх знань, поглядів, ціннісних орієнтирів, успішної самореалізації в професії і житті, формування особистості, патріота, інноватора, здатного конкурувати на ринку

праці, розвивати економіку, навчатися неперервно впродовж життя.

У компонентній формулі нової школи провідне місце відводиться вчителям нової формації, які перебувають в авангарді суспільних та освітніх перетворень, успішних, умотивованих, компетентних, які є агентами сучасних змін. Такі вчителі виконують в освітньому процесі ролі наставника, фасилітатора, консультанта, менеджера, мають академічну свободу, володіють навичками випереджувального проектного менеджменту (планування й організації навчання, розроблення навчально-методичного забезпечення, оцінювання та ін.), самостійно й творчо здобувають інформацію, організовують дитиноцентрований процес. Отже, закладають надійне підґрунтя для навчання впродовж життя з метою особистісної реалізації. Нова місія педагога розглядається в контексті європейського професіоналізму із збереженням кращих ментальних українських характеристик, європейського виміру педагогічних якостей [5].

В період дистанційного навчання підвищення професійного рівня педагогів з викладання предметів або інтегрованих курсів дозволяє використовувати різні форми організації освітньої діяльності. Для якісного проведення уроків в цей період та для самоосвіти педагогам пропонується безліч інформаційних онлайн-ресурсів та онлайн-інструментів, які дають можливість проведення інтерактивних уроків, виховних заходів, позакласних занять із застосуванням різноманітних освітніх програм; застосовувати: електронні підручники, відеоуроки, онлайн-курси для підготовки до ЗНО, відеоконтенту з конкретних тем, різноманітні YouTube-канали із короткими науково-популярними відео з фізики, астрономії, біології, географії та математики тощо, вивчення предметів в ігровій формі, а також мандри Україною в реальному часі та інше.

Одна з переваг використання інформаційних технологій як засобу навчання в початковій школі виявляється надзвичайно ефективним тому що це дозволяє представити матеріал, що вивчається, у наочній виразній формі, із залученням кольорового забарвлення, анімації, динамічних ілюстрацій. Комплексний вплив на чуттєве сприйняття мультимедійних засобів у комп'ютерних програмах для молодших школярів здійснюється завдяки поєднанню наочно-образної, графічної і алфавітно-цифрової інформації на екрані комп'ютера із звуковою.

Ефективне застосування комп'ютерних програм припускає включення зворотного зв'язку вже на етапі сприйняття інформації, а безперервний індивідуальний контроль дає можливість коригувати напрям сприйняття, формувати вірний образ. Широта вживання різних форм представлення матеріалу полегшує його доступність для молодшого школяра, а також сприяє кращому усвідомленню. Використання інформаційних технологій у процесі навчання молодших школярів, дозволяє вчителю добитися стійкої уваги до матеріалу, який вивчається.

Також використання комп'ютерів у процесі навчання молодших школярів є одним з ефективних способів індивідуалізації навчання, розвитку інтелектуальних умінь і навичок дитини, створення позитивного емоційного фону навчання, а також підвищення мотивації. Впровадження інформаційних технологій у практику початкового навчання накладає певний відбиток на розвиток молодшого школяра, для якого комп'ютер стає рівноправним партнером, здатним точно реагувати на його дії й запити.

Застосування інтерактивних технологій здійснюється при проведенні занять і в дошкільних навчальних закладах. Це програми для ігор і занять з п'яти років, так як у дошкільників цього віку вже розвинута символічна функція мислення. Основними завданнями для педагогів є: формування у дітей елементарних уяв-

лень про комп'ютер як сучасний технічний засіб, можливостями його використання в різних сферах життя; озброєння початковими знаннями, уміннями та навичками самостійного володіння комп'ютером для ознайомлення з довкіллям, конструювання, малювання, експериментування тощо; сприяння розвитку передумов теоретичного мислення та інтересу до дій з комп'ютерною технікою [1]. Такі заняття для дітей мають велике значення саме для розвитку їх інтелекту, моторики рук, зорово-моторної координації, поліпшують та розвивають пам'ять і увагу. Виконуючи веселі ігрові завдання, дитина вчиться аналітично мислити в нестандартній ситуації, класифікувати та узагальнювати поняття, прагнути до поставленої мети. Використання інформаційних технологій активізує пізнавальну активність та розвиває самостійність, створює умови для продуктивної діяльності дитини, сприяє розвитку наочно-образного мислення дитини старшого дошкільного віку. Як показали дослідження, особливо успішно формуються за допомогою комп'ютерних технологій спеціальні якості мислення - динамічні просторові уявлення, що розвивають символічні функції наочно-образного мислення. Саме тому, в організації занять дітей дошкільного віку з комп'ютером важливе значення мають ознайомлювально-адаптаційний, освітньо-виховний і творчий етапи.

Отже, розвиток інформаційно-цифрової компетентності педагогів є необхідною умовою їх професійного розвитку, а також важливими не тільки при викладанні навчальних предметів, але й містять основні індивідуально-особистісні та професійно-діяльнісні якості, необхідні для успішного виконання стратегічної мети та завдань реформування початкової освіти: здатність орієнтуватися в інформаційному просторі, отримувати інформацію та оперувати нею відповідно до власних потреб і вимог сучасного високотехнологічного інформаційного суспільства.

Список використаних джерел

1. *Методичні рекомендації і поради щодо організації навчання комп'ютерної грамоти дітей в дошкільному навчальному закладі.* URL: http://dnz309.edu.kh.ua/metodist_rekomenduye/ikt_tehnologii_v_dnz/dlya_pedagogiv/metodichni_rekomendacii/. 3. Мірошник С.І. *Професійний розвиток педагога: сучасні підходи.* Народна освіта. Електронне фахове видання. Випуск №2(29), 2016 р. URL: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=4133. 4. *Нова українська школа.* URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>. 5. *Наказ Міністерства освіти і науки від 15 січня 2018 року № 36 «Про затвердження типової освітньої програми організації і проведення підвищення кваліфікації педагогічними працівниками закладами післядипломної педагогічної освіти».* URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-tipovoyi-osvitnoyi-programi-organizaciyi-i-provedennya-pidvishennya-kvalifikaciyi-pedagogichnih-pracivnikiv-zakladami-pislyadiplomnoyi-pedagogichnoyi-osviti>

Борисенко Оксана Феєясівна
Браткова Галина Миколаївна

методисти навчально-методичного відділу моніторингу якості освіти та зовнішнього незалежного оцінювання Сумського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти

СТАН ГОТОВНОСТІ ВЧИТЕЛІВ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ ЗМІСТУ НАВЧАННЯ У КОНТЕКСТІ ВИМОГ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Реформування системи освіти є надзвичайно важливим завданням суспільства. Успіх змін, які сьогодні відбуваються в освіті, залежить, насамперед, від учителя, який має перебувати в авангарді освітніх перетворень. У сучасних умовах радикально змінюється статус учителя, його освітні функції, зростають вимоги до

його професіоналізму. Новий Державний стандарт та концепція «Нової української школи» вимагають від педагога систематичного розвитку, удосконалення професійних компетентностей.

Для створення системи професійного зростання вчителів важливу роль відіграє моніторинг, який забезпечує відстеження стану сформованості професійних компетентностей педагогів, динаміки їх розвитку. Своєчасне виявлення проблем істотно полегшує пошук шляхів їхнього подолання. Навчально-методичним відділом моніторингу якості освіти та ЗНО Сумського ОІППО були розроблені анкети та проведено дослідження стану готовності вчителів основної та старшої школи до реалізації змісту навчання у контексті вимог Нової української школи. Мета дослідження полягала у визначенні стану сформованості компетентностей вчителів щодо реалізації інтегрованого навчання в контексті вимог НУШ.

У моніторингу взяли участь 26 заступників директорів із 18 закладів загальної середньої освіти, 210 учителів, 125 учнів 10-х класів.

Дослідження показало, що учителі ознайомлені з основними положеннями та змістом таких базових документів як Концепція «Нова українська школа» та «Державний стандарт базової середньої освіти», про що у своїх відповідях зазначили усі представники адміністрації закладів. Про свою часткову обізнаність з Концепцією НУШ повідомили 36% учителів; із Державним стандартом базової середньої освіти – 23%.

Специфіка освітянської діяльності ставить ряд вимог до професійних якостей педагога. Опитані заступники директорів високо оцінили рівень сформованості наскрізних (загальних) компетентностей учителів основної та старшої школи. Найвищим, на думку всіх респондентів, є рівень сформованості громадянської та соціальної компетентностей учителів (рис. 1).

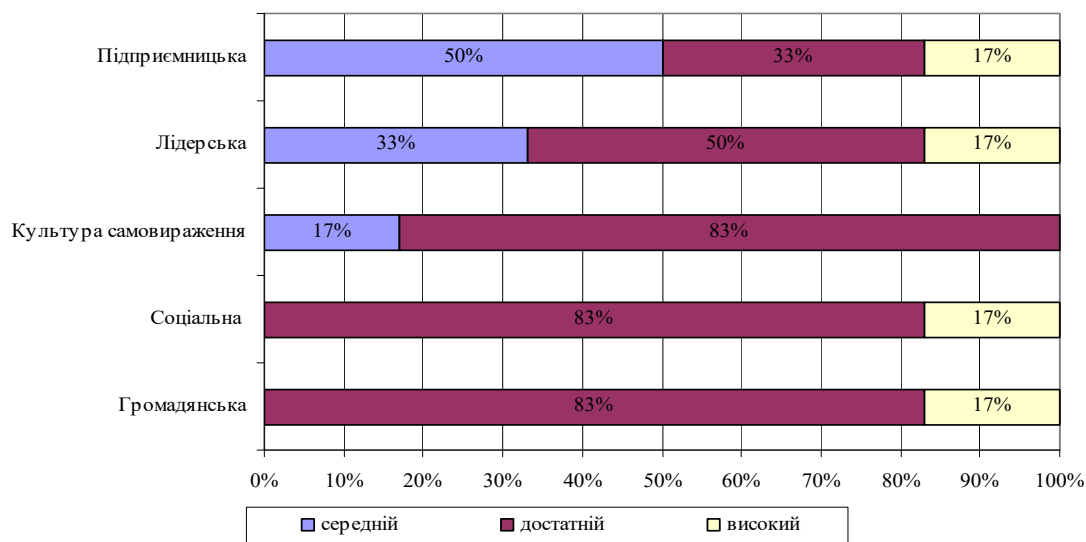

Рисунок 1 – Рівень сформованості окремих ключових компетентностей учителів основної та старшої школи (за відповідями заступників директорів)

Заступникам директорів закладів загальної середньої освіти було запропоновано оцінити сформованість професійних компетентностей учителів за напрямками їхньої педагогічної діяльності. Як свідчать результати опитування, найкраще вчителі володіють сучасним змістом освіти, методиками та технологіями навчання, а найбільш розвиненою є, як вважають заступники директорів, мовно-комунікативна компетентність. Учителі вміють чітко викладати думки, аргументувати, висловлювати судження, установлювати міжособистісні зв'язки, добирати форми і методи роботи; на достатньому рівні володіють інформаційно-цифровою компетентністю.

Проте, 17% респондентів зазначили, що предметно-методична компетентність учителів знаходиться на середньому рівні сформованості (таблиця 1).

Таблиця 1. Рівень сформованості професійних компетентностей учителів основної та старшої школи за напрямками педагогічної діяльності (у %)

Напрями педагогічної діяльності	Кількість респондентів				
	Компетентності	Рівень			
		Низький	Середній	Достатній	Високий
Навчання учнів предметів (інтегрованих курсів), застосування сучасного змісту освіти, методик, технологій	мовно-комунікативна	–	17	17	66
	предметно-методична	–	17	33	50
	інформаційно-цифрова	–	–	100	–
Партнерська взаємодія з учасниками освітнього процесу	психологічна	–	–	83	17
	емоційно-етична	–	–	67	33
	педагогічного партнерства	–	–	83	17
Організація безпечного розвивального, здорового, інклюзивного середовища	інклюзивна	–	17	66	17
	здоров'язбережувальна	–	–	50	50
	проектувальна	–	33	67	–
Управління освітнім процесом	прогностична	–	50	50	–
	організаційна	–	–	67	33
	оцінювально-аналітична	–	17	66	17
Безперервний професійний розвиток	інноваційна	–	17	33	50
	здатність до навчання впродовж життя	–	–	50	50
	рефлексивна	–	–	100	–

Переважно достатнім та високим рівнями респонденти оцінили сформованість компетентностей безперервного професійного розвитку вчителів. Половина заступників директорів високо оцінили сформованість інноваційної компетентності педагогів та їхньої здатності до навчання протягом життя. На думку опитаних, переважна більшість учителів здатні адекватно проводити професійно-особистісну самооцінку, прогнозувати та аналізувати результати своєї професійної діяльності.

Значна кількість (50%) заступників директорів зазначили, що прогностична компетентність учителів розвинена на середньому рівні. У процесі роботи у них виникають труднощі з визначенням кінцевих цілей та завдань на різних етапах уроку та передбаченням кінцевого результату. Оцінювально-аналітичну компетентність учителів близько 17% заступників директорів оцінили середнім рівнем.

Важливим напрямом роботи Нової української школи є партнерська взаємодія між усіма суб'єктами освітнього процесу, яка ґрунтується на принципах відвертості та співробітництва. Більшість опитаних (від 67% до 83%) оцінили компетентності з цього напрямку достатнім рівнем.

Досить різним є оцінювання компетентностей учителів, що пов'язані з організацією безпечного середовища для учнів. Усі заступники директорів вважають, що вчителі на достатньому і високому рівні володіють здоров'язбережувальною компетентністю, інклюзивною – 83% опитаних. Проектувальну компетентність учителів третина заступників директорів оцінили середнім рівнем сформованості. Проте, показники рефлексії усі заступники директорів оцінили достатнім рівнем.

Філософія Нової української школи ґрунтується на принципах компетентнісного підходу, дитиноцентризму, педагогіці партнерства, наскрізного процесу виховання, інтегрованого навчання. Готовність учителів до упровадження в практику роботи зазначених вище принципів оцінювалась заступниками директорів закладів та самооцінювалась учителями. Як показав проведений аналіз, результати оцінювання обох категорій респондентів є різними (таблиця 2).

Таблиця 2. Готовність учителів до впровадження принципів НУШ (у %).

Компоненти НУШ	Рівні оцінювання та самооцінювання							
	Низький		Середній		Достатній		Високий	
	заступники директорів	учителі	заступники директорів	учителі	заступники директорів	учителі	заступники директорів	учителі
Компетентісний підхід	–	–	–	16	83	68	17	16
Педагогіка партнерства	–	–	17	16	66	55	17	29
Дитиноцентризм	–	–	–	24	33	52	67	24
Наскрізний процес виховання цінностей	–	–	–	14	67	62	33	24
Інтегроване навчання	–	2	33	18	67	62	–	18
Моделювання уроків, завдань, запитань	–	1	33	16	67	60	–	23

На думку більшості заступників директорів, готовність учителів до впровадження компонентів НУШ відповідає переважно достатньому (від 33% до 83% відповідей) та високому (від 16% до 29% відповідей) рівням. Жоден із опитаних заступників не оцінив готовність учителів до інтегрованого навчання та моделювання уроків високим рівнем; третина опитаних вважають цей рівень середнім.

Власну готовність до впровадження компетентнісного навчання, реалізації наскрізного процесу виховання цінностей, інтегрованого навчання від 68% до 62% учителів оцінили достатнім рівнем. Не готові реалізувати принцип інтегрованого навчання (за результатами самооцінювання) 2% учителів.

Компетентісний підхід у навчанні в системі НУШ є основою для формування в учнів здатності практично діяти, застосовувати досвід успішної діяльності у певній сфері. У ході дослідження вчителям було запропоновано оцінити рівень власних здібностей щодо формування в учнів основних компетентностей базової освіти. Як свідчать результати анкетування, найвищу оцінку (від 95% до 88%) учителі дали своїм здібностям щодо розвитку вільного володіння державною мовою та культурної компетентності. Переважно достатнім рівнем респонденти оцінили власну готовність до формування громадянської та соціальної (58%), інноваційної (58%), інформаційно-комунікаційної (57%), самоосвітньої (50%) компетентностей.

Здатність спілкуватися іноземною мовою, здібності до формування математичної, природничої, підприємливості та фінансової компетентностей, була оцінена частиною респондентів (від 45% до 1%) низьким рівнем. Вочевидь, це пов'язано з тим, що вчителі вважають, що в межах своєї предметної галузі не можуть розвивати всі зазначені вище компетентності, а інтегроване навчання не використовується ними у педагогічній практиці.

Одним із завдань реформи НУШ є розвиток в учнів цілісної картини світу, уявлень про спільність та взаємозв'язок процесів і явищ, що відбуваються у природі та суспільстві. З метою реалізації поставлених завдань, учителі практикують у своїй педагогічній діяльності інтеграцію навчального змісту на уроках різних освітніх галузей. Як показало опитування вчителів, задля реалізації інтегрованого навчання вони проводять уроки з міжпредметними зв'язками (82 %), тематичні навчання (58%), інтегровані уроки (53%), інтегровані заняття (30% відповідей). Намагаються застосовувати відповідні засоби якомога частіше 82% опитаних. Проте, анкетування учнів показало, що більше третини з них (38%) вважають, що між предметами, які вони вивчають у школі, немає нічого спільного.

Отже, результати моніторингового дослідження дають змогу констатувати, що вчителі систематично працюють над удосконаленням власної професійної майстерності; проте, педагогічності компетентності вчителів основної та старшої школи, володіння якими потребує концепція Нової української школи, перебувають у процесі формування.

Вознюк Лідія Володимирівна

к. пед. н., доц., доцент кафедри освітнього менеджменту, державної політики та економіки КЗВО «Дніпровська академія неперервної освіти» ДОР

МЕТОДОЛОГІЧНА КУЛЬТУРА ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СУЧАСНОГО ВЧИТЕЛЯ

Бути професіоналом в бурхливому ХХІ столітті неможливо без знання інструментарію, який забезпечує нам професійне зростання в умовах реформування, в умовах глобалізаційних освітніх трансформацій. Тому для вчителя методологічна культура відіграє роль регулятора якісних змін у його професійному зростанні. За своєю суттю – це результат педагогічної рефлексії.

Проблемі становлення методологічної культури вчителя присвячено дослідження О. Дубасенюк, П. Кабанова, В. Кравцова, О. Лаврентьєвої, С. Сисоєвої, О. Ходусова та ін. На противагу традиційному уявленню про методологічну культуру, яка пов'язувалася виключно з дослідно-експериментальною діяльністю педагога, дослідники стверджують, що ця культура необхідна в практичній діяльності, оскільки є основою професійної компетентності педагога.

Філософський аспект професійного саморозвитку педагога у контексті методологічної культури висвітлено у працях І. Бежа, С. Гончаренка, А. Глузмана, І. Зязюна, В. Кременя Н. Ничкало, І. Підласого, В. Сластьоніна. У працях учених досліджено сутність саморозвитку та самоосвіти вчителя, вплив педагогічної та її складової методологічної культури на професійне зростання вчителя.

На думку вчених, методологічна культура – це особлива форма прояву педагогічної самосвідомості, яка характеризується наявністю високого рівня методологічних знань та умінь, наявністю успішного особистісного досвіду, а також методологічною рефлексією [2, 4]. Аналіз наукових джерел дає змогу зробити висновки, що методологічна культура є найвищим показником професійної готовності педагога в сучасній освітній парадигмі. Вона побудована як методологічна траєкторія формування особистісно-професійного самовизначення вчителя. Необхідно зазначити, що методологічна культура – це не просто оволодіння сучасними методами навчання, виховання чи розвитку учня. Насамперед – це оволодіння педагогічним методом як інструментарієм для розуміння цінності цих знань, їх організацію та використання на засадах емоційно-моральних відносин зі

світом. Тому методологічну культуру можна розглядати як прояв інтелектуальної культури.

Кабанов П.Г визначає методологічну культуру як механізм, який зберігає людину в даному смисловому полі. На думку вчених, основними критеріями сформованості методологічної культури є методологічні знання, дослідницькі уміння та особистісне ставлення вчителя до методологічної культури як нової педагогічної цінності. Сюди ж ми відносимо використання педагогом науково-педагогічних знань для вдосконалення своєї роботи, зокрема: володіння методами творчої діяльності та використання творчих методів у педагогічній практиці, наявність навичок самостійної науково-дослідної роботи; сформованість навичок роботи з науковою інформацією, основними способами її аналізу та систематизації; здатність застосовувати теоретичні знання у своїй практичній діяльності.

У роботах Є. Бондаревської та С. Кульневич, поряд із системою цінностей, ядром методологічної культури вчителя визначається педагогічна самосвідомість, яка спрямовує мислення вчителя на усвідомлення себе і своєї ролі як педагога, який несе відповідальність за результати власної професійно-педагогічної діяльності. Проявляється педагогічна самосвідомість у методологічних умінях – особливих здатностях, які дозволяють здійснювати методологічний пошук (розміркування, рефлексія, критичність, уміння виявляти сховані протиріччя як у сфері професійно-педагогічної діяльності, так і у сфері індивідуально-професійного саморозвитку).

Проблема методологічної культури як механізму саморозвитку педагога знайшла своє відображення у дослідженнях О. О. Лаврентьевої. На думку вченої, опанування методологічною культурою відбувається шляхом самоаналізу досвіду через застосування методологічних знань у процесі власної професійно-педагогічної діяльності.

Аналіз практики наявності методологічної культури вчителя в сучасній школі показав, що значна кількість вчителів не володіють належним рівнем методологічних знань та методологічних умінь, не можуть дати розкрити зміст поняття «методологічна культура вчителя». Так, 78% вчителів методологічні знання пов'язують з методикою викладання навчальної дисципліни. 81% вчителів не можуть розрізнити загальнонауковий рівень методологічних знань від конкретно наукового, рівня процедур та технік дослідження. 69% вчителів поняття «методологічна культура» ототожнює з поняттям «професійна культура» фахівця.

Такі показники свідчать, що поняття «методологічна культура вчителя» розглядається здебільшого закладами вищої освіти у контексті формування інтегральних (системні, інструментальні, міжособистісні) та спеціальних (професійних та фахових) компетентностей на рівнях бакалавра та магістра. А методологічна культура насамперед базується на ключових (базових) компетентностях, які забезпечують наступність і послідовність навчання впродовж усього життя людини, в тому числі й у професійній діяльності. Ці компетентності поступово поглиблюються і збагачуються залежно від рівня самосвідомості вчителя.

Таким чином, методологічна культура вчителя ґрунтується на засадах нової парадигми професійного розвитку, нових професійних стандартах і є основою у професійному зростанні педагога.

Список використаних джерел

1. Бех І.Д. Компетентнісний підхід у сучасній освіті. URL: <http://www.ipv.org.ua/component/article/8-beh/56-2012-09-04-22-32-01.html> (дата звернення: 20.08.21).
2. Дубасенюк О.А. Формування методологічної культури молодого дослідника у процесі його наукового становлення у сфері педагогіки. *Професійна освіта: педагогіка і психологія*. Київ, 2009. С. 67-74.
3. Загвоздина С.А. *Методологическая культура учителя: систематизация понятий*. URL: <https://cyberleninka.ru/>

article/ n/ metodologicheskaya-kultura-uchitelya-sistematizatsiya-ponyatiy. 4. Лаврентьева О.О. Методологічна культура вчителя: у пошуках концептів професійної діяльності. URL: <http://lecture.in.ua/metodologichna-kultura-vchitelya-u-poshukah-konceptiv-profesi.html>. 5. Мариновська О.Я. Педагогічна інноватика. Менеджмент інновацій: навч.–метод. посіб./Оксана Яківна Мариновська. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2019. 504 с.

Балала Любов Іванівна

консультант КУ «Центр професійного розвитку педагогічних працівників
Синельниківської міської ради»

Гулевська Лариса Станіславівна

директор КЗО «Дошкільний навчальний заклад (ясла-садок) № 3
«Сонечко» Синельниківської міської ради

ВИБІР ЗДОРОВОГО ХАРЧУВАННЯ, АБО КАЗКИ ЯК РЕЗУЛЬТАТ СПІЛЬНОЇ ТВОРЧОСТІ ВИХОВАТЕЛІВ, ДІТЕЙ ТА ЇХ БАТЬКІВ

Казка - це один із словесних методів екологічного освіти дітей з позиції сталого розвитку. Казки - це особливий світ дитинства, емоційний настрій, доброта та радість. Мета казок - у захоплюючій формі пояснити та аргументувати вибір дій щодо продуктів харчування.

Представляємо казки, які є результатом співпраці вихователів, дітей, їхніх батьків над проектом «Яку їжу ми обираємо» та спрямовані на формування культури харчування.

Казка «Про дівчинку Оленку, моркву та буряк»

Бабуся Оленки захворіла та попросила внучку полити город. Оленка взяла лійку і стала поливати грядки. Але коли вона дійшла до моркви та буряків, то поставила лійку і сказала: «Ці овочі я не люблю, і поливати не буду». Тут пролунав тріск і з грядки вистрибнули велика помаранчева морква і червонощокий буряк. «Кому ми тут не подобаємося» - обурено запитали вони. Оленка злякалася і позадувала назад. «Ми дуже корисні та смачні! - сказали хором вони. Ти навіть нас не пробувала! Так ось ми тобі зараз розкажемо, які ми».

- Я красуня Морква. Мене усі люблять. Я постачальник вітаміну «А», який сприяє росту та зміцненню кісток, здоров'ю шкіри, зубів та ясен, а також покращує зір. Тільки їсти мене треба зі сметаною, так мої вітаміни краще працюють. Оленка задумалася і почала слухати уважніше.

- Я - Буряк. Добре підвищую рівень гемоглобіну та нормалізую обмін речовин, сприяючи травленню. Знижую нервову збудливість та зміцнюю серце. А ще я багатий на залізо, магній і йод.

«Ти все зрозуміла, Оленко? - спитали морква та буряк. Ми дуже корисні та смачні. І краще їсти нас влітку у свіжому вигляді. Взимку нас теж їдять, але у тепличних овочів немає тих сили, які є у тих, що зріли на грядці, на сонечку, тому їж більше овочів улітку», - сказавши це, вони зникли.

Оленка схопила лійку і побігла до бабусі. Вона попросила зробити їй салат з буряка та моркви. Салат їй дуже сподобався. Вона нікому не розповіла про те, що сталося на городі, але з того часу завжди їла овочі і перестала хворіти.

Казка «Про хлопчика та картоплю»

Жив хлопчик Петрик, було йому 5 років. Він був хорошиий хлопчик, тільки дуже не любив картоплю.

А картоплю люблять і старий, і малий. Їдять її в різних видах: смажену, варену, печену, оскільки вона смачна та корисна. І вирішила картопля, що вона сама потоваришує з Петриком.

Коли Петрик із мамою посадили картоплю в землю, вона почала швидко зростати. Бадилля у неї виростило зелене-призелене, кучеряве - прикучеряве, квіточки на бадиллі біленькі та синенькі. Одним словом - диво.

Повз таку красу неможливо було пройти. І сама картопля в землі виростила велика - превелика. Петрик з мамою її викопали та принесли додому. А вдома, ні з того, ні з цього, картопля раптом сама стрибнула до мийки, сама помилася, сама почистилася і стрибнула у сковорідку з олією. Вийшла картопелька рум'яна, апетитна, і Петрик її з'їв.

З того часу картопля і Петрик найкращі друзі. І ви, діти, обов'язково їжте картоплю. Адже в ній велика кількість корисних для організму вітамінів.

Казка «Корисна каша»

Жив собі на світі хлопчик. Звали його Микола. Він був маленький і ходив до дитячого садочка. І була у нього мрія стати спортсменом. Щоранку мама варила для Миколки смачну кашу, але він ніколи її не їв, а віддавав коту Маркізу, доки мама мила посуд.

Якось у дитячому садочку проводилося спортивне змагання: «Хто перший пробіжить крос». Миколка, звичайно, хотів виграти, тому старанно тренувався. У день змагань він як завжди свою кашу віддав коту, і вся сила разом з кашою перейшла до Маркіза.

Коли пролунав сигнал, всі діти швидко побігли, а Миколка не зміг наздогнати їх, бо йому не вистачило сил. Він дуже засмутився і у вечорі все розповів мамі. Мама сказала, що діти швидко бігають, бо їдять кашу, яка дає дуже багато сил.

Миколка все зрозумів. Наступного ранку мама приготувала йому смачну, корисну кашу. Миколці каша так сподобалася, що він з'їв дві тарілки.

І дуже скоро Миколка став справжнім спортсменом і, звісно, чемпіоном!

«Казка про моркву»

Жила-була Морква з кучерявою косою, з рум'яним бочком. Сиділа вона біля віконця, грілася на сонечку і сумувала. Ніхто не хотів із нею грати. Дітки з чогось взяли, що вона не смачна. Хоча сама морква вважала себе солодкою та хрусткою.

Дивилася вона як діти їдять зовсім не корисні цукерки, чіпси і думала: «Чим же я гірше? У мене стільки вітамінів та корисних речовин. Що ж мені робити?».

Думала вона думала, але так нічого й не вигадала. Але довго їй сумувати не довелося, бо прийшла мама і принесла для моркви її друзів: цибулю, кабачки, буряки, огірочки, помідори та багато інших овочів.

І з цієї дружби вийшло багато корисних страв: і смачний борщ, і свіжий салатик, і овочева рагу. Спочатку діти не дуже хотіли пробувати всі ці страви. Але побачивши яскраві барви у тарілці, почали їсти. Зраділа морква.

Нарешті-то вона може віддати всі вітаміни та корисні речовини, які так довго збирала, дітям. І вони виростуть сильними, здоровими та красивими.

«Казка про те, наскільки корисний сир»

Жили-були дід та баба. Приїхав до них у село онучок-Василько погостювати. Бабуся зраділа і давай онука всякими смаколиками пригощати. Вранці, Василько вставав, а на столі вже стояли гарячі млинці та парне молоко.

Але якось, одного ранку, онук прокинувся і побачив на столі сир, який не любив і тому не їв. Розповів Василько про це бабусі. Засмутилася бабуся, сидить, плаче, адже сир такий корисний дітям. У ньому фосфор і кальцій для зміцнення кісток. От дід каже бабі: «Давай покличемо мишку. Нехай уночі співає Василькові про користь сиру». Бабуся погодилася. Ось онучок заснув, прибігла мишка і почала пісеньку співати, який сир смачний та корисний. Вранці, коли Василько прокинувся, він побачив на столі сир, але їсти його не став. Бабуся знову засмутилася.

Позвали вони з дідом мишку-норушку, щоб разом з кішкою співали онукові про сир, що його всі їдять і дорослі, і діти, і котики, і мишки.

На ранок Василько прокинувся і питає: «А, правда, що сир дуже корисний, та ще й смачний?». Бабуся кивнула, тоді Василько спробував ложку, сподобалося. З'їв усю тарілку і сказав: «Який я був дурний, що не їв сир». Ось так кішка та мишка допомогли зрозуміти Василькові про користь сиру. Діти, обов'язково їжте сир!

«Еко-казка про котика Мурчика, або правдива історія про користь риби»

Колись, давним-давно жив кіт на ім'я Мурчик. Це був ленивий, товстий кіт. Він любив лежати на м'якому дивані та їсти різні шкідливі продукти: торти, тістечка, цукерки, чіпси, ковбасу та запивати їх кока-колою, фантою, згущеним молоком.

Мама котика жаліла синопця і казала: «Котику Мурчику! Подивися, яка гарна погода на вулиці. Усі твої друзі-котики гуляють, грають у футбол. Сходи, пограй теж. Але Мурчик відповідав: «Не хочу! Я надто голодний! Краще принеси мені більше тістечок, морозива, гамбургерів! Будь ласка!» - Він перекочувався на інший бік і посміхався.

Мама кішка тільки хитала головою. Та одного разу вона повезла свого сина до села Рибне Муркочене, де пройшло її дитинство. У цьому селі була річка Рибна, рибалки, свіже повітря та багато інших котиків. Вранці мама кішка сказала Мурчику: «Підемо на річку знайомитися з іншими котиками». Мурчик не був радий поїздки, не хотів йти на річку, але мама кішка так суворо подивилася на сина, що той вирішив послухатись.

На річці Рибній зібралося багато красивих спортивних котиків. Вони сиділи, лежали, грали біля води і ніби чогось чекали. Сонечко пригрівало, і Мурчик заснув під його теплим промінням. Йому снилося, ніби він лежить на дивані і уплітає торти, тістечка, цукерки, чіпси. Смаколиків ставало все більше, ось вони заповнили всю кімнату, вони всміхалися і голосно співали: «Мя-я-я-у-у-у! Мя-я-я-у-у-у! Мя-я-я-у-у-у!» - ця пісня лунала все голосніше і котик Мурчик прокинувся.

Він побачив, що всі котики вишикувалися в чергу і кудись дивляться в один бік і йдуть туди з веселою котячою піснею: «Мя-я-я-у-у-у! Мя-я-я-у-у-у! Мя-я-я-у-у-у!». А потім повертаються задоволені і тримають ось у зубах.

Мурчику стало так цікаво, що він навіть на хвилину забув про те, що він ленивий ненажера - ласун і підібрався ближче до котячої черги. Спочатку він нічого не зрозумів, а потім дізнався, що котики йдуть по черзі до рибалки, Володі Вудочкина, який ловив і пригощав їх рибкою. Щоб отримати частування з річки Рибної, котику треба було виконати фізкультурні вправи: 5 разів віджатися, або зробити 10 присідань, або зловити одну мишку - злодійку. Однак котик Мурчик був надто ленивий і товстий, щоб зробити хоч одну вправу. Настав вечір. Мурчик сказав мамі: «Я надто голодний, щоб робити вправи. Принеси мені тістечок, цукерок, чіпсів, кока-коли та згущеного молока. Будь ласка». Але мама кішка відповіла: «Ми у селі Рибне Муркочене. Тут не буває тістечок, чіпсів, кока-коли. Тут коти їдять рибу з річки Рибної. Ця рибка не проста: який котик її з'їсть, той одразу забуває про лень і валяння на дивані, а стає бадьорим, енергійним, хоче грати та займатися фізкультурою. Так що вибирай сам, чого ти хочеш: мріяти про шкідливі продукти або скуштувати рибку з річки Рибної». Котик Мурчик спочатку вибрав мріяти, але голодним це робити не дуже добре. Так він і заснув. А вранці йому стало так цікаво спробувати особливу рибку, що він знову забув про те, що він ленивий ненажера - ласун і вирішив зробити вправи, щоб отримати рибку. А оскільки він цілий день нічого не їв, то трошки схуд і зміг зробити цілих

два присідання і одне віджимання. Тільки мишка - злодійка від нього втекла. Але мама кішка була дуже рада і похвалила Мурчика перед усіма спортивними котиками, а рибалка Володя Вудочкін йому одну смачну рибку як нагороду за перемогу над власною лінню. Мурчик із задоволенням з'їв рибку, адже вона була не проста, а особлива. Як тільки він відкусив перший шматочок, одразу відчув, що хоче грати та займатися фізкультурою. Коли відкусив другий шматочок, став бадьорим і веселим, а коли доїв рибку, забув, що був ленивим ненажерою - ласуном. Наступного разу котика Мурчику вдалося зробити 5 віджимань. Він отримав заслужену рибку, з'їв її, зарядився енергією і зрозумів, що хоче стати найспортивнішим котиком. З того часу Мурчик став щодня приходити на річку Рибну до рибалки, Володі Вудочкіна, та заробляти особливу рибку для спортивних котиків. Незабаром він зміг упіймати і мишку - злодійку. А через деякий час став чемпіоном з котячого фізкультурного багатоборства і посів 1 місце на кошачій олімпіаді Рибне Муркочене -2021. Ленивий котик став веселим і спортивним завдяки рибиці, яка заряджає на цілий день не лише котиків...

Кожна казка – це повчальна історія, яка сприяє аналізу способу харчування з позиції сталого розвитку та формування культури харчування дітей та дорослих.

Богаतिренко Оксана Олександрівна

вчитель української мови та літератури, Криворізька гімназія № 51 КМР

ФОРМУВАННЯ МЕДІАГРАМОТНОСТІ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ

Сучасна середня освіта покликана поруч із традиційними завданнями, які формують у здобувачів освіти базові знання, також упроваджувати новітні методи та прийоми, які, у свою чергу, сформують уміння опрацьовувати та критично оцінювати інформацію, вирішувати складні інтелектуальні завдання і творчо підходити до вирішення проблем.

У сучасному інформаційному суспільстві випускник закладу освіти має володіти освітніми інструментами критичного мислення з метою формування своєї медіаграмотності.

Медіаграмотність – рівень медіакультури, досягнений медіаосвітою, що стосується вміння користуватися інформаційно-комунікативною технікою, виражати себе і спілкуватися за допомогою цих медіазасобів, свідомо сприймати і критично тлумачити інформацію, відділяти реальність від її віртуальної симуляції. [1; 2]

Сучасні діти мають кліпове мислення, вони не сприймають інформацію цілісно, відбувається фрагментальне сприйняття, і ці фрагменти не співвідносяться один з одним. Унаслідок таких процесів виникає когнітивне перевантаження, яке послаблює здатність перевіряти й диференціювати інформацію. Перед вчителем сьогодні стоїть одне з ключових завдань – виховати медіаосвіченого громадянина суспільства, який зможе критично аналізувати медіа, а саме: відрізнити факти від суджень, ідентифікувати різні види маніпуляцій (у заголовках, фото, відео, соціологічних даних) та прояви пропаганди й мови ворожнечі, ефективно шукати інформацію, безпечно комунікувати у соціальних мережах.

Ураховуючи, що вчителі української мови та літератури безпосередньо працюють з мовою як знаковою системою, яка служить засобом вираження думок та передачі інформації, та мовленням як основним засобом спілкування, то цілком логічно, що саме на уроках словесності доцільно впроваджувати засади медіаграмотності.

Медіауроки навчають здобувачів освіти аналізувати, критично осмислювати і створювати медіатексти, визначати джерела їх виникнення; інтерпретувати медіатексти й цінності, що несуть в собі медіа; добирати відповідні медіа для створення та розповсюдження власних медіатекстів і залучення зацікавленої в них аудиторії. На таких уроках запам'ятовуваність навчального матеріалу підвищується до 40-50%, зростає рівень мотивації та активізується самостійна діяльність учнів.

Нижче наведено приклади вправ, які розвивають навички інфомедійної грамотності та можуть бути використані під час проведення уроків української мови та літератури у 8 та 9 класах (матеріали розроблені в рамках проекту «Вивчай та розрізняй: інфо-медійна грамотність»)

Уроки української мови

8 клас. Односкладні прості речення з головним членом у формі присудка й підмета

Вправа «Ризики онлайн-спілкування»

У рамках уроку пропонуємо виконати дві вправи для закріплення знань про односкладні речення, які також сприятимуть тренуванню навичок з особистої кібербезпеки, а саме вмінню запобігати ризикам у комунікації. Пропонуємо обговорити з учнями «за» і «проти» активного й необмеженого користування соціальними мережами.

9 клас. Розвиток української мови

Вправа «Етапи розвитку інформаційного простору»

Учням пропонується визначити хронологію виникнення різноманітних каналів розповсюдження інформації, з'ясувати, як це впливало й впливає на інформаційний простір на різних етапах розвитку української мови.

9 клас. Пряма й непряма мова. Заміна прямої мови непрямою

Вправа «Аналізуємо пряму й непряму мову в медіа»

Завданням буде проаналізувати новини, де використовується пряма й непряма мова, та навчитися виявляти можливості маніпуляцій із використанням непрямої мови.

9 клас. Складносурядне речення, його будова й засоби зв'язку між його частинами

Вправа «Соціальна реклама»

Запропонована вправа поєднує вивчення складносурядних речень з умінням аналізувати структуру рекламного тексту та вивченням специфіки соціальної реклами. Необхідною умовою буде доступ до інтернету та наявність гаджетів.

Уроки української літератури.

8 клас. Ю. Винничук «Місце для Дракона»

Вправа «Розпізнавання мови ворожнечі в літературному творі»

Запропонована вправа складається з трьох етапів. На першому відбувається обговорення питання маніпуляції, на другому – аналіз діалогів, що сприяє розумінню, як стереотипи щодо певного народу можуть призводити до використання мови ворожнечі. Третій етап спрямований на роботу з поняттям «мова ворожнечі щодо релігії».

9 клас. Роль і місце літератури в житті нації. Художній твір – нова естетична дійсність, що «вбирає» свій час і є носієм національних та загальнолюдських цінностей

Вправа «Аналіз медіатекстів»

Під час виконання вправи здобувачі освіти знайомляться зі схемою аналізу журналістського матеріалу (медіаповідомлення), і за такою ж схемою пропонується проаналізувати книжку чи літературний твір, тому що книжка – це теж медіа.

9 клас. Соціально-побутова драма І. Котляревського «Наталка Полтавка» - перший твір нової української драматургії

Вправа «Стереотипи»

Завдання тренує у здобувачів освіти навичку ставити запитання, порівнювати традиційне суспільство (у творі І. Котляревського) із сучасним. Необхідно з'ясувати, яким було становище жінки тоді й тепер, особлива увага приділена обговоренню ролі жінки та стереотипів навколо цього.

Формування медіаграмотності – це нагода урізноманітнити, осучаснити уроки, покращити успішність через залучення здобувачів освіти до їхньої власної культурної території, задовольняючи їхні інтереси.

Медіаграмотність формується у процесі написання есе, дописів у соцмережах, соціальних реклам, створення коротких відео, фотоколажів з коментарями, торкаючись сучасних, достатньо дискусійних і цікавих для підлітків тем. Створення таких медіапродуктів сприятиме розвитку комунікативної компетентності, мотивуватиме до вивчення мови та літератури.

Список використаних джерел

1. *Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої освіти. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>.* 2. *Іванов В. Ф., Волошенюк О. В. Медіаграмотність: Підручник для вчителів. К.: Центр вільної преси, Академія Української преси. 2017. С. 319.* 3. *Навчально-методичні матеріали для вчителя «Інфомедійна грамотність на уроках української мови» для 8-9 класів <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalno-metodichni-materiali-dlya-vchitelya-infomedijna-gramotnist-na-urokah-ukrayinskoyi-movi-dlya-89-klasiv>*

Дубина Наталя Миколаївна

*вчитель української мови та літератури,
Запорізька загальноосвітня школа І-ІІІ ст.в № 55 ЗМП Запорізької області*

ПІДВИЩЕННЯ ІНТЕРЕСУ ДО ВИВЧЕННЯ ЛІТЕРАТУРИ ЗАСОБАМИ ІГРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Ігрові технології у вихованні та навчанні, мабуть, найдавніші. Можливо, саме тому педагогічна гра залишається дуже дієвим методом для розвитку і вдосконалення пізнавальних, розумових і творчих здібностей дітей. Гра відкриває дитині незнайомі межі навчання, допомагає по-новому подивитися на звичний урок, сприяє виникненню у школярів інтересу до навчального предмета, значить, процес навчання стає більш ефективним. У сучасній школі, яка робить ставку на активізацію та інтенсифікацію навчання, ігри використовуються у наступних випадках: як самостійна технологія для вивчення понять, тем, розділів навчальної програми; як елементи більш широкої технології; як технологія позакласної роботи; як частина уроку / урок.

Поняття «ігрові технології» включає широку групу методів і прийомів організації педагогічного процесу у формі різноманітних педагогічних ігор. Педагогічна гра має структуру, що відрізняє її від інших видів діяльності. Це єдина система впливів, спрямована на формування в дитини потреби у знаннях, активного інтересу, формування більш досконалих пізнавальних навичок і вмінь. Основними

елементами навчальної гри, що надають їй форму навчання і гри водночас, є навчальні та ігрові завдання, ігровий задум, правила, ігрові дії, обладнання гри, результат гри. Мета гри – забезпечення переходу від пізнавальної мотивації до професійного зв'язку з появою потреби у знаннях та їх практичного застосування в обстановці навчального процесу.

На своїх уроках я впроваджую рухливі, розумові або дидактичні ігри.

Основним призначенням таких ігор є розвиток пізнавальної діяльності дітей. На уроках української літератури ці ігри широко використовуються для закріплення знань, що одержані на уроці. Для будь-якої гри характерним є почуття задоволення і підвищеного емоційного тону гравців. У ролевих іграх емоції пов'язані з виконанням взятої на себе ролі, відповідно до правил гри; у рухливих іграх - з розвитком мускулатури та моторики; у дидактичних - з досягненням певних результатів.

Ігри виховують самостійність, формують певні естетичні та світоглядні позиції, співробітництво, комунікабельність. Використання ігрових завдань сприяє розвитку мислячої особистості.

По-перше, такі завдання здебільшого є пошуковими. Вони ставлять учня перед необхідністю самостійно знаходити шляхи розв'язання, а отже, розпізнавати, аналізувати факти, зіставляти їх і формулювати висновки. А це розвиває творчі здібності школяра, увагу, ініціативність.

По-друге, робота з ігровими завданнями створює позитивну мотивацію навчання, пробуджує бажання знати.

По-третє, самостійно відкриваючи для себе певні мовні явища, учень дістає задоволення, впевненість у своїх здібностях, що зумовлює самореалізацію особистості.

На відміну від ігор взагалі педагогічна гра володіє істотною ознакою, яка відрізняє її від інших – чітко визначеною метою навчання і відповідним педагогічним результатом, які можуть бути зумовлені та виявлені в явному вигляді та характеризуються навчально-пізнавальною спрямованістю.

Сучасне суспільство змінюється досить швидко, важко прогнозувати навіть найближче майбутнє. Неможливо передбачити: які знання можуть знадобитись дитині, а які – ні. З огляду на це, ставлю перед собою завдання – не скільки накопичення дитиною інформації, скільки розвиток дитячих інтересів, вміння самостійно здобувати й використовувати на практиці нові знання, вміння співпрацювати, спілкуватися, адаптуватися до нових обставин, знаходити шляхи вирішення життєвих проблем.

Власний досвід переконує, що досягти успіху можна лише зацікавивши учня на уроці, коли, розвиваючи свої здібності, він задовольняє пізнавальні потреби. І тут мені допомагають ігрові технології, оскільки учні постійно відчують потребу в грі, ігровому спілкуванні, і гра для них – це перша змога виявити себе як особистість, самовизначитись, самоствердитись.

Отже, головне завдання вчителя я бачу не у змушуванні учнів до навчання, а в розвитку в них пізнавальних інтересів і потреб, а також бажання долати труднощі навчальної роботи.

Виходячи з вищезазначеного, можна зробити висновок: навчальна гра як форма навчальна гра – це засіб розвитку дитячих інтересів, навчання і виховання; ігрова діяльність добре поєднується із «серйозним навчанням»; під час ігрової діяльності на уроці створюються ситуації успіху; за допомогою гри удосконалюється мовлення учнів; гра викликає цікавість, позитивні емоції, що створює пози-

тивну атмосферу на уроці; гра має здоров'язбережувальний вплив; навчання полягає в тому, що вона досягає своєї мети непомітно для учня, бо не потребує ніяких способів примусу над особистістю.

Щоб учні по-справжньому почали вчитися, а не просто відсиджували урок, їх треба зацікавити – зазначити, що вони не знають того, без чого далі не зможуть. Крім того, діти мають зрозуміти, що на кожному уроці вони навчаються нового, бо урок, на якому лише повторюють матеріал, а не засвоюють нові знання, – згааний час. Важливо, щоб учні ставили перед собою мету: я прийшов чогось навчитись, а наприкінці уроку знали відповідь на запитання: „Чого я навчився?».

Список використаних джерел

1. Артемова Л.В. *Вчися граючись*. – Київ.: Томіріс, 2003.
2. Єльнікова О. В. *Інтерактивне навчання – засіб модернізації освіти у сучасній школі* / О. В. Єльнікова // *Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки* : зб. наук. праць. – Київ-Запоріжжя. – 2012. – Вип. 24. – С. 84-88.
3. *Інтелектуальні ігри на уроках української мови та літератури* / Упорядник К.Ю.Голобородько. – Х.: Вид. група «Основа», 2006.
4. *Інтерактивні технології на уроках української словесності* / Укладач Р.Оришчин. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2008.
5. *Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: Наук. – метод. Посіб./О.І.Пометун, Л.В.Пироженко; За ред.. О.І.Пометун. – Київ.А.С.К., 2006.*

Єфремова Людмила Сергіївна

директор КЗ «Лицей №13» КМР

Балаклеєць Майя Володимирівна

заступник директора з освітнього процесу КЗ «Лицей №13» КМР

ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ УЧНІВ У ШКІЛЬНОМУ СОЦІОПРОСТОРИ

У сучасних умовах змін соціальних відносин, міжособистісних взаємодій, моральних норм і цінностей актуальним для освітнього закладу є розроблення системи формування світоглядних цінностей особистості учасників освітнього процесу, запровадження таких форм і методів підтримки світогляду особистості, які сприяють становленню ціннісних орієнтацій та стійких моделей її поведінки на основі духовних, моральних та культурних традицій.

Науковці прийшли до невтішного висновку, що «старі» ціннісні орієнтації виявились не актуальними, а «нові» ціннісні орієнтації – ще не сформовані, тому вони вважають головною метою виховання є виховання цінностей, які формуються на основі потреб та інтересів. Саме цінності детермінують потреби, які впливають на рушійні механізми активної діяльності людини [3, с.281].

Цінності завжди є людськими цінностями і носять соціальний характер. Вони формуються на основі суспільної практики, індивідуальної діяльності людини і в рамках певних форм спілкування людей [1, с.4]. О. Довженко: «Двоє дивляться вниз. Один бачить калюжу, другий – зорі. Що кому».

Ціннісна структура особистості є результатом процесів з одного боку, засвоєння суспільних цінностей, моральних норм, ролей, а з другого становлення особистісного «Я», самосвідомості людини. Особистість є системою динамічною і знаходиться в етапі безперервної зміни та розвитку [2, с.51].

Комунікативний простір особистості істотно впливає на формування основних її структурних компонентів. Від поля комунікації залежить формування майбутньої особистості та її духовно-ціннісної сфери в майбутньому [4, с 78].

На створення умов для виховання учня, який спроможний до відтворення та створення духовних цінностей, здатний змінювати на краще суспільне життя й

себе, аналізувати й оцінювати наслідки цих змін, направлений ліцейний проєкт «Системно-ціннісний підхід до виховання учнів як складова формування ментального здоров'я особистості, здатної до самовдосконалення та самореалізації».

У межах цього проєкта сплановано роботу щодо формування світоглядних ціннісних пріоритетів та життєвих компетентностей учнівської молоді, розвитку її соціально-емоційного інтелекту та навичок комунікації, впровадження нових форм організації тематичного дозвілля, популяризації раціонального харчування та концепції «здорового дизайну» рекреацій та приміщень закладу.

Мотиваційна складова становлення пізнавально-активної, реально й творчо мислячої особистості реалізується через створення мотиваційних зон для відпочинку, куточків щастя, тематичного простору. Простір для фантазії, думок і мрій, який надихає, захоплює, сприяє гарному настрою, душевній рівновазі та позитивно впливає на емоційний стан дитини відтворюється засобами арт-терапії: танцювальної, пісочної, ізотерапії тощо.

Пізнавально-активна особистість учня формується засобами діяльнісної педагогіки, в умовах підготовки та проведення загальношкільних флешмобів, квестів, змагань, вернісажів, домашніх практикумів, шкільних лабораторій. В. Сухомлинський: «Той, хто не чує інших людей, не почує і себе: для нього буде неможливим найголовніше в самовдосконаленні - емоційна оцінка власних вчинків».

Різноманітні активності: тренінги, майстер-класи, практичні вправи, розминки, освітні проєкти, сприяють формуванню життєтворчих компетентностей, відповідальності та самостійності дитини, її соціальної активності, допомагає їй налагодити здорову комунікацію з оточуючим середовищем. Орієнтовна тематика таких заходів: «Дружба, мир та злагода – запорука нашого здоров'я», «Емоції+, емоції-. Емоційна саморегуляція», «Здоров'я - мудрих гонимих», «Мій настрій. Як ним керувати?», «Ментально здорові – у всьому успішні», «Корисна казочка від...», «Мультфільм на новий лад», «Моє життя: як ним керувати?», «Настрій і почуття!», «Мій особистий б'юті-код», «Психоформула», «Веселі і амбітні!», «Життя-чудове», «Здоровому – все здорово!», «... - разом!» тощо.

Становлення системи ціннісних орієнтацій особистості відбувається в процесі засвоєння соціального досвіду, ознайомлення із соціальними зразками суспільних суджень, правил, норм, цінностей, формування власного бачення щодо їх оцінювання. Від характеру основних та структурних компонентів шкільного соціопростору залежить розвиток духовно-ціннісної сфери особистості учня нині в майбутньому.

Список використаних джерел

1. Морщакова О. С., Буда Т. Й. Культурна адаптація та ціннісно-змістове наповнення процесу соціалізації // «SOCIOПРОСТІР: міждисциплінарний електронний збірник наукових праць з соціології та соціальної роботи». - 2017. - № 6. 2. Тарабасова Л.Г. Проблема ціннісних орієнтацій дитини у сучасній теорії та практиці виховання /Ціннісна складова соціалізації особистості дитини в умовах сьогодення: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю. 23 квітня 2020 р., м. Дніпро, КЗВО «ДАНУ» ДОР» / Наук. ред. В. В. Сиченко, О. В. Ковшар, В. В. Шинкаренко, С. В. Майданенко. – Дніпро.-2020. 3. Токарева Л. Формування ціннісних орієнтацій як чинник моральності дошкільників у сучасному соціопросторі//Актуальні проблеми психології. Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С.Костюка НАПН України, 2012, Том. IV, Психологія розвитку дошкільника, Вип. 8 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://appspsychology.org.ua/data/read_jrn.php?path=../data/jrn/v4/i8/4. Яценко Е.М. Комунікативний простір у формуванні духовно-ціннісної сфери особистості / Неперервна освіта для сталого розвитку: філософсько-теоретичні контексти та педагогічна практика: Матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції. 04 грудня 2020 р., м.Дніпро, КЗВО «ДАНУ» ДОР». / Наук. ред. О.Є. Висоцька. - Дніпро: СПД «Охотнік», 2021.

РОЗВИТОК НАВИЧОК КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ НА УРОКАХ ІСТОРІЇ У КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ ОСВІТНІХ ПРОЦЕСІВ

XXI століття – час змін. Позаду залишилося століття індустріалізації, настав час інформатизації, а отже, збільшилася цінність освіти. Стратегія сучасної освіти полягає в тому, щоб дати можливість усім без винятку учням виявити свої таланти і творчий потенціал. Освіта має перетворитися на процес безперервного розвитку особистості [4, с. 4]. Ключовою ідеєю освіти на сучасному етапі в українській державі є гуманізація, адже гуманітарна освіта є засобом і сферою формування державного етносу, розвитку особистості як найвищої цінності суспільства. Сьогодні в умовах гуманізації навчання особистісно-орієнтований підхід до навчання та виховання трансформується у компетентнісний підхід, але у центрі уваги залишається особистість учня. Оновленому суспільству потрібні фахівці, які можуть самостійно мислити, здатні до самореалізації на основі об'єктивної самооцінки [1, с. 23]. Особливої актуальності набуває розвиток у здобувачів освіти навичок критичного мислення.

Критичне мислення означає не негативність суджень або критику, а зважений розгляд різноманітних підходів до проблеми, щоби врешті приймати обгрунтовані судження та рішення щодо неї. Людина з критичним мисленням нічого не сприймає на віру. Отже, критичне мислення – це здібність і прагнення оцінювати різні твердження та робити об'єктивні судження на основі добре обгрунтованих доказів. Мета критичного мислення полягає у встановленні об'єктивної істини [8, с. 5]. Роль критичного мислення полягає у тому, щоб опонувати вірі, яка не піддається поясненню. Цей вид мислення виявляється у двох напрямках: 1) орієнтація на пошук правди; 2) розуміння різноманітності. Віра в абсолютизм і ідеї, які не піддаються поясненню, є негативними показниками критичного мислення [8, с. 6].

Проілюструємо окремі методики розвитку навичок критичного мислення на уроках історії для учнів 11 класу.

Методика №1. «Історичний прогноз». **Спрогнозуйте ситуацію:** Після Другої світової війни США оголосили «план Маршалла». Одним з перших кроків економічної «допомоги Європі» став кредит у 550 млн. дол., наданий Франції у грудні 1945 р. Невдовзі американською програмою фінансової допомоги було охоплено 16 західноєвропейських держав, яким було асигновано у 1948 – 1952 рр. 13,3 млрд. дол.

Запитання до учнів: 1) Чому Україна, якій у роки війни було завдано чи не найбільших у світі збитків, не скористалася можливістю використати фінансову допомогу США? 2) Чи реальною була ця можливість для нашої республіки? 3) Як би відбувався суспільний розвиток України у повоєнний період у разі участі її в реалізації «плану Маршалла»? [2, с. 147]

Методика №2. «Терези історії, або історичний умовивід». Коли Рейган перебував з візитом в СРСР, на честь його приїзду організували званий обід. Страви були вишукані: млинці з ікрою, немислимі сорти риб і таке інше. «Пригощайтесь, дорогі гості, - припрошував голова Співки письменників В. Карпов. – Ми завжди так їмо». Ввечері в резиденції американського посла прийом давав Рейган. Гостям

видали по шматку смаженого курчати з салатом і по келиху білого каліфорнійського вина. На десерт був яблучний пиріг. «Пригощайтесь, дорогі гості, - говорив Рейган. – Ми завжди так їмо». Дайте оцінку цього факту [6, с. 8].

Методика №3. «Історична критика». В інтерв'ю газеті «Трібюне» в 1991 р. колишній член ЦК СЄПН Гюнтер Шабовський сказав, що «соціалізм... не підлягає перетворенням, реформуванню. Його можна лише ліквідувати...». Чи правильне це твердження? Проілюструйте вислів подіями у Східній Європі [3, с. 349].

Методика №4. «Критичний аналіз історичних джерел» - опрацювання історичних джерел з подальшим обговоренням їхнього змісту:

Джерело №1. «Музичні вподобання повоєнної молоді (зі спогадів Ірини Жиленько)»: «У нашій «показовій» школі ми всі ходили по струнці, а отже, чутки про всіляких там стиляг, джази, закордонні впливи ледь доходили до нас і жахали. У пресі з'являлись карикатури на стиляг: довгі піджаки з високо підбитими плечима, яскраві краватки, черевики на товстій мікропорі і довговолосі зачіски з «коками». Але й у наші класи проповзали модні закордонні пісні: «Бесаме мучо», «Доміно» тощо. Танцювали ми на вечорах, як правило, вальси, рідше – танго, ще рідше – фокстрот. А в десятому класі вчителі вже заплющували очі навіть на румбу, мамбо, лінду. Прогрес робив своє».

Запитання до джерела: 1) Що вам відомо про молодіжну субкультуру стиляг у СРСР? Якими були причини її виникнення? 2) Яким було ставлення офіційної радянської преси до стиляг? Поміркуйте, чому образ стиляг у радянському кінематографі, драматургії та навіть у дитячій літературі (М. Носов «Незнайко у Сонячному місті») подається в карикатурному, викривленому, вкрай негативному світлі? Чи можна стверджувати, що радянська влада вважала стиляг небезпечною силою? Відповідь обґрунтуйте. 3) Яким танцям віддавала перевагу молодь Києва в першій половині 1950-х років? Що вам про них відомо? [5, с. 35]

Джерело №2. Зі спогадів Павла Гонтаря, добровольця зі села В'язова Краснокутського району Харківської області, про умови життя на цілинних землях: «Нас поселили в тільки що збудований гуртожиток. Спали на матрацах, набитих сіном, на долівці, а через кілька днів столяри збудували нари з неструганих дощок. Вікна були одинарні, з середини приміщення забиті повністю байковими одіялами, на яких увесь час виступав іній, бо надворі було більше 40 °С морозу. Спали не роздягаючись. Лягали спати у тому, в чому ходили, і вкривалися кількома одіялами. В кутку стояла чотиривідерна оцинкована виварка з питною водою. Поруч - металевий кухоль і 500-грамовий молоток. Молоток для того, щоб можна було розбити лід і напиться води» [7, с. 72].

Запитання до джерела: 1) Яким чином УРСР була долучена до реалізації «цілинної епопеї»? 2) Якою була ціна освоєння цілини для українців?

Висновки. Формування сучасної особистості неможливе без розвитку критичного мислення. Методологічний і методичний арсенал історичної освіти – надійна запорука критичного осмислення дійсності.

Список використаних джерел

1. Безкоровайна О. В. Сучасні методи та прийоми на уроках зарубіжної літератури як вагомий чинник розвитку обдарованої особистості. Розвиток обдарованої особистості: світовий та вітчизняний контекст: матеріали методологічного семінару (Київ, 18 – 20 листопада 2021 року). Київ, 2021. С. 23-26.
2. Бойко О. Д. Історія України. Тести. Запитання. Завдання. Київ, 1998. 256 с.
3. Гісем О. В., Мартинюк О. О. Всесвітня історія. 11 клас: Плани-конспекти уроків. Харків, 2005. 528 с.
4. Коновалова М. В., Куликова Ю. О., Семиволос О. П. Педагогічні технології: інструментарій, механізми, технологічна карта. Харків, 2016. 96 с.
5. Подобєд О. Новітня історія України у спогадах, щоденниках і приватному листуванні. Історія України. Академічний рівень. 11 клас. Київ, 2013. 96 с.
6. Савельєв О. М. Всесвітня історія. 953 завдання для

інтерактивного навчання. 11 клас. Тернопіль, 2009. 176 с. 7. Хлібовська Г. М., Наумчук О. В., Крижановська М. Є., Гирич І. Б., Бурнейко І. О. Історія України. Рівень стандарту: підручник для 11 класу закладів загальної середньої освіти. Тернопіль, 2019. 256 с. 8. Терно С. Проблемні задачі з історії: Дидактичний посібник для учнів 10 -11 класів. Тернопіль, 2010. 40 с.

Гончарова Олена Віталіївна

вихователь КЗ «ДНЗ (ясла-садок) №3 КТ» КМР

ЕКОЛОГІЧНЕ ВИХОВАННЯ, ФОРМУВАННЯ СТАЛОГО СТИЛЮ ЖИТТЯ У ДОШКІЛЬНЯТ

Освіта для сталого розвитку охоплює сучасну проблематику навчання та виховання під кутом зору формування нової системи ціннісних орієнтирів та моделей поведінки підростаючого покоління та суспільства загалом.

Дві найважливіші ідеї, підпорядковані сталому розвитку:

- розв'язання економічних, соціальних та екологічних проблем і досягнення рівноваги між ними для забезпечення якісного рівня життя людини;
- впровадження зобов'язань нинішнього покоління, які гарантують таке збереження природних, соціальних та економічних ресурсів, щоб рівень добробуту наступних поколінь лишався не нижчим за сучасний.

Освіта повинна формувати цінності, ставлення людини до себе та довкілля, стиль життя, активну життєву позицію – тобто все, що необхідне для забезпечення сталого майбутнього.

Реалізація в роботі дошкільного закладу ідей освіти для сталого розвитку передбачає засвоєння дітьми (а через дітей і їхніми батьками) та самими педагогами надзвичайно важливих навичок екологічно-, економічно- й соціально доцільної поведінки, без якої неможливе створення та існування стійкого благополуччя суспільства, яке засобами комфортного існування сьогодні з любов'ю створює таке ж комфортне майбутнє для наступних поколінь. Складовими елементами опрацювання ідей освіти для сталого розвитку дітьми у нашому дошкільному закладі є самопізнання, самонавчання дітей через діяльність, спрямування їх на прийняття самостійних рішень у повсякденному житті, виконання дій у напрямі сталого розвитку. Ці позиції є співзвучними з орієнтирами Базового компоненту дошкільної освіти на цінності особистісного розвитку дошкільників. Діти під керівництвом вихователів оволоділи знаннями та навичками із тем «Спілкування», «Ресурси», «Подарунок», «Бережливість», досягли бажаних моделей поведінки у спілкуванні, підтримці один одного. Залучаючи дітей до пізнавальної діяльності, вихователі намагаються прищепити їм любов до природи, навколишнього середовища, націлюють їх на збереження природних ресурсів, на культуру поведінки в природі, створюють відповідні умови для появи у дітей ентузіазму і почуття задоволення від результатів групової та індивідуальної роботи. Діти із задоволенням і цікавістю сприймають поданий матеріал, беруть активну участь у дослідницькій діяльності. Реакція дітей при цьому завжди позитивна, радісна, ігрова. Із задоволенням вихованці закладу та їх батьки беруть участь у соціальних та екологічних проектах: «Посади дерево - збережи навколишнє середовище», «Чисте подвір'я», «Добро жменями» (збираємо пластикові кришечки).

Тобто акцент ставиться на рішеннях щодо власної поведінки та стилю життя, а не на проблемах, які існують поза ними. Діти стали більш спостережливіші, допитливіші, бережливо ставляться до дерев, кущів, рослин, птахів, водойм. Своїми враженнями діляться з однолітками, членами сім'ї, розповідають про користь та значимість взаємозв'язку живого й неживого в природі. Проведена нами робота залишає позитивний слід в знаннях та в поведінці дітей.

Наш садочок тісно співпрацює з батьківською громадою: батьки активно залучені до процесу прийняття рішень щодо якості освіти дітей та участі у громадському житті закладу.

Найбільш вдалі форми співпраці з батьками: робота з озеленення території закладу, складання звітів про економне використання ресурсів в родині, участь в екскурсіях екологічною стежиною, участь у створенні екологічних буклетів, листівок, плакатів, малюнків.

Таким чином, формування екологічної свідомості в освітньо-виховній роботі дошкільного закладу сприяє: засвоєнню дітьми знань щодо стану довкілля, формуванню принципів екологічної етики та етики відповідальності, вихованню патріотичних почуттів, любові до рідного краю - складових екологічної освіти для сталого розвитку, засвоєнню основних знань та умінь щодо здорового способу життя, гармонізації стосунків між людиною та природним середовищем.

Отже, ідея сталого розвитку – об'єктивна вимога часу, тому що вона змінює характер мислення особистості, її пріоритети та форми поведінки, в основі яких лежать відповідальне ставлення до своїх дій, активна громадська та соціальна позиція, екологічна компетентність.

Грига Тетяна Вікторівна

вчитель початкових класів, ліцей № 11 міста Новомосковська

КЛЮЧОВІ ПРОФЕСІЙНІ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛЯ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Учителеві належить провідна роль у реалізації завдань Нової української школи. Він має працювати на рівні сучасних вимог: постійно вдосконалюватись, підвищувати свою професійну компетентність, збагачувати інноваційну культуру, розвивати технологічний потенціал. Підвищення професійної компетентності вчителя є особливо актуальним в умовах реалізації Концепції «Нова українська школа».

Під професійною компетентністю вчителя розуміється інтеграційна система професійно значущих особистісних властивостей, отриманих педагогом як у процесі загальної і спеціальної освіти, так і на основі практичного досвіду.

Основними показниками педагогічної компетентності вчителя в умовах нової української школи є такі компетентності: інтелектуальна; психологічна; управлінська; мотиваційна; проєктивна; методична; творчіякості; креативність; інтуїція; дивергентність; оригінальність; асоціативність. Професійна компетентність учителя відзначається вмінням: будувати навчальний процес, спрямований на досягнення цілей навчання, створювати умови для прояву ініціативи школярів. Наслідком цього є продуктивність: зростання професійного рівня, сучасність та ефективність виконання прийнятих рішень, високий ступінь навченості та вихованості учнів. Виділено п'ять критеріїв професійної компетентності вчителя нової української школи: загальнокультурний, загальнопрофесійний, комунікативний, особовий, критерій саморозвитку та самоосвіти.

1. Загальнокультурний критерій: фахівцеві в галузі освітньої діяльності потрібна гарна загальна освіта. Виділяють такі показники професійної компетентності вчителя за даним критерієм: загальний кругозір; інформованість у галузі культурних новинок; культура мовлення.

2. Загальнопрофесійний критерій: успішне навчання можливо тільки в тому випадку, якщо вчитель повно і глибоко володіє змістом навчальних предметів на рівні сучасної науки. Показниками педагогічної компетентності вчителя можна

вважати: володіння змістом навчальних дисциплін, сучасними теоріями і технологіями навчання і виховання.

3. Комунікативний критерій: професія вчителя належить до групи професій в системі «Людина - людина». Тому центральною складовою педагогічної діяльності є спеціально організоване спілкування.

4. Особовий критерій: якість професійної педагогічної діяльності багато в чому визначається тими властивостями, що їх має фахівець, що виконує її. Можна згрупувати професійно значущі якості педагога: професійна спрямованість особи, особлива зрілість і відповідальність, професійні ідеали, відповідність обраній професії; наявність специфічних професійних властивостей; наявність специфічних психофізіологічних властивостей.

5. Критерій саморозвитку і самоосвіти: професійний педагогічний потенціал учителя не може бути сформований раз і назавжди. Вдосконалення в процесі накопичення досвіду практичної діяльності має здійснюватися на основі критичного і вимогливого ставлення педагога до себе і до своєї роботи. Показниками професійної компетентності вчителя за цим критерієм можна вважати: самокритичність, вимогливість до себе; схильність до інноваційної діяльності; дослідницький стиль діяльності.

Домінуючим блоком професійної компетентності вчителя є такі системні характеристики: мотивація; якості; інтегральні. Компетентність вчителя не має бути вузькопрофесійною, оскільки від нього вимагається постійне осмислення різноманітних соціальних, психологічних, педагогічних та інших проблем, пов'язаних з освітою. Щоб підтримувати в учнів стійкий пізнавальний інтерес, вчитель має бути обізнаним в усіх сферах життєдіяльності, володіти інформацією про події у світі, різні винаходи та новинки науки і техніки. Для цього потрібно працювати з різноманітними джерелами інформації та спонукати учнів до пошукової діяльності. «Щоб відкрити перед учнями іскорку знань, учителю треба ввібрати в себе море світла, ні на хвилю не відходячи від променів вічно сяючого сонця знань»[3,с.22], - наголошував В. О. Сухомлинський.

За аналізом праць науковців виділено такі ключові компоненти професійної компетентності вчителя: 1. Інформаційна компетентність передбачає володіння інформаційними технологіями, уміння опрацьовувати різні види інформації. 2. Комунікативна компетентність - це вміння вступати в комунікацію, бути зрозумілим, спілкуватися без обмежень. 3. Продуктивна компетентність - це вміння працювати, отримувати результат, приймати рішення та відповідати за них. 4. Автономізаційна компетентність - це здатність до саморозвитку, творчості, самовизначення, самоосвіти, конкурентоспроможності. 5. Моральна компетентність - це готовність, спроможність і потреба жити за традиційними моральними нормами. 6. Психологічна компетентність - це здатність використовувати психологічні засоби навчання в організації взаємодії в освітній діяльності. 7. Предметна компетентність. До її змісту входить володіння певними засобами навчання у сфері навчального процесу. 8. Соціальна компетентність - це вміння жити та працювати з оточуючими. 9. Математична компетентність - це вміння працювати з числом, числовою інформацією.

Сучасний учитель - це творчий суб'єкт професійної педагогічної діяльності. Оцінка професійної діяльності педагога може здійснюватися з позицій таких підходів: вимоги до особи вчителя як сучасного фахівця в галузі освіти; специфічні вимоги до педагога нової української школи як учителя і вихователя дітей молодшого шкільного віку; система педагогічної культури вчителя.

З точки зору першого підходу виділяють дві складові - компетентність і фундаментальність. Під компетентністю розуміють глибокі професійні знання і загальну ерудицію. Фундаментальність - це глибина знання наукових основ педагогічної діяльності.

Другий підхід, специфічний для нової української школи, включає: розуміння місця початкового навчання в системі безперервної освіти, знання специфічних вікових особливостей дітей молодшого шкільного віку; розуміння значущості роботи з сім'єю.

Третій підхід - система педагогічної культури вчителя - складається з п'яти компонентів: 1. Емоційний - уміння розуміти емоційний стан і мотиви поведінки учня. 2. Комунікативний компонент - відкритість для спілкування і співпраці з учнями на уроці і в позаурочній діяльності. 3. Конструктивний - організація діяльності дітей і своєї власної діяльності. 4. Інноваційний компонент - потреба в інноваційній діяльності, в оновленні професійного досвіду, педагогічний пошук. 5. Компонент рефлексії - усвідомлення своєї педагогічної діяльності як головної сфери свого особливого самовизначення, самооцінки свого професійного розвитку. Наведений перелік свідчить, що згідно з цим підходом компетентність займає одне з провідних місць в загальній системі вимог до професійних характеристик вчителя нової української школи. Яким же є «портрет» сучасного вчителя нової української школи?

Те, що я чую, я забуваю,

те, що я бачу й чую, я трохи пам'ятаю.

Те, що я чую, бачу й обговорюю, я починаю розуміти.

Коли я чую, бачу, обговорюю й роблю, я набуваю знань і навичок.

Коли я передаю знання іншим, я стаю Майстром!

Список використаних джерел

1. Байбара Т. Компетентнісний підхід у початковій ланці освіти // Початкова школа, 2010. № 8. С. 46-50. 2. Бібік Н. Компетентність і компетенції у результаті початкової освіти // Початкова школа, 2010. № 9. С. 1-4. 3. Будьте доброзичливими! // Сухомлинський В. О. Сто порад учителям. Київ: Радянська школа, 1988. С. 21-25.

Гумірова Тетяна Олександрівна

студентка, Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

Лисичарова Галина Олександрівна

*к. пед. наук, доц. доцент кафедри географії,
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара*

АКАДЕМІЧНА АВТОНОМІЯ ВЧИТЕЛЯ ПРИ ВИКЛАДАННІ ШКІЛЬНИХ КУРСІВ ГЕОГРАФІЇ

Академічна свобода - самостійність і незалежність учасників освітнього процесу під час провадження педагогічної, науково-педагогічної, наукової та/або інноваційної діяльності, яку здійснюють на принципах свободи слова, думки й творчості, поширення знань та інформації, вільного оприлюднення й використання результатів наукових досліджень з урахуванням обмежень, установлених законом [1, Стаття 1].

Стаття 6 Закону України «Про освіту» визначає засади та принципи освітньої діяльності, де поряд з іншими, чільне місце відведено академічній автономії закладів освіти у межах визначених законом, академічній свободі, свободі у виборі видів, форм і темпу здобуття освіти, освітньої програми та академічній добросовістості [1, Стаття 6].

З метою детального вивчення можливостей застосування академічної автономії вчителя при викладанні географії за програмою 10-11 класу у фахових коледжах було проведено педагогічний експеримент на базі Машинобудівного фахового коледжу при Дніпровському національному університеті імені Олеся Гончара (надалі МФК). Експеримент відбувався у чотири етапи:

1. підготовчий – огляд нормативно-правової бази освітньої діяльності коледжів як закладів вищої освіти; визначення цілей і завдань педагогічного експерименту;

2. дослідницький (констатувальний, формувальний, контрольний) – визначення вихідних даних для навчання здобувачів вищої освіти коледжу географічним курсам у відповідності до навчального плану закладу та врахування вимог МОН до освітнього процесу; планування навчального процесу з викладання інтегрованого курсу «Географія» для здобувачів освіти 2 року навчання; виконання авторської робочої програми для контрольної та експериментальної груп здобувачів освіти;

3. аналіз результатів дослідження – порівняння результатів навчання інтегрованого курсу «Географія» здобувачів освіти експериментальних і контрольних груп;

4. формулювання висновків педагогічного експерименту.

На підготовчому етапі було враховано досвід науковців та вчителів-практиків, які висвітлювали дану проблематику в науково-педагогічних виданнях: Т. Г. Гільберг, С. В. Тарнавська [2, розділ 6], В. В. Сидоренко [3, с.2]. Аналіз публікацій дозволив зробити висновок, що впроваджувати автономію вчителя у її повному обсязі готові далеко не всі заклади освіти. Для перевірки даного припущення та узагальнення досвіду вчительства у впровадженні власної академічної автономії, було проведено соціологічне опитування у формі анкетування. Анкета, виконана у Google Формах, була поширена за допомогою мережі Facebook в групі «Вчителі географії та природничих дисциплін» серед педагогів та зацікавленої громадськості. За період з 29.10.2021 по 13.11.2021 відповіді на анкету надіслали 53 респонденти. Більшість опитуваних є представниками міських закладів освіти – 76,2% та здійснюють свою діяльність переважно в закладах загальної середньої освіти – 33,3%, тобто є педагогічними працівниками. Викладачами коледжів є лише трохи більше 14% опитуваних.

Одним із найважливіших питань анкетування було «Чи знайомий Вам термін «автономія вчителя?». 71,4% освітян, відповіли «так». Тобто незважаючи на відносно нещодавнє запровадження цього принципу освітньої діяльності на теренах нашої країни, більшість освітян обізнані в його сутності.

Згідно аналізу анкетування педагогів, було виявлено один з найважливіших факторів успішного впровадження автономії в педагогічну діяльність викладачів – це підтримка відповідних змін освітньої діяльності з боку адміністрації закладів. Міністерство освіти і науки України може безкінечно довго вносити зміни до законів про освіту, створювати та розробляти нові навчальні програми, але вони не зможуть бути реалізованими, якщо вчителя не підтримує керівництво закладу та і сам він не є вмотивованим і не може донести своє бачення навчальної дисципліни здобувачам освіти. Виявлено, що у 42,9% респондентів керівництво навчальних закладів підтримує автономію вчителя лише в окремих випадках. Серед відповідей мали наступне роз'яснення мотивів обмеження академічної автономії вчителя в навчальному закладі: «Проти моєї автономії батьки учнів».

Дзеркальною проблемою, яка була визначена в ході аналізу анкет, – є не готовність вчителя скористатися можливостями наданої академічної автономії. 19%

опитуваних стверджують, що причина, яка їх стримує, полягає в застарілості поглядів на календарно-тематичне та поурочне планування й тривалість досвіду викладацької діяльності, а також психологічна неготовність вчителів до змін. Тому для більшості педагогічних працівників України право користуватися своєю академічною автономією є зовсім новою якістю професійної діяльності.

Під час формувального етапу педагогічного експерименту на базі МФК одне з головних завдань полягало в перевірці можливості та ефективності реалізації автономії викладача, що забезпечує навчання здобувачів освіти інтегрованому курсу «Географія».

Від початку здійснення педагогічної діяльності на базі МФК та проведення педагогічного експерименту, викладачеві надано право та автономія у розробці власної авторської робочої програми з навчального предмета «Географія» для всіх груп здобувачів освіти у відповідності до навчальної програми, затвердженої Міністерством освіти і науки України (Наказ МОН України від 23.10.2017 №1407) [4].

Детальний опис всіх етапів педагогічного експерименту, проведеного на базі Машинобудівного фахового коледжу, повний аналіз отриманих результатів та висновки знайдуть відображення в дипломній роботі, яка буде представлена на початку 2022 року і захищатиметься на базі Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара за спеціальністю 014.07 «Середня освіта (Географія)» другого (магістерського) рівня підготовки.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про освіту» [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради (ВВР). – №2145-VIII від 01.01.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>. 2. Методика навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ»: навчальний посібник / Т. Гільберг, С.Тарнавська. К.: Генеза, 2020. 241 с. 3. Сидоренко В.В. Концептуальні засади Нової української школи: ключові компетентності, ціннісні орієнтири, освітні результати // *Методист*. №5. травень. С.2-13. 4. Навчальні програми для 10-11 класів [Електронний ресурс] // URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-10-11-klasiv>

Журова Олена Вячеславівна

вихователь-методист, Запорізька початкова школа «Злагода» Запорізької міської ради

МОДЕЛЬ НАСТУПНОСТІ МІЖ ДОШКІЛЬНИМ ТА ПОЧАТКОВИМ РІВНЯМИ ОСВІТИ

Освіта впродовж життя – це одне із пріоритетних завдань реформування та модернізації освіти. Актуальною проблемою в модернізації та змінах в освіті є наступність дошкільної та початкової освіти.

Створення моделі наступності між дошкільним закладом освіти та початковою школою надасть змогу вирішення завдань наступності. В якій однією із основних умов є налагодження тісного зв'язку та творчої співпраці між закладами дошкільної освіти та початковою школою на рівні заходів з педагогами, дітьми та батьками. Метою створення такої моделі є забезпечення планомірної, цілеспрямованої та безперервної компетентнісної освіти дитини старшого дошкільного та молодшого шкільного віку.

Ідеальними умовами для здійснення наступності є початкова школа із дошкільним підрозділом, де всі ці питання вирішуються педагогами закладу освіти під час створення єдиного освітнього простору.

Наступність між дошкільною та початковою освітою найчастіше окреслюють за напрямками: робота з педагогами, робота із здобувачами освіти, робота з батьками та створення предметно-розвивального середовища.

Робота з педагогами передбачає:

- взаємовідвідування уроків та занять;
- підготовку і проведення спільних семінарів-практикумів, конференцій, консультацій, педагогічних рад, засідань «круглих столів», тематичних виставок тощо;
- організацію спільних методичних об'єднань, творчих груп, динамічних груп;
- залучення вихователів та вчителів до участі у проведенні спільних педагогічних проєктів, розробленні методичних рекомендацій і порад;
- взаємний обмін педагогічним досвідом щодо практичних питань реалізації наступності між дошкільною і початковою ланками освіти;
- сприяння і надання допомоги у самоосвіті педагогів, систематичному підвищенні їх фахової майстерності;
- ознайомлення педагогів-дошкільників з освітньою програмою початкової школи;
- ознайомлення вчителів з освітньою програмою закладу дошкільної освіти;
- впровадження в освітній процес єдиних форм, методів і прийомів (ранкове коло, робота в групах, щоденні новини, куточок усамітнення, правила групи, класу).

Робота із здобувачами освіти:

- попереднє знайомство вихованців з майбутнім вчителем;
- проведення ознайомлювальних екскурсій до школи для дітей старших дошкільних груп;
- віртуальна екскурсія до школи;
- проведення пробного уроку;
- тиждень «Крок до школи» з дітьми груп старшого дошкільного віку;
- організація спільних конкурсів, тематичних виставок дитячих робіт, вернісажів тощо;
- проведення спільних виховних заходів (відвідування музеїв, театралізованих вистав тощо);
- спільна участь старших дошкільнят і школярів у проєктній діяльності, святах, розвагах, челенджах;
- виготовлення запрошення до школи від випускників 4 класу;
- знайомство із шкільною атрибутикою.

Робота з батьками:

- віртуальна екскурсія до школи;
- анкетування щодо питань індивідуального розвитку особистості дітей, рівня досягнення ними дошкільної зрілості з метою надання консультативної допомоги;
- ознайомлювальна робота щодо психологічних закономірностей розвитку дитини старшого дошкільного та молодшого шкільного віку;
- консультування з питань комфортного сприйняття дитиною нової соціальної ролі школяра;
- залучення батьків до проведення виховних заходів;
- онлайн-комунікації для батьків тощо;
- інформація на Сайті закладів освіти;
- участь батьків в конкурсах, челенджах, проєктах.

Створення предметно-розвивального середовища:

- розробка єдиних для дошкільних груп і початкових класів принципів створення предметно-розвивального середовища: дистанції, позиції при взаємодії; активності; стабільності-динамічності; комплексування і гнучкого зонування;

- обладнання робочих місць вчителів, вихователів, фахівців відповідно до вимог НУШ;

- використання спеціально обладнаних приміщень: музична зала, спортивна зала – проведення свят, розваг; кабінет інформатики – проведення занять з дітьми дошкільних груп з демонстрацією на екрані.

Втілення моделі наступності між початковою та дошкільною ланками освіти надасть змогу збереженню провідних напрямів розвитку старших дошкільників та подальшого доповнення в початковій школі і безболісного переходу до процесу навчання у школі.

***Жданов Дмитро Костянтинович**
вчитель географії Одеського ліцею №82, Одеса*

ІНТЕГРАЦІЙНІ УРОКИ ГЕОГРАФІЇ

Розвиток суспільства, науково-технічний прогрес, новий суспільно-політичний стан - все це призвело до того, що багато з методик навчання застаріли. Потрібен якісно новий підхід до освіти. Перспективний напрямок розвитку шкільної освіти – створення інтеграційних уроків, які особливо важливі при вивченні шкільних предметів з курсу природничих наук.

Під час уроку зі шкільного курсу географії на тему «Рух Землі в просторі», не можна не згадати про закони Кеплера, кажучи про силу Коріоліса, ми обов'язково повинні згадати фізичні закони, а також тригонометричні тотожності. Пояснюючи тему «Атмосфера», не можна не згадати закони молекулярної фізики.

Популярність ідеї об'єднання наук останнім часом зростає. Стівен Хокінг працює над так званою «Теорією всього», в якій повинні об'єднатися погляди теорії відносності та квантової механіки [10]. У 1978 році було видано книгу «Вступ до загальної теорії Землі», в якій зроблено спробу знайти загальні закономірності, що об'єднують усі науки про Землю. Автор розглядає різні аспекти вивчення Землі: географічний, геологічний, астрономічний тощо, об'єднуючи їх в єдину систему [7]. При цьому враховується прагнення сучасної науки до всебічного комплексного пізнання природних явищ, оскільки всі природні явища взаємопов'язані і взаємозалежні.

Працюють над цією проблемою і українські вчені. У 2009 році професор Георгій Рудько разом з Олегом Адаменко опублікували монографію «Землелогія», в якій зібрано інформацію про процеси, що відбуваються на Землі, з точки зору цілого ряду наук природничого циклу [9].

Не заперечуючи концепції єдиного шкільного курсу природничих наук, все ж розглянемо на наш погляд більш перспективний шлях: координація навчальної програми шкільних предметів природничого напрямку, при якій кожен урок з окремих предметів спирається на понятійну базу вже отриману на попередніх уроках інших предметів. При цьому необхідно створити спадкоємність і безперервність у формуванні понять про закономірності розвитку Землі в цілому та окремих її геосистем.

Наприклад, на уроках математики потрібно обов'язково згадати, що друга похідна від шляху за часом є прискорення (перша похідна від шляху за часом - швидкість). А довжину дуги одного градуса паралелі можна розрахувати через косінус відповідного кута.

Але в 6-7 класі у школярів ще не має достатнього рівня знань та математичного апарату, щоб оперувати такими складними поняттями. Але ці теми повторюються в курсі географії 11 класу, в рамках якого можна розширити викладання цих тем та підкреслити міждисциплінарні зв'язки.

В результаті розмежування шкільного курсу на предмети, діти отримують мозаїчну картину світу. Причому пазли цієї «мозаїки» не зібрані в єдину картину.

В курсі «Природознавство» за 4 клас є тема: «Карта. Види карт. Умовні позначки на карті», при цьому математичне поняття «масштабу» подається в курсі математики за 6 клас. У 6 класі в курсі «географія» наводяться астрономічні поняття, а курс астрономії вивчається тільки в 11 класі.

У шкільних підручниках географії припливи і відливи пояснюються притяганням Місяця, однак, якщо враховувати тільки тяжіння Місяця, не зрозуміло, чому припливи відбуваються двічі на добу? І лише на уроках фізики школярам пояснюється цей парадокс: насправді Земля і Місяць притягують один одного. Тому краще тему «Припливи і відливи» розбирати на бінарному уроці географії та фізики з розбором закону Всесвітнього тяжіння.

На переміщення водних мас впливають як гравітаційні сили, так і переміщення повітряних мас. Завдяки теплоємності води, а також океаничним течіям, світовий океан відіграє значну кліматотвірну роль. Як вдало зазначив В.В. Добровольський, тепла енергія у вигляді інфрачервоного випромінювання поглинається водяною парою та вуглекислим газом, що обумовлює виникнення парникового ефекту [2]. Розбираючи вплив гідросфери на клімат Землі, варто згадати механізми передачі теплоти. Переміщення повітряних мас в атмосфері можна пояснити через фізичне рівняння стану повітря. А формування циклонів та антициклонів слід пояснювати як фізичні явища.

При вивченні гідросфери в 6 класі бажано привести опис властивостей води, які вже частково вивчалися в 4 класі в курсі «Природознавство». Однак в 6 класі можна розширити опис властивостей води. Наприклад, привести пояснення, чому лід (вода в твердому агрегатному стані) легше води. Однак для цього необхідно в курсі фізики за 6 клас пройти поняття щільності і кристалічних решіток.

При вивченні теми «Багатства вод світового океану» можна навести інформацію щодо фітопланктону, який, на думку багатьох дослідників, виробляє значну частину кисню в атмосфері Землі. Проте, в даному випадку, вивчення цієї теми необхідно «синхронізувати» з курсом біології.

При вивченні гравітаційної сталої в курсі фізики необхідно підкреслити різні її значення на різних ділянках Землі, що пояснюється різною щільністю гірських порід. На цьому заснований один з методів пошуку родовищ корисних копалин. Велика роль гравітації й в формуванні зсувів та лавин.

Фізичні явища, що вивчаються в курсі фізики, є факторами, які впливають на функціонування геосистем, що вивчаються в курсі географії. Вивчення фізичних законів в поєднанні з уроками географії розвиває розуміння учнями природи процесів, що відбуваються в геосистемах Землі.

Одночасно з фізичними процесами в атмосфері відбуваються також хімічні перетворення (наприклад, утворення озону).

Окрему групу складають міжпредметні зв'язки географії з курсом астрономії. Так, для пояснення періодичності епох зледеніння потрібно знати про циклах Міланковича. Осьове обертання Землі та обертання Землі навколо Сонця також мають певні географічні наслідки, які в курсі географії викладаються часто без роз'яснення повного механізму їх дії.

При вивченні природних комплексів в курсах географії 7 і 8 класу важливе місце займають міжпредметні зв'язки географії з біологією. Тільки розуміючи закономірності історичного розвитку біосфери можна розібратися з природними закономірностями в сучасних геосистемах Землі.

Впровадження інтеграційних уроків географії з поєднанням різних природничих дисциплін створює платформу для розвитку критичного мислення, коли учень повинен не тільки запам'ятовувати новий матеріал, але й пояснювати механізми, за якими функціонують геосистеми Землі. Нинішня ситуація у освіті не сприяє розвитку критичного мислення. Набуваються споживацькі тенденції в оволодінні знаннями, практикується заучування, коли активне мислення відходить на задній план. Нажаль, сучасна школа далеко не завжди здатна навчити мислити нестандартно, не по заданих схемах та алгоритмах, закласти основи творчого мислення. Інтеграційні уроки розвивають не «заучування» фактів і формул, що швидко забуваються, а критично-логічний характер мислення, при якому головну роль відіграє розуміння закономірностей та логічне виведення необхідної інформації.

Список використаних джерел

1. Гальперин П.Я. Методы обучения и умственное развитие ребенка, Москва, 1985. 2. Добровольський В.В. Екологічні знання. Київ, 2005. 3. Дьюи Д. Психологія і педагогіка мислення / Пер. с англ. Н.М. Никольской. - М.: Совершенство, 1997. 4. Жданов Д. К., Дидактичні можливості інтелектуальних ігор // Завуч, №7, 2007. 5. Жданов Д. К., Можливості інтелектуальних ігор щодо розвитку мислення у дітей // Виховна робота в школі №10, 2008. 6. Жданов Д.К. Екологічний «Брейн-ринг» // Інтелектуальні ігри 5-11 клас, Київ, «Шкільний світ», 2012. 7. Круть І.В. Введение в общую теорию Земли, Москва, Мысль, 1978. 8. Матюшин А.М., Проблемные ситуации в мышлении и обучении, Москва, «Педагогіка», 1972. 9. Рудько Г., Адаменко О. Землелогія, Київ, 2009. 10. Хокинг С. Теория всего. Пер. с англ. Н. Н. Иванова. Под ред. Г. А. Бурбы, СПб., «Амфора», 2009.

Задорожна Валентина Іванівна

викладач ВСП «Харківський фаховий коледж харчової промисловості ХДБТУ»

ГЕНДЕРНЕ ВИХОВАННЯ – НАГАЛЬНА ПОТРЕБА СУЧАСНОЇ ОСВІТНЬОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Ідеал навчання і виховання молодого покоління в будь-які часи і у всіх народів містив у собі уявлення про нормативну маскуліність і фемінінність, відбивав цінності жіночого і чоловічого, а також способи навчання нового покоління культуровідповідності «жіночої» і «чоловічої» поведінки. Все це разом узятє складало свого роду «гендерний компонент» педагогічної культури, який до недавнього часу не виділявся і не досліджувався як відображення гендерного укладу того або іншого типу культури в цілому.

Звертаючись до робіт вітчизняних дослідників гендеру та дослідників із пострадянських країн, ми можемо констатувати, що чимало робіт присвячено статевому вихованню: О.С. Богданова, Ю.О. Бурцева, В.Ю. Каган; проблемам із позицій сексології та фізіології, статевої психогієни, етичним аспектам статевого виховання, формуванню сексуальної культури: Ю.В. Гаврилов, А.В. Меренков; вихованню в процесі статево-рольової соціалізації: М.А. Радзівілова, Л.І. Столярчук; гендерному підходу до навчання й виховання; становленню гендерної ідентичності, формуванню культури статевого взаємостосунків: О.М. Каменська, О.О. Константинова.

Зауважимо, що в цьому напрямку гендерне виховання все частіше стає предметом обговорення дослідників: актуальність упровадження гендерної парадигми, зокрема з проблеми гендерного виховання учнів різних вікових категорій, обґрунтовується у роботах С.Т. Вихор, О.М. Кікінежді, В.П. Кравця, О.С. Цокур.

Основною ознакою гендерної рівності в освіті ще зовсім недавно вважався критерій доступу, закріплений в законодавстві, зокрема в Конституції. Однак практика показує, що для досягнення рівності чоловіків і жінок недостатньо лише формальної можливості здобути освіту, тобто відсутність заборони на її отримання.

Як показує історія освіти ХХ ст., більш значущими критеріями є рівність по відношенню до учасників освітнього процесу, рівноцінність змісту освіти для кожного, незалежно від статевої приналежності, і нарешті - рівність отриманих за підсумками освітнього процесу результатів (можливості перейти на більш високий рівень освіти, рівність матеріальних і соціальних дивідендів, отриманих здобувачами освіти).

Як показує дослідження закордонного досвіду, до педагогічних передумов реалізації гендерного підходу як в школах з відділеннями для хлопчиків і для дівчаток на базі одного навчального закладу, так і в школах з повністю роздільним освітою належать:

- єдині стандарти навчання для всіх школярів; альтернативні програми для вибору предметів учнями;
- викладання одними і тими ж вчителями в одних і тих же класах;
- вивчення додаткових до природно-наукових дисциплін курсів за вибором для хлопчиків (таких як іноземні мови, музика, театральне мистецтво), що традиційно вважалися сферою інтересів дівчаток;
- відвідування учнями додаткових занять з дисциплін, в яких вони демонструють високу успішність;
- широкий спектр додаткових заходів, доступний як хлопчикам, так і дівчаткам, що містить в собі традиційно жіночі та чоловічі види діяльності (кулінарія, фотографія, драма, танці, комп'ютерні технології, спів);

Саме такий підхід дозволяє школам Великобританії і США скоротити гендерний розрив між ними в дисциплінах як природничо-наукового, так і гуманітарного циклу, враховувати інтереси кожного учня, незалежно від статі.

Але і гендерний підхід в освіті має на даний момент ряд недоліків. до них необхідно віднести:

- відсутність методичних розробок для конкретної ступені освіти і окремих предметів;
- протиріччя ідей гендерного підходу і поширених форм і змісту освітньої практики.

Як очікується, дівчата і юнаки, виховані на егалітарній ідеях гендерної рівності статей, будуть з більшою повагою і гнучко, на зовсім інших підставах будувати свої стосунки з протилежною статтю, зможуть обирати моделі сімейних і репродуктивних відносин з набагато більшої кількості варіантів, ніж їхні однолітки, виховані на статево-рольових стереотипах.

Таким чином, процесі гендерного виховання формуються моральні риси, моральні звички поведінки, розвиваються вольові якості особистості. Отже, гендерне виховання має важливе значення для вирішення проблем морального розвитку українського суспільства.

Список використаних джерел

1. Говорун Т. Гендерна ідеологія у виховному процесі / Т. Говорун, О. Кікінежді // Освіта і управління. 2003. Т. 6. № 4. С. 56-69. 2. Кравець В. П. Гендерна педагогіка. Навчальний посібник /

В. П. Кравець. Тернопіль: Джура, 2003. 416 с. 3. Міщук Л. І. Актуальність гендерного підходу в освіті / Л. І. Міщук // Проблеми освіти: Науково-методичний збірник. К., 2002. Вип. 27. С.118-127. 4. Петренко О. Б. Становлення гендерного підходу до освіти і виховання / О. Б. Петренко // Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти. Рівне: РДГУ, 2003. Вип. 27. Ч.1. С. 110-120.

Канцера Марина Іванівна

вчитель початкових класів, Ліцей №1 міста Новомосковськ

ФОРМУВАННЯ ЧИТАЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ШЛЯХОМ ВПРОВАДЖЕННЯ ТЕХНОЛОГІЇ КРЕАТИВНОГО МИСЛЕННЯ В УМОВАХ ВПРОВАДЖЕННЯ КОНЦЕПЦІЇ НУШ

Життя не стоїть на місці. Сьогодні відбуваються величезні зміни в освіті. Чому? Напевно, тому що кожен з нас бажає дочекатися успішного майбутнього нашої країни, що цілком залежить від теперішнього молодого покоління, точніше від його навчання та виховання, від вибору професії в майбутньому та шляхів самореалізації в нашому динамічному світі. Нова українська школа – це зміна підходів до навчання та самого змісту освіти. Сьогодні вимагає від учителя Нової української школи креативності, втілення у практичну діяльність принципово нових ідей, новаторства. В умовах реформування освіти ключова роль належить учителю, якому держава довірила навчання, виховання та розвиток підростаючого покоління, розкриття дитячого потенціалу та формування успішної людини. На уроці педагог має вчити учнів застосовувати здобуті знання для вирішення різних завдань, під час уроку діти розглядають проблему під різними кутами. Протягом спілкування в групах, парах у дітей можуть виникати несподівані рішення, нові відкриття.

Людина пізнає світ різними шляхами, наприклад, споглядаючи його, діючи в ньому, комунікуючи з іншими, однак одним із найбільш потужних шляхів розширення людиною меж власного світу є, безперечно читання. Саме через долучення до писаного або друкованого слова в неї з'являється можливість, наприклад, побувати там, де фізично вона не може бути, ознайомитися з тим, що до неї пізнали інші, оцінити красу слова, маючи можливість повертатися до текстів знову і знову, тощо. Саме тому вміння читати з розумінням, читати вдумливо, критично й глибоко по праву вважають одним із найважливіших, якими має оволодіти особистість для впевненого і гармонійного життя у світі. І, власне, саме тому одним із надзавдань учителя початкових класів є допомогти учням зрозуміти цінність книги чи інших форматів текстів і навчитися працювати з ними, щоб на наступних етапах навчання та в подальшому житті учні – у майбутньому дорослі громадяни – могли завдяки читанню досягати особистісно й суспільно значущих цілей [1; 2].

Наведу приклад уроку читання для 4 класу на тему: «Дев'ять братів-сіроманців» (Хорватська народна казка). На цьому уроці учні продовжують знайомитись з народною творчістю інших народів, минулим; вчать досліджувати та аналізувати прочитане; удосконалюються навички правильного виразного читання; розвивається зв'язне мовлення, уява, фантазія учнів, збагачується словниковий запас, розширюється світогляд учнів. Методична мета: розвиток креативності та критичного мислення здобувачів освіти шляхом використання методу «Шість капелюшків мислення». На етапі організації класу створюється позитивний психологічний клімат, де діти вільно об'єднуються в групи за кольорами капелюшків, які лежать у них на партах. Колективно згадують, що означає колір кожного капелюшка: білий – капелюх інформація, факти; чорний – проблеми, протиріччя, кри-

тика; жовтий – позитив; червоний – емоції; зелений – творчість, ідеї; синій – висновок. Потім діти висловлюють свої очікування від уроку. На етапі повідомлення теми і мети уроку, вчитель повідомляє, що учні будуть досліджувати хорватську народну казку, здобувати нові знання, фантазувати, удосконалювати свої навички читання, обговорювати негативні та позитивні сторони головних героїв казки, згадуватимуть, які почуття виникали під час читання казки. На етапі вивчення нового матеріалу опрацьовується текст казки. Вчитель починає читати казку, а потім читають ті діти, яким вчитель одягає білий капелюшок. Після знайомства з казкою відбувається словникова робота, під час якої діти вишукуючи слова у тексті, правильно ставлять наголос, дають їм пояснення. Потім відбувається обговорення прочитаного. На наступному етапі роботи діти працюють в групах. Вчитель нагадує правила роботи в групах, знайомить із завданнями. У кожній групі на парті лежать завдання в капелюшках. Діти їх дістають і опрацьовують.

I група «Чорний капелюшок» (Що погане зробили: Мати – ; Донька – ; Свекруха –);

II група «Жовтий капелюшок» (Які добрі вчинки зробили: Мати –; Донька – ; Вовки –);

III група «Червоний капелюшок» (Які почуття у вас виникли: на початку казки?; в середині казки?; в кінці казки?);

IV група «Зелений капелюшок» (Пофантазуйте і придумайте кінцівку казки, де свекруха стає доброю і з нею залишається жити царевич зі своєю сім'єю.

Після продуктивної роботи в групах, діти презентують свої відповіді, проявляючи креативність та творчість, вільно висловлюючи свої думки. На етапі рефлексії використовується синій капелюшок. Вчитель одягає капелюшок учню/учениці, який/яка хоче дати відповідь на запитання, яке ставить вчитель.

Над якою казкою ми з вами працювали? Хто з героїв казки найбільше сподобався? Чому? Хто на вашу думку головний герой казки? З якою метою написана ця казка? До чого вона закликає? Чому навчає?

На етапі підведення підсумків діти разом з учителем звертаються до очікувань. Дітям пропонується подумати і дати відповідь на питання, чи справдилися очікування, про які діти говорили на початку уроку? За бажанням учні висловлюються. Розповідають, який настрій у них, показують мімікою, жестами. В кінці уроку вчитель задає домашнє завдання, бажає всім гарного настрою і успіху у навчанні.

Саме такий підхід в сучасних умовах спонукає вчителя творити, застосовувати у своїй практиці сучасні технології, які сприяють розвитку креативності учнів, готує до життя в соціумі та уміння знаходити різні шляхи вирішення проблем

Список використаних джерел

1. Старагіна І.НУШ: розвиток читацької компетентності в учнів початкової школи в системі інтегрованого навчання. 2. Пометун О. НУШ: розвиток критичного мислення в учнів початкової школи.

Кітченко Юлія Володимирівна
вихователь КЗ «ДНЗ(ясла-садок)№3КТ»КМР

ВПРОВАДЖЕННЯ ІДЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ У РОБОТІ З ДОШКІЛЬНИКАМИ

Ідея сталого розвитку почала впроваджуватися в освітній процес із метою виховання покоління, здатного створювати нове стале суспільство, спрямованого на збереження й примноження ресурсів. Важливу роль у цьому процесі відведено

змістовному наповненню: освіта для сталого розвитку має будуватися на наявних життєвих ситуаціях, орієнтуватися на події соціального і природного довкілля. Розробка основних підходів до національної освіти для сталого розвитку відбулася в межах Міжнародного проекту «Освіта для сталого розвитку в дії» [5,с.3-4].

Сталий розвиток - це дійсно нове поняття, що виникло в останній чверті минулого сторіччя. Його зміст у тому, що людська цивілізація не може розвиватися за тими ж законами і за тими ж нормами та шляхами, які вона вже пройшла у своїй історії. Потрібно сформувавши такий спосіб життя, який був би основою довготривалого та ощадливого розвитку людства [1,с.5].

Із самого початку основною метою цього напрямку в освіті є формування в дітей стилю повсякденного життя, що відповідає потребам сталого розвитку людства. Це освіта, яка не лише інформує про сталий розвиток, а формує нові моделі поведінки і звички дітей, важливі для сталого розвитку. Тож діти мають не тільки знати, наприклад, про необхідність економити папір для збереження дерев і можливість його вторинної переробки, а й ощадливо його використовувати та разом з дорослими відносити паперові відходи до пунктів прийому макулатури. Звички розвиваються через повторення у дітей певних дій, згодом формуються нові моделі щоденної поведінки та стиль життя в цілому [2,с.23-24].

Тому в дошкільному навчальному закладі важливою ланкою є збагачення індивідуального досвіду дітей новими життєвими враженнями, вправляти в умінні самовизначатися, допомогти уникнути негативних виявів. І саме від вихователів дошкільних закладів залежить досягнення головної мети закладання основ для сталого розвитку. Так організовуючи заняття вихователь повинен налаштуватися на позитивну атмосферу, де буде панувати взаємодовіра, взаємодопомога, де кожна дитина буде почувати себе в безпеці. В невимушеній формі обговорювати з дітьми питання пов'язані з забрудненням екології, вчинків людей, економічному використанні природних ресурсів та предметів вжитку. Давати можливість кожній дитині ділитися своїми враженнями, планами, думками, що допоможуть їм усвідомлювати зміст подій, які відбуваються навколо [2,с.31].

Важливим чинником є демонстрація самим педагогом поведінки людей орієнтованих на сталий розвиток, а також розвиток у дітей навичок критичного мислення. Використання проблемних питань спонукає їх до пошуку відповіді спільно з дорослими й однолітками за допомогою доступних їм засобів. Дітей потрібно не тільки інформувати про сталий розвиток, а формувати нові моделі поведінки і звички дітей. І саме від вихователя залежить досягнення головної мети закладання основ для сталого розвитку: створення найкращих умов для всебічного самовияву і розвитку здібностей дітей; утвердження особистості в різних видах діяльності (через екологічне виховання на основі принципів випередженої освіти); апробація нових наукових розробок та варіативних програм виховання і навчання (екологічного та економічного спрямування).

Щоб прищепити дітям навчальні навички діяльності в реальному житті потрібно вчити мислити й діяти за законами економіки. Вихователям, починаючи вже з молодшого дошкільного віку, виховувати у дітей такі риси, як хазяйновитість, економність, бережливість. Формуючи ці якості у дітей загострюється увага, що до бережливості. Це не тільки вміння зберігати і берегти, а й моральні якості, ознаки загальної культури особистості, адже кожен повинен бути відповідальним за збереження природи, її ресурсів, за кожен втрачений кіловат енергії і літр води. Для ефективного засвоєння матеріалу вихователю варто застосовувати інтегровані заняття де педагог застосовує різні способи мотивації, що допоможуть дітям наблизитися до ситуації та зацікавитися нею. Важливу роль на

занятті відіграють картини, які дають змогу унаочнити та обговорити конкретні моделі, зокрема ті, які є очікуваним результатом навчання. Варто на заняттях використовувати дидактичні ігри, інтелектуальні мовленнєві вправи, рухавки, озвучування мультфільмів, ІКТ, вправи на ігровому полі, ДПД, художню літературу, бесіди, методи екологічних ситуацій, театралізації та багато інших ефективних способів дій [4,с.48].

Вже в дошкільному віці сформулювати у дитини певну систему цінностей, яка багато в чому визначить його вчинки і дії в майбутньому. І до цієї роботи ми повинні обов'язково залучати батьків. Батьки повинні зрозуміти, що екологія для дітей так само важлива, як математика, література, історія. До екологічного мислення не можна примусити, але можна це ввести у звичку. Чим раніше мама з татом почнуть дітям розповідати про екологію, тим раніше крихітки зрозуміють, що необхідно думати про навколишній світ і берегти природу, і тим більшою буде ймовірність, що в майбутньому дитина продовжить цю благородну справу. Співпраця з родиною дітей допоможе не тільки забезпечити єдність і безперервність педагогічного процесу, але і вносить у цей процес необхідне дитині особливе позитивно – емоційне забарвлення. Ось тоді при наявності знань, спостережень, діяльності в дітях розвинеться почуття чуйності, співчуття до всього живого, дбайливе ставлення до всього навколишнього. Такий підхід сприятиме вже з дитячого садка формуванню не людини - виконавця, а людини ;з творчим мисленням яка буде генерувати оригінальні ідеї, самостійно мислити, приймати сміливі нестандартні рішення в питаннях охорони і збереження природи.

Отже, чим багатограннішою буде робота вихователя по формуванню екологічної культури у дошкільників, особливо внутрішньої, тим глибше закладуться основи екологічного мислення й екологічного світосприймання, які так необхідні сьогодні кожному жителю планети Земля.

Список використаних джерел

1. Дошкільнятам – освіта для сталого розвитку : навч.-метод. посіб. для дошк. навч. закладів / Н. Гавриш, О. Саприкіна, О. Пометун; за заг. ред. О. Пометун. Дніпропетровськ: Ліра, 2014. 120 с.
2. Іванчук С. А. Використання технологій сталого розвитку для підготовки майбутніх фахівців до виховання основ культури споживання у дітей старшого дошкільного віку / Сабіна Айдинівна Іванчук // Перспективні питання психології: зб. наук. пр. : за матеріалами Всеукр. міжвузів. наук.-практ. Інтернет-конф. [«Актуальні проблеми реалізації адаптаційного потенціалу особистості в сучасних умовах життєздійснення»], (Слов'янськ, 2016 р.) / Донб. держ. пед. ун-т. Слов'янськ : Вид-во Б. І. Моторіна, 2016. Вип. 1. С. 244-247.
3. Іванчук С. А. Концепія сталого розвитку в освітньому просторі закладів дошкільної освіти / Сабіна Айдинівна Іванчук, Софія Сергіївна Кочнева // Науковий журнал «Молодий вчений» №10.1 (62.1) жовтень, 2018 р. С. 39-42.
4. Іванчук С. А. Підготовка педагогів дошкільних навчальних закладів до роботи за технологією сталого розвитку / Сабіна Айдинівна Іванчук, Олена Петрівна Амадьєва // Наук. збірник освіти Донеччини. 2015. №2. С. 51-55.
5. Підліснюк В. Сталій розвиток суспільства : роль освіти : путівник / В. Підліснюк, І. Рудик, В. Кириленко [та ін.]; за ред. В. Підліснюк. К. : Вид. СПД Ковальчук, 2005. 88 с.

Корж Олена Анатоліївна

вихователь КЗ «ДНЗ(ясла-садок)№3КТ»КМР

ФОРМУВАННЯ У ДОШКІЛЬНИКІВ ЕКОЛОГІЧНИХ НАВИЧОК ЖИТТЯ, ОРІЄНТОВАНИХ НА СТАЛИЙ РОЗВИТОК

У статті розглядаються аспекти формування у дошкільників екологічних навичок життя, орієнтованих на сталий розвиток, які передбачають засвоєння дітьми важливих навичок екологічно-, економічно- й соціально доцільної пове-

дінки, без якої неможливе створення та існування суспільства, яке засобами комфортного існування сьогодні з любов'ю створює таке ж комфортне майбутнє для наступних поколінь.

Формування активної позиції «захисника і друга» світу природи є основою у вихованні екологічної культури дошкільників. Діти особливо вразливі і чуйні, тому активно включаються у всі заходи щодо захисту тих, хто цього потребує. Важливо показати дітям, що люди займають більш сильну позицію по відношенню до світу природи (наприклад, рослини зів'януть без поливу, птаці взимку загинуть від холоду без годівлі). Тому нам слід спрямувати всі зусилля на те, щоб усе живе на землі розвивалося і приносило радість (наприклад, ранковий спів птахів під вікном буде приємно тим, хто їх годував взимку, а квітучий квітка на вікні порадує тих, хто його поливав).

Отримані знання про навколишній світ повинні підкріплюватися практичною діяльністю та наочними прикладами для того, щоб діти бачили позитивний результат своєї діяльності і мали бажання удосконалювати свої досягнення.

Саме на таких засадах сформувався поняття сталий розвиток (англ. - sustainable development). Термін sustainable development означає покращення якості людського життя при збереженні сталості підтримуючих екосистем. Сталий розвиток не є тотожним поняттям економічно стабільний і екологічно безпечний розвиток (екорозвиток). Мова не йде тільки про забезпечення прогресу економіки та ресурсів для неї або лише про збереження природи. Поняття сталого розвитку виражає досить просту ідею: необхідно досягнути гармонії між людьми з одного боку і суспільством та природою – з іншого.

Тому основний зміст виховної роботи з екологічного виховання включає: приучення дитини до елементарних екологічних принципів, розвиток естетичних почуттів через спостереження за природою, формування екобезпечної споживчої культури, ведення здорового способу життя та формування екологічно відповідальної поведінки. Успішному розв'язанню складових екологічного виховання сприяє впровадження особистісно зорієнтованих виховних технологій у практику діяльності закладів освіти.

Саме тому навчально-виховний процес з вихованцями ми здійснюємо за програмою розвитку дитини від народження до шести років «Я у Світі» (нова редакція) та парціальною програмою «Дошкільнятам – освіта для сталого розвитку», які рекомендовані Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України. Значну увагу дані програми акцентують на розвиток екологічної освіченості і вихованості дошкільників; правила безпечної поведінки в природі; позитивне ставлення до всього живого; бережливе ставлення до рослинного та тваринного світу; накопичення екологічних знань; формування вмінь і навичок діяльності в природі; пробудження високих морально-естетичних почуттів, придбання високоморальних особистісних якостей у здійсненні природоохоронної роботи.

Таким чином, ставлячи за мету виховати дошкільника екологічно грамотним, ми ставимо перед собою чіткі завдання, які вирішуємо з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей дітей - дошкільнят, зокрема:

1. Формувати елементи наукових знань про основні екологічні фактори у розвитку живої природи (світло, температура, волога, родючість ґрунту) та взаємозв'язки і залежності, які виступають в ній при їх наявності.

2. Розвивати вміння класифікувати живу природу (рослини - трави, кущі, дерева; тварини - за основними особливостями зовнішнього вигляду) на основі безпосереднього сприймання і аналізу зовнішніх ознак, способів взаємодії з середовищем та живлення.

3. Активізувати знання і практичний досвід дітей у різних видах діяльності в природі (гра, праця, науково-дослідницька діяльність, навчання).

4. Показати дошкільнятам живі барометри природи - пристосування рослин і тварин до змін у неживій природі.

5. Познайомити дітей з перлинами народної мудрості про любовне, турботливе ставлення людей до природи.

6. Стимулювати допитливість та інтерес до пізнання природи описами її об'єктів та явищ у народній творчості (народні прислів'я, загадки, приказки, вірші, прикмети, легенди, повір'я, пісні). Даючи дитині знання про природу, обов'язково враховуємо принцип доступності та послідовності. Завдання сучасної освіти – виховати активного громадянина, який зможе надалі сприяти вирішенню соціальних проблем. Зміни навколо нас можуть починатися з малого – з посаженого дерева, з допомоги ближньому, і що вчинок волонтера спричиняє позитивний приклад, який можуть наслідувати інші. Тому ми разом з вихованцями приймаємо активну участь у багатьох волонтерських акціях: акції «Допоможемо разом» (збір одягу, взуття, іграшок, книг, різноманітних речей, які потрібні дітям пільгових категорій); у Всеукраїнській благодійній акції «Нарру Гав для Сірка».

Таким чином, формування екологічної свідомості в освітньо-виховній роботі дошкільників сприяє: засвоєнню дітьми знань щодо стану довкілля, формуванню принципів екологічної етики та етики відповідальності, вихованню патріотичних почуттів, любові до рідного краю - складових екологічної освіти для сталого розвитку, засвоєнню основних знань та умінь щодо здорового способу життя, гармонізації стосунків між людиною та природним середовищем.

Список використаних джерел

1. Данилишин Б.М., Дорогунов С.І., Міщенко В.С., Коваль В.Я., Новоторов О.С., Паламарчук М.М. Природно-ресурсний потенціал сталого розвитку України, РВПС України 1999. 716 с.
2. Екологічна енциклопедія: У 3 т./Редколегія: А.В. Толстоухов (головний редактор) та ін. К.: ТОВ «Центр екологічної освіти та інформації», 2008. Т.3: О-Я. 472 с.
3. Гавриш Н., Саприкіна О., Пометун О.; за заг. ред. О. Пометун. Дошкільнятам – освіта для сталого розвитку: навч.-метод. посіб. для дошкільних навч. закладів. Д.: «ЛІРА», 2014. 120 с.
4. О.П. Аксьонова, А.М. Анищук, Л.В. Артемова; наук.кер. О.Л.Кононко. Програма розвитку дитини від народження до шести років «Я у світі». Київ «МЦФЕР-Україна», 2019. 488 с.

Карленко Наталія Вікторівна

*директор, Комунальний заклад освіти «Криворізький ліцей «Джерело»
Дніпропетровської обласної ради»*

Терещенко Наталія Дмитрівна

*заступник директора з навчальної роботи,
Комунальний заклад освіти «Криворізький ліцей «Джерело»
Дніпропетровської обласної ради»*

ІННОВАЦІЙНА ОСВІТНЯ ДІЯЛЬНІСТЬ, ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА РОБОТА, РОЗРОБКА ТА ВПРОВАДЖЕННЯ НОВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ ЯК ОСНОВА СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЗАКЛАДУ, ЧИННИК ПРОФЕСІЙНОГО ЗРОСТАННЯ ПЕДАГОГІВ

Численні реформи в освіті тісно пов'язані з суспільними запитами, зі швидким розвитком технологій, розвитком самої системи освіти. Все це викликає потребу швидкого реагування освітніх інституцій на зміни.

Значну роль в освітніх перетвореннях відіграють інноваційні процеси в освіті, зокрема: у змісті навчання й виховання; у формах, методах і технологіях навчання

та виховання сучасних здобувачів освіти; у змісті, структурі, формах і методах управління закладом загальної середньої освіти; в його організаційній структурі.

Загальновідомо, що інноваційною освітньою діяльністю у системі освіти є діяльність, що спрямована на розроблення й використання у сфері освіти результатів наукових досліджень та розробок. Умовами здійснення інноваційної освітньої діяльності є: дотримання законодавства України, вимог державних стандартів освіти; наявність відповідного ресурсного забезпечення та ефективне його використання; збереження життя і здоров'я суб'єктів інноваційної освітньої діяльності; погодження учасників освітнього процесу, органів управління освітою на здійснення інноваційної освітньої діяльності. Інноваційним освітнім продуктом є результат науково-дослідної розробки, що відповідає вимогам Закону України «Про інноваційну діяльність». Оскільки єдино правильним і ефективним шляхом перевірки результативності запровадження інновацій у системі освіти є експеримент, дослідно-експериментальна робота є складовою інноваційної діяльності.

Дослідно-експериментальна робота у навчальному закладі – це поєднання пошуку найбільш ефективної педагогічної системи через дослідну роботу, розробку програми експерименту та її реалізацію, концепції та структурно-функціональної моделі за темою дослідження, включаючи і процес удосконалення масової педагогічної практики на основі отриманих результатів експерименту.

З ініціативою щодо проведення експерименту виступає суб'єкт інноваційної діяльності, що має намір запропонувати нові освітні ідеї, педагогічні та управлінські технології, удосконалити освітню діяльність.

Саме з метою забезпечення сталого розвитку КЗО «Криворізький ліцей «Джерело» ДОР», створення комфортних умов здоров'язбережувального освітнього простору та надання якісних освітніх послуг, на базі закладу реалізуються програми дослідно-експериментальних робіт всеукраїнського та обласного рівнів запровадження.

Протягом 2021-2022 н.р. колектив закладу працює над реалізацією програм дослідно-експериментальних робіт всеукраїнського та обласного рівнів: за темою «Формування духовних цінностей особистості в умовах здоров'язбережувального освітнього простору» (наукові керівники Кириленко С.В., ІМЗО та Карленко Н.В., директор «Криворізького ліцею «Джерело»), програма реалізації якої розрахована на 2017-2023 рр.; за темою «Система формування родинних цінностей у дітей шкільного віку в сучасних соціокультурних умовах» (науковий керівник Рогова О.Г., ДАНО), реалізації програми протягом 2019-2024 рр.; за темою «Школи ментального здоров'я» (науковий керівник Рогова О.Г., ДАНО), реалізація програми якої розрахована на 2020-2025 рр.; в організаційній стадії участь у дослідно-експериментальній роботі обласного рівня за темою «Формування комунікативних стратегій реалізації наскрізних ліній освіти для сталого розвитку в діяльність закладу освіти» (науковий керівник Висоцька О.Є., ДАНО), реалізація програми протягом 2021-2026 рр. У червні 2021 року заклад став пілотним серед 100 кращих закладів освіти України для реалізації всеукраїнського освітнього проєкту «Модель здорової школи» (керівник Бережна Т.І., ІМЗО) загальнонаціональної програми Президента України «Здорова Україна» з популяризації здорового способу життя та зміцнення здоров'я учнів.

Практична значущість проведення експериментальної роботи в тому, що формується нова освітня політика, забезпечується нормативно-правова база для її реалізації, до практичної роботи залучаються науковці, а до реалізації завдань дослідно-експериментальних робіт залучаються всі учасники освітнього процесу – педагоги, учні, батьки.

Проведення експериментальної роботи дає змогу втілити в життя педагогічні ідеї вчених, творчих вчителів та вихователів щодо індивідуалізації, впровадити інноваційні педагогічні технології, проєктувати та створювати моделі закладу освіти, моделі сучасного вчителя, вихователя, класного керівника, випускника; забезпечує співпрацю, співтворчість учасників освітнього процесу, його відкритість і динамічність, реалізує диференційований та індивідуальний підходи до навчання та виховання. В ході реалізації програм дослідно-експериментальних робіт педагоги оволодівають сучасними інноваційними технологіями навчання та виховання, що підвищує їхній професійний рівень. Робота в інноваційному режимі дає можливість педагогічному колективу Криворізького ліцею «Джерело» працювати на успіх здобувачів освіти, що і є кінцевим продуктом педагогічної праці. Необхідність і важливість проведення дослідно-експериментальної роботи полягає не тільки в отриманні нового педагогічного знання та досвіду, але і в набутті здобувачами освіти важливих компетентностей та є засобом зростання професіоналізму педагога-дослідника.

В інноваційному середовищі закладу триває інтенсивне переосмислення цінностей, долаються стереотипи педагогічного мислення, здійснюються глибинні, системні перетворення, що стосуються всіх аспектів реформування освіти та побудови освітнього процесу в НУШ.

Будь-яка інновація передбачає наявність певного плану реалізації, а також оцінку результатів її здійснення у певних умовах. Таким чином, запровадження інновацій в освітній сфері передбачає розробку «інноваційного проєкту/продукту» - комплексу документів, що визначають процедуру і комплекс усіх необхідних заходів щодо створення і реалізації інноваційного продукту. Таким «інноваційним продуктом» Криворізького ліцею «Джерело», як в освітній діяльності, так і в забезпеченні якості освітнього процесу, стали власно створені та захищені: дві Концепції за темами дослідження; чотири структурно-функціональні моделі, «Модель здорової школи»; система створення здоров'язбережувального освітнього простору як фактору розвитку соціально активної особистості; кращі освітні системи й здоров'язбережувальні методики, інноваційні освітні технології, методи діагностики й моніторингу за темами дослідження.

Усвідомлюючи сутність змін, нових викликів, які привносить час й сучасні вимоги освіти, інноваційне освітнє середовище Криворізького ліцею «Джерело» зорієнтоване на свідомий, послідовний і динамічний розвиток. Ми повинні навчатися і навчати не боятися змін, керувати ними, почувати себе впевнено, оскільки живемо в епоху змін. Якими будуть наші наступні інновації відповідно до сучасних вимог освіти – покаже час. Але однозначно, працювати є над чим для формування системи надання освітніх послуг на високому рівні.

Кору́ма Олена Іванівна

*вихователь КЗО «ДНЗ (ясла-садок) комбінованого типу №12 «Журавлик»
Синельниківської міської ради*

ІНТЕГРАЦІЯ МЕДІАОСВІТИ В ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС ЗДО

Сучасний етап розвитку суспільства характеризується проникненням інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) у всі сфери людської діяльності. Відбувається поступовий перехід до інформаційного суспільства, де головною цінністю стає інформація. Кіно і телебачення, комп'ютерні технології, радіо та інтернет нині активно впливають на розвиток дитини з перших днів її життя. Вона пізнає

світ за допомогою всіх органів чуття. Проте обмеження рухової активності і щільний потік інформації, що надходить з різних джерел мас-медіа, часто формує у неї поверхневий образ навколишнього світу. Адже дітям дошкільного віку ще складно сприймати значний потік інформації, а тим паче – фільтрувати та критично оцінювати її. Тож педагоги мають готувати дітей до освоєння світу за допомогою медіаресурсів. Підґрунтям для організації медіаосвіти дітей є медіаосвіта дорослих. Медіаосвітня взаємодія родини і педагогів дошкільного закладу передусім полягає у медіапросвіті й консультиванні батьків. Залучення родин вихованців до медіаосвіти пробуджує внутрішній потенціал «батьківства», спонукає до спільної творчості, допомагає з користю проводити сімейне дозвілля. Як свідчить практика, ознайомлювати дітей із засобами масової комунікації та формувати в них навички їх використання найліпше в ігровій формі. Тому я розробляю й активно застосовую в освітньому процесі **медіаігри**.

Гра «Телеподорож». Мета: сформувати знання дітей про медіапродукцію. Обладнання: коробка – «телевізор» з чотирма пазами в горішній частині; планки, що вільно рухаються з пазами (в які вставляються картки з малюнками); набори предметних картинок із зображенням різних видів медіапродукції; малюнки-заставки: перший канал – «Прогноз погоди», другий – «Реклама», третій – «Новини», четвертий – «Пізнавальна абетка». Процедура виконання: на задній стінці «телевізора» вміщується заставка до певного каналу. Діти визначають, який саме канал увімкнено, а далі їм пропонують варіанти навчальних і творчих завдань. Дошкільники рухають планками й виконують запропоновані завдання, змінюючи чи створюючи картину на екрані. Наприклад, перший канал – «Прогноз погоди»: 1) Визначити для чого створюється означений вид медіапродукції? Для кого він призначається? 2) Придумати прогноз погоди по запропонованій картинці, враховуючи різних вік медіаспоживачів. Пригадати народні прикмети, що стосуються погоди. 3) Розмістити на екрані картинки з елементами одягу, доречного для певної пори року й відповідної погоди. Розглянути картинку з мультфільму «Подорож лева Боніфація». Розповісти, чому зимовий одяг він не одягав улітку. Для чого мати йому сплела светра? В яку пору року він плавав в морі? Головна мета наступних завдань полягала у набутті дитиною вміння аналізувати отриману інформацію зі ЗМІ, виражати свої міркування з приводу цього. Наведемо приклади:

Гра «Пізнавальна абетка». Мета: розвивати вміння дітей розпізнавати й самостійно аналізувати побачену й почуту інформацію зі ЗМІ та адекватно на неї реагувати. Процедура виконання: вихователь розповідає дітям про те, що мультиплікаційні фільми, телепередачі ми дивимося по телевізору, цікаві казки, оповідки слухаємо по радіо, з газет та журналів дізнаємось цікаві відомості тощо. Все, що перелічено (телевізор, радіо, преса) називається засобами масової інформації. Послідовність виконання відбувається у відповідності з попередніми завданнями.

Дидактична гра «Мій улюблений персонаж». Мета: вчити дітей оцінювати себе, свою діяльність, ставлення до інших, переносити отриману зі ЗМІ інформацію у власну життєдіяльність. Процедура виконання: Дітям дають інструкцію: «Пригадайте свої улюблені мультфільми, телевізійні фільми. Уявіть себе в ролі улюбленого персонажу. Кого ви обрали? Як він виглядає? Чим нагадує вас самих? Чому ви хочете бути схожим на нього?» Дітям пропонується запам'ятати свої відчуття, поділитися з іншими дітьми; описати свого героя, чим він особливий, приємний, вихований, чуйний?

Медіаігри - сприяли розвитку в дітей уміння критично оцінювати медіагероїв з морально-етичної точки зору; визначати власні позитивні і негативні риси, чес-

ноти та порівнювати їх із медіаперсонажами; вміння оцінювати себе, свою діяльність. Аналізуючи зрозумілі приклади небезпечної поведінки героїв казок, діти зіставляли зі своїм досвідом та вчинками своїх однолітків, а мораль медіапродукції допомагала зробити висновок і усвідомити норми поведінки в світі людей, оцінити вчинки не лише головних героїв казки, а й власну поведінку й вчинки оточуючих.

З метою формування у дітей дошкільного віку системи знань про масмедіа і медіапродукцію, розуміння впливу корисних і шкідливих звичок на власне здоров'я та виховання прагнення дотримуватись правил *культурного використання медіапродукції*, було запропоновано виконання індивідуального проекту «Скриня звичок». Кожен вихованець отримував зображення корисних і шкідливих звичок використання медіапродукції. Пропоную дітям розглянути малюнки та вибрати ті, які на їхню думку, є культурними (правильними). Вибрані малюнки діти вклеювали у скриню. Після цього за допомогою кольорових олівців розмальовували лише ті картинки, які демонструють їхні власні звички. По завершенні проводилась бесіда, яка включала такі запитання: Які звички-рисунок ви обрали? Які зафарбували кольоровими олівцями, а які залишились не зафарбованими? тощо.

Ігри показали, що у процесі взаємодії з однолітками та дорослими щодо використання інформації отриманої з медіапродукції, значно підвищується інтерес дошкільників до культурного використання медіапродукції. Це, у свою чергу, впливає на емоційно-мотиваційну сферу, сприяє формуванню усвідомленості у виборі медіапродукції, що є важливим компонентом у характеристиці культурного медіаспоживача.

Відтак, можемо зробити висновок про те, що виховання у дітей дошкільного віку основ культури використання медіапродукції є нагальною потребою в умовах модернізації української системи дошкільної освіти відповідно до європейських стандартів. Крім того, медіаосвіта дітей дошкільного віку спрямована на виховання свідомого, компетентного споживача медіапродукції та має стимулювати розвиток спеціальних знань, умінь, навичок у сфері масмедіа, розвивати ресурсні можливості особистості.

Максименко Л. В.

магістрантка II курсу Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

ПРОБЛЕМА ЛОГІКО-МАТЕМАТИЧНОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ПОРУШЕННЯМ ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ

В системі дошкільної освіти в Україні, яка перебуває в умовах фундаментальної перебудови, посилена увага приділяється проблемі виховання і розвитку дітей з особливими потребами, зокрема дітей із порушенням психічного розвитку (ППР).

Збільшення кількості дітей з порушенням психічного розвитку зумовлюється біологічними, соціально-психологічними, екологічними та іншими чинниками, а також їх комплексними поєднаннями. Цей факт обумовлює підвищену увагу дослідників до даної проблеми. У цьому аспекті важливого значення набуває питання розвитку логічного мислення у дітей дошкільного віку з порушенням психічного розвитку на заняттях з математики [3].

На сучасному етапі проблема логічного мислення у дітей із порушенням психічного розвитку в період дошкільного розвитку набуває все більшого значення. Цей факт пояснюється позитивним впливом процесу на розвиток психічних фун-

кцій дошкільників, вирішення загальних завдань усебічного гармонійного розвитку особистості. Сформоване логічне мислення допомагає дітям дошкільного віку аналізувати різноманітні процеси, приймати рішення не лише згідно з чітко розробленими алгоритмами, але й коригувати власні дії у змінних умовах життя.

Особливістю логіко-математичного розвитку дитини дошкільного віку в сучасних умовах є насиченість освітнього процесу проблемними ситуаціями практичного характеру, які дійсно активізують пізнавальний інтерес дитини, розвивають її логічне мислення, стимулюють використовувати здобуті елементарні математичні знання.

Вивченню різних аспектів психічного розвитку дітей із ППР були присвячені дослідження Н. Борякової, Л. Кашуби, І. Марченко, А. Обухівської, Л. Савчук, Т. Сак, О. Слепович, Н. Стадненко, В. Тарасун, Т. Тарасюк, О. Хохліної, С. Шевченко, Л. Яссман та ін. [5]. Дослідженнями останніх років науковців Г. Белошистової, Л. Зайцевої, Т. Коваленко, Г. Леушиної, А. Столяр, К. Щербакової доведено можливість і механізми формування у дошкільників логіко-математичних уявлень і навичок, їх необхідність для подальшого шкільного навчання і життєдіяльності [3, 4].

Дедалі більшої актуальності набуває сьогодні компетентнісний підхід у навчанні та вихованні дошкільників. Сучасний вихователь має не тільки забезпечити засвоєння дітьми дошкільного віку певної інформації, а й сприяти становленню відповідних компетентностей. Поряд з іншими компетентностями питання формування математичної компетентності є принциповим для особистісно-орієнтованої моделі освіти. Базовий компонент дошкільної освіти «математичну компетентність» визначає як уміння дитини виявляти інтерес до математичних понять, усвідомлювати і запам'ятовувати їх; розуміти відношення між числами і цифрами, склад числа з одиниць і двох менших (у межах 10); бути обізнаною зі структурою арифметичної задачі; вміння розв'язувати задачі та приклади на додавання і віднімання в межах 10 [4]. Оволодіння цими операціями оптимізує загальний розвиток дітей.

В дидактиці вчені розглядають навчання дошкільника елементів математики як логіко-математичний розвиток. Державні освітні вимоги щодо опанування дошкільниками математики представлені у Базовому компоненті дошкільної освіти, де акцент робиться не тільки на суто математичних, а й на логічних умінь, формуванні у дитини здатності мислити чітко, системно, творчо, узагальнювати, робити висновки й усні обчислення [4].

Логіко-математична освіта ґрунтується на науково-теоретичних та експериментальних розробках провідних психологів і педагогів, котрі розкривають можливість і механізми формування у дошкільників логіко-математичних уявлень (доступність понять для розуміння, послідовність опрацювання тощо) і вважають проблему формування компетентності однією з найактуальніших [1].

У завданнях з логіко-математичного розвитку для дітей з порушенням психічного розвитку традиційний математичний аспект знань поєднаний з логічним. І, якщо математичний аспект є традиційним і відпрацьованим у сучасній дошкільній теорії та практиці, то логічний є новим і мало задіяним. Можливість і доцільність поєднання логічного та математичного аспектів були предметом дослідження багатьох вітчизняних та зарубіжних учених. Зокрема, як одне з основних завдань, що можуть і мають розв'язуватися в дошкільному віці, визнано перехід від конкретних емпіричних знань до понять наукового характеру. За основу введення таких понять беруться різні математичні та логічні дії. Так, одні дослідники

пропонують вводити число в процесі вимірювання; інші – вводити число і лічбу в процесі ширшої діяльності, а саме – порівняння та комплектування [1].

Оскільки математичні знання і види діяльності характеризуються чіткою логічною структурою, то їх засвоєння має забезпечуватися за допомогою логічних прийомів. Водночас ці логічні прийоми мають формуватися на певному специфічному матеріалі, зокрема на математичному, бо математиці значно більше, ніж іншим наукам, притаманна логічна схема міркувань, внутрішня організованість, упорядкованість. Логіка в математичному мисленні має таке саме значення, як граматики у мові [2]. Упродовж багатьох століть логіка і математика розглядалися у тісному взаємозв'язку та взаємозалежності – як два шаблі у розвитку однієї науки. Логіко-математичний розвиток у дітей дошкільного віку з порушенням психічного розвитку визначається у сучасній дидактиці як якісні зміни у формах розумової (пізнавальної) діяльності дитини в результаті засвоєння елементів математичних знань, формування математичних умінь, а також умінь, пов'язаних з логічними операціями [3].

Важливі не стільки логіко-математичні уміння у дітей дошкільного віку із порушенням психічного розвитку самі по собі, скільки здатність використовувати їх у різних життєвих ситуаціях, розсудливо поводитися, проявляти високу пізнавальну активність, кмітливість, гнучкість мислення, самостійність суджень. Отже, використовувати не лише в умовах дошкільного закладу, а й поза ним, свої логіко-математичні уміння, поводитися компетентно, відповідно до своїх вікових можливостей, індивідуального життєвого досвіду, вимог життя. Культура суджень та поведінки дошкільника – найкращий показник належного розвитку в нього логічних умінь, вміння орієнтуватися у мінливому навколишньому світі, пристосовуватися до нових умов життя, продуктивно та гармонійно взаємодіяти з довкіллям.

Отже, аналіз науково-педагогічної літератури з проблеми логіко-математичного розвитку у дошкільників із порушенням психічного розвитку засвідчив про необхідність формування в дитини математичної компетентності. Тобто тільки правильно організована діяльність дітей дошкільного віку і спеціалістів в процесі освітньої діяльності забезпечує достатній рівень логіко-математичного розвитку дітей. Кожне логіко-математичне поняття і уміння формується поступово, поетапно на основі виконання математичних і логічних операцій, доступних конкретній групі дітей. Тому, в роботі з логіко-математичного розвитку у дітей із порушенням психічного розвитку, необхідно враховувати послідовність засвоєння ними логічних операцій.

До подальших перспектив дослідження у даному напрямку треба віднести розробку нових підходів з логіко-математичного розвитку дошкільників із порушенням психічного розвитку та створення необхідного методического забезпечення для його ефективного застосування.

Список використаних джерел

1. Баглаєва Н. І. Логіко-математичний розвиток дошкільнят: шляхи оптимізації. Палітра педагога. 2012. № 2. С. 12-14.
2. Базовий компонент дошкільної освіти / науковий керівник: А.М.Богущ, дійсний член НАПН України, проф, д-р пед. наук; авт. кол-в: Богущ А. М., Беленька Г. В., Богініч О. Л., Гавриш Н. В., Долинна О. П., Ільченко Т. С., Коваленко О. В., Лисенко Г.М., Машовець М.А., Низковська О.В., Панасюк Т. В., Піроженко Т.О., Поніманська Т.І., Сідельнікова О.Д., Шевчук А.С., Якименко Л.Ю. Київ : Видавництво, 2012. 26 с.
3. Газіна І.О. Розвиток логічного мислення у дітей дошкільного віку : методичний посібник. Кам'янець-Подільський : ФШП Сисин О.В., 2010. 172 с.
4. Зайцева Л. І. Формування логіко-математичної компетентності дітей 6-року життя. Київ : ТОВ Праймдрук, 2012. 191 с.

Науковий керівник: М. Мога, д. пед. н., професор кафедри педагогіки та спеціальної освіти Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛЯ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Під професійною компетентністю педагога розуміють особистісні можливості викладача, які дають йому можливість самостійно й ефективно реалізовувати цілі педагогічного процесу [1, с. 138].

Професійна компетентність - це базова характеристика діяльності спеціаліста; вона включає як змістовий (знання) так і процесуальний (уміння) компоненти і має головні суттєві ознаки, а саме: мобільність знань, гнучкість методів професійної діяльності і критичність мислення. На основі цього запроваджено розуміння професійно-педагогічної компетентності як складової багаторівневої, стійкої структури психічних рис педагога, що формуються внаслідок інтеграції досвіду, теоретичних знань, практичних умінь, значущих для вчителя особистісних якостей. Вони встановлюють нові вимоги до трудової діяльності: якості професійної підготовки й професійної компетенції, рівня соціально-професійної мобільності, конкурентоспроможність на ринку праці. Професійна компетентність вчителя - це сукупність його особистісних якостей, загальної культури та кваліфікаційних знань, умінь, методичної майстерності, гармонійна інтеграція яких у педагогічній діяльності дає оптимальний результат [1, с.15].

Продиктований потребами сьогодення високий рівень вимог до освіти учнів початкових класів може бути реалізований тільки тоді, коли вчитель початкової школи буде високопрофесійним, компетентним фахівцем у своїй області. Такий фахівець повинен не лише сам мати фундаментальну освітню підготовку і володіти професійними знаннями і вміннями, що відповідають рівню сучасної психолого-педагогічної науки. Він повинен усвідомлювати цілі і значення своєї професійної праці в цілісній системі безперервної освіти, бути професійно мобільним, тобто гнучко реагувати на зміни соціальної ситуації розвитку школярів, опановувати нові психолого-педагогічні вимоги до педагогічного процесу і нові педагогічні технології. Це означає, що сучасний учитель початкових класів – це творчий суб'єкт професійної педагогічної діяльності.

Всі компоненти компетентності вчителя розвиваються не лише в процесі опанування циклу психолого-педагогічних і дидактико-методичних дисциплін, а за допомогою всієї системи професійної підготовки у вищому навчальному закладі. На відміну від традиційної освіти, орієнтованої на засвоєння знань, компетентнісне навчання спрямоване на придбання окрім знань, умінь, навиків, ще і досвіду практичної діяльності з метою формування у студентів професійно і соціально значущих компетентностей [3,4].

Отже, особливістю професійної компетентності є стан організованості професійного середовища: чим гірше організована професійна діяльність, тим необхіднішим є професійно компетентний спеціаліст.

Список використаних джерел

1. Берека В.Є., Галас А.В. Професійна компетентність вчителя початкових класів: навчально-методичний посібник для вчителів. 2018. 496 с.
2. Курлянд З.Н. Теорія і методика професійної освіти/ навч. Посібник. 2012. 390 с.
3. Скворцова С. О. Професійна компетентність учителя: зміст поняття // Наука і освіта. 2010. №2. С. 129-133.
4. Скворцова С. О. Формування професійної компетентності майбутнього вчителя початкових класів // Наука і освіта : наук.-практ. журнал. 2011. № 4. С. 385-389.

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКИХ ОБ'ЄДНАНЬ У ПРОЦЕСАХ СТВОРЕННЯ НОВОЇ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ ФОРМАЦІЇ

Глобальні процеси, що відбуваються в сучасному світі, пов'язані з геополітичними змінами які вже зараз створюють усі підстави для появи нового всепланетарного організму. Будучи локальними складовими сучасного світу, соціально-економічні системи в вигляді різних державних утворень, змушені відповідати новим формаціям, що виникають. Різні держави, не залежно від їх соціально-економічного статусу, все більше і більше стикаються з проблемами динамічної саморегуляції і швидкою реакцією на всілякі зміни ситуації. Динаміка процесів, що відбуваються, все частіше перестає усвідомлюватися державними елітами, що призводить до помилкових рішень в процесах управління країнами [3].

У зв'язку зі сформованою ситуацією, виникає кілька пріоритетних напрямків у вирішенні питань про стійкість розвитку соціально-економічних утворень. На локальному (міжрегіональному) рівні стають значущими процеси самоорганізації у вигляді громадських добровільних об'єднань, що займаються різними видами діяльності - від наукових розробок до вирішення завдань малого і середнього бізнесу. Практичне застосування нових організаційних підходів призводить до поступового витіснення старих командно-адміністративних утворень і успішної конкуренції з традиційними формами поділу та організації трудової діяльності на місцях. Відчувається гостра, життєво важлива потреба в лідерах (на всіх соціально-значущих рівнях) - людей ініціативних, які не чекають вказівок зверху, самодостатніх, здатних організувати себе та інших, готових відповідати за свої вчинки і, що найважливіше, просто здатних на соціально-значимий, усвідомлений, самовідданий вчинок на основі самостійно прийнятого рішення в умовах високої інформаційної невизначеності і ризику [2].

Все більш значущим є використання науково-обґрунтованого підходу в процесах прийняття командно-адміністративних рішень у різних областях людської діяльності. Дуже важливою умовою даного напрямку є якісний підбір управлінського складу при його загальній націленості на кінцевий результат.

Ситуаційний аналіз на місцях і досліди перших кроків громадських самоорганізацій дозволяють зробити висновок, що кризові явища в країні носять системний характер і можуть бути усунені на основі глибокого всебічного системного аналізу та усвідомлення ситуації, формулювання ясних стратегічних цілей і вибору системно обґрунтованого шляху досягнення цих цілей [1].

З огляду на світовий досвід міждержавних взаємодій і на основі аналізу міжрегіональних можливостей, є доцільним розпочати реалізацію завдання виходу зі сформованої ситуації одночасно двома шляхами:

- знизу - за рахунок підняття творчої активності мас і мобілізації внутрішніх ресурсів, направляючи їх на консолідацію зусиль у вирішенні поставлених завдань;

- зверху - шляхом визначення основних стратегічних напрямків розвитку та створення максимально сприятливих умов для реалізації ініціатив, що йдуть знизу [2].

З цією метою, на міжрегіональних рівнях виникають нові соціальні зв'язки чинного регіонального керівництва з громадськими організаціями в особі їхніх лідерів, а, також, активна взаємодія громадських організацій, спрямована на вирішення суспільних завдань регіонального рівня.

Головними завданнями для таких взаємодій повинні бути:

1. Обов'язковий і об'єктивний облік регіональних відмінностей та основних тенденцій, наявних у регіонах.

2. Демократичний спосіб побудови функціонування громадських організацій, спрямованих на організацію і підтримку ініціативної діяльності, а не на командно-адміністративну регламентацію і вказівки.

3. Істотна орієнтація на регіональні можливості.

4. Єдиний спосіб системної побудови і функціонування діяльності, що дозволяє проводити дієві взаємини громадських об'єднань одна з одною.

5. Постійна консультативно-координаційна взаємодія громадських організацій.

6. Активна участь організацій у всіх соціальних видах діяльності регіону.

7. Гласність всіх починань, громадська оцінка всіх результатів діяльності і попередня громадська експертиза всіх соціально-важливих програм і проектів.

8. Концентрація інтелектуальних ресурсів регіону і підготовка творчої еліти, придатної для вирішення завдань, спрямованих в ХХІ століття.

9. Відродження духовності та толерантного ставлення до всіх її проявів [1].

Організаційно-функціональні особливості громадських об'єднань повинні бути такими:

1. Підбір членів організацій на основі принципів спільної командної роботи, ініціативних, соціально визнаних особистостей, здатних до самостійних дій на рівні реального лідерства, які вміють приймати рішення і нести повну відповідальність за свої вчинки.

2. Постійний пошук, стимуляція і активне заохочення авторів всіх творчих ініціатив. Формування нового стереотипу по відношенню до соціально корисної діяльності, підняття рейтингу особистості, яка проявляє творчу активність, яка приносить реальний результат і бере участь безпосередньо в реалізації творчих ініціатив.

3. Сталість зворотного зв'язку з соціумом по всім творчим ініціативам і корекція своєї діяльності за результатами цього зв'язку.

4. Ініціативно-командна робота зі змінним лідерством, повною командною відповідальністю і заохоченням за конкретними результатами. Поєднання особистої і командної відповідальності.

5. Регламентація прав і обов'язків членів організацій за результатами їх особистої діяльності.

6. Системність організації, прийняття рішень, обґрунтування діяльності та оцінки результатів з усіх ініціатив.

7. Орієнтація на інтелектуальні технології, інформаційні продукти при віддачі пріоритетів створення принципово нових ринків послуг і товарів, а також прагнення до технологічної повноти реалізованих ініціатив [1].

Таким чином, завдання, що реалізуються громадськими організаціями, повинні бути спрямовані на стабілізацію соціально-економічних процесів в нових умовах нашого часу, а також спрямовані на консолідацію і розвиток суспільства в процесі його становлення.

Список використаних джерел

1. Малюта А. Н. От стихийной самоорганизации к центрам гражданских инициатив. Журнал «Бизнес и политика», № 14, январь 1999 г., Украина, Днепропетровск. 2. Малюта А. Н. Система деятельности. К.: Наукова думка, 1991. 208 с. 3. Малюта А. Н. Инвариантное Моделирование: Курс лекций. Часть 1: Введение в Инвариантное моделирование. Лекции 1-10. Киев: ЦГИ «Звезда Надежды», 2016. 46 с.

БАТЬКІВСЬКА МЕДІАОСВІТА ЯК ОДНА З ФОРМ БЕЗПЕРЕРВНОЇ МЕДІАОСВІТИ

21 квітня 2016 року президією Національної академії педагогічних наук України схвалено нову редакцію Концепції впровадження медіаосвіти в Україні. В документі зазначається, що «Головною метою медіаосвіти є формування медіакультури особистості в середовищі значущих для неї спільнот (малих груп, родин, навчальних і виробничих колективів, місцевих громад тощо) [1,с.9]. Її впровадження планується в усіх складових системи безперервної освіти в Україні, а саме через такі форми, як: медіаосвіта дошкільна, медіаосвіта шкільна, медіаосвіта позашкільна, медіаосвіта у вищій школі, батьківська медіаосвіта, медіаосвіта дорослих, медіаосвіта засобами медіа (неформальна медіаосвіта).

Зокрема, «батьківська медіаосвіта забезпечує ефективність медіаосвіти сім'ї як провідного чинника і соціального середовища ранньої соціалізації дитини; здатність убезпечувати дитину раннього віку від негативного впливу на її розвиток. Має стати частиною цілісної системи медіаосвіти, зокрема включатися до психологічного блоку підготовки фахівців різних профілів у вищій школі, громадських шкіл свідомого батьківства, діяльності бібліотек, соціальних служб і центрів по роботі із сім'ями тощо» [1, с.15].

На сьогодні практично всі діти є повноцінними користувачами засобів масових комунікацій. Медіа увірвалися в їх життя так само стрімко, як і в життя дорослих. Мультфільми, аудіокниги, зображення, різні відеофрагменти, ігри – все це наповнює повсякденне життя сучасної дитини як підліткового віку, така і молодших школярів та дошкільнят. Говорячи про останніх, варто зауважити, що діти дошкільного віку набагато сприйнятливіші до даних джерел інформації. Це пояснюється психофізичними особливостями їхнього віку. Сучасні реалії такі, що дошкільнята практично з двох років починають активно використовувати медіа з дозволу чи під наглядом батьків. А вже до п'яти років діти активно використовують комп'ютерну техніку та Інтернет у своїх цілях. У зв'язку з цим набуває актуальності медіаосвіта підростаючого покоління починаючи з раннього віку. Звичайно, що самі організувати та проконтролювати такий складний процес діти не можуть, тому необхідно серйозне керівництво цією діяльністю із боку дорослих.

Провідними агентами соціалізації дитини дошкільного і молодшого шкільного віку є батьки, а основним соціалізуючим механізмом – наслідування. Просте обмеження часу спілкування дитини з медіа, до якого найчастіше вдаються батьки, щоб убезпечити її від негативного впливу засобів масової комунікації є малоефективним. Набагато краще діє власний приклад батьків – скільки часу вони приділяють спілкуванню з медіа, який контент обирають для перегляду. О. Вознесенська попереджає, що діти забагато уваги приділяють серіалам, новинам та суспільно-політичним передачам, які цікаві їх батькам. Але батьки цьому факту не надають уваги, і не помічають інтересу дитини [2].

Свідомо або несвідомо у сім'ї діти навчаються сприйманню і використанню медіаінформації. Від того, як сім'я ставитиметься до одержуваної інформації, яку пропонують численні засоби масової комунікації, яким чином ця інформація сприймається, оцінюється та інтерпретується батьками дітей, багато в чому залежатиме і ставлення до інформаційного потоку підростаючого покоління.

Ще одна важлива проблема – організація спільного сімейного дозвілля. Батьки можуть використовувати різноманітні вправи, ігри на матеріалі засобів масової комунікації (кінематографа, дитячих періодичних видань, телебачення, відео і т.д.), що сприяють не просто розвагам за допомогою медіазасобів, а розвитку медіаграмотності їх дітей. Так, використання ігрових моментів, творчих завдань, конкурсів та вікторин зможе сприяти розвитку самостійних суджень, критичної оцінки, інтерпретації сучасних медіатекстів різних видів та жанрів, творчому самовираженню за допомогою та на матеріалах медіа, вдосконаленню естетичного смаку, творчої уяви, інтелектуального потенціалу дитячої аудиторії.

Дослідниця І. Челишева дає батькам ряд рекомендацій, які допоможуть краще побудувати свої заняття з дітьми щодо розвитку медіаграмотності, розуміння медіатекстів та дозволять використовувати повною мірою розвиваючий, виховний та освітній потенціал медіакультури:

1. Залучаючи дитину до медіа, не нашкодьте її здоров'ю та розвитку;
2. Розмовляючи з дитиною про медіа, не вдарте в бруд обличчям (тобто будьте обізнаними з предмету розмови);
3. Зумійте створити при спілкуванні атмосферу доброзичливості, рівнопартерського діалогу;
4. Наводьте вагомі аргументи і станьте прикладом для наслідування;
5. Дозвольте дитині навчитися у вас чи інших членів сім'ї чогось нового у сфері медіа;
6. Намагайтеся зробити процес освоєння сімейної медіаграмотності захоплюючим заняттям;
7. Не бійтеся фантазувати та висувати нові ідеї;
8. Залучайте до освоєння сімейної медіаграмотності інших членів сім'ї та друзів [3].

Отже, для дітей медіаграмотність так само необхідна, як уміння читати, писати та рахувати. Саме батьки є першими провідниками дитини у світ медіа, і можуть надати їй дієву допомогу у відборі, повноцінному сприйнятті медіаінформації, використанні розвиваючого та освітнього потенціалу засобів масової комунікації.

Список використаних джерел

1. Концепція впровадження медіаосвіти в Україні (нова редакція) / за ред. Л. А. Найдьоновой, М. М. Слюсаревського. Київ, 2016. 16 с. 2. Вознесенська О.Л. Спільне медіа-дозвілля родини/ Олена Вознесенська; Психологічні перспективи. Спеціальний випуск «Психологія професійної діяльності працівників соціальної сфери». 2012. С. 100-110. 3. Чельшева И.В. Медиаобразование для родителей: освоение семейной медиаграмотности. Научно-популярное издание. Таганрог: Изд-во ТТИ ЮФУ, 2008. 184 с.

Махно Олена Володимирівна

заступник директора з науково-методичної роботи,
Ліцей №11 міста Новомосковська

СУЧАСНИЙ ПІДХІД ДО РОЗВИТКУ КРЕАТИВНОГО МИСЛЕННЯ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Динамічні та безперервні зміни в сучасному суспільстві ставлять перед кожною людиною завдання адаптуватися до нових умов. Успішною особистістю може стати лише тоді, коли буде самостійно долати труднощі, вирішувати складні життєві проблеми, мати інноваційний підхід до життя та створювати щось нове, корисне для всього людства. Ці глобальні задачі може подолати креативна, інтелектуально розвинена та творча людина.

Саме тому в сучасній школі дуже гостро стоїть питання не лише здобуття знань, а й вміння їх застосовувати. Посилюється увага до розвитку креативності учнів, надання можливості бути дослідниками. Це все є надзвичайно важливим під час вивчення англійської мови. Ця мова вже давно стала міжнародною і володіння нею відкриває перед людиною увесь світ. Вивчення англійської мови має бути ефективним, тому дуже важливим є доцільний вибір освітніх прийомів та методів.

На сьогодні актуальним питанням є використання в практиці роботи школи технології формування креативної особистості, теоретичними розробками якої займалися такі вчені-педагоги, як В.І.Андрєєва, Р. М. Грабовська, Н. В.Кузьміна, Н. Ф.Тализіна та ін. Проблему розвитку креативної особистості досліджували такі вчені, як А.І. Сологуб, Н.Лук, Я. А. Пономарьов, А. М.Матюшкін, Г. І.Щукіна, Н.В.Кічук, Д. Б.Богоявленська, П. К.Енгельмейер, М. А.Холодна, В. А.Моляко тощо. Саме творчий та діяльнісний підхід під час вивчення англійської мови викликає зацікавленість здобувачів освіти і мотивує їх. Якщо дитина сама прагнучим вивчати матеріал, то саме тоді навчання є продуктивним [1].

Предмет «Іноземна мова» має колосальний вплив на розвиток креативного мислення. «Вивчати іноземну мову – означає стати вдвічі багатшим», - писав свого часу О. Герцен. Вочевидь, знання іноземної мови, зокрема англійської мови, - це ключ до багатьох дверей у світі: престижної професії і кар'єрного зростання, освіти за кордоном, подорожей, вільного спілкування з людьми з різних країн [2].

Суттєво підвищити ефективність розвитку творчих здібностей можливо при постійному використанні творчих завдань, у процесі роботи над якими учні застосовують здобуті знання, уміння та навички. У процесі вирішення творчих завдань учні створюють певний творчий продукт, наприклад, оповідання, казку, вірш, малюнок, фільм, виріб.

Учні охоче виконують творчі завдання, такі як: придумати іншу кінцівку розповіді або придумати та написати розповідь за серією картинок, розіграти діалог між персонажами тексту. Наприклад, після читання тексту необхідно ставити учням питання, пов'язані зі змістом прочитаного. Запитання типу When? Where? Who? та інші, що дає розуміння того, чи знають учні про що йде мова у тексті чи ні. Для того щоб розвинути креативне мислення, учням потрібно самостійно виразити свою думку, довести її, застосовуючи різні мовні засоби та вирази I think....As for me...To my opinion...As for as...I understand...Цей вид роботи не тільки розвиває вміння та навички монологічного мовлення, але й креативне мислення учнів. Дуже важливим моментом на уроках іноземної мови є залучення технічних засобів навчання.

Насамперед учитель навчає дітей способам мовної діяльності, тому комунікативна компетентність є однією з основних цілей навчання. На сьогодні, метод проектів широко використовується в сучасній світовій методиці викладання англійської мови, так як він дозволяє органічно інтегрувати знання учнів з різних галузей для вирішення окремо взятої практичної проблеми, стимулюючи при цьому розвиток творчих здібностей особистості учня. Проект виникає і розвивається із конкретної ситуації. Метод проектів може перетворити уроки англійської в дискусійний, дослідницький клуб, в якому вирішуються цікаві, практично значимі для учнів проблеми. Виявити різні позиції щодо певної проблеми або суперечливого питання дає можливість застосування методу дискусії.

Використання технічних засобів навчання (кінофільмів, телепередач, звукозаписів тощо) з метою розвитку творчих здібностей учнів збагачує методику викла-

дання англійської мови, дає можливість розробляти нові методичні прийоми навчально-виховної роботи, приваблює своєю новизною та свіжістю, розширює взаємозв'язки між уроками з мови та інших дисциплін. Переглядаючи фільми або телепередачі, учні одержують емоційну наснагу, що безпосередньо відбивається на якості творчих робіт, бо стимулює мовний процес. Сприйняття іноземної мови на слух є одним з головних етапів у вивченні англійської. Перегляд аутентичних матеріалів - що може бути корисніше і цікавіше? В серіалах і фільмах велика кількість фразових дієслів та слів з активної лексики середньостатистичного американця або англійця. В художніх творах і граматичних підручниках вони зустрічаються набагато рідше. Адже їх знання і вирізняє людину, для якої англійська не є рідною, від носія мови [3].

Як же стимулювати творчий розвиток? Перш за все потрібно пам'ятати, що атмосфера на уроках має бути сприятливою, вчитель – доброзичливим, який не критикує, а заохочує нові оригінальні ідеї. Англійська мова як засіб спілкування повинна дати учням доступ до культурної спадщини інших народів, сприяти всебічному розвитку та готувати їх до майбутньої діяльності у будь-якій сфері життя. Варто не забувати, що найбільше запам'ятовується та усвідомлюється інформація, яку учні здобувають самостійно. Кожна людина має певні здібності, які необхідно виявити та докласти багато зусиль, щоб розвинути їх якомога повніше.

Список використаних джерел

1. Ladousse G. P. *Role Play. Oxford English Resource Books for Teachers Series* edited by Alan Maley. Oxford: Oxford University Press, 2013. 2. *Ігри-вправи як засіб розвитку креативного мислення молодших школярів на уроках англійської мови.* / Ю.С. Чапюк, Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету. Серія «Педагогічні науки».- Вип.36. 3. *Методика на-вчання іноземних мов у початковій школі: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / О. В. Котенко, А.В. Соломаха [та ін.]. К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2013. 356 с.*

Мазур Ірина Анатоліївна

*старший викладач кафедри дошкільної та початкової освіти
КЗВО «Дніпровська академія неперервної освіти» ДОР»*

Клімова Людмила Василівна

*старший викладач кафедри дошкільної та початкової освіти
КЗВО «Дніпровська академія неперервної освіти» ДОР»*

ОСВІТА ДОШКІЛЬНИКІВ В ІНТЕРЕСАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА

У розвитку системи освіти у галузі взаємодії природи та суспільства можна виділити три періоди. Перший пов'язаний із природоохоронною освітою. Вважають, що він тривав до 1970-х роках, коли зусиллями світової наукової спільноти, було обґрунтовано необхідність власне екологічної освіти, спрямованого вивчення взаємозв'язків живих організмів та їх відносини із навколишнім середовищем. З 1992 року. екологічна освіта характеризується тим, що «виховним вектором» стають ідеали сталого розвитку суспільства і природи. Сьогодні визначення терміну «сталий розвиток» (англ. sustainable development) - загальна концепція стосовно необхідності встановлення балансу між задоволенням сучасних потреб людства і захистом інтересів майбутніх поколінь, включаючи їх потребу в безпечному і здоровому довкіллі. Очевидно, що запропоноване формулювання виділяє у понятті «Сталий розвиток» два важливі аспекти: природа та суспільство.

Фундаментом сталого розвитку природи та суспільства, особливо в перехідний період, є освіта, оскільки в процесі освіти людина вчиться пізнавати, діяти,

засвоює ціннісні орієнтири, які надалі визначають його життєву позицію. Протягом тривалого часу під освітою у сфері стосунків людського суспільства і природи розумілося екологічну освіту. Нині все частіше в науковій літературі використовують формулювання «освіта для сталого розвитку» або «освіта в інтересах сталого розвитку». Освіта для сталого розвитку - сучасний підхід до організації навчального процесу, який включає інформування членів суспільства про основні проблеми сталого розвитку, формування світогляду, що базується на засадах сталості, переорієнтацію навчання з передачі знань на встановлення діалогу, орієнтацію на порушення та практичне розв'язання місцевих проблем [2].

Універсальної моделі освіти для сталого розвитку не існує, оскільки підходи до нього в кожній країні відрізнятимуться в силу місцевих екологічних, соціальних, економічних умов. Роль нашої країни у дослідженні фундаментальних та прикладних проблем освіти в інтересах сталого розвитку велика, оскільки Україна багатонаціональна, полікультурна держава, що має на своїй території унікальні природні цінності, і, що не менш важливо - володіє вагомим педагогічним потенціалом. 28 лютого 2019 р. затверджено «Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» Однією з основних завдань у документі визнається формування екологічної культури, розвиток екологічної освіти та виховання громадян.

Уточнимо, що реалізація екологічної освіти в Україні передбачає чітко структуровані етапи, спрямовані на всі вікові, соціальні та професійні групи населення [3], тобто система загальної комплексної неперервної екологічної освіти населення, починається з дошкільного віку. На нашу думку «Дошкільнятам - освіту для сталого розвитку», – це цілеспрямований безперервний процес навчання, виховання та розвитку дітей, спрямований на формування цілісної картини світу, початкових навичок екологічно доцільної поведінки, а також виховання емоційно-ціннісного суб'єктивного відношення до світу природи й оточення.

В Базовому компоненті дошкільної освіти, що є Державним стандартом дошкільної освіти, сталий розвиток – розглядається як формування економічної та екологічної свідомості та відповідальності за свої дії. Звісно ж, що дошкільна екологічна освіта для сталого розвитку має спиратися на об'єкти та явища найближчого оточення, що пов'язано з конкретністю мислення дітей даного віку. Ось чому процес екологічної освіти в інтересах сталого розвитку в дитячому садочку має будуватися з урахуванням принципу регіоналізму.

На нашу думку, для переходу до сталого розвитку суспільства та природи важливо сформувані у свідомості кожної людини ряд життєвих принципів: 1) мій рідний край – це мій власний дім, а все, що в ньому є та створюється – моє надбання: духовну, культурно-історичну, природну та соціально-економічну спадщину я вважаю своєю спадщиною; 2) я хочу жити у місці, яке процвітає та упорядковане, але без моєї активної участі, без мого особистого внеску воно таким не буде; 3) проблеми мого рідного краю – це не відмінна частина моїх особистих проблем, вирішуючи їх, я вирішую і свої проблеми; 4) збереження та ефективного використання ресурсів території – економія та поповнення мого бюджету; 5) мої добрі вчинки – основа стабільного розвитку та процвітання рідного краю.

Формування позначених принципів повинно починатися з раннього дитинства, коли закладається базис особистісної культури людини. Як відомо, що згідно Базового компонента дошкільної освіти навчання дітей відбувається за освітніми напрямками, що визначають напрям та зміст кожного з них. Усім напрямкам притаманне формування досвіду дитини в «дитячій» діяльності : рух, ігри, мистецька,

пізнавально -дослідницька, господарчо -побутова. У процесі освіти дошкільників в інтересах сталого розвитку вони можуть бути сформовані наступним чином:

Рухова діяльність: використання народних рухливих ігор, традиційних для регіону, з природо орієнтованим змістом, проведення фізкультурних освітніх заходів на свіжому повітрі;

Ігрова діяльність: проведення дидактичних ігор для ознайомлення з об'єктами та явищами природи, тваринами, рослинами, які з давніх-давен використовуються жителями регіону; екологічних тренінгів з метою формування уявлень про безпечну поведінку в природі, про об'єкти та явища, які можуть заподіяти шкоду.

Мистецька діяльність: розучування музичного фольклору: про природу регіону та використання його у всіх режимних моментах; відбиток регіональної культурної та природничої тематики в малюванні, ліпленні, аплікації, ручній праці.

Пізнавально-дослідницька: формування цілісної наукової картини світу на основі природничих та суспільствознавчих знань, з обов'язковим включенням регіонального компонента; створювання пошукових ситуацій, проведення елементарних дослідів, вирішувати цікаві та творчі завдання.

Господарчо-побутова: трудові доручення з догляду за рослинами і тваринами куточка природи, посильна праця на ділянці закладу дошкільної освіти, підготовка птахів взимку.

Теоретичне вивчення проблеми освіти дошкільників в інтересах сталого розвитку дозволяє сформулювати низку висновків. По-перше, цей процес має бути спрямований на формування у дітей цілісного світобачення, первинних навичок екологічно доцільної поведінки, а також виховання емоційно-ціннісного суб'єктивного ставлення до світу природи та оточення. По-друге, освіту дошкільнят в інтересах сталого розвитку слід реалізовувати з урахуванням принципів регіоналізму які відображають концептуальну сутність цього процесу.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти) нова редакція [Електронний ресурс] URL: <https://bodia.online/l/pHKYLc>. 2. Концепція регіональної системи освіти для сталого розвитку [Електронний ресурс] URL: <http://surl.li/aszcq>. 3. Орфанова М. М., Яцишин Т. М. Екологізація освітнього процесу: екологічна освіта та виховання // Екологічний вісник. 2015. № 6. С. 23–24.

Мельнікова Тетяна Володимирівна

вчитель історії, правознавства та громадянської освіти КЗО «НВК № 70» ДМР

ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В ІСТОРИЧНІЙ НАУЦІ ДЛЯ ЕФЕКТИВНОЇ РОБОТИ ВЧИТЕЛЯ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ

Сучасний світ не стоїть на місці і неочікувано робить нові виклики. Виклики ХХІ ст. вимагають змін в усіх сферах життя, в тому числі і в освітньому процесі, який змінюється, розширюється. І саме вчителю, справжньому творцеві духовного світу юної особистості, довіреній особі суспільства, саме йому доручено найдорожче і найцінніше - дітей, здобувачів знань, нашу надію, наше майбутнє.

Актуальність теми дослідження зумовлена пошуками ефективних способів формування творчої, креативної, сучасної особистості в умовах невинних культурно-освітніх, соціально-економічних, суспільно-політичних змін в Україні та світі, спричинених новими викликами: пандемією COVID-19, карантинними заходами, переходом на дистанційне або змішане навчання.

Основною тенденцією розвитку сучасної освіти є перехід від традиційного до інноваційного навчання, у свою чергу, це потребує підготовки вчителя, який усвідомлює свою соціальну відповідальність, постійно дбає про своє професійне зростання. Інтеграція та спрямованість України у світовий простір вимагає постійного пошуку ефективних шляхів підвищення якості освітніх послуг, упровадження інноваційних педагогічних прийомів, гнучкого реагування на всі процеси, що відбуваються в нашій державі та світі. Винятком не стала і історична наука, адже сучасні вимоги до вивчення історії та суспільних наук виокремлюють необхідність формування та вдосконалення інноваційної компетентності вчителя. Від вчителя вимагається не просто надання класичних базових знань, а й уміння подати ці знання так, щоб учень засвоїв їх через уміння та міг використати в житті й передати далі.

У сучасному суспільстві усе частіше використовуються слова «компетентність» та «компетентнісний підхід». Ще у 2006 році Європейський парламент та Європейська рада розробили «Рекомендації щодо ключових компетентностей ціложиттєвої освіти», де визначили вісім ключових компетентностей: спілкування рідною мовою, спілкування іноземними мовами, математичну компетентність та основні компетентності у природничих і точних науках, цифрову компетентність, уміння вчитися, соціальну і громадянську компетентність, підприємливість та ініціативність, культурну впевненість і самовираження. Компетентності у вказаному документі визначено як поєднання знань, навичок і ставлення відповідно до контексту. Ключові компетентності є такими, котрих кожен потребує для особистих досягнень і розвитку, активного громадянства, соціальної інклюзії та працевлаштування [6].

У словнику-навчальному посібнику, укладеному С. У. Гончаренко компетентність трактується, як сукупність знань і умінь, необхідних для ефективної професійної діяльності; вміння аналізувати, передбачати наслідки професійної діяльності, використовувати інформацію [5, с. 149].

Щодо інноваційної компетентності вчителя, то це нововведення в педагогічну діяльність, зміни у змісті та технології навчання, що мають на меті підвищення ефективності навчально-виховного процесу [3, с. 18].

Отже, інноваційна компетентність розуміється як обов'язкова компетенція фахівця, без наявності якої унеможлиблюється ефективне виконання професійної діяльності особистістю, оскільки потребує від неї готовності до змін у зв'язку з постійними нововведеннями та модернізаціями, що відбуваються в суспільстві [4, с. 146]. А, готовність вчителя до інноваційної діяльності І. М. Дичківська визначає за такими показниками:

1. Усвідомлення потреби запровадження педагогічних інновацій у власній педагогічній практиці;
2. Інформованість про новітні педагогічні технології, знання новаторських методик роботи;
3. Зорієнтованість на створення власних творчих завдань, методик, налаштованість на експериментальну діяльність;
4. Готовність до подолання труднощів, пов'язаних зі змістом та організацією інноваційної діяльності;
5. Володіння практичними навичками освоєння педагогічних інновацій та розроблення нових [2, с. 3].

Таким чином, готовність до інноваційної діяльності – особливий особистісний стан, який передбачає наявність у майбутнього вчителя історії мотиваційно-ціннісного ставлення до професійної діяльності, прагнення володіти інноваційними

ефективними способами досягнення педагогічних цілей. Важливе значення для формування готовності вчителів історії до інноваційної діяльності має створення відповідного освітнього середовища: організація активної педагогічної взаємодії між вчителем та учнями, коли і вчитель, і учні є суб'єктами навчання; посилення ролі самостійного навчання; створення комфортних умов для навчально-пізнавальної діяльності, виховання емоційно-вольової сфери до самореалізації.

Саме тому крім базових цифрових компетентностей (підготовка текстових документів, порівняльних таблиць, презентацій, тестів тощо) сучасний вчитель повинен володіти інноваційними практиками для впровадження таких моделей навчання, як: адаптивне, синхронне та асинхронне, змішане, самостійно направлене, дистанційне, хмарне та мобільне, «віртуальний клас», «перевернутий клас», система управління «learning», система управління навчальним процесом, гейміфікація, персоналізація, цифровий сторітелінг тощо [1, с. 67].

На сучасному етапі визначення пріоритетів викладач історії передбачає широкий пошук нових підходів, педагогічних технологій, адекватних динаміці розвитку суспільства, нових інформаційних технологій. Йому на допомогу приходять такі інтернет-ресурси, як віртуальні музеї та експозиції. Вчитель, який формує в собі інноваційну компетентність змінює односторонню авторитарну комунікацію «вчитель» – «учень» на діалог і багатостороннє спілкування: спонукає учнів аналізувати реальні життєві моральні, суспільно-політичні ситуації в усіх їх складностях й суперечностях; моделює навчальні ситуації, які сприяють розвитку компетентностей; систематично практикує різні форми презентації й застосування знань, індивідуальні та групові проєкти, лекційно-семінарські форми занять, дискусії, диспути, заліки; впроваджує дослідницькі функції в освітньому процесі, формує відповідні навички; залучає старшокласників до експериментування, виконання індивідуальних творчих завдань; використовує переваги інформаційно-комунікаційних технологій; розвиває різнобічні інтереси; забезпечує високий позитивний емоційний потенціал уроків.

Тому, якщо впроваджувати сучасні інноваційні технології та формувати інноваційні компетентності вчителів, в школі створюється інноваційне освітнє середовище, яке здатне вирішувати такі завдання, як: посилення мотивації навчальної діяльності, проблемної креативної спрямованості, інтерактивної організації освітньої діяльності; набуття знань, умінь і навичок, як самостійного, так і колективного пошуку; орієнтація на особистий та колективний успіх тощо.

Таким чином, можна зробити висновок, що компетенції фахівця не є раз і назавжди сформованими: їх потрібно постійно удосконалювати шляхом самовдосконалення чи самостійного вивчення історії. Тож нові часи вимагають нових підходів, і я впевнена, що всі виклики ми не лише зустрінемо, а й перетворимо в нові можливості формуючи інноваційну компетентність в історичній науці.

Список використаних джерел

1. Анцібор І. М. Використання інтернет-мережі на уроках історії для підвищення якості знань студентів. *Таврійський вісн.* 2016. № 1 (53). С. 66-70.
2. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології: навч. посіб. Київ : Академвидав, 2004. 218 с.
3. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології : підручник. 2-ге вид., допов. Київ, Академвидав. 2012. 352 с.
4. Євдокімова, О.О. Інноваційна компетентність як професійно важлива риса сучасного фахівця / О.О.Євдокі-мова, Н. В. Алексеєнко // *Право і безпека.* 2017. № 2 (65). С. 146-152.
5. *Професійна освіта: словник: навч. посібник / уклад. С.У.Гончаренко та ін.; за ред. Н.Г.Ничкало. К.: Вища школа, 2000. 380 с.*
6. *Рекомендації Європейського Парламенту та Ради Європи від 18 грудня 2006 року щодо ключових компетентностей ціложиттєвої освіти (2006/962/ЕС).*

ГЕНДЕРНЕ ВИХОВАННЯ НА ПРИКЛАДІ ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІНИ «СОЦІОЛОГІЯ»

Світ стрімко змінюється і ми змінюємось разом з ним: реагуємо на виклики часу, вчимося новому, вдосконалюючи професійну майстерність. Та є певні моменти, які не змінюються самі собою, тому необхідно працювати над покращенням ситуації, прикладаючи до цього знання, вміння, навички.

Мова йде про гендерну освіту, яка є важливою складовою розвитку сучасного суспільства, допомагає зняти «шори дискримінації» та руйнує стереотипи, що циркулюють навколо питання впровадження гендерної рівності.

За останні десятиліття в Україні почали активно з'являтися наукові, науково-популярні дослідження з питань гендерної освіти [1; 4; 5]. Інтернет пропонує розсипи сайтів, груп/сторінок у соціальних мережах, які займаються просвітницькою роботою серед людей різних вікових категорій та рівня освіченості [2; 7; 10; 11]. На мою думку, просвітництво – це шлях, який допомагає на простих, життєвих прикладах та цікавій формі пояснити людям, що таке гендер, гендерна рівність, які є переваги останньої для представниць ків кожної зі статей.

Та основою для розгортання гендерної освіти й виховання є навчальні заклади різних рівнів. Саме в дитячих садках, школах, коледжах, технікумах, університетах, академіях варто говорити про рівність, повагу до честі, гідності, толерантність як базові цінності людини. І тут нам на допомогу приходять предмети/дисципліни соціально-гуманітарного циклу такі як історія, правознавство, соціологія, філософія, література, культурологія, психологія та ін., при опануванні яких формується світогляд людини, встановлюються «базові налаштування» формування особистості [8].

У цьому ключі гарним прикладом є вивчення теми «Соціальні рухи» (у курсі викладання дисципліни «Соціологія»), яку можна розглянути на прикладі феміністичного руху. Тут актуалізуються знання з історії, правознавства, літератури, що дозволяє встановити міжпредметні зв'язки та об'ємно показати розгортання руху за права жінок від початку його появи до сьогодення.

Варто розпочати з походження та визначення терміну «фемінізм», по-суті розглянути основні феміністичні теорії, прослідкувати еволюцію вимог у боротьбі за рівність статей. Порівняти, коли були надані, наприклад, політичні права, жінкам у різних країнах світу, прив'язати це до хвиль фемінізму та його особливостей залежно від історичних обставин та держави [5, с. 44-45; 9].

Ключовим моментом є аналіз українського феміністичного руху, демонстрація історичної тяглості від його появи до сьогодення. Наведення прикладів успішних жіночих проєктів. І тут важливими є і звична нам повсякденна праця, і реалізація у професійній діяльності.

Наприклад, перша ластівка фемінізму в академічній царині - програмна стаття Соломії Павличко «Чи потрібна українському літературознавству феміністична школа?» (1991) [6, с. 19-29]. Соломія на ціле десятиліття стала головною речницею фемінізму в Україні і чи не єдиною українською науковицею, яка представляла світовій спільноті власні дослідження про становище жінок у сучасній Україні [3].

Також варто акцентувати увагу на сьогоднішні: жінки мають досягнення у різних галузях (суспільного) життя: наука, політика, мистецтво, медицина, література та ін. [7]. Паралельно з цим необхідно проговорювати, що, цих звершень може бути більше, якщо ми досягнемо чи хоча б наблизимось до гендерної рівності в суспільстві. Оскільки, побудова егалітарних стосунків в сім'ї дозволяє/дозволить розвантажити жінок від «класичних двох робіт» - дім і робота, вивільнить час та сили для професійної діяльності.

Вивчення теми «Соціальні рухи» на прикладі феміністичного руху дає можливість розібратися у процесі формування та вдосконалення фемінізму, окреслити його основні цілі, продемонструвати його вплив на повсякденне життя жінок у різних країнах. Дозволяє окреслити позитивні сторони впровадження гендерної рівності, оприлюднює жінку на соціальній арені життя, надихає на звершення дівчат та жінок, які дуже часто чують від оточуючих: «Куди тобі керувати/літати/досліджувати/захищати (і т.п.)? Ти ж дівчинка! Твоє місце на кухні».

Та невже? Дівчата можуть усе!

Список використаних джерел

1. Богачевська-Хомяк М. Білим по білому: жінки в громадському житті України. 1884-1939 / Центр жіночих студій в УКУ. Львів: Український католицький університет, перевидання, випр. і доповн. 2018. 520 с. 2. Гендер в деталях - <https://genderindetail.org.ua/>. 3. Кісь О. Фемінізм в Україні: кроки назустріч собі. Ч. 1. Академічний фемінізм. – Режим доступу до інформації: https://genderindetail.org.ua/season-topic/gender-after-euromaidan/feminizm-v-ukraini-kroki-nazustrich-sobi-ch-1-akademichniy-feminizm-1341003.html?fbclid=IwAR0hYWKwUTme7MvkjspmWpPYsNkB8cB4D_YQbwdj4sCj6sqedWliEIn91RVc#_ftn13. 4. Марценюк Т. Гендер для всіх. Виклик стереотипам / Т.Марценюк; за участі Олени Богдан. К.: Основи, 2017. 256 с. 5. Марценюк Т. Чому не варто боятися фемінізму/Т. Марценюк. К.: Комора, 2018. 328 с. 6. Павличко С. Фемінізм /С. Павличко. Передм. Віри Агеєвої. К.: Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2002. 322 с. – Режим доступу до інформації: https://shron1.chtyvo.org.ua/Pavlychko_Solomiia/Feminizm_zbirka.pdf?PHPSESSID=7ni8scpitkesoend8i6d4q5m541. 7. ПОВАГА: кампанія проти сексизму: Це зробила вона - <http://zrobylavona.povaha.org.ua/>. 8. Сучасні стратегії тендерної освіти в умовах євроінтеграції: збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції, 10–11 вересня 2020 р. / Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка ; за заг. ред. В. П. Кравця, О. М. Кікінежді. Тернопіль : ТНПУ, 2020. 288 с. – Режим доступу до інформації: http://tnpu.edu.ua/vyhovna%20robota/2020_final_Zbirnyk%20tez_Gender.pdf. 9. Українська асоціація дослідників жіночої історії // www.womenhistory.org.ua. 10. <http://thedevochki.com/2019/04/28/tri-hvili-feminizmu-upijmaj-yih-usi-urivok-iz-knizhki-choloviki-pro-feminizm/>. 11. <https://www.the-village.com.ua/village/knowledge/book-of-the-week/276881-10-prichin-ne-boyatisya-feminizmu>

Панська Марина Анатоліївна

вчитель англійської мови, Ліцей №11 міста Новомосковська

СИТУАТИВНИЙ ПІДХІД ДО ФОРМУВАННЯ ДІАЛОГІЧНИХ УМІНЬ ТА НАВИЧОК УЧНІВ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Під засобами навчання розуміємо «сукупність предметів, ідей, явищ і способів дій, які забезпечують реалізацію навчально-виховного процесу». Успішність їх використання у різних формах навчального процесу безперечна, адже вони націлені розвивати мислення та мовленнєві уміння учнів під час творчого процесу школярів та їх активної взаємодії один з одним [5, с. 14].

Процес формування комунікативних умінь та навичок учнів важко уявити без урахування такого фактора ДМ, як ситуативність. Використання ситуативних завдань з розвитку мовлення на уроках іноземної мови допомагають вчителю на-

близити учнів до природніх умов спілкування, а також навчити їх ясно відобразити процес комунікації зі співрозмовником. Виконуючи такі завдання, учні добре закріплюють вивчений матеріал, формують навички ведення бесіди в конкретно заданій обстановці.

Під комунікативною ситуацією (КС) розуміють «динамічну систему взаємодіючих конкретних факторів об'єктивного і суб'єктивного планів, які залучають людину до мовленнєвого спілкування і визначають її поведінку в межах одного акту спілкування» [3, с. 4]. Комунікативні ситуації виникають самі собою (природні ситуації) або можуть бути штучно створеними. Існують моменти шкільного життя учнів, які можна вдало обіграти та використати для навчання ДМ. Наприклад, декілька учнів затрималися у їдальні, тому запізнилися на урок іноземної мови: T: You are late. What's your excuse? – S: We are really sorry we are late, Maryna Ivanivna. Please forgive us for keeping you waiting. We were waiting for a dinner for a long time. – T: That's all right. No problem. Come in, take your seat and join our discussion. Або ж перед уроком іноземної мови діти брали участь у міжшкільних змаганнях з волейболу – результати такого заходу теж не можна ігнорувати, а навіть потрібно обговорити, за умови, якщо діти вже мають достатню базу мовленнєвого матеріалу за обраною темою: T: – Do you agree with result of this competition?; – Can you tell us about your strategy while playing? – What are benefits from school competition? etc.

Якщо ситуація є штучною, або спеціально створеною, то доречно уточнювати зовнішні деталі бесіди. Згідно Загальноєвропейських рекомендацій [4] мовленнєва ситуація має наступні зовнішні характеристики: сфера, місце, соціальна характеристика місця дії, учасники спілкування, предмети, події, дії і тексти. Вчитель, наприклад, може запропонувати учням наступну ситуацію: T: Imagine that you work as travel agents. Your clients are so different. You must provide your clients with exhaustive information. Discuss with your partner advantages and disadvantages of various kinds of travelling.

Навчальні КС призначені мотивувати до навчання, зацікавити учнів до участі у спілкуванні, пробудити інтерес та бажання якнайкраще проявити себе та виконати поставлене вчителем завдання. Такі ситуації можуть моделюються на уроці за допомогою вербальних і різних невербальних аудіовізуальних засобів.

Створення іншомовних мовленнєвих компетенцій можливе лише за умови перенесення учнів у процесі навчання у типові ситуації, з якими школярі досить часто можуть зустрітися в реальному житті або ж дуже наближених до таких. Крім того тема обговорення може бути досить різноманітною, що в свою чергу обумовлене потребами учнів. Одна з найвідоміших класифікацій на теми, підтеми та «специфічні поняття»: персональна ідентифікація; житло та дім, оточення (найближче); повсякденне життя; вільний час, розваги; подорожі; стосунки з іншими людьми; здоров'я і догляд за тілом; освіта; покупки; їжа та напої; послуги; місце; мова; погода [2; 3, с. 5].

Таке розуміння теми визначає її формулювання, що необхідно конкретизувати та спрямовувати особистісно, наприклад, «Family», «In Cafe», «Travelling», «Food in our Life» та ін. Обговорення запропонованої теми потребує розвинених умінь та навичок у школярів, але потреба у комунікації з'являється за умови створення певної мовленнєвої ситуації. Різною є необхідність експонування проблемних ситуацій різного типу за допомогою текстів: поведінкові та морально – етичні проблемні ситуації можуть стати поштовхом до дискусії без попереднього читання студентами тексту. Для інших ситуацій необхідно використовувати опору на

текст, публіцистику. В цілому використання проблемних комунікативних ситуацій в навчанні іншомовному спілкуванню сприяє не тільки успішному розвитку комунікативної компетенції студентів, але також стимулюють формування моральних цінностей і їх світогляду [1].

Якщо на уроці в рамках необхідної ситуації вчитель розглядає низку проблемних питань, то зрозуміло, що на початковому етапі навчання використовуються проблемні ситуації найменшої складності. Поступово частка рецептивно-репродуктивних вправ, і, відповідно, також і репродуктивного говоріння зменшується, збільшується об'єм продуктивних висловлювань спонтанного характеру і проблемність дискусійного питання. Проблемне завдання має орієнтувати учнів на вирішення якої-небудь проблеми, пов'язаної зі змістом тексту або мовленнєвої дії, яку необхідно виконати, наприклад: Т – Let's discuss the problems: selfservice as a means of education; eating at restaurants is a waste of time and money; new developments in medicine etc. Також у процесі навчання важливо звернути увагу і на навчання учнів невербальних засобів комунікації, до яких відносяться: міміка, погляд, невербальні голосові сигнали, жести, міжособистісний простір, постава. Існують вправи, де зазначається з якою емоцією повинна вимовлятися кожна репліка, що допомагає учнями практично тренувати свої емоції у поєднання з діалогічним мовленням. Отже, формування іншомовних мовленнєвих компетенцій не можливо уявити без моделювання у навчальному процесі типових ситуацій реального спілкування, які виникають в різних сферах життя і стосуються різних тем.

Список використаних джерел

1. Гордій О. М. *Проблемні комунікативні ситуації та діалогічне мовлення як основа розвитку творчого мислення у вивченні іноземних мов* / О. М. Гордій // *Наука та практика – 2007 : матер. наук. Інтернет-конф. 2007 р.* 2. Ніколаєва С. Ю. *Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання* / С. Ю. Ніколаєва // *Перекл. з англ. К.: Ленвіт, 2003. 273 с.* 3. Ніколаєва С. Ю. *Зміст навчання іноземних мов і культур у середніх навчальних закладах* / С. Ю. Ніколаєва // *Іноземні мови. 2010. Вип. 3. С. 3.* 4. Федак З. *Місце та роль рольової гри на уроці іноземної мови* / З. Федак // *Молодь і ринок. 2011. Вип. 7 (78). С. 151-155.* 5. Флегонтова Н. М. *Короткий словник актуальних педагогічних термінів* / упор. Н. М. Флегонтова. К.: КНУТД, 2013. 55 с.

Мороз Яна Євгенівна

*заступник директора з виховної роботи, вчитель початкових класів,
Запорізька гімназія «Контакт»*

ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОЄКТНО-ТЕХНОЛОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ПРОФЕСІЙНОМУ ЗРОСТАННІ ПЕДАГОГІЧНИХ КАДРІВ

Реформування та модернізація освіти, які відбуваються наразі в умовах суспільних трансформацій, вимагають її відповідності в контексті забезпечення умовами якісного розвитку і самореалізації кожної особистості, задоволення її освітніх потреб і можливостей, формування життєкомпетентного покоління, здатного навчатися протягом усього життя («lifetime learning») [1]. Значущість окресленого питання підтверджується пошуками нових педагогічних технологій, як навчання здобувачів загальної середньої освіти, так і технологій професійного зростання педагогічних кадрів. Однією з таких технологій, яку можна вважати інноваційною, є технологія педагогічного проектування.

Галузь застосування поняття «проект» в управлінській практиці досить широка. Проект як результат проектування в широкому розумінні тлумачиться як проблема, що потребує свого вирішення за допомогою плану.

Метод проєктів забезпечує чітке усвідомлення завдань, плану, способів діяльності з метою отримання конкретного результату (продукту) та його оцінювання. Проєкт – це особливий вид пізнавальної діяльності та її результат, що характеризується такими ознаками: наявність соціально значущого завдання; планування дій щодо розв'язання проблеми; пошук інформації, яка потім буде оброблена й осмислена; створення продукту, що являє собою результати цієї діяльності; презентація продукту [2 ; 3].

Мета проєктної технології полягає у стимулюванні інтересу виконавців до визначеної проблеми, оволодіння необхідними знаннями і навичками, а також організації проєктної діяльності щодо вирішення проблеми для практичного застосування отриманих результатів. Безумовним є визнання науковою і педагогічною спільнотою того факту, що проєктивні технології розглядаються не як альтернатива класно-урочній системі навчання, а як її складова. Зважаючи на це, сутність методу проєктів полягає в його прагматичній спрямованості на результат, який можна одержати за умови розв'язання тієї чи іншої практично або теоретично значущої проблеми. Результат можна побачити, продумати, використати в реальній практичній діяльності. Саме тому навчання за методом проєктів є інноваційним.

Загальні теоретичні положення щодо методу проєктів розглядаються у працях українських (К. Баханов, А. Касперський, О. Коберник, Є. Павлютенков, В. Сидоренко, С. Ящук) науковців. Головними критеріальними вимогами до педагогічного проєкту є наявність освітньої проблеми, складність і актуальність якої відповідає навчальним запитам і життєвим потребам учасників; дослідницький характер пошуку шляхів вирішення проблеми; структурування діяльності відповідно до класичних етапів проєктування; моделювання умов для виявлення учасниками навчальної проблеми; самодіяльний характер творчої активності; практичне або теоретичне значення результату діяльності до застосування (впровадження); педагогічна цінність діяльності [2 ; 3].

Реалізація педагогічних проєктів в системі шкільної науково-методичної роботи відбувається поетапно. Аналіз практичного досвіду організації проєктної діяльності дозволяє виділити такі її основні етапи: підготовчий (змістовий та технологічний аспект), планування проєктної діяльності (постановка проблеми, розробка та планування певної дії); дослідження проблеми та вибору шляху її розв'язання; діяльнісний (розв'язання проблеми, реалізація дії); презентація результатів; рефлексійний (оцінка та аналіз отриманих результатів) [4].

Спираючись на їхню думку та думку практиків, можна констатувати, що в системі професійного зростання педагогічних кадрів психолого-педагогічні можливості проєктної технології полягають у забезпеченні високої результативності діяльності; максимальній спрямованості на суб'єктне пробудження та розвиток особистості як такої, що сприяє формуванню певних установок, подальшій самореалізації, зростанню педагогічної майстерності, професіоналізму; посиленні інтересу до власного психічного життя та життя інших людей.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>. Стаття 12.
2. Косогова О.О. Метод проєктів в практиці сучасної школи. Харків : Ранок, 2011. 144 с.
3. Линник В.Ф. Метод проєктів у початковій школі. URL: <https://sites.google.com/site/lynnykyvf/metoduchna-skrunka/metod>.
4. Метод проєктів у сучасних умовах. URL: <https://ru.osvita.ua/school/method/technol/2645/>

ДОШКІЛЬНЯТАМ – ОСВІТА ДЛЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Ідеєю розробки Концепції ООН про сталий розвиток людства є створення умов для збалансованого безпечного існування нинішнього й майбутнього покоління, гармонійного розвитку суспільства і навколишнього середовища, але життя людської цивілізації не може розвиватися за тими законами, нормами та шляхами, які вона вже пройшла в своїй історії.

Безпека людства – міждисциплінарне поняття, яке походить з дисциплін – міжнародні відносини, дослідження конфліктів та миру, глобалізації та розвитку. Формування національної парадигми і стратегії сталого розвитку України відбувається під впливом сучасних світових тенденцій не тільки щодо гармонійного розвитку людства, а також його виживання. Важливо розуміти, що вирішення цих питань зосереджене у площині загальних процесів людського мислення, а отже, і господарської поведінки. Основна ідея сталого розвитку – це гармонійний розвиток суспільства і навколишнього середовища, коли при вирішенні економічних, соціальних проблем враховуються і закони природи.

Освіта є базовим елементом трансформації суспільства до сталого розвитку за рахунок забезпечення особистості можливістю втілити свої уявлення про суспільство у життя. Саме така ключова роль освіти зафіксована в головних документах Всесвітніх форумів зі сталого розвитку.

Стійкий (сталий) розвиток – це нове поняття в дошкільній освіті, але цей концепт успішно інкорпорується в усіх ланках освіти України. Позитивні можливості використання ідеї освіти для сталого розвитку в роботі з дітьми дошкільного віку відзначають дослідниці Н.Гавриш, О.Саприкіна, О.Пометун.

Поєднання двох актуальних напрямків – безпеки життєдіяльності та освіти для сталого розвитку дає дорослим можливість навчити дітей відповідального ставлення до свого здоров'я та безпеки життєдіяльності, бути обачливими і правильно діяти в різних ситуаціях, формувати у дітей стійке вміння передбачати наслідки своїх вчинків.

Основи безпеки життєдіяльності дошкільників викладені в концепції сталого розвитку, яка спрямована на покращення людського життя при збереженні сталості оточуючого середовища, має системний підхід, який дозволяє моделювати, прогнозувати та обирати різні варіанти напрямків розвитку дітей дошкільного віку тому що він включає в себе вимогу до захисту довкілля, соціальної справедливості та відсутність національної дискримінації. Модель сталого розвитку націлена і на сьогоднішній день, і на майбутнє, ця позиція збігається з парадигмою дошкільної освіти – закласти основи для формування відповідальної особистості, спонукання дошкільників на прийняття самостійних рішень у повсякденному житті, виконання дій у напрямі сталого розвитку та безпечного життя, здатного вести здоровий спосіб життя і формувати навколо себе безпечне життєве середовище.

Серед глобальних цілей сталого розвитку є ті, які безпосередньо пов'язані з безпекою життєдіяльності дітей дошкільного віку, а саме: міцне здоров'я та благополуччя, відповідальне споживання, чиста вода, доступна та чиста енергія, партнерство. Сучасна дошкільна освіта, її вплив на особистісний розвиток кожної дитини дошкільного віку зосереджує увагу на необхідності підготовки до діяльності в природі, формувати гуманістичні та екологічні цінності, сприяти формуванню

мотивації до дій і моделей поведінки, орієнтованих на сталий стиль життя, навички ресурсозбереження, ефективного спілкування і гармонійних стосунків з оточенням та навчитися будувати своє життя безпечно. Актуальним залишається питання реалізації завдань освіти для сталого розвитку та безпечної життєдіяльності, застосування в роботі з дошкільниками активних методів та прийомів, форм роботи.

В роботі з питань безпеки життєдіяльності дошкільників визначено основні напрямки:

- навчання швидкій реакції дітей в екстремальних умовах та надзвичайних ситуація;

- дотримання єдиного алгоритму, стратегічної дії педагогів та батьків в навчанні безпеці життєдіяльності дошкільників;

- формування у дітей початкових уявлень про дії та поведінку, що орієнтовані на сталий розвиток;

- усвідомлення старшими дошкільниками необхідності збереження ресурсів землі та особистої відповідальності за майбутнє;

- розвиток у дітей звичок і моделей поведінки, що відповідають сталому розвитку;

- враховувати особливості дитячої психіки, її підвищену вразливість.

Головне – донести до свідомості дітей розуміння про цінність, неповторність кожної людини, викликати бажання опікуватися власним здоров'ям, бути обачними та цінувати особисту безпеку й життя. Важливим є партнерство, спільна робота всіх і кожного для забезпечення сталого розвитку, відкритість і прозорість спільних дій в інтересах сталого розвитку. Освіта для сталого розвитку формує в дітей системні знання, які здатні забезпечити дитині безпечне життя.

Формування ідей сталого розвитку – складний процес, який потребує пошуку нових педагогічних технологій, форм, методів та засобів. І завдання кожного педагога створити умови для ефективного навчання дошкільників.

У центрі уваги концепції сталого розвитку – люди, які мають право на здорове та плідне життя в гармонії з природою. Завдання дошкільної освіти сформувати систему цінностей – підготувати екологічно грамотним наступне покоління, зі збалансованим розвитком соціальної відповідальності, сформованим природодоцільним світоглядом.

Список використаних джерел

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови. «Перун». 2005.
2. Гоу А. Довга, звиліста (і кам'яниста) дорога до екологічної освіти для сталості / Анет Гоу // Освітні коментарі. 2011. № 7-9. С. 23-25.
3. Дошкільнятам – освіта для сталого розвитку : навч.-метод. посіб. для дошк. навч. закладів / Н. Гавриш, О. Саприкіна, О. Пометун ; за заг. ред. О.Пометун. Дніпропетровськ : Ліра, 2014. 120 с.
4. Дрозденко Л. І. Виховання економічної культури : програма / Л. І. Дрозденко // Палітра педагога. 1997. № 4. С. 20-24.
5. Іванчук С. А. Використання технології сталого розвитку для підготовки майбутніх фахівців до виховання основ культури споживання у дітей старшого дошкільного віку / Сабіна Айдинівна Іванчук // Перспективні питання психології: зб. наук. пр. : за матеріалами Всеукр. міжвузів. наук.-практ. Інтернет-конф. [«Актуальні проблеми реалізації адаптаційного потенціалу особистості в сучасних умовах життєздійснення»], (Слов'янськ, 2016 р.) / Донб. держ. пед. ун-т. Слов'янськ: Вид-во Б. І. Моторіна, 2016. Вип. 1. С. 244-247.
6. Іванчук С. А. Досвід впровадження Міжнародного проекту «Освіта для сталого розвитку в дії» у практику діяльності вишу та ДНЗ / Сабіна Айдинівна Іванчук // Наукові студії : зб. наук. пр. : за матеріалами Всеукр. наук.-практ. конф. [«Спадщина Івана Франка у світлі сьогодення» (у межах реалізації науково-дослідної проблеми «Перспективні напрями сучасної науки та освіти»)], (Слов'янськ, 19-20 трав. 2016 р.) / Донбас. держ. пед. ун-т ; [за заг. ред. Е. А. Панасенко]. – Краматорськ : Друкарський дім, 2016. Вип. 1. С. 249-253.
7. Іванчук С. А. Концепія сталого розвитку в освітньому просторі закладів дошкільної

освіти / Сабіна Айдунівна Іванчук, Софія Сергіївна Кочнева // *Науковий журнал «Молодий вчешний» №10.1 (62.1) жовтець, 2018 р. С. 39-42.* 8. Іванчук С. А. Підготовка педагогів дошкільних навчальних закладів до роботи за технологією сталого розвитку / Сабіна Айдунівна Іванчук, Олена Петрівна Амацьєва // *Наук. скарбниця освіти Дешччини. 2015. №2. С. 51-55.* 9. Ковшар О. В. Проектна діяльність як засіб розвитку особистості дошкільника / О. В. Ковшар // *Педагогічні науки : зб. наук. пр. / Херсон. держ. пед. ун-т ; [редкол.: Є. С. Барбіна (відп. ред.) [та ін.]. Херсон : Айлант, 2011. Вип. 58, ч. 1. С. 145-149.* 10. Концепція Нової української школи. Код доступу: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainskashkola-compressed.pdf>. 11. Лесик В. Проектна технологія як новий формат взаємодії з батьками / В. Лесик, О. Тесленко // *Вихователь-методист дошк. закладу. 2014. № 7.* 12. Гавриш Н. Бути чи не бути – ось у чому питання / Н. Гавриш, О. Пометун // *Вихователь-методист дошкільного закладу. 2015. №3. С.4-10.*

Перерва Світлана Іванівна

*вихователь КДНЗ (Центр розвитку дитини) № 2 «Веселі дзвіночки»
Вільногірської міської ради*

ГЕНДЕРНА ОСВІТА В КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ ОСВІТНІХ ПРОЦЕСІВ

Гендерний підхід є необхідною умовою реалізації гендерного виховання. Найбагатший досвід взаємодії з однолітками різної статі діти набувають у дошкільному закладі. У моє завдання створити оптимальні умови для формування у дітей адекватної статево – рольової поведінки.

Найбільш ефективним та результативним я вважаю використання гри – як провідної діяльності дітей. З ініціативи дітей та за моєю допомогою, розгортаю сюжетно – рольові ігри, де дитина бере на себе роль і діє відповідно до прийнятої ролі, яка повністю відповідає його гендерним схильностям і інтересам. Це ігри: «Діти сім'я», «Дитячий садочок», «Будівництво», «Сім'я на відпочинку», «Приймаємо гостей».

Засвоєння гендерної поведінки відбувається в життєвих та спеціально – створених проблемних ситуаціях, близьких досвіду дітей. Мені сподобалося дуже створення ігрових ситуацій «Наші гарні вчинки» (правила спілкування в родині), «Крісло автора» (цікаве про рідних), «Хто я?», «Який ти?».

Етичні хвилинки «Кому я вдячний сьогодні?», «Подаруй комплімент другу», «Привітай товариша» сприяють встановленню довірливих і щирих стосунків між хлопчиками та дівчатками.

Етичні бесіди «Дівчинка – маленька модниця», «Я хлопчик, люблю грати у спортивні ігри», «Ми – маленькі господарі», «Дівчинка – майбутня мама», «Хлопчик – майбутній тато».

У своїй роботі з задоволенням використовую народні казки, як засіб статевого виховання. «Кирило Кожум'яка», «Котигорошко» вчать вірності, хоробрості. «Мудра дівчина», «Розумниця», «Царівна жаба» виховують любов до дітей, мудрість і винахідливість, працьовитість і доброту. Моральні норми літературних героїв є значними для дітей і вони прагнуть наслідувати їм. Мої вихованці охоче грають у дидактичні ігри: «Розкажи без слів про настрій» (добирають піктограми відповідні), «Назви пестливо», «Промінець щастя» (опис гарних світлих рис сусіда), «Дерево життя», «Збери ланцюжок» (статєвовіковий розвиток), «Я – хлопчик, я – дівчинка, ми – рівні», «Перетворення».

Наші діти, спілкуючись одне з одним, через ігри, іграшки, у виборі занять, у розподілі домашніх обов'язків набувають свого власного досвіду, формуються як соціальні особи на засадах гендерної рівності та поваги до прав і свобод кожної статі

Список використаних джерел

1. Слободенюк І. Гендерне виховання дошкільнят: орієнтовний річний план роботи з дітьми різних вікових груп. // Палітра педагога. 2014. № 1. С. 3-10. 2. Миронюк С. Жінки і чоловіки: ними народжуються чи стають?: Формування гендерної культури педагогів. // Шкільний світ. 2014. №10. С.10-12

Пільонова Олеся Володимирівна

вчитель української мови та літератури
КЗО «Середня загальноосвітня школа № 58» ДМР

НУШ: ФОРМУВАННЯ НАСКРІЗНИХ ЗМІСТОВИХ ЛІНІЙ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

У професійному стандарті вчителя зазначено, що метою професійної діяльності вчителя є:

- організація навчання та виховання учнів під час здобуття ними освіти шляхом формування у них ключових компетентностей і світогляду на основі загальнолюдських і національних цінностей;

- розвиток в учнів інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, необхідних для їхньої успішної самореалізації та продовження навчання.

Для цього вчитель повинен оволодіти рядом професійних компетентностей, які допоможуть якісно впроваджувати ідеї НУШ в роботі з учнями середньої та старшої школи. Передусім мова йде про мовно-комунікативні, предметно-методичні, інформаційно-цифрові компетентності.

Після детального ознайомлення з вимогами НУШ щодо викладання та процесу навчання, мені стало цікаво, як на уроках української мови можна реалізувати наскрізні змістові лінії: «Екологічна безпека і сталий розвиток», «Громадянська відповідальність», «Здоров'я і безпека», «Підприємливість і фінансова грамотність». Виявилось, що це зовсім не складно, а навіть цікаво та корисно для учнів. Щоб впровадити наскрізну лінію «Екологічна безпека і сталий розвиток», на уроці у 6 класі під час вивчення теми «Оголошення» можна запропонувати написати оголошення для соцмереж про проведення акції «Врятуй дерево». Або під час уроку у 5 класі «Види речень за метою висловлювання» учням варто запропонувати скласти 5-7 спонукальних речень про збереження чистоти довкілля.

Під час роботи з наскрізною лінією «Громадянська відповідальність» цікавим буде написання міні-творів учнями 10 класу з теми «Якби я став президентом...». А шестикласникам під час вивчення теми «Прикметник» можна запропонувати дібрати слова-ознаки, щоб розкрити поняття «відповідальний громадянин» (чесний, сумлінний, обізнаний та ін.).

Наскрізну змістову лінію «Здоров'я і безпека» можна реалізувати під час вивчення теми «Тире між підметом та присудком» у 8 класі. Для цього пропонуємо поєднати частини прислів'їв про здоров'я, пояснити розділові знаки у реченнях та значення висловів. (Весела думка - половина здоров'я. Веселий сміх - здоров'я. Держи голову в холоді, а живіт в голоді - будеш здоровий. Здоров'я - найдорожчий скарб. Здоров'я маємо - не дбаємо, а стративши - плачемо).

Щоб реалізувати наскрізну змістову лінію «Підприємливість і фінансова грамотність», на уроці у 10 класі «Лексика української мови за походженням. Запозичена лексика як джерело збагачення лексичного складу мови» можна запропонувати виконати таке завдання: Визначте походження та поясніть значення слів, які стосуються економіки та фінансів. З 2-3 словами складіть речення: Аудієнція, бізнесмен, брокер, іпотека, номінал, ордер, референт, тариф, фіск, ріелтор.

Сучасний учитель повинен бути досить гнучким та завжди відповідати на виклики часу, щоб бути цікавим учневі. Тому й навчальний матеріал потрібно адаптовувати до потреб та інтересів здобувачів освіти. Для дітей дуже важливо розуміти, у якій сфері життя їм знадобляться знання, здобуті на уроці. Тому я намагаюся вже в темі натякнути на важливість нових знань. Наприклад, можу сформулювати тему уроку: «Заводи: користь та/чи небезпека» в 11 класі (розвиток мовлення – дискусія; лексика – наукові терміни, морфологія - числівники) або «Чи варто заощаджувати?» у 9 класі (розвиток мовлення – діалог, синтаксис – безсполучникове складне речення).

Отже, НУШ вимагає від учителя постійного розвитку та гнучкості. Тільки у єдності професійно-педагогічних, соціально-громадянських, загальнокультурних, мовно-комунікативних, психологічно-фасилітативних, підприємницьких та інформаційно-цифрових компетентностей вчитель зможе реалізувати наскрізні уміння на своїх уроках. *Сенека* колись сказав: «Наші учні навчаються не для школи, а для життя!»

Побоча Тетяна Дмитрівна

*доцент кафедри виховання та культури здоров'я
КЗВО «Дніпровська академія неперервної освіти»*

ГЕНДЕРНИЙ ПІДХІД У ВИХОВНІЙ РОБОТІ ВЧИТЕЛІВ ПРЕДМЕТУ «ЗАХИСТ УКРАЇНИ»

Метою дослідження є аналіз гендерних складників у змісті виховних заходів національно-патріотичного і військово-патріотичного спрямування, які організують і проводять для учнів різних вікових категорій вчителі предмету «Захист України» Дніпропетровщини.

Ми розглянули 40 текстів сценаріїв, які були надані вчителями предмету «Захист України». Тематика заходів присвячена Україні, Дню захисників і захисниць України (14 жовтня), Дню Збройних Сил України (6 грудня). Частіше всього вказані заходи розглядаються як відзначення чоловіків – воїнів, їх мужності і героїзму (наприклад, «Зібралися ми сьогодні разом, щоб відзначити свято чоловіків»). Поза увагою залишається назва «День захисників і захисниць України» і, відповідно, роль захисниць. В більшості випадків мова йде про чоловіків – захисників і лише в одному випадку зазначається, що захисниками України є не лише військовослужбовці, а й усі громадяни, які своєю сумлінною професійною і громадською діяльністю забезпечують економічний, гуманітарний, освітній та інформаційний захист держави.

Тематика присвячена знайомству з традиціями України, козаків, прославленню їх мужності, героїзму, відданості українському народу; вшануванню героїв Небесної Сотні; пам'яті сучасників, які загинули захищаючи свободу і незалежність Батьківщини. Заходи різноманітні по формі, але частіше всього: військово-патріотичний квест до Дня захисників та захисниць України, козацька гра-квест («Кмітливі та сильні», «Сила, єдність, ми-команда»), козацькі забави, козацькі розваги, козацький ринг, посвята в козачата, дитячо-юнацька гра «Джура», уроки мужності («Українська армія - гарант миру і спокою на нашій землі»), військово-спортивне свято до Дня Збройних Сил України, година спілкування («Воїни світла, воїни добра») в ході якої учні ділилися раніше підготовленими розповідями про своїх родичів (батька, вітчима, брата, хрещеного), які беруть або брали участь у захисті України на сході країни («Ми, вдячні нащадки, хочемо схилити голови

перед нашими батьками та дідами, які виявили високе почуття патріотизму, національної гідності, мужність, героїзму у боротьбі за незалежність Батьківщини. Слава захисникам Батьківщини! Слава дідусям і татам!»). Жодного прикладу участі жінок немає.

Надані матеріали ми аналізували з точки зору врахування гендерних підходів у змісті вказаних заходів: чи паритетною є участь і хлопців і дівчат, які ролі вони виконують, чи відображена роль жінок – захисниць.

Участь хлопців і дівчат у змаганнях, вправах, конкурсах далеко не паритетна. У більшості випадків ведучими виступають учень і учениця, але є учень 1-й, 2-й ...6-й, ведучий. Чи є серед них дівчата – не зазначено. Ролі дівчат у заходах дуже обмежені: ведучі, гості (*«Дівчата, проходите, будь ласка, будете гостями на нашому святі «Козацької слави»*), виконавиці пісні, дарують подарунки учасникам. Можливо, з огляду на вивчення дівчатами основ медичних знань їм пропонують позмагатися у вправності з надання медичної допомоги (*«Під час бою козаки отримували поранення. Їм козачки надавали медичну допомогу»*).

Головними дійовими особами є хлопці: до них звертаються з повагою (*«Добрий день любі наші найкращі чоловіки і хлопці», «вас, чоловіки, дозвольте привітати», «виходять хлопці під звуки набату», «ти – патріот»*); відзначають, що вони є нащадками козаків (*«хлопцям хочеться бути такими ж кмітливими, сміливими і завзятими, як козаки колись», «наші хлопці, нащадки козаків, силою та завзяттям можуть похвалитися»*).

На двох фото, які інформують про проведені змагання є дівчата – учасниці і лише на одному фото ми бачимо і хлопців і дівчат у військовому однострої, які розбирають/збирають автомат. Разом з тим, вже на наступному слайді - мужні чоловіки-військові на параді, а фото жінок - військових немає.

Заслуговує уваги питання вербалізації гендерних стереотипів. В образах чоловіків, козаків наголошується на необхідності бути сильними, міцними, хоробрими (*«Тримайся, козаче, сміливим будь, козак не плаче, це не забудь», «Бажаю вам щоб хлопчики - козачата були міцними, як дубки», «Дівчата теж любляють хлопців - лицарів, хоробрих»*).

Образ дівчат порівнюється з ягідками (*«А дівчата-ластівки, як червоні ягідки»*), з калиною (*«Куц, оспіваний в українських народних піснях, символ дівочої вроди»*) або з тополею (*«Поширене в Україні дерево, з яким в українських народних піснях і переказах порівнюють струнких дівчат»*). Акцент робиться на цінності зовнішності, а не особистісних, професійних, ділових, лідерських якостей. В деяких текстах звучить знецінення і зневажливе ставлення до жінок, дівчат. В сюжеті про посвяту в козачата на запитання кошового чи є у пошукача в козаки дружина, той відповідає, що кинув (*«Кинув батьку, як тільки побралися, бо вона борць не вмiла варити. Як можна з такою жити?»*). На що кошовий схвально, плескаючи його по плечу говорить: *«О, то ти справжній козак! Запиши його писарю.»* В іншому тексті: *«Щось я хлопці зголоднів, Наче я три дні не їв! Уставайте-но скоріш та зготуємо куліш! І дівчат би запросити, як без них кашу варити!»*

В декількох текстах серед дійових осіб є образ матері, але вона або плаче за загиблими (*«Не плачте, мамо; Не плачте, матері»*), або закликає до миру (*«Сьогодні я звертаюсь до людей, щоб мир у світі пильно берегли»*).

Висновки. Аналіз вказаних матеріалів свідчить про те, що у змісті виховної роботи вчителів предмету «Захист України» декларуються гендерні стереотипи, роль жінок обмежується побутовими функціями, не достатньо відображена участь у справі захисту України, волонтерстві, громадянська позиція. Натомість інколи

бачимо зневажливе, у формі жартів ставлення до жінок і дівчат. Це свідчить про низький рівень гендерної чутливості педагогів і необхідність звернути увагу на формування їх гендерної компетентності.

Усик Антоніна Василівна

вчитель біології та екології

КЗ «Середня загальна школа №6 м. Покров Дніпропетровської області»

ЕКОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА ТА СТАЛИЙ РОЗВИТОК НА УРОКАХ БІОЛОГІЇ

Навчальним завданням, що стоїть нині вперед цивілізацією, є проблема екологічної безпеки на планеті. Одним із шляхів її розв'язування може бути концепція сталого розвитку суспільства, ідея якої була започаткована в діяльності ООН і дала розвиток великій кількості досліджень у галузі структури, функції, динаміки та інтеграції даної теорії в світовий соціальний та економічний простір.

Сталий розвиток (англ. Sustainable development) - загальна концепція стосовно необхідності встановлення балансу між задоволенням сучасних потреб людства і захистом інтересів майбутніх поколінь, включаючи їх потребу в безпечному здоровому довкіллі [1, с.16].

Однією з передумов досягнення збалансованого (сталого) розвитку суспільства виступають наука і освіта, які водночас є найважливішими інструментами ефективного управління, обґрунтованого прийняття рішень, розвитку демократії. На всіх стадіях розробки і втілення концепції сталого розвитку – від з'ясування потреби, формулювання ідей до практичної реалізації, вона потребує міцного, глибокого і розгалуженого науково-теоретичного підґрунтя і максимально широкої освітньої та роз'яснювальної роботи [2].

Питання сталого екологічного розвитку є дуже актуальним для України, яка нині переживає глибоку еколого-економічну кризу. Це викликано тим, що тривалий час домінував принцип одержання максимальної вигоди при мінімальних затратах. При цьому мали місце неузгодженість темпів економічного розвитку і вимог екологічної безпеки, домінування природомістких галузей з високою питомою вагою ресурсно - енергомістких застарілих технологій.

Все це привело до формування техногенного типу економічного розвитку. Під техногенним типом розвитку слід розуміти природоруйнуючий тип розвитку, що базується на використанні штучних засобів виробництва, створених без урахування екологічних обмежень.

Характерними рисами такого розвитку є швидке і виснажуюче використання невідновлюваних видів природних ресурсів (передусім корисних копалин) і зверхексплуатація відновлюваних ресурсів (грунту, лісів та ін.) зі швидкістю, що перевищує можливості їх відтворення і відновлення.

На уроках біології в середній та старшій школі (9-ті -11-ті класи) формую у здобувачів освіти розуміння цілісної наукової картини живої природи, уявлення про історичний розвиток та єдність органічного світу. Ставлю проблемні запитання, як застосовувати знання під час прогнозування впливу антропогенного фактора (впливу діяльності людини) на екосистеми. Здобувачі освіти визначають правила своєї поведінки в сучасних умовах навколишнього середовища, вчать робити висновки про значення охорони природних угруповань для збереження рівноваги у біосфері.

Список використаних джерел

1. В.І.Соболь. *Біологія і екологія (рівень стандарту) : підруч. для 10кл. закл. заг. серед. освіти. Кам'янець-Подільський: Абетка, 2018. 16с. 2. [http://www.esd.org.ua]*

ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ МЕТОДИЧНОГО СУПРОВОДУ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ПРАЦІВНИКІВ ПСИХОЛОГІЧНОЇ СЛУЖБИ

Однією з лідируючих орієнтацій сьогодення є професійна освіта, з якою пов'язаний прогрес самореалізації і досконалості особистості в професійній діяльності. У зв'язку з необхідністю змін в сучасному суспільстві зростає потреба у висококваліфікованих професіонально компетентних фахівцях, а це потребує змін як у процесі підготовки під час вищої освіти, так і зростання рівня кваліфікації практичного психолога у практичній діяльності.

Приріст ролі професіоналізму в сучасних умовах ставить проблему професійної компетентності фахівця як здатність швидко вдосконалювати професійну діяльність і особистість відповідно до вимог оточення. Перед сучасною наукою і практикою постає проблема усвідомлення суті професійної компетентності практичного психолога в умовах нової парадигми освіти, нового розуміння змісту і методів формування професійної компетентності фахівця психологічної служби, яка є певним вищим ступенем у порівнянні з професійним розвитком інших категорій працівників.

Будь яка форма навіть короткочасного навчання сприяє поглибленню знань, їх систематизації, відкриттю в собі нових можливостей та граней особистості. А багатоденне підвищення кваліфікації практичних психологів і соціальних педагогів у формі курсової підготовки є невід'ємною складовою їх професійного зростання. Конкурентоспроможність фахівців психологічної служби визначаються їх професіоналізмом і залежать від рівня кваліфікації, досвіду педагогічної діяльності, майстерності, наявності професійно-значущих якостей і мобільності. В умовах нинішніх змін фахівець повинен розвиватися, і підвищення кваліфікації надає таку можливість.

Ще декілька років тому співробітники Дніпропетровського обласного навчально-методичного центру практичної психології і соціальної роботи разом з кафедрою психології Дніпровської академії неперервної освіти провели відповідне анкетування, щоб дізнатися, що думають практичні психологи про зміст курсів підвищення кваліфікації. Проаналізувавши відповіді, прийшли до висновку, що курси треба реорганізувати.

У саму побудову курсів повинно бути закладено принцип диференційованого навчання. Потрібно надати курсам якомога більш конкретну адресність та практичну спрямованість, отже добре коли є можливість підбирати тематику і форми роботи, враховуючи спільні інтереси слухачів. Насьогодні навчальні групи формуються з урахуванням місця і стажу роботи фахівців, тобто є курси для практичних психологів шкіл, які мають невеликий стаж роботи – до 3-5 років; для шкільних психологів з досвідом роботи більше 5 років; для практичних психологів дошкільних освітніх закладів та група – соціальні педагоги.

Основний акцент покладається на професійний модуль, який здійснює ключову функцію у підвищенні кваліфікації, його зміст відображає структуру професійної компетентності практичного психолога чи соціального педагога. Тому потрібно включати до цього модуля теми, які є базовими, актуальними і більш наближені до практики в залежності від стажу і місця роботи психологів.

Так, для психологів-початківців та психологів-«дошкільників» професійний модуль однаково складається з таких розділів: «Основні види діяльності практичного психолога», «Актуальні проблеми в роботі», «Професійна взаємодія психолога з суб'єктами освітнього простору», «Практичний психолог як професіонал і особистість. Але конкретне тематичне наповнювання зовсім різне. Наприклад, у розділі «Актуальні проблеми...» початківцям запропоновані теми: «Психологічні причини шкільного невстигання. Корекція та взаємодія педагогів з невстигаючими учнями», «Молодші школяри «групи ризику», «Технології роботи психолога з учнями з девіантною поведінкою», «Методика проведення уроків психології» та ін.

Слід зазначити, що внаслідок недостатньої освіти у «дошкільників» порівняно із шкільними психологами (багато психологів дошкільних закладів мають освіту «дошкільна педагогіка і психологія») більше годин в плані треба відводити на теоретичну складову.

Теоретичні години також переважають у психологів з досвідом роботи. Для них більшість занять, і не тільки теоретичних, а й практичних, повинні бути побудовані таким чином, щоб активізувати їх власні ресурси, відрефлексувати досвід та систематизувати його, адже ці психологи потребують узагальнення напрацьованого. Одна з провідних тем так і може називатися: «Системний підхід в роботі психолога. Створення власної системи роботи». Великого значення також повинно приділятися вивченню нормативно-правової бази, яка регламентує діяльність психологічної служби. Бо як можна працювати не знаючи законів. Як можна бути в професії і не знати етичних норм. «Професіоналом у будь-якій галузі є та людина, яка чітко знає межі свого професіоналізму. Якщо ми стикаємось з людиною, яка у певному питанні «плаває», то значить вона «плаває» у всіх інших питаннях. Її треба гнати або починати вчити». (Панок В.Г., 2020).

Всі організаційні питання щодо методичного супроводу професійного розвитку спеціалістів психологічної служби потребують створення єдиної системи управлінських рішень на рівні регіону.

Список використаних джерел

1. Васильєва О.А. *Професійне самовдосконалення й особистісний розвиток педагога. Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки: зб. наук. праць. Запоріжжя. 2008. Вип.49. С. 52-59.*
2. Панок В.Г. «Рівень професіоналізму працівників психологічної служби потребує суттєвого покращення» онлайн-семінар, 2020.
3. Постанова КМУ від 21 серпня 2019 року № 800 «Деякі питання підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників» затверджено «Порядок підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників», постанова від 27 грудня 2019 року № 1133 «Про внесення змін до Порядку підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників».
4. Пророк Н.В. *Професійне становлення практичного психолога: Наукова монографія. К.: ПП «Канцлер», 2012.*

Сєдова-Кутішенко Ірина Михайлівна

учитель біології Харківської гімназії № 82 Харківської міської ради

БАЗОВІ КОМПОНЕНТИ ФОРМУВАННЯ В УЧНІВ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ДЛЯ ЖИТТЯ

Актуальність проблеми. Освіта сьогодні переймається глобальною проблемою – підвищення її якості і біологічної в тому числі. На часі нові акценти в педагогічній філософії щодо організації освітньої діяльності учнів – установа оптимального співвідношення педагогічного викладу навчального матеріалу й учнівської діяльності. У цих умовах формування в учнів компетентностей для

життя є проблемою і водночас основним завданням учителя біології. Це і визначає актуальність і новизну цієї роботи.

Наукові визначення, які покладаються в основу педагогічної діяльності. Прийнятним для усвідомлення компетентнісного навчання є визначення Н. Бібіка, який вважає компетентність як освітні результати, що досягаються поєднанням змісту з соціальною взаємодією, як у міжособистісному, так і в інституційному культурному контексті [1, с. 46]. Ураховується тлумачення Ф. Шаріпова, який акцентує увагу на тому, що компетентність – це діяльність особистості, спрямована на вирішення проблем, завдань у будь-якій галузі [7, с. 73]. У педагогічних матеріалах наголошується, що «Компетентнісний підхід передбачає збільшення долі самостійних робіт, робіт творчого, пошукового, дослідницького й експериментального характеру. Життєва компетентність виконує три основні функції: забезпечує життєстійкість, життєздатність та життєтворчість особистості» [5]. Ядром розвиненої життєвої компетентності особистості є життєтворчі компетенції, які визначають проблемне поле життя, набувають роль системоутворювального чинника розвитку життєвої компетентності [4]. Зважаючи на означені особливості педагогічної діяльності під час компетентнісного навчання та умови розвитку компетентностей для життя, необхідним стає для учителя розмежування того, що «теоретичні знання – це знання змісту понять психофізіологічних особливостей різних категорій школярів; особливостей процесу засвоєння навчального матеріалу; технологій процесу навчання. Знання-засоби включають методи активізації пізнавальної діяльності учнів; форми організації навчально-пізнавальної діяльності учнів; інноваційні технології навчання» [2]. І новизною в учительській діяльності виступають діяльнісні знання-засоби, без яких не можуть формуватися компетентності для життя.

Отже, на підставі вище означених наукових поглядів можна дійти висновку, що формування в учнів компетентностей для життя передбачає створення умов для вироблення в них конкретних умінь, необхідних для життєдіяльності і будь-якої професії. І це не може відбутися без внесення змін в педагогічну діяльність, які реалізуються інноваційними технологіями навчання.

Базові компоненти педагогічної діяльності. У Державному стандарті базової і повної загальної середньої освіти визначені ключові компетентності здобувачів освіти 5-11-х класів біологічного компоненту освіти: «Біологічний компонент забезпечує засвоєння учнями знань про закономірності функціонування живих систем, їх розвиток і взаємодію, взаємозв'язок із неживою природою, оволодіння основними методами пізнання живої природи, розуміння біологічної картини світу, цінності таких категорій, як знання, життя, природа, здоров'я, формування свідомого ставлення до екологічних проблем, усвідомлення біосферної етики, застосування знань з біології у повсякденному житті та майбутній професійній діяльності, оцінювання їх ролі для суспільного розвитку, перспектив розвитку біології як науки та її значення у забезпеченні існування біосфери» [3]. Ідея тісного зв'язку змісту біологічної освіти з формуванням компетентностей для життя орієнтує педагогічну діяльність на те, що в центрі уваги вчителя повинен знаходитися конкретний очікуваний результат, зокрема та життєва компетенція, яку учень набуває під час освітньої діяльності, життєва значущість знань, умінь критично осмислювати проблему, оцінювати наявні ресурси та можливості. Вирішальне значення для розвитку компетентностей мають рефлексивно-продуктивні технології навчання такі як проєктні, критичного мислення, проблемно-пошукові, інтерактивні, метод «Прес» тощо. У своїй діяльності перевагу надаю технологіям критичного мислення, проєктним, інтерактивним. Чільне місце серед них

посідає технологія критичного мислення шість капелюхів, яка виступає дієвим фактором набуття життєвої компетентності, оскільки учні, працюючи в групах, під час освітньої діяльності мають можливість включатися у вирішення соціальних ситуацій. Це реалізується шляхом розподілу завдань щодо вирішення ситуації відповідно до образу мислення «уявної» капелюхи. Приклад. Понад 1/3 самців риб знаходяться на стадії зміни статі внаслідок забруднення води (дослідження екологів Великобританії). Зміна статі проходить через наявність у стоках гормонів, що потрапляють через каналізацію. Пропонується означити шляхи виходу із небезпечної біологічної проблеми. Кожна група, користуючись наданим навчальним ресурсом виконує своє завдання: 1. Білий капелюх: «Що у запропонованій ситуації є фактом, а що припущенням? Визначити, які знання потрібні для вирішення небезпечної біологічної проблеми?»; 2. Червоний капелюх: «Почуття, які викликає ситуація. Припущення наслідків цієї ситуації»; 3. Чорний капелюх: «Що привертає увагу в цій ситуації? Яке повідомлення можна вважати тривожним і чому?»; 4. Жовтий капелюх: «Означити шляхи вирішення проблеми, скориставшись знаннями з біології. Запропонувати профілактичні заходи запобігання виникнення такої ситуації в подальшому». Зелений капелюх: «Які можливі альтернативні рішення? Нетрадиційні погляди на цю проблему». Синій капелюх: «Яке рішення можна прийняти на підставі міркувань попередніх капелюхів? Які повідомлення можна вважати найбільш корисними і чому?» Під час опанування різних тем учням пропонуються такі ситуації: 1. Фермерські господарства забруднюють поверхневі та підземні води, оскільки викидають добрива, гербіциди, інсектициди, органічні відходи, а також продукти життєдіяльності, бруд, каналізаційні стоки потрапляють теж у підземні води. 2. Незважаючи на якісну очистку природних вод, що здійснюється в розвинених країнах світу, залишки лікарських засобів у певних кількостях надходять у водопровідну мережу і далі знову вживаються людьми вже у складі питної води. 3. Радіоактивне забруднення передається харчовими ланцюгами (забруднені водні організми поїдаються іншими гідробіонтами, останні рибами, а риби використовуються людиною). Радіоактивне забруднення здатне також негативно впливати на потомство і навіть не в одному поколінні.

Педагогічна діяльність підпорядковується таким правилам: визначається окремо об'єм навчального матеріалу для запам'ятовування і для формування компетентностей для життя; обирається оптимальний темп уроку в залежності від методів роботи з навчальним ресурсом; розглядається навчальний матеріал з різних позицій і на різних рівнях складності; добирається зміст, форми та засоби навчання, які сприяють розвитку компетентностей для життя; дозволяється залучати учнів до самостійного виконання завдань.

Висновки. Ціннісною основою технології критичного мислення є те, що відбувається зміна ролі вчителя та умов організації освітньої діяльності учнів з традиційної на діяльну, під час якої учні набувають самоосвітніх компетенцій, необхідних для життя і суспільного розвитку. Акцент у педагогічній діяльності зміщується на добір засобів, прийомів, які сприяють виробленню життєвої компетентності.

Список використаних джерел

1. Бібік Н. М. Компетентнісний підхід: рефлексивний аналіз застосування / Н. М. Бібік // Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики / Під заг. ред. О. В. Овчарук. К.: «К.І.С.», 2004. С. 45-50. 2. Бондар С. П. Компетентнісна спрямованість змісту і структури навчального предмета в умовах фундаменталізації освіти [Текст] / С. П. Бондар // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 17. Теорія і практика навчання та виховання. – Вип. 20 : зб. наук. праць. – К. : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2012. С. 10-21. Електронний ресурс: <https://core.ac.uk › download> ›

pdf. 3. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти (Постанова від 23 листопада 2011 р. № 13920) Електронний ресурс: Режим доступу <https://zakon.rada.gov.ua>. 4. Єрмаков І. Г., Пузіков Д. О. Життєтворчі компетенції особистості Електронний ресурс: Режим доступу: <http://ap.uu.edu.ua> › upload › publicationpdf. 5. Компетенція: суть, структура, основні види – Навчальні матеріали Електронний ресурс Режим доступу: <https://pubdagoiki.com/competensiya>. 6. Кубицька М.Д. Компетентнісний підхід у професійній підготовці Електронний ресурс: Режим доступу: <https://core.ac.uk> › download › pdf. 7. Шарипов Ф. В. Професійна компетентність преподавателя вуза / Ф. В. Шарипов // Высшее образование сегодня. 2010. № 1. С. 72-77.

Фольварочний Ігор Васильович

*д. пед. н., доцент кафедри психології і педагогіки
Національного університету фізичного виховання і спорту України*

ГЕНДЕРНА ОСВІТА В СПОРТІ

Теоретичні і практичні питання та проблеми забезпечення принципу гендерної рівності в Україні привертають увагу представників багатьох наук [1]. В цьому контексті світовий досвід відіграє важливу роль.

Проявом гендерної нерівності у спортивній сфері є переважна більшість чоловіків на тренерських посадах. Жінки-тренери частіше зустрічаються у спорті, де є багато жінок (танці, гімнастика, фігурне катання та кінний спорт), де вони здебільшого працюють з жінками, підлітками та дітьми [2]. Проте кількість жінок, які працюють на тренерських посадах практично в усіх видах спорту, видається непропорційно низькою за загальною кількістю жінок у спорті.

Гендерні стереотипи – це упереджені уявлення, згідно з якими чоловікам і жінкам призначаються довільно характеристики та ролі, що визначаються та обмежені їх статтю. Статеві стереотипи можуть обмежувати розвиток природних талантів та здібностей хлопчиків та дівчат, жінок та чоловіків, їх освітній та професійний досвід, а також життєві можливості. Стереотипи про жінок є наслідком історично сформованих поглядів, цінностей, норм і забобонів. Вони використовуються для виправдання та підтримки історичних відносин влади чоловіків над жінками, а також сексистських поглядів, які стримують активність розвитку жінок.

Забезпечення гендерної рівності є однією із Цілей сталого розвитку країн світу і України зокрема. На рівні професійного спорту кількість жінок-тренерів дуже низька, а в тих випадках, коли жінки-тренери працюють зі спортсменами з вищими показниками ефективності, вони зазвичай обіймають посади помічників тренерів, підтримуючи головних тренерів – чоловіків.

Більшість жінок не прагнуть займатися традиційно «чоловічим» спортом. Вони не зацікавлені виявляти відповідні чоловічі якості. Тому перед тренерами стоїть проблема: як взаємодіяти в освітньому процесі з хлопчиками та дівчатками (як орієнтуватися у вихованні представниць жіночої статі на вимоги, які пред'являються чоловічим видом спорту).

Проведені дослідження свідчать, що в даний час образ ідеального чоловіка-спортсмена включає такі традиційні якості: сміливість, силу волі, витривалість, впевненість у собі, рішучу поведінку та відповідальність, а образ ідеальної жінки поєднує в собі фемінні та маскуліні якості. Також представляє інтерес можливість жінок обіймати будь-які керівні посади у спортивних федераціях з різних видів спорту міжнародного рівня, в олімпійських комітетах та безпосередньо в Міжнародному олімпійському комітеті.

В Україні проблема сексуальних домагань та гендерного насильства у спорті потребує активного публічного обговорення та відповідної просвітницької діяль-

ності. Прагнення жінок до досягнення високих спортивних результатів у всіх видах спорту потребує комплексного наукового обґрунтування та висуває перед ученими і практиками низку актуальних проблем: вивчення впливу на жіночий організм інтенсивних тренувальних та змагальних навантажень, властивих певним видам спорту; питання розробки науково-методичних засад оптимізації тренувальних навантажень, що дозволяють досягати високих спортивних результатів без загрози здоров'ю жінок; розробку соціально-психологічних засад жіночих видів спорту.

На сьогоднішній день людство схвильоване різноманітними проблемами, пов'язаними з діяльністю жінки у спортивних рухах міжнародного рівня, розглядаючи її право брати участь у змаганнях різних видів спорту, які раніше вважалися «чоловічими». Із цим фактором пов'язане й розширення жіночої олімпійської програми в Олімпійських іграх. Новим аспектом у вирішенні цієї проблеми можуть стати дослідження, присвячені проблематиці просвітницької діяльності в сфері гендерної політики в спорті, зокрема, усвідомлення та подолання гендерних стереотипів у спорті.

Список використаних джерел

1. Стратегія гендерної рівності Ради Європи на 2018-2023 роки. Див. за посиланням <https://rm.coe.int/prems041318-gbr-gender-equality-strategy-2023-ukr-new2/16808b35a4>. 2. Дубінська З.П. Принцип гендерної рівності у регулюванні спортивних відносин. Державотворення та правотворення в контексті євроінтеграції: Матеріали доповідей, виступів і повідомлень учасників III Всеукраїнського круглого столу (м. Львів, 8 груд. 2017 р.). Львів: ЛьвДУВС, 2-17. С. 60-66.

Харламова Олена Олександрівна

викладач спеціалізації ДПТНЗ

«Дніпровське вище професійне училище будівництва» з професії Кухар. Кондитер

СУЧАСНІ ПІДХОДИ В ПЕДАГОГІЦІ: ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ

В сучасному світі кожен із нас пов'язаний із Інтернет середовищем та усім що стосується інформаційних технологій. Тому тема впровадження нових технологій в педагогіці особливо актуальна в нашій час. Впровадження сучасних інформаційних технологій (ІКТ) у клас відкриває великі можливості для вдосконалення педагогічних методів.

Сучасні інформаційні технології підвищують інтерес до уроку, активізують пізнавальну діяльність та розвивають творчий потенціал учнів. Комп'ютер, Інтернет та сучасні аудіовізуальні засоби навчання дають змогу максимально індивідуалізувати уроки та зробити навчальний процес творчим та пошуковим. Використання Microsoft Office, Power Point і SMART Board дає змогу вчителям надавати студентам цікаві матеріали, які допоможуть їм краще засвоювати навчальні програми [2].

Впровадження в освіту сучасних інформаційних технологій призводить до переходу від старої схеми передачі репродуктивних знань до нової, творчої форми навчання. Оволодіння знаннями та навичками використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій та мультимедійних авторських засобів у навчально-виховному процесі необхідне для викладача будь-якої спеціальності.

Кожен учитель повинен бути готовим використовувати сучасні інформаційно-комунікаційні технології у своїй професійній діяльності.

Використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій в освіті забезпечує стабільний зворотний зв'язок під час навчання між учнем і вчителем;

зміст діяльності з програмним забезпеченням навчання має відповідати набутим знанням [1].

За допомогою навчального програмного забезпечення необхідно не тільки представляти предмет вивчення, а й організувати діяльність учнів з метою його перетворення.

Емоційний вплив використання інформаційних технологій у процесі навчання сприяє зосередженню уваги учнів на змісті пропонованого матеріалу, викликає інтерес та формує позитивне емоційне ставлення до сприйняття. Комп'ютер можна використовувати на всіх етапах навчання: під час підготовки до уроків, у процесі навчання – при поясненні нового матеріалу, закріпленні, повторенні, перевірці [3].

Використання інформаційних технологій у педагогіці дає вчителю можливість практично вийти за стіни класної кімнати, зануритися у барвистий світ, який дає змогу насолоджуватися захоплюючим навчальним процесом разом із учнем.

Список використаних джерел

1. Софронова Н. В. Програмно-методичні засоби в навчальному процесі загальноосвітньої школи. - М.: ІОРАВ, 1998. 178 с.
2. Носенко Т. І. інформаційні технології навчання. Навчальний посібник [Електронний ресурс] / Т. І. Носенко // Київський університет ім. Бориса Грінченка. 2011. – Режим доступу до ресурсу: <https://core.ac.uk/reader/33689360>.
3. Хуторський А.В. Сучасна дидактика 2001. 544 с.

Філенко Вікторія Володимирівна

*вихователь, КДНЗ (Центр розвитку дитини) № 2 «Веселі дзвіночки»
Вільногірської міської ради Дніпропетровської області*

БЕЗПЕКА В СУЧАСНОМУ СВІТІ ТА СТАЛІЙ РОЗВИТОК

*Людина була й завжди залишається дитям Природи.
І те, що ріднить її з природою, має використовуватися
для її прилучення до багатства духовної культури.
В.О. Сухомлинський*

Планета Земля – наш спільний дім. Людина і природа - одне ціле, неподільне. Людина не може без природи, в ній є все необхідне для життя. Тому кожна людина, яка живе на Землі, повинна дбайливо ставитися до свого дому, зберігаючи і оберігаючи його цінності і багатства. Цьому треба привчати дітей з раннього дитинства. Саме в дошкільному віці закладається фундамент конкретних уявлень про природу, формуються основи екологічної свідомості та сталого розвитку.

Якщо запитати в дітей чи задумувалися вони, «що таке дім?». Відповіді були різні: дім – це там де ми живемо, де наші батьки, це місце, куди хочеться прийти і на кінець найголовніша думка: «Дім – це там, де нам добре і затишно». Так я починаю бесіду з дітьми про ту «домашню», саму життєву, та близьку кожному науку, науку про дім – екологію. Людина – дитя природи. Народжуючись, вона починає життя у нерозривному зв'язку з світом природи. І так важливо, щоб дитина усвідомила відповідальність за власну поведінку і діяльність у природі. Основою формування свідомого ставлення до природи є знання про неї, усвідомлення себе активним суб'єктом природи, суб'єктом світу, у якому живе дитина.

Актуальною в наш час є проблема формування екологічної свідомості та екологічної культури дошкільників, особливо зараз, в час, коли людство стурбоване проблемою катастрофічного забруднення планети, без господарського використання природних багатств, зменшення популяцій тварин, рослин, а подекуди і зникнення окремих їх видів. Ці та багато інших факторів: соціальних, економічних, привели людство до проблеми формування такого способу життя, при

якому як і кожна людина, так і людство вцілому мали моральні зобов'язання перед майбутнім. З цією метою ми навчаємо наших дошкільників. Вчимо дітей, що планета Земля – наш спільний дім, кожна людина, що живе в ньому, повинна дбайливо ставитися до нього, зберігаючи всі його цінності та багатства.

Перші кроки до пізнання законів природи діти роблять у дитячому садку, де закладаються початкові знання про навколишній світ, створюються принципи та звички поведінки, які і визначають у майбутній дорослій людині свідомість і повагу до природи, інших людей і самого себе. Сутність екологічного виховання вбачаємо у систематичному, терплячому впливі на розум дитини, щоб та усвідомила і відчула себе « як частинку природи, здивувалася, навіть була вражена думкою, що людина до того часу сильна й могутня, поки вона вірний син матері - природи, що вміє берегти почуття вдячності за те, що вона живе, поки вона діяльна клітина організму, що називається природою» (В. О. Сухомлинський).

Ми, вихователі повинні формувати позитивне ставлення до рослинного світу на основі чуттєвого досвіду; закріплювати знання про те, що людина є частиною природи, тому існування людини без природи не можливе; ми повинні довести, що юні екологи - це діти, які люблять природу, піклуються про неї; розвивати почуття відповідальності; виховувати бажання піклуватися про природу.

Базовий компонент дошкільної освіти визначає зміст природничо-екологічної компетенції:

Обізнана з природним середовищем планети Земля як цілісним організмом, у якому взаємодіють об'єкти природи; усвідомлює їх значення для діяльності людини.

Сприймає природу, як цінність, виокремлює позитивний і негативний вплив людської діяльності на стан природи, довільно регулює власну поведінку в природі.

Усвідомлює себе частиною великого світу природи, виявляє інтерес, бажання та посильні уміння щодо природоохоронних дій.

«Земля – наш дім, ми господарі в ній». Земля – мати – годувальниця. Для всіх мама: для маленьких комашок, жучків, черв'ячків, пташок, людей, тварин, квітів, дерев, для маленького струмочка і великої річки. Але зараз наша Земля страждає від людської байдужості, злоби, від наших необдуманих кроків, від знищення природи. Людину вважають частиною природи. Людина не може існувати без природи. Природа її годує, зігріває, навчає треба поміркувати, що придумала людина, спостерігаючи за птахами? (літак). А що вигадала, коли спостерігала за рибами? (човни, пароплави, підводні човни).

-Як ви вважаєте, хто сильніший й – людина чи природа? Істинна сили людини полягає в тому, що вона - розумна істота. Людина спочатку повинна подумати, а потім щось робити. Що буде, якщо людина вирубує ліси, спорудить багато будинків, виготовить меблі? (усі дерева зникнуть, а разом із ними зникнуть і тварини, і птахи, комахи).

Допомогти Землі ми можемо тільки теплим та добрим серцем і своєю щирою любов'ю. Люди втручаються в природу дедалі все більше. І це втручання не минає для природи непоміченим. На нашій планеті зникло багато видів рослин та тварин. І майже всі вони зникли через діяльність людини. Дуже багато тварин знаходиться на межі зникнення. Вчені - екологи створили Червону книгу. Червоний колір – це заклик до розуму та совісті кожної людини. Червона книга забороняє винищувати ті рослини та тварини, які до неї занесені. Дати поняття дітям, що світ навколо нас дуже привабливий та цікавий, і ми живемо в ньому, як у рідному

домі. Ми теж частинка природи. А щоб нам було затишно і добре, треба поводитись мудро, оберігати природу і примножувати її. І тоді ми будемо всі здорові.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти, 2021. 2. Балацький О.Ф. Охорона навколишнього середовища. К.: Знання, 1977. 11 с. 3. Білявський Г.О., Падун М.М., Фурдуй Р.С. Основи загальної екології. К.: Либідь, 1993. 3-6 с. 4. Поліщук Н. Коли в серці живуть добринки. Методичний посібник. Тернопіль: Мальва-ОСО, 2004. 96с. 5. Шевцова О.А. Організація пізнавальної діяльності в ДНЗ/іл. О.А.Семякіна. Х.: Основа, 2008. 300 с. 6. Дошкільнятам – освіта для сталого розвитку. Парціальна програма для закладів дошкільної освіти.

Цимбал Ольга Іванівна

директорка Петропавлівського ліцею №2

КОМПЕТЕНТНІСТЬ – РІВЕНЬ ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ ВЧИТЕЛЯ НУШ

Завдяки діяльності вчителя реалізується державна політика у створенні інтелектуального, духовного потенціалу нації, розвитку вітчизняної науки, техніки і культури, збереженні й примноженні культурної спадщини й формувалися людини майбутнього. Усе це впливає на проблеми професійного становлення й професійної компетентності педагога. І тому серед багатьох педагогічних професій особливе місце відводиться вчителю Нової української школи. Бо саме він забезпечує становлення учня як особистості, закладає фундамент для успішної самореалізації людини впродовж життя. Саме педагогічна компетентність учителя, як єдність теоретичної та практичної готовності до здійснення педагогічної діяльності, допоможе особистості «виростити» власне «Я» в сучасному світі.

Посилаючись на міжнародний досвід, можна стверджувати, що поняття «ключові компетентності» виступає в даному контексті як «вузлове» поняття, так як компетентність носить інтегрований характер, а саме: об'єднує професійні знання, інтелектуальні навички і вміння та способи діяльності «Компетентність» для вчителя визначає рівень професіоналізму, тобто досягнення, що відбуваються через здобуття ним необхідних компетенцій, а це є метою професійної підготовки фахівця.

Публікації науковців показали про багатогранні аспекти досліджуваної проблеми. Компетентнісний підхід у змісті початкової освіти став об'єктом дослідження А. Лісовської, О. Савченко, О. Пометун. Висвітлення проблеми становлення професійної компетентності педагогів простежується в роботах А. Амонашвілі, О. Шияна, М. Коломійця, І. Ареф'єва. Питання формування загальних і професійно-педагогічних компетентностей розглядали у своїх працях М. Віленський, В. Гриньова, Е. Гришин, О. Ходусов. Але, не зважаючи на досить значну кількість наукових праць щодо теоретичного обґрунтування управління професійною компетентністю вчителів, у практичній діяльності сучасного закладу освіти проблема зростання педагогічної компетентності залишається актуальною.

Мета роботи полягає у висвітленні шляхів підвищення якості управління професійною компетентністю педагогічних працівників Нової української школи.

Як же розуміти поняття професійної компетентності? Професійна компетентність – це якість особистості, яка дає змогу фахівцеві максимально ефективно здійснювати свою діяльність, а також сприяє його саморозвитку і самовдосконаленню [6, с.14].

Також під професійною компетентністю педагога розуміють особистісні можливості, які дозволяють йому самостійно і ефективно реалізувати цілі педагогічного процесу. Для цього потрібно знати педагогічну теорію, уміти застосовувати

її в практичній діяльності. «Компетентність» визначає рівень професіоналізму особистості, а її досягнення відбуваються через здобуття нею необхідних компетенцій, що є метою професійної підготовки фахівців [5, с. 12]. Одним із розв'язків цього завдання є спрямованість методичного процесу в закладі освіти на розвиток здібностей, інтересів, творчої індивідуальності та пізнавальної активності вчителя Нової української школи. Компетентний учитель НУШ, переконана, усвідомлює цілі й значення своєї професійної праці в цілісній системі безперервної освіти. Він професійно-мобільний, тобто гнучко реагує на зміни соціальної ситуації розвитку здобувачів освіти, опановує нові психолого-педагогічні вимоги до педагогічного процесу і нові педагогічні технології. Сучасний учитель початкових класів – це творчий суб'єкт професійної педагогічної діяльності.

Оцінка професійної діяльності педагога в системі початкової освіти в освітньому закладі здійснюється за таких підходів:

1. Виділяють дві складові – це компетентність і фундаментальність. Під компетентністю розуміються глибокі професійні знання і загальна ерудиція. Фундаментальність – це глибина знання наукових основ педагогічної діяльності.

2. Це специфічний для початкової школи, включає: розуміння місця початкового навчання в системі безперервної освіти (не як «школи грамоти», а як першого ступеня системи безперервної освітньої діяльності, супроводжуючої людину все свідоме життя); знання специфічних вікових особливостей дітей молодшого шкільного віку; розуміння значущості роботи з сім'єю.

3. Система педагогічної культури вчителя, що складається з п'яти компонентів: емоційного; комунікативного; конструктивного; інноваційного; компонент рефлексії.

На особливу увагу заслуговують різноманітні моделі вчителя. На одному із засідань творчої групи за основу компетентного вчителя НУШ нашого освітнього закладу було прийнято таку модель педагога:

- професійний: любов до дітей (віра в потенційні можливості учнів); розумна вимогливість; педагогічний такт (уміння будувати толерантні відносини); педагогічне передбачення (уміння визначити можливі ускладнення); інноваційність науково-педагогічного мислення;

- особисті якості: високий рівень соціальної відповідальності; прагнення до самоосвіти; духовна культура, справжня інтелігентність; критичність і самокритичність;

- творчі якості: дивергентність (здатність мати декілька підходів до розв'язання однієї проблеми); оригінальність (наявність творчої уяви); асоціативність (вміння проводити аналогію, порівнювати).

- мотиви особистісного розвитку вчителя: особистісні – почуття самоповаги, досягнення, поставленої мети, інтерес до життя, амбітність;

- соціальні – досягнення високого статусу в суспільстві, визнання успіху.

- мотиви професійного розвитку вчителя: психологічні – самореалізація, самовиховання, самоосвіта, службова кар'єра, позитивне комунікативне середовище; фактори науково-технічного зростання – професійні конкурси, робота у складі предметних кафедр, науково-практичні конференції, семінари, педагогічні діалоги; соціальні – визнання в суспільстві, співучасть в управлінській діяльності, заохочення вчителя.

Однією зі складових професійної компетентності вчителя є його самоосвітня діяльність. Саме їй надається велика увага в нашому ліцеї, тому що в ході її педагог задовольняє власні пізнавальні потреби та вдосконалює здібності, осмислює

особистий досвід викладання, підвищує рівень власної професійної компетентності. Її результати – розвиток учнів, а не тільки самовдосконалення в особистому та професійному планах [6, с19].

Отже, педагогічними компетентностями володіє педагог, який любить працювати, шукає та цікавиться новим; той, який чогось не вміє - навчиться, а чого не знає – дізнається, спитає, з'ясує, а головне – постійно вдосконалює форми і методи навчання [4,с.64], бо професійна компетентність - це мистецтво, яке повинно постійно удосконалюватись.

Список використаних джерел

1. Галас А., Дарченко Л. *Розвиток інформаційно-освітнього середовища – умова підвищення професійних компетентностей педагога. Початкова школа. № 1. 2016.* 2. Кирилишин В. *Компетентнісний підхід у розробленні професійних та освітніх стандартів. Управління освітою. 2017. № 9.* 3. *Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики / Під заг. ред. О.В. Овчарук. К.: «К.І.С.», 2004.* 4. Куріпка Т.І., Бондаренко А.О. *Ключові компоненти професійної компетентності вчителя // Управління школою. № 19-21. 2014.* 5. Пальчик Т. В. *Формування педагогічної компетентності при вивченні психологічних дисциплін // Педагогічна майстерня. № 50. 2013.* 6. Сухорукова А. А. *Комплексний підхід до формування професійної компетентності педагогів // Педагогічна майстерня. № 2. 2011.*

Черкун Тетяна Василівна

учитель початкових класів,

Запорізька початкова школа «Гармонія -плюс» Запорізької міської ради

«РОБОТА ЗІ СЛОВАМИ» ЯК ЦЕНТРАЛЬНИЙ ЕЛЕМЕНТ СИСТЕМИ DAILY 5 ТА ІНСТРУМЕНТ ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Вміння спілкуватися рідною мовою – одна з ключових компетентностей, яку має сформувати в учнів Нова українська школа. Саме мовлення людини є найважливішим показником рівня її культури, мислення та інтелекту. *Чим багатше словник людини, тим більше в неї можливість вибору засобів для влучного та виразного оформлення своєї думки, досягнення мети власного висловлювання.*

Робота зі словами – важливий компонент педагогічної технології Daily 5, який «зв'язує» інші елементи, об'єднує їх у методичну систему. «Читання для себе», «Читання разом з другом», «Слухання» –це не просто форми роботи на уроці, це джерела, які дають чималий мовний матеріал для аналізу та спостережень, саме ці етапи обумовлюють необхідність роботи зі словами. У свою чергу, етап «Робота зі словами» стає основою для побудови дитиною самостійного висловлювання на етапі «Письмо для себе».

Діти, які тільки-но прийшли до школи, завжди з великою радістю і задоволенням залучаються до роботи з художньою книгою, залюбки «читають для себе». Улюблена книжка, яку принесла дитина з дому, може відіграти велику роль в успішній адаптації, спрацювати як психологічний фактор, який дасть впевненість та успішний старт навчання. Навіть діти, які ще не вміють читати, активно працюють з книгою, розглядають ілюстрації, аналізують її елементи, залюбки і вдало складають усне зв'язне висловлювання про «прочитане». Якщо ж такій дитині запропонувати «читання разом з другом» (який вже читає), то шанси на успіх у неї значно зростають.

Під час такої роботи учні обов'язково зустрічають незрозумілі для них слова та вислови, і виникне необхідність організації «Роботи зі словами» у тій чи іншій формі, наприклад, створення «стіни слів». Важливо, що вчитель не нав'язує дітям

матеріал для опрацювання, цей матеріал формується за запитом дітей самими учнями. Але слід пам'ятати, що ефективність роботи залежить від цілепокладання та вмiлого керiвництва вчителя на всiх її етапах. Джерелами для створення «стiни слiв» можуть бути i книги, якi дiти обрали для читання, i гра пiд час ранкового кола, i тема тижня чи проєкту, i бесiда, – тобто будь-яка взаємодiя мiж учасниками освiтнього процесу, яка спонукає дiтей шукати пояснення або уточнення прочитаним або почутим незрозумiлим словам i висловам.

«Робота зi словами» сприяє не лише збагаченню словника учнiв, але й засвоєнню на практичному рiвнi граматичного устрою та синтаксичного ладу мовлення. Створюючи «стiну слiв», наприклад, вони добре засвоюють, якi граматичнi форми є початковими для рiзних частин мови. Багаторiчний досвiд роботи показує, що учнi 1-2 класiв переважно знаходять у текстах незрозумiлi слова, якi потребують уточнення лексичного значення. Учнi ж 3-4 класiв поступово починають звертати увагу на словосполучення i вислови, що веде до «ненав'язливого» засвоєння ними системи засобiв виразностi художнiх творiв.

Форми органiзацiї «Роботи зi словами» дуже рiзноманiтнi: тлумачення лексичного значення слiв самими учнями, робота з тлумачними та етимологiчними словниками, добiр синонiмiв i антонiмiв, добiр групи спорiднених слiв, тощо. Дуже доречною є робота зi словами пiд час хвилинок калiграфiї. Тут також можливо запропонувати учням безлiч цiкавих iгрових завдань: запис слiв, якi починаються на певну лiтеру або мiстять певне буквосполучення; складання та запис словосполучень та речень, усi слова у яких починаються з певної лiтери; складання i запис мiнi-тексту, усi слова у якому починаються з певної лiтери; добiр слiв – рiзних частин мови, що починаються на задану лiтеру; добiр тематичної групи слiв, якi починаються з певної лiтери чи мiстять лiтеру або сполучення лiтер у запису. Наприклад, гра «Професiї», «iмена», «Зоопарк» (добiр назв тварин), «Кафе» (добiр назв страв), «Подорож» (добiр назв країн) тощо. Коли учнi розумiють принцип такої роботи, важливо давати їм можливiсть самостiйно обрати тематику слiв та дiбрати назву. Деяким дiтям буває важко визначитися з темою, у такому випадку можна запропонувати гру «Калейдоскоп» i дiбрати будь-якi слова на задану лiтеру, скористатися при цьому словником. Таку роботу можна провести у формi iнтерактивних iгор «Карусель», «Синтез думок».

Ще один дуже важливий вид «Роботи зi словами» – це добiр тематичних груп слiв як пiдготовчий етап до самостiйного написання зв'язного висловлювання. Наприклад, плануючи написання творiв на екологiчну тематику, вчитель не тiльки проводить бесiди про необхіднiсть дбайливого ставлення до природи, але й пiдводить дiтей до того, що розкрити цю тему можна по-рiзному, використавши рiзнi слова та обравши рiзнi типи тексту. На попереднiх уроках дiтям пропонується дiбрати групи влучних слiв до кожної з таких тем: «Жива краса» (текст-опис), «Мiй друг – природа» (текст-розповiдь), «Бережiть природу» (текст-мiркування). До першої теми учнi можуть дiбрати слова: розкриваються, мерехтять, дихають, тягнуться... До другої: відпочиваєш, милуєшся, насолоджуєшся, дивиєшся, радiєш... До третьої: доглядати, поливати, створити... Обов'язково вчитель звертає увагу учнiв на тi слова, якi вживаються у переносному значеннi, на засоби виразностi та роль використання їх у тексті. Коли дитина писатиме самостiйно зв'язний текст, вона вже матиме той мовний iнструментарiй, який дозволить їй вдало висловити свої думки i почуття.

Отже, практичний досвiд роботи доводить, що роботу зi словами можна вважати центральним елементом Daily 5. *Саме вiн об'єднує усi iншi елементи мiж собою у чiтку та зрозумiлу систему. Через роботу зi словами дитина отримує тi*

інструменти, які дають їй можливість бути успішною і задоволеною особистим результатом на етапі письма для себе. Адже чим багатше її словник, тим ширше можливість вибору влучнішого, оригінальнішого та виразнішого оформлення своєї власної думки.

Список використаних джерел

1. Бібік Н.М., Вашуленко М.С., Мартиненко В.О. *Формування предметних компетентностей в учнів початкової школи: монографія. К.: Педагогічна думка, 2014.* 2. Будна Н. *Уроки розвитку зв'язного мовлення. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2001.* 3. Крикун М. *Роль слова в розвитку зв'язного мовлення молодших школярів // Початкова школа. 2003. № 11. С. 27-35.* 4. Савченко О.Я. *Мета і результат уроку в контексті компетентнісного підходу / О.Я.Савченко // Початкова школа. 2015. №3. С.10-16.*

Хомич Олена Борисівна

*старший викладач кафедри дошкільної та початкової освіти
КЗВО «Дніпровська академія неперервної освіти» ДОР»*

Кротенко Вікторія Миколаївна

*старший викладач кафедри психології
КЗВО «Дніпровська академія неперервної освіти» ДОР»*

ПСИХОЛОГІЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ПЕДАГОГА ЯК УМОВА ЕФЕКТИВНОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Концепцією Нової української школи одним із державних пріоритетів в освіті визначено особистісно-орієнтоване навчання і виховання, що вимагає психологізації освітнього процесу, шляхом підвищення психологічної компетентності всіх його учасників: «Нині суспільство потребує вчителів, які є компетентними, вмотивованими, ІКТ-грамотними, здатними до професійної рефлексії, відкритими до змін і новацій НУШ, готовими допомагати учням розвивати життєві вміння» [5, с.10].

Проблема психологічної компетентності не нова. Багато вчених, педагогів звертали увагу на питання психологічних знань вчителя. Так, ще К. Ушинський ґрунтовно розробляв теорію і практику психологічної підготовки педагогів. На концептуальні основи психологічних знань в практичній діяльності вчителя наголошували С. Рубінштейн, Г. Мюнстерберг, Л. Виготський. «Знати факти в галузі психології в тій формі, як вони викладаються у посібниках і застосувати їх до певних хлопчиків і дівчаток у певній школі і на певному уроці – це дві абсолютно різні речі» [4, с. 88]. Питання психологічної компетентності вчителя привертає все більше увагу вчених і практиків. Вона стала предметом вивчення цілого ряду дослідників (А. Алфьоров, І. Демидова, М. Лук'янова, Л. Мітіна, А. Орлов, В. Дружинін, Н. Яковлева та ін.). А. Алфьоров зазначає, що психологічна компетентність – сукупність знань, умінь, навичок з психології; вміння використовувати психологічні знання в роботі з учнями; вміння бачити за поведінкою дитини стан її душі, рівень розвитку пізнавальних процесів, емоційної, вольової сфери, рис характеру; здатність оцінювати психологічну ситуацію у стосунках з дитиною або з колективом дітей та обирати раціональний спосіб спілкування; педагогічно грамотно впливати на психіку дитини для її гармонійного розвитку. Досить стисло, але й суттєво розкриває структуру психологічної компетентності педагога М. Лук'янова: 1. Психолого-педагогічна грамотність, професійні знання. 2. Психолого-педагогічні уміння – здатність використовувати свої знання як в педагогічній діяльності, так і в організації взаємодії. 3. Професійно важливі особистісні якості – аутокомпетентність [3, с.10].

Причиною такої уваги до питань психологічної компетентності є те, що в сучасних освітніх закладах педагоги мають досить глибокі знання з предмета, але низьку психологічну компетентність. Це відображається в маніпулятивному стилі спілкування, конфліктності, конформізмі, консерватизмі мислення, песимізмі, ригідності, не розвинутій системі саморегуляції поведінки і діяльності. Як результат – низька ефективність педагогічної праці. Так, Л. Лазаренко пише: «Сучасна ситуація показує низький рівень психологічної компетентності вчителів, робота яких не орієнтована на врахування психологічних особливостей дітей, на своєрідність дитячих мотивів навчання, що робить цю роботу формальною і породжує в освітньому середовищі негативні явища» [2, с. 67].

Єдиною можливістю позбавитися цих негативних явищ для вчителя є підвищення психологічної компетентності: розуміння і врахування у власній діяльності індивідуальних особливостей учнів, розвитку пізнавальних процесів, емоційно-вольової сфери, позиції в класі, відносин з оточуючими. Також підвищення аутокомпетентності як важливої умови виявлення власних особистісно-професійних деструктивних процесів і тенденцій, оволодіння технологіями самозбереження, виходу з професійного вигорання і криз. Серед чинників, які сприяють зростанню аутокомпетентності можна назвати такі: позитивний імідж школи, сприятливі умови роботи, методична підтримка; довіра в колективі, позитивний мікроклімат; потреба у самовдосконаленні, самореалізації; можливість навчатися на курсах, семінарах, тренінгах; об'єктивна оцінка праці, об'єктивний контроль, атестація; моральне і матеріальне стимулювання.

Поряд із сприятливими умовами розвитку аутокомпетентності вчителя науковці також визначають чинники, які можуть перешкоджати цьому процесу. Це зовнішні чинники: деструктивні впливи оточення; відсутність певних умов; низький рівень мотивації до успіху. Внутрішніми чинниками є неадекватна самооцінка; низька стресостійкість; наявність механізмів психологічного захисту; внутрішні конфлікти; професійні деформації. Сучасна психолого-педагогічна наука і освітня практика накопичили певний досвід розвитку психологічної компетентності та визначили її критерії. Технології розвитку психологічної компетентності можна представити в наступній послідовності: індивідуальна робота з вчителем (виявлення рівнів психологічної компетентності, виявлення потреб); анкетування, діагностика (професійної спрямованості, мотивації, готовності до інноваційної діяльності, комунікативної культури, емоційної гнучкості, задоволеності роботою, сформованості педагогічної рефлексії); розробка індивідуальних програм підвищення психологічної компетентності; навчання (психолого-педагогічні семінари, рольові ігри, круглі столи, тренінги, курси); аналіз, корекція.

Отже, всебічні зміни в суспільстві вимагають від сучасного педагога постійного оновлення знань, умінь, вмотивованості, свободи і гнучкості мислення. Тому сформованість психологічної компетентності забезпечить ефективність педагогічної діяльності та загальний успіх Нової української школи.

Список використаних джерел

1. Бутан Ю.В. Психологічна компетентність в умовах НУШ. Зб. матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю. Тернопіль. 2017. С. 38.
2. Лазаренко Л.А. Психологічна компетентність педагога як чинник професіоналізації. Сучасні наукомісткі технології. 2008. № 1. С. 67.
3. Лукьянова М.И. Психолого-педагогическая компетентность учителя. Диагностика и развитие. М.: Сфера, 2004. 144 с.
4. Мюнстерберг Г. Психология и учитель. М.: Совершенство, 1997. 316 с.
5. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. Інформаційний вісник МОН України. 2016. С.10.

НАСКРІЗНЕ НАВЧАННЯ ЯК ФОРМА ІНТЕГРАЦІЇ ОСВІТИ ДЛЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ У ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Стратегічним загальнодержавним завданням розбудови української освіти є створення умов для особистісного зростання і творчого самовираження кожного громадянина нашої держави. Сьогодні школа повинна готувати не тільки носія знань, а й особистість, яка здатна використовувати здобуті знання для конкурентноспроможної діяльності в будь-якій сфері суспільного життя, тобто формувати компетентну особистість.

Випереджаюча освіта для сталого розвитку є моделлю трансформації системи освіти та її пристосування до потреб суспільства ХХІ століття. Головними її принципами є безперервність, відкритість, інноваційність, сталість, випереджальний характер. Сучасне життя висуває необхідність творчого підходу к уроку та до всього процесу навчання. Згідно з Концепцією літературної освіти, вивчення літератури в школі має ґрунтуватися на дидактичних, літературознавчих та методичних принципах, серед яких загальноприйнятими є традиційні, а саме: науковість, історизм, зв'язок навчання і виховання, доступність, спрямованість на розвиток учня, особистісний характер читацької діяльності, шкільний аналіз та інтерпретація твору, взаємодія мистецтва й дійсності в естетичній свідомості учня, комунікативність, репрезентативність, країнознавчий підхід та ін. Наскрізні лінії є засобом інтеграції ключових і загально предметних компетентностей, навчальних предметів та предметних циклів, їх необхідно враховувати при формуванні шкільного середовища. Наскрізні лінії є соціально значимими надпредметними темами, які допомагають формуванню в учнів уявлень про суспільство в цілому, розвивають здатність застосовувати отримані знання у різних ситуаціях.

Мета наскрізних ліній – «сфокусувати» увагу й зусилля вчителів-предметників, класних керівників, зрештою, усього педагогічного колективу на досягненні життєво важливої для учня й суспільства мети, виразити ключові компетентності. А зарубіжна література має досить значний потенціал для реалізації наскрізних змістових ліній: екологічна безпека і сталий розвиток, громадянська відповідальність, здоров'я і безпека, підприємливість та фінансова грамотність, які є невід'ємною частиною кожного предмета і формують в учнів соціальну активність, відповідальність за збереження довкілля, осмислення та захист особистих прав і прав інших людей, здатність усвідомлювати пріоритетність здорового способу життя, розуміння ролі підприємливості та ініціативності в суспільстві, осмислення неординарності як важливої риси людини для її самореалізації в житті, компетентного члена суспільства.

Без знань і умінь особистість не може бути компетентною, проте тільки знань і умінь недостатньо для того, щоб бути компетентним – необхідно також набути навички використовувати на практиці у стандартних та нестандартних ситуаціях набуті знання, причому використовувати їх на добро у відповідності до системи цінностей суспільства сталого розвитку. Особливою формою «наскрізного навчання» є інтегровані уроки з аспектами освіти для сталого розвитку, які спрямовані на встановлення міжпредметних зв'язків, що сприяють формуванню в учнів цілісного, системного знання, актуалізації особистісного ставлення до питань, що розглядаються на уроці. Підготовка та проведення інтегрованих занять зі сталого розвитку з зарубіжної літератури має свої специфічні особливості. Перша – вибір

форми занять, що зумовлює не тільки підготовку вчителя, але й довготривалу, стійку самостійну роботу учнів, проведення ними власних досліджень, пошуків, систематизацію та обробку інформації. Друга особливість – активна участь і взаємодія в підготовці й проведенні занять декількох вчителів.

У своїй педагогічній скриньці маю серію розробок з зарубіжної літератури для учнів 5-10 класів. Мета їх – спрямувати діяльність учнів на формування соціальної активності, відповідальності й екологічної грамотності, сприяти усвідомленню ідеї сталого розвитку як нового типу еколого-економічного зростання, що задовольняє потреби всіх членів суспільства за умови збереження й поетапного відновлення природного середовища. Особливістю цих занять є те, що вони охоплюють екологічну, економічну та соціальну проблему навчання й виховання під кутом зору формування нової системи ціннісних орієнтирів та моделей поведінки підрастаючого покоління та суспільства загалом. Наскрізна лінія «Екологічна безпека й сталий розвиток» подана у програмі тем зарубіжної літератури за принципами: послідовності (від простого до складного) і концентричності (від елементарного до проблемного). Екологічному вихованню приділена велика увага при вивченні художніх творів. Як практично це реалізується?

Наприклад, реалізація наскрізних ліній у вивченні твору Оскара Уайльда „Хлопчик-зірка» в 5 класі. «Екологічна безпека й сталий розвиток». З дітьми зачитуємо опис прекрасної морозної зимової ночі і говоримо про те, що ця краса може стати рідкістю на теренах нашої країни, і це пов'язано з кліматичними змінами, створеними життєдіяльністю людини. А також про жорстоке поводження з тваринами, птахами. Приходимо до висновку, що кожна рослина, тварина, птах має право на існування в цьому світі.

«Здоров'я і безпека». Згадуємо правила поведінки в морозну, холодну пору року, про небезпеку, що чатує на самотню дитину в лісі.

При вивченні теми «Природа і людина» вирішуємо проблемне питання. Здобувачі освіти роблять висновки, що природа має власну душу і мову. Її тільки потрібно навчитися розуміти. Світ природи живе за власними законами. Дорослі і діти є частиною природи, а відповідно, як і увесь рослинний і тваринний світ, підкорюються їй. І якщо якийсь із законів природи порушується, то страждають від цього всі: і люди, і рослини, і тварини. За змістом твору «Лобо» ми з'ясуємо, хто і який закон природи порушив, призвівши до загибелі вовків? Після цього уроку здобувачі освіти визначають для себе загальнолюдські цінності, пов'язані зі світом тварин.

Наскрізна лінія «Здоров'я і безпека» ставить за мету формувати всебічно розвиненого члена суспільства, здатного усвідомлювати пріоритетність здорового способу життя, допомагати у формуванні безпечного здорового життєвого середовища, осмислювати зв'язок між власними рішеннями та поведінкою, здоров'ям та безпекою, набуття знань та умінь правильної поведінки в критичних та небезпечних ситуаціях. Вивчаючи твір О. Генрі «Останній листок», в 7 класах ставимо проблемне запитання: «Чи зможе подолати Пневмонію хвора Джонсі?» Аналізуючи твір, учні відзначають, що письменник зображує побут людей, їхній спосіб життя, від якого залежить здоров'я кожного героя, його спроможність боротися з хворобою. Закінчуючи вивчати твір, учні приходять до висновку, що за життя треба боротися, і що вічно зелений листок плюща означає для Джонсі життя - вона починає одужувати. Отже, уроки лінії здоров'я і безпеки вчать правильній поведінці в критичних ситуаціях, осмислювати власне рішення та поведінку щодо свого життя та його безпеки в сучасному суспільстві, бути всебічно розвиненим, здоровим будівником держави.

При вивченні твору «Пригоди Тома Соєра», коли опрацьовуємо епізоди «Том і Гек на острові», пропоную дітям прийом «Творче моделювання». Учні пропонують «Правила виживання на острові» (як знаходити прісну воду, розводити багаття тощо). У кожній дитини своя роль на уроці: Гек Фінн розповідає про шкоду паління, Том про те, як вижити в печері, Джо Гарпер - як запікати рибу.

Діти повинні рости здатними вести здоровий спосіб життя й уміти формувати навколо себе безпечне життєве середовище. Прикладом того є твір Е. Портер «Полліанна». Маленька дівчинка зуміла змінити своєю «грою в радість» життя жителів цілого містечка. Це твір, який ідеєю радості життя, захоплює не тільки дітей, а й дорослих. Він цінний як практичне керування, щоб стати емоційно стійким членом суспільства, здатного вести здоровий спосіб життя. Учні мають усвідомити переваги здорового способу життя та безпечної поведінки. В 5 класі, вивчаючи тему «Фольклор», можна запропонувати учням навести приклади 2-3 життєвих ситуацій, у яких можна використати прислів'я і приказки про збереження здоров'я. Здоров'я – найдорожчий скарб. Без здоров'я нема щастя. Бережи здоров'я змолоду, а честь під старість. Весела думка – половина здоров'я.

Розвиток соціальної та громадянської компетентності на уроках зарубіжної літератури в межах змістової лінії «громадянська відповідальність» спрямовано на формування відповідального члена громади й суспільства, який розуміє принципи й механізми його функціонування, а також важливість національної ініціативи, орієнтується у своїй діяльності на культурні традиції і вектори розвитку суспільства. Ця наскрізна лінія освоюється через колективну діяльність – дослідницькі роботи, роботи в групі, проекти тощо, яка розвиває в учнів готовність до співпраці, толерантність щодо різноманітних способів діяльності і думок.

Щодо наскрізної змістової лінії «громадянська відповідальність» на уроках зарубіжної літератури, її реалізацію спрямовано на формування відповідального громадянина нашого суспільства. Учні повинні знати свої права та обов'язки. Крім цього, важливо навчити учнів співпрацювати в групах, бути відповідальними, знаходити потрібні способи діяльності та моделі поведінки для досягнення своєї мети, але при цьому не порушуючи права інших.

На початку роботи створюю робочий настрій, щоб учні відчули потребу сприймати інформацію швидко й із зацікавленістю. На етапі актуалізації знань, щоб допомогти учням поновити попередні знання, пробудити їхню цікавість, використовую літературні диктанти, кросворди, запитання для бесіди, рольову гру «Прес-конференція з автором», або «Інтерв'ю з автором», вправи «Продовж речення», «Асоціативний куш», метод «Так чи Ні», «Вибери зайве», цитатну доріжку «Хто так сказав», прийом «Лови помилку».

Головне - «підштовхнути» дітей до роздумів, самостійного пошуку відповідей і прийняття рішень. Лише за таких умов школярі будуть творцями уроку, а значить - і власного життя. Дуже важливим на уроці є висновок – результат засвоєних знань, роботи на уроці. Для підсумкового етапу пропоную творчі завдання, завдання проблемного та аналітичного характеру: «Ланцюжок радісних відкриттів», «Лист літературному героєві», сенкан, тестові завдання, літературний диктант.

Впровадження інтегрованих уроків із аспектами сталого розвитку пов'язане із виходом за межі лише однієї предметної галузі, що значно розширює інформаційний компонент навчання, трансформує аспект вивчення, поглиблює розуміння предмету, узагальнює, систематизує матеріал, що вивчається. Дозволяє учням проаналізувати власний внесок у справі збереження довкілля, обрати новий стиль життя.

Юрченко Юлія Сергіївна

директор, Зеленодольський ліцей

Батрак Ольга Анатоліївна

заступник директора з науково-методичної роботи, Зеленодольський ліцей

Бойченко Наталія Костянтинівна

заступник директора з навчально-виховної роботи, Зеленодольський ліцей

ФОРМУВАННЯ ВИСОКОЇ ДУХОВНОСТІ ВСІХ УЧАСНИКІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ - ЗАВДАННЯ ЗЕЛЕНОДОЛЬСЬКОГО ЛІЦЕЮ

*Духовне життя дитини повноцінне лише тоді,
коли вона живе у світі гри, казки, музики, фантазії, творчості.*

Без цього вона засушена квітка.

В.О. Сухомлинський

Суть людського розвитку полягає в тому, щоб надати людям можливість вести спосіб життя, який вони самі виберуть, та надати їм засоби і можливості для такого вибору. Тому одним із шляхів виходу людства з глобальної кризи і умовою формування суспільства сталого розвитку є передусім розв'язання актуальної практичної проблеми, що полягає в зміні свідомості суспільства, переорієнтації його із споживацьких орієнтацій на вищі ціннісні основи, повернення до духовних витоків. Розв'язання цього складного питання потребує вирішення низки теоретичних та практичних завдань.

Завдання Зеленодольського ліцею - формування високої духовності всіх учасників освітнього процесу, прищеплення кожному з них філософських ідей Добротворчості та свідомого ставлення до глобальних проблем людства, бажань брати активну участь у якісному перетворенні навколишнього світу.

Важливою умовою ефективного виховання є формування педагогічної культури. Саме вчитель повинен володіти високим професіоналізмом, патріотизмом, високою психологічною культурою, бути інтелігентним і уважним. З цією метою в ліцеї проходять засідання науково-методичних рад («Інноваційні підходи до творчої індивідуальної діяльності учнів з метою формування духовно-ціннісної сфери»), педагогічних рад «Про взаємозв'язок духовної культури вчителя й учнів у сучасних умовах соціокультурного розвитку суспільства: реалії, проблеми, перспективи»), семінарів («Духовна культура як складова професійної самореалізації педагога»), тренінгів, круглого столу. Кафедра гуманітарних наук четвертий рік працює над методичною проблемою «Виховання духовності й загальної культури, розвиток креативності учнів, створення умов для педагогічної творчості вчителів».

Духовне виховання є пріоритетним напрямком роботи нашого ліцею. Ми максимально використовуємо виховний потенціал кожного предмету щодо формування базових духовних цінностей.

Важко переоцінити значення предметів гуманітарного циклу. Дисципліни цього блоку (історія, українська мова і література, зарубіжна література, мистецтво, англійська мова) сприяють формуванню в молоді цілісного розуміння принципів духовного виховання.

Формування духовного світу особистості – це процес змін, який відбувається на уроках літератури та мови. Література як навчальний предмет через проникнення учня в духовний світ письменника та його героїв сприяє створенню узагальненого образу представника своєї національної спільноти та національного

ідеалу. Уроки мови та літератури мають не лише освітнє, а й виховне значення. Вплив засобів мистецтва слова на юну душу величезний.

Для учнів ліцею більш цікавими є нестандартні уроки, які сприяють формуванню духовного світу, загальнолюдських цінностей, що є складовими соціальної компетентності: урок-пошук («Пошуки сенсу життя героями драми-феєрії Лесі Українки «Лісова пісня»), урок-дослідження («Вічна загадка любові» (за повістю М.Коцюбинського «Тіні забутих предків»). Дітям подобається знаходити істину самим, щось досліджувати і порівнювати власні думки з думками інших.

Логічним продовженням цієї роботи є організація позакласної діяльності: проведення літературних вечорів («Щоб не плакати, я сміялась...»), вечорниць («Хто не знає минулого, той не вартий майбутнього»), драматичних дійств («Березень-світанок весни»), літературних віталень («На крилах поезії»), Днів рідної мови, квестів («Шлях до Тараса», акцій («День української хустки»), залучення дітей до участі у конкурсах творчих робіт (Міжнародний конкурс з української мови імені П.Яцика, Міжнародний мовознавчий конкурс імені Т.Шевченка, Шевченківські читання, декламація поезій Лесі Українки), співпраця з міською бібліотекою (читацьке об'єднання «З джерел рідного краю»).

Успадкування духовних надбань і досягнення високої культури міжнаціональних взаємин, виховання толерантності до культури інших народів відбувається на уроках зарубіжної літератури, мистецтва, англійської мови, позакласних заходах та засіданнях євроклубу «Євростар».

Історія вчить, що від стану людської духовності процвітали й занепадали держави, царства та імперії. А звертаючись до часів козаччини, ліцеїсти вивчають традиції, побут, звичаї тих часів, знайомляться із видатними особистостями, зокрема Б.Хмельницьким, І.Мазепою, П.Сагайдачним та іншими. У позаурочний час учні продовжують традиції славетних предків: беруть участь у пізнавально-розважальних заходах («Козацькому роду – нема переводу»), зустрічаються із отаманом низового війська Запорізького Апостолівського кошу («Ми нащадки козацького роду»). Усе це сприяє розвитку духовності, вихованню почуття патріотизму та любові до Батьківщини.

Під час вивчення точних наук можна не тільки впливати на інтелектуальний розвиток, а і на духовний. На уроках математики створюється емоційний настрій, на уроках фізики розвивається прагнення шукати істину не лише науковими засобами, а й також і з вірою в можливість духовного пізнання.

Виховна система ліцею – це цілісна структура, яка сприяє успішній діяльності виховання. На сьогодні в нас склалася система виховної роботи, яка на принципах гуманізму, демократизму, єдності сім'ї та ліцею, спадкоємності поколінь забезпечує здійснення національного виховання, спонукає до утвердження педагогіки особистості, сприяє формуванню в учнів навичок самоосвіти, самоаналізу, допомагає учням розвивати індивідуальні здібності, творчі задатки, самовизначитись та самореалізовуватись.

У ліцеї значна увага приділяється загальноліцейським заходам (Перший та останній дзвоники, Посвята в ліцеїсти, День української писемності і мови, День українського козацтва, День вишиванки, День Європи, День Гідності і Свободи, Вечір зустрічі з випускниками, День енергозбереження, День здоров'я тощо), які проходять з метою відродження кращих традицій українського народу, виховання любові до рідної мови, культури, природи, умінню приймати відповідальні рішення, поваги до власного здоров'я. У цих заходах охоче беруть участь не тільки здобувачі освіти, а й батьки та представники громадськості. У системі виховної роботи ліцею є клубна робота. «У процесі виховання людської особистості,

- говорив В. О. Сухомлинський, - діє багато сил: по-перше, сім'я, а в сім'ї найперший та наймудріший скульптор - мати; по-друге, особа педагога з усіма його духовними багатствами і цінностями, з його знаннями, уміннями, захопленнями, життєвим досвідом, інтелектуальними, естетичними, творчими потребами, інтересами, прагненнями; по-третє, колектив (підлітковий, юнацький) з усією його могутньою силою виховного впливу на кожну особу; по-четверте, сама особа вихованця, тобто його самовиховання: по-п'яте, духовне життя вихованця у світі інтелектуальних, естетичних і моральних цінностей - я маю на увазі передусім книжку; по-шосте, зовсім непередбачені скульптори (підліток, з яким ваш вихованець подружив на вулиці, родич чи близький знайомий, інше)».

Отже, створюючи виховну систему, необхідно враховувати інтереси учнів та їхніх батьків, громадськості, традиції рідного краю, соціальне оточення. Наш педагогічний колектив намагається створити такі умови, за яких би діти відчували себе повноправними господарями, справжніми громадянами своєї держави, патріотами, інтелектуалами. Для цього кожен учитель тримає руку на пульсі інновацій в освіті. Адже життя від молодого покоління вимагає конкурентоспроможності, професійної соціальної мобільності, високої освіти, самовдосконалень.

Чернобривець Оксана Миколаївна

*вихователь, КДНЗ (Центр розвитку дитини) № 2 «Веселі дзвіночки»
Вільногірської міської ради*

БЕЗПЕКА В СУЧАСНОМУ СВІТІ ТА СТАЛІЙ РОЗВИТОК

Питання безпеки життя і здоров'я людини тісно пов'язані із процесом сталого розвитку людства. У XXI столітті цю проблему треба розглядати, як одну із пріоритетних у діяльності світової спільноти в умовах глобалізації всіх сфер життєдіяльності людства: матеріально-виробничої, побутової, соціально-політичної та культурно-духовної. Глобальні проблеми людства (голод, зuboжіння, безробіття, хвороби, різного роду війни, інфекційні захворювання та інше) можна вирішити лише шляхом організованої взаємодії населення всієї планети й урядів усіх держав. Безпека життєдіяльності – наука, що вивчає проблеми безпечного перебування людини в докiллi в процесі різних видів її діяльності. Якраз діяльність і вирізняє людину від інших істот. Вона є специфічною людською формою активності, необхідною умовою існування людського суспільства. Форми діяльності різноманітні. Вони охоплюють практичні, інтелектуальні і духовні процеси, які протікають в побуті. Діяльністю займаються всі – діти, дорослі, люди похилого віку, тому безпека діяльності має відношення до всього людства.

Актуальність цієї дисципліни ще більше зростає у зв'язку зі сталим розвитком людства на базі, що забезпечує його існування. Інакше кажучи - кожний вид діяльності є потенційно небезпечний. Ця правда справедлива і для бездіяльності, тому що бездіяльна людина ще більше залежить від діяльності іншої людини.

Безпека людини є базовою складовою «сталого людського розвитку». Сталий – тобто постійний, стабільний, такий, який можна підтримувати на певному рівні. Він широко використовується ООН як основна характеристика гуманітарного поступу суспільства. Сталий розвиток людства – це такий розвиток, який веде не тільки до економічного, а й соціального, духовного зростання, що сприяє гуманізації національного менталітету і збагаченню позитивного загальнолюдського досвіду. Основною ознакою, що відрізняє сталий розвиток від усіх інших форм соціального руху і видозміни, є відновлення природного і культурного докiллiя, коли не тільки не знищується життєвий потенціал, а й підвищується соціальна

відповідальність людей, покращуються взаємини. Тому актуальність питань з безпеки життєдіяльності полягає саме у забезпеченні сталого людського гармонійного розвитку людства і природи. Виходячи з концепції сталого розвитку людства безпеку життєдіяльності найбільш повно можна охарактеризувати, як багатопрофільну галузь знань про закони природозберігаючого формування техносфери планети та її збалансованого економічного й суспільного розвитку. Тож поняття «сталий розвиток» можна розуміти як стратегію виживання і безперервного прогресу цивілізації та окремих країн в умовах збереження навколишнього середовища – насамперед, біосфери. Сучасні покоління для людей мають залишити достатні запаси природних, економічних та соціальних ресурсів для нащадків, аби вони могли забезпечити собі рівень добробуту, не нижчий від нинішнього. Щодо цілей сталого розвитку, то всього їх існує сімнадцять, з яких дві ми візьмемо на наш подальший розгляд:

7 глобальна ціль сталого розвитку «Доступна та чиста енергія»;

Енергія має центральне значення для кожної з основних проблем та можливостей, з якими сьогодні стикається світ. Чи це робочі місця, безпека, зміна клімату, виробництво продуктів харчування або збільшення доходів — доступ до джерел енергії для всіх є визначальним фактором. Протягом багатьох десятиліть основними джерелами електроенергії були такі види викопного палива, як вугілля, нафта і газ, проте при спалюванні вуглеводневого палива відбувається викид в атмосферу парникових газів, які викликають зміну клімату та негативно впливають на благополуччя людей та довкілля. Від цього страждає все населення планети, а чи не окрема його частина. Крім того, у всьому світі стрімко зростає рівень споживання електроенергії. Отже, за відсутності стабільного електропостачання країни не зможуть підживлювати свою економіку. Кожна п'ята людина у всьому світі не має доступу до електроенергії. За відсутності електроенергії у клініках неможливо зберігати вакцини для дітей, багато школярів не можуть робити домашню роботу у темний час доби, а підприємці не можуть вести конкурентоспроможну діяльність. Для того, щоб перейти на більш стійкі джерела енергії, усім країнам світу необхідно втричі збільшити щорічний обсяг інвестицій в інфраструктуру стійкої енергетики за нинішньої позначки до 2030 року. Стійка енергетика необхідний фактор зміцнення економіки, захисту екосистеми та досягнення справедливості.

14 глобальна ціль сталого розвитку «Збереження морських ресурсів»;

Цілі сталого розвитку спрямовані на раціональне господарювання й захист морських і прибережних екосистем від забруднення. Океани є джерелом найважливіших природних ресурсів, зокрема продуктів харчування, ліків, біологічного палива та інших продуктів. Разом з тим, неправильне управління морськими ресурсами призводить до надмірного вилову риби. Збільшення обсягу сміття, що скидається в океани, значно впливає на довкілля та економіку. При цьому підтримка океанів у здоровому стані підвищує ефективність заходів щодо боротьби зі зміною клімату та адаптації до нього. Крім того, морські райони, що охороняються, сприяють скороченню масштабів злиднів за рахунок підвищення обсягу рибного улову, а також сприятливого впливу на здоров'я. Вони також дозволяють покращити ситуацію в галузі гендерної рівності, оскільки на дрібних рибних господарствах значну частку роботи виконують жінки.

Освіта для сталого розвитку передбачає зміни в навчальному процесі, для дітей - це перехід від пасивного засвоєння знань до активного їх пошуку. Моя роль у кожному з тематичних днів полягає у формуванні у дітей розуміння необхідності постійного виконання дій і розвитку первинних навичок їх виконання. Це

може бути, як постановка перед дітьми у різний спосіб проблемних питань (колективне обговорення для виокремлення проблеми, створення проблемної ситуації, наприклад, через обговорення наочних матеріалів, рольової гри чи читання спеціального стартового тексту, загадки, завдання для самостійної пізнавальної діяльності, як ось складання розповідей, діалогів тощо, обговорення випробування вдома запропонованих дій); звернення до досвіду дітей у межах теми дня. Наприклад, комплекс заходів щодо енергозбереження, де ми піднімаємо питання вимикання світла, (раціонального використання електроприладів вдома, тощо;) Коли тема занять стосується збереження морських ресурсів, а саме розділу №14 у плануванні цілей сталого розвитку, то перед нами, як вихователями, постає ціль, виховати екологічну свідомість та бережливе ставлення до води, шанобливе ставлення до водоймищ, екологічно-грамотне рішення проблемних ситуацій, які виникають. Ототожнюючи, можна сказати, що наша головна ціль в даній ситуації, це створення умов для появи у дітей ентузіазму і почуття задоволення від результатів групової й індивідуальної роботи, яка досягається насамперед завдяки постійному позитивному зворотному зв'язку.

Висновок. Наукова галузь знань про безпеку людини ще молода і знаходиться в процесі свого становлення. Вона повинна взаємодіяти з іншими науковими дисциплінами, схожими зі сталим розвитком для того, щоб широко висвітлювати всі проблеми безпеки сучасного суспільства. Сьогодні вже всім зрозуміло, що впровадження у навчальних закладах нормативної дисципліни БЖД, без сумніву, відповідає потребам сьогодення, саме вона є основною ланкою формування сучасного світогляду щодо безпеки людства та його майбутнього.

Список використаних джерел

1. Ланін В. М. *Безпека життєдіяльності людини. Навч. посіб. 6-те вид., перероб. і доп.* К.: Знання, 2007, 332 с.
2. *Дітям про цілі сталого розвитку [Електронний ресурс]* // *Дитячий правовий сайт.* – 2019. – Режим доступу до ресурсу: <https://mir.pravo.by/edu/razvitie.php>.
3. *ЦІЛІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ [Електронний ресурс]* // *УКРАЇНА.* – 2020. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/sustainable-development-goals/goal-7-affordable-and-clean-energy.html>.
4. *ЦІЛІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ [Електронний ресурс]* // *Wikipedia.* – 2015. – Режим доступу до ресурсу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Цілі_сталого_розвитку.
5. *Корисні підказки. Вода* <https://www.youtube.com/watch?v=RmErh04ndGs>
6. Бондарчук. «Дошкільнятам – освіта для сталого розвитку» / Бондарчук. // *Перспектива*. 2020. С. 27.

ЗМІСТ

РОЗДІЛ I. СВІТОГЛЯДНІ АСПЕКТИ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ: ФІЛОСОФІЯ, КУЛЬТУРА ТА ОСВІТА. ФОРМУВАННЯ ДУХОВНО-ЦІННІСНОЇ СФЕРИ ОСОБИСТОСТІ: ІДЕЇ ТА ПРАКТИЧНА РЕАЛІЗАЦІЯ.....	3
<i>Аксютін Д. В.</i> Епістемологічні передумови повороту постнекласичної думки до метаонтології особистості.....	3
<i>Айтов С. Ш.</i> Історична антропологія як філософія історії та формування освітою розуміння сучасної соціокультурної динаміки.....	5
<i>Sari Sh.</i> Spiritual and Moral Shades of Socio-Political Problems in Modern Poetry.....	7
<i>Гнатюк Я. С.</i> Зовнішнє і внутрішнє в історії філософії як метатеорії.....	9
<i>Гайворонська Т. О.</i> Становлення глобальної свідомості в світі розвитку неперервної освіти.....	10
<i>Ісаєва С. О.</i> «Етика відповідальності» Еммануеля Левінаса як нововідкриття граничності комунікації в добу Постмодерну.....	12
<i>Делова Л. А.</i> Изучение традиционных нравственных парадигм как фактор формирования духовно-ценностной сферы личности.....	14
<i>Дицюра Н. О., Удовенко Н. В, Петренко Р. В.</i> Роль та значення духовних цінностей в становленні особистості школярів.....	15
<i>Долга О. Д.</i> Синкретизація критичного та емоційного мислення у технології «автентичної інтерпретації».....	17
<i>Лисоколенко Т. В.</i> Феномен гри: від сталості до полісемантизму.....	19
<i>Казмірчук А. С., Бондаренко А. С.</i> Світоглядні аспекти неперервної освіти: філософія, культура та освіта.....	21
<i>Міхайлова А. В., Малюта О. М.</i> Сучасна парадигма мислення та її проблематика	24
<i>Маляренко Л. В.</i> Формування духовно-ціннісної сфери особистості: ідеї та практична реалізація.....	25
<i>Мурашкін М. Г.</i> Філософія про вищий стан свідомості як компенсаторне осяяння (релігієзнавчий аналіз).....	29
<i>Пічурін В. В.</i> Психологія особистості та її педагогічний потенціал.....	31
<i>Рогова О. Г.</i> Людинотворчий потенціал курсів морального спрямування (роздуми перед подією повернення етики в НУШ).....	33
<i>Ліницька І. В., Чиновата З. А., Рогов Б. В., Руденький Д. С.</i> Культурологія та фізика: гармонійний тандем. творчість Леонардо да Вінчі.....	35
<i>Романенко М. І.</i> Емоційний інтелект як проблема для нової української школи... <i>Третьякова О. Є., Нашиванько О. В.</i> Основні напрямки розвитку відкритого духовного суспільства в Україні.....	37
<i>Прохоров А. В.</i> Масштабированные постнеклассические законы саморазвития человека.....	39
<i>Сагуйченко В. В.</i> Суспільні рамки якісної освіти: досвід ЄС та України.....	41
<i>Хромова О. І.</i> Синергетика як методологія неперервної освіти.....	43
<i>Швидун Л. Т.</i> Освітня мобільність в умовах пандемії: перспективи та ризики.....	45
<i>Філіна І. О., Мизгіна Т. І.</i> Про послаблення логічного мислення: витоки проблеми.....	47
<i>Татарінова Є. С., Хорищенко Д. В.</i> Основні ідеї філософії Григорія Савовича Сковороди.....	49
<i>Шевченко Л. В.</i> Духовно-моральні цінності як першооснова виховання сучасного здобувача освіти і ЗДО.....	51
<i>Шабанова Ю. О.</i> Освіта розуміння та усвідомлення як умова неперервності.....	52
<i>Солоділова О. В.</i> Неперервна освіта як основа формування світогляду.....	55

РОЗДІЛ 2. СУЧАСНА ОСВІТА: МЕТОДОЛОГІЯ, ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА. УПРАВЛІНСЬКІ КОНТЕКСТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ. ВИЩА ОСВІТА: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ. РОЛЬ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН У СИСТЕМІ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ.....	59
<i>Береда Т. М.</i> Удосконалення механізмів управління професійним розвитком педагогічних працівників у закладі загальної середньої освіти в умовах змішаного навчання.....	59
<i>Богодист М. І., Самодумська О. Л.</i> Навчальні проєкти у неформальному освітньому просторі дорослих.....	61
<i>Братаніч Б. В., Кравченко Л. А., Струкова Т. А.</i> Освіта для сталого розвитку як основа системних освітніх реформ.....	63
<i>Багнюк С. С., Шпак Х. М.</i> Неперервна освіта для сталого розвитку: теорія та практика.....	65
<i>Huseynova P.</i> Intigam Specific Features of Social Adaptation of a Child from an Incomplete Family.....	67
<i>Турута О. В., Жидкова О. О.</i> Інформаційно-комунікаційні технології як інструмент інноваційного розвитку сучасної освіти.....	69
<i>Яшина О. М.</i> Державне управління сферою культури: формування духовно-ціннісної сфери особистості.....	70
<i>Гордєєва О. І., Косміна І. А.</i> Принцип міцності засвоєння знань, умінь і навичок як інноваційний підхід в освітній діяльності.....	72
<i>Pashayeva T. Sh.</i> Pedagogical Environment in Azerbaijan in the Period of Safarali Bey Valibayov.....	74
<i>Бондаренко О. М., Ткаченко В. М., Козуб К. І.</i> Онлайн-інструменти для організації дистанційного навчання.....	75
<i>Василенко Т. В., Василенко А. А.</i> Навчання студентів ефективній комунікації....	77
<i>Vasylenko T., Vasylenko A.</i> Chronic Fatigue Syndrome in Medical Students.....	79
<i>Демченко Т. В., Гарагуля І. С., Василенко Т. В.</i> Використання у навчанні кейс-методик під час пандемії COVID-19.....	81
<i>Гашинова К. Ю., Дитятковська Є. М., Корецька О. В., Дмитриченко В. В., Коваленко О. Ю., Разумний Р. В., Недогібченко Н. О.</i> Методика проведення тематичного удосконалення з алергології для лікарів-стоматологів.....	84
<i>Гарагуц С. Л., Миколайчук В. В.</i> Мотивація професійного зростання студентів в умовах впровадження концепції неперервної освіти.....	85
<i>Гашинова К. Ю., Коваленко О. Ю., Разумний Р. В., Рудакова В. В., Суська К. С., Бойко О. О.</i> Особливості практичного навчання студентів раціональному та безпечному використанню лікарських засобів на курсі «Клінічна фармакологія».....	87
<i>Гетман М. Г., Сімонова Т. А., Писаревська О. В., Пісоцька Л. А., Лакіза Т. В.</i> Особливості викладання внутрішньої медицини для випускників зі спеціальності «Магістр медицини».....	89
<i>Делова Л. А.</i> Особенности работы высшей школы в условиях антиковидных ограничений.....	91
<i>Жержова Т. А., Островська С. С.</i> Інновації у симуляційному навчанні на кафедрі акушерства, гінекології та педіатрії.....	92
<i>Зубарева С. О.</i> Проблемні напрями дистанційної освіти.....	93
<i>Жержова Т. А., Островська С. С.</i> Використання дистанційних методів навчання в умовах пандемії COVID-19.....	95
<i>Гашинова К. Ю., Коваленко О. Ю., Дмитриченко В. В., Родіонова В. В., Коваленко О. М.</i> Лекція, як важливий фактор навчання студентів-стоматологів у медичному університеті.....	97
<i>Жержова Т. А., Островська С. С.</i> Анкетування студентів у навчальному процесі	98
<i>Кондра О. В.</i> Тестування як необхідний елемент навчального процесу.....	99

<i>Коробова Т. С.</i> Особливості розвитку сучасної вищої освіти в Україні.....	101
<i>Ключка С. І., Старовойтенко Н. В.</i> Роль наукового гуртка в процесі фахової підготовки здобувачів вищої освіти спеціальності «Лісове господарство».....	102
<i>Ніколенко Л. М., Власова Є. Р.</i> Використання онлайн-ресурсів у профілактиці психологічного насильства.....	104
<i>Ленець О. Є.</i> Систематизація досвіду використання технологій дистанційного навчання на заняттях з «Охорони праці та охорони праці в галузі».....	105
<i>Никифоренко А. Р.</i> Неперервна освіта як засіб підвищення стандартів дослідницької діяльності громадських активістів (на матеріалах доповіді Amnesty International «Не приватна справа...» від 11 листопада 2020 р.).....	107
<i>Мошенець К. І.</i> Досвід використання елементів дистанційного навчання на кафедрі ендокринології Дніпровського державного медичного університету.....	109
<i>Пахольчук Т. М., Усачова О. В., Конакова О. В., Сіліна Є. А., Дралова О. А.</i> Використання сучасних підходів до викладання питань імунопрофілактики в умовах дистанційного навчання на кафедрі дитячих інфекційних хвороб.....	111
<i>Мирошніченко Е. С.</i> Modern Possibilities for the Organisation of the Educational Process Using New Technologies.....	113
<i>Плаксина О. І.</i> Дидактична взаємодія у вищій школі і сучасні підходи до неї: зміст і прояви.....	115
<i>Єхалов В. В., Пилипенко О. В.</i> Прокрастинація у здобувачів вищої медичної освіти.....	118
<i>Перетяцько І. П., Смирнова А. М.</i> Висвітлення проблем захворюваності ВІЛ-інфекцією в Україні.....	120
<i>Maslak H. S., Chernousova N. M., Chernenko H. P., Peleshenko H. B.</i> Features of content preparation for on-line biochemistry teaching at a medical university.....	123
<i>Білан А. А., Радченко Д. О.</i> Проблеми та перспективи вищої освіти в Україні.....	124
<i>Світайло С. В.</i> Особливості компетентнісної підготовки вчителя музичного мистецтва.....	126
<i>Старовойтенко Н. В., Ключка С. І.</i> Міждисциплінарний підхід у формуванні екологічної свідомості студентів технічного спрямування.....	128
<i>Пахольчук О. П.</i> Особливості підготовки студентів з дитячої хірургії в умовах дистанційного навчання.....	131
<i>Андрющенко А. С.</i> Антикризове управління у сфері охорони здоров'я сучасної України.....	134
<i>Чернявська О. В.</i> Гейміфікація як технологія неперервної освіти.....	136
<i>Хомазюк О. Г.</i> Педагогічні умови організації медіаосвіти у військових закладах вищої освіти.....	139
<i>Yusupov V., Lenik V.</i> Continuing Education for Sustainable Development: Theory and Practice. The Role of the Educator.....	140
<i>Хасхачих Д. А.</i> Особливості екстреного переходу на дистанційну форму навчання в період пандемії.....	142
<i>Трохименко Ю. Р.</i> Громадське здоров'я в системі публічного управління: порівняльний аналіз України та Іспанії.....	144
<i>Шабасва Л. М.</i> Сучасна модель управління позашкільною освітою: від теорії до практики.....	147
<i>Tolstikova O., Aharkov S., Klimova O.</i> Organization of Practical Training for Foreign Medical Students.....	149
РОЗДІЛ 3. БЕЗПЕКА В СУЧАСНОМУ СВІТІ ТА СТАЛИЙ РОЗВИТОК. МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ, ІНТЕГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ ТА СТАЛИЙ РОЗВИТОК. ПОЛІТИЧНИЙ ВИМІР СТАЛОГО РОЗВИТКУ.....	151
<i>Висоцький О. Ю., Висоцька О. Є.</i> Цифрова дипломатія: технологічний підхід...	151

<i>Ахмаджанова Д. В., Грачевська Т. О.</i> «М'яка сила» як інструмент зовнішньої політики КНР та Південної Кореї: компаративний аналіз.....	156
<i>Гамеляк І. П., Вакарчук І. М., Боднар Д. В., Омелянчук П. М.</i> Безпекові пріоритети вищів технічного спрямування.....	158
<i>Бех Є. І., Шуляк С. В.</i> Зовнішні загрози національній безпеці України на сучасному етапі.....	160
<i>Бабенко П. Ю., Дима Ю. І.</i> Наслідки BREXIT для Великої Британії.....	162
<i>Бойда А. В.</i> Особливості становлення та функціонування інституту глави держави в сучасних квазі-державах Кавказу.....	164
<i>Гетьманчук М. П.</i> Проблема націоналізму в умовах розширення Європейського Союзу.....	166
<i>Бузанова А. С.</i> Тенденції розвитку громадянського суспільства в Україні від Революції Гідності до сьогодні: вплив ЗМІ.....	169
<i>Євтушевська О. С.</i> Вплив соціальних мереж на виборчі процеси в Україні (за досвідом США).....	171
<i>Zatkova A.</i> The Problem of Small and Medium Enterprises in Austria.....	173
<i>Ільчишин В. Б.</i> Сучасні інформаційні війни як глобальна загроза.....	175
<i>Жукова О. Г., Ротозій А. Ю., Богойко Л. І.</i> Зміна довкілля: аспекти впливу антропогенних та кліматичних чинників.....	176
<i>Ключник Р. М., Магдич А. С.</i> Афганістан після встановлення влади талібів: економіка та політика.....	178
<i>Коппель О. А., Пархомчук А. Д.</i> Стратегічний порядок денний для Близького Сходу в контексті сталого розвитку.....	180
<i>Коптєв О. С.</i> Перспективи євроінтеграції України в умовах сталого розвитку.....	182
<i>Кочерга Є. В.</i> Задоволення потреби у безпеці – основа розвитку особистості в освітньому процесі.....	183
<i>Клячин А. К.</i> Втілення нового виборчого кодексу на майбутніх парламентських виборах в Україні.....	184
<i>Кошло А. В., Нехода А. Є.</i> Міграція в ЄС через Білорусь як фактор міжнародної кризи.....	187
<i>Лавренко В. С.</i> Від формальної практики студентів до програми стажувань для молодих фахівців: досвід Дніпропетровського національного історичного музею імені Д. І. Яворницького.....	188
<i>Негіна В. Р.</i> Ізраїльсько-українське співробітництво в оборонній сфері.....	191
<i>Невесела К. О.</i> Трансформація політичних цінностей: досвід Японії.....	192
<i>Ніколенко Ю. О.</i> Обмежувальні чинники виборчої інженерії.....	194
<i>Пархомчук О. С.</i> Гіперспоживання як мегатренд глобального розвитку.....	196
<i>Леванчук М. С.</i> Визначення та виміри енергетичної безпеки в контексті міжнародних відносин.....	198
<i>Пасічник А. А., Кочубей Л. О.</i> Міжнародний імідж України: культурно-політична складова (на прикладі сучасних українських часописів.....	203
<i>Паиковська А. А.</i> Технології вирішення міжнародних конфліктів.....	204
<i>Петров Є. Б.</i> Сучасні політичні процеси в Україні: вплив соціальних мереж.....	205
<i>Романішена К. С., Грачевська Т. О.</i> Роль США та Австралії в підтриманні стабільності в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні.....	207
<i>Скиба Д. В.</i> Безпека життєдіяльності як один із інструментів боротьби з коронавірусним захворюванням (COVID-19).....	209
<i>Тимченко М. М.</i> Становлення екологістських рухів в країнах ЄС.....	211
<i>Чичук А. Р.</i> Імідж України: сучасні тенденції та засоби створення.....	213
<i>Умецька А. Д.</i> Медіація як засіб розв'язання політичних конфліктів.....	215
<i>Шепель О. С.</i> Досягнення цілей сталого розвитку в рамках інтеграційних ініціатив Китаю.....	217

<i>Ярошенко Я. В.</i> Технології врегулювання міжнародних конфліктів в другому поколінні теорій миру та конфліктів.....	219
<i>Яцевський Я. В.</i> Особливості використання SMM-технологій політичними партіями під час парламентських виборів 2019 року в Україні.....	220
РОЗДІЛ 4. ІСТОРИЧНІ НАУКИ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ ОСВІТНІХ ПРОЦЕСІВ. АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРАВОВИХ НАУК В УКРАЇНІ ТА У СВІТІ: ОСВІТНІЙ ВИМІР.....	222
<i>Азарх І. С.</i> Дільність допомогових комітетів на території Полісся 1941-1942 рр...	222
<i>Бондаренко І. С.</i> Правове регулювання фактичних шлюбних відносин за сімейним законодавством.....	223
<i>Данилюк А. В.</i> Проблема жіночої освіти на прикладі княжат головних українських земель другої половини XVI – першої половини XVII ст.....	226
<i>Гром'як Н. Р.</i> Розвиток Інституту археології під егідою Академії Наук України...	228
<i>Іваник М. М.</i> Екологічний освітній потенціал історичної науки.....	229
<i>Лазаренко В. Г.</i> Музей історії Південно-західної залізниці як науково-дослідний центр для школярів та студентів.....	231
<i>Назарова К. Ф.</i> Актуальні питання гармонізації трудового законодавства України та країн ЄС в умовах євроінтеграції.....	233
<i>Манойло Н. Г.</i> Проблемні питання в формуванні нотаріально-правової свідомості людини і суспільства.....	235
<i>Павлова О. С.</i> Методика колективних творчих справ у контексті історичної ретроспективи.....	242
<i>Піскіжова В. В.</i> «Елліни України» як джерело з вивчення сучасної історії українських греків.....	244
<i>Приходько М. М.</i> Досвід запровадження громадсько-освітніх осередків на польських землях наприкінці XIX століття - першій чверті XX століття.....	245
<i>Пуля І. М.</i> Історія зародження паралімпійського руху. участь України в паралімпійських іграх (за матеріалами зібрань Національного музею історії України).....	247
<i>Русанов Ю. А.</i> Актуалізація об'єднаного дворянського представництва в кінці XIX – на початку XX ст.....	250
<i>Скрипниченко Ю. Ф.</i> Особливості навчального процесу в освітніх установах під час окупації нацистською Німеччиною Харківщини в 1941-1943 рр.....	253
<i>Халецький М. М.</i> Формування документального зібрання історичного товариства Нестора-Літописця (1890–1906 рр.).....	254
<i>Широколава М. В.</i> Проблема надмірної політизованості вітчизняної історії і шляхи її подолання в сучасній історичній науці.....	257
РОЗДІЛ 5. ФІЛОЛОГІЧНІ ДИСЦИПЛІНИ: ОСВІТНІЙ ПОТЕНЦІАЛ. КУЛЬТУРОЛОГІЯ, ДОКУМЕНТОЗНАВСТВО, ІНФОРМАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ТА СТАЛІЙ РОЗВИТОК.....	259
<i>Осінська М. С., Білик А. Ю.</i> Переклад для бізнес-туризму: проблеми та перспективи.....	259
<i>Аннас Т. Є.</i> Вплив інтернет-журналістики на громадську думку в Україні у 2019-2020 рр.....	260
<i>Agil Islamli</i> Influence of Landscape Lyrics of Nazim Hikmet on Azerbaijani Poetry...	262
<i>Власенко Н. І.</i> Розкриття романного діалогізму в епоху Відродження: від виявлення діалогічності традиційно-риторичного архітексту роману до встановлення граней ренесансної діалогіки поетичного творення.....	265
<i>Векуа Н. В.</i> Формування загальних і фахових компетентностей при викладанні курсу «вступ до філологічних дисциплін» в умовах змішаної форми навчання.....	269
<i>Даўгала В. І.</i> Літаратурныя нормы і іх парушэнні ў тэкстах беларускіх газет і часопісаў.....	270
<i>Клімчук І. С.</i> Універсалізація журналістики в контексті кросмедіа.....	272

<i>Гейбатова Нурлана Акиф кызы</i> Использование трансформаций в процессе перевода общественно-политической лексики.....	274
<i>Кочубей М. С.</i> Мудрість творчості Михайла Дерегуса: досвід для сучасників.....	275
<i>Курченко Т. Є.</i> Інформаційний потенціал та зберігання фонду цінних та рідкісних видань Науково-технічної бібліотеки Національного авіаційного університету....	277
<i>Куц О. В.</i> Формування фахових компетентностей у студентів-філологів у курсі «Українська діалектологія» в умовах змішаного навчання.....	279
<i>Онуфрієнко Г. С., Коваленко Є. В.</i> Мовнокомунікативна практика в сучасному європейському просторі як актуальний ресурс неперервної освіти для сталого розвитку.....	280
<i>Пацан В. О. (Євлогій, архієпископ Новомосковський)</i> Перекладацька діяльність як форма долучення до наративного вираження граничного комунікативного досвіду: шляхи осмислення в ренесансній «філософії перекладу».....	282
<i>Мітягіна С. С.</i> Ревізія інтерпретацій художніх творів як напрямок самоосвітньої діяльності вчителя літератури (на прикладі творчості Е. Войнич).....	288
<i>Пітель В. І., Антоняк В. В.</i> Метафора як засіб формування образності в художньому тексті Богдана Томенчука.....	290
<i>Поглод Г. Я.</i> Принципи виховання в новелі М.Сервантеса «Циганочка».....	291
<i>Слуцький Я. С.</i> Теорія та практика міжособистісної технології полікультурної освіти іноземних студентів у ЗВО США.....	293
<i>Проніна Г. М.</i> Лінгвістичний досвід дослідження української загадки.....	295
<i>Синишина Ю. А.</i> Modern Methods of Literary Translation.....	296
<i>Стефурак Р. І., Бирчак В. В.</i> Ключове слово як етноейдема художнього тексту Василя Стефаника.....	299
<i>Suima I. P.</i> Usage of Internet recourses in the process of teaching English.....	300
<i>Токун І. І., Резупова В. В.</i> Teaching English for Medical Purposes.....	302
<i>Osinska M., Fesenko A.</i> Community Interpreting as a Special Kind of Translation.....	305
<i>Приплюцька Г. В.</i> Використання платформи MOODLE в процесі викладання німецької мови.....	306
<i>Шевців Г. М.</i> Життєвий епізод і його (авто)біографічна інтерпретація.....	308
<i>Прутчинова В. В.</i> Транскреція як вид перекладацької діяльності.....	311
<i>Юрченко О. А.</i> Медіаосвіта у професійній підготовці документознавців та інформаційних аналітиків.....	314
<i>Янишин О. К., Дворжак А. П.</i> Освітні можливості зіставної лінгвістики у фаховій підготовці майбутніх перекладачів.....	316
<i>Романишин Ю. Л., Янишин С. І.</i> Дорожня карта ефективної організації управління документацією: міжнародний досвід.....	318
РОЗДІЛ 6. ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ ТА СТАЛИЙ РОЗВИТОК. СОЦІОЛОГІЯ ТА СОЦІАЛЬНА РОБОТА В КОНТЕКСТІ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ. ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА В КОНТЕКСТІ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ	320
<i>Ajdarli E.</i> Современные методы оценки и управления устойчивостью и эффективностью работы строительного предприятия.....	320
<i>Hasanov M. Jeyhun</i> Development of Financial Management in Banks in Conditions of Expansion of Digital Payments.....	321
<i>Ayaz Tagiyev Rahim</i> Agrobusiness Development Organizational Problems.....	322
<i>Астахов В. А., Лашко В. П., Скрипченко І. Т.</i> Вплив плавання на формування постави у дітей молодшого шкільного віку.....	324
<i>Бабаліч В. А.</i> До питання розроблення концепції освітньої діяльності з підвищення кваліфікації тренерів та інших фахівців у сфері фізичної культури і спорту	326
<i>Бондаренко І. С.</i> Проблемні питання приватизації державного житлового фонду в Україні.....	327
<i>Бричук М. С., Дедух М. О.</i> Аналіз фахових компетентностей майбутніх викладачів фізичного виховання.....	329

<i>Кулиба В. В.</i> Економічне зростання і сталий розвиток.....	332
<i>Лаврова Л. В., Андрущенко Т. Г.</i> Освіта для сталого розвитку як ціннісна основа розвитку культури здоров'я та фізичної культури.....	334
<i>Лисенко Г. І., Волкова С. П.</i> Створення умов здоров'язбережувального освітнього середовища у ДВНЗ «Придніпровська державна академія будівництва та архітектури».....	336
<i>Савченко В. А., Світлич С. А., Куций А. М.</i> Здоровий спосіб життя як ціннісний орієнтир освіти для сталого розвитку.....	339
<i>Маленюк Т. В., Левицька Ю. М.</i> Спеціальна фізична підготовка у художній гімнастиці (теоретичний аспект).....	341
<i>Lukhatska A.</i> Combination of Regulatory Actions of the State in the Economic Sphere And in the Sphere of the Environment.....	343
<i>Смотрова Н. Г., Безуб Д. В.</i> Методи генної терапії та їх роль у підвищенні безпеки та якості життя людини.....	345
<i>Рілов О. Л.</i> Організація та форми позааудиторної роботи з фізичного виховання..	346
<i>Слободяник Г. І.</i> Фізичний розвиток дітей та підлітків у позашкільному навчальному закладі.....	349
<i>Смотрова Н. Г., Несміян В. С., Громов М. О.</i> Вплив мікрофлори шлунково-кишкового тракту на загальний стан здоров'я людини.....	353
<i>Собко С. Г., Собко Н. Г.</i> Вектор активності у формуванні світогляду майбутніх фахівців фізичної культури та спорту.....	356
<i>Цифрак О. В.</i> Поліомієліт: профілактика інфікування та поширення.....	357
<i>Смирнов В. С.</i> Проблеми та перспективи соціального захисту спортсменів з інвалідністю в Україні.....	359
РОЗДІЛ 7. ПРОФЕСІЙНІ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛЯ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ. ГЕНДЕРНА ОСВІТА В КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ ОСВІТНІХ ПРОЦЕСІВ. НЕПЕРЕРВНА ОСВІТА ДЛЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ: ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА. ГРОМАДЯНСЬКІ ІНІЦІАТИВИ В ІНТЕРЕСАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ	361
<i>Великодна Є. М., Гірліна Н. Ю., Долгова Ю. В.</i> Підвищення професійного рівня педагогічних працівників в умовах розвитку інформаційного суспільства.....	361
<i>Борисенко О. Ф., Браткова Г. М.</i> Стан готовності вчителів до реалізації змісту навчання у контексті вимог нової української школи.....	363
<i>Вознюк Л. В.</i> Методологічна культура як важлива складова професійної компетентності сучасного вчителя.....	367
<i>Балала Л. І., Гулевська Л. С.</i> Вибір здорового харчування, або казки як результат спільної творчості вихователів, дітей та їх батьків.....	369
<i>Богатиренко О. О.</i> Формування медіаграмотності на уроках української мови та літератури.....	372
<i>Дубина Н. М.</i> Підвищення інтересу до вивчення літератури засобами ігрових технологій.....	374
<i>Єфремова Л. С., Балаклеєць М. В.</i> Шляхи формування ціннісних орієнтацій учнів у шкільному соціопросторі.....	376
<i>Гонтар Д. А.</i> Розвиток навичок критичного мислення на уроках історії у контексті сучасних освітніх процесів.....	378
<i>Гончарова О. В.</i> Екологічне виховання, формування сталого стилю життя у дошкільнят.....	380
<i>Грига Т. В.</i> Ключові професійні компетентності вчителя нової української школи	381
<i>Гумірова Т. О., Лисичарова Г. О.</i> Академічна автономія вчителя при викладанні шкільних курсів географії.....	383
<i>Журова О. В.</i> Модель наступності між дошкільним та початковим рівнями освіти	385
<i>Жданов Д. К.</i> Інтеграційні уроки географії.....	387
<i>Задорожна В. І.</i> Гендерне виховання – нагальна потреба сучасної освітньої системи України.....	389

<i>Канцера М. І.</i> Формування читацької компетентності молодших школярів шляхом впровадження технології креативного мислення в умовах впровадження концепції НУШ.....	391
<i>Кітченко Ю. В.</i> Впровадження ідей сталого розвитку у роботі з дошкільниками.....	392
<i>Корж О. А.</i> Формування у дошкільників екологічних навичок життя, орієнтованих на сталий розвиток.....	394
<i>Карленко Н. В., Терещенко Н. Д.</i> Інноваційна освітня діяльність, дослідно-експериментальна робота, розробка та впровадження новітніх технологій як основа сталого розвитку закладу, чинник професійного зростання педагогів.....	396
<i>Коруна О. І.</i> Інтеграція медіаосвіти в освітній процес ЗДО.....	398
<i>Максименко Л. В.</i> Проблема логіко-математичного розвитку дітей дошкільного віку з порушенням психічного розвитку.....	400
<i>Краснощокова Н. М.</i> Компетентності вчителя нової української школи.....	403
<i>Литвиненко Ю. В.</i> Особливості формування громадянських об'єднань у процесах створення нової соціально-економічної формації.....	404
<i>Мальцева О. І.</i> Батьківська медіаосвіта як одна з форм безперервної медіаосвіти.....	406
<i>Махно О. В.</i> Сучасний підхід до розвитку креативного мислення здобувачів освіти на уроках англійської мови.....	407
<i>Мазур І. А., Клімова Л. В.</i> Освіта дошкільників в інтересах сталого розвитку суспільства.....	409
<i>Мельнікова Т. В.</i> Формування інноваційної компетентності в історичній науці для ефективної роботи вчителя в умовах сучасних викликів.....	411
<i>Мишустя А. О.</i> Гендерне виховання на прикладі викладання дисципліни «Соціологія».....	414
<i>Панська М. А.</i> Ситуативний підхід до формування діалогічних умінь та навичок учнів на уроках англійської мови.....	415
<i>Мороз Я. Є.</i> Організація проєктно-технологічної діяльності у професійному зростанні педагогічних кадрів.....	417
<i>Міхіна Н. О.</i> Дошкільнятам – освіта для сталого розвитку.....	419
<i>Перерва С. І.</i> Гендерна освіта в контексті сучасних освітніх процесів.....	421
<i>Пільонова О. В.</i> НУШ: формування наскрізних змістових ліній на уроках української мови.....	422
<i>Побоча Т. Д.</i> Гендерний підхід у виховній роботі вчителів предмету «Захист України».....	423
<i>Усик А. В.</i> Екологічна безпека та сталий розвиток на уроках біології.....	425
<i>Савельєва Н. В.</i> Організаційні засади методичного супроводу підвищення кваліфікації працівників психологічної служби.....	426
<i>Сєдова-Кутішенко І. М.</i> Базові компоненти формування в учнів компетентностей для життя.....	427
<i>Фольварочний І. В.</i> Гендерна освіта в спорті.....	430
<i>Харламова О. О.</i> Сучасні підходи в педагогіці: інформаційні технології.....	431
<i>Філенко В. В.</i> Безпека в сучасному світі та сталий розвиток.....	432
<i>Цимбал О. І.</i> Компетентність – рівень професіоналізму вчителя НУШ.....	434
<i>Черкун Т. В.</i> «Робота зі словами» як центральний елемент системи DAILY 5 та інструмент формування мовленнєвої компетентності молодших школярів.....	436
<i>Хомич О. Б., Кротенко В. М.</i> Психологічна компетентність педагога як умова ефективності професійної діяльності.....	438
<i>Шундрік О. В.</i> Наскрізне навчання як форма інтеграції освіти для сталого розвитку у зміст навчальної діяльності.....	440
<i>Юрченко Ю. С., Батрак О. А., Бойченко Н. К.</i> Формування високої духовності всіх учасників освітнього процесу - завдання Зеленодольського ліцею.....	443
<i>Чернобривець О. М.</i> Безпека в сучасному світі та сталий розвиток.....	445

Наукове видання

Науковий редактор
О.Є. Висоцька

Н 53 **Неперервна освіта для сталого розвитку: філософсько-теоретичні контексти та педагогічна практика:** Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції. 03-04 грудня 2021 р., м. Дніпро, КЗВО «ДАНО» ДОР». / **Наук. ред. О.Є. Висоцька.** - Дніпро: СПД «Охотнік», 2021. - 456 с.

У збірник вміщено матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції «**Неперервна освіта для сталого розвитку: філософсько-теоретичні контексти та педагогічна практика**», що присвячена найбільш важливим аспектам неперервної освіти; шляхам формування духовно-ціннісної сфери особистості; проблемам безпеки в сучасному світі, міжнародним відносинам в контексті сталого розвитку; перспективам розвитку вищої освіти та освіти дорослих, напрямкам становлення методологічної культури та професійних компетентностей вчителя Нової української школи. Також представлений досвід закладів вищої, середньої та дошкільної освіти щодо напрямків неперервної освіти для сталого розвитку, презентовано кращі практики упровадження її складових – громадянської, екологічної освіти; здоров'язберігаючих освітніх технологій.

Рекомендовано для науково-педагогічних та педагогічних працівників вищої і післядипломної освіти, керівників закладів середньої та дошкільної освіти, працівників методичних служб, вихователів, вчителів, докторантів, аспірантів, студентів.

СПД «Охотнік» В.С.
49040, м. Дніпро, Запорізьке шосе, буд.40, к.194.
Код за ДРФО 1708213264
Свідоцтво № 816689 від 01.01.2011

Здано на складання 27.12.21. Підписано до друку 30.12.21. Формат 60x84/16.
Папір офс. Друк різнографічний. Гарнітура Times. Умовн.друк.арк. 33,85.
Умовн.фарб.-відб. 34,11. Обл.-видавн. арк. 34,11. Наклад 300 прим. Зам. № О_6543
